Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

14

Ötüken

للامام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

ONDÖRDÜNCÜ CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav
İstanbul-1989

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

KİTÂBU'D-DAAVÂT'IN DEVÂMI

٢٢ــ بابُ رَفْعِ الأيْدِي فى الدُّعاءِ

وقال أبو مُوسَي الأشْعَرِيُّ دعا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثُمَّ رفَعَ يَدَيْهِ وقال ورأيْتُ بَياضَ إبْطَيْهِ : وقال ابنُ عُمَرَ رفَعَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يَدَيْهِ وقال اللَّهُمَّ إنِّى أبْرَأُ إلَيْكَ مِما صَنَعَ خالِدٌ * قال أبو عبْدِ اللَّهِ وقال الأوَيْسِيُّ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ وشَرِيكٍ سَمعَا أنَسًا عنِ النبيِّ ﷺ رفَعَ يَدَيْهِ حتَّى رأيْتُ بَياضَ إبْطَيْهِ *

22- DUÂDA ELLERİ KALDIRMAK BÂBI

Ebû Mûsâ el-Eş'arî: Peygamber (S) duâ etti, sonra ellerini yukarı kaldırdı, demiştir.

Yine Ebû Mûsâ:

Ben Peygamber'in koltuk altlarının beyazlığını gördüm, demiştir.

Abdullah ibn Umer de: Peygamber (S) ellerini yukarıya kaldırdı da *"Allâhumme innî ebreu ileyke mimmâ sanaa Hâlidun* (= Yâ Allah! Hâlid'in işlediği bu işten Sana sığınırım)***!"*** **dedi.**

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki:

Ve bana el-Uveysî söyledi: Bana Muhammed ibn Ca'fer, Yahyâ ibn Saîd'den ve Şerîk'ten; onlar da Enes'ten işittiler diye tahdîs etti ki, Enes (R):

Peygamber (S) ellerini kaldırdı, hattâ ben O'nun iki koltuk altı beyazlığını gördüm, demiştir [43].

٢٣ــ بابُ الدُّعاءِ غَيْرَ مُسْتَقْبِلِ القِبْلَةِ

23- KIBLEDEN BAŞKA TARAFA YÖNELEREK DUÂ ETME(NİN CEVÂZI) BÂBI

٣٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مَحْبُوبٍ حدّثنا أَبو عَوَانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال بَيْنا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يخْطُبُ يَوْمَ الجُمُعَةِ فقامَ رجُلٌ فقال يارسولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أنْ يَسْقِيَنا فَتَغَيَّمَتِ السَّماءُ ومُطِرْنا حتَّى ما كادَ الرَّجُلُ يَصِلُ إلى مَنْزِلِهِ فَلَمْ تَزَلْ تُمْطَرُ إلى الجُمُعَةِ الْمقبِلَةِ فقامَ ذلكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فقال ادْعُ اللَّهَ أنْ يَصْرِفَهُ عَنَّا فَقَدْ غَرِقْنا فقال اللَّهُمَّ حَوالَيْنا ولا عَلَيْنا فَجَعَلَ السَّحابُ يَتَقَطَّعُ حَوْلَ المَدِينَةِ ولا يُمْطِرُ أَهْلَ المَدِينَةِ *

37-.....Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir cumua günü hutbe yaparken bir adam kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Allah'a duâ et de bize yağmur yağdırsın! dedi.

(Peygamber'in duâsı akabinde) gökyüzü hemen bulutlandı ve bol yağmura kavuşturulduk, hattâ her bir insan nerdeyse kendi menziline ulaşamıyordu. Gelecek cumuaya kadar üzerimize hep yağmur yağdırılmaya devâm etti. Ertesi cumua (yine hutbe sırasında) bu adam yâhud bir başkası ayağa kalktı da:

— Yağmuru bizden döndürmesi için Allah'a duâ ediver, sulara gömüldük! dedi.

Rasûlullah:

— ***"Allâhumme havâleynâ velâ aleynâ*** (= Yâ Allah etrâfımıza yağdır, üzerimize değil)***!"*** diye duâ etti.

---

43 Ebû Mûsâ'nın bu hadîsi, amcası Ebû Âmir'in öldürülmesi kıssasında olup Huneyn gazvesi bâbı'nda senedli olarak ulaştırılmıştır.

İbn Umer'in hadîsi de Hâlid ibn Velîd'in Peygamber tarafından Mekke fethinden sonra Benû Cezîme kabîlesi üzerine gönderilmesi ve Hâlid'in onlardan bâzı kimseleri öldürmesi kıssasında geçmektedir.

Enes'ten gelen hadîs ise Yağmur Duâsı bölümünde geçen hadîsten bir parçadır. Bu rivâyetler ve diğerleri duâ sırasında elleri kaldırmanın meşrû' olduğunun delîlleridir.

Akabinde bulutlar Medîne'nin etrâfına parçalanmaya ve Medîne ahâlîsi üzerine yağmur yağmamaya başladı [44].

٢٤ــ بابُ الدُّعاءِ مُسْتَقْبِلَ القِبْلَةِ

24- KIBLEYE YÖNELEREK DUÂ ETMEK BÂBI

٣٨ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا عَمْرُو بنُ يَحْيَى عنْ عَبَّادِ بنِ تَمِيمٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ زَيْدٍ قال خَرَجَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم إلى هٰذَا المُصَلَّى يَسْتَسْقِي فَدَعَى واسْتَسْقَى ثُمَّ اسْتَقْبَلَ القِبْلَةَ وقَلَبَ رِدَاءَهُ *

38-..... Abdullah ibn Zeyd (R): Peygamber (S) yağmur duâsı yapmak üzere şu musallâya çıktı, orada duâ etti ve yağmur yağdırılmasını istedi. Sonra kıbleye karşı yöneldi ve ridâsını çevirdi, demiştir [45].

٢٥ــ بابُ دَعْوَةِ النبيِّ ﷺ لخادِمِهِ بِطُولِ العُمُرِ وبِكَثْرَةِ مالِهِ

25- PEYGAMBER(S)'İN KENDİ HİZMETÇİSİNE ÖMÜR UZUNLUĞU VE MAL ÇOKLUĞU İLE DUÂ ETMESİ BÂBI

٣٩ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ أبي الأسْوَدِ حدّثنا حَرَمِيٌّ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللَّه عنه قال قالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ أُمِّي يارسولَ اللَّهِ خادِمُكَ أنَسٌ ادْعُ اللَّهَ لَهُ قال اللَّهُمَّ أكْثِرْ مالَهُ وَوَلَدَهُ وبارِكْ لَهُ فِيما أعْطَيْتَهُ *

39-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Annem Ümmü Suleym:

— Yâ Rasûlallah! Enes Sen'in hizmetçindir, onun lehine Allah'a duâ ediver! dedi.

— ***"Allâhumme, eksir mâlehû ve veledehû ve bârik lehu fîmâ***

---

44 Peygamber her iki duâyı da minber üzerinde cemâate yönelip hutbe esnâsında yaptığı için, elbette kıbleden başka tarafa yönelik olarak bulunmakta idi. Başlığa delîlliği bu bakımdandır.

45 Bu hadîslerin birer rivâyeti Yağmur İsteme Duâsı bölümünde de geçmişti. Orada yine Abdullah ibn Zeyd'den gelen bir diğer hadîste "Peygamber arkasını insanlara dönüp duâ etmek üzere kıbleye yöneldi. Sonra ridâsını çevirdi. Sonra iki rek'at namâz kıldırıp kırâatlerini de açıktan okudu" demiş olduğuna göre, ridâyı çevirme, duâya başlayacağı sırada olmuştur.

a'taytehû (= Yâ Allah! Onun malını ve evlâdını çoğalt, verdiğin ni'metlerinde de ona bereket ihsân eyle)'' diye duâ etti [46].

٢٦ــ بابُ الدُّعاءِ عِنْدَ الكَرْبِ

26- KEDER, HÜZÜN VEREN ŞEYLER SIRASINDA (OKUNACAK) DUÂ BÂBI

٤٠ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا هِشامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أبى العالِيَةِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال كانَ النبىُّ صلى اللّه عَليه وسلم يَدْعُو عِنْدَ الكَرْبِ يَقُولُ لاإِلَهَ إلاَّ اللَّهُ العَظِيمُ الحَلِيمُ لاإِلَهَ إلاَّ اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ والأَرْضِ ربُّ العَرْشِ العَظِيمِ *

40-..... Bize Katâde, Ebû'l-Âliye'den tahdîs etti. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) keder ve hüzün veren şeyler sırasında duâ eder, şunu söylerdi:

''Lâ ilâhe ille'llâhu'l-Azîmu'l-Halîm.
Lâ ilâhe ille'llâhu Rabbu's-Semâvâti ve'l-Ardı
Rabbu'l-Arşı'l-Azîm

[= (İbâdete lâyık) hiçbir ilâh yok, ancak Azîm ve Halîm olan Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilâh yok, ancak göklerin ve Yer'in Rabb'i olan Allah vardır. O, büyük Arş'ın Rabbi'dir]''.

٤١ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشامٍ بنِ أبى عبْدِ اللَّهِ عنْ قَتادَةَ عنْ أبى العالِيَةِ عنْ ابنِ عبَّاسٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم كان يَقُولُ عِنْدَ الكَرْبِ لاإِلٰهَ إلاَّ اللَّهُ العَظِيمُ الحَلِيمُ لاالٰهَ إلاَّ اللَّهُ ربُّ العَرْشِ العَظِيمِ لاإِلَهَ إلاَّ اللَّهُ ربُّ السَّمٰواتِ وربُّ الأَرْضِ ورَبُّ العَرْشِ الكَرِيمِ وقال وهْبٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ مِثْلَهُ *

---

46 Enes ibn Mâlik, hicret senesinde henüz on yaşında idi. Annesi Ümmü Suleym tarafından Peygamber'e hizmet etmek üzere teslîm edilmişti. Böylece on yıl Peygamber'e hizmet edip O'nun öğretim ve eğitimini en feyizli bir şekilde elde etmiştir. Peygamber'in bu duâlarına mazhar olmuş ve bu sebeble uzun ömür ve çok evlâd ve çok mal ni'metlerine nâil olmuştur. 2180 hadîs rivâyet etmiş, 103 sene kadar yaşamış, 90 veyâ 93 hicret yılında Basra'da vefât etmiştir. Basra'dan birbuçuk fersah uzaklıkta bulunan köşkünde husûsî makbereye gömülmüştür. Basra'da en son vefât eden sahâbîdir. Bundan önceki cildlerde de kendisinden birçok vesîlelerle söz edilip tanıtılmıştı.

41-..... Bize Yahyâ (ibn Saîd el-Kattân), Hişâm ibn Ebî Abdillah'tan; o da Katâde'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) keder sırasında şu duâyı söyler idi:

"Lâ ilâhe ille'llâhu'l-Azîmu'l-Halîmu
Lâ ilâhe ille'llâhu Rabbu'l-Arşı'l-Azîmi.
Lâ ilâhe ille'llâhu Rabbu's-Semâvâti ve Rabbu'l-Ardı
Ve Rabbu'l-Arşı'l-Kerîmi!

[= (İbâdete lâyık) hiçbir ilâh yok, ancak Azîm ve Halîm olan Allah vardır. (İbâdete lâyık) hiçbir ilâh yok, ancak büyük Arş'ın Rabbi olan Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur, ancak göklerin Rabb'i, Yer'in Rabb'i ve Kerîm Arş'ın Rabb'i olan Allah vardır!]"

Vehb de şöyle dedi: Bize Şu'be, Katâde'den bunun benzerini tahdîs etti [47].

٢٧ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ جَهْدِ البَلاَءِ

27- BELÂNIN MEŞAKKATİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٤٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثني سُمَيٌّ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ كانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ مِنْ جَهْدِ البَلاَءِ ودَرَكِ الشَّقاءِ وسوءِ القَضاءِ وشَماتَةِ الأعْدَاءِ : قال سُفْيانُ الحدِيثُ ثلاَثٌ زِدْتُ أنَا واحِدَةً لاأدْرِي أيَّتُهُنَّ هِيَ *

42-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bana Sumeyy, Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti: Rasûlullah (S) belânın meşakkatinden, şakaanın erişmesinden, kazânın kötüsünden, düşmanların sevinmesinden Allah'a sığınır idi.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Ebû Hureyre'nin bu hadîsi üç şey idi: Birisini ben ziyâde ettim. Ziyâde ettiğim o bir, bunların hangisidir, bilmiyorum, demiştir [48].

Müslim, Sahâbîlerin Fazîletleri Kitâbı, Enes ibn Mâlik'in fazîletlerinden bir bâbda bu hadîsin birkaç rivâyetini getirmiştir: *Müslim Ter.*, VII, 404-406.

47 el-Müstemlî nushasında "Vuheyb" şeklindedir. Ebû Zerr el-Herevî: Doğru olan "Vehb"dir ki, o da Vehb ibn Cerîr ibn Hâzım'dır, dedi. Müslim de bunu Duâu'l-Kerb bâbı'nda getirmiştir.

48 *Cehdu belâ:* Belânın meşakkati, çetinliği, zorluğu demektir. İnsanın ne çekmeğe tahammülü, ne de def' etmeye kudreti yetmeyen şiddetli meşakkate denir.
Derku şakaa: İnsanı ölüme kadar götüren zorluk ve güçlük erişmesidir.
Suu kadâ: Kazânın kötülüğüdür. *Kazâ,* ezelde küllî işler hakkında Allah'-

٢٨ــ بابُ دُعاءِ النبيِّ ﷺ اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأعْلَى

28- PEYGAMBER(S)'İN: *"Allâhumme! er-Refîka'l-A'lâ* (= Yâ Allah! En yüksek Refîk'ı tercîh ederim)" DUÂSI BÂBI

٤٣ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال حدّثنى اللَّيْثُ قال حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرني سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ وعُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ فى رِجالٍ مِنْ أهْلِ العِلْمِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كان رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ وهْوَ صَحِيحٌ . لَنْ يُقْبَضَ نَبِيٌّ قَطُّ حتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرُ فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ ورَأْسُهُ عَلى فَخِذِى غُشِيَ عَلَيْهِ ساعَةً ثُمَّ أفاقَ فأشْخَصَ بَصَرَهُ إلى السَّقْفِ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأعْلى قُلْتُ إذًا لايُخْتارَنا وعَلِمْتُ أنَّهُ الحَدِيثُ الَّذِى كان يُحَدِّثُنا وهْوَ صَحِيحٌ قالَتْ فكانَتْ تِلْكَ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِها اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأعْلَى *

43-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Urvetu'bnu'z-Zubeyr, ilim ehlinden birçok adamların içinde haber verdiler ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sıhhatte iken birçok defalar: *"Hiçbir peygamberin rûhu, cennetteki durağını görmedikçe kabzolunmaz. Sonra muhayyer bırakılır"* buyururdu.

Ölümün alâmeti inince, Peygamber'in başı benim dizimin üstünde bulunduğu sırada, üzerine bir müddet baygınlık geldi. Sonra ayıldı da gözünü evin tavanına doğru dikti. Sonra: *"Allâhumme, er-Refîka'l-A'lâ* (= Yâ Allah! En yüksek Refîk'ı tercîh ederim)*!"* diye duâ etti.

Bunun üzerine ben: Artık Rasûlullah şimdi bizi tercîh etmiyor! dedim. Ve bildim ki, bu, O'nun sıhhatte iken bizlere devâmlı söyle-

---

ın mücmel sûrette hükmüdür. *Kader* de işlerin cüz'iyyâtı hakkında lâyezelde mufassal bir sûrette hükmüdür. *Kazâ* ve *Kader* bu sûretle Allah'ın hükmü olduğundan, hepsi iyidir, hepsi güzeldir. Kötü ve çirkin olan kazânın ilgilendiği işlerdir ki, kişinin nefsine, malına, âilesine ve bi'l-umûm başlangıç ve meâddaki işlerine taallûk eden şeylerdir. Allah'a istiâze edilip sığınılan, bunların çirkinleridir.

Düşmanların şemâteti: Düşmanların sevinciyle hâsıl olan hüzün ve kederdir ki, vicdanda meydana gelen teessürlerin en şiddetli olanlarındandır.

mekte olduğu yukarıki hadîstir [49].

Âişe: Peygamber'in tekellüm ettiği en son kelime bu ***"Allâhumme, er-Refîka'l-A'lâ"*** duâsı oldu, demiştir [50].

٢٩ــ بابُ الدُّعاءِ بالمَوْتِ والحَياةِ

29- ÖLÜMLE VE HAYÂTLA DUÂ ETME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٤٤ــ حدّثنى مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى عنْ إسْمٰعِيلَ عنْ قَيْسٍ قال أَتَيْتُ خَبَّابًا وقَدِاكْتَوٰى سَبْعًا قال لَوْلا أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم نَهانا أنْ نَدْعُوَ بالمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ *

44-..... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Ben Habbâb ibn Erett(R)'in hasta ziyâretine gitmiştim. Kendisi (bir rahatsızlığından dolayı) karnında yedi defa dağlama tedâvîsi yapmıştı. İşte o zamân kendisinden işittim:

— Eğer Peygamber (S) bizi ölümü çağırmaktan nehyetmiş olmasaydı, muhakkak ben bu hastalık ıztırâbından dolayı ölümü çağırır, duâ ederdim! dedi.

٤٥ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنّٰى **حدّثنا** يَحْيٰى عنْ إسْمٰعِيلَ قال **حدّثنى** قَيْسٌ قال أَتَيْتُ خَبَّابًا وقَدِ اكْتَوٰى سَبْعًا فِي بَطْنِهِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لَوْلا أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم نهانا أنْ نَدْعُوَ بالمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ *

45-..... Kays dedi ki: Habbâb'ın yanına vardım, yedi defa kar-

---

49 Yânî Rasûlullah'ın bu duâsı, sıhhatli zamânında bize söylemekte olduğu *"Peygamberlerin rûhu cennetteki yeri kendisine gösterilip de muhayyer bırakılmadıkça alınmaz"* diye haber verdiği tercîhin, kendisinde tecellîsidir.

50 *er-Refîku'l-A'lâ* hakkında Hattâbî: Rasûlullah'ın rûhu yüce makaamlara yükselirken, kendisine yoldaşlık eden meleklerdir, demiştir ki, bu, lugat ma'nâsına uygundur.

Şârih Kirmânî ise: er-Refîku'l-A'lâ'yı en-Nisâ: 69. âyetinde isimleri sayılan peygamberler, sıddîklar, şehîdler ve iyi insanlarla tefsîr etmiştir.

nını dağlamış bulunuyordu; ve kendisini şöyle derken işittim: Peygamber (S) ölümü istememizi yasaklamamış olsaydı, mutlakaa gelmesini isteyecektim.

٤٦ــ حدّثنى ابنُ سَلامٍ أخبرنا إسْمٰعِيلُ بنُ عَلَيَّةَ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ بنِ صُهَيْبٍ عنْ أنَسٍ رضى اللّٰه عنه قال قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ لا يَتَمَنَّيَنَّ أحَدُكُمُ المَوْتَ لِضُرٍّ نَزَلَ بِهِ فإنْ كان لابُدَّ مُتَمَنِّيًا لِلْمَوْتِ فَلْيَقُلِ اللّٰهُمَّ أحْيِنِى ما كانَتِ الحَياةُ خَيْرًا لِى وتَوَفَّنِى إذَا كانَتِ الوَفاةُ خَيْرًا لى *

46-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizden hiçbiriniz kendisine inmiş olan bir zarardan dolayı sakın ölümü temennî etmesin. Eğer muhakkak ölümü temennî etmek zorunda bulunursa:*

Allâhumme ahyinî mâ kâneti'l-hayâtu hayran lî,
ve teveffenî izâ kâneti'l-vefâtu hayran lî!

(= Yâ Allah! Yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat, ölmek benim için hayırlı olduğu zamân da beni öldür!) *desin"* [51].

٣٠ــ بابُ الدُّعاءِ لِلصِّبْيانِ بالبَرَكَةِ ومَسْحِ رُؤُسِهِمْ : وقال أبُو مُوسَى وُلِدَ لِى غُلامٌ ودَعالهُ النبىُّ ﷺ بالبَرَكَةِ

30- ÇOCUKLARA DUÂ ETMEK VE BAŞLARINA MESHETMEK BÂBI

51 Bunların birer rivâyeti Tıbb Kitâbı'nda da geçmişti. Bunlar hastalık gibi herhangibir belâ ve musîbetin şiddeti sebebiyle ölüm temennî etmeyi nehye delâlet etmektedir. Hadîsin son fıkrasındaki *"Temennî etmek zorunda kalırsa... şöyle desin"* emri de vucûbî bir emir değil, izin ve muhayyer kılmaya delâlet eden bir emirdir.

Ben nâçiz Mehmed Sofuoğlu kulu da Allah'tan, tâati yolunda ömrümü uzatmasını, bana muâfiyet elbiseleri giydirmesini, sonunda fitnesiz, mihnetsiz olarak güzelliğin güzelliği içinde İslâm ve sünnet üzere rûhumu almasını, yitiğimi bana geri vermesini, benim için dînimi, dünyâmı ve âhiretimi ıslâh edip iyileştirmesini isterim! Hamd Allah'a, salâtu selâm Muhammed Rasûlullah'a!

Ebû Mûsâ da: Benim bir oğlum doğdu, Peygamber (S) ona bereket duâsı yaptı, demiştir [52].

٤٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حاتِمٌ عنِ الجَعْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال سَمِعْتُ السَّائِبَ بنَ يَزِيدَ يَقُولُ ذَهَبَتْ بِى خالَتِى إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقالَتْ يارسولَ اللَّهِ إنَّ ابنَ أُخْتِى وَجِعٌ فمَسَحَ رأْسِى ودَعا لِى بالبَرَكَةِ ثُمَّ تَوَضَّأفَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ ثُمَّ قُمْتُ خلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إلى خاتَمِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زِرِّ الحَجَلةِ *

47-..... es-Sâib ibn Yezîd (R) şöyle diyordu: Çocukluğumda teyzem beni Rasûlullah(S)'ın yanına götürdü de:

— Yâ Rasûlallah! Benim şu kızkardeşimin oğlunun ayağından rahatsızlığı var! dedi.

Rasûlullah başımı eliyle sıvadı ve bana bereket duâsı etti. Sonra abdest aldı. Ben O'nun abdest suyundan içtim. Sonra sırtının arka tarafında durdum da iki kürek kemiği arasında gerdek çadırının koca düğmeleri -yâhud: Keklik yumurtası- gibi olan Peygamberlik Mührü'ne baktım [53].

٤٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبى أيُّوبَ عنْ أبى عَقِيلٍ أنَّهُ كان يَخْرُجُ بِهِ جَدُّهُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ هِشامٍ مِنَ السُّوقِ أوْ إلى السُّوقِ فَيَشْتَرِى الطَّعامَ فَيَلْقاهُ ابنُ الزُّبَيْرِ وابنُ عُمَرَ فَيَقُولانِ أشْرِكْنا فإنَّ النبىَّ ﷺ قَدْ دَعا لَكَ بالبَرَكَةِ فَيُشْرِكُهمْ فَرُبَّما أصابَ الرَّاحِلَةَ كما هِىَ فَيَبْعَثُ بِها إلى المَنْزِلِ *

48-..... Bize Saîd ibnu Ebî Eyyûb tahdîs etti ki, Ebû Akîl'i, dedesi Abdullah ibn Hişâm (R) çarşıdan yâhud çarşıya çıkarır idi de, kendisi yiyecek maddesi satın alırdı. Bu sırada Abdullah ibn Hişâm'a İbnu'z-Zubeyr ile İbn Umer kavuşurlar da ona:

— Aldığın şeye bizleri ortak yap. Çünkü Peygamber (S) sana bereket duâsı yapmıştır, derlerdi.

---

52 Ebû Mûsâ'nın bu hadîsinin bir rivâyeti Akîka Kitâbı'nda geçti.

53 Bu Sâib ibn Yezîd hadîsinin bir rivâyeti Vudû' Kitâbı'nda geçmişti.

Abdullah da bu ikisini, satın aldığı mala ortak yapardı. Bâzı zamân olurdu ki, (Peygamber'in duâsı sebebiyle) tamâm bir deve yükü kâr isâbet ederdi de, o kârı Abdullah (olduğu gibi) evine gönderirdi [54].

٤٩ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعِيدٍ عنْ صالِحٍ بنِ كَيْسانَ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى مَحْمُودُ بنُ الرَّبِيعِ وهْوَ الَّذِى مَجَّ رسولُ اللَّهِ ﷺ فى وجْهِهِ وهْوَ غُلامٌ مِنْ بِئْرِهِمْ *

49-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' (R) haber verdi: Kendisi (beş yaşında) bir çocuk iken kendilerine âid olan bir kuyunun başında Rasûlullah (S) onun yüzüne ağzıyle su püskürtmüş olduğu kimsedir! [55].

٥٠ــ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كان النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُؤْتَى بالصِّبْيانِ فيَدْعُو لَهُمْ فأُتِىَ بَصَبِىٍّ فَبالَ عَلى ثَوْبِهِ فَدَعا بِماءٍ فأتْبَعَهُ إيَّاهُ ولَمْ يَغْسِلْهُ *

50-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e çocuklar getirilirdi; O da çocuklar için duâ ederdi. Bir kerresinde küçük bir çocuk getirildi, o küçük çocuk Peygamber'in elbisesi üzerine işedi. Peygamber biraz su istedi de o suyu sidiğin üzerine akıttı ve onu yıkamadı [56].

٥١ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أخبرنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ ثَعْلَبَةَ بنِ صُعَيْرٍ وكان رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قَدْ مَسَحَ عَنْهُ أنَّهُ رَأى سَعْدَ بنَ أبى وقّاصٍ يُوتِرُ بِرَكْعَةٍ *

---

54 Şerîket Kitâbı, "Taâmda ortaklık bâbı"ndaki hadîs daha tafsîllidir: Abdullah ibn Hişâm (R) Peygamber'e erişmişti. Annesi Zeyneb bintu Humeyd onu (Mekke fethinde) Rasûlullah'a götürdü de:

— Yâ Rasûlallah, oğlumla İslâm bey'atı yap! dedi.

Rasûlullah:

— *"O küçüktür"* buyurdu ve başını sıvazladı da ona bereketle duâ eyledi...

55 Rasûlullah'ın bu fiili, âdeti olduğu üzere tebrîk ve sahâbe çocuklarıyle lutuf, rahmet ve şereflendirme olarak oynamasının delîlidir. Bunun bir rivâyeti İlim'de ve diğer yerlerde geçmişti.

56 Bunun da bir rivâyeti Vudû'da geçmişti.

51-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu-Sa'lebe ibn Suayr haber verdi. Bu Abdullah'ı Rasûlullah(S) -Fetih yılında- eliyle dokunup meshetmişti. İşte bu Abdullah, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ı tek rek'atle vitr namâzı kılarken görmüştür [57].

٣١ــ بابُ الصَّلاَةِ عَلى النبيِّ ﷺ

31- PEYGAMBER (S) ÜZERİNE SALÂT OKUMAK BÂBI

٥٢ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا الحَكَمُ قال سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ ابنَ أبي لَيْلَى قال لَقِيَنِي كَعْبُ بنُ عُجْرَةَ فقال ألا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً إنَّ النبيَّ صلى اللّه عليهِ وسلم خَرَجَ عَلَيْنا فَقُلْنا يارسولَ اللّهِ قَدْ عَلِمْنا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قال فَقُولُوا اللّهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وعَلى آلِ مُحَمَّدٍ كما صَلَّيْتَ عَلى آلِ إبْراهِيمَ إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللّهُمَّ بارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وعَلى آلِ مُحَمَّدٍ كما بارَكْتَ عَلى آلِ إبْراهِيمَ إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ *

52-..... Bize el-Hakem ibn Uteybe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan işittim, şöyle dedi: Bana bir kerresinde Ka'b ibn Ucre (R) kavuştu da, şöyle dedi: Sana Peygamber'den işittiğim bir hediye vereyim mi? Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı. Biz O'na:

— Yâ Rasûlallah! Bizler Sen'in üzerine nasıl Selâm okuyacağımızı bildik. Fakat Sen'in üzerine nasıl Salât okuyacağız (bunu bilmiyoruz)? dedik.

Rasûlullah bize;

— ***"Allâhumme sallî alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin. Kemâ salleyte alâ âli İbrâhîme inneke Hamîdun Mecîdun.***

Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin. Kemâ bârekte alâ İbrâhîme inneke Hamîdun Mecîdun.

(= Yâ Allah! Muhammed'e ve Muhammed'in âli üzerine, İbrâ-

57 Bunun başlığa uygunluğu "Rasûlullah eliyle dokunup meshetti" sözünden alınır. Bu sözü Buhârî'nin Fetih gazvesinde muallak olarak Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den "Fetih yılında Rasûlullah onun yüzünü eliyle dokunup meshetti" lafzıyle rivâyet ettiği hadîs tefsîr etmiştir... (Aynî)

hîm'in âli üzerine salât ettiğin gibi salât et. Şübhe yok ki, Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin. Yâ Allah! Muhammed'e ve Muhammed'in âline, İbrâhîm'in âline bereket ihsân ettiğin gibi bereket ihsân eyle! Şübhesiz ki, Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin!) *deyiniz''* buyurdu [58].

٥٣ــ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ حَمْزَةَ حدّثنا ابنُ أبي حازِمٍ والدَّراوَرْدِيُّ عنْ يَزِيدَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ خَبَّابٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ قال قُلْنا يارسولَ اللَّهِ هٰذَا السَّلامُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قال قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ ورَسولِكَ كما صَلَّيْتَ عَلى إبْراهِيمَ وبارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وعَلى آلِ مُحَمَّدٍ كما بارَكْتَ عَلَى إبْرَاهِيمَ وآلِ إبْرَاهِيمَ *

53-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz:

— Yâ Rasûlallah! Şu Sen'in üzerine okunacak Selâm'dır (biz onu biliyoruz), fakat biz Sen'in üzerine nasıl Salât edeceğiz? diye sorduk.

Rasûlullah (S):

— ***"Allâhumme salli alâ Muhammedin abdike ve Rasûlike, kemâ salleyte alâ İbrâhime. Ve bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin, kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve âli İbrâhîm.*** (= Yâ Allah, Sen'in kulun ve Rasûlün olan Muhammed'e, İbrâhîm'in âline salât ettiğin gibi salât eyle! Ve Muhammed'le Muhammed'in âline, İbrâhîm ile İbrâhîm'in âline bereketler ihsân ettiğin gibi bereket ihsân eyle!) *deyiniz''* buyurdu [59].

٣٢ــ بابٌ هَلْ يُصَلَّى عَلى غَيْرِ النبيِّ ﷺ وقَوْلُ اللَّهِ تعالى وَصَلِّ عَلَيْهِمْ

---

58 Ka'b ibn Ucre'nin: "Yâ Rasûlallah, bizler Sen'in üzerine nasıl Selâm okuyacağımızı bildik" sözünden maksadı, namâz oturuşunda okunmak üzere öğrettiği Tahıyyât duâsındaki ***"es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhû"*** selâmıdır. Sorup öğrenmek istediği Salât ise, el-Ahzâb: 56. âyetinde emredilen salât'tır ki, bunu Tahıyyât'tan sonra namâz içinde ve her vesîle ile namâz dışında okumamız emredilmiştir. Âlu Muhammed ve Âlu İbrâhîm, Muhammed Ümmeti ve İbrâhîm Ümmeti ma'nâsınadır, denilmiştir. Bu salâtın bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nda ve Tefsîr'de de geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.

59 Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de Peygamber'ine salât ve selâm okuma hakkında şu emri verdi: ***"Şübhesiz ki, Allah ve melekleri o Peygamber'e çok salât ederler. Ey îmân edenler, siz de ona salât edin, tam bir teslîmiyetle de selâm verin"*** (el-Ahzâb: 56).

إِنَّ صَلاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ

32- BÂB: PEYGAMBER(S)'DEN BAŞKASI ÜZERİNE SALÂT OKUNUR MU?

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"...Onlara salât et. Çünkü senin salâtın onlar için sükûnettir..." (et-Tevbe: 103).

٥٤ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرِو بن مُرَّةَ عنِ ابنِ أبى أوْفى قال كان إذَا أتى رَجُلٌ النبىَّ ﷺ بَصَدَقَتِهِ قال اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ فأتاهُ أبى بِصَدَقَتِهِ فقال اللَّهُمَّ صَلِّ عَلى آلِ أبى أوْفى *

54-..... Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in âdeti, bir kimse O'na kendi sadakasını getirdiği zamân: ***"Allâhumme salli aleyhi*** (= Yâ Allah, ona salât eyle)***!"*** diye salât ederdi. Babam Ebû Evfâ da sadakasını getirdi, ona da: ***"Allâhumme salli alâ âli Ebî Evfâ*** (= Yâ Allah, Ebû Evfâ âilesi üzerine salât eyle)***!"*** diye duâ etti.

٥٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى بَكْرٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَمْرِو بنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِىِّ قال أخبرنى أبو حُمَيْدٍ السَّاعِدِىُّ أنَّهُمْ قالُوا يارسولَ اللَّهِ كَيْفَ نُصَلِّى عَلَيْكَ قال قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وأزْوَاجِهِ

Salât, lugatçilerin çoğuna göre duâ, tebrîk, temcîd ve ta'zîm ma'nâlarınadır. Allah'ın ve Peygamber'inin müslümânlar hakkındaki salâtı, onları tezkiye ve ilâhî rahmete mazhar buyurmaktır. Meleklerin salâtı, duâ ve istiğfârdır. İnsanlarınki de öyledir. Namâza "Salât" denmesi, aslının duâ olmasındandır *(el-Müfredât).* Allah'tan salât ve rahmet, meleklerden istiğfâr, mü'minlerden hayır duâdır (Seyyid Şerîf).

"Allâhumme salli alâ Muhammedin" demek, "Yâ Allah, Muhammed'in zikrini yükselt, da'vetini gâlib ve şerîatini dâim kılmak sûretiyle, O'nu dünyâda da, âhirette de tekrîm, ta'zîm buyur. O'nu ümmeti hakkında şefâatçi kıl. Ecrini, derecesini kat kat artır" demektir (Ramazân Efendi, *Şerhu Akaaid).*

Allah Taâlâ bütün halkına, Peygamber üzerine salât etmelerini ve teslîmiyetle selâm getirmelerini farz kılmış ve bu farzın îfâsını muayyen bir vakte hasretmemiştir. Binâenaleyh kişinin O'na salât ve selâmı çok yapması ve bunu terketmemesi vâcibdir (Kaadı Ebû Bekr ibn Bukeyr).

Peygamber'e getirilecek salavâtların muhtelif şekilleri, metinleri ve bunların dayandıkları senedleri vardır. Bunların en kısa ve câmialı olanları Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'leri ile diğer Sünen kitâblarındaki salât metinleridir.

وذُرِّيَّتِهِ كَما صَلَّيْتَ عَلى آلِ إبْرَاهِيمَ وبارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وأَزْوَاجِهِ وذُرِّيَّتِهِ كَما بارَكْتَ عَلى آلِ إبْرَاهِيمَ إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ *

55-..... Amr ibnu Suleym ez-Zurakî şöyle dedi: Bana Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verdi ki, kendileri:

— Yâ Rasûlallah! Biz Sana nasıl salât edelim? diye sormuşlar.

Rasûlullah (S):

— ***"Allâhumme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihi ve zurriyyetihi, kemâ salleyte alâ âli İbrâhîme. Ve bârik alâ Muhammedin ve ezvâcihi ve zürriyyetihi, kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme. İnneke Hamîdun Mecîdun*** (= Yâ Allah, Muhammed'e, zevcelerine ve zürriyetine, İbrâhîm âilesine salât ettiğin gibi salât et. Ve yine Muhammed'e, O'nun zevcelerine ve zürriyetine, İbrâhîm'in âline bereket ihsân ettiğin gibi bereket ihsân eyle. Şübhesiz ki, Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin)*! deyiniz"* buyurdu [60].

٣٣ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ منْ آذَيْتُهُ فاجْعَلْهُ لَهُ زكاةً ورَحْمَةً

33- PEYGAMBER(S)'İN: *"Her kime ezâ verdiysem, bunu onun lehine bir temizleme ve bir rahmet kıl!"* SÖZÜ BÂBI [61]

٥٦ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ قال أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى سَعيدُ بنُ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أَنَّهُ سَمِعَ النبيَّ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ فأيُّما مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ فاجْعَلْ ذَلِكَ لهُ قُرْبَةً إلَيْكَ يَوْمَ القِيامَةِ *

56-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R), Peygamber(S)'den şöyle buyurur-

---

60 Hadîsler ve âyet, başlıktaki soruya olumlu birer cevâb teşkîl etmektedirler. Çünkü "Onlara salât et" demek, "Onlara duâ et, onlara istiğfâr et!" demektir. Netîce olarak, Peygamber'den başka kimseler üzerine de salât etmek câizdir...

61 Peygamber'in başlıktaki bu sözünü Müslim, el-Birr ve's-Sıla ve'l-Âdâb Kitâbı'nın 25. bâbında senedli olarak getirmiştir.

ken işitmiştir: *"Yâ Allah! Herhangibir mü'mine ağır bir söz söylemiş olursam, Sen o sözümü kıyâmet gününde o mü'min için Sana yakınlığa bir vesîle kıl!"* [62].

٣٤ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنَ الفِتَنِ

34- FİTNELERDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٥٧ــ **حدّثنا** حَفْصُ بنُ عُمَرَ **حدّثنا** هِشامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسٍ رضى اللّه عنه سألُوا رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليْهِ وسلم حتّى أَحْفَوْهُ المَسألَةَ فَغَضِبَ فَصَعِدَ المِنْبَرَ فقال لاتَسألُونى اليَوْمَ عنْ شَىْءٍ إلاّ بَيَّنْتُهُ لَكُمْ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ يَمِينًا وشِمالاً فإذَا كُلُّ رَجُلٍ لاَفٌّ رأسَهُ فى ثَوْبِهِ يَبْكِى فاذَا رجُلٌ كانَ إذَا الاحَى الرِّجالَ يُدْعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ فقال يارسولَ اللّهِ مَنْ أبى قال حُذَافَةُ ثُمَّ أَنْشأَ عُمَرُ فقال رَضِينا باللّهِ ربًّا وبالإسْلاَمِ دِينًا وبِمُحَمَّدٍ صلى اللّهُ عليه وسلم رسولاً نَعُوذُ باللّهِ مِنَ الفِتَنِ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مارأَيْتُ فى الخَيْرِ والشَّرِّ كَالْيَوْمِ قَطُّ إنَّهُ صُوِّرَتْ لِى الجَنَّةُ والنارُ حتّى رأَيْتُهُما وراءَ الحائِطِ وكانَ قَتادَةُ يَذْكُرُ عِنْدَ هَذَا الحَدِيثِ هٰذِهِ الآيَةَ ياأَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاتَسْأَلُوا عنْ أَشْياءَ إنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ *

---

62 Bu hadîsin Müslim'deki rivâyeti daha geniştir:

Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle dedi: *"Yâ Allah! Ben Sen'in katında, beni kendisinden aslâ geri çevirmeyeceğin bir ahd ediniyorum: Ben de ancak bir beşerim.* (Her insan gibi benim de hoş vaktim ve öfkeli zamânım olur.) *Binâenaleyh ben mü'minlerden herhangibir kişiye eziyet etmiş, azarlamış, la'net etmiş, deynekle vurmuş olursam, Sen benim bu fiillerimi o mü'min için namâz, zekât ve kıyâmet günü kendisini Sana yakınlaştıracak olan bir yakınlık vesîlesi kıl!"*

Müslim'in aynı bâbında bu hadîsin birkaç rivâyeti ve başka sahâbîlerden de gelen rivâyetleri vardır. *Müslim Ter.*, VIII, 64-71 "2600-2604."

Bu hadîsler Peygamber'in ümmeti ve bütün insanlık hakkındaki şefkat ve merhametini, Kur'ân'ın tebliğ ve ta'lîm ettiği en yüksek ahlâkının bir kısım örneğini ifâde etmektedirler.

57-..... Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Rasûlullah(S)'a soru sordular, soru sormayı çoğaltıp bunda ısrâr ettiklerinde öfkelendi de minbere çıkıp:

— *"Bana bugün hangi şeyden sorarsanız, muhakkak onu size beyân ederim!"* buyurdu.

Enes dedi ki: Ben bu sırada sağa sola bakmağa başladım, bir de gördüm ki, herkes başını elbisesinin içine dürmüş de ağlamaktadır. Bir de adamlarla kavga ettiği zamânlarda babasından başkasının adıyle çağırılmakta (yânî babasından başkasına nisbet edilmekte) olan bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? dedi.

Rasûlullah:

— *"(Baban) Huzâfe'dir"* buyurdu.

Sonra Umer ibnu'l-Hattâb meydana çıktı da:

— Biz Allah'ı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i de Rasûl olarak kabûl ve tasdîk ettik. Biz fitnelerden Allah'a sığınırız! dedi.

Rasûlullah da:

— *"Ben hayır ve şerr hakkında bu günün benzerini aslâ görmedim. Şu muhakkak ki, cennet ile cehennem benim için sûretlendirildi* (yânî sûretleri bana gösterildi) *de ben şu mihrâb duvarı arkasında onları gözlerimle gördüm"* buyurdu.

Katâde bu hadîsi rivâyeti sırasında şu âyeti de zikrederdi:

"Ey îmân edenler, Allah'ın affettiği şeyleri -ki eğer size açıklanırsa ve siz bunları Kur'ân inerken sorup da hükmü kendinize ızhâr edilirse fenânıza gidecektir- sormayın. Allah çok mağfiret edicidir, cezâda da aceleci değildir" (el-Mâide: 101) [63].

٣٥ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ غَلَبَةِ الرِّجالِ

35- ERKEKLERİN GALEBESİNDEN (KAHRINDAN) ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٥٨ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ عَمْرو بنِ أبى عَمْرٍو مَوْلَى المُطَّلِبِ بنَ عَبْدِ اللَّهِ بنِ حَنْطَبٍ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لأبي طَلْحَةَ الْتَمِسْ لَنا غُلامًا مِنْ غِلْمانِكُمْ

63 Buhârî, bunun bâzı rivâyetlerini İlim'de, Namâz'da, Fiten'de; Müslim de, Fadâil'de getirdi.

يَخْدُمُنِي فَخَرَجَ بِي أَبُو طَلْحَةَ يُرْدِفُنِي وَرَاءَهُ فَكُنْتُ أَخْدُمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُلَّمَا نَزَلَ فَكُنْتُ أَسْمَعُهُ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ/اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ/فَلَمْ أَزَلْ أَخْدُمُهُ حَتَّى أَقْبَلْنَا مِنْ خَيْبَرَ وَأَقْبَلَ بِصَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ قَدْ حَازَهَا فَكُنْتُ أَرَاهُ يُحَوِّي وَرَاءَهُ بِعَبَاءَةٍ أَوْ كِسَاءٍ ثُمَّ يُرْدِفُهَا وَرَاءَهُ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالصَّهْبَاءِ صَنَعَ حَيْسًا فِي لِطَعٍ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَدَعَوْتُ رِجَالاً فَأَكَلُوا وَكَانَ ذٰلِكَ بِنَاءَهُ بِهَا ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى بَدَا لَهُ أُحُدٌ قَالَ هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ جَبَلَيْهَا مِثْلَ مَا حَرَّمَ بِهِ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مُدِّهِمْ وَصَاعِهِمْ *

58-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle der idi: Rasûlullah (S) -üvey babam- Ebû Talha'ya:

— *"Oğlanlarınızdan bana hizmet edecek bir oğlan araştır"* buyurdu.

Akabinde Ebû Talha beni bineğinin arka tarafına bindirerek Rasûlullah'ın yanına çıkardı. Artık ben Rasûlullah'a devâmlı hizmet ediyordum. (Seferlerde konak için bineğinden) her inişinde O'nun şu duâyı çok söyler olduğunu işitip dururdum:

— *"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-hemmi ve'l-hazani ve'l-aczi ve'l-keseli ve'l-buhli, ve'l-cübni ve dalai'd-dîni ve ğalebeti'r-ricâli* (= Yâ Allah; ben tasadan, mahzûnluktan, âcizlikten, tenbellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç baskısından ve ağırlığından, kudret sâhibi insanların tasallut ve galebesinden Sana sığınırım)*!"*

Ben O'na böyle hizmet etmeğe devâm ettim. Nihâyet Hayber seferinden dönüyorduk. Rasûlullah kendisine ayırıp aldığı Safiyye bintu Huyeyy ile dönüyordu. Ben Rasûlullah'ın bineğinin arka tarafını bir abâ yâhud bir örtü ile çevirir görüyordum. Sonra arka tarafına Safiyye'yi bindirerek yol aldı. Nihâyet es-Sahbâ mevki'inde konakladığımız zamân Rasûlullah, deriden sofralar içinde hurma, yağ ve kuru yoğurt karışığı olan hays yemeği yaptı. Sonra beni gönderdi. Ben insanları düğün aşına da'vet ettim. İnsanlar gelip bu yemekten yediler. İşte Rasûlullah'ın Safiyye ile zifâfı burada oldu. Sonra dönüşe devâm etti. Nihâyet Uhud meydana çıkıp görününce:

— *"Şu Uhud'dur. O bizi sever, biz de onu severiz!"* buyurdu.

Medîne'yi uzaktan görünce de:

— *"Yâ Allah! Ben Medîne'nin iki kara taşlığı arasını, İbrâhîm'in Mekke'yi harâm kıldığı gibi harâm kılıyorum. Yâ Allah! Sen Medî-*

neliler'in müdd ve sâ' ölçeklerinde kendilerine bereket ihsân eyle!'' diye duâ etti [64].

٣٦ــ باب التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ

36- KABİR AZÂBINDAN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٥٩ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ قال سَمِعْتُ أُمَّ خالِدٍ بِنْتَ خالِدٍ قال ولَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا سَمعَ مِنَ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم غَيْرَها قالَتْ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ *

59-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Hâlid kızı Ümmü Hâlid(R)'den işittim.

Mûsâ dedi ki: Ümmü Hâlid'den başka Peygamber'den bunu işitmiş olan bir kişiyi de işitmedim. Ümmü Hâlid (R):

— Ben Peygamber(S)'den, kabir azâbından Allah'a sığınırken işittim, dedi [65].

٣٧ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنَ البُخْلِ

37- CİMRİLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٦٠ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ عنْ مُصْعَبٍ قال كان سَعْدٌ يَأْمُرُ بِخَمْسٍ ويَذْكُرُهُنَّ عنِ النبيِّ ﷺ أَنَّهُ كان يَأْمُرُ بِهِنَّ اللَّهُمَّ

64 Bunun bir rivâyeti Cihâd, "(Hizmet ettirmek için) çocuk ile gazveye giden kimse bâbı"nda geçmişti.

65 Bu Ümmü Hâlid, Habeşistân'da doğmuştu, Medîne'ye küçük bir kız çocuğu iken gelmiş, Peygamber ona bâzı Habeşçe kelimeler söyleyerek, üzerindeki elbisenin güzelliğini belirtmişti... Peygamber'den işittiği bu hadîste kabîr azâbının isbâtı vardır. Peygamber bu sığınmayı, ümmetini öğretmek için yapıyordu.

إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ وأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ وأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا يَعْنِى فِتْنَةَ الدَّجَّالِ وأعوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ *

60-..... Mus'ab ibn Sa'd şöyle demiştir: Babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) beş şeyi emreder ve bunların Peygamber(S)'den olduğunu zikrederdi: Peygamber (S) şu kelimelerle duâ etmeyi emrederdi: ***"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-bahli. Ve eûzu bike mine'l-cubni. Ve eûzu bike en uredde ilâ erzeli'l-umuri. Ve eûzu bike min fitneti'd-dünyâ ya'nî fitneti'd-Deccâli. Ve eûzu bike min azâbi'l-kabri*** (= Yâ Allah, ben cimrilikten Sana sığınırım. Korkaklıktan da Sana sığınırım. Ömrün en değersizine döndürülmekten de Sana sığınırım. Dünyâ fitnesinden yânî Deccâl fitnesinden de Sana sığınırım. Kabir azâbından da Sana sığınırım)*!"*

٦١ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُور عنْ أبى وائِلٍ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عائِشَةَ قالَتْ دخَلَتْ عَلَىَّ عَجُوزَانِ مِنْ عُجُزِ يهُودِ الْمَدِينَةِ فقالَتا لى إنَّ أَهْلَ الْقُبُورِ يُعَذَّبُونَ فى قُبُورِهِمْ فَكَذَّبْتُهُما ولَمْ انْعِمْ أنْ أُصَدِّقَهُما فَخَرَجَتا ودَخَلَ عَلَىَّ النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم فَقُلْتُ لهُ يارسولَ اللّهِ إنَّ عَجُوزَيْنِ وذَكَرْتُ لهُ فقال صَدَقَتا إنَّهُمْ يُعَذَّبُونَ عَذَابًا تَسْمَعُهُ البَهائِمُ كُلُّها فَما رأَيْتُهُ بَعْدُ فى صَلاَةٍ إلاَّ تَعَوَّذَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ *

61-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Benim yanıma Medîne Yahûdîleri'nden iki yaşlı kadın girdiler de konuşma arasında bana:

— Şübhesiz, kabirler ahâlîsi kendi kabirleri içinde azâb olunurlar! dediler.

Ben o kadınların bu sözünü kabûl etmedim, onları tasdîk etmem bana güzel gelmedi. Sonra çıkıp gittiler. Bu sırada Peygamber (S) de benim yanıma girdi. Ben kendisine:

— Yâ Rasûlallah! İki koca-karı benim yanıma geldiler de kabirdekiler kabirlerinde azâb olunurlar dediler, diye zikrettim.

Rasûlullah:

— *"Onlar doğru söylediler. Kabir ehli, öyle bir azâbla azâb edilirler ki, onların azâblarını hayvanların hepsi işitir"* buyurdu.

Bundan sonra Rasûlullah'ı, kıldığı her namâzda muhakkak kabir azâbından Allah'a sığınırken görmüşümdür [66].

---

66 Bu hadîsin bir rivâyeti Güneş Tutulması Kitâbı'nda da geçmişti. Bundan anla-

٣٨ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا والمَماتِ

38- HAYÂT VE ÖLÜM FİTNELERİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٦٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا المُعْتَمِرُ قال سَمِعْتُ أبي قال سَمِعْتُ أنَسَ ابنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ كانَ نَبِيُّ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ والكَسَلِ والجُبْنِ والهَرَمِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ عَذابِ القَبْرِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا والمَماتِ *

62-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle derdi: Peygamber (S) şu duâyı söylerdi:

"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-aczi ve'l-keseli ve'l-cubni ve'l-heremi. Ve eûzu bike min azâbi'l-kabri. Ve eûzu bike min fitneti'l-mahyâ ve'l-memâtı!

(= Yâ Allah, ben âcizlikten, tenbellikten, korkaklıktan ve çok ihtiyarlığın çökkünlüğünden Sana sığınırım. Kezâ ben kabir azâbından da Sana sığınırım. Hayâtın ve ölümün fitnelerinden de Sana sığınırım!)"

٣٩ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنَ المَأْثَمِ والمَغْرَمِ

39- GÜNÂHTAN VE BORÇTAN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

şılıyor ki, kabir azâbını eski peygamberler de ümmetlerine haber vermişlerdir. Yahûdî koca-karıların mü'minlerin annesi Âişe'den evvel bunu öğrenip haber vermeleri ya *Tevrât*'ın yâhud geçmiş peygamberlerin kitâblarının bugün elde bulunmayan kadîm nushalarında mevcûd olduğuna delâlet eder. Eldeki *Tevrât* nushalarında değil kabir azâbı âhiret bahsi de mevcûd değildir.

Kur'ân'da da buna delâlet eden yerler vardır.

İbn Hıbbân'ın *Sahîh*'inde Tâhâ: 124. âyetindeki ***"Maişeten danken"***, Peygamber tarafından kabir azâbı ile tefsîr edilmiştir. Tirmizî'de Alî (R): Biz kabir azâbı hakkında şübhe edip duruyorduk. Nihâyet ***"el-Hâkûmu't-tekâsür hattâ zurtumu'l-makaabir"*** Sûresi ininceye kadar bu şübhemiz gitmedi, demiştir. Kezâ Katâde ile Rabî' ibn Enes de et-Tevbe: 101'deki ***"Biz onları iki kerre azâb edeceğiz"*** âyetinin tefsîrinde, iki kerre azâbın biri dünyâda olacağını, diğerinin de kabir azâbı olduğunu söylemişlerdir.

٦٣ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنها أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم كانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الكَسَلِ والهَرَمِ والمأثَمِ والمَغْرَمِ ومنْ فِتْنَةِ القَبْرِ وعذَابِ القَبْرِ ومِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وعَذَابِ النَّارِ ومِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الغِنَى وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتنَةِ الفَقْرِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَسِيحِ الدَّجَّالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ عَنِّى خَطَايَاىَ بِماءِ الثَّلْجِ والبَرَدِ وَنَقِّ قَلْبِى مِنَ الخَطايا كَما نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وباعِدْ بَيْنِى وبَيْنَ خَطَايَاىَ كَما باعَدْتَ بَيْنَ المَشْرِقِ والمَغْرِبِ *

63-..... Bize Vuheyb, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şu duâyı söylerdi:

"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-keseli ve'l-heremi ve'l-me'semi ve'l-mağrami ve min fitneti'l-kabri ve azâbi'l-kabri ve min fitneti'n-nâri ve azâbı'n-nâri ve min şerri fitneti'l-ğınâ. Ve eûzu bike min fitneti'l-fakri ve eûzu bike min fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli. Allâhumme'ğsil annî hatâyâye bi-mâi's-selci ve'l-beradi ve nakkı kalbî mine'l-hatâyâ kemâ nakkayte's-sevbe'l-ebyâde mine'd-denesi. Ve bâid beynî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyne'l-meşrıkı ve'l-mağribi!

[= Yâ Allah, tenbellikten, bunaklık derecesinde ihtiyârlıktan, günâhtan, korkaklıktan, kabir suâlinden ve kabir azâbından, ateş fitnesinden ve ateş azâbından, zenginlik gurûrunun şerrinden Sana sığınırım. Fakîrlik fitnesinden de Sana sığınırım. Mesîh Deccâl'in fitnesinden de Sana sığınırım. Yâ Allah! Günahlarımı(n kirini) benden kar ve buz suyu ile yıka, kalbimi de günâhlardan -beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi- pakla! Benimle günâhlarımın arasını da doğu ile batı arasını uzaklaştırdığın gibi uzaklaştır!]" [67].

---

67 *Fitne,* asılda ibtilâ ve imtihân demektir ki, Türkçe'si sınamak'tır. Sonraları hoşa giden birşeyi beğenip aldanmağa, dalâle, günâha, küfre, katle ve diğer ma'nâlara kullanılmıştır.

Mesîh, Meryem oğlu Îsâ'ya da, Deccâl'e de sıfat olur. Lâkin ikincisi dâimâ "Deccâl" kaydıyle birincisinden ayrılır. Deccâl'e "Mesîh" denilmesi, kendisinden hayır silindiği yâhud gözlerinden biri silik olup tek gözlü olduğu, yâhud Yeryüzü'ne çıktığında az zamân içinde Yeryüzü'nü dolaşağı içindir. Mesîh ibn Meryem'in isminin iştikaakı hakkında çeşitli görüşler söylenmiş ise de, kelimenin İbrânîce *"Meşîhâ"*dan alınmış olduğuna dâir olan vecih, hepsinden daha kuvvetli görünüyor.

Deccâl, "Karıştırmak" ma'nâsından alınmış olarak, hakk'ı bâtıl gibi gösterir hîleci, yalancı ve yaldızlayıcı ma'nâlarına gelir. Zamânın âhirinde ulûhiyet

٤٠ــ بابُ الإسْتِعاذَةِ مِنَ الجُبْنِ والكَسَلِ : كُسالَى وكَسالَى واحِدٌ

40- KORKAKLIKTAN VE TENBELLİKTEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

"*Kusâlâ*" ve "*Kesâlâ*" (en-Nisâ: 142; et-Tevbe: 54) **bir ma'nâyadır.**

٦٤ــ حدّثنا خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمانُ قال حدّثني عَمْرُو بنُ أبي عَمْرٍو قال سَمِعْتُ أنَسًا قال كانَ النبيُّ صلى اللّهِ عليه وسلم يَقُولُ اللّهُمَّ إنّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الهَمِّ والحَزَنِ والعَجْزِ والكَسَلِ والجُبْنِ والبُخْلِ وضَلَعِ الدَّيْنِ وغَلَبَةِ الرِّجالِ *

64-..... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şu duâyı söylerdi:

"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-hammi ve'l-hazeni ve'l-aczi ve'l-keseli ve'l-cubni ve'l-buhli ve dalai'd-deyni ve ğalebeti'r-ricâli!"[68].

٤١ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنَ البُخْلِ . البُخْلُ والبَخَلُ واحِدٌ مِثْلُ الحُزْنِ والحَزَنِ

41- BUHLDEN (YÂNÎ CİMRİLİKTEN) ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

"*el-Buhlu*" ve "*l-Bahalu*" (en-Nisâ: 37, el-Hadîd: 24) **bir ma'nâyadır; "el-Huzn" ve"l-Hazen" lafızları gibi.**

٦٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنّى حدّثني غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عبْدِ المَلِكِ بنِ عُمَيْرٍ عنْ مُصْعَبِ بنِ سَعْدٍ عنْ سَعْدِ بنِ ابي وقّاص رضى االلّهُ عنه

---

da'vâsına kalkışacak habîsin ismidir ki, bunun çıkışı birçok hadîslerle berâber buradaki istiâze ile de sâbit oluyor.

Hayât fitnesi, insana hayâtı müddetinde ârız olan belâlardır ki, dünyâya aldanmak, şehvetlere uymak, cehâletler ardından gitmek... gibi şeylerdir.

Ölüm fitnesi, ölüm sırasındaki fitnelerdir.

Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Namâzın sıfatı bâbı"nda geçmişti.

68 Bu duânın tercümesi yakında verilmişti.

كانَ يأمُرُ بِهٰؤُلاءِ الخَمْسِ ويُحَدِّثُهُنَّ عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم اللّٰهُمَّ إنِّى أعُوذُ بِكَ مِنَ البُخْلِ وأعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ وأعُوذُ بِكَ أنْ أُرَدَّ إلى أرذَلِ العُمُرِ وأعُوذُ بِكَ منْ فِتْنَةِ الدُّنْيا وأعُذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ *

65-..... Bize Şu'be, Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Mus'ab ibnu Sa'd'den tahdîs etti ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şu beş şeyden sığınmayı emreder ve bunları Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs ederdi:

"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-buhli.
Ve eûzu bike mine'l-cubni.
Ve eûzu bike en uredde ilâ erzeli'l-umuri.
Ve eûzu bike min fitneti'd-dünyâ.
Ve eûzu bike min azâbi'l-kabri!"

٤٢ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ أرْذَلِ العُمُرِ : أراذِلُنا أسْقاطُنا

42- ÖMRÜN EN DEĞERSİZİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

"Erâzilunâ" (Hûd: 27) **"En düşüklerimiz" ma'nâsınadır** [69].

٦٦ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عَنْ عبْدِ العَزِيزِ بنِ صُهَيْبٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّٰه عنه قال كانَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَتَعَوَّذُ يَقُولُ اللّٰهُمَّ إنِّى أعُوذُ بِكَ مِنَ الكَسَلِ وأعُوذُ بِكَ مَنَ الجُبْنِ وأعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَرَمِ وأعُوذُ بِكَ مِنَ البُخْلِ *

66-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şu duâyı söyleyerek Allah'a sığınırdı:

---

69 ***"Erzeli'l-umuri"*** ta'bîri şu âyetlerde geçiyor:

"Sizi Allah yarattı. Sizi yine O öldürecek. İçinizden kimi bildikten sonra birşey bilmesin diye- en aşağı ömre kadar geri götürülür. Allah hakkıyle bilen, kemâliyle kaadir olandır" (en-Nahl: 70);

"...Kiminiz öldürüyor, kiminiz de bilgiden sonra artık hiçbirşey bilmemek üzere ömrünün en fenâ devresine doğru gerisin geri itiliyor..." (el-Hacc: 5).

"Allâhumme innî eûzu bike mine'l-keseli. Ve eûzu bike mine'l-cubni. Ve eûzu bike mine'l-heremi ve eûzu bike mine'l-buhli!" [70].

٤٣ــ بابُ الدُّعاءِ بِرَفْعِ الوَباءِ والوَجَعِ

43- VEBÂNIN VE HASTALIĞIN KALDIRILMASINA DUÂ ETMEK BÂBI

٦٧ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عَنْ أبيهِ عَنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم اللَّهُمَّ حَبِّبْ اِلَيْنا المَدِينَةَ كَما حَبَّبْتَ اِلَيْنا مَكَّةَ أو أشَدَّ وانْقُلْ حُمَّاهَا اِلى الجُحْفَةِ اللَّهُمَّ بارِكْ لَنا فى مُدِّنا وصاعِنا *

67-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Medîne'ye geldiği zamân- şöyle duâ etti:

"Yâ Allah! Bizlere Mekke'yi sevdirdiğin gibi Medîne'yi de sevdir yâhud Medîne'yi daha fazla sevdir. Medîne'nin hummâ ve sıtma hastalığını da Cuhfe'ye naklet! Yâ Allah! Müdd ve sâ' ölçeklerimizle ölçülen rızıklarımızda bizler için bereket ihsân eyle!" [71].

٦٨ــ **حدّثنا** مُوسَى بنُ إسْمٰعِيلَ **حدّثنا** إبراهِيمُ بنُ سَعْدٍ أخبرنا ابنُ شِهابٍ عنْ عامِرِ بنِ سَعْدٍ أنَّ أباهُ قال عادَنِي رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فِي حَجَّةِ الوَداعِ مِنْ شَكْوَى أشْفَيْتُ مِنْهُ عَلى المَوْتِ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ بَلَغَ بى ما تَرَى مِنَ الوَجَعِ وأنا ذُو مالٍ ولا يَرِثُنِى إلاَّ ابْنَةٌ لِى واحِدَةٌ أفأتَصَدَّقُ

70 Hadîsteki ***"Ben heremden de Sana sığınırım"*** fıkrası, başlıktaki ***"Erzeli'l-umuri = Ömrün en kötüsü"*** ta'bîrinin tefsîri olduğu ve uygunluğun da bu bakımdan olduğu meydandadır.

el-Herem: Pek ihtiyâr olup, dermânsızlık ve akıl noksanlığı husûsunda bir çocuk gibi olmak ma'nâsınadır.

71 Bu hadîsin daha geniş bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nın sonunda, "Medîne'nin fazîletleri" bölümünde geçmişti. Âişe oradaki rivâyette:Medîne'ye hicret edip geldiğimizde Medîne, Allah'ın en vebâlı, en hastalıklı bir diyârı idi. Medîne'nin Bathân sahrâsındaki vâdîden acı, pis bir su çıkardı, demiştir. Bu duâdan sonra ve gerekli temizlik tedbîrleriyle Medîne'nin suyu, havâsı iyileşmiştir.

بِثُلُثَىْ مالِى قال لا قُلْتُ فَبِشَطْرِهِ قال الثُّلُثُ كَثِيرٌ إنَّكَ أنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أغْنِياءَ خَيْرٌ مِنْ أنْ تَذَرَهُمْ عالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ وإنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِى بِها وَجْهَ اللَّهِ إلاَّ اُجِرْتَ حتَّى ما تَجْعَلُ فى فِي امْرَأتِكَ قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ أاُخَلَّفُ بَعْدَ أصْحابِى قال إنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ فَتَعْمَلَ عَمَلاً تَبْتَغِى بِهِ وجْهَ اللَّهِ إلاَّ ازْدَدْتَ دَرَجَةً وَرِفْعَةً وَلَعَلَّكَ تُخَلَّفُ حتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أقْوامٌ ويُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ اللَّهُمَّ أمْضِ لأصْحابِى هِجْرَتَهُمْ ولا تَرُدَّهُمْ عَلى أعْقابِهِمْ لٰكِنِ البائِسُ سَعْدُ بنُ خَوْلَةَ : قال سَعْدٌ رَثَى لهُ رسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أنْ تُوُفِّىَ بِمَكَّةَ *

68-..... Bize İbn Şihâb, Âmir ibn Sa'd'dan şöyle haber verdi: Babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Vedâ Haccı'nda benim hastalığımdan dolayı Rasûlullah (S) bana hasta ziyâretine geldi. Ben bu hastalıktan ölmeye yaklaşmıştım. O'nun bu ziyâretinde ben:

— Yâ Rasûlallah! Bendeki bu hastalık, görmekte olduğun bu müzmin dereceye ulaştı. Ben mal sâhibi bir kimseyim. Bana tek kızım(Âişe)dan başka kimse vâris olmayacaktır. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.

Rasûlullah:

— ***"Hayır*** (tasadduk etme)***!"*** buyurdu.

Ben:

— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim.

Rasûlullah:

— ***"Üçte bir*** (yeter, üçte bir bile) ***çoktur. Ey Sa'd! Senin mîrâsçılarını zengin bırakman, onları fakîrler ve*** (sadaka için) ***insanlara ellerini açar bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır. Sen Allah rızâsı için harcayacağın her nafakadan muhakkak ecre nâil kılınırsın. Hattâ yemek yerken eşinin ağzına koyacağın bir lokmadan da sevâb alacaksın!"*** dedi.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! (Siz Medîne'ye döneceksiniz de) ben dostlarımdan geriye mi bırakılacağım? diye sordum.

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— ***"Hayır, sen bizden aslâ geri bırakılmazsın.*** (Şâyet burada kalır da) ***Allah rızâsını aramak için sâlih amel yaparsan, muhakkak bu iyi amelinle derecen artar ve merteben yükselir. Ve öyle ümîd ediyorum ki Senin ecelin geri bırakılacak da sen uzun zamân yaşayacaksın! Hattâ seninle birtakım kavimler fayda görecek, diğer birtakım kavimler de senden zarar göreceklerdir. Yâ Allah! Sahâbîlerimin*** (Mekke'den Me-

بِثُلُثَيْ مالِي قال لا قُلْتُ فَبِشَطْرِهِ قال الثُّلُثُ كَثِيرٌ إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِياءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ وإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِها وَجْهَ اللَّهِ إِلاَّ اُجِرْتَ حتَّى ما تَجْعَلُ فى فِي امْرَأَتِكَ قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ أَاُخَلَّفُ بَعْدَ أَصْحابِى قال إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ فَتَعْمَلَ عَمَلاً تَبْتَغِى بِهِ وجْهَ اللَّهِ إِلاَّ ازْدَدْتَ دَرَجَةً وَرِفْعَةً وَلَعلَّكَ تُخَلَّفُ حتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوامٌ ويُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ اللَّهُمَّ أَمْضِ لأَصْحابِى هِجْرَتَهُمْ ولا تَرُدَّهُمْ عَلى أَعقابِهِمْ لٰكِنِ البائِسُ سَعْدُ بنُ خَوْلَةَ : قال سَعْدٌ رَثَى لهُ رسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَنْ تُوُفِّى بِمَكَّةَ *

68-..... Bize İbn Şihâb, Âmir ibn Sa'd'dan şöyle haber verdi: Babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Vedâ Haccı'nda benim hastalığımdan dolayı Rasûlullah (S) bana hasta ziyâretine geldi. Ben bu hastalıktan ölmeye yaklaşmıştım. O'nun bu ziyâretinde ben:

— Yâ Rasûlallah! Bendeki bu hastalık, görmekte olduğun bu müzmin dereceye ulaştı. Ben mal sâhibi bir kimseyim. Bana tek kızım(Âişe)dan başka kimse vâris olmayacaktır. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Hayır* (tasadduk etme)*!"* buyurdu.

Ben:

— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim.

Rasûlullah:

— *"Üçte bir* (yeter, üçte bir bile) *çoktur. Ey Sa'd! Senin mîrâsçılarını zengin bırakman, onları fakîrler ve* (sadaka için) *insanlara ellerini açar bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır. Sen Allah rızâsı için harcayacağın her nafakadan muhakkak ecre nâil kılınırsın. Hattâ yemek yerken eşinin ağzına koyacağın bir lokmadan da sevâb alacaksın!"* dedi.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! (Siz Medîne'ye döneceksiniz de) ben dostlarımdan geriye mi bırakılacağım? diye sordum.

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Hayır, sen bizden aslâ geri bırakılmazsın.* (Şâyet burada kalır da) *Allah rızâsını aramak için sâlih amel yaparsan, muhakkak bu iyi amelinle derecen artar ve merteben yükselir. Ve öyle ümîd ediyorum ki Senin ecelin geri bırakılacak da sen uzun zamân yaşayacaksın! Hattâ seninle birtakım kavimler fayda görecek, diğer birtakım kavimler de senden zarar göreceklerdir. Yâ Allah! Sahâbîlerimin* (Mekke'den Me-

dîne'ye dönüş) *hicretlerini tamamla! Onları topukları üzerinde geri döndürme! Lâkin acınacak olan, Sa'd ibn Havle'dir!"* buyurdu.

Sa'd ibn Ebî Vakkaas: Rasûlullah, Sa'd ibn Havle'ye (hicret ettikten sonra) Mekke'de ölmesinden dolayı hüzünlenip acıdı, demiştir [72].

٤٤ــ بابُ الإسْتِعاذَةِ مِنَ أرْذَلِ العُمُرِ ومِنْ فِتْنَةِ الدُّنيا وفِتْنَةِ النَّارِ

44- ÖMRÜN EN DEĞERSİZİNDEN, DÜNYÂNIN FİTNESİNDEN VE ATEŞİN FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٦٩ــ حدّثنا إسْحٰقُ بنُ إبْراهِيمَ أخبرنا الحُسَيْنُ عنْ زائِدَةَ عنْ عَبْدِ المَلِكِ عنْ مُصْعَبٍ عنْ أبِيهِ قال تَعَوَّذُوا بِكلِماتٍ كان النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَتَعَوَّذُ بِهِنَّ اللّٰهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ وأعُوذُ بِكَ مِنَ البُخْلِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ أنْ أُرَدَّ إلى أرْذَلِ العُمُرِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا وعَذابِ القَبْرِ *

69-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Şu kelimelerle Allah'a sığınınız; Peygamber(S) bu duâ kelimeleriyle Allah'a sığınırdı:

"Allâhumme, innî eûzu bike mine'l-cubni.
Ve eûzu bike mine'l-buhli.
Ve eûzu bike minen uredde ilâ erzeli'l-umuri.
Ve eûzu bike min fitneti'd-dünyâ ve azâbi'l-kabri!"

٧٠ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ مُوسَى حدّثنا وَكِيعٌ حدّثنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائشَةَ أنَّ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم كان يَقُولُ اللّٰهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الكَسَلِ والهَرَمِ والمَغْرَمِ والمأْثَمِ اللّٰهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عَذابِ النَّارِ وفِتْنَةِ

72 Başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın: *"Yâ Allah, sahâbîlerimin hicretlerini tamamla, onları topukları üzerinde geri döndürme!"* duâsından almak mümkin olur.Çünkü bunda Sa'd'ın âfiyetine ve hicret yurduna dönmesine duâ ve işâret vardır. Buhârî bunun aslını birçok yerde getirmiştir. Buna çok yakın lafız ile Cenâzeler ve Vasiyetler'de geçmişti (Aynî).

النَّارِ وعَذَابِ القَبْرِ وشَرِّ فِتْنَةِ الغِنَى وشَرِّ فِتْنَةِ الفَقْرِ ومِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيحِ الدَّجَّالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطايايَ بِماءِ الثَّلْجِ والبَرَدِ ونَقِّ قَلْبِي مِنَ الخطايا كما يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ وباعِدْ بَيْنِي وبَيْنَ خَطايايَ كما باعَدْتَ بَيْنَ المَشْرِقِ والمَغْرِبِ *

70-..... Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) şu duâyı söylerdi;

"Allâhumme, innî eûzu bike mine'l-keseli ve'l-heremi, ve'l-mağrami ve'l-me'semi. Allâhumme, innî eûzu bike min azâbi'n-nâri ve fitneti'n-nâri ve azâbi'l-kabri ve şerri fitneti'l-ğınâ ve şerri fitneti'l-fakri ve min şerri fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli. Allâhumme'ğsil hatâyâ-ye bi-mâi's-selci ve'l-beradi ve nakkı kalbî mine'l-hatâyâ kemâ yunakka's-sevbu'l-ebyâdu mine'd-denesi ve bâid beynî ve beyne ha-tâyâye kemâ bâadte beyne'l-maşrıkı ve'l-mağribi!" [73].

٤٥ــ بابُ الإسْتِعاذَةِ مِنْ فِتْنَةِ الغِنَى

45- ZENGİNLİK FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٧١ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا سَلاَّمُ بنُ أبي مُطِيعٍ عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ عنْ خالَتِهِ أنَّ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم كان يَتَعَوَّذُ اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ ومِنْ عَذَابِ النَّارِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبْرِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ عَذابِ القَبْرِ وأعُوذُ بِكَ منْ فِتْنَةِ الغِنَى وأعُوذُ بِكَ منْ فِتْنَةِ الفَقْرِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المسِيحِ الدَّجَّالِ *

71-..... Bize Sellâm ibnu Ebî Mutî', Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da teyzesi Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S), şu duâ ile Allah'a sığınır idi:

"Allâhumme, innî eûzu bike min fitneti'n-nâri, ve min azâbi'n-nâri. Ve eûzu bike min fitneti'l-kabri. Ve eûzu bike min azâbi'l-kabri.

---

73 Bu bâbdaki duâlara benzer metinler yakında geçmiş ve tercümeleri de orada verilmiş olduğundan, tekrar yazılmalarına ihtiyâç görülmedi.

Ve eûzu bike min fitneti'l-ğınâ. Ve eûzu bike min fitneti'l-fakri. Ve eûzu bike min fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli!"

٤٦ــ بابُ التَعَوُّذِ مِنْ فِتْنَةِ الفَقْرِ

46- FAKÎRLİK FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٧٢ــ **حدّثنا** مُحَمَّدٌ أخبرنا أَبو مُعاوِيَةَ أخبرنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كان النبيُّ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ إنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وعَذابِ النَّار وفِتْنَةِ القَبْرِ وعَذابِ القَبْرِ وشَرِّ فِتْنَةِ الغِنَى وشَرِّ فِتْنَةِ الفَقْرِ اللَّهُمَّ إنِّى أَعُوذَ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيحِ الدَّجَّالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ قَلْبِى بِماءِ الثَّلْجِ والبَرَدِ ونَقِّ قَلْبِى مِنَ الخَطايا كما نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَس وباعِدْ بَيْنِى وبَيْنَ خَطاياىَ كما باعَدْتَ بَيْنَ المَشْرِقِ والمَغْرِبِ اللَّهُمَّ إنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الكَسَلِ والمَأْثَمِ والمَغْرَمِ *

72-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şu duâyı söylerdi:

"Allâhumme, innî eûzu bike min fitneti'n-nâri ve azâbi'n-nâri ve fitneti'l-kabri ve azâbi'l-kabri ve şerri fitneti'l-ğınâ ve şerri fitneti'l-fakri. Allâhumme innî eûzu bike min şerri fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli. Allâhumme'ğsil kalbî bi-mâi's-selci ve'l-beredi. Ve nakkı kalbî mine'l-hatâyâ kemâ nakkayte's-sevbe'l-ebyadu mine'd-denesi. Ve bâid beynî ve beyne hatâyâye kemâ bâadte beyne'l-meşrıkı ve'l-mağribi. Allâhumme, innî eûzu bike mine'l-keseli ve'l-me'semi ve'l-mağramı!" [74].

٤٧ــ بابُ الدُّعاءِ بِكَثْرَةِ الْمَالِ مَعَ البَرَكَةِ

47- MAL ÇOKLUĞU İLE, BEREKETLE DUÂ ETMEK BÂBI

---

74 Buhârî.ayrı yollardan en küçük lafız farkıyle de olsa, sâbit olan bu duâ metinlerini böylece arka arkaya ayrı başlıklar altında sıralamıştır. Bunlara benzer metinlerin tercümeleri yakında geçtiği için tekrâr yazılmadı.

٧٣ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عنْ أَنَسٍ عنْ أُمِّ سُلَيْمٍ أَنَّها قالَتْ يارسولَ اللَّهِ أَنَسٌ خادِمُكَ ادْعُ اللَّهَ لهُ قال اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مالَهُ وَوَلَدَهُ وبارِكْ لهُ فِيما أَعْطَيْتَهُ * وعنْ هِشامِ بنِ زَيْدٍ سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ مِثْلَهُ *

73-..... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten ki, Enes'in annesi Ümmü Suleym (R):

— Yâ Rasûlallah! Enes Sen'in hizmetçindir, onun için Allah'a duâ ediver! demiş.

Rasûlullah (S) da:

— ***"Allâhumme eksir mâlehû ve veledehû ve bârik lehû fî mâ a'teytehû*** (= Yâ Allâh! Onun malını ve çocuğunu çoğalt! Ona verdiğin ni'metlerinde kendisi için bereket ihsân edip mübârek kıl)***!"*** diye duâ etmiştir.

Ve Hişâm ibn Zeyd'den; o: Ben Enes ibn Mâlik'ten, bunun benzerini işittim, demiştir.

٧٤ــ حدّثنا أَبو زَيْدٍ سَعِيدُ بنُ الرَّبِيعِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ أَنَسًا رضى اللّه عنه قال قالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ أَنَسٌ خادِمُكَ قال اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مالَهُ وَوَلَدَهُ وبارِكْ لهُ فِيما أَعْطَيْتَهُ *

74-..... Katâde şöyle dedi: Ben Enes(R)'ten şöyle dediğini işittim: Ümmü Suleym:

— Enes Sen'in hizmetçindir (onun için Allah'a duâ ediver)! dedi.

Peygamber (S):

— ***"Allâhumme eksir mâlehû ve veledehû ve bârik lehû fî mâ a'teytehû!"*** diye duâ etti [75].

٤٨ــ بابُ الدُّعاءِ عِنْدَ الإِسْتِخارَةِ

75 Enes hakîkaten doksan yaşından fazla uzun bir ömür sürmüş, malı ve çocukları, torunları pek çok olmuştur! (Mehmet Zihnî, *el-Hakaa'ık,* s. 171-174, *İslâm Ansiklopedisi,* IV, 273-274).

48- HAYIRLISINI İSTEME SIRASINDA (OKUNACAK) DUÂ BÂBI

٧٥ــ حدّثنا مُطَرِّفُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبو مُصْعَبٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أبى المَوالِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرٍ رضى اللَّهُ عنه قال كانَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُعَلِّمُنا الاِسْتِخارَةَ فى الأُمُورِ كُلِّها كالسُّورَةِ مِنَ القُرْآنِ إذَاهَمَّ بالأمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ إنِّى أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ العَظِيمِ فإنَّكَ تَقْدِرُ ولا أَقْدِرُ وتَعْلَمُ ولا أَعْلَمُ وأَنْتَ عَلاَّمُ الغُيُوبِ اللَّهُمَّ إنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنَّ هٰذَا الأَمْرَ خيْرٌ لِى فى دِينِى ومَعاشِى وعاقِبَةِ أَمْرِى أَوْ قال فى عاجِلِ أَمْرِى وآجِلِهِ فاقْدُرْهُ لى وإنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هٰذَا الأَمْرَ شَرٌّ لى فى دِينِى ومَعاشِي وعاقِبَةِ أَمْرِى أَوْ قال فى عاجِلِ أَمْرِى وآجِلِهِ فاصْرِفْهُ عَنِّى واصْرِفْنِى عَنْهُ واقْدُرْ لِىَ الخَيْرَ حَيْثُ كان ثُمَّ رَضِّنِى بِهِ ويُسَمِّى حاجَتَهُ *

75-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi (büyük küçük) işlerin hepsinde İstihâre Duâsı'nı öğretir, şöyle buyururdu:

— *"Sizin biriniz bir işi kasdettiği zamân iki rek'at namâz kılsın, sonra şu duâyı söylesin:*

Allâhumme, innî estehîruke bi-ilmike ve estakdiruke bi-kudretike ve es'eluke min fadlike'l-azîmi. Fe-inneke takdiru velâ akdiru. Ve ta'lemu velâ a'lemu ve ente Allâmu'l-Ğuyûbi. Allâhumme in kunte ta'lemu enne hâzâ'l-emre hayrun lî fî dînî ve maâşî ve âkıbeti emrî -ev kaale: Fî âcili emrî ve ecilihi fakdurhu lî.- Ve in kunte ta'lemu enne hâzâ'l-emre şerrun lî fî dînî ve maâşî ve âkıbeti emrî -ev kaale: Fî â'cili emrî ve ecilihi fasrifhu annî vasrıfnî anhu-. Vakdur lîye'l-hayra haysu kâne. Summe raddinî bihî! der ve hâcetinin ismini söyler!"

[= Yâ Allah! (Hakkımda hayırlısını) bildiğin için ben Sen'den hayırlısını (bildirmeni) isterim. Ve Sen'in kudretinden beni kudretlendirmeni dilerim. Ve bunu Sen'in büyük fadlından isterim. Çünkü Sen'in herşeye gücün yeter, benim ise gücüm yetmez. Sen herşeyi bilirsin, ben ise bilmem. Sen bütün gaybleri en mükemmel Bilen'sin! Yâ Allah! Şu azmettiğim işin benim için dînim, yaşayışım ve işimin sonu hakkında bir hayır olduğunu bilmekte isen- yâhud: İşimin dünyâsı ve âhireti hakkında... der- onu benim için takdîr et! Eğer bu işin benim için, benim dînim, yaşayışım ve işimin âkıbeti hakkında bir şerr

olduğunu bilmekte isen- yâhud: İşimin dünyâsı ve âhireti hakkında... der- bu işi benden çevir, beni de bu işten çevir. Ve hayır nerede ise onu benim için takdîr et. Sonra beni bu (takdîr edilen) işe râzı kıl! der ve (bu iş dediği) hâcetinin ismini söyler!] [76].

٤٩ــ بابُ الدُّعاءِ عِنْدَ الوُضُوءِ

49- ABDEST ALMAK SIRASINDA DUÂ ETMEK BÂBI

٧٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى مُوسَى قال دَعا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِماءٍ فَتَوَضَّأَ بِهِ ثُمَّ رفَعَ يَدَيْهِ فقال اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أَبى عامِرٍ ورأَيْتُ بَياضَ أَبْطَيْهِ فقال اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ القِيامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ مِنَ النَّاسِ *

76-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) abdest suyu istedi ve o su ile abdest aldı. Sonra iki elini kaldırıp:

— ***"Allâhumme'ğfir lî Ubeydin Ebî Âmirin! Allâhumme'c'alhu yevme'l-kıyâmeti fevka kesîrin min halkıke mine'n-nâsi*** (= Yâ Allah! Ebû Âmir Ubeyd kulunu mağfiret eyle! Yâ Allah! Ebû Âmir kulunu kıyâmet gününde şu yarattığın insanlardan çoğunun üstünde

---

76 Buhârî bunun bir rivâyetini Gece Namâzı, "Tatavvu' namâzı ikişer ikişerdir hakkında gelen haberler bâbı"nda getirmişti. Orada da bildirildiği gibi, bu İstihâre hadîsini on kadar sahâbî rivâyet etmiştir. Metinlerde öne geçirme, arkaya bırakma, ziyâde ve noksan gibi küçük farklılıklar vardır. Yalnız Enes ibn Mâlik'ten gelen rivâyet: "İstihâre eden kimse zarar görmez, istişâre eden pişmân olmaz, iktisâde yapan kimse ihtiyâç görmez" meâlinde olup istihâreye teşvîkı ihtivâ etmektedir.

İstihâre, istif'âl bâbından olup birşeyin hayırlısını istemek ma'nâsınadır.

İbnu Ebî Cemre, rûhî meyilleri şöyle sıralamıştır: Üç evvelkiler: *Himme, lemme, hatire*'dir. Bunlar beşer hayâlinde esiveren gelip geçici rûhî temâyüllerdir. Bunlarda sebât ve istikrâr bulunmadığından, kendilerine şer'î bir hüküm sâbit olmuyor. Üç sonrakiler: *Niyet, irâde, azîmet*'tir. Bunlarda şuûrun fiil ve terkten bir tarafa kat'î sûrette temâyülü ve sâhibinin o şeye tamâmiyle yönelmesi ve temekkünü bulunur. Bu nevi' rûhî hâller hayır ve şerr ölçüsü olabildiklerinden sâhibi sevâblı yâhud ikaablı olur... Şuûr, bu ikinci derecedeki şiddetli cereyânını almadan, henüz birinci gruptaki rûh hâllerinde istihâre etmektir...

İstihârenin vicdân üzerine te'sîri vardır: İnsan bir işin hayır ve şerrini, yarar ve zararını kestiremediği, fiil ve terkinde hayrette kaldığı, şaşırdığı bir sırada istihâre, en emîn bir mercî' ve en sağlam bir dayanaktır. İslâm'da falcılık, gayb bilicilik yok, istihâre ile işin hayırlısını Allah'tan isteme yolu vardır!

yüksek bir makaamda kıl)!" diye duâ etti.

Duâ ederken (ellerini o kadar kaldırdı ki) ben O'nun iki koltuğunun beyazlığını gördüm [77].

٥٠ــ بابُ الدعاءِ إذا عَلاَ عَقَبَةً

50- İNSANIN YÜKSEK BİR YERE ÇIKTIĞINDA DUÂ ETMESİ BÂBI

٧٧ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْب حدّثنا حَمّادُ بن زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ أبِى مُوسَي رضى اللّهُ عنه قال كُنّا مَعَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم فى سَفَرٍ فَكُنّا إذَا عَلَوْنا كَبَّرنا فقال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أيُّها النّاسُ ارْبَعُوا عَلى أنْفُسِكُمْ فإنَّكُمْ لاَتَدْعُونَ أصَمَّ ولا غائِبًا ولَكِنْ تَدْعُونَ سَمِيعًا بَصِيرًا ثُمَّ أتَى عَلَىَّ وأنا أقُولُ فى نَفْسِى لاحَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللّهِ فقال ياعَبْدَ اللّهِ بنَ قَيْسٍ قُلْ لاحَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللّهِ فإنَّها كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الجَنَّةِ أوْ قال ألاَ أدُلُّكَ عَلى كَلِمَةٍ هِىَ كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الجَنَّةِ لاحَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللّهِ *

77-..... Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in maiyyetinde bir seferde bulunduk. Vâdîden yüksek bir yere çıktıkça, yüksek sesle tekbîr getiriyorduk. Peygamber (S):

— *"Ey insanlar! Nefislerinize yumuşak davranın* (sesinizi yükseltmeyin)*! Çünkü sizler sağırı ve gâibi çağırmıyorsunuz. Lâkin sizler Semî' ve Basîr olan Allah'a duâ ediyorsunuz!"* buyurdu.

Sonra benim yanıma geldi. Ben kendi kendime ***"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi*** (= Değişiklik ve kuvvet ancak Allah iledir)" zikrini söylüyordum. Rasûlullah:

— *"Yâ Abdallah ibne Kays! Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi zikrini söyle. Çünkü bu, cennet hazînelerinden bir hazînedir"* buyurdu -yâhud: *"Sana cennet hazînelerinden bir hazîne olan bir kelâma delâlet edeyim mi? O: **Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi** sözüdür"* buyurdu- [78].

---

77 Bu, Mağâzî'de "Evtâs gazvesi bâbı"nda geçen uzun hadîsin bir parçasıdır. Ebû Mûsâ, o seferde amcası Ebû Âmir'in yaralanıp şehîd olurken Peygamber'e kendisine duâ etmesini vasiyet ettiğini haber verdiği zamân, abdest alıp ardından o şehîd için böyle duâ etmişti.

78 Bunun birer rivâyeti Cihâd'da, "Tekbîr'de sesi çok yükseltmenin mekrûh ol-

٥١ــ بابُ الدُّعاءِ إذَا هَبَطَ وادِيًا وفِيهِ حَدِيث جابِرٍ

51- BİR VÂDÎYE İNDİĞİ ZAMÂN DUÂ ETMEK BÂBI

Bu konuda Câbir'in rivâyet ettiği hadîs vardır [79].

٥٢ــ بابُ الدُّعاءِ إذَا أرَادَ سَفَرًا أوْ رَجَعَ فِيهِ يَحْيَى بنُ أبِى إسْحٰقَ عنْ أنَسٍ

52- İNSANIN, BİR SEFERE ÇIKMAK YÂHUD SEFERDEN DÖNMEK İSTEDİĞİ ZAMÂNLARDA SÖYLEYECEĞİ DUÂ BÂBI

Bu konuda Yahyâ ibnu Ebî İshâk'ın Enes'ten rivâyet ettiği hadîs vardır [80].

٧٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ نَافِعٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم كانَ إذَا قَفَلَ مِنْ غَزْوٍ أوْ حَجٍّ أوْ عُمْرَةٍ يُكَبِّرُ عَلى كلِّ شَرَفٍ مِنَ الأرْضِ ثَلاثَ تَكْبِيرَاتٍ ثُمَّ يَقُولُ لاإلَهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لاشَرِيكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ آيِبُونَ تائِبُونَ عابِدُونَ لِرَبِّنا حامِدُونَ صَدَقَ اللَّهُ وعْدَهُ ونَصَرَ عَبْدَهُ وهَزَمَ الأحْزَابَ وحْدَهُ *

78-..... Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir gazveden yâhud bir haccdan yâhud bir umreden döndüğü zaman yolda yüksek bir yere çıktığında üç kerre tekbîr getirir, sonra şu sözleri söylerdi:

---

ması bâbı"nda ve "Hayber gazvesi"nde geçmişti. Hadîs, bu zikrin hazîne gibi yüksek bir kıymette olduğunu isbât etmektedir.

79 Buhârî'nin işâret ettiği ve Cihâd'da geçen hadîs şudur: Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R): Biz seferde yüksek bir yere çıktıkça tekbîr getirir (***Allâhu Ekber*** der), yüksekten bir vâdîye indikçe de tesbîh eder (***Subhânallah*** der) idik, demiştir.

80 Buhârî'nin işâret ettiği bu Enes hadîsi de Cihâd'da Usfân Seferi'nden dönüşü ve yolda Safiyye bintu Huyeyy'i bineğinin arka tarafına bindirmesini, devenin sürçüp ikisinin de düştüklerini... anlattığı hadîstir. O hadîsin sonunda da "***Âyibûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbinâ hâmidûne***" zikri vardır.

"Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehû lâ şerîke lehû, lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullî şey'in kadîrun. Âyibûne, tâibûne, âbidûne li-Rabbinâ hâmidûne. Sadaka'llâhû va'dehû ve nasara abdehû ve hezeme'l-ahzâbe vahdehû!

[= Yoktur tapacak Çalap'tır ancak. O birdir. O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur. Hamd O'nundur. O herşeye gücü yetendir. Biz ancak Rabb'imize dönücüleriz, O'na tevbe edicileriz, O'na ibâdet edicileriz, O'na hamdedicileriz. Allah va'dinde doğru çıkmış, kulu(Muhammed'i)na yardım etmiş, bütün düşman topluluklarını yalnız başına bozguna uğratmıştır!] [81].

٥٣ــ بابُ الدُّعاءِ لِلْمُتَزَوِّجِ

53- EVLENEN KİMSEYE YAPILACAK DUÂ BÂBI

٧٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنسٍ رضى اللَّهُ عنْهُ قال رأى النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عوْفٍ أثَرَ صُفْرَةٍ فقال مَهْيَمْ أوْمَهْ قال تَزَوَّجْتُ امْرأةً عَلى وزْنِ نَواةٍ منْ ذَهَبٍ فقال بارَكَ اللَّهُ لَكَ أوْلِمْ ولَوْ بِشاةٍ *

79-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Abdurrahmân ibn Avf'ın üzerinde (evlenenlere mahsûs olan) safrân boyası(ndan yapılmış güzel koku) eseri gördü de:

— *"Hâlin nedir* -yâhud: *Bu ne-?"* diye sordu.

Abdurrahmân:

— Bir çekirdek ağırlığı altın (mehr) karşılığında bir kadınla evlendim, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah ona:

— *"Allah* (bu evliliği) *sana mübârek eylesin! Bir koyun* (kesmek sûreti) *ile olsun düğün aşı yap!"* buyurdu [82].

---

81 Bu hadîslerden öğrendiğimiz şudur: Dâimâ Allah'a güvenip dayanan Peygamber, harb gibi yüksek irâdelere dayanan seferlerde o bağlılığını Arz'ın değişiklikleri vesîlesiyle izhâr ederek, sahâbîlerine göstermiş ve onların irâdelerini zamân zamân kuvvetlendirip yükseltmiştir.

82 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Buyû'da, Nikâh'ta ve diğer yerlerde geçti.

٨٠ــ حدّثنا أَبو النُّعْمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عَمْرٍو عنْ جابِرٍ رضى اللَّهُ عنه قال هَلَكَ أبى وتَرَكَ سَبْعَ أوْ تِسْعَ بَناتٍ فَتَزَوَّجْتُ امْرَأَةً فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم تَزَوَّجْتَ ياجابِرُ قُلْتُ نَعَمْ قال بِكْرًا أمْ ثَيِّبًا قُلْتُ ثَيِّبًا قال هَلاَّ جارِيَةً تُلاَعِبُها وتُلاَعِبُكَ أوْ تُضاحِكُها وتُضاحِكُكَ قُلْتُ هَلَكَ أبى وَتَرَكَ سَبْعَ أوْ تِسْعَ بَناتٍ فَكَرِهْتُ أنْ أجِيئَهُنَّ بِمِثْلِهِنَّ فَتَزَوَّجْتُ امْرَأَةً تَقُومُ عَلَيْهِنَّ قال فَبارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ لَمْ يَقُلِ ابنُ عُيَيْنَةَ ومُحَمَّدُ بنُ مُسْلِمٍ عنْ عَمْرٍو بارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ *

80-..... Câbir (R) şöyle demiştir: Babam Abdullah, arkasında yedi yâhud dokuz kız bırakıp vefât etti. Bir müddet geçince ben bir kadınla evlendim. Peygamber (S):

— *"Evlendin mi yâ Câbir?"* diye sordu.

Ben:

— Evet evlendim! diye cevâb verdim.

O:

— *"Bâkire kız ile mi, yoksa dul ile mi evlendin?"* dedi.

Ben:

— Dul bir kadınla evlendim, dedim.

Peygamber:

— *"Kendisiyle oynaşacağın, seninle oynaşacak-* -yâhud: *Kendisiyle gülüşeceğin, seninle gülüşecek- bir kızla evlenseydin ya!"* buyurdu.

Ben:

— Babam vefât etti, arkasında yedi yâhud dokuz kız bıraktı. Ben onların arasına, kendileri gibi bir kız getirmekten hoşlanmadım. Bu sebeble onların işlerini görecek bir kadınla evlendim, dedim.

Rasûlullah:

— ***"Bâreke'llâhu aleyke*** (= Allah eşini sana mübârek eylesin)*!"* diye duâ etti.

Sufyân ibn Uyeyne ile Muhammed ibn Müslim, Amr ibn Dînâr'-dan; o da Câbir'den rivâyet ettikleri hadîslerinde ***"Bâreke'llâhu aleyke"*** duâsını söylemediler [83].

---

83 Bu Câbir hadîsi de Buyû'da, Nafakalar'da ve başka yerlerde çok geçti. Bu hadîsler, evlenen çiftlere söylenecek vecîz ve câmialı duâ ve tebrik ta'bîrini öğretmektedir.

٥٤ــ بابُ مايَقُولُ إذَا أتى أهْلَهُ

54- (CİNSÎ MÜNÂSEBET İÇİN) EŞİNE GELDİĞİ ZAMÂN SÖYLEYECEĞİ DUÂ BÂBI

٨١ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ سالِمٍ عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَوْ أنَّ أحَدَهُمْ إذَا أرادَ أنْ يأتِىَ أهْلَهُ قال بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنا الشَّيْطانَ وجَنِّبِ الشَّيْطانَ مارزَقْتَنا فإنَّهُ إنْ يُقَدَّرْ بَيْنَهُما ولَدٌ فى ذَلِكَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطانٌ أبَدًا *

81-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:

— *"Onların herhangibiri* (cinsî münâsebet yapmak için) *eşine gelmek istediği zamân* ***Bismillâhi, Allâhumme cennibna'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktenâ*** (= Bismillâhi. Yâ Allah, bizleri şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsân ettiğin çocuktan uzak kıl) *derse, şu muhakkak ki, eğer o karı-koca arasındaki bu cinsî münâsebette bir çocuk takdîr olunursa, o çocuğa ebediyyen şeytân zarar veremez"*[84].

٥٥ــ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ ربَّنا آتِنا فى الدُّنْيا حَسَنَةً

55- PEYGAMBER(S)'İN ***"Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten..."*** KAVLİ (YÂNÎ DUÂSI) BÂBI

٨٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوارِثِ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ عنْ أنَسٍ قال كانَ أكْثَرُ دُعاءِ النبىِّ ﷺ اللَّهُمَّ رَبَّنا آتِنا فى الدُّنْيا حَسَنَةً وفى الآخِرَةِ حَسَنَةً وقِنا عَذَابَ النَّارِ *

82-..... Enes ibn Mâlik (R): Peygamber(S)'in en çok okuduğu duâ: ***"Allâhumme, Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâri*** (= Yâ Allah, ey Rabb'imiz, bize dün-

84 Yânî şeytân o çocuğa dînî ve bedenî husûslarında zarar ulaştıramaz. Bundan murâd, şeytânın vesvesesini aslından def' etmek değildir.
Bunun bir rivâyeti Nikâh Kitâbı'nda geçmişti.

yâda da bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azâbından koru)!" duâsı idi, demiştir [85].

٥٦ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا

56- DÜNYÂ FİTNESİNDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٨٣ــ حدّثنا فَرْوَةُ بنُ أبي المَغْرَاءِ حدّثنا عَبيدَةُ هُوَ ابنَ حُمَيْدٍ عنْ عَبْدِ المَلِكِ بن عُمَيْرٍ عنْ مُصْعَبِ بنِ سَعْدِ بنِ أبي وقاصٍ عنْ أبيهِ رضى اللّهُ عنه قال كانَ النبيُّ ﷺ يُعَلِّمُنا هٰؤُلاءِ الكَلِماتِ كَما تُعَلَّمُ الكتابَةُ اللّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ البُخْلِ وأعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ أنْ نُرَدَّ إلى أرْذَلِ العُمُرِ وأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا وعَذَابِ القَبْرِ *

83-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere şu duâ kelimelerini yazı -yâhud kitâb- öğretir gibi öğretirdi:

"Allâhumme, innî eûzu bike mine'l-buhlî ve eûzu bike mine'l-cubni. Ve eûzu bike min en uredde ilâ erzeli'l-umuri. Ve eûzu bike min fitneti'd-dünyâ ve azâbi'l-kabri!"

[=Yâ Allah, ben cemrilikten, Sana sığınırım, korkaklıktan da Sana sığınırım. Ömrün en kötüsüne (ihtiyârlığın bunaklık devrine) döndürülmemizden de Sana sığınırım. Dünyâ fitnesinden ve kabir azâbından da Sana sığınırım!] [86].

---

85 Bu duâ, baştaki ***"Allâhumme"*** lafzı hâriç, el-Bakara: 201. âyetteki duâdır. Peygamber bâzen âyetin başına bu lafzı ekleyip, duâ olarak böyle okumuştur. Bunu eklemeden sırf âyetteki lafızla duâ ettiği de çoktur. ***Hasene,*** güzellik ma'nâsına olup, insanın üzerinde tecellî eden sevinmeyi gerektirecek ni'met demektir. İnsanın bütün hâllerinde görülmesi arzû edilen dünyevî ve uhrevî her iyiliği ve ni'meti şâmil bir sözdür. Âlimler, âhiret güzelliğini cennetle; dünyâ güzelliğini de ilim, ibâdet, sıhhat, mal, evlâd, iyi eş diye tefsîr etmişlerdir. Bunların hepsi birer hasene, birer güzelliktir. Bu kısa olmakla berâber dünyâ ve âhiret husûslarında istenebilecek her iyilik ve güzelliği içine alan çok câmialı bir duâ olduğu için, Peygamber en çok bununla duâ etmiş ve mü'minlere örnek olmuştur.

86 Bunun çok küçük lafız farkıyle bir rivâyeti yakında da geçmişti.

٥٧ــ بابُ تكْرِيرِ الدُّعاءِ

57- DUÂYI TEKRAR TEKRAR YAPMAK BÂBI

٨٤ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُنْذِر حدّثنا أنَسُ بنُ عِياضٍ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضي اللَّهُ عنها أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ طُبَّ حتَّى إنَّهُ لَيُخَيَّلُ إلَيْهِ أنَّهُ قَدْ صَنَعَ الشَّيْءَ وما صَنَعَهُ وانَّهُ دَعا رَبَّهُ ثُمَّ قال أشَعَرْتِ أنَّ اللَّهَ قَدْ أفتانِى فِيما اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ فقالَتْ عائِشَةُ فَما ذَاكَ يارسول اللَّهِ قال جاءَ نِى رَجُلانِ فَجَلَسَ أحَدُهُما عِنْدَ رَأسِي والآخَرُ عِنْدَ رِجْلَيَّ فقال اَحَدُهُما لِصاحِبِهِ ما وَجَعُ الرَّجُلِ قال مَطْبُوبٌ قال مَنْ طَبَّهُ قال لَبِيدُ بنُ الأعْصَمِ قال فِيماذَا قال فى مُشْطٍ ومُشاطَةٍ وجُفِّ طَلْعَةٍ قال فأيْنَ هُوَ قال فى ذَرْوانَ وذَرْوانُ بِئْرٌ فى بَنِى زُرَيْقٍ قالَتْ فأتاها رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليهِ وسلم ثُمَّ رَجَعَ إلى عائِشَةَ فقال واللَّهِ لَكأنَّ ماءَها نُقاعَةُ الحِنَّاءِ ولَكأنَّ نَخْلَها رُؤُسُ الشَّياطِينِ قالَتْ فأتَى رسولُ اللَّهِ ﷺ فأخْبَرَها عنِ البِئْرِ فقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ فَهَلاَّ أخْرَجْتَهُ قال أمَّا أنا فَقَدْ شَفانِى اللَّهُ وكَرِهْتُ أنْ اَثيرَ عَلى النَّاسِ شَرًّا : زادَعِيسَى بنُ يُونُسَ واللَّيْثُ بنُ سَعْدٍ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ سُحِرَ النبىُّ ﷺ فَدَعا ودَعا وساقَ الحَدِيثَ *

84-..... Bize Enes ibnu Iyâd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah(S)'a sihir yapılmıştı. Hattâ kendisine bâzı işi yapmadığı hâlde yaptım hayâl ettirilirdi. Rasûlullah, Rabb'ine (tekrâr tekrâr) duâ etti. Sonra bana:

— "(Yâ Âişe) *Hissettin mi? Fetvâ istemekte olduğun şey hakkında Allah bana fetvâ verip bildirmiştir*" buyurdu.

Ben Âişe de:

— Yâ Rasûlallah! Bu nedir? diye sordu.

Rasûlullah şöyle anlattı:

— *"Bana iki adam geldi. Bunlardan biri başımın yanına, diğeri de ayaklarımın yanına oturdu. Biri arkadaşına:*

— *Bu zâtın hastalığı nedir? diye sordu.*

O da:

— *Sihir yapılmıştır, diye cevâb verdi.*

Öbürü:

— *Ona kim sihir yapmıştır? dedi.*

Öteki:

— *Lebîd ibnu'l-A'sam! diye cevâb verdi.*

— *Bu sihir ne ile yapılmıştır? diye sordu.*

O da:

— *Bir tarak, saç sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile! diye cevâb verdi.*

— *Nerede yapılmıştır? sorusuna da:*

— *Zervân'da! diye cevâb verdi.*"

Zervân, Zurayk oğulları yurdunda bir kuyudur.

Âişe dedi ki: Rasûlullah bâzı sahâbîleriyle o kuyuya gitti. (Ona baktı, üzerinde hurma ağacı vardı.) Sonra dönüp Âişe'ye geldi de:

— "(Yâ Âişe!) *Vallâhi kuyunun suyu, içinde kına bekletilmiş gibi kıpkırmızı, kuyunun etrafındaki hurma ağacının uçları şeytânların başları gibidir!*" buyurdu.

Âişe dedi ki: Rasûlullah geldi de ben Âişe'ye o kuyunun hâlinden haber verdi. Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) Sen o sihri çıkarıp çözseydin? dedim.

— "*Bana gelince, Allah benim şifâmı vermiştir. Ben o sihri çıkarıp da insanlar arasında bir şerri yaymayı istemedim*" buyurdu.

Îsâ ibn Yûnus ile el-Leys ibn Sa'd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe'den yaptıkları rivâyette şu ziyâde vardır: Âişe: Peygamber'e sihir yapılmıştı da O tekrâr tekrâr duâ etti, dedi ve hadîsi sevketti [87].

٥٨ــ بابُ الدُّعاءِ عَلى المُشْرِكِينَ : وقال ابنُ مَسْعُودٍ قال النبيُّ صلى اللَّه عليهِ وسلم اللَّهُمَّ أعِنِّى عَلَيْهِمْ بِسَبْعٍ كَسَبْعِ يُوسُفَ وقال اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِأبى جَهْلٍ : وقال ابنُ عُمَرَ دَعا النبيُّ ﷺ فِي الصَّلاةِ اللَّهُمَّ الْعَنْ فُلانًا وفلانًا حتَّى أنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ لَيْسَ لَكَ مِنَ الأمْرِ شَىْءٌ

58- MÜŞRİKLER ALEYHİNE BEDDUÂ BÂBI

İbn Mes'ûd da: Peygamber (S)

87 Hadîsin başlığa uygunluğu bu "Duâ etti, yine duâ etti" ziyâdesinden alınır. Hadîsin bu ziyâdeyi ihtivâ eden rivâyetleri Bed'u'l-Halk, "İblîs'in sıfatı bâbı"nda ve Tıbb'da geçmişti.

"Yâ Allah, müşriklere karşı bana Yûsuf'un zamânındaki yedi yıl gibi, yedi şiddet yılı ile yardım et!" **diye bedduâ etti, dedi.**

Ve yine İbn Mes'ûd: (Ka'be'de namâz kıldığı sırada üzerine deve son'u attıklarında namâzı tamamlayınca): *"Yâ Allah! Ebû Cehl'i Sana havâle ediyorum..."* **diye bedduâ etti, dedi.**

Abdullah ibn Umer de:
Peygamber (S) namâz içinde kunûtta: *"Yâ Allah, fulâna ve fulâna la'net et"* **diye bedduâ etti. Nihâyet Azîz ve Celîl olan Allah:**
"(Kullardaki) işten hiçbirşey sana âid değildir. Allah ya onların tevbesini kabûl eder, yâhud kendileri zâlimler oldukları için azablandırır" (Âlu İmrân: 128)
âyetini indirdi..., demiştir [88].

٨٥ــ حدّثنا ابنُ سَلامٍ أخبرنا وَكِيعٌ عنِ ابنِ أبى خالِدٍ قال سَمِعْتُ ابنَ أبى أوْفى رضى اللّٰهُ عنهما قال دَعا رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلّم عَلى الأحْزَابِ فقال اللّٰهُمَّ مُنْزِلَ الكِتابِ سَرِيعَ الحِسابِ اهْزِمِ الأحْزَابَ اهْزِمْهُمْ وزَلْزِلْهُمْ *

85-..... Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) müşrik orduları aleyhine şöyle duâ etti:

"Allâhumme, munzile'l-Kitâbi, serîa'l-hisâbi! Ehzimi'l-ahzâbe ehzimhum ve zelzilhum [=Yâ Allah! Ey hesâbı çabuk görücü olan (Rabb'im)! Sen (Medîne önünde toplanan) şu Arab kabîlelerini dağıt, onların topluluklarını kır, irâdelerini sars]*!"* [89].

٨٦ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ فَضالَةَ حدّثنا هِشامٌ عنْ يَحْيى عنْ أبى سَلَمَةَ

---

88 İbn Mes'ûd'un bu hadîsleri, Abdest Alma Kitâbı'nın sonunda ve Namâz Kitâbı'nda geçti. İbn Umer'in hadîsi de Namâz'da, "Kunût bâbı"nda, "Uhud gazvesi"nde ve Âlu İmrân: 128. âyeti tefsîrinde geçmişti.

89 Peygamber'in bu duâsı akabinde şiddetli bir fırtına çıkmış, bir gece içinde düşman ordularının herşeylerini alt-üst etmiş, gönüllerini bir ümîdsizlik kaplamış ve netîcede perîşân bir hâlde Mekke yolunu tutarak çekilip gitmişlerdir: Bunun da birer rivâyeti Cihâd'da ve Mağâzî'de geçmişti.

عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم كان إذَا قال سَمِعَ اللّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فى الرَّكْعَةِ الآخِرَةِ منْ صَلاَةِ العِشاءِ قَنَتَ اللّهُمَّ أنْجِ عَيَّاشَ بنَ أبى ربِيعَةَ اللّهُمَّ أنْجِ الوَلِيدَ بنَ الوَلِيدِ اللّهُمَّ أنْجِ سَلَمَةَ بنَ هِشامٍ اللّهُمَّ أنْجِ المُسْتَضْعَفِينَ مِنَ المُؤْمِنِينَ اللّهُمَّ اشْدُدْ وطْأتَكَ عَلى مُضَرَ اللّهُمَّ اجْعَلْها سِنِينَ كَسِنِى يُوسُفَ *

86-..... Bize Hişâm ed-Destevâî, Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) yatsı namâzının son rek'atinde başını rukû'dan kaldırıp ***Semiallâhu limen hamideh*** dediği zamân, kunût yapar, şu duâyı söylerdi:

— *"Yâ Allah! el-Velîd ibnu'l-Velîd'i kurtar.*

Yâ Allah, Seleme ibnu'l-Hişâm'ı kurtar!

Yâ Allah, (müşrikler elinde) *zaîf ve âciz görülen diğer mü'minleri de kurtar!*

Yâ Allah, Mudar (müşrikleri) *üzerine baskını şiddetlendir.*

Yâ Allah, içinde bulundukları bu yılları onlara Yûsuf Peygamber'in kıtlık yıllarına benzet!" [90].

٨٧ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ الرَّبِيعِ حدّثنا أبو الأحْوَصِ عنْ عاصِمٍ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال بَعَثَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم سَرِيَّةً يُقالُ لَهُمْ القُرَّاءُ فأُصِيبُوا فَما رأيْتُ النبىَّ ﷺ وجَدَ عَلى شَىْءٍ ماوجَدَ عَلَيْهِمْ فَقَنَتَ شَهْرًا فِي صَلاَةِ الفَجْرِ ويَقُولُ إنَّ عُصَيَّةً عَصَوُا اللّهَ ورسولَهُ *

87-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) (Munzir ibn Amr'ın başkanlığı altında) kendilerine Kurrâ denilen (kırk yâhud yetmiş kişilik) bir birliği Necd halkının isteği üzerine, onlara dîni öğretmek üzere göndermişti. Bunlar Maûne Kuyusu başında pusuya düşürülüp öldürüldüler. Ben Peygamber'in onların öldürülmelerine üzüldüğü kadar hiçbirşeye üzüldüğünü görmedim. Peygamber, sabâh namâzında bir ay kunût yaptı da;

— *"Usayya kabîlesi Allah'a ve Rasûlü'ne âsî oldular!"* buyururdu [91].

---

90 Bunun birer rivâyeti Yağmur Duâsı'nda ve en-Nisâ Sûresi tefsîrinde geçmişti.

91 Hadîsin birkaç rivâyeti Namâz ve Vitr'de geçti.

Bu vak'a Uhud'dan dört ay sonrâ, dördüncü hicret senesinin safer ayında

٨٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كانَ اليَهُودُ يُسَلِّمُونَ عَلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُونَ السَّامُ عَلَيْكَ فَفَطِنَتْ عائِشَةُ إلى قَوْلِهِمْ فقالَتْ عَلَيْكُمُ السَّامُ واللَّعْنَةُ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَهْلاً ياعائِشَةُ إنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ في الأمْرِ كُلِّهِ فقالَتْ يانَبيَّ اللَّهَ أوَلَمْ تَسْمَعْ ما يَقُولُونَ قال أوَلَمْ تَسْمَعِي أرُدُّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فأقُولُ وعَلَيْكُمْ *

88-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Yahûdîler Peygamber (S) üzerine selâm verirler de "es-Sâmu aleykum (=Ölüm üzerinize)" derlerdi. (Ben) Âişe onların bu sözlerini farkedip anladı da:

— Aleykumu's-sâmu ve'l-la'netu(=Ölüm ve la'net sizin üzerinize olsun)! dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Yavaş ol yâ Âişe! Muhakkak ki Allah herşeyde yumuşak muâmele etmeyi sever!"* buyurdu.

Âişe:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Onların söylemekte oldukları sözü işitmedin mi? dedi.

Peygamber:

— *"Sen de benim bu sözü onlara reddettiğimi işitmedin mi? Ben onlara: Ve aleykum* (=Sizin üzerinize de)! *şeklinde söylüyordum"* buyurdu [92].

٨٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا الأنْصارِيُّ حدّثنا هِشامُ بنُ حَسَّانَ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِيرِينَ حدّثنا عَبيدَةُ حدّثنا عَلِيُّ بنُ أبي طالِبٍ رضى اللَّهُ عنه قال كُنَّا مَعَ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمَ الخَنْدَقِ فقال مَلأ اللَّهُ قُبُورَهُمْ

meydana gelmişti. Peygamber Necdliler tarafından verilen bir ahd ve mîsâk üzerine, "Kurrâ" denilen yetmiş kadar yetişmiş, bilgili sahâbîyi muallim olarak Munzir ibn Âmir el-Hazrecî'nin maiyyetinde Necd'e göndermişti. İşte bu kadar çok sayıda yetişmiş kimsenin bir pusuya düşürülerek o kabîleler tarafından öldürülmeleri, Peygamber'i çok derinden üzmüş ve bu felâketi yapanlara bir ay böyle bedduâ etmiştir.

92 Hadîsin bir rivâyeti Edeb Kitâbı, "Herşeyde yumuşaklık bâbı"nda geçmişti.

وبُيُوتَهُمْ نارًا كَما شَغَلُونا عنْ صَلاَةِ الوُسْطَى حتَّى غابَتِ الشَّمْسُ وهْيَ صَلاَةُ العَصْرِ *

89-..... Bize Alî ibn Ebî Tâlib (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz Hendek harbi gününde Peygamber(S)'in berâberinde bulunduk. O:

— *"Allah bu müşriklerin kabirlerine ve evlerine ateş doldursun! Çünkü onlar bizi tâ güneş batıncaya kadar orta namâzını kılmaktan alıkoydular; orta namâzı ikindi namâzıdır"* buyurdu [93].

٥٩ــ بابُ الدُّعاءِ لِلْمُشْرِكِينَ

59- MÜŞRİKLER LEHİNE DUÂ BÂBI

٩٠ــ حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أَبو الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قَدِمَ الطُّفَيْلُ بنُ عَمْرٍو عَلى رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فقال يارسولَ اللّهِ إنَّ دَوْسًا قَدْ عَصَتْ وأَبَتْ فادْعُ اللّهَ عَلَيْها فَظَنَّ النَّاسُ أَنَّهُ يَدْعُو عَلَيْهِمْ فقال اللّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وأْتِ بِهِمْ *

90-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: et-Tufeyl ibnu Amr ed-Devsî, Rasûlullah(S)'ın huzûruna geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Devs kabîlesi halkı Allah'a âsî oldular ve İslâm'ı kabûlden çekindiler! Bu sebeble Sen onların aleyhine duâ et! dedi.

Onun bu sözü üzerine oradaki insanlar Rasûlullah'ın Devs kabîlesi halkı aleyhine duâ edeceğini sandılar. Rasûlullah ise:

— *"Yâ Allah! Devs halkına hidâyet eyle de onları İslâm topluluğumuza getir!"* diye duâ etti [94].

---

93 Hadîsin birer rivâyeti Mağâzî'de, "Hendek gazvesi bâbı"nda ve Tefsîr'de el-Bakara: 238. âyetin tefsîrinde geçmişti.

Çünkü müşriklerin o gün hücûmlarından dolayı namâzları korku namâzı sûretiyle olsun vaktinde kılamamışlar, tâ güneşin batmasından sonra kılmışlardı.

İşte bu hadîsler, müşriklere, dîn düşmanlarına, dîne ve müslümânlara zarar vermelerinden dolayı aleyhlerine duâ yapıldığının delîlleridir.

94 et-Tufeyl ibn Amr ed-Devsî, Mekke'de müslümân olup kabîlesi halkını İslâm'a çağırmaya me'mûr edilmişti. Hayber'in fethi sırasında bâzı arkadaşlarıyle Pey-

٦٠ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ اللَّهُمَّ اغْفِرْلِى ما قَدَّمْتُ وما أَخَّرْتُ

60- PEYGAMBER(S)'İN *"Allâhumme'ğfir lî mâ kaddemtu ve ahhartu"* DUÂSI BÂBI

٩١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ بنُ صَبَّاحٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبي إسْحٰقَ عنِ ابنِ أبى مُوسٰي عنْ أبِيهِ عنِ النبيِّ صلى اللّٰهَ عليه وسلم أنَّهُ كان يَدْعُو بِهٰذَا الدُّعاءِ رَبِّ اغْفِرْ لِى خَطِيئَتِى وجَهْلِى وإسْرافِى فِي أمْرِي كُلِّهِ وما أنْتَ أعْلَمُ بِهِ مِنِّى اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى خَطَايَاىَ وَعمْدِى وجَهْلِى وهَزْلِى وكُلُّ ذٰلِكَ عِنْدِي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى ما قَدَّمْتُ وما أخَّرْتُ وما أسْرَرْتُ وما أعْلَنْتُ أنْتَ المُقَدِّمُ وأنْتَ المُؤَخِّرُ وأنْتَ عَلى كُلِّ شَىءٍ قَدِيرٌ : وقال عُبَيْدُ اللّٰهِ بنُ مُعاذٍ وحدّثنا أبى حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحٰقَ عنْ أبى بُرْدَةَ بنِ أبى مُوسٰي عنْ أبِيهِ عنِ النبيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ *

91-..... Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan; o da Ebû Burde'den; o da babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) şu duâ ile duâ ederdi:

"Rabbiğfir lî hatîetî ve cehlî ve isrâfî fî emrî kullihî ve mâ ente a'lemu bihi minnî. Allâhumme'ğfir lî hatâyâye ve amdî ve cehlî ve hezlî ve kullu zâlike indî! Allâhumme'ğfir lî mâ kaddemtu ve mâ ahhartu ve mâ esrertu ve mâ a'lentu. Ente'l-Mukaddimu ve ente'l-Muahhıru. Ve ente alâ kulli şey'in kadîrun!

(=Ey Rabb'im! Benim günâhımı, bilgisizliğimi, her işimde isrâfımı ve benden daha iyi bilmekte olduğun kusûrlarımı mağfiret eyle! Yâ Allah! Benim hatâlarımı, kasdımla ve bilgisizliğimle işlediklerimi, şakalarımı mağfiret eyle! Bunların hepsi bende vardır. Yâ Allah! Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım; gizlediğim, açığa çıkardığım bütün günâhlarımı Sen mağfiret eyle! Öne geçiren ancak Sen'sin, sonraya bırakan da ancak Sen'sin. Sen herşeye gücü yetensin!)"

Ubeydullah ibnu Muâz şöyle dedi: Ve bize Şu'be, Ebû İshâk'-

---

gamber'i ziyârete gelip, kavminin Islâm'ı kabûl etmemesinden şikâyet arz etmişti.

Bunun bir rivâyeti Cihâd'da geçmişti.

tan; o da Ebû Burde'den; o da babası Ebû Mûsâ'dan; o da Peygamber(S)'den bunun benzeri olan hadîsi tahdîs etti.

٩٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ الْمُثنَّى حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ المَجِيدِ حدّثنا إسْرائِيلُ حدّثنا أَبو إسْحٰقَ عنْ أبى بَكْرِ بنِ أبى مُوسٰى وأبى بُرْدَةَ أَحْسِبُهُ عنْ أبى مُوسٰى الأَشْعَرِيِّ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم إنَّهُ كان يَدْعُو اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى خَطِيئَتِى وجَهْلِى وإسْرافِى فِي أَمْرِى وما أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ منِّى اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى هَزْلِى وجِدِّي وخَطَاىَ وَعَمْدِي وكُلَّ ذٰلِكَ عِنْدِي *

92-..... Bize Ebû İshâk, Ebû Bekr ibnu Ebî Mûsâ'dan ve Ebû Burde'den; sanırım ki, o da babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle duâ ederdi:

"Allâhumme'ğfir lî hatîetî ve cehlî ve isrâfî fî emrî ve mâ ente a'lemu bihî minnî.

Allâhumme'ğfir lî hezlî ve ciddî ve hatâye ve amdî ve kullu zâlike indî!"

(= Yâ Allah! Benim günâhımı, bilgisizliğimi, işimdeki isrâfımı ve benden daha iyi bilmekte olduğun bütün kusûrlarımı mağfiret eyle!

Yâ Allah! Benim latîfemi, ciddî hâlimi, hatâmı ve dileyerek işlediğim günâhımı mağfiret eyle! İ'tirâf ederim ki, bu kusûrların hepsi bende vardır!) [95].

٦١ــ بابُ قَوْلِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم يُسْتَجابُ لَنا فى اليَهُودِ ولا يُسْتَجابُ لَهُمْ فِينا

61- PEYGAMBER(S)'İN:

"Bizim Yahûdîler hakkındaki duâmız kabûl olunur, onların bizim hakkımızdaki duâları kabûl olunmaz"

KAVLİ BÂBI

95 Peygamber(S)'in bütün ma'siyetlerden ve günâhlardan pâk ve uzak olduğu hâlde, yukarıdaki duâlarda günâhlarından söz ederek mağfiret niyâz etmesi, ubûdiyet izhârında kemâl göstermek ve ümmete Rabb'lerine karşı ne yolda zûll ve iftikaar arzeyleyeceklerini öğretmek içindir.

٩٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ أخبرنا أيُّوبُ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال أبو القاسِمِ صلى اللَّه عليه وسلم في الجُمُعَةِ ساعَةٌ لايُوافِقُها مُسْلِمٌ وهْوَ قائِمٌ يُصَلِّى يَسْأَلُ خَيْرًا إلاَّ أعْطاهُ وقال بِيَدِهِ قُلْنا يُقَلِّلُها يُزَهِّدُها *

93-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kaasım (S):

— *"Cumua* (günün)*de öyle bir sâat vardır ki, herhangibir müslümân dikelip namâz kılar olduğu hâlde Allah'tan bir hayır ister ve bu istemesini o sâate denk getirirse, Allah ona dilediğini muhakkak verir"* buyurdu ve o sâatin kısa olduğunu anlatmak için eliyle işâret etti.

Biz: Peygamber bu işâretiyle o sâatin azlığını gösteriyor, dedik.

٦٢ــ بابُ الدُّعاءِ في السَّاعَةِ الَّتِى فى يَوْمِ الجُمُعَةِ

62- CUMUA GÜNÜ İCÂBET ÜMÎD EDİLEN SÂATTE DUÂ ETMEK BÂBI

٩٤ــ حدّثنا قَتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا أيُّوبُ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها أنَّ اليَهُودَ أتَوُا النبىَّ ﷺ فقالُوا السَّامُ عَلَيْكَ قال وعَلَيْكُمْ فقالَتْ عائِشَةُ السَّامُ عَلَيْكُمْ ولَعَنَكُمُ اللَّهُ وغَضِبَ عَلَيْكُمْ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَهْلاً ياعائِشَةُ عَلَيْكِ بالرِّفْقِ وإيَّاكِ والعُنْفَ أو الفُحْشَ قالَتْ أوَلَمْ تَسْمَعْ ما قالُوا قال أوَلَمْ تَسْمَعِى ما قُلْتُ رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ فَيُسْتَجابُ لِى فِيهِمْ ولا يُسْتَجابُ لَهُمْ فِىَّ *

94-..... Bize Eyyûb, İbnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Yahûdîler Peygamber(S)'e geldiler ve ("Ölüm üzerine olsun" demek olan) "es-Sâmu aleyke" dediler.

Peygamber de:

— *"Ve aleykum* (=Sizin üzerinize de olsun)*!"* dedi.

Âişe de:

— es-Sâmu aleykum ve laanekumu'llâhu ve gadıbe aleykum (=Ölüm sizin üzerinize olsun, Allah size la'net etsin ve gadab eylesin)! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Yavaş ol yâ Âişe! Rıfk ile, yumuşaklıkla muâmele etmen lâzımdır. Ben seni katılıktan, sertlikten sakındırırım* -yâhud: *Çirkin sözden sakındırırım-!"* buyurdu.

Âişe:

— Onların söyledikleri sözü işitmedin mi? dedi.

Rasûlullah:

— *"Sen de benim söylediğimi işitmedin mi? Ben* (söylediklerini) *onlara reddettim. Benim onlar hakkındaki duâm kabûl olunur. Fakat onların benim hakkımdaki dilekleri kabûl olunmaz"* buyurdu[96].

٦٣ــ بابُ التَّأْمِينِ

63- (DUÂ SONUNDA) *"Âmîn"* DEMEK BÂBI

٩٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ قال الزُّهْرِيُّ **حدّثناهُ** عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال إذَا أمَّنَ القارِيءُ فأمِّنُوا فإنَّ المَلائِكَةَ تُؤَمِّنُ فَمَنْ وافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ المَلائِكَةِ غُفِرَ لهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ *

95-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bu hadîsi bize ez-Zuhrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Okuyucu, yânî Fâtiha okuyan kimse 'Âmîn' dediği zamân siz de 'Âmîn' deyiniz. Çünkü melekler de 'Âmîn' derler. Her kimin 'Âmîn' demesi meleklerin 'Âmîn' demesine uyarsa, geçmiş günâhları mağfiret olunur"*[97].

---

96 Tercümesini yapmakta olduğumuz Buhârî nüshasında bu 61. ve 62. bâb başlıkları ve hadîsleri böyledir. Aynî'nin nüshasında ise 61.'deki başlık önce olup altına 93'rakamlı Ebû Hureyre hadîsi yazılmış, sonra 62.'deki başlık ve altına da Âişe hadîsi yazılmıştır. Kastallânî nüshası da Aynî'ninki gibidir. Bunlarınki daha uygundur.

97 *"Çünkü melekler de "Âmîn' derler"* cümlesi, sözün bundan sonrasına illet olmuş olur. *"Âmîn"*, "Böyle olsun" yâhud "Kabûl et" yâhud "Ümîdimizi boşa çıkarma" ma'nâsına İbrânî veyâ Süryânî bir lafızdır. Herhangi duâdan sonra, o duânın içindekileri özetle ve te'kîd olarak tekrâr taleb etmeyi ifâde eder. Bu, duâ edene göredir. Duâyı dinleyen kimsenin *"Âmîn"* demesi ise, talebe iştirâk etmek ma'nâsınadır.

"Âmîn" lafzı, Kur'ân'dan değildir. Namâzın içinde ve dışında *"Âmîn"*

٦٤ــ بابُ فَضْلِ التَّهْلِيلِ

64- *"Lâ ilâhe ille'llâh"* DEMENİN FAZÎLETİ BÂBI

٩٦ــ حدثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ سُمَيٍّ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رَسولَ اللَّهِ صلى اللهُ عليهِ وسلم قال مَنْ قال لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لهُ لهُ المُلْكُ ولهُ الحَمْدُ وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ في يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كانَتْ لهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقابٍ وكُتِبَ لهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ ومحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وكانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطانِ يَوْمَهُ ذٰلِكَ حتَّى يمْسِيَ ولَمْ يَأْتِ أحَدٌ بِأفْضَلَ مِمَّا جاءَ إلاَّ رَجُلٌ عَمِلَ أكْثَرَ منْهُ *

96- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Her kim günde yüz kerre* ***'Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehû lâ şerîke leh lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullî şey'in kadîr*** (= Bir tek Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsûstur. Herşeye kudreti yeten O'dur)*' tehlîlini söylerse, bu onun lehine on köleyi hürriyete kavuşturmaya denk sevâb olur ve onun lehine yüz hasene yazılır, ondan yüz seyyie de silinir. Ve bu, o kimse için bu gününde tâ akşâma girinceye kadar şeytândan da bir sığınma olur. Hiçkimse onun yaptığından daha fazîletlisini yapmış olmaz, ancak onunkinden daha çok çalışmış olan adam müstesnâdır"* [98].

٩٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ بنُ عَمْرٍو حدّثنا عُمَرُ بنُ أبي زائِدَةَ عنْ أبي إسْحٰقَ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ قال مَنْ قال عَشْرًا

---

denileceği gibi, bunu söylemekteki sünnetlik, yalnız Fâtiha'daki duâya mahsûs da değildir.

"Âmîn", "İcâbet et, kabûl et" ma'nâsına bir fiil ismidir. *"Âmîn"* demeye de *"Te'mîn"* denilir. Bu, Kur'ân'ın nazmından cüz' değildir. Bunun için Mushaf'a yazılmaz... (*Hakk Dîni*, I, 145).

98 Hadîsin bir rivâyeti Bed'u'l-Halk Kitâbı, "İblîs'in ve askerlerinin sıfatı bâbı"nda da geçmişti.

Müslim, Zikir ve Duâ... Kitâbı, "Tehlîl, tesbîh ve duânın fazîleti bâbı" 28- "2691" rakamıyle getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 180.

كان كَمَنْ أعْتَقَ رَقَبَةً مِنْ وَلَدِ إسْمٰعِيلَ قال عُمَرُ بنُ أبى زائِدَةَ **وحدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ أبي السَّفَرِ عنِ الشَّعْبِىِّ عنْ الرَّبِيعِ بنِ خُثَيْمٍ مِثْلَهُ فَقُلْتُ لِلرَّبِيعِ مِمَّنْ سَمِعْتَهُ فقال مِنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ فأَتَيْتُ عَمْرَو بنَ مَيْمُونٍ فَقُلْتُ مِمَّنْ سَمِعْتَهُ فقال مِنِ ابنِ أبى لَيْلَى فأتَيْتُ ابنَ أبى لَيْلَى فقُلْتُ مِمَّنْ سَمِعْتَهُ فقال مِنْ أبى أيُّوبَ الأنْصارِيِّ يُحَدِّثُهُ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم : وقال إبْراهِيمُ بنُ يُوسُفَ عنْ أبِيهِ عنْ أبى إسْحٰقَ **حدّثنى** عَمْرُو بنُ مَيْمُونٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى لَيْلَى عنْ أبى أيُّوبَ قَوْلَهُ * قال أبو عَبْدِ اللَّهِ والصَّحِيحُ قَوْلُ عَمْرٍو عنِ النبىِّ ﷺ : وقال مُوسَى **حدّثنا** وُهَيْبٌ عنْ داوُدَ عنْ عامِرٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بنِ أبى لَيْلَى عنْ أبى أيُّوبَ عنِ النبىِّ ﷺ : وقال إسْمٰعِيلُ عنِ الشَّعْبِىِّ عنِ الرَّبِيعِ قَوْلَهُ : وقال آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** عَبْدُ المَلِكِ بنُ مَيْسَرَةَ سَمِعْتُ هِلالَ بنَ يَسافٍ عنِ الرَّبِيعِ بنِ خُثَيْمٍ وعَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ عنِ ابنِ مُسْعُودٍ قَوْلَهُ: وقال الأعْمَشُ وحُصَيْنٌ عنْ هِلالٍ عنِ الرَّبِيعِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قَوْلَهُ : ورَواهُ أبو مُحَمَّدٍ الحَضْرَمِىُّ عنْ أبى أيُّوبَ عنِ النبىِّ ﷺ *

97- Bize Abdullah ibnu Muhammed tahdîs etti. Bize Abdulmelik ibnu Amr tahdîs etti. Bize Amr ibnu Ebî Zâide, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, Amr ibnu Meymûn:

— *"Her kim günde on kerre 'Lâ ilâhe ille'llâhu...' tehlîlini okursa, İsmâîl Peygamber neslinden on esîr âzâdlamış gibi sevâba hakk kazanır"* diye söylemiştir.

Amr ibnu Ebî Zâide şöyle dedi: Ve bize Abdullah ibnu Ebi's-Sefer, eş-Şa'bî'den; o da er-Rabî' ibnu Huseym'den bunun benzerini tahdîs etti. Ben, er-Rabî'e:

— Sen bunu kimden işittin? diye sordum.

O:

— Amr ibnu Meymûn'dan, dedi.

Akabinde Amr ibnu Meymûn'a geldim ve ona:

— Sen bunu kimden işittin? diye sordum.

O:

— İbnu Ebû Leylâ'dan, dedi.

Akabinde İbnu Ebî Leylâ'ya geldim ve ona:

— Sen bunu kimden işittin? diye sordum.

O:

— Ebû Eyyûb el-Ensârî (R)'den işittim, o bunu Peygamber(S)'den tahdîs ediyordu, dedi.

Ve İbrâhîm ibn Yûsuf da babası Yûsuf ibn İshâk'tan; o da dedesi Ebû İshâk Amr'dan söyledi ki, o şöyle demiştir: Bana Amr ibnu Meymûn, Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan; o da Ebû Eyyûb(R)'dan, Peygamber'in bu hadîsini tahdîs etti.

Ebû Abdillâh el-Buhârî: Sahîh olan, Amr'ın, Peygamber(S)'den olan sözüdür, dedi.

Ve (Buhârî'nin şeyhi) Mûsâ ibnu İsmâîl şöyle dedi: Bize Vuheyb, Dâvûd ibnu Ebî Hind'den; o da Âmir eş-Şa'bî'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan; o da Ebû Eyyûb(R)'dan; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti.

Ve İsmâîl ibnu Ebî Hâlid, eş-Şa'bî'den; o da er-Rabî'den onun sözünü söyledi.

Ve Âdem ibnu Ebû Iyâs şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti.Bize Abdulmelik ibnu Meysere tahdîs etti. Ben Hilâl ibn Yesâf'tan işittim; o da er-Rabî' ibn Huseym'den ve Amr ibnu Meymûn'dan; onlar da Abdullah ibnu Mes'ûd(R)'dan, Peygamber'in bu sözünü söylediler.

Ve el-A'meş ile Husayn; bunların ikisi de Hilâl ibn Yesâf'tan; o da er-Rabî'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan O'nun kavlini söylediler.

Ve bu hadîsi Ebû Muhammed el-Hadramî de Ebû Eyyûb(R)'dan; o da Peygamber(S)'den: *"Bu tehlîli söyleyen, İsmâîl evlâdından on köle âzâd eden kimse gibi olur"* hadîsini rivâyet etti [99].

---

99 Bu hadîs, bundan önceki 96 rakamlı hadîsin aynıdır. Her ikisi de ***"Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehû lâ şerîke lehu, lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullî şey'in kadîr"*** duâsını her gün okumanın yüksek fazîletini bildirmektedir. Fark şudur: 95 rakamlı hadîs Ebû Hureyre'den, 97 rakamlı hadîs ise Ebû Eyyûb ile Abdullah ibn Mes'ûd'dandır. İkinci fark da Ebû Hureyre rivâyetinde günde yüz kerre, Ebû Eyyûb ile İbn Mes'ûd rivâyetlerinde günde on defa okunmasıdır. Bir de Ebû Hureyre hadîsinde va'd edilen şeyler daha çoktur.

Bu hadîs üç büyük sahâbîden rivâyet olunduğu için, gâyet kuvvetlidir. Sahâbî râvîler i'tibâriyle kuvvetli olduğu gibi, müellif Buhârî'ye gelinceye kadar tâbiî ve etbâu't-tâbiî tabakalarındaki râvîleri yönüyle daha zengindir. Buhârî'nin bu hadîsteki rivâyet zincirlerine bakılınca -muhadramlardan, tâbiî ve etbâu't-tâbiî ricâlinden, Buhârî'nin müteaddid şeyhlerinden - o kadar çok ve yüksek râvîler görülüyor ki, Peygamber'imizin hadîsini nakletmekte seleflerimizin gösterdikleri yüksek ihtimâma hayret etmemek kaabil değildir. Gerek hadîsteki Tevhîd duâsının, gerek va'd edilen mükâfâtın Peygamber'imizin mübârek lisânından teblîğ olunduğu gibi naklolunduğunda riyâzî bir kesinlikle kanâat hâsıl oluyor. Bu rivâyetler ve kanâatler karşısında biz Muhammed Ümmeti'ne düşen vazîfe, bu hacmi küçük, fakat fazîleti çok büyük duâyı, hiç olmazsa ***"Lâ ilâhe ille'llâh*** (= Yoktur tapacak Çalap'tır ancak)" tevhîd kelimesine devâm etmektir (Tevhîd'in bu tercümesi Cevdet Paşa'nındır).

٦٥ــ بابُ فَضْلِ التَّسْبِيحِ

65- *"Subhânallah"* DEMENİN FAZÎLETİ BÂBI

٩٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ سُمَيٍّ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال منْ قال سُبْحانَ اللَّهِ وبِحَمْدِهِ في يَوْمٍ مائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطاياهُ وإنْ كانَتْ مِثْلَ زَبَدِ البَحْرِ *

98- Bize Abdullah ibnu Mesleme, Mâlik'ten; o da Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Her kim günde yüz kerre 'Subhânallahi ve bi-hamdihi* (= Allah'ı tesbîh ve hamdederim)*' derse, o kimsenin* (Allah hakkı olan) *günâhları -deniz köpüğü kadar çok olsa bile- kendisinden indirilip affedilir"* buyurmuştur [100].

٩٩ــ حدّثنا زُهَيْرُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا ابنُ فُضَيْلٍ عنْ عمارَةَ عن أبي زُرْعَةَ عنْ أبي هَرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال كَلِمَتانِ خَفِيفَتانِ علَى اللِّسانِ ثَقِيلَتانِ في المِيزَانِ حَبِيبَتانِ إلى الرَّحْمٰنِ سُبْحانَ اللَّهِ العَظِيمِ سُبْحانَ اللَّهِ وبَحَمْدِهِ *

99-..... Bize İbnu Fudayl, Umâre ibnu'l-Ka'kaa'dan; o da Ebû Zur'a'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Subhânallâhi ve bi-hamdihi, Subhânallâhi'l-azîm* (= Allah'a hamdederek tesbîh ederim, ve yine büyük olan Allah'ı tekrâr tekrâr

---

100 Hadîste afv, mutlak zikrolunup, sınırı çizilmemiştir. Bunun sınırını diğer nassların delâletiyle öğreniyoruz: *"Eğer yasak edildiğiniz büyük günâhlardan kaçınırsanız, sizin* (öbür) *kabâhatlerinizi örteriz ve sizi şerefli bir mevki'e sokarız"* (en-Nisâ: 31) âyeti gereğince, büyük günâhlardan sakınılması şartıyle küçüklerinin, istiğfâr etmeksizin bile affolunacağı müjdelenmiş oluyor. Ancak bütün şârihlerin ehemmiyetle kaydettikleri üzere, bu afv, Allah hakkına âid olan günâhların affıdır. Kul hakkı ise yalnız halâllaşmakla düşer. Öyleyse çok kolay olup büyük bir müjdeyi ihtivâ eden bu duâya devâm etmelidir.

tesbîh ederim), *dile hafif, mîzânda ağır, Rahmân'a sevgili iki kelimedir''* [101].

٦٦ــ بابُ فَضْلِ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ

66- AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'I ANMANIN FADLI BÂBI

١٠٠ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ **حدّثنا** أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أَبِى بُرْدَةَ عنْ أَبِى مُوسَى رضى اللَّهُ عنه قال قال النبىُّ ﷺ مَثَلُ الَّذِى يَذْكُرُ رَبَّهُ والَّذِى لاَيَذْكُرُ مَثَلُ الحَىِّ والمَيِّتِ *

100-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): — *''Rabb'ini zikreden kimse ile zikretmeyen kimsenin benzeri, diri ile ölü gibidir''* buyurdu [102].

١٠١ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** جَرِيرٌ عَنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبِى صالِحٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم إنَّ لِلَّهِ مَلاَئِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ فإِذَا وجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنادَوْا هَلُمُّوا إِلى حَاجَتِكُمْ قال فَيَحُفُّونَهُمْ بأَجْنِحَتِهِمْ إِلى السَّماءِ الدُّنْيا قال فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وهُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ ما يَقُولُ عِبادِي قالُوا يَقُولُونَ يسَبِّحُونَكَ ويُكَبِّرُونَكَ ويَحْمَدُونَكَ ويُمَجِّدُونَكَ قال فَيَقُولُ هَلْ رأَوْنِى قال فَيقُولُونَ لا واللَّهِ مارأَوْكَ قال فَيَقُولُ وكَيْفَ لَوْ رأَوْنِى قال يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْكَ كانُوا أَشَدَّلَكَ عِبادَةً وأَشَدَّ

101 Metindeki iki kelime, iki kelâm, yânî iki cümle demektir. Nitekim *''Şehâdet Kelimesi''* ta'bîri de böyledir. Hakîkaten bu iki cümle âlim-câhil, büyük-küçük her müslümân için ifâdesi kolay, Allah'ı noksan sıfatlardan tenzîhi ve kemâl sıfatlarıyle övgünün en güzeli olduğu için Rahmân'a sevgili, mîzânda da ağır gelecek vecîz bir duâdır.

Buhârî'de geçtiği yerler:

a. Kitâbu'd-Daavât, 65. bâbda 98. hadîs.
b. Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nuzûr, 19. bâbda 56. hadîs.
c. Kitâbu't-Tevhîd, 59. bâbda 187. son hadîs.

102 Allah'ı zikretmek, dînen rağbet ve teşvîk olunmuş zikir ve duâları dille söyle-

لَكَ تَمْجِيدًا وأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيحًا قال فَيَقُولُ فَما يَسْأَلُونِي قال يسْأَلُونَكَ الجَنَّةَ قال يَقُولُ وهَلْ رَأَوْها قال يَقُولُونَ لا واللَّهِ يارَبِّ ما رَأَوْها قال فَيَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْها قال يَقُولُونَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْها كانُوا أَشَدَّ عَلَيْها حِرْصًا وأَشَدَّ لَها طَلَبًا وأَعْظَمَ فِيها رَغْبَةً قال فَمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ قال يَقُولُونَ مِنَ النَّارِ قال يَقُولُ وهَلْ رَأَوْها قال يَقُولُونَ لا واللَّهِ ما رَأَوْها قال يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْها قال يَقُولُون لَوْ رَأَوْها كانُوا أَشَدَّ مِنْها فِرارًا وأَشَدَّ لَها مَخافَة قال فَيقولُ فاشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ قال يَقُولُ مَلَكٌ مِنَ المَلائِكَةِ فِيهِمْ فُلانٌ لَيْسَ مِنْهُمْ إِنَّما جاءَ لِحاجَةٍ قال هُمُ الجُلَسَاءُ لا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ : رواهُ شُعْبَةُ عنِ الأَعْمَشِ ولَمْ يَرْفَعْهُ . ورَواهُ سُهَيْلٌ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ *

101-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah'ın bir sınıf melekleri vardır ki, bunlar yollarda, sokaklarda dolaşırlar, zikir ehlini ararlar. Onlar* (Azîz ve Celîl olan) *Allah'ı anan bir cemâat bulunca birbirlerine:*

— Aradığınıza geliniz, diye seslenirler.

Bunun üzerine melekler zikir ehlini dünyâ semâsına kadar kanatlarıyle tavâf edip etrafını kuşatırlar. Rabb'leri onları pek iyi bildiği hâlde, meleklere:

— Kullarım ne söylüyorlar? diye sorar.

Onlar da:

*— (**'Subhânallah'** diyerek) Sen'i tesbîh ediyorlar, (**'Allâhu Ekber'** diyerek) Sen'i tekbîr ediyorlar, (**'el-Hamdu lillâhi'** diyerek) Sen'i hamd ve senâ ediyorlar! sûretinde cevâb verirler.*

Sonra Allah:

— Bu kullarım Beni görürler mi ki? diye sorar.

Melekler:

— Hayır, vallâhi onlar Sen'i görmezler! derler.

Allah:

---

mek, *"**Bâkıyetu's-sâlihât**"* (el-Kehf: 46; Meryem: 76), *Havkale, Hasbele, Besmele, İstiğfâr,* Kur'ân okumak, hattâ daha efdali hadîsle, ilim müzâkeresiyle, âlimlerin ilmî münâzaralarıyle olur... Bu hadîste zikreden mü'min diriye, gâfil de ölüye benzetilmiştir. Zikreden mü'min Yaratan'ına karşı O'nu anarak bir varlık ve canlılık göstermiş bulunuyor. Allah'ı anmaktan gâfil olan duygusuz kimse ise, ölü gibidir.

— O kullarım ya Beni görseler nasıl olurlar? buyurur.

Melekler:

— Onlar Sen'i görseler, Sana ibâdet ve ubûdiyetleri daha şiddetli; temcîd ve tahmîdleri daha çetin; tesbîhleri daha çok olur! derler.

Yüce Allah:

— Benden ne diliyorlar? diye sorar.

Melekler:

— Cennet istiyorlar! diye cevâb verirler.

Yüce Allah:

— Onlar cenneti görmüşler mi?

— Hayır, vallâhi onlar cenneti görmemişlerdir!

— Ya onlar cenneti görselerdi?

— Eğer görselerdi, cennete karşı hevesleri daha çok, talebleri daha şiddetli, rağbetleri daha büyük olurdu.

Allah:

— O kullarım neden istiâze ederler?

Melekler:

— Cehennem ateşinden!

— Cehennemi gördüler mi?

— Hayır, vallâhi onu görmediler.

— Ya görselerdi nasıl olurlardı?

— Ondan daha çok kaçınırlardı, korkuları daha çok olurdu.

Bunun üzerine Yüce Allah, meleklere:

— Ey melekler, ben sizleri şâhid yapıyorum ki, ben bu zikreden kullarımı mağfiret ettim! buyurur.

Meleklerden birisi:

— O zikredenlerin arasında fulân kişi var ki, o zikredenlerden değildir, bir hâceti için gelmiş oturmuştu! der.

Yüce Allah:

— O mecliste oturanlar öyle kemâl sâhibi kimselerdir ki, onlarla birlikte oturanlar şakî olamaz! cevâbını verir."

Bu hadîsi Şu'be, el-A'meş'ten, Peygamber'e yükseltmeyerek rivâyet etti. Kezâ bu hadîsi Suheyl, babası Ebû Sâlih es-Semmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etmiştir [103].

---

103 Bu hadîsi Ahmed ibn Hanbel ile Müslim de Peygamber'e ulaştırılmış olarak rivâyet etmişlerdir: Müslim, Zikr, Duâ..., "Zikr meclislerinin fadlı bâbı", 25-"2689"; *Müslim Ter.*, VIII, 177-178.

Âlimler: Bunlar mahlûkların berâberinde tertîb edilmiş bulunan Hafaza ve diğer meleklerden gayrı ve zâid olan birtakım meleklerdir. Bu seyyâr meleklerin başka hiçbir vazîfeleri yoktur. Bunların maksûdu, sâdece ilim ve zikir halkalarıdır, dediler (Nevevî).

٦٧ــ بابُ قَوْلِ لا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ

67- *"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi"*

KAVLİ(NİN FAZÎLETİ) BÂBI

١٠٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أَبو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا سُلَيْمانُ التَّيْمِيُّ عنْ أبي عُثْمانَ عنْ أبي مُوسى الأَشْعَرِيِّ قال أخذَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم في عَقَبَةٍ أَوْ قال في ثَنِيَّةٍ قال فلَمَّا عَلا عَلَيْها رَجُلٌ نادى فَرَفَعَ صَوْتَهُ لا إلَهَ إلاَّ اللَّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ قال ورسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَلى بَغْلَتِهِ قال فإنَّكُمْ لاتَدْعُونَ أصَمَّ ولا غائِبًا ثُمَّ قال يا أبا مُوسَى أَوْ يا عَبْدَ اللَّهِ ألا أدُلُّكَ عَلى كَلِمَةٍ مِنْ كَنْزِ الجَنَّةِ قُلْتُ بَلى قال لا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ *

102-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir dağ yolunda yâhud bir tepede yol alıp yürüdü.

Ebû Mûsâ dedi ki: Rasûlullah (S) katırının üzerinde yol alıyordu:

— *"Sizler sağırı ve gâibi çağırmıyorsunuz!"* buyurdu.

— ***"Lâ ilâhe ille'llâhu vallâhu ekber*** (= Hiçbir ilâh yok, ancak Allah vardır. Allah en büyüktür)*!"* tehlîl ve tekbîrini söyledi.

Ebû Mûsâ dedi ki: Rasûlullah (S) katırının üzerinde yol alıyordu:

— *"Sizler sağırı ve gâibi çağırmıyorsunuz!"* buyurdu.

Sonra da:

— *"Yâ Ebâ Mûsâ* -yâhud: *Yâ Abdallah-! Ben sana cennet hazînesinden bir kelimeye delâlet edeyim mi?"* diye sordu.

Ben:

— Evet (delâlet buyur), dedim.

Rasûlullah:

---

*"Meclîs"*ten maksad, ilim ve zikir meclislerinden bir meclistir ki, orada Allah'ın kelâmı, Rasûlü'nün sünneti, sâlih selefin haberleri, zâhid, noksanlıklardan ve âdîliklerden uzak olan imâmların sözleri zikrolunur. Bu gibi meclisler bu gün yok oldu da, onların yerine yalanın ve şeytânın mizmârlarının meclisleri konuldu (Taberî).

Biz bu hadîsin tercümesini pek az tasarrufla merhûm Kâmil Mîrâs'ın tercümesinden naklettik. Metinde "O dedi ki" ma'nâsında bir haylî "Kaale"ler vardı. Merhûm tercümeyi ağırlaştırmamak için bunların bir kısmını bırakmıştır. Biz de bunları yazmadık (M. Sofuoğlu).

— ***"Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi*** (= Tahavvül ve kuvvet ancak Allah iledir)*!*" buyurdu [104].

٦٨ــ بابٌ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِائَةُ اسْمٍ غَيْرَ واحِدٍ

68- BÂB:

"Azîz ve Celîl olan Allah'ın, bir hâriç olarak yüz ismi vardır".

١٠٣ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال حَفِظْناهُ مِنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رِوايَةً قال لِلَّهِ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ اسْمًا مِائَةٌ إلاَّ واحِدًا لا يَحْفَظُها أحَدٌ إلاَّ دَخَلَ الجَنَّةَ وهْوَ وَتْرٌ يُحِبُّ الْوَتْرَ *

103..... Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Biz bu hadîsi Ebu'z-Zinâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den rivâyet olarak ezberledik. Peygamber (S):

— *"Allah'ın doksandokuz, yânî bir müstesnâ olmak üzere yüz ismi vardır. Bunları ezber eden herbir kişi muhakkak cennete girer. Yüce Allah tek'tir, tek olanı sever"* buyurmuştur [105].

---

104 *"Tahavvül ve kuvvet ancak Allah iledir"*. Âlimler dediler ki: Bunun sebebi, bu kelime istislâm ve Yüce Allah'ı tevfîz etme kelimesidir. O'na itâati ve O'ndan başka Sâni' olmadığını, O'nun emrini reddecek bulunmadığını, kulun ise O'nun emrinden hiçbirşeye mâlik olmadığını ikrâr ve i'tirâf etmedir. *"Kenz"*in buradaki ma'nâsı ise, cennete biriktirilmiş olan sevâbdır...

Lugat âlimleri derler ki: *Havl,* hareket ve çâredir, yânî hiçbir hareket, istitâat ve çâre yoktur, ancak Allah'ın meşîeti ile vardır. Kezâ denildi ki: Bunun ma'nâsı, şerri def' etmeye hiçbir hareket, hayrı elde etmeye de hiçbir kuvvet yoktur, ancak Allah iledir... Bunların hepsi birbirine yakın ma'nâlardır (Nevevî)- *Müslim Ter.*, VIII, 190-194.

Bu nâçiz Sofuoğlu da bunu "Tahavvül (yânî bir hâlden bir hâle hareket edip geçme) ve buna gerekli enerji ve kuvvet, ancak Allah iledir" şeklinde ifâde etmek ister!

105 Bu hadîste *"Doksandokuz"* sayısı bir de *"Yüzden bir eksik"* diye te'yîd edilmiştir. Kâtibin kaleminin yanılma ve şübhe ile başka rakamlar yazmasının önüne böylece geçilmiş ve sayı tam te'mînâta alınmıştır.

Beyhakî'nin Kitâbu'l-Esmâ ve's-Sıfât'ında bu hadîsin sonunda, Yüce Allah'ın haber verilen bu "Doksandokuz ismi" sıralanmıştır.

Bu hadîs, Allah'ın isimlerinin bunlardan ibâret olduğunu ifâde etmez. Bu ancak, bunlardan doksandokuzunu ezberleyip sayanın cennete gireceğini haber vermektedir. Yüce Allah'ın zâtı bir, güzel isimleri çoktur. Kur'ân ve hadîslerde

٦٩ــ بابُ المَوْعِظَةِ ساعَةً بَعْدَ ساعَةٍ

69- (USANDIRMAMAK İÇİN) ZAMÂN ZAMÂN VA'Z VE DERS YAPMAK BÂBI

١٠٤ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** الأعْمَشُ قال **حدّثنى** شَقِيقٌ قال كُنَّا نَنْتَظِرُ عَبْدَ اللَّهِ إذْ جاءَ يَزِيدُ بنُ مُعاوِيَةَ فَقُلْنا ألا تَجْلِسُ قالَ لا ولٰكِنْ أدْخُلُ فأخْرِجُ إلَيْكُمْ صاحِبَكُمْ وإلاَّ جِئْتُ أنا فَجَلَسْتُ فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ وهْوَ آخِذٌ بِيَدِهِ فقامَ عَلَيْنا فقال أما إنِّي أُخْبَرُ بِمَكانِكُمْ ولٰكِنَّهُ يُمْنَعُنِى مِنَ الخُرُوجِ إلَيْكُمْ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ كانَ يَتَخَوَّلُنا بالمَوْعِظَةِ فى الأيَّامِ كَراهِيَةَ السَّآمَةِ عَلَيْنا *

104-..... Bize Şakîk tahdîs edip şöyle dedi: Biz Abdullah ibn Mes'ûd'u bekleyip duruyorduk. Bu sırada Yezîd ibn Muâviye el-Absî yanımıza çıkageldi. Biz ona:

— (Yâ Yezîd!) Ders meclisi yapmaz mısın? dedik.

O:

— Hayır, lâkin ben İbn Mes'ûd'un evine girer ve sâhibiniz Abdullah ibn Mes'ûd'u size çıkarırım. Eğer onu çıkaramaz isem, ben gelir sizin için ders meclisine otururum, dedi.

Müteâkıben Abdullah ibn Mes'ûd, Yezîd'in elinden tutarak evinden dışarı çıktı, gelip bizim yanımızda dikeldi ve şöyle dedi:

— Dikkat edin! Sizin benden (sık sık) ders isteme durumunda olduğunuz bana haber verildi. Fakat gerçek şudur: Beni sizin yanınıza va'z ve ders için çıkmaktan men' eden şey, Rasûlullah(S)'ın va'z ve ders husûsunda bize bıkkınlık gelmesini istemediği için hâlimize bakıp kollar ve ona göre bâzı günlerde va'z eder olmasıdır, dedi [106].

---

zikrolunanlar, buradakilerden ibâret değildir. Burada ilâhî isimlerin hepsi değil, bellenip sayılması ve bu kadarının cennete girmeye vesîle olması hikmetinden ötürü doksandokuz tânesi zikredilmiştir.

Bu hadîs ve isimler hakkında: *Müslim Ter.*, VIII, 164-165; *Hakk Dîni*, VI, 4879-4880; *Tecrîd Ter.*, VII, 219-224.

106 Bu hadîsin iki rivâyeti İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

Bu Kitâbı, Kur'ân'dan Bâzı Duâ Metinleriyle Bitirelim

En güzel, en vecîz, en câmialı duâlar Kur'ân-ı Kerîm'dedir. Bunların bir kısmı peygamberlerin ve iyi kulların duâlarıdır. Muhammed Ümmeti'nin bunlarla duâ etmeleri için, bunlar Kur'ân-ı Kerîm'de tescîl edilmişlerdir. Bunlar âdetâ Yüce Allah'a bir dilekçe örnekleridirler. Peygamber ekseriyâ bunlarla duâ ederdi. Bunların dışında Peygamber'in de ümmetine öğrettiği yine vecîz, kısa, özlü bâzı duâlar da vardır. İşte bu iki grup duâlar, yânî Kur'ân'daki duâlarla Peygamber'in duâları, kendileriyle duâ edilmeye en lâyık duâ metinleridir. Bunların dışında daha sonraki devirlerde düzülüp geliştirilen, tekrârlar, lüzûmsuz sözlerle doldurulmuş uzun duâ metinlerine i'tibâr edilmemelidir.

Kur'ân'daki duâ metinlerinden bâzılarını burada ma'nâlarıyle birlikte verelim:

a. ***Fâtiha Sûresi:*** Dünyâda başka hiçbir dînde eşi ve benzeri olmayan en câmialı duâdır. Ondan sonra:

b.

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَآ إِنْ نَسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَآ وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَالاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَيْنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ۝

"Rabbenâ lâ tuâhıznâ in nesînâ ev ahta'nâ. Rabbenâ ve lâ tahmil aleynâ ısran kemâ hameltehu ale'llezîne min kablinâ. Rabbenâ velâ tuhammilnâ mâ lâ tâkate lehâ bihi va'fu annâ vağfir lenâ ve'r-hamnâ ente mevlânâ fensurnâ ale'l-kavmi'l-kâfirîn" (= Ey Rabb'imiz, unuttuk yâhud yanıldıysak bizi tutup sorguya çekme. Ey Rabb'imiz! Bizden evvelkilere yüklediğin gibi, üstümüze ağır yük yükleme. Ey Rabb'imiz! Tâkat getiremiyeceğimizi bize taşıtma. Biz-

den (günâhları) sil, bağışla, bize mağfiret et, bize merhamet eyle. Sen Mevlâ'mızsın. Artık kâfirler gürûhuna karşı da bize yardım et)" (el-Bakara: 286).

c. Her zamân ve her vesîle ile okunacak duâ: el-bakara: 201.

d. Başarı duâsı:

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَداً.

"Rabbenâ âtinâ min ledunke rahmeten ve heyyi' lenâ min emrinâ râşeden (= Ey Rabb'imiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir başarı hazırla)" (el-Kehf: 10).

e. İbrâhîm'in duâsı:

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ رَبَّنَا اغْفِرْلِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ .

"Rabbi'c'alnî mukîme's-salâti ve min zurriyeti. Rabbenâ ve tekabbe'l-duâ. Rabbenâ'ğfir lî veli-vâlideyye ve lil-mü'minîne yevme yekûmu'l-hisâbi (= Ey Rabb'im, beni doğru namâz kılmakta sâbit tut. Zürriyetimden de (böyle namâz kılanlar yarat)! Ey Rabb'imiz, duâmızı kabûl eyle! Hesâb ayağa kalkacağı gün beni, anababamı ve bütün mü'minleri mağfiret eyle)" (İbrâhîm: 40-41).

f. Her hareket ve sükûnda, her gidiş-gelişte, her giriş-çıkışta okunacak duâ:

رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَاناً نَصِيراً .

"Rabbi edhilnî mudhale sıdkın ve ahricnî muhraca sıdkın. Ve'c'al lî min ledunke sultanen nasîra (= Rabb'im, beni sıdk girdirişiyle girdir, sıdk ve selâmet çıkarışı ile çıkar ve tarafından bana hakkıyle yardım edici bir kudret ver)" (el-İsrâ: 80).

g. Hitâbet, konuşma, ders, imtihân duâsı:

رَبِّ اشْرَحْلِي صَدْرِي وَيَسِّرْلِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي .

"Rabbi'şrahlî sadrî ve yessirlî emrî vahlul ukdeten min lisânî yeflehû kavlî (= Rabb'im, benim göğsüme genişlik ver, işimi benim için kolaylaştır, dilimden düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar)" (Tâhâ: 25-28).

h. Dâim okunacak duâ:

رَبَّنَا اغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ.

"Rabbenâ'ğfir lenâ zunûbenâ ve ısrâfenâ fî emrinâ ve sebbit akdâmenâ vensurnâ ale'l-kavmi'l-kâfirîn (= Ey Rabb'imiz, bizim

günâhlarımızı ve işimizde israfımızı mağfiret eyle. Ayaklarımızı sâbit kıl. Kâfirler gürûhuna karşı bizlere yardım et)" (Âlu İmrân: 147).

k. Diriler ve ölüler için duâ:

رَبَّنَا اغْفِرْلَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ۝

"Rabbenâ'ğfir lenâ ve li ihvânınellezîne sebekûnâ bil-îmâni ve lâ tec'al fî kulûbinâ ğıllen lillezîne âmenû. Rabbenâ inneke Raûfun Rahîmun (= Ey Rabb'imiz, bizi ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan (dîn) kardeşlerimizi mağfiret eyle! Îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kîn bırakma. Ey Rabb'imiz, şübhesiz ki, Sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin)" (el-Haşr: 10).

1. Duâyı bitiriş sözleri:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

"Subhâne Rabbike Rabbi'l-izzeti ammâ yesıfûn. Ve Selâmun ale'l-murselîn ve'l-hamdu lillâhi Rabbi'l-Âlemîn (= Galebe sâhibi olan Rabb'in onların isnâd etmekte oldukları vasıflardan münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere Selâm ve Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun)" (es-Sâffât: 180-182).

Bunlardan başka, çeşitli vesîlelerle okunacak daha pekçok duâlar vardır.

Duânın luzûmuna delîl olan bâzı âyetleri de işâretle yetinelim: el-A'râf: 55-56, 180; el-Mu'min: 7-9, 60.

أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ۝

"Elâ bi-zikri'llâhi tatmainnu'l-kulûbu"

(= Haberiniz olsun ki, kalbler ancak Allah'ı anmakla huzûra kavuşur" (er-Ra'd: 28).

Ahmed el-Kastallânî bu Duâ Kitâbı şerhini 914 hicret yılı, 28 Cumâda'l-âhire çarşamba günü yatsı namâzından sonra bitirdiğini yazmıştır. Bu nâçiz Mehmed Sofuoğlu da bunun tercümesini Allah'ın yardımı ve muvaffak kılmasıyla 23 Mart 1984/20 Cumâda'l-âhire cumua namâzından sonra bitirmiş bulunuyorum. Yüce Allah tamamlamayı müyesser eylesin! Âmîn!

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨١ــ كِتابُ الرِّقاقِ

81- KİTÂBU'R-RİKAAK

(Kalbi İnceltecek Şeyler Kitâbı) [1]

١ــ بابُ ما جاءَ فى الصِّحَّةِ والفَراغِ وأنْ لاعَيْشَ إلا عَيْشُ الآخِرَةِ

1- SAĞLIK VE BOŞ VAKİT HAKKINDA GELEN ŞEYLER VE *"Yaşama, ancak âhiret yaşamasıdır"* BÂBI

١ــ حدّثنا المَكّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَعِيدٍ هُوَ ابنُ أبي هِنْدٍ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال قال النبيُّ صلى اللَّه عليه

---

1 *er-Rikaak, "Rakîk"*in cem'idir. *"Rakîk", "Rikkat"*ten alınmış bir sıfattır, yufka şeye denir. *"Rikkat"*, şefkat ve merhamet ma'nâsınadır ki, kalb inceliğinden meydana gelen sevgidir. *Rikkat* ile *Dikkat* bir ma'nâya olmakla berâber, aralarında şöyle bir fark da vardır: *Rikkat,* derinliği i'tibâriyledir ki, yufkalık ta'bîr olunur; *Gılzat,* yânî kabalık mukaabili kullanılır. Meselâ "Fulânın kalbi rakîktir" dediğimizde, katı yürekli değildir, yufka yüreklidir demek olur. *Dikkat* de etrafı ve eni i'tibâriyledir ki, bundan da incelik'le ta'bîr olunur. Meselâ "Fulân dikkatli nazar sâhibidir" dediğimizde, ince ve etraflı görüşlü, demiş oluruz. Bu bilgilere göre "Kitâbu'r-rikaak", kalbde bir nevi' yufkalık ve incelikler meydana getirecek özellikteki hadîsleri toplayan kitâb demektir.

وسلم نِعْمَتان مَغْبُونٌ فِيهما كَثِيرٌ مِنَ الناسِ الصِّحَّةُ والفَرَاغُ * قال عَباسٌ العَنْبَرِيُّ **حدّثنا** صَفْوَانُ بنُ عِيسَى عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ سَعِيدِ بنِ أبى هِنْدٍ عنْ أبِيهِ قال سَمِعْتُ ابن عَبَّاسٍ عنِ النبىِّ ﷺ مِثْلَهُ *

1-..... İbn Abbâs (R): Peygamber (S): *"Sağlık ve boş vakit, insanlardan pekçoğunun bunlardan faydalanmak husûsunda aldandıkları iki büyük ni'mettir"* buyurdu, demiştir [2].

Abbâs el-Anberî şöyle dedi: Bize Safvân ibnu Îsâ, Abdullah ibn Saîd ibn Ebî Hind'den tahdîs etti ki, babası Saîd: Ben, İbn Abbâs'tan işittim; o Peygamber(S)'den geçen hadîsin benzerini rivâyet etti, demiştir.

٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ مُعاوِيَةَ ابنِ قُرَّةَ عنْ أنَسٍ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال :

اللَّهُمَّ لاعَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَهْ * فأصْلِحِ الأنْصارَ والمُهاجِرَهْ *

2-..... Bize Şu'be, Muâviye ibn Kurre'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki Peygamber (S - Hendek kazılması sırasında, Abdullah ibn Revâha'ya âid olan-) şu beyti söylemiştir:

"Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhire
Fe-eslihi'l-Ensâra ve'l-Muhâcire
(Yâ Allah, yaşama ancak âhiret yaşamasıdır.
Sen Ensâr ve Muhâcirler'i iyileştir!)"

(Bunun benzeri hadîsi Peygamber'den rivâyet etmekte Sehl ibn Sa'd da Enes'e mutâbaat etmiştir.) [3].

---

2 Bu hadîsteki iki ni'met, sıhhat ve ferâğ'dır. Hakîkaten insanların derin bir gafletle devâm edip gidecek sandığı, fakat günün birisinde uçup gittiğini görerek aldandığı iki büyük ni'mettir. Beden sağlığı bütün işlerin yapılması, bütün vazîfelerin görülmesi ancak kendisiyle mümkin olan herşeyin başı ve dayanağı bulunan en büyük bir ni'met olduğu şübhesizdir. Sağlık olmadan ne dünyevî, ne uhrevî hiçbir iş tam yapılamaz.

Ferâğ: Bir işten meşgûliyeti terk ile kurtulup boş olmak ma'nâsınadır. Dînî ve hayâtî çalışmalar için boş vakit demektir. Bu zamân fırsatının ne büyük bir ni'met olduğunu haylazlar değil, çalışma sâhibleri takdîr eder. Bu iki ni'metten istifâde edememek, yufka yürekle ve kalb inceliğiyle acınacak hâllerdir.

3 Bu iki parantez arasına aldığımız mutâbaat, bunu ta'kîb eden hadîsten sonra yazılmıştır, fakat yeri burası gibi görünüyor. Bu hadîsin bir rivâyeti Ensâr'ın

٣ــ حدّثنى أحْمَدُ بنُ المِقْدَامِ حدّثنا الفُضَيْلُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا أبو حازِمٍ حدّثنا سَهْلُ بنُ سَعْدٍ السَّاعِدِيُّ قال كُنَّا مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فى الخَنْدَقِ وهْوَ يَحْفِر ونَحْنُ نَنْقُلُ التُّرابَ ويَمُرُّ بِنا فقال:

اللّهُمَّ لاعَيْشَ إلاَّ عَيْشُ الآخِرَهْ * فاغْفِرْ لِلأنْصارِ والمُهاجِرَهْ *

تابَعَهُ سَهْلُ بنُ سَعْدٍ عنِ النبىِّ ﷺ مِثْلَهُ *

3-..... Bize Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Bizler Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde idik. Kendisi hendek kazıyor, bizler de toprak taşıyorduk. Rasûlullah bizim yanımıza uğrar ve şu beyti söylerdi:

"Allâhumme lâ ayşe illâ ayşu'l-âhire
Fağfir lî'l-Ensârî ve'l-Muhâcire
(= Yâ Allah, âhiret yaşayışından başka gerçek yaşayış yoktur. Sen Ensâr'ı ve Muhâcirler'i mağfiret eyle!)"

Bunun benzeri hadîsi Peygamber'den rivâyet etmekte Sehl ibn Sa'd, ona mutâbaat etmiştir [4].

٢ــ بابُ مَثَلِ الدُّنْيا فى الآخِرَةِ وقَوْلِ اللّهِ تعالى إنما الحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ ولَهْوٌ وزِينَةٌ وتَفاخُرٌ بَيْنَكُمْ وتَكاثُرٌ فى الأمْوَالِ والأوْلادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أعْجَبَ الكُفّارَ نَباتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطامًا وفى الآخِرَةِ عَذابٌ شَديدٌ ومَغْفِرَةٌ مِنَ اللّهِ ورِضْوانٌ وما الحَياةُ الدُّنْيا إلاَّ مَتاعُ الغُرُورِ

2- DÜNYÂNIN ÂHİRETE NİSBETLE MESELİ VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Bilin ki, dünyâ hayâtı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir öğünüştür. Mallarda ve evlâdlarda bir çoğalıştır. Bunun misâli, bitirdiği nebât

---

Menkabeleri bölümünde de geçmişti. Rasûlullah bu beyitleri okuyarak zorluk ve yorgunluk içinde hendek kazmakta çalışan sahâbîleri şevklendirip yorgunluklarını hafifletmeye çalışırdı.

4 Bu mutâbaat, bâzı Buhârî nüshalarında var, bâzılarında yoktur. *Telvîh* sâhibinin dediği gibi, bunun burada bulunması, uzun bir düşünmeye muhtâc olur. Onun için bâzıları bunun buradan düşürülmesi lâzımdır, demişlerdir.

ekincilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. Sonra o bitki kurur da, sen onu sapsarı bir hâle getirilmiş görürsün. Sonra da o, bir çer-çöp olur. Âhirette çetin azâb vardır, Allah'tan mağfiret ve rızâ vardır. Dünyâ hayâtı bir aldanış metâından (fâidesinden) başka birşey değildir" (el-Hadîd: 20) [5].

٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أبى حازِمٍ عنْ أبِيهِ عنْ سَهْلٍ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ مَوْضِعُ سَوْطٍ فى الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما فِيها ولَغَدْوَةٌ فى سَبِيلِ اللَّهِ أوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما فِيها *

4-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Cennette bir kamçı kadar yer, dünyâdan ve dünyâdaki şeylerden daha hayırlıdır. Sabâhleyin veyâ akşâmleyin -herhangibir zamânda- Allah yolunda cihâd için bir yürüyüş, hiç şübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden daha hayırlıdır"* [6].

---

5 Dünyâ hayâtı, yânî âhiret kazancı için sarfedilmeyen, bekaa âlemi ni'metlerinin kazanılmasına vâsıta kılınmayan fânî hayât, sırf çocukları aldatan ve yorgunluktan başka netîcesi olmayan şu hâllerden ibârettir:... Dünyâ hayâtı, aldanma metâından başka birşey değildir... Ancak Saîd ibn Cubeyr'den rivâyet edildiği üzere aldanma metâı olması, âhiret talebinden alıkoyması cihetiyledir. Ammâ Allah'ın rıdvânına ve âhiret taleblerine vesîle edinilmesi i'tibâriyle ne güzel metâ', ne güzel vesîledir. O hâlde insan olanlar, dünyâ-hayâtın geçici zevklerine kendilerini kaptırmayıp, sonundaki o firâk ile bir taraftan o şiddetli azâbı, bir taraftan da o mağfiret ve rıdvânı düşünmeli de yalnız azâb korkusuyle değil, o mağfiret ve rıdvâna lâyık bir neş'e, bir aşk ve mahabbetle âhiret için çalışmalı, o büyük murâda ermelidir (*Hakk Dîni,* VI, 4750-4752).

Bu âyet asıl dünyâyı değil, dünyânın kötü taraflarını îzâh etmekte, onlardan kaçınılmasını tavsiye etmektedir. Çünkü dünyâ da, dünyâda olanlar da boşuna yaratılmamıştır (el-Mu'minûn: 115; Sâd: 27). Hayât, ni'metlerin aslıdır (el-Bakara: 28). Dünyâ hayâtı kötülenmiş değildir. Kötülenmiş olan, onu Allah'a ve Peygamber'e itâate, güzel amellere sarfetmemek, âhireti insanlığı unutup sırf dünyâya ve dünyânın fenâlıklarına tapmaktır *(Meâl-i Kerîm).*

6 Hadîsten maksad, cennette az mikdâr yerin dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden daha hayırlı olduğudur. Çünkü cennet bâkî, dünyâ ve içindekiler fânîdir. Onun için hayâtı, âhireti kazanma yolunda harcamalıdır.

٣ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسلم كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غَرِيبٌ أوْ عابِرُ سَبِيلٍ

3- PEYGAMBER(S)'İN: *"Sen dünyâda bir yabancı yâhud bir yolcu gibi ol!"* SÖZÜ BÂBI

٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أبو المُنْذِرِ الطُّفاوِيُّ عنْ سُلَيْمانَ الأعْمَشِ قال حدّثني مُجاهِدٌ عنْ عبْدِ اللّٰهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنْهما قال أخَذَ رسُولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم . بمَنْكِبِي فقال كُنْ فى الدُّنْيا كأنَّكَ غَرِيبٌ أوْ عابِرُ سَبِيلٍ وكانَ ابنُ عُمَرَ يَقُولُ إذَا أمْسَيْتَ فَلاَ تَنْتَظِرِ الصَّباحَ وإذَا أصْبَحْتَ فَلاَ تَنْتَظِرِ المَساءَ وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ ومِنْ حَياتِكَ لِمَوْتِكَ *

5-..... el-A'meş şöyle demiştir: Bana Mucâhid ibn Cebr tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) benim omuzumu tuttu da bana:

— *"Abdullah, sen dünyâda yabancı kimse gibi yâhud yolcu gibi ol!"* buyurdu.

(Mucâhid dedi ki:) İbn Umer de:

— "(Ey mü'min!) Akşâma eriştiğinde sabâhı gözleyip bekleme, sabâha eriştiğinde de akşâmı gözleme (işlerini zamânında yap)! Sıhhatinden bir kısmını hastalık zamânına ayır, hayâtından bir kısmını da ölümün için faydalı kıl!" diye vasiyet ederdi [7].

---

7 Bu hadîs dâimâ hatırda tutulmaya, hattâ levha yapılıp dâimâ göz önünde bulundurulmaya lâyık son derece kıymetli bir hayât düstûrudur. İbn Umer'in tavsiyesi de bu hadîsin en güzel bir tefsîri mâhiyetindedir.

el-Hâkim de İbn Abbâs'tan şu hadîsi rivâyet etmiştir:

Peygamber (S) va'z ederken, bir adama hitâben şöyle buyurdu *"Beş şeyden evvel beş şeyi ganîmet bil: İhtiyârlığından önce gençliğini, hastalığından önce sağlığını, fakîrliğinden önce zenginliğini, meşgûllüğünden önce boş vaktini, ölümünden evvel hayâtını!"*

Çünkü akıllı olan kimse, akşâma girdiği zamân sabâhı beklemez; sabâha girdiği zamân da akşâmı beklemez, fakat bunlardan evvel ecelinin kendisine erişeceğini düşünür de ölümünden sonra faydasına kavuşacağı işleri yapar, sağlık günlerinde iyi işlere koşar. Zîrâ hastalık ansızın gelir de onu amelden men' edebilir..

Şu sözleri söyleyen ne kadar güzel söylemiştir:

٤ــ بابٌ فى الأمَلِ وطُولِهِ

وقَوْلِ اللَّهِ تعالى فَمَنْ زُحْزِحَ عنِ النَّارِ وأُدْخلَ الجَنَّةَ فَقَدْ فازَ وما الحَياةُ الدُّنْيا إلاَّ مَتاعُ الغُرُورِ * وقَوْلِهِ ذَرْهُمْ يأكُلُوا ويَتَمَتَّعُوا ويُلْهِهِمُ الأمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ * وقالَ عَلِىٌّ ارْتَحَلَتِ الدُّنْيا مُدْبِرَةً وارْتَحَلَتِ الآخِرَةُ مُقْبِلَةً ولِكُلٍّ واحِدَةٍ مِنْهُما بَنُونَ فَكُونُوا مِنْ أبْناءِ الآخِرَةِ ولا تَكُونُوا مِنْ أبْناءِ الدُّنْيا فإنَّ اليَوْمَ عَمَلٌ ولا حِسابَ وغَدًا حِسابٌ ولا عَمَلَ * بمُزَحْزِحِهِ بِمُباعِدِهِ *

4- BÂB: EMEL VE EMELİN UZUNLUĞU HAKKINDADIR

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:

"(Her can ölümü tadıcıdır. Ecirleriniz muhakkak kıyâmet günü tastamam verilecektir.) O vakit kim o ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa, artık o muhakkak murâdına ermiş olur. Bu dünyâ hayâtı, aldanma metâından başka (birşey) değildir"

(Âlu İmrân: 185);

"Bırak onları; yesinler, eğlensinler; onları emel oyalayadursun. Sonra bilecekler onlar" (el-Hıcr: 3);

"And olsun, sen onları (Yahûdîler'i) insanlardan, müşrik olanlardan ziyâde hayâta düşkün bulacaksın. Onlardan herbiri arzû eder ki (kendisine) bin yıl ömür verilsin. Hâlbuki onun çok yaşatılması kendisini azâbdan uzaklaştırıcı değildir. Allah, onlar ne işlerlerse hakkıyle görücüdür" (el-Bakara: 96) [8].

Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir:
Dünyâ arkasını dönerek göçüp gitti, âhiret ise yönelip

İzâ hebbet nyâhuke feğtenimhâ
Fe-inne li kulli hâfikatın sukûnu
Ve lâ tağful ani'l-ihsâni fîhâ
Fe mâ tedrî's-sukûne metâ yekûnu
İzâ zafiret yedâke felâtuhassır
Fe-inne'd-dehre âdetuhû yekûnu

(= Rüzgârın estiği zamân onu ganîmet edin. Çünkü her hareket edenin sükûnu vardır. Sakın onda ihsândan gâfil olma, zîrâ sen sükûnu ne zamân olacak bilmezsin. Ellerin zafere ulaştığı zamân kusûr yapma, çünkü dehrin âdetidir, hâinlik yapar.) (Kastallânî)

8 Başlıktaki bu âyetler, yaradılış sırrından habersiz olanların sırf dünyâya yönelik emellerinin ve bunların kötülük ve boşluğunun delîlleridir.

gelmektedir. Bunlardan herbirinin oğulları vardır. Sizler âhiretin oğullarından olunuz da dünyânın oğullarından olmayınız. Çünkü bu gün çalışma var, hesâba çekilme yok; yarın ise hesâba çekilme var, amel yoktur [9].

٦ــ **حدّثنا** صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا يَحْيَى عنْ سُفْيانَ قال **حدّثنى** أبى عنْ مُنْذِرٍ عنْ رَبِيعِ بنِ خُثَيْمٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللّه عنه قال خَط النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم خَطًّا مُرَبَّعًا وخَطَّ خَطًّا فى الوَسَطِ خارِجا منْهُ وخطَّ خُطُطًا صِغارًا إلى هٰذَا الَّذِى فى الوَسَطِ مِنْ جانِبِهِ الَّذِى فى الوَسَطِ وقال هٰذَا الإنْسانُ وهٰذَا أجَلُهُ مُحِيطٌ بِهِ أوْ قَدْ أحاطَ بِهِ وهٰذَا الذِى هُوَ خارِجٌ أمَلُهُ وهٰذِهِ الخُطُطُ الصِّغارُ الأعْرَاضُ فإنْ أخْطأَهُ هٰذَا نَهَشَهُ هٰذَا وإنْ أخْطأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا *

6-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kum üzerine bir murabba', yânî kare resmi çizdi. Sonra (başlangıcı) karenin ortasından olarak, kare dışına uzanan bir çizgi çizdi. Sonra bu çizginin ortasından i'tibâren bu ortadaki çizgiye dik açıyla dayanan birtakım küçük çizgiler çizdi. Sonra Peygamber (bu çizgileri ta'rîf ederek):

— "*Şu* (karenin ortasındaki uzun çizgi) *insandır. Şu* (kare de) *eceldir, her tarafından onu kuşatmıştır. Şu kare dışında uzanan çizgi de, insanın emelidir. Şu ufak çizgiler de insana ârız olan âfetler, musîbetlerdir. İmdi insana şu âfet oku hatâ eder, dokunmazsa, öbür âfet isâbet eder, o da hatâ eder dokunmazsa, öbürü isâbet eder* (en sonu ecel -denilen ölüm- onu yakalar)" [10].

---

9 Buhârî bunu böyle Alî'nin sözü olarak getirdi. Bunu İbnu'l-Mubârek ez-Zühd de birçok yollarla İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den, Zubeyd'den, Âmir oğulları'ndan olan bir adamdan rivâyet etmiştir. İbn Ebî Şeybe ve *Hılye*'de Ebû Nuaym da bunu rivâyet etmişlerdir. Ebû Nuaym'ın rivâyetinin baş tarafında şunlar vardır: "Üzerinize korktuğum şeylerin en korkuncu hevâya uymanız ve tûlu emeldir. Hevâya uymak, Hakk'tan men' eder. Emel uzunluğuna gelince, o da insana âhireti unutturur. Dikat edin! Dünyâ arkasına dönerek gitti... dedi". Hakîmlerin bâzısı da Alî'nin bu sözünden olarak: Dünyâ arkasına dönüp gidicidir, âhiret ise gelmektedir. Dönüp gitmekte olana yönelip de gelmekte olana arka dönen kimseye hayret olunur! demiştir... (Kastallânî).

Biz Hz. Alî'nin bu büyük ve hikmetli sözünü el-Bakara: 96. âyetinden sonraya almak sûretiyle küçük bir yer değişikliği yaptık.

Emel ve recâ hakkında güzel bir açıklama: *Hakk Dîni*, V, 3579'da vardır.

10 Peygamber'in bu hadîste anlattığı çizgilerini şârihler çeşit çeşit îzâh etmişlerdir.

٧ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ إسْحاقَ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنَسٍ قال خَطَّ النبىُّ ﷺ خُطوطًا فقال هٰذَا الأمَلُ وهٰذَا أجَلُهُ فَبَيْنَما هُوَ كَذٰلِكَ إذْ جاءَهُ الخَطُّ الأقْرَبُ *

7-..... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) birçok çizgiler çizdi de:

— *"Şu* (insanın beslemekte olduğu) *emeldir. Şu da insanın ecelidir... İnsan böyle uzak emelinin tâlibi iken, kendisine en yakın olan çizgi birden ona geliverir!"* buyurdu [11].

٥ــ بابٌ مَنْ بَلَغَ سِتِّينَ سَنَةً فقَدْ أعْذَرَ اللّهُ إلَيْهِ فى العُمُرِ لِقَوْلِهِ أوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ ما يتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وجاءَكُمُ النَّذِيرُ يَعْنِى الشَّيْبَ

Bunlardan en uygun sanılan resim, şöyledir:

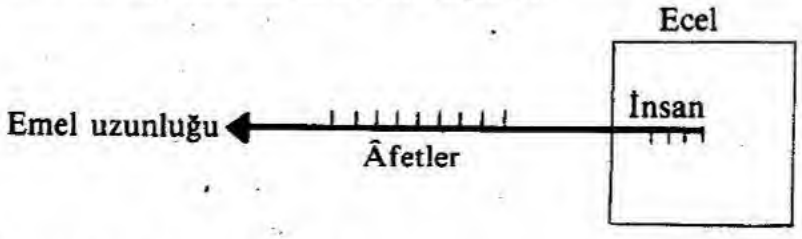

Peygamber kazâ-kader, tabiî ölüm, zamânsız ölüm gibi karmaşık mes'eleleri en sâde zihinlere de yaklaştırmak için çizgiler ve resimlerle tasvîr edip anlatmıştır.

Emel, uzun ömür ve bol mal gibi nefsin hoşlandığı şeyleri ümîdlenmektir ki, Türkçe'de "Ummak" ta'bîr olunur.

Ma'nâca emele yakın olan *"Temennî"* ve *"Recâ"* ta'bîrleri de vardır. Bunlar arasında bâzı farklar vardır: *Emel,* bir kişinin meydana gelmesi mümkin olan şeyi elde etmek istemesidir. Meydana gelmeyince kişi o arzû ettiği şeyi temennî eder, demişlerdir. *Recâ* da gönlün sevdiği bir şeye -müstakbelde hâsıl olması için- takılmasıdır. Dilciler *"Temennî"* ile *"Recâ"* arasında şöyle bir fark da bildirirler: *"Temennî"*, sâhibine tenbellik verir ve arzûsunun meydana gelmesi için ciddî bir ehemmiyetle çalışmaz. *"Recâ"* sâhibi ise, bunun aksine, maksadının husûlü için çalışır. Bu bakımdan *"Recâ"*, sâhibi için bir fazîlettir, övülmüştür. *"Temennî"* ise emel gibi kötülenmiştir.

Hayır îfâ etmeye, maîşet te'mîn etmeye yönelik emeller hayırlı emellerdir. Bu nevi' hayır emellere aykırı olan emeller kötülenmiştir.

Bâzı hakîmler: Bu nevi' uzun emeller aklı yıpratır, dîni bozar, kanâati giderir, demişlerdir.

11 O da kendisini kuşatmakta olan kare şeklindeki ecel çizgisidir. Çünkü kendisini

5- BÂB: ALLAH, ALTMIŞ SENE YAŞAYAN KİMSEYE ÖMÜR HUSÛSUNDA MA'ZİRETİNİ GİDERİP REDDETMİŞTİR

Çünkü Yüce Allah:

"... Size iyice düşünecek kimsenin düşünebileceği, öğüt kabûl edebileceği kadar ömür vermedik mi? Size korkutan da gelmişti..." (Fâtır: 37) **buyurmuştur.**

(İbn Abbâs:) Saç ağarmasını kasdediyor, demiştir [12].

٨ــ حدّثنى عَبْدُ السَّلامِ بنُ مُطَهَّرٍ حدّثنا عُمَرُ بنُ عَلِيٍّ عَنْ مَعْنِ بنِ مُحَمَّدٍ الغِفارِيِّ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهَ عليه وسلم فقال أعْذَرَ اللَّهُ إلى امْرِىءٍ أخَّرَ أجَلَهُ حتَّى بَلَّغَهُ سِتِّينَ سَنَةً * تابَعَهُ أبو حازِمٍ وابنُ عَجْلانَ عنِ المَقْبُرِيِّ *

8..... Bize Umer ibnu Alî, Ma'n ibn Muhammed el-Gıfârî'den; o da Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): *"Allah Taâlâ altmış seneye kadar yaşatıp ölümünü geri bıraktığı* (hâlde yaratanı ve yaşatanı tanımayan) *kimsenin özrünü izâle ve reddeder"* buyurmuştur.

---

her taraftan kuşatmakta olan bu kare şeklindeki çizginin ondan dışarıya doğru uzanan çizgiden daha yakın olduğunda hiç şübhe yoktur.

Bu hadîs dahî insanoğlu uzun emel ile yaşarken, günün birinde kendisine en yakın olan ecelin pençesine düştüğünü tasvîr etmektedir.

12 Bu âyet, gâfil yaşayan, hâlini ve gidişini düzeltmeyen kimseler için bir tevbîh, yânî azarlamadır. Bu azarlamanın uzun yaşlılar hakkında daha da büyük olacağı şübhesizdir.

Tecrübe zamânı dahî ta'bîr olunan bu müddeti yaşayan bir kimse için Yaratan'ını bilmekte özür kalmamıştır. Bu müddet hakkında muhtelif rivâyetler gelmiştir: Altmış, kırkaltı, kırk, bulûğ yaşı, yirmi. Yirmiden altmışa kadar denilmiş ise de hakîkatini Allah bilir. Bulûğdan sonra her vefât eden hakkında bu müddet tahakkuk etmiş demektir. Altmış, Peygamber'den rivâyet edilmiş olduğu üzere a'zamîsi demektir. Yânî bundan sonra küfre hiç ma'ziret kalmıyor demektir (*Hakk Dîni*, V, 3994)

Bu satırların nâçiz yazarı Mehmed Sofuoğlu 25 Mart 1984/24 Cumâda'l-âhir 1404 târîhinde altmış yaşını tamamlayıp altmışbir yaşını işlemektedir. Yüce Allah'tan şu niyâzda bulunur: ***"Ey Rabb'im, bana ve ana-babama lûtfettiğin ni'metine şükretmemi ve*** (geri kalan ömrüm içinde) ***Sen'in râzı olacağın iyi işler yapmamı bana ilhâm et. Rahmetinle beni de sâlih kullarının arasına sok!"*** (en-Neml: 19).

Bu hadîsi el-Makburî'den rivâyet etmekte Ebû Hâzım ile İbnu Aclân da, Ma'n ibn Muhammed'e mutâbaat ettiler [13].

٩ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا أَبو صَفْوانَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قالَ أخبرنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ لايَزالُ قَلْبُ الكَبِيرِ شابًّا فى اثْنَتَيْنِ فى حُبِّ الدُّنْيا وطُولِ الأَمَلِ * قال اللَّيْثُ حدّثنى يُونُسُ وابنُ وَهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى سَعِيدٌ وأَبو سَلَمَةَ *

9-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"İhtiyâr kimsenin gönlü iki huyda her zamân genç bir hâlde bulunur: Dünya sevgisinde ve emel uzunluğunda!"* buyuruyordu [14].

el-Leys: Bana Yûnus tahdîs etti, dedi. İbn Vehb de yine Yûnus'tan söyledi ki, İbn Şihâb: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme haber verdi, demiştir.

١٠ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْراهِيمَ حدّثنا هِشامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أَنَسٍ رضي اللّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يَكْبَرُ ابنُ آدَمَ ويَكْبَرُ مَعَهُ اثْنانِ حُبُّ المَالِ وطُولُ العُمُرِ : رَواهُ شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ *

10-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): *Âdem oğlu büyür, onunla berâber şu iki şey de büyür: Mal sevgisi ve uzun ömür* (temennîsi)" buyurdu.

Bu hadîsi Şu'be, Katâde'den rivâyet etti.

٦ــ بابُ العَمَلِ الَّذِى يُبْتَغَى بِهِ وجْهُ اللَّهِ . فِيهِ سَعْدٌ

13 Allah'ı bilmek, dînî ve dünyevî hayır ve saâdet yollarını öğrenmek için tecrübe zamânı demek olan bu müddet, bu hadîste altmış yaş olarak sınırlandırılmıştır ki, artık bu yaşa varan kimsenin kusûrları hakkındaki özürlerini Allah reddediyor. Bundan sonra ancak tevbe ve istiğfâr etmek ve bütün varlığı ile Allah'a yönelmek yolu açık bulunuyor...

14 Bu Ebû Hureyre hadîsi ile ondan sonra gelen Enes hadîsi de insanoğlunun mal hırsını ve uzun ömür hayâl ve temennî etmesini pek güzel belirtmiştir.

6- (GÖSTERİŞ VE ŞÖHRET İÇİN DEĞİL) SIRF ALLAH'IN RIZÂSI İSTENİLEREK YAPILAN AMEL(İN FAZÎLETİ) BÂBI

١١ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ أسَدٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى مَحْمُودُ بنُ الرَّبِيعِ وَزَعَمَ مَحْمُودٌ أنَّهُ عَقَلَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وقال وعَقَلَ مَجَّةً مَجَّها مِنْ دَلْوٍ كانَتْ فى دارِهِمْ قال سَمِعْتُ عتْبانَ بنَ مالِكٍ الأنْصارِيَّ ثُمَّ أحَدَ بَنِى سالِمٍ قال غَدَا عَلَىَّ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال لَنْ يُوافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ القِيامَةِ يَقُولُ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِى بِهِ وجْهَ اللَّهِ إلاَّ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ *

11-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verdi ve bu Mahmûd, Rasûlullah(S)'ı hatırladığını söyledi.

Yine bu Mahmûd, Rasûlullah'ın, onların yurdunda bulunan bir kuyudan ağzına su alıp bunu yüzüne püskürttüğünü de hatırladığını söyledi.

Bu Mahmûd şöyle dedi: Ben İtbân ibn Mâlik el-Ensârî'den işittim. Sonra Sâlim oğulları'nın birinden de işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) gün yükseldiği zamân benim yanıma geldi. (İki rek'at nâfile namâz kıldırdıktan sonra) şöyle buyurdu;

— *"Kıyâmet gününe **'Lâ ilâhe ille'llah'** tevhîdini söyleyerek ve bununla da sırf Allah'ın rızâsını isteyerek ulaşan mü'min kula, Allah muhakkak ateşi harâm kılacaktır!"* [15].

١٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عَمْرٍو عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال يَقُولُ اللَّهُ

---

15 Mahmûd ibnu'r-Rabî' küçük sahâbîlerdendir. Rasûlullah'ın onun yüzüne su püskürtmesi, beş yaşında iken olmuştu. Bu vak'ayı anlatan hadîsi Vudû' Kitâbı'nda geçmişti.

Itbân ibn Mâlik el-Hazrecî, es-Sâlimî, Rasûlullah'a gelip: Yâ Rasûlallah, gözlerimde hayır kalmadı, kavmime namâz kıldıran benim. Mescidlerine gidip namâz kıldıramaz oluyorum. Gönlüm ister ki, bana gelip evimde namâz kıldırsan da Sen'in namâz kıldığın yeri namâzgâh edinsem! dedi. Rasûlullah: *"İnşâallah yaparım"* dedi... İşte burada kıldırdığı namâz, bu va'dettiği namâzdır...

O hadîs Namâz Kitâbı, "Evlerde mescidler edinilmesi bâbı"nda uzun bir metinle geçmişti. Oradaki hadîs bu Mahmûd tarafından rivâyet edilmişti. Burada ise Mahmûd, Itbân'ın râvîsi bulunuyor.

تعالى ما لِعَبْدِى المُؤْمِنِ عِنْدِى جَزاءٌ إذَا قَبَضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إلاَّ الجَنَّةُ *

12-..... Bize Ya'kûb ibn Abdirrahmân, Amr'dan; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle demiştir: *"Yüce Allah şöyle buyurur: Mü'min kulumun dünyâdaki âilesinden en sevdiği birisini elinden aldığımda, sonra o da benden ecrini istediğinde, benim katımda o kulumun mükâfâtı ancak cennettir!"* [16]

٧ــ بابُ ما يُحْذَرُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيا والتَّنافُسِ فِيها

7- DÜNYÂ NİʼMETLERİ VE GÜZELLİKLERİNDEN VE BUNLARA AŞIRI RAĞBETTEN SAKINILMASI BÂBI

١٣ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال **حدّثنى** إسْمٰعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ ابنِ عُقْبَةَ عنْ مُوسٰى بنِ عُقْبَةَ قال ابنُ شِهابٍ **حدّثنى** عُرْوَةُ بنُ الزُّبيْرِ أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ أخبرَهُ أنَّ عَمْرو بنَ عَوْفٍ وهْوَ حَلِيفٌ لِبَنِى عامِرِ بنِ لُؤَيٍّ كان شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلي اللَّهُ عليه وسلم أخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ أبا عُبَيْدَةَ بنَ الجَرَّاحِ إلى البَحْرَيْنِ يَأْتى بِجِزْيَتِهَا وكان رسولُ اللَّهِ صلي اللَّهُ عليهِ وسلم هُوَ صالَحَ أهْلَ البَحْرَيْنِ وأمَّرَ عَلَيْهِمُ العَلاءَ بنَ الحَضْرَمِىِّ فقَدِمَ أبو عُبَيْدَةَ بمالٍ مِنَ البَحْرَيْنِ فَسَمِعَتِ الأنْصارُ بِقُدُومِهِ فَوافَتْهُ صَلاةَ الصُّبْحِ مَعَ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَلمَّا انْصَرَفَ تَعَرَّضُوا لهُ فَتَبَسَّمَ رسولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ رَآهُمْ وقال أظُنُّكُمْ سَمِعْتُمْ بِقُدُومِ أبى عُبَيْدَةَ وأنَّهُ جاءَ بِشَىْءٍ قالُوا أجَلْ يارسولَ اللَّهِ قال فأبْشِرُوا وأمِّلُوا ما يَسُرُّكُمْ فَواللَّهِ ما الفَقْرَ أخْشَى عَلَيْكُمْ ولٰكِنْ أخْشَى

---

16 *"Safiyyehû"*, kulun ana-baba, karı-koca, evlâd, kardeş gibi sevdiği bir kimsesi ma'nâsınadır. Buradaki *"İhtisâb"* da, sevdiği birinin ölümü üzerine, Allah için sabredip sabrının ecrini yalnız Allah'tan istemek ma'nâsınadır.

عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيا كما بُسِطَتْ على مَنْ كانَ قَبْلَكُمْ فَتَنافَسُوها كما تَنافَسُوها وتُلْهِيَكُمْ كما أَلْهَتْهُمْ *

13-..... Ensâr'dan Amr ibn Avf -ki kendisi Âmir ibn Lueyy oğulları'nın yemînli dostu idi ve Rasûlullah(S)'ın berâberinde Bedir'de hazır bulunmuştu- şöyle haber vermiştir: Rasûlullah, harb etmeksizin Bahreyn ahâlîsiyle bir sulh akdi yapmış ve üzerlerine Alâ ibn Hadramî'yi emîr ta'yîn etmişti. Toplanan cizye mallarını getirmek üzere de bilâhare Rasûlullah, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ı Bahreyn'e göndermişti. Ebû Ubeyde onların cizye mallarını alarak Bahreyn'den Medîne'ye geldiğinde, Ensâr onun gelişini işitti. Onun bu gelişi, Ensâr'ın Rasûlullah'la berâber sabâh namâzı kıldıkları zamâna denk gelmişti. Ensâr sabâh namâzını kılınca, hemen Ebû Ubeyde'ye karşı çıktılar. Rasûlullah sahâbîleri bu hâlde görünce gülümsedi de onlara:

— *"Öyle sanıyorum ki, sizler Ebû Ubeyde'nin gelişini ve onun birçok mal getirdiğini işitmişsiniz!"* buyurdu.

Onlar da:

— Evet yâ Rasûlallah! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sevininiz ve sizi sevindirecek ni'metleri* (bundan sonra her zamân) *ümîd ediniz! Vallâhi ben bundan sonra sizin üzerinize fakîrlik geleceğinden korkmam. Fakat sizin üzerinize geleceğinden korktuğum şey, sizden önce gelip geçen ümmetlerin önüne dünyâ ni'metlerinin yayıldığı gibi sizin önünüze de yayılarak, onların birbirlerine hased ettikleri ve nefsâniyet güttükleri gibi, sizin de birbirinize düşmeniz ve bunun onları âhiret işlerinden alıkoyduğu gibi, sizleri de âhiret işlerinden alıkoymasıdır"* buyurdu [17].

١٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يَزِيدَ بنِ أبى حَبيبٍ عنْ أبى الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلى أهْلِ أُحُدٍ صَلاتَهُ عَلى المَيِّتِ ثُمَّ انْصَرَفَ إلى المِنْبَرِ فقال إنِّى فَرَطُكُمْ وأنا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ وأنِّى واللَّهِ لأَنْظُرُ إلى حَوْضِى الآنَ وإنِّى قَدْ أُعْطِيتُ مَفاتِيحَ

17 Bu hitâbıyle Rasûlullah sahâbîleri ve onların şahıslarında gelecek nesilleri dünyâya ve dünyâ servetlerine aşırı rağbet etmekten ve dünyâ malıyle çok meşgûl olup âhiret işlerini ihmâlden ve dünyâ malı yüzünden birbirlerine düşüp kötüleşmekten sakındırmıştır. Bunun bir rivâyeti son fıkranın farklılığıyle Cizye'de "Zimmet ehliyle mütâreke bâbı"nda geçmişti.

خَزَائِنِ الأَرْضِ أَوْ مَفاتِيحَ الأَرْضِ وإِنِّى واللَّهِ ما أخافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِى ولَكِنِّى أخافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنافَسُوا فِيها *

14-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'l-Hayr'dan; o da Ukbe ibnu Âmir(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) -vefâtına yakın- bir gün çıktı da Uhud şehîdleri üzerine ölüye namâz kılar gibi namâz kıldı. Sonra Medîne'ye dönüp minbere çıktı ve (dirilere ve ölülere vedâ eder gibi bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu:

— *"Ben sizin Kevser havuzuna önden gideniniz olacağım. Ben sizin Hakk yolundaki hizmetlerinize şâhidlik edeceğim. Vallâhi ben şu anda* (cennetteki) *havuzumu görüyorum. Ve emîn olunuz ki, bana Arz hazînelerinin anahtarları* -yâhud: *Arz'ın anahtarları- verilmiştir. Vallâhi ben vefâtımdan sonra sizlerin müşrikliğe döneceğinizden hiç endîşe etmem. Fakat ben sizlerin dünyâya aşırı düşkünlük yapıp nefsâniyet yarışına kalkışmanızdan* (birbirinizle didişmenizden) *korkarım!"* [18].

١٥ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال **حَدَّثنى** مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أَسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى سَعِيدٍ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ أكْثَرَ ماأخافُ عَلَيْكُمْ ما يُخْرِجُ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ بَرَكاتِ الأَرْضِ قيلَ وما بَرَكاتُ الأَرْضِ قال زَهْرَةُ الدُّنْيا فقال لهُ رجُلٌ هَلْ يأتِى الخَيْرُ بالشَّرِّ فَصَمَتَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم حتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ يُنْزَلُ علَيْهِ ثُمَّ جَعَلَ يَمْسَحُ عنْ جَبِينِهِ فقال أَيْنَ السَّائِلُ قال أنا قال أبو سَعِيدٍ لَقَدْ حَمِدْناهُ حِينَ طَلَعَ ذَلِكَ قال لايأتِى الخَيْرُ إلاَّ بالخَيْرِ إنَّ هٰذَا المالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ وإنَّ كلَّ ماأنْبَتَ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ حبَطًا أَوْيُلِمُّ الاَّ آكِلَةَ الخَضِرَةِ أكَلَتْ حتَّى إذَا امْتَدَّتْ خاصِرَتاها اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسَ فاجْتَرَّتْ وثَلَطَتْ وبالَتْ ثُمَّ عادَتْ فأكَلَتْ وإنَّ هٰذَا المالَ حُلْوَةٌ مَنْ أخَذَهُ بِحَقِّهِ وَوضَعَهُ فى حَقِّهِ فَنِعْمَ المَعُونَةُ هُوَ ومَنْ أخَذَهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كانَ كالَّذِى يأكُلُ ولا يَشْبَعُ *

15-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

---

18 Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı, "Şehîd üzerine cenâze namâzı bâbı"nda geçmişti.

— *"Sizin üzerinize en çok korkmakta olduğum şey, Allah'ın sizler için çıkaracağı Arz bereketleridir* (dünyâ zenginlikleridir)*"* buyurdu.

Kendisine:

— Arz bereketleri nedir? diye soruldu.

Rasûlullah:

— *"Dünyâ çiçekleri, dünyâ güzellikleridir"* buyurdu.

Bir sahâbî O'na:

— Hayır, şerr getirir mi? diye sordu.

Bu soru üzerine Peygamber sustu, hattâ biz üzerine vahiy indiriliyor olduğunu zannettik. Sonra Rasûlullah alnından terlerini silmeye başladı da:

— *"Soran kimse nerede?"* buyurdu.

O zât;

— Benim (yâ Rasûlallah)! dedi.

Ebû Saîd dedi ki: Biz and olsun, o adamı bu meydana çıktığı zamân övdük. Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Hayır, hayırdan başka birşey getirmez. Şübhesiz bu dünyâ malı yeşildir, tatlıdır. Bahârın bitirdiği şeylerin hepsi çok yiyen ve karnını şişiren hayvanı öldürür yâhud da ölüme yaklaştırır. Ancak yeşil ot yiyen hayvan böyle değildir, onu otlayan hayvan ölüm tehlikesinden uzaktır. Bu hayvan o yeşil otu yer, nihâyet iki böğrünü şişirince bahâr güneşini karşılar. Kolayca gübresini çıkarır, işer, genişler. Sonra yine otlamağa döner, ve bol bol otlar. İşte bu dünyâ malı da* (yeşil ot gibi) *tatlıdır. Bundan hakkıyle alan ve aldığını da hakkı olan yere koyup harcayan kimseye bu ne güzel bir ni'mettir. Dünyâ malını haksız olarak hırsla alan kimseye gelince o da dâimâ yiyen, fakat bir türlü doymayan obur kimse gibi olmuştur!"* [19].

١٦ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ أبا جَمْرَةَ قال حدّثني زَهْدَمُ بنُ مُضَرِّبٍ قال سَمِعْتُ عِمْرَانَ بنَ حُصَيْنٍ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال خَيْرُ كُمْ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قال عِمْرَانُ فَما أدْرِي قال النبيُّ صلى اللّٰه عَلَيْهِ وسلم بَعْدَ قَوْلِهِ مَرَّتَيْنِ أوْ ثَلاثًا ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ ولاَ يُسْتَشْهَدُونَ ويَخُونُونَ ولا يُؤْتَمَنُونَ ويَنْذِرُونَ ولا يَفُونَ ويَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ *

19 Zekât'ta "Yetîmlere sadaka vermek bâbı"ndaki rivâyetin sonunda *"Kıyâmet gününde bu mal, kendi sâhibinin cimriliğine şehâdet edecektir"* ziyâdesi vardır.

16-..... Zehdem ibnu Mudarrıb şöyle demiştir: Ben İmrân ibnu Husayn(R)'dan işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Sizin hayırlı olanlarınız, benim asrımda yaşayanlarınızdır. Sonra onların ardından gelenlerdir. Sonra onların ardından gelenlerdir".*

İmrân: Ben Peygamber'in, kendi asrından sonra hayırlı nesiller olarak iki nesil mi, yâhud üç nesil mi zikrettiğini bilmiyorum, demiştir. Peygamber devâmla şöyle buyurdu:

— *"Onlardan sonra öyle bir kavim olur ki, onlar kendilerinden şâhidlik yapmaları istenilmeden şâhidlik yaparlar, hıyânet ederler, bunlara güvenilmez. Bunlar nezr ederler, fakat nezrlerini îfâ etmezler. Bunlar arasında* (çok yemek yemek) *semizlik, şişmanlık meydana çıkar* (hayâtın gâyesi bu olur)*!"* [20].

١٧ــ حدّثنا عَبْدَانُ عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهيمُ عنْ عَبيدَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِىءُ مِنْ بَعْدِهِمْ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهادَتُهُمْ أيْمانَهُمْ وأيْمانُهُمْ شَهادَتَهُمْ *

17- Bize Abdân, ... Abîde'den; o da Abdullah ibnu Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"İnsanların hayırlısı benim asrımdır. Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra onların ardından bir kavim gelir ki, onlardan herbirinin şehâdetleri yemînlerinin, yemînleri de şehâdetlerinin önüne geçer!"* [21].

١٨ــ حدّثنى يَحْيَى بنُ مُوسَى **حدّثنا** وَكِيعٌ **حدّثنا** اسْمٰعِيلُ عنْ قَيْسٍ قال سَمِعْتُ خَبَّابًا وقَدِ اكْتَوَى يَوْمَئِذٍ سَبْعًا فى بَطْنِهِ وقال لَوْلاَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم نَهانا أنْ نَدْعُوَ بالمَوْتِ لَدَعَوْتُ بالمَوْتِ إنَّ إصْحابَ مُحَمَّدٍ

---

20 Bunlar yemelerde, içmelerde genişleme ve çok yemeleri sebebiyle semizleyip şişmânlarlar, semizlik ve şişmanlığı severler, onların hayât gâyeleri böyle bol bol yiyip içmek ve semizlenmekten ibâret olur. Bunun birer rivâyeti Şehâdetler'de ve Menâkıbu's-Sahâbe'de geçmişti.

21 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir. Daha sonra gelecek insanların ahlâk yönünden düşüklüklerini ifâde ediyor.

صلى اللَّهُ عليه وسلم مَضَوْا ولَمْ تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيا بِشَيْءٍ وإنَّا أصَبْنا مِنَ الدُّنْيا مالا نَجِدُلهُ مَوْضِعًا إلاَّ التُّرابَ *

18-..... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Ben (bir hastalığında Habbâb'ı ziyârete gitmiştim) Habbâb o gün karnında yedi kerre dağlama tedâvîsi yapmıştı. İşte o gün Habbâb'dan işittim, o şöyle dedi:

— Eğer Rasûlullah (S) bizi ölümü duâ etmekten nehyetmiş olmayaydı, muhakkak ben ölümü çağırırdım. Muhammed'in sahâbîleri(nden bir kısmı) ölüp gittiler. Dünyâ onlardan (onların âhiret saâdetlerinden) bir şey eksiltmedi. (Çünkü darlık içinde yaşadılar.) Bizler ise dünyâdan o kadar çok mala kavuştuk ki, bugün biz onu topraktan (yânî binâ yapmaktan) başka koyacak (sarfedecek) yer bulamıyoruz!

١٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** يَحْيى عنْ إسْمٰعِيلَ قال **حدّثنى** قَيْسٌ قال أتَيْتُ خَبَّابًا وهْوَ يَبْنِى حائِطًا لهُ فقال إنَّ أصْحابَنا الذِينَ مَضَوْا لَمْ تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيا شَيْئًا وإنَّا أصَبْنا مِنْ بَعْدِهِمْ شَيْئًا لانَجِدُ لهُ مَوْضِعًا إلاَّ التُّرابَ *

19-..... Kays şöyle demiştir: Ben Habbâb'ın yanına geldim; o, kendisine âid bir duvar yapmakla meşgûl idi. Şöyle dedi:

— Bizden evvel geçip giden arkadaşlarımız var ki, dünyâ onların (âhiret saâdetlerinden) hiçbirşey eksiltmedi. Bizler ise onların ardından öyle çok şeye (mala) kavuştuk ki, biz onu topraktan başka koyacak yer bulamıyoruz!

٢٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ عنْ سُفْيان عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ عنْ خَبَّابٍ رضى اللَّه عنه قال هاجَرْنا مَعَ رسولِ اللَّهِ ﷺ : قَصَّهُ *

20-..... Buradaki râvî de: Habbâb ibnu'l-Erett (R): Biz Rasûlullah (S) ile berâber hicret ettik dedi, diyerek, onun bu hadîsini nakletmiştir [22].

22 Habbâb'ın her üç hadîsteki bu sözleri, fetihler ve fetihlerde elde edilen ganîmetlerin çokluğu sebebiyle zenginliklerinin arttığını, bunun da bâzı kimseleri meşgûl edip âhiret yolundan alıkoyduğunu, âhiret saâdetlerini eksilttiğini açıkça belirtmektedir!

٨ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى يأيُّها النَّاسُ إنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلا تَغُرَّنَّكُمُ الحَياةُ الدُّنْيا ولا يَغُرَّنَّكُمْ باللَّهِ الغَرُورُ إنَّ الشَّيْطانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إنَّما يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونوا مِنْ أصْحابِ السَّعِيرِ جَمْعُهُ سُعُرٌ : قال مُجاهِدٌ الغَرُورُ الشَّيْطانُ

8- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey insanlar, şübhe yok ki Allah'ın va'di bir gerçektir. O hâlde sakın sizi dünyâ hayâtı aldatmasın. Çok aldatıcı olan (şeytân) da sakın sizi Allah(ın hilmi ve mühlet vermesi) ile aldatmasın. Çünkü şeytân sizin bir düşmanınızdır. Onun için siz de onu bir düşman tutun. O (kendisine tâbi' olan) gürûhunu ancak alevli cehennemin yârânından olmaları için da'vet eder"

(Fâtır: 5-6) [23].

٢١ــ حدّثنا سَعْدُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا شَيْبانُ عنْ يَحْيى عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْراهِيمَ القُرَشِيِّ قال أخبرنى مُعاذُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ ابنَ أبانَ أخْبَرَهُ قال أتَيْتُ عُثْمانَ بِطَهُورٍ وهْوَ جالِسٌ عَلى المَقاعِدِ فَتَوَضَّأَ فأحْسَنَ الوُضُوءَ ثُمَّ قال رأيْتُ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم تَوَضَّأَ وهْوَ فى هٰذَا المَجْلِسِ فأحْسَنَ الوُضُوءَ ثُمَّ قال مَنْ تَوَضَّأَ مِثْلَ هٰذَا الوُضُوءِ ثُمَّ أتَى المَسْجِدَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ غُفِرَ لهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ : قال وقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم لا تَغْتَرُّوا *

21-..... Usmân ibn Affân'ın hizmetçisi Humran ibn Ebân haber verip şöyle dedi: Usmân oturaklarda otururken ben ona abdest

---

23 O hâlde sakın dünyâ hayâtı sizi aldatmasın... Dünyâya dalıp da uhrevî vazîfelerinizi unutmayın, dünyâ için âhiretinizi fedâ etmeyin. Çünkü gençlik uçup ihtiyârlık çöktüğü gibi, dünyâ her ne olsa bir rü'yâ gibi gelir geçer; âhiret ebedî olmak üzere gelir çatar. Ve sakın o çok aldatıcı şeytân sizi Allah ile de aldatmasın... Yânî Allah Kerîm'dir, Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir, Allah herşeye vekîldir diyerek günâhlara, tenbelliklere, sefâhetlere sevketmesin... Fi'l-vâki' Allah öyledir. Fakat öyledir diye aldanmak, Allah saygısını duymamak, izzet ve celâlini hesâba almamak, Allah'ın îkaabını tanımamak gibi bir cinâyet ve aynı zamânda Allah'ın îmân ile çalışan sâlih kullarına va'd edilen ni'metlerden mahrûmiyettir. Çünkü küfür ve küfrân edenlere şiddetli azâb, îmân ile sâlih amellere çalışanlara mağfiret ve büyük ecir vardır (*Hakk Dîni,* V, 3975).

suyunu getirdim. Kendisi abdest aldı ve abdest alışı güzel yaptı. Sonra şöyle dedi:

— Ben Peygamber(S)'in bu mecliste otururken abdest aldığını ve abdest almayı güzel yaptığını gördüm. Sonra: *"Kim benim şu abdest alışım gibi abdest alır, sonra mescide gelir de iki rek'at namâz kılar, sonra otursa, onun geçmiş günâhları mağfiret olunur"* buyurdu.

Yine Usmân:

— Peygamber *"Aldanmayınız* (yânî mağfirete aldanıp da günâh kazanmaya cür'et etmeyiniz)*!"* buyurdu, demiştir [24].

٩ــ بابُ ذَهابِ الصَّالِحِينَ : ويُقالُ الذِّهابُ المَطَرُ

9- SÂLİH KİMSELERİN (ÖLÜMLERİYLE BU HAYÂTTAN) GİTMELERİ BÂBI

"ez-Zihâb", "Yağmur"dur, deniliyor [25].

٢٢ــ حدّثني يَحْيى بنُ حَمَّادٍ حدّثنا أَبو عَوَانَةَ عنْ بَيانٍ عنْ قَيْسِ ابنِ أبي حازِمٍ عنْ مِرْداسٍ الأَسْلَمِيِّ قال قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الأَوَّلُ فالأَوَّلُ ويَبْقى حُفالَةٌ كَحُفالَةِ الشَّعِيرِ أو التَّمْرِ لايُبالِيهِمُ اللّهُ بالَةً * قال أَبو عَبْدِ اللّهِ يُقالُ حُفالَةٌ وحُثالَةٌ *

22-..... Mirdâs el-Eslemî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Bu ümmetin sâlih kulları birbiri ardınca bu hayâttan gider, geriye arpanın yâhud hurmanın çalkantı kozalakları gibi değersizleri kalır ki, Allah onlara hiçbir değer vermez."*

Ebû Abdillah el-Buhârî: *"Hufâle"* ve *"Husâle"* denilir (yânî bu iki kelime bir ma'nâyadır), demiştir [26].

---

24 Hadîsin başlığa uygunluğu, bu *"Aldanmayınız!"* fıkrasındadır. Bu hadîsin birkaç rivâyetini Müslim de Tahâret'te getirmiştir.

25 Yânî *ez-Zehâb*, zây'ın fethasıyle gitmek, geçmek; zây'ın kesresiyle *ez-Zihâb* ise yağmur ma'nâsınadır.

26 Bunun bir rivâyeti Mağâzî'de de geçmişti. Bunun bâzı rivâyetlerinde *"İyi kulların rûhları birer birer kabzolunur..."* lafzıyle, yine bâzılarında *"Hufâle"* ve *"Husâle"* lafızlarıyledir. Sâlih kulların bu fânî hayâttan birer birer çekilip gitmeleri ve değersiz insanların çok olması, kıyâmetin yaklaşması alâmetlerinden olduğu bildirilmiştir.

١٠ــ بابُ ما يُتَّقى مِنْ فِتْنَةِ المَالِ : وقَوْلِ اللَّهِ تعالى إنَّما أمْوالُكُمْ وأوْلادُكُمْ فِتْنَةٌ

10- MAL FİTNESİNDEN SAKINILMASI VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Mallarınız da, evlâdlarınız da ancak birer imtihândır. Büyük mükâfât ise şübhesiz Allah katındadır"

(el-Enfâl: 28; et-Teğâbun: 15) [27].

٢٣ــ حدّثني يَحْيَى بنُ يُوسُفَ أخبرنا أبُو بَكْرٍ عنْ أبِي حَصِينٍ عنْ أبِي صالِحٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ تَعِسَ عَبْدُ الدِّينارِ والدِّرْهَمِ والقَطِيفَةِ والخمِيصَةِ إنْ أُعْطِيَ رضِيَ وإنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ *

23-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Altın, gümüş ve iyi cins elbise kulu olan kişiler kahrolsun! Böyle kişiye verilirse memnûn olur, verilmezse* (Allah'ın takdîrine kızar) *râzı olmaz!"* [28].

٢٤ــ حدّثنا أبُو عاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنْ عَطاءٍ قال سَمِعْتُ ابن عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ لَوْ كان لِابنِ آدَمَ وادِيانِ مِنْ مالٍ لابْتَغَى ثالِثًا ولا يَمْلأُ جَوْفَ ابنِ آدَمَ إلا التُّرابُ ويَتُوبُ اللَّهُ عَلى مَنْ تابَ *

---

27 "Mallarınız ve evlâdlarınız bir fitnedir"; yânî sizi meftûn edip birtakım zahmetlere ve günâhlara sokmağa sebeb olan ve birtakım hayırlardan, tâatlerden alıkoyun bir ibtilâ ve mihnettir. Hâlbuki büyük ecir Allah katındadır. Onun için Allah mahabbetini, Allah zikr ve tâatini mal ve evlâd mahabbetine dahî tercîh etmeli, mal ve evlâd kaygılarıyle uğraşırken Allah için ibâdet ve tâati bozmamalıdır (*Hakk Dîni,* VI, 5037-5038).

28 Bunun bir rivâyeti Cihâd'da, "Gazvede nevbetçilik bâbı"nda geçmişti.

Hadîs, mal ve menfaât düşkünü hırslı kimselerin rûh hâllerini ifâde etmektedir. Hadîsin son fıkrasını te'yîd eden bir âyet meâli şudur: ***"İçlerinden sadakalar***(ın taksîmi) ***husûsunda seni ayıplayacaklar da var. Çünkü eğer içlerinden kendilerine verilirse hoşlanırlar. Şâyet yine kendilerinden onlara*** (diledikleri şey) ***verilmezse, derhâl kızarlar"*** (et-Tevbe: 58).

24-..... Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Âdem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa, muhakkak bir üçüncüsünü ister. Âdem oğlunun iç boşluğunu* (hırslı gönlünü) *topraktan başka birşey dolduramaz. Allah* (ihtirastan) *tevbe eden kişinin tevbesini kabûl eder"* [29].

٢٥ــ حدّثني مُحَمَّدٌ أخبرنا مَخْلَدٌ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال سَمِعْتُ عَطاءً يَقُولُ سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم يَقُولُ لَوْ أنَّ لابنِ آدَمَ مِثْلَ وادٍ مالاً لأَحَبَّ أنَّ لهُ إلَيْهِ مِثْلَهُ ولاَ يَمْلأُ عَيْنَ ابنِ آدَمَ إلاَّ التُّرابُ ويَتُوبُ اللَّهُ عَلى مَنْ تابَ : قال ابنُ عَبَّاسٍ فَلاَ أدْرِى مِنَ القُرْآنِ هُوَ أمْ لا * قال وسَمِعْتُ ابنَ الزُّبَيْرِ يقُولُ ذَلِكَ عَلى المِنْبَرِ *

25-..... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Ben Atâ'dan işittim, şöyle diyordu: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:

— *"Âdem oğlunun bir vâdî gibi* -yâhud: *dolusu- malı olsa, muhakkak kendisine onun bir mislinin daha olmasını arzû eder. Âdem oğlunun aç gözünü ancak toprak doldurur. Allah tevbe eden kimsenin tevbesini kabûl eder."*

İbn Abbâs: Ben bu lafız, tilâveti neshedilmiş Kur'ân mıdır yâhud değil midir, bilmiyorum! demiştir.

Atâ da: Ben (Mekke'de) minber üzerinde Abdullah ibnu'z-Zubey'rden: "Ben bu lafız Kur'ân'dan mı yâhud değil mi, bilmiyorum" derken işittim, demiştir.

٢٦ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ سُلَيْمانَ بنِ الغَسِيلِ عنْ

---

29 Hadîsin "Mal fitnesinden sakınılması" başlığına uygunluğu açıktır. İslâm Dîni mal kazanmaktan ve ihtiyâç zamânı için mal biriktirmekten men' etmiş değildir; bil'akis bunu teşvîk etmiştir. Zenginlik ve fakîrliğin, sâhiblerinin hâl ve hareketlerine göre iyi yönleri de, kötü yönleri de olabilmektedir. Zenginliğin fenâ yönü bu hadîste bildirildiği üzere, ihtirâs derecesinde insanlık fazîletine engel olan nev'idir. Allah'a kul olma yerine altın, gümüş ve diğer mallara kul köle olacak derecede hırsla zenginliklere bağlanmak, insanlara ve Allah yollarına harcamayı bırakıp serveti kendini ebedî kılacakmışçasına doymaz ve aç gönüllü yaşamaktır...

Bu hadîsteki *"Altın, gümüş ve değerli elbise kulu"* ta'bîri, bu servetlere, âzâd kabûl etmez bir köle gibi bağlanan, hayırdan, ictimâî yardımdan uzaklaşan ihtirâslı kimsenin vaziyetini en belîğ bir uslûb ile tasvîr etmektedir!...

عَبَّاسِ بنِ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال سَمِعْتُ ابنَ الزُّبَيْرِ عَلى المِنْبَرِ بِمَكَّةَ في خُطْبَتِهِ يَقُولُ ياأَيُّها النَّاسُ إنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم كانَ يَقُولُ لَوْ أَنَّ ابنَ آدَمَ أُعْطِيَ وادِيًا مَلْأً مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ إلَيْهِ ثانِيًا ولَوْ أُعْطِيَ ثانِيا أَحَبَّ إلَيْهِ ثالِثًا ولا يَسُدُّ جَوْفَ ابنِ آدَمَ الاَّ التُّرابُ ويَتُوبُ اللَّهُ عَلى مَنْ تابَ *

26-..... Bize Abdurrahmân ibnu Süleymân ibni'l-Gasîl tahdîs etti ki, Abbâs ibnu Sehl ibn Sa'd şöyle demiştir: Ben Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den Mekke'de minber üzerinde hutbe yaparken işittim; o şöyle diyordu:

— Ey insanlar! Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Eğer Âdem oğluna altın ile dolu bir vâdî verilseydi, o kendisine ikinci bir vâdî verilmesini arzû ederdi. Şâyet kendisine ikinci bir vâdî verilse, üçüncüsünü isterdi. Âdem oğlunun iç boşluğunu ancak toprak kapatır. Allah da* (hırstan) *tevbe eden kimsenin tevbesini kabûl eder"* [30].

٢٧ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرني أَنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَليه وسلم قال لَوْ أنَّ لابنِ آدَمَ وادِيًا مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أنْ يَكُونَ لهُ وادِيانِ ولَنْ يَمْلأَ فاهُ إلاَّ التُّرابُ ويَتُوبُ اللَّهُ عَلى مَنْ تابَ : وقال لَنا أَبو الوَلِيدِ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ سَلَمَةَ عنْ ثابِت عنْ أَنسٍ عنْ أُبَيٍّ قال كُنَّا نَرَي هٰذَا مِنَ القُرْآن حتَّى نَزَلَتْ أَلْهاكُمُ التَّكاثُرُ *

---

30 Bu İbn Abbâs hadîsi, rivâyet yolları çok olan hadîslerdendir. Buhârî bu bâbda beş yol ile İbn Abbâs'tan, İbnu'z-Zubeyr'den, Enes ibn Mâlik'ten getirmiştir.

Mişkât şerhinde şöyle dedi: Bunun ma'nâsı şöyledir demek mümkin olur: Âdem oğlu mal sevgisi, mal kazanmaya çalışma sevgisi ve bundan doymama üzerine cibillendirilmiştir. Ancak Allah'ın koruduğu ve bu cibilleyi nefsinden izâleye muvaffak kıldığı kimseler müstesnâdır; bunlar da ne kadar azdır. *"Allah tevbe edenin tevbesini kabûl eder"* sözünü şunu bildirmek için tam yerine koydu. Bu zikredilen cibillet kötülenmiştir, günâh yerinde cârîdir; bunun izâlesi mümkindir, lâkin bu da Allah'ın muvaffâk kılması ve doğrultmasıyle olur. Bunun benzeri Yüce Allah'ın ***"Kim nefsinin aşırı cimriliğinden korunursa, işte onlar felâh bulanların tâ kendileridir"*** (el-Haşr: 9; et-Tegâbun: 16). Burada ince bir nükte de şudur: Âdem oğlunun zikrinde onun topraktan yaratıldığına ve tabında ondan bir kabza, yânî tutma olduğuna, bunun izâlesinin de Allah'ın tevfîk bulutlarından yağdırmasıyle mümkin olup semere vereceğine işâret vardır... (Kastallânî).

27-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Âdem oğlunun altından bir vâdîsi olsa o kendisinin iki vâdîsi olmasını ister. Onun ağzını topraktan başka birşey aslâ dolduramaz.* (Hırstan) *tevbe edenin tevbesini Allah kabûl eder."*

Buhârî şöyle dedi: Ve bize Ebû'l-Velîd söyledi: Bize Hammâd ibn Seleme Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes'ten tahdîs etti ki, Ubeyy ibn Ka'b (R): *"el-Hâkumu't-tekâsüru"* Sûresi ininceye kadar biz *"Lev kâne li'bni Âdeme"* sözünü Kur'ân'dan bir âyet sanırdık, demiştir[31].

١١ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم هٰذَا المالُ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ :

وقال اللّهُ تعالى زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّساءِ والبنِينَ والقَناطِيرِ المُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ والفِضَّةِ والخَيْلِ المُسَوَّمَةِ والأنْعامِ والحَرْثِ ذَلِكَ مَتاعُ الحَياةِ الدُّنْيا : قال عُمَرُ اللّهُمَّ إنَّا لانَسْتَطِيعُ إلاَّ أنْ نَفْرحَ بِما زَيَّنْتَهُ لَنا اللّهُمَّ إنِّى أسْألُكَ أنْ أُنْفِقَهُ فى حَقِّهِ *

11- PEYGAMBER(S)'İN

"Bu dünyâ malı yeşildir, tatlıdır" (yânî yeşil ve tatlı ot gibi çekicidir) KAVLİ BÂBI

Ve Yüce Allah da şöyle buyurdu:

"Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma ve güzel atlara, hayvanlara, ekinlere olan ihtiraslı sevgi insanlar için bezenip süslenmiştir. Bunlar, dünyâ hayâtının (geçici) birer fâidesidir. Allah ise, nihâyet dönüp varılacak yerin bütün güzelliği O'nun nezdindedir" (Âlu İmrân: 14)[32].

---

31 Bu et-Tekâsür Sûresi de çok mal toplama hırsını daha belîğ bir uslûbla kötülediği için, sahâbîler *"Lev kâne..."* sözünün, Peygamber'in sözünden olup, Kur'ân olmadığını bildiler...

32 ...İşte böyle şehevât mahabbetini pek güzel birşey zannetmeleri, kendilerini her fenâlığa sürükler. Bunlara böyle mahabbet ise göründüğü gibi güzel birşey değildir. Bunların emel gâyesi edilmeye değerleri yoktur. Nihâyet bunlar alçak bir hayât metâıdır.

"İnsan bırakır hepsini hîn-i seferinde"

Dönüp dolaşıp varılacak, emel gâyesi edinilecek şey bunlarda değil, Allah ya-

Umer ibnu'l-Hattâb da bu âyet hakkında: Yâ Allah! Biz ancak Sen'in bizler için zînetlediğin şeylerle ferahlanmaya muktedir oluyoruz. Yâ Allah, ben Sen'den, malı haklı yerinde harcamama (muvaffak kılmanı) isterim! demiştir [33].

٢٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ أخبرنى عُرْوَةُ وسَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ عنْ حَكِيمِ بنِ حِزَامٍ قال سألْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فأعْطانِى ثُمَّ سألْتُهُ فأعْطانِى ثُمَّ سألْتُهُ فأعْطانِى ثُمَّ قال هٰذَا المالُ ورُبَّما قال سُفْيانُ قال لى ياحَكِيمُ إنَّ هٰذَا المالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ فَمَنْ أخَذَهُ بِطِيبِ نَفْسٍ بُورِكَ لهُ فِيهِ ومنْ أخَذَهُ بإشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبارَكْ لهُ فِيهِ وكانَ كالَّذِي يأكُلُ ولا يَشْبَعُ واليَدُ العُلْيا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى *

28-..... Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den istedim; O da bana verdi. Sonra yine istedim, O da bana verdi. Sonra yine istedim, yine verdi. Bundan sonra: *"Bu mal..."* buyurdu.

Bâzen râvî Sufyân ibn Uyeyne: Hakîm şöyle dedi, demiştir: Peygamber (S) bana: *"Yâ Hakîm! Şübhesiz bu mal yeşildir, tatlıdır. Her kim bu malı nefis güzelliği ile hırssız olarak alırsa, o mal kendisi için bereketli, meymenetli kılınır. Kim de bunu nefis düşkünlüğü ile, hırsla alırsa, mal alan için bereketli kılınmaz. O ihtiraslı kişi yiyip yiyip de hiç doymayan* (köpek açlığı hastalığına tutulmuş) *kimse gibi olur. Yüksek el, alçak elden hayırlıdır!"* buyurdu [34].

---

nındadır ki, bu dünyâ hayâtından geçilip Allah'a varıldığı zamân erilir. O şehevât, dünyâ hayâtı geçirmek üzere verilmiş, vâsıta olmak i'tibâriyle Allah tarafından birer ni'met iseler de, bu alçak hayâta ve bunun metâı olan şehvetlere mahabbet etmek ve bu yüzden Allah yanındaki hüsnü metâı fedâ eylemek ne kadar budalalıktır, ne kadar alçaklıktır!... (*Hakk Dîni.*, II, 1052)

33 Umer'in bu duâsını ed-Dârakutnî, Mâlik'in Garîbeleri Kitâbı'nda; İsmâîl ibn Ebî Uveys'ten; o da Mâlik'ten; o da Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî yolundan rivâyet etmiştir.

34 Hadîsin birer rivâyeti Vasiyetler'de ve Beşte bir'de de geçmişti: Yüksek el, dâimâ veren eldir; alçak el de verileni almak için daha aşağıda açılan eldir. Bu, eskimez İslâmî düstûrlardandır.

١٢ــ بابُ ماقَدَّمَ مِنْ مالِهِ فَهُوَ لَهُ

12- *"İnsanın kendi malından* (hayır yollarına harcayıp) *önden gönderdikleri, kendisinindir"* BÂBI

٢٩ــ حدّثنى عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنى أبي حدّثنا الأعْمَشُ قال حدّثنى إبْرَاهِيمُ التَّيْمِىُّ عنِ الحارِثِ بنِ سُوَيْدٍ قال عَبْدُ اللَّهِ قال النبيُّ صلى اللَّه عليهِ وسلم أيُّكُمْ مالُ وارِثِهِ أحَبُّ إلَيْهِ مِنْ مالِهِ قالُوا يارسولَ اللَّهِ مامِنَّا أحَدٌ إلاَّ مالُهُ أحَبُّ إلَيْهِ قال فإنَّ مالَهُ ماقَدَّمَ ومالُ وارِثِهِ ماأخَّرَ *

29-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) — *"Hanginize mîrasçısının malı, kendi malından daha çok sevimlidir?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bizden herbir kişiye muhakkak kendi malı daha sevimlidir! dediler.

Rasûlullah:

— *"Çünkü kişinin kendi malı, ölümünden önce hayır yoluna harcayıp önden gönderdiği malıdır. Mîrâsçının malı da kişinin hayra sarfetmeyip ölünceye kadar geri bıraktığı malıdır"* buyurdu [35].

١٣ــ بابُ المُكْثِرُونَ هُمُ المُقِلُّونَ

وقَوْلُهُ تعالى مَنْ كانَ يُرِيدُ الحَياةَ الدُّنْيا وزِينَتَها نُوَفِّ إلَيْهِمْ أعْمالَهُمْ فِيها وهُمْ فِيها لايُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فى الآخِرَةِ إلاَّ النَّارُ وحَبِطَ ما صَنَعُوا فِيها وباطِلٌ ما كانوا يَعْمَلُونَ *

13- BÂB:

"(Mallarını Allah yolunda harcamayıp) *çoğaltanlar,* (sevâblarını) *azaltanlardır"*

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

35 Bu hadîs de hakîkaten iyi düşünenlerde kalb inceliği ve uyanma meydana getirecek yüce ve çok kuvvetli sözlerden biridir!

"Kim dünyâ hayâtını ve onun zînetini arzû ederse, onların yaptıklarının karşılığını burada tamâmen öderiz. Onlar bu husûsta bir eksikliğe de uğratılmazlar. Onlar öyle kimselerdir ki, âhirette kendilerine ateşten başkası yoktur. Dünyâda işleyip yaptıkları şeyler orada boşa gitmiştir. Zâten yapageldikleri şeyler hep boştur"

(Hûd: 15-16) [36].

٣٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ بنِ رُفَيْعٍ عنْ زَيْدِ بنِ وَهْبٍ عنْ أبى ذَرٍّ رضى اللَّهُ عنه قال خَرَجْتُ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِى فإذَا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَمْشِى وحْدَهُ ولَيْسَ مَعَهُ إنْسانٌ قال فَظَنَنْتُ أنَّهُ يَكْرَهُ أنْ يَمْشِىَ مَعَهُ أحَدٌ قال فَجَعَلْتُ أمْشِى فى ظِلِّ القَمَرِ فالْتَفَتَ فَرَآنِى فقال مَنْ هٰذَا قُلْتُ أبو ذَرٍّ جَعَلَنِى اللَّهُ فِداءَكَ قال ياأبا ذَرٍّ تَعالَهْ قال فَمَشَيْتُ مَعَهُ ساعَةً فقال إنَّ المُكْثِرِينَ هُمُ المُقِلُّونَ يَوْمَ القِيامَةِ إلاَّ مَنْ أعْطاهُ اللَّهُ خَيْرًا فَنَفَحَ فيهِ يُمِينَهُ وشِمالَهُ وبَيْنَ يَدَيْهِ وَوَراءَهُ وَعَمِلَ فيهِ خَيْرًا قال فَمَشَيْتُ مَعَهُ ساعَةً فقال لِى اجْلِسْ هٰهُنا قال فأجْلَسَنِى فِي قاعٍ حَوْلَهُ حِجارَةٌ فقال لِى اجْلِسْ هٰهُنا حتَّى أرْجِعَ إلَيْكَ قال فانْطَلَقَ فى الحَرَّةِ حتَّى لا أراهُ فَلَبِثَ عَنِّى فأطالَ اللُّبْثَ ثُمَّ إنِّى سَمِعْتُهُ وهْوَ مُقْبِلٌ وهْوَ يَقُولُ وإنْ سَرَقَ وإنْ زَنَى قال فَلَمَّا جاءَ لَمْ أصْبِرْ حتَّى قُلْتُ يانَبِىَّ اللَّهِ جَعَلَنِى اللَّهُ فِداءَكَ مَنْ تُكَلِّمُ فى جانِبِ

---

36 Bundan anlaşılan şudur ki, dünyâda insanlar amelde müsâbaka ve imtihân için yaratılmış olduklarından, her amelin üzerine sâbit olacak iyi ve kötü bir semere vardır. Her çalışan sa'y ve ameli mukaabilinde muhakkak bir semereye erer. ***"Muhakkak sa'yi görülecek"*** (en-Necm: 40) demek olur ki, bu semere, kendi istediği murâdı kadar olmasa bile herhâlde amelinin değerinden de aşağı olmaz... Ve herhangi bir amelin asıl semeresi, Allah katında ona tertîb ve takdîr edilmiş olan netîcesidir. En büyük hakkı da bundan sâhibinin gözetmiş olduğu maksad ve gâyeyi geçmemektir. Onun için en büyük murâdları fânî olan dünyâ hayât ve zînetinden ibâret bulunanların amellerinin ecri de dünyâ hayâtından ileri geçmez, bâkîyâta ermez. Bunlar, maksad ve niyetlerine göre, sa'y ve amellerinin bütün mükâfâtını dünyâda almış tüketmiş bulunurlar... Çünkü dünyâ hayâtı zâten fânî olduğundan, onu tutmak veyâ tezyîn etmek için ne yapılsa boştur. Ecel gelince hepsini siler süpürür. Allah'tan başkası fânî olduğundan, Allah için yapılmayan her amel de bâtıldır (*Hakk Dîni*, IV, 2771-2772).

الحَرَّةِ ماسَمِعْتُ أحَدًا يَرْجِعُ إلَيْكَ شَيْئًا قال ذٰلِكَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ عَرَضَ لِي في جانِبِ الحَرَّةِ قال بَشِّرْ أُمَّتَكَ أنَّهُ مَنْ ماتَ لا يُشْرِكُ باللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الجَنَّةَ قُلْتُ ياجِبْرِيلُ وإنْ سَرَقَ وإنْ زَنَى قال نَعَمْ قال قُلْتُ وإنْ سَرَقَ وإنْ زَنَى قال نَعَمْ وإنْ شَرِبَ الخَمْرَ * قال النَّضْرُ أخبرنا شُعْبَةُ **وحدّثنا** حَبِيبُ بنُ أبِي ثابِتٍ والأعْمَشُ وَعَبْدُ العَزِيزِ بْنُ رُفَيْعٍ **حدّثنا** زَيْدُ بنُ وَهْبٍ بِهٰذَا * قال أبُو عَبْدِ اللَّهِ حَدِيثُ أبِي صالِحٍ عنْ أبِي الدَّرْداءِ مُرْسَلٌ لايَصِحُّ إنَّما أرَدْنا لِلْمَعْرِفَةِ والصَّحِيحُ حَدِيثُ أبِي ذَرٍّ قِيلَ لِأبِي عَبْدِ اللَّهِ حَدِيثُ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبِي الدَّرْداءِ قال مُرْسَلٌ أيْضًا لايَصِحُّ والصَّحِيحُ حديثُ أبِي ذَرٍّ وقال اضْرِبُوا عَلى حَدِيثِ أبِي الدَّرْداءِ هٰذَا إذَا ماتَ قال لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ عِنْدَ المَوْتِ *

30-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben gecelerden bir gece dışarı çıktım. Baktım ki, Rasûlullah (S) da, yanında hiçbir insan olmayarak, tek başına yürüyor.

Ebu Zerr dedi ki: Ben O'nu, berâberinde kimsenin yürümesini istemiyor sandım.

Ebû Zerr dedi ki: Ay'ın gölgesinde yürümeye başladım. Rasûlullah dönüp beni gördü de:

— *"Kimdir o?"* diye sordu.

— Ebû Zerr'dir, Allah beni Sana fedâ eylesin! dedim.

O:

— *"Yâ Ebâ Zerr! Gel!"* diye çağırdı.

Ebû Zerr dedi ki: Ben de O'nun berâberinde bir müddet yürüdüm. O:

— *"Malı devâmlı çoğaltanlar kıyâmet gününde sevâbı azaltanlardır, ancak Allah'ın kendisine bir hayır* (yânî mal) *verdiği, onun da bu malı sağına, soluna, önüne, arkasına veren ve bu malda hayır yapan kimse böyle değildir."*

Ebû Zerr dedi ki: Sonra Rasûlullah beni, etrafı taşlık bir meydanda oturttu da:

— *"Ben sana dönünceye kadar burada otur!"* buyurdu.

Ebû Zerr dedi ki: Sonra kara taşlık arâzî içinde ben kendisini görmez oluncaya kadar gitti. Ve bana dönmesi epey gecikti ve gecikmeyi uzattı. Sonra ben O'nun gelmekte olduğunu işittim. Gelirken: *"Hırsızlık yapsa ve zinâ etse de mi?"* sözlerini söylüyordu.

Ebû Zerr dedi ki: Rasûlullah gelince sabredemeyip:

— Ey Allah'ın Peygamberi, Allah beni Sana fedâ etsin. Sen taşlık yerin kenârında birisiyle konuşuyordun, fakat ben Sana cevâb veren bir kimse işitmedim, dedim.

— *"Bu, Cibrîl aleyhi's-selâmdır. Harre'nin yanında bana geldi de: Ümmetini müjdele: Her kim Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmayarak* (tevhîd inancıyle) *ölürse, cennete girer, dedi. Ben: Yâ Cibrîl! O kimse hırsızlık yapsa ve zinâ etse de mi? dedim. Evet, dedi. Ben yine: Hırsızlık yapsa ve zinâ etse de mi? dedim. O da: Evet; şarâb içmiş olsa da, dedi"* [37].

Nadr ibn Şumeyl şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti. Ve bize Habîb ibnu Ebî Sâbit, el-A'meş, Abdulazîz ibnu Rufey' üçlüsü de tahdîs edip: Bize Zeyd ibnu Vehb bu hadîsi tahdîs etti, dediler.

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ebû Sâlih'in Ebû'd-Derdâ'dan olan hadîsi mürseldir, sahîh olmaz. Biz sâdece bunun ondan rivâyet edildiğini tanıtmak istedik. Sahîh olan, Ebû Zerr'in hadîsidir.

Ebû Abdillah'a Atâ ibn Yesâr'ın, Ebu'd-Derdâ'dan olan hadîsi soruldu.

Ebû Abdillah yine:

— O da mürseldir, sahîh olmaz. Sahîh olan, Ebû Zerr'in hadîsidir, dedi.

Yine Buhârî:

— Siz Ebu'd-Derdâ'nın şu "İnsan ölüm sırasında ***Lâ ilâhe ille'llah*** sözünü söyleyip öldüğü zamân" hadîsinin üzerine ibtâl çizgisi vurunuz (çünkü o, mürsellerdendir), dedi [38].

١٤ــ بابُ قَوْلِ
النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مَا أُحِبُّ أَنَّ لِي مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا

14- PEYGAMBER(S)'İN:
"Ben Uhud Dağı kadar altınım olmasını arzû etmem"
SÖZÜ BÂBI

37 Hadîs, bâzı ziyâde ve noksanlarla İstikrâz ve İsti'zân'da ve daha başka yerlerde geçti. Müslim de Zekât'ta getirdi.

38 Buhârî burada hadîs ilminin hârika inceliklerinden bâzılarını ortaya koymaktadır. Allah ona bu derin ve ihâtalı ilmine karşılık büyük mükâfâtlar ihsân eylesin (Âmîn)!

٣١ــ حدّثنا اَلْحَسَنُ بنُ الرَّبِيعِ حدّثنا أَبو الأَحْوَصِ عنِ الأَعْمَشِ عَنْ زَيْدِ بنِ وَهْبٍ قال قال أَبو ذَرٍّ كُنْتُ أَمْشِى مَعَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِى حَرَّةِ المَدِينَةِ فاسْتَقْبَلَنَا أُحُدٌ فقال يا أَبَا ذَرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رسولَ اللَّهِ قال مَا يَسُرُّنِى أَنَّ عِنْدِى مِثْلَ أُحُدٍ هٰذَا ذَهَبًا تَمْضِى عَلَىَّ ثالِثَةٌ وَعِنْدِى مِنْهُ دِينَارٌ إلاَّ شَيْئًا أَرْصُدُهُ لِدَيْنٍ إلاَّ أَنْ أَقُولَ بِهِ فِى عِبَادِ اللَّهِ هٰكَذَا وهٰكَذَا وَهٰكَذَا عَنْ يَمِينِهِ وعَنْ شِمَالِهِ ومِنْ خَلْفِهِ ثُمَّ مَشَى فقال إنَّ الأَكْثَرِينَ هُمُ الأَقَلُّونَ يَوْمَ القِيَامَةِ إلاَّ مَنْ قَالَ هٰكَذَا وهٰكَذَا وهٰكَذَا عَنْ يَمِينِهِ وعنْ شِمَالِهِ ومِنْ خَلْفِهِ وَقَلِيلٌ ماهُمْ ثُمَّ قال لِى مَكَانَكَ لا تَبْرَحْ حَتَّى آتِيَكَ ثُمَّ انْطَلَقَ فِى سَوَادِ اللَّيْلِ حَتَّى تَوَارَى فَسَمِعْتُ صَوْتًا قَدِ ارْتَفَعَ فَتَخَوَّفْتُ أَنْ يَكُونَ قَدْ عَرَضَ للنبىِّ صلى اللَّهُ عَلَيه وسلم فأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ فَذَكَرْتُ قَوْلَهُ لِى لاَ تَبْرَحْ حَتَّى آتِيَكَ فَلَمْ أَبْرَحْ حَتَّى أَتَانِى قُلْتُ يَا رسولَ اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتًا تَخَوَّفْتُ فَذَكَرْتُ لهُ فقال وَهَلْ سَمِعْتَهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ ذَاكَ جِبْرِيلُ أَتَانِى فقال مَنْ ماتَ مِنْ أُمَّتِكَ لا يُشْرِكُ باللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الجَنَّةَ قُلْتُ وَإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ قال وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ *

31-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben (bir kerresinde) Medîne'nin Harre mevkiinde Peygamber(S)'in berâberinde yürüyordum. Uhud Dağı bizim karşımıza çıkınca, Peygamber:

— *"Yâ Ebâ Zerr!"* diye seslendi.

Ben:

— Lebbeyke yâ Rasûlallah! (Buyur!) dedim.

Rasûlullah:

— *"Benim yanımda şu Uhud Dağı kadar altın olup da, ondan benim yanımda bir dînâr altın bulunduğu hâlde üzerimden üç gün geçmesi beni sevindirmez. Ancak borç için hazırlamakta olduğum mikdâr altın müstesnâdır. Beni sevindiren, ancak o kadar çok altını Allah'ın kulları uğrunda şöyle, şöyle ve şöyle verip dağıtmamdır!"* buyurup sağına, soluna ve arkasına eliyle verme işâretleri yaptı.

Sonra yürüdü. Yine:

— *"Malları çok olanlar kıyâmet gününde sevâbları az olanlardır, ancak sağına, soluna, arkasına şöyle, şöyle ve şöyle verip hayır yollarına harcayanlar müstesnâdır. Bu cömert insanlar da ne kadar azdırlar!"* buyurdu.

Sonra bana:

— *"Ben senin yanına gelinceye kadar olduğun yerde dur, oradan ayrılma!"* buyurdu.

Sonra gecenin karanlığı içinde görünmez oluncaya kadar gitti. Bu sırada ben yüksekçe bir ses işittim de Peygamber'e bir musîbet ârız olmuş olmasından korktum ve hemen O'nun yanına gitmek istedim. Fakat O'nun bana *"Ben sana gelinceye kadar yerinden ayrılma!"* diye tenbîhlediği sözünü hatırladım da yerimden ayrılmadım. Nihâyet benim yanıma geldi. Ben:

— Yâ Rasûlallah, bir ses işittim de üzerine korkup endîşelendim, diye vaziyeti kendisine zikrettim.

Rasûlullah:

— *"O sesi sen de işittin mi?"* buyurdu.

Ben de:

— Evet işittim, dedim.

Rasûlullah:

— *"O, Cibrîl'di; bana geldi de: Ümmetinden Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmayarak ölen kimse cennete girer, dedi. Ben: O kimse zinâ etse ve hırsızlık yapsa da mı? diye sordum. Cibrîl: Zinâ etse ve hırsızlık yapsa da! diye cevâb verdi!"* [39].

٣٢ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ شَبِيبٍ **حدّثنا** أَبِى عنْ يُونُسَ : وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ قال أَبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم لَوْ كانَ لِى مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا لَسَرَّنِى أَنْ لاَ تَمُرَّ عَلَىَّ ثَلاَثُ لَيَالٍ وَعِنْدِى مِنْهُ شَىْءٌ إِلاَّ شَيْئًا أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ *

32-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Benim Uhud Dağı kadar altınım olsa, ondan yanımda bir parça şey bulunduğu hâlde üzerimden üç gecenin geçmemesi beni sevindirir, ancak bir borç ödemek için ayırıp hazır tutmakta olduğum mikdâr hâriçtir"* buyurdu [40].

---

39 Fâsık, fıskından, günâhkâr günâhından tevbe etmek sûretiyle temizlendikten yâhud Allah hakları ile kul haklarından dolayı mukadder olan azâbı çekerek temizlendiklerinden sonra cennete girecektir, denilmiş oluyor. Yânî böyle büyük günâhlar, mü'minin sonunda cennete girmesine mâni' olmaz demektir.

40 Bu hadîsin bir rivâyeti İstikrâz'da geçmişti.

١٥ــ بابُ الغِنَى غِنَى النَّفْسِ: وقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى أَيَحْسِبُونَ أَنَّ ما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وبَنِينَ إِلَى قَوْلِهِ تعالى مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ. قال ابنُ عُيَيْنَةَ لَمْ يَعْمَلُوهَا لا بُدَّ مِنْ أَنْ يَعْمَلُوهَا

15- BÂB:

"Asıl zenginlik kalb zenginliğidir"

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Onlara verdiğimiz mal ve evlâd ile bizim kendilerinin hayırlarına acele ettiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, onlar (işin) farkına varmıyorlar. Hakîkaten Rabb'lerini büyük tanıyıp O'nun korkusuyla incelenler, Rabb'lerinin âyetlerine îmân etmekte sebât gösterenler, Rabb'lerine eş tutmaz olanlar, Rabb'lerinin huzûruna döneceklerinden yürekleri korkarak vergilerini verenler; işte bunlardır ki, hayırlarda sür'at yarışı yaparlar ve bunlar onun için tâ önde gidenlerdir. Biz hiçbir kimseye gücü yeteceğinden başkasını teklîf etmeyiz. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitâb vardır. Onlar aslâ haksızlığa uğratılmazlar. Hayır, onların (kâfirlerin) kalbleri bundan cehâlet içindedirler. Hem onların bundan başka bizzât işlemekte oldukları daha nice (kötü) amelleri de vardır"

(el-Mü'minûn: 56-63).

Sufyân ibn Uyeyne (tefsîrinde):

Onlar o kötü işleri henüz yapmadılar, fakat ölümlerinden önce onları muhakkak yapacaklardır (da aleyhlerine azâb kelimesi gerçekleşecektir), diye tefsîr etmiştir.

٣٣ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا أبوبَكْرٍ حدّثنا أَبو حَصِينٍ عنْ أَبِي صالِحٍ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النبيِّ ﷺ قالَ لَيْسَ الغِنَى عنْ كَثْرَةِ العَرَضِ ولٰكِنَّ الغِنَى غِنَى النَّفْسِ *

33-..... Bize Ebû Sâlih, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) *"Zenginlik mal çokluğundan meydana gelir değildir. Lâ-*

kin asıl zenginlik, insanın gönül zenginliğidir'' buyurmuştur [41].

١٦ــ بابُ فَضْلِ الفَقْرِ

16- FAKÎRLİĞİN FAZÎLETİ BÂBI [42]

٣٤ــ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثني عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أبِي حَازِمٍ عنْ أبِيهِ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أنَّهُ قال مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال لِرَجُلٍ عِنْدَهُ جَالِسٍ مَارأيْك فِى هٰذَا فقال رجُلٌ مِنْ أشْرَافِ النَّاسِ هٰذَا وَاللَّهِ حَرِيٌّ إنْ خَطَبَ أنْ يُنْكَحَ وإنْ شَفَعَ أنْ يُشَفَّعَ قال فَسَكَتَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثُمَّ مَرَّ رَجُلٌ فقال لهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ما رَأيْكَ فِي هَذَا فقال يا رسولَ اللَّهِ هَذَا رجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ المُسْلِمِينَ هٰذَا حَرِيٌّ إنْ خَطَبَ أنْ لا يُنْكَحَ وإنْ شَفَعَ أنْ لا يُشَفَّعَ وإنْ قال أنْ لاَ يُسْمَعَ لِقَوْلِهِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم هٰذَا خَيْرٌ مِنْ ملْءِ الأرْضِ مِنْ مِثْلِ هٰذَا *

34-..... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın yanından bir adam geçti. Rasûlullah yanında oturmakta olan bir adama:

— *"Şu adam hakkındaki görüşün nedir?"* diye sordu.

O adam:

— Bu, insanların eşrâfından (şerîflerinden) bir adamdır. Vallâhi bu zât bir kadınla nikâhlanmaya tâlib olsa nikâh olunmaya; birisi hakkında şefâat etse şefâati kabûl edilmeye lâyık bir kimsedir, dedi.

Rasûlullah sükût etti. Sonra oradan diğer bir adam daha geçti. Rasûlullah yine yanında oturana:

---

41 Bu hadîste "Mal"a "Araz" denilmesi, sâhibine sonradan geldiğinden dolayıdır. Çünkü bir zamân ârız, sonra da zâil olur.

42 Bundan murâd, Allah'ın kendisi için taksîm ettiğine râzı, fakîrliğin sıkıntılarına sabredici, kendisinden Allah'ı gücendirecek hiçbir söz ve fiil çıkmayan, kazanmayı terketmeyen, dilenmekle de hiç uğraşmayan iffetli fakîrdir. Yoksa maksad, fakîrliğin mutlak olarak zenginlikten hayırlı olduğu değildir. Çünkü insanı türlü sıkıntılara, borçlara ve hattâ günâhlara düşürecek olan fakîrlikten, Rasûlullah, Allah'a sığınmıştır.

— *"Bu adam hakkındaki re'yin, görüşün nedir?"* diye sordu.

O da:

— Yâ Rasûlallah! Bu, müslümânların fakîrlerinden bir adamdır. Bu, bir kadınla nikâhlanmaya tâlib olsa, nikâh olunmamaya; birisi hakkında şefâat ederse şefâati kabûl edilmemeye; bir re'y söylerse sözü dinlenmemeye lâyık bir kimsedir, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"İşte bu* (fakîr) *zât, öteki zengin gibi dünyâ dolusu insandan hayırlıdır!"* buyurdu [43].

٣٥ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا الأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قال عُدْنَا خَبَّابًا فقال هَاجَرْنَا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم نُرِيدُ وجْهَ اللَّهِ فَوَقَعَ أَجْرُنَا على اللَّهِ تَعَالَى فَمِنَّا مَنْ مَضَى لَمْ يأْخُذْ مِنْ أَجْرِهِ شَيْئًا مِنْهُمْ مُصْعَبُ بنُ عُمَيْرٍ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ نَمِرَةً فإِذَا غَطَّيْنَا رأْسَهُ بَدَتْ رِجْلاَهُ وإِذَا غَطَّيْنَا رِجْلَيْهِ بَدَا رأْسُهُ فأَمَرَنَا النبيُّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلم أَنْ نُغَطِّيَ رأْسَهُ ونَجْعَلَ على رِجْلَيْهِ شَيْئًا منَ الإِذْخِرِ ومِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لهُ ثَمَرَتُهُ فَهُوَ يَهْدِبُهَا.

35-..... el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Vâil'den işittim, şöyle dedi: Bizler Habbâb(R)'a hasta ziyâretine gitmiştik. O şöyle dedi:

— Bizler Allah rızâsını isteyerek Peygamber(S)'le berâber Medîne'ye hicret ettik. Artık ecir ve mükâfâtımız (va'di gereği) Yüce Allah üzerine vâki' olmuştur. Biz Muhâcirler'den bâzı kimseler bu hicretin dünyâ ücretinden (ganîmetlerden) hiçbirşey almadan geçip gittiler. İşte onlardan biri de Mus'ab ibn Umeyr'dir. Mus'ab, Uhud günü şehîd edildi ve arkasında çizgili yün bir kumaştan başka birşey bırakmadı. Biz o tek kumaş ile onu kefenlemeye çalıştık. Başını örttüğümüz zamân ayakları meydana çıkıyor, ayaklarını örttüğümüzde başı meydana çıkıyordu. (Bu yokluk karşısında) Peygamber bize şehîdin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de ızhır otundan bir mikdâr koymamızı emretti. Biz Muhâcirler'den kimi de hicretin meyvelerini toplama zamânına ulaştı ve o şimdi bu meyveleri toplamaktadır![44].

---

43 Rasûlullah'ın burada övdüğü fakîr de iffetli, sabırlı, ahlâklı, dürüst bir kimse ve ilk müslümânlardan bir mücâhid idi.

44 Hadîs metnindeki *"Nemîre"* kelimesini Kurtubî, câriyelerin giydiği; Sa'leb de yaşlı kadınların giydikleri çizgili bir sevb diye tefsîr etmişlerdir. Buna göre bu bez, Mus'ab ibn Umeyr'in bir koca-karı libâsını giyecek derecede fakîrlik ve ih-

٣٦ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا سَلْمُ بنُ زَرِيرٍ حدّثنا أبو رجَاءٍ عنْ عَمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ رضى اللَّهُ عنهما عَنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال اطَّلَعْتُ فِي الجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أكْثَرَ أهْلِهَا الفُقَرَاءَ وَاطَّلَعْتُ فِى النَّارِ فَرَأَيْتُ أكْثَرَ أهْلِهَا النِّسَاءَ. تَابَعَهُ أيُّوبُ وَعَوْفٌ : وقال صَخْرٌ وحَمَّادُ بنُ نَجِيحٍ عَنْ أبِى رجَاءٍ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ *

36-..... Bize Ebû Recâ, İmrân ibn Husayn(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Ben* (Mi'râc gecesi) *cennete üzerinden baktım da, cennet ehlinin çoğunun fakîrler olduğunu gördüm. Cehenneme de baktım. Cehennemdekilerin çoğunu da kadınlar gördüm!"* buyurmuştur.

Bu hadîsi rivâyet etmekte Ebû Recâ'ya Eyyûb es-Sahtıyânî ile Avf el-A'rabî mutâbaat etmişlerdir.

Dahr ile Hammâd ibnu Necîh de Ebû Recâ'dan; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere söylemişlerdir [45].

٣٧ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبِى عَرُوبَةَ عنْ قَتَادَةَ عَنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال لَمْ يَأكُلِ النبيُّ ﷺ عَلى خِوَانٍ حَتَّى ماتَ وما أكَلَ خُبْزًا مُرَقَّقًا حَتَّى ماتَ *

37-..... Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) ölünceye kadar yüksek bir masa üzerinde yemek yemedi, yine ölünceye kadar inceltilmiş (hâlis buğday unundan) yufka ekmeği de yemedi, demiştir.

---

tiyâç içinde geçen fedâkâr hayâtını daha belîğ ifâde eden bir husûs olmuştur. Hâlbuki Mus'ab, Mekke'de servet ve ni'met içinde idi. Hicret edince fakîrliğe düşmüştü. Bu hadîste Mus'ab'ın fazîleti ve onun bu fakîrliğiyle berâber, âhiret sevâbından hiçbirşey eksilmediği hakîkati vardır. Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

45 Fakîrlerin cennette çoğunluğu oluşturması şöyle tevcîh edilmiştir: Birçok ma'siyetleri işlemeye sevkeden maldır, malın verdiği azgınlıktır. Dünyâda maldan mahrûm fakîrler çoğunlukta olduklarından, dünyâda dînî vazîfelerine bağlı bir hayât yaşayan fakîrler cennette çoğunluğu teşkîl etmişlerdir...

Kadınların cehennemde çoğunluğu oluşturmaları ise, kadınların tab'an erkeklerden asabî olmaları, zînete ve dünyâ gösterişine düşkün bulunmaları, ekseriyetle kocalarına karşı isyâncı ve nankör olmaları gibi sebeblere bağlanmıştır.

٣٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ أبِى شَيْبَةَ حدّثنا أبُو أُسَامَةَ حدّثنا هِشَامٌ عَنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنهَا قَالَتْ لَقَدْ تُوُفِّىَ النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم وما فِى رَفِّى مِنْ شَيْءٍ يأكُلُهُ ذُوكَبِدٍ إلاَّ شَطْرُ شَعِيرٍ فِى رَفٍّ لِى فأكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَىَّ فَكِلْتُهُ فَفَنِىَ *

38-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Vallâhi Peygamber (S) vefât etti. Öyle bir hâlde ki, o zamân benim rafımda herhangi bir ciğer sâhibinin yiyeceği yarım vesk arpadan başka birşey yoktu. Ben, bana âid olan bu raf içindeki arpadan yemeğe devâm ettim. Nihâyet bunu yemek bana uzun geldi de, ben o arpayı ölçtüm, sonra tükendi [46].

١٧ــ بابٌ كَيْفَ كانَ عَيْشُ النبىِّ ﷺ وأصْحَابِهِ وتَخَلِّيهِمْ مِنَ الدُّنْيَا

17- BÂB: PEYGAMBER(S)'İN VE SAHÂBÎLERİNİN YAŞAYIŞLARI NASILDI VE ONLARIN KENDİLERİNİ DÜNYÂ NİʿMETLERİ VE LEZZETLERİNDEN UZAKLAŞTIRMALARI

٣٩ــ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ بِنَحْوٍ مِنْ نِصْفِ هٰذَا الحَدِيثِ حدّثنا عُمَرُ بنُ ذَرٍّ حدّثنا مُجَاهِدٌ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ آللّٰهِ الَّذِى لاإلٰهَ إلاَّ هُوَ إنْ كُنْتُ لأعْتَمِدُ بِكَبِدِى علَى الأرْضِ مِنَ الجُوعِ وإنْ كُنْتُ لأشُدُّ الحَجَرَ عَلَى بَطْنِى منَ الجُوعِ ولَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمِ الَّذِى يَخْرُجونَ مِنْهُ فَمَرَّ أبُو بَكْرٍ فَسَأَلْتُهُ عنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ ما سألْتُهُ إلاَّ لِيَسْتَتْبِعَنِى فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِى عُمَرُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ ما سألْتُهُ إلاَّ لِيَسْتَتْبِعَنِى فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِى أبُو القَاسِمِ صلى اللّٰهُ عَلَيه وسلم فَتَبَسَّمَ حِينَ رَآنِى وَعَرَفَ مافِى

46 Bu hadîsler, bütün Arabistan'a hâkim olmuş ve en mükemmel bir idâre kurmuş devlet başkanı olarak vefât eden Peygamber'in evinde yaşanan mütevâzi' hayâtı göstermektedir. Böylece hadîsler başlığa uygun olup, bâzı hâllerde fakîrliğin tercîh edildiğine ve fazîletine delâlet etmişlerdir.

نَفْسِي وما فى وجْهِى ثُمَّ قال ياأَبَاهِرٌ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَارسولَ اللَّهِ قال الْحَقْ ومَضَى فَتَبِعْتُهُ فَدَخَلَ فَاسْتَأْذِنُ فأذِنَ لِي فَدَخَلَ فَوَجَدَ لَبَنَافى قَدَحٍ فقال مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ قالُوا أَهْدَاهُ لَكَ فُلاَنٌ أَوْ فُلاَنَةُ قَالَ أَبَا هِرٌّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رسولَ اللَّهِ قال الْحَقْ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فادْعُهُمْ لِي قَالَ وأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الإِسْلاَمِ لاَيَأْوُونَ إِلَى أَهْلٍ ولا مالٍ ولا علَى أَحَدٍ إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ ولَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا وإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وأَصَابَ مِنْهَا وأَشْرَكَهُمْ فِيهَا فَسَاءَنِى ذٰلِكَ فَقُلْتُ ومَا هٰذَا اللَّبَنُ فِى أَهْلِ الصُّفَّةِ كُنْتُ أَحَقَّ أَنَا أَنْ أُصيبَ مِنْ هٰذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا فإِذَا جَاؤُا أَمَرَنِى فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ وما عَسٰى أَنْ يَبْلُغَنِى مِنْ هَذَا اللَّبَنِ ولَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رسولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بُدٌّ فأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فأقْبلُوا فاسْتَأْذَنُوا فأذِنَ لَهُمْ وأَخذُوا مَجَالِسَهُمْ منَ الْبَيْتِ قال يا أَبَا هِرٌّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّهِ قال خُذْ فأعْطِهِمْ قال فأَخَذْتُ القَدَحَ فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوٰى ثُمَّ يَرُدُّ علَيَّ القَدَحَ فأُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوٰى ثُمَّ يَرُدُّ علَيَّ القَدَحَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوٰى ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ القَدَحَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النبِىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وقَدْ رَوِىَ القَوْمُ كُلُّهُمْ فأَخَذَ القَدَحَ فَوَضَعَهُ علَى يَدِهِ فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ فَقَالَ يا أَبَا هِرٌّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّهِ قال بَقِيتُ أَنَا وأَنْتَ قُلْتُ صَدَقْتَ يَا رسولَ اللَّهِ قال اقْعُدْ فاشْرَبْ فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ فقال اشْرَبْ فَشَرِبْتُ فَمَازَالَ يَقُولُ اشْرَبْ حَتَّى قُلْتُ لا وَالَّذِى بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ما أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا قال فأَرِنِى فأَعْطَيْتُهُ القَدَحَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَسَمَّى وشَرِبَ الفَضْلَةَ *

39- Ebû Nuaym Fadl ibn Dukeyn, bu hadîsin yarısından bir kısmını tahdîs etti. Bize Umer ibnu Zerr tahdîs etti. Bize Mucâhid ibn Cebr tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle der idi: Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki[47], muhakkak ben (bâzen) açlıktan karnımı yere dayardım, bâzen de açlıktan karnıma taş

47 Hadîs, metnin başındaki "Âllâhu'llezî" lafzındaki hemzenin yemîn vâv'ı ma'nâsına olduğu, Hâfız Ebû Zerr'den Yûnûniyye nüshasında naklolunmuştur.

bağlardım. Bir gün ben (Rasûlullah ile sahâbîlerinin mescidden) çıkıp gittikleri yol uğrağı üzerine (aç ve mecâlsiz) oturdum. Bu sırada Ebû Bekr geçti. Ona Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet sordum. Bu soruşum ancak (beni doyurmak üzere) kendisini ta'kîb etmemi istemesi içindi. Fakat geçti gitti; ümîd ettiğim çağırmayı yapmadı. Sonra Umer uğradı. Ona da Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyet sordum. (Maksadım âyeti öğrenmek değildi, çünkü âyeti ben iyi biliyordum.) Yine Umer'in (beni doyurmak üzere) benim kendisini ta'kîb etmemi istemesi içindi. Umer de geçti gitti, benim ümîd ettiğim çağırmayı yapmadı. Sonra bana Ebû'l-Kaasım (S) uğradı ve beni gördüğü zamân, bendeki hâlsizliği ve yüzümdeki açlık alâmetini anladı da gülümsedi. Sonra bana:

— *"Yâ Ebâ Hırr!"* dedi.

Ben de:

— Lebbeyke yâ Rasûlallah (=Buyur, emrine hazırım yâ Rasûlallah)! dedim.

Rasûlullah:

— *"Ardımsıra gel!"* buyurdu, yürüdü.

Ben de O'nu ta'kîb ettim. Eve girdi. Ben de izin istedim. Bana da izin verildi. Rasûlullah girdiğinde bir bardak içinde süt buldu.

— *"Bu süt nereden geldi?"* diye sordu.

— Onu Sana fulân kimse yâhud fulân kadın hediye etti! dediler.

Rasûlullah da bana:

— *"Yâ Ebâ Hırr!"* diye seslendi.

Ben de:

— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım! dedim.

— *"Haydi Suffa ehline git de onları bana çağır!"* buyurdu.

Ebû Hureyre dedi ki: Suffa ehli, İslâm konukları idiler. Sığınacak âileleri, malları ve dayanacak bir kimseleri yoktu. Rasûlullah bir sadaka geldiğinde, sadaka malını onlara gönderirdi. Kendisi sadaka malından birşey almazdı. Bir hediye geldiğinde de bunu Suffa ehline gönderirdi. Hediyeden kendisi de alır ve Suffa ehlini onda ortak yapardı.

Ebû Hureyre dedi ki: Suffa ehlini (süt ziyâfetine) çağırmak bana fenâ geldi. (Kendi kendime) dedim ki: "Suffa halkı içinde şu bir bardak süt nedir ki! Lâyık olan, şu sütten bana bir yudum isâbet etmeli idi de kuvvet kazanmalı idim. Da'vet edilmelerine me'mûr olduğum Suffa halkı şimdi gelip onlara dağıttığında, bu bir bardak sütten bana ne düşecek?" diye endîşeleniyordum.

Fakat Allah'a ve Rasûlü'ne itâatten başka çâre yoktu. Bu sebeble gittim, Suffa halkını da'vet ettim. Geldiler, izin istediler. İzin veril-

mesi üzerine evin içinde baştan başa yerlerini aldılar [48]. Bunun üzerine Rasûlullah bana:

— *"Yâ Ebâ Hırr!"* diye seslendi.

Ben de:

— Buyur yâ Rasûlallah! Emrine hazırım! dedim.

Rasûlullah:

— *"Şu süt bardağını al, konuklara ver!"* buyurdu.

Ben de bardağı alıp vermeğe başladım. Bir kişiye veriyordum, o kanıncaya kadar içiyordu, sonra bardağı bana veriyordu. Ben de bardağı alıp diğer bir kişiye veriyordum. O da kanıncaya kadar içiyor, sonra bardağı bana veriyordu. Bu sûretle bütün halk kana kana içip bardağı bana vererek tâ Rasûlullah'a kadar gelip dağıtım işi sona erdi. Artık da'vetlilerin hepsi süte kanmışlardı.

Şimdi süt bardağını Rasûlullah aldı, elinde tutarak bana bakıp gülümsedi [49] ve:

— *"Yâ Ebâ Hırr!"* buyurdu.

Ben de:

— Emret yâ Rasûlallah, emrine hazırım! dedim.

Rasûlullah:

— *"Süt içmedik bir ben, bir de sen kaldın!"* buyurdu.

Ben de:

— Doğru buyurdun yâ Rasûlallah! dedim.

Rasûlullah bana:

— *"Haydi otur da iç!"* buyurdu.

Ben de oturup içtim.

Rasûlullah tekrâr:

— *"İç!"* buyurdu.

Ben de içtim.

Rasûlullah tekrâr:

— *"İç!"* diye emrediyordu (Ben de içiyordum).

En sonu:

— Yâ Rasûlallah! İçemiyeceğim! Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, süt gidecek bir yol bulamam! dedim.

---

48 Suffa ehlinin eve gelen mikdârı bildirilmemiştir. Bâzıları yetmişten fazla olduğunu rivâyet etmiştir. Buhârî, Namâz Kitâbı'ndaki hadîste Suffa ehlinin kadrosu yetmiş olduğunu, Ebû Hureyre'den rivâyet etmiştir. *Hılye*'de yüze yakın bir sayı bildiriliyor. Bu konuda en isâbetli söz Ebû Nuaym'ın, Suffa ehlinin muayyen bir kadrosu olmadığına dâir rivâyetidir. Suffa ehli, mescidin bitişiğinde "Suffa" denilen bir sundurmada oturup, hazarda Kur'ân ile, seferde cihâd ile meşgûl olduklarından, hâlin gerektirmesine göre sayıları bâzen artar, bâzen eksilirdi.

49 Rasûlullah'ın gülümsemesi, Ebû Hureyre'nin "Bana süt kalmayacak" sanarak endîşelenmesindendir.

— *"Öyle ise bardağı bana ver!"* buyurdu.

Ben de verdim. Rasûlullah da Allah'a hamd etti ve Besmele çekip geri kalan sütü içti [50].

٤٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ إسْمٰعِيلَ حدّثنا قَيْسٌ قال سَمِعْتُ سَعْدًا يَقُولُ إنِّى لأَوَّلُ العَرَبِ رَمٰى بِسَهْمٍ فى سَبِيلِ اللَّهِ ورَأَيْتُنا نَغْزُو وما لَنا طَعامٌ إلاَّ وَرَقُ الحُبْلَةِ وهَذا السَّمُرُ وإنَّ أَحَدَنا لَيَضَعُ كما تَضَعُ الشَّاةُ مالَهُ خِلْطٌ ثُمَّ أَصْبَحَتْ بَنُو أَسَدٍ تُعَزِّرُنى عَلى الإِسْلامِ خِبْتُ إذًا وضَلَّ سَعْيِى *

40-..... Bize Kays ibn Ebî Hâzım tahdîs edip şöyle dedi: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim, şöyle diyordu. Muhakkak ki, ben Allah yolunda ilk ok atan Arab mücâhidiyim. Ben kendimizi pek iyi bilirim ki, biz, Allah yolunda gazâ ettiğimiz sıra huble ağacı ve şu semer ağacı denilen dikenli bâdiye ağaçlarının yapraklarından (ve yemişlerinden) başka yiyeceğimiz yoktu. Ve herbirimiz muhakkak davarların gübre çıkarışı gibi hiç birbirine karışmayan kuru gübre çıkarır olmuştuk. Sonra görüyorum ki, Esed oğulları kabîlesi bana İslâm hükümleri ve âdâbı üzerine öğretme ve doğrultma yapar oldular. (İslâm'daki öncülüğümle berâber dîn rükünlerini bana Esed oğulları öğretmeğe kalkarsa) o takdîrde ben ziyân etmiş, geçmişte yaptığım çalışmalarım da zâyi' olmuş gitmiştir! [51].

---

50 Rasûlullah'ın burada hamdetmesi, az süte Allah Taâlâ'nın çok bereket ihsân buyurmasındandır.

Bu hadîste, Peygamber'in ve sahâbîlerinin yaşayışlarının nasıl olduğunun en güzel beyânı vardır. Bu hadîsin bir kısmı kısaca İsti'zân'da geçti. Sonra onu burada Ebû Nuaym Fadl ibn Dukeyn'den yalnız olarak uzun metinle tekrâr etti. Bunu Tirmizî, ez-Zuhd'de; Nesâî de er-Rıkaak'ta rivâyet etti. el-Kirmânî şöyle dedi: "Hadîsin yarısından bir mikdârını" sözüyle Buhârî, Taâmlar Kitâbı'nda Yûsuf ibn Îsâ yolundan zikrettiği hadîse dayanmıştır. O, bu hadîsin yarısına yakındır... Böylece hadîsin hepsi müsned olur... Bu hadîste düşünüp çıkarabilecekler için birçok fâideler vardır (Aynî).

51 Esed oğulları, Peygamber'in vefâtından sonra dînden çıkmış, o sırada peygamberlik iddiâ eden reîsleri Tuleyha ibn Huveylid el-Esedî'ye tâbi' olmuşlardı. Ebû Bekr zamânında Hâlid ibn Velîd kumandasında gönderilen ordu ile tenkîl edilmişler, geri kalanları da İslâm'a dönmüşlerdi. Bunların çoğu Kûfe'de oturmayı tercîh etmişlerdi. Bunların başkanları, Sa'd ibn Ebî Vakkaas Kûfe vâlîsi bulunduğu sırada Umer'e, dîn ve ibâdet işleri hakkında birtakım şikâyetlerde bulunmuş ve vâlîlikten azledilmesine sebeb olmuşlardı.

Sa'd ibn Ebî Vakkaas, hadîsteki bu serzenişlerini bu vak'a üzerine söylemiştir.

٤١ــ حدّثنى عُثْمانُ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنِ الأَسْوَدِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ ماشَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُنْذُ قَدِمَ المَدِينَةَ مِنْ طَعامِ بُرٍّ ثَلاثَ لَيالٍ تِباعًا حتَّى قُبِضَ *

41-..... Âişe (R): Medîne'ye geldiğinden vefâtı zamânına kadar Muhammed(S)'in âile halkı üç gün arka arkaya buğday ekmeğinden karnını doyurmadı, demiştir.

٤٢ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حدّثنا إسْحاقُ هُوَ الأَزْرَقُ عنْ مِسْعَرِ بنِ كِدَامٍ عنْ هِلالٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضيَ اللَّهُ عنها قالَتْ ماأكَلَ آلُ مُحَمَّدٍ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أكْلَتَيْنِ فى يَوْمٍ إلاَّ إحْدَاهُما تَمْرٌ *

42-..... Âişe (R): Muhammed(S)'in âile ferdleri bir günde iki öğün yemek yemedi; yediği iki öğünden biri muhakkak hurma idi, demiştir.

٤٣ــ حدّثنى أحْمَدُ بنُ رجاءٍ حدّثنا النَّضْرُ عنْ هِشامٍ قال أخبرنى أبي عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كانَ فِراشُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مِنْ أدَمٍ وحَشْوُهُ مِنْ لِيفٍ *

43-..... Âişe (R): Rasûlullah(S)'ın döşeği tabaklanmış deriden idi, içi de hurma lifi dolu idi, demiştir.

٤٤ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا هَمَّامُ بنُ يَحْيٰى حدّثنا قَتادَةُ قال كُنَّا نأتِى أنَسَ بنَ مالِكٍ وخَبَّازُهُ قائِمٌ وقال كُلُوا فَما أعْلَمُ النبىَّ ﷺ رأى رَغِيفًا مُرَقَّقًا حَتَّى لَحِقَ باللَّهِ ولا رأي شاةً سَمِيطًا بِعَيْنِهِ قَطُّ *

44-..... Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Biz (Basra'da) Enes ibn Mâlik(R)'in yanına giderdik, ekmekçisi yanıbaşında ayakta du-

---

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Sa'd'ın fazîletleri ile Et'ime'de de geçmişti. Müslim de bunu kitâbın sonunda getirmiştir.

rurken bize:

— Yiyiniz, ben Peygamber(S)'in Allah'a kavuşuncaya kadar ne inceltilmiş hâlis buğday unundan yapılmış yufka ekmeği gördüğünü, ne de gözüyle kızartılmış davar gördüğünü bilmiyorum, dedi.

٤٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** يَحْيٰى **حدّثنا** هِشامٌ أخبرنى أبى عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ كانَ يأتِى عَلَيْنا الشَّهْرُ مانُوقِدُ فِيهِ نارًا إنَّما هُوَ التَّمْرُ والماءُ إلاَّ أنْ نُؤْتَى باللُّحَيْمِ *

45-..... Âişe (R): Üzerimize ay gelir geçerdi de evimizde yemek pişirecek bir ateş yakmazdık. Bizim yemeğimiz, sâdece hurma ile sudan ibâretti. Ancak bize bir parça et verilmesi müstesnâ, demiştir.

٤٦ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ الأُوَيْسِيُّ **حدّثنى** ابنُ حازِمٍ عنْ أبِيهِ عنْ يَزِيدَ بنِ رُومانَ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ أنَّها قالَتْ لِعُرْوَةَ ابنَ أُخْتِى إنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إلى الهِلالِ ثَلاثَةَ أهِلَّةٍ فى شَهْرَيْنِ وما أُوقِدتْ فى أبْياتِ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم نارٌ فَقُلْتُ ما كانَ يُعِيشُكُمْ قالَتِ الأسْوَدانِ التَّمْرُ والماءُ إلاَّ أنَّهُ قَدْ كانَ لِرَسولِ اللّٰهِ ﷺ جِيرانٌ مِنَ الأنْصارِ كانَ لَهُمْ مَنائِحُ وكانُوا يَمْنَحُونَ رسولَ اللّٰهِ ﷺ مِنْ أبْياتِهِمْ فَيَسْقِيناهُ *

46-..... Âişe (R), Urve'ye hitâben:

— Ey kızkardeşimin oğlu! Biz Peygamber âilesi iki ay içinde üç hilâl görürdük de Rasûlullah(S)'ın evlerinde bir ateş yakılmazdı, demişti.

Urve de:

— Teyzeciğim, sizleri ne yaşatırdı? diye sorunca da:

— İki siyâh şey: Hurma ile su! diye cevâb verip şunu ilâve etmiştir:

— Ancak Rasûlullah'ın Ensâr'dan birtakım komşuları vardı. Bu komşuların da sağımlı develeri olurdu. Onlar evlerinden bu sağımlı develerden sağıp geri vermek üzere Rasûlullah'a âriyet verirlerdi de, böylece onların sütlerini bize içirirlerdi, demiştir [52].

---

52 Hz. Âişe'den gelen bu altı hadîs ve diğerleri, Peygamber'in ve âilesi ferdlerinin

٤٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ عنْ أبِيهِ عنْ عُمارَةَ عنْ أبِى زُرْعَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتًا *

47-..... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): "***Allâhumme urzuk âle Muhammedin kûten*** (= Yâ Allah! Muhammed âilesine geçinecek kadar rızk ihsân eyle)*!*" diye duâ ederdi, demiştir [53].

١٨ــ بابُ القَصْدِ والمُدَاوَمَةِ عَلَى العَمَلِ

18- (İFRÂT VE TEFRÎT ARASINDAKİ) DOĞRU YOLU TUTMAK VE SÂLİH AMELE DEVÂM ETMEK BÂBI

٤٨ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا أبِى عنْ شُعْبَةَ عنْ أشْعَثَ قال سَمِعْتُ أبِى قال سَمِعْتُ مُسْرُوقًا قال سألْتُ عائِشَةَ رضي اللّه عنها أىُّ العمَلِ كانَ أحَبَّ إلى النبىِّ ﷺ قالَتِ الدَّائِمُ قال قُلْتُ فأىَّ حِينٍ كانَ يَقُومُ قالَتْ كانَ يَقُومُ إذَا سَمِعَ الصَّارِخَ *

48-..... Eş'as şöyle dedi: Ben babam Ebû's-Sa'saa'dan işittim, şöyle dedi: Ben Mesrûk'tan işittim, şöyle dedi: Ben Âişe(R)'ye:

— Peygamber(S)'e amelin hangisi daha sevimli idi? diye sordum.

Âişe:

— (Yapıcısının devâm ettiği) devâmlı amel! dedi.

Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'ye:

— Rasûlullah (gece namâzına) ne zamân kalkardı? dedim.

O da:

— Rasûlullah, horoz sesini işittiği zamân kalkardı, dedi.

---

yaşayışlarındaki sâdeliği; dünyâ lezzetlerinden uzak, ölmeyecek derecede az yeme ve içme sûretiyle hayât sürdüklerini en güzel şekilde belirtmektedir. Hâlbuki Peygamber ve âilesi ferdleri, isteseydi bundan daha bol beslenme ve yüksek yaşama yapabilirlerdi.

53 *el-Kût:*... Bedeni tutacak mikdâr, yânî insan bedeni kendisiyle ölümü kapatıp yaşamasını sürdüreceği gıdâ demektir.

٤٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ عنْ مالِكٍ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ أنَّها قالَتْ كانَ أحَبُّ العمَلِ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم الَّذِى يَدُومُ عَلَيْهِ صاحِبُهُ *

49-..... Âişe (R): Rasûlullah(S)'ın en çok sevdiği amel, sâhibinin üzerinde devâm eder olduğu ameldi, demiştir.

٥٠ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا ابنُ أبى ذِئْبٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم لَنْ يُنَجِّىَ أحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ قالُوا ولاَ أنْتَ يارسولَ اللَّهِ قال ولا أنا إلاَّ أنْ يَتَغَمَّدَنِىَ اللَّهُ بِرَحْمَةٍ سَدِّدُوا وقارِبُوا واغْدُوا ورُوحُوا وشَىْءٌ مِنَ الدُّلْجَةِ والقَصْدَ القَصْدَ تَبْلُغُوا *

50-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Sizden hiçbirinizi aslâ kendi ameli kurtaramaz!"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Seni de mi amelin kurtaramaz? diye sordular.

— *"Evet, beni de kendi amelim kurtaramaz. Ancak Allah beni rahmetiyle bürüyüp korur. Sizler doğru yolu tutun, ifrât etmeyin, gündüzün ilk ve son sâatlerinde yürüyün, gecenin sonundan da bir mikdâr faydalanın. Ve sizler* (her hâl ve hareketinizde) *i'tidâle tutunun, i'tidâle tutunun ki, maksadınıza eresiniz"* buyurdu [54].

٥١ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُلَيْمانُ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عائِشَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال سَدِّدُوا وقارِبُوا واعْلَمُوا أنْ لَنْ يُدْخِلَ أحَدَكُمْ عَمَلُهُ الجَنَّةَ وأنَّ أحَبَّ الأعْمالِ أدْوَمُها إلى اللَّهِ وإنْ قَلَّ*

51-..... Bize Süleymân ibn Bilâl, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da

---

54 Bu hadîsler gerek ibâdet ve tâatlerde ve gerek diğer her türlü çalışma ve hareketlerde ifrât ve tefrîtten sakınıp, orta yolu tutmanın, i'tidâlli olmanın fazîletine ve sevimliliğine delâlet etmektedirler. Doğru yolu tutmak ve i'tidâlli olmak, mü'minin hiç değişmez hayât düstûrları olmalıdır.

Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Doğru yolu tutunuz,* (işleriniz ve ibâdetlerinizde) *ifrât etmeyiniz. Şunu iyi biliniz ki, sizlerden hiçbirinizi kendi ameli cennete girdiremiyecektir. Amellerin Allah'a en sevgili olanı da, az olsa bile en devâmlı yapılanıdır"* buyurmuştur.

٥٢ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدِ بنِ إبْرَاهِيمَ عنْ أبي سَلَمَةَ عنْ عائِشَةَ رضي اللَّهُ عنها أنَّها قالَتْ سُئِلَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أيُّ الأعْمالِ أحَبُّ إلى اللَّهِ قال أدْوَمُها وإنْ قَلَّ وقال اكْلَفُوا مِنَ الأعْمالِ ماتُطِيقُونَ *

52-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber(S)'e:

— Amellerin hangisi Allah'a daha sevimlidir? diye soruldu da, Peygamber:

— *"Az olsa da en devâmlı yapılanıdır"* buyurdu ve: *"Sizler amellerden tâkat yetirebileceğiniz kadarını üzerinize alınız!"* tavsiyesini de ilâve etti.

٥٣ــ حدّثنا عُثْمَانُ بنُ أبي شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ قال سَأَلْتُ أُمَّ المُؤْمِنِينَ عائِشَةَ قُلْتُ ياأُمَّ المُؤْمِنِينَ كَيْفَ كانَ عَمَلُ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم هَلْ كان يُخَصُّ شَيْئًا مِنَ الأيّامِ قالَتْ لا كانَ عَمَلُهُ دِيمَةً وأيُّكُمْ يَسْتَطِيعُ ما كانَ النبيُّ ﷺ يَسْتَطِيعُ *

53-..... Alkame şöyle demiştir: Ben mü'minlerin anası Âişe(R)'ye:

— Ey mü'minlerin anası! Peygamber'in ameli nasıl idi? O herhangi bir şeyi günlerden birine tahsîs eder miydi? diye sordum.

Âişe:

— Hayır, tahsîs etmezdi. O'nun ameli devâmlı olurdu. Sizin hanginiz Peygamber(S)'in güç yetirmekte olduğu kadar amele güç yetirebilir? dedi [55].

---

55 Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri daha önce Oruç ve Namâz Kitâbları'nda geçmişti. Başlığa delâletleri meydandadır.

İktisâd, lugatte "Amelde i'tidâl" demektir ki, *"Kasd"*dan alınmıştır. Çünkü matlûbunu iyi tanıyan bir kimse, onu hiç eğilip bükülmeden, istikaamet üzere

٥٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ الزُّبَيْرِ قانِ حدّثنا مُوسَي ابنُ عُقْبَةَ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عائِشَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال سَدِّدُوا وقارِبُوا وأَبْشِرُوا فإنَّهُ لايُدْخِلُ أحَدًا الجَنَّةَ عَمَلُهُ قالوا ولا أنْتَ يارسولَ اللّٰهِ قال ولا أنا إلاَّ أنْ يَتَغَمَّدَنِى اللّٰهُ بمَغْفِرَةٍ ورَحْمَةٍ * قال أظُنُّهُ عنْ أبى النَّضْرِ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ عائِشَةَ * وقال عَفَّانُ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ قال سَمِعْتُ أبا سَلَمَةَ عنْ عائشَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم سَدِّدُوا وأَبْشِرُوا * وقال مُجاهِدٌ سَدادًا سَدِيدًا صِدْقًا *

54-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber(S):

— *"Doğru yolu tutunuz, amellerde ifrâta gitmeyiniz,* (ameller üzerine sevâbla) *müjdeleyip sevdiriniz. Şu muhakkak ki, hiçbir kimseyi kendi ameli cennete girdiremez"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Seni de mi kendi amelin girdiremez yâ Rasûlallah? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Evet beni de, ancak Allah beni bir mağfiret ve bir rahmetle bürüyüp korumuştur"* buyurdu.

(Buhârî'nin üstâdı) Alî ibn Abdillah el-Medînî: Ben bu hadîsi Ebu'n-Nadr'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Âişe'den senediyle bilmekteyim, demiştir.

Affân ibn Müslim de şöyle dedi: Bize Vuheyb tahdîs etti ki, Mûsâ ibn Ukbe şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme'den işittim; o da Âişe'den ki, Peygamber (S): *"Doğru yolu tutunuz, müjdeleyip sevdiriniz"* buyurmuştur.

Mucâhid ibn Cebr de (en-Nisâ: 8; el-Ahzâb: 70 âyetlerindeki *"Kavlen sedîden"* hakkında:) *"Sedâd"* ve *"Sedîd"*, "Doğru" ma'nâsınadır, demiştir.

٥٥ــ حدّثنى إبْراهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ قال حدّثنى

---

kasdeder. Maksûdunun mevzii ve mevkiini bilemeyen ise, tahayyür içinde kalır. İfrât ve tefrît ile kâh sağa, kâh sola bocalar, çabalar durur. İşte bu sebeble *İktisâd,* maksûda götüren amel demek olmuştur. Mâlî işlerdeki *İktisâd*'ın da esâsı budur... (*Hakk Dîni,* II, 1736).

أبى عنْ هِلالِ بنِ عَلِيٍّ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّٰه عنه قال سَمِعْتُهُ يَقُولُ إنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم صَلَّى لَنا يَوْمًا الصَّلاَةَ ثُمَّ رَقِىَ المِنْبَرَ فأشارَ بِيدِهِ قِبَلَ قِبْلَةِ المَسْجِدِ فقال قَدْ أُرِيتُ الآنَ مُنْذُ صَلَّيْتُ لَكُمُ الصَّلاَةَ الجنَّةَ والنَّارَ مُمَثَّلَتَيْنِ فى قُبُلِ هٰذَا الجِدَارِ فَلَمْ أرَ كالْيَوْمِ فى الخَيْرِ والشَّرِّ فَلَمْ أرَ كالْيَوْمِ فى الخَيْرِ والشَّرِّ *

55-..... Hilâl ibn Alî şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir gün bizlere namâz kıldırdı, sonra minbere çıktı ve eliyle mescidin kıble tarafına işâret edip göstererek şöyle buyurdu:

— *"Şimdi sizlere namâz kıldırdığımdan beri mescidin şu kıble duvarı önünde cennet ve ateş, misâllendirilmiş olarak bana gösterildi. Ben hayır ve şerrde bugünkü gibisini görmedim, ben hayır ve şerrde bugünkü gibisini görmedim!"* buyurdu [56].

١٩ــ بابُ الرَّجاءِمَعَ الخَوْفِ . وقال سُفْيانُ ما فى القُرْآنِ آيَةٌ أشَدُّ عَلَىَّ مِنْ لَسْتُمْ عَلى شَىْءٍ حتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ والانْجِيلَ وما أُنْزِلَ إلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

19- KORKMAKLA BERÂBER ÜMÎDLİ OLMAK (İKİSİNDEN BİRİNE SIKIŞIP KALMAMAK) BÂBÎ

Sufyân ibn Uyeyne: Bana göre Kur'ân-ı Kerîm'de şu âyetten daha şiddetli bir âyet yoktur, demiştir: *"(Ey kitâb ehli!) Tevrât'ı, İncîl'i ve Rabb'inizden size indirileni (Kur'ân'ın hükümlerini) dosdoğru tatbîk ve*

---

56 Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "İmâma doğru göz kaldırmak bâbı"nda geçmişti. Bunda namâz kılan kişiye, gözleri önünde cennet ve cehennemin misâllerini getirmesi ve böylece şeytânın hatırlatmasından meydana gelecek fikirlerden korunması tenbîhi vardır... Başlık ile hadîs arasındaki uygunluk, bu bakımdandır.

Bu bâbın hadîslerinin çoğu tekrâr edilmiştir, bâzısında diğeri üzerine ziyâde de vardır (Kastallânî).

icrâ edinceye kadar siz hiçbirşey üzerinde değilsinizdir... " (el-Mâide: 68) [57].

٥٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عَمْرِو بنِ أبى عَمْرٍو عنْ سَعِيدِ بنِ أبى سَعِيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلم يَقُولُ إنَّ اللّٰهَ خَلَقَ الرَّحْمَةَ يَوْمَ خَلَقَها مِائَةَ رَحْمَةٍ فأمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعًا وتِسْعِينَ رَحْمَةً وأرْسَلَ فى خَلْقِهِ كُلِّهِمْ رَحْمَةً واحِدَةً فَلَوْ يَعْلَمُ الكافِرُ بِكُلِّ الَّذِى عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الرَّحْمَةِ لَمْ يَيْأسْ مِنَ الجَنَّةِ ولَوْ يَعْلَمُ المُؤْمِنُ بِكُلِّ الَّذِى عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ العَذَابِ لَمْ يَأْمَنْ مِنَ النَّارِ *

56-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Allah,* (kullarının birbirine rahmet edegeldikleri) *rahmeti yarattığı gün, onu yüz rahmet olarak yarattı da kendi yanında doksan dokuz rahmeti tutup alıkoydu, geri kalan tek bir rahmeti de bütün mahlûkları arasına salıverdi. Eğer kâfir, Allah yanında bulunan rahmetin hepsini bilir olsaydı, cennetten ümîdini kesmezdi. Eğer mü'min de Allah yanındaki azâbın hepsini bilir olsaydı, ateş azâbından emîn olmazdı!"* [58].

٢٠ــ بابُ الصَّبْرِ عنْ مَحارِمِ اللّٰهِ :

---

57 "Ey kitâb ehli, siz hiçbirşey üzerinde değilsiniz"; yânî diyânetiniz yok; dîn nâmını verdiğiniz, gittiğiniz yol birşey değildir. Tâ ki *Tevrât*'ı, ve *İncîl*'i ve Rabb'inizden size indirilenlerin hepsini -ki Kur'ân ve Kur'ân'ın bu âyeti de bu cümledendir- ikaame edesiniz, bunlara hakkıyle riâyet edesiniz. Önden geleni sonradan gelenin tasdîkinden geçirerek, mecmû'unun hâsılına göre Allah'ın ahidlerini ve akidlerini tanıyıp îfâ edesiniz. İşte o zamân bir şey üzerinde bulunmuş, bir dîne sâhib olmuş olursunuz. Yoksa bu gidişiniz dînsizlikten, yolsuzluktan başka birşey değildir.. (*Hakk Dîni,* II, 1738).

58 Hadîsle âyet arasındaki münâsebet şu bakımdandır: Âyet ***"İndirilmiş olan Kitâbın"*** içindekilerle amel etmeyene, kurtuluş hâsıl olmayacağı ve emredilen amelleri işlemeksizin kuru kuruya olan ümîdinin ona fayda vermeyeceğine delâlet etmektedir. Korkmakla berâber ümîdli olmak ma'nâsını ifâde eden bir âyet: ***"Onların taptıkları da, hangisi Rabb'lerine daha daha yakın*** (olacak) ***diye vesîle arayıp duruyorlar, O'nun rahmetini umuyorlar, O'nun azâbından korkuyorlar. Çünkü Rabb'inin azâbı korkunçtur"*** (el-İsrâ: 57)

وقَوْلِهِ عَزَّ وجلَّ إنَّما يُوَفَّى
الصَّابِرُونَ أجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسابٍ .
وقال عُمَرُ وَجَدْنا خَيْرَ عَيْشِنا بالصَّبْرِ

20- ALLAH'IN HARÂMLARINDAN SABRETMEK VE AZÎZ, CELÎL OLAN ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"*Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız ödenecektir*"

(ez-Zumer: 10).

Umer ibnu'l-Hattâb da: Biz yaşayışımızın hayrını sabırla bulduk, demiştir [59].

٥٧ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبَرَنِي عَطَاءُ ابنُ يَزِيدَ أنَّ أبا سَعِيدٍ أخْبَرَهُ أنَّ أُناسًا مِنَ الأنْصارِ سألُوا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَلَمْ يَسْألْهُ أحَدٌ مِنْهُمْ إلاَّ أعْطاهُ حتَّى نَفِدَ ما عِنْدَهُ فقال لَهُمْ حِينَ نَفِدَ كُلُّ شَيْءٍ أنْفَقَ بِيَدَيْهِ ما يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خيْرٍ لا أدَّخِرْهُ عَنْكُمْ وإنَّهُ مَنْ يَسْتَعِفَّ يُعِفُّهُ اللَّهُ ومَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ ومَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ ولَنْ تُعْطَوْا عَطَاءً خَيْرًا وأوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ *

57-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle haber vermiştir: Ensâr'-dan bâzı kimseler Rasûlullah(S)'tan (mal) istediler. Onlardan isteyen herbir kimseye Rasûlullah muhakkak verdi de, nihâyet yanındaki mallar tükendi. Elleriyle infâk ettiği şeylerin hepsi tükendiği zamân, onlara şöyle buyurdu:

— "*Yanımda bulunan hayırdan* (yânî maldan) *hiçbirşeyi sizler-*

---

59 Umer'in bu sözünü Ahmed ibn Hanbel Zühd Kitâbı'nda, Mucâhid'den sahîh bir senedle rivâyet etmiştir.

Ma'lûm ki, sabr, nefsin iyi bir iş yapmak veyâ fenâlıktan kaçınmak için acıya, meşakkate tahammül kuvvetidir. Başlıca iki olarak düşünülür: Birisi elem ve külfete sabırdır ki, bununla tâat ve mucâhedenin ve güzel amellerin meşakkatlerine tahammül olunarak yüksek himmet sâhiblerinin nâil oldukları başarılara erilir. Birisi de lezzet ve şehvetlere karşı sabırdır ki, bununla da nehyedilenlerden ve hoş görünüp de sonu fenâ olan aldatıcı, tehlikeli, maddeten ve ma'nen zararlı şeylerin zararlarından sakınılır, korunulur... Sabrın derecesi husûsunda fıtrî kaabiliyetin bir hükmü bulunduğu reddedilmemekle berâber, terbiyenin, i'tiyâdın, azim ve irâdenin ve onun için de îmânın ehemmiyeti çok büyüktür... (*Hakk Dîni*, VIII, 6081-6082).

den alıkoymuyorum. Şu muhakkak ki, kim (istemeyip) *iffetli kalmak isterse, Allah onu iffetli kılar. Kim de sabretmeye çalışırsa, Allah ona da sabır ihsân eder. Kim insanlardan müstağnî olmak isterse, Allah onu müstağnî kılar. Sizlere sabırdan daha hayırlı ve sabırdan daha geniş hiçbir atıyye aslâ verilmemiştir!''* buyurdu [60].

٥٨ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيَى حدّثنا مِسْعَرٌ حدّثنا زِيادُ بنُ عِلاَقَةَ قال سَمِعْتُ المُغِيرَةَ بنَ شُعْبَةَ يَقُولُ كانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُصَلِّى حتَّى تَرِمَ أوْ تَنْتَفِخَ قَدَماهُ فَيُقالُ لهُ فَيَقُولُ أفَلاَ أكُونُ عَبْدًا شَكُورًا *

58-..... el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle diyordu: Peygamber (S) iki ayağı şişinceye yâhud kabarıncaya kadar gece namâzı kılardı. Kendisine (Allah Sen'in gelmiş, gelecek bütün günâhlarını mağfiret ettiği hâlde bu yorucu ibâdetin sebebi nedir?) denildiğinde:

— *''Ben çok şükredici bir kul olmayayım mı?''* diye cevâb verirdi [61].

٢١ــ بابٌ ومَنْ يَتَوَكَّلْ عَلى اللَّهِ فَهْوَ حَسْبُهُ . وَقال الرَّبِيعُ بنُ خُثَيْمٍ مِنْ كلِّ ماضاقَ عَلى النَّاسِ

21- BÂB:

''Kim Allah'a güvenip dayanırsa o, kendisine yetişir...'' (et-Talâk: 3) [62].

er-Rabî' ibnu Huseym de; *''Kim Allah'a korunursa, Allah ona bir çıkış yeri ihsân eder''* (et-Talâk: 2) kavli hakkında:

"İnsanlar üzerine sıkışıklık yapan herşeyden" demiştir [63].

---

60 Çünkü sabır, bütün ahlâk güzelliklerini toplayan güzel bir melekedir.

61 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber(S)'in Allah'ın bunca ni'metlerine karşı şükür için ayakları şişinceye kadar tâatin zorluğuna sabretmesidir.

62 Âyetin devâmı şöyledir: ***''Kim Allah'a korunursa, Allah ona bir çıkış yeri ihsân eder. Onu hatır ve hayâline gelmeyecek bir cihetten de rızıklandırır. Kim Allah'a güvenip dayanırsa, O, kendisine yetişir. Şübhesiz ki, Allah emrini yerine getirendir. Allah herşey için bir ölçü ta'yîn etmiştir''*** (et-Talâk: 2-3).

63 Aynî, Rabî' ibn Huseym'in bu tefsîriyle ***''Kim Allah'a güvenip dayanırsa o ken-***

٥٩ــ حدّثنا إسْحاقُ حدّثنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ حُصَيْنَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال كُنْتُ قاعِدًا عِنْدَ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ فقال عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال يَدْخُلُ الجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِى سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسابٍ هُمُ الَّذِينَ لايَسْتَرْقُونَ ولا يَتَطَيَّرُونَ وعَلى ربِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ *

59-..... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Husayn ibn Abdirrahman'dan işittim, şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'in yanında oturuyordum. O İbn Abbâs(R)'tan söyledi: Rasûlullah (S): *"Ümmetimden yetmişbin kişi cennete hesâba çekilmeden girerler, onlar efsûn yapmazlar, uçan hayvanlarla uğursuzluk olacağı görüşüne gitmezler ve her husûsta Rabb'lerine güvenip dayanırlar"* buyurmuştur [64].

٢٢ــ بابُ مايُكْرَهُ مِنْ قِيلَ وقال

22- DEDİKODUNUN ÇİRKİN GÖRÜLMESİ BÂBI

٦٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا هُشَيْمٌ أخبرنا غَيْرُ واحِدٍ مِنْهُمْ مُغِيرَةُ وفُلاَنٌ ورَجُلٌ ثالِثٌ أيْضًا عنِ الشَّعْبِيِّ عنْ ورَّادٍ كاتِبِ المُغِيرَةِ ابنِ شُعْبَةَ أنْ مُعاوِيَةَ كَتَبَ إلى المُغِيرَةِ أنِ اكْتُبْ إلَيَّ بِحَدِيثٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال فَكَتَبَ إلَيْهِ المُغِيرَةُ إنِّى سَمِعْتُهُ يَقُولُ عِنْدَ انْصِرَافِهِ مِنَ الصَّلاَةِ لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لاشَرِيكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ وهُوَ عَلى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ قال وكانَ يَنْهَى عنْ قِيلَ وقال وكَثْرَةِ السُّؤَالِ وإضاعَةِ المالِ ومَنْعٍ وهاتِ وعُقُوقِ الأُمَّهاتِ وَوأْدِ البَناتِ وعنْ هُشَيْمٍ أخبرنا عبْدُ المَلِكِ بنُ عُمَيْرٍ قال سَمِعْتُ ورَّادًا يُحَدِّثُ هَذَا الحَدِيثَ عنِ المُغِيرَةِ عنِ النبىِّ ﷺ *

---

disine yetişir" kavlini açıklamak istemiştir, demiştir. Hakîkaten bu söz her iki âyetin de tefsîri olabilir.

64 Hadîsin uzunca bir rivâyeti Tıbb'da, 42. Bâb, 67. hadîste; kısa bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı'nda geçmişti. Tıbb'da geçtiği yerdeki 71. hâşiyede bu hadîs hakkında İbnu'l-Kayyım'dan güzel bir te'lîf de nakletmiştik.

60-..... Bize birden çok kimseler haber verdi. Onlardan biri Mugîre ibn Mıksem, biri fulân kimse, üçüncüsü de bir adamdır. Bunların üçü de eş-Şa'bî'den; o da el-Mugîre ibn Şu'be'nin kâtibi olan Verrâd'dan şöyle dediğini naklettiler. Muâviye ibn Ebî Sufyân, el-Mugîre'ye:

— Benim için Rasûlullah(S)'tan işitmiş olduğun hadîsi yaz! diye mektûb yazıp yolladı.

Verrâd dedi ki: Bunun üzerine el-Mugîre de Muâviye'ye şunları yazdı:

— Ben Rasûlullah'ın namâzdan çıkması akabinde üç kerre şunları söyler olduğunu işittim; ***"Lâ ilâhe illa'llâhu vahdehu lâ şerîke lehu lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullî şey'in kadîr"***. Ve yine Rasûlullah, "Kîle ve kaale(= Denildi ve dedi)" den, çok çok suâl sormaktan, mal telef etmekten, analara itâatsizlik etmekten, kızları diri diri gömmekten nehyederdi, diye yazdı.

Ve Huşeym'den: Bize Abdulmelik ibnu Umeyr haber verip şöyle dedi: Ben Verrâd'dan işittim; o bu hadîsi el-Mugîre'den; o da Peygamber'den olmak üzere tahdîs ediyordu [65].

٢٣ــ بابُ حِفْظِ اللِّسانِ وقَوْلِ النبيِّ ﷺ ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ . وقَوْلِهِ تعالى ما يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

23- DİLİ (UYGUNSUZ KONUŞMAKTAN) KORUMAK BÂBI

Ve Peygamber(S)'in:
"Allah'a ve son güne îmân eden hayır söylesin yâhud sussun!" kavli ile
Yüce Allah'ın şu kavli:

---

65 Hadîsin bâzı rivâyetleri Namâz, Duâlar, Kader, İ'tisâm Kitâbları'nda da gelmiştir.

Kîle ve kaale: Dedi-kodu demektir. Bu iki kelime, birincisi meçhûl, ikincisi ma'lûm olmak üzere ya iki fiildir yâhud iki masdardır. Her iki takdîre göre şerhlerde birtakım lisânî bilgiler verilmiştir... Şârih Hattâbî bunun ilmî medlûlü hakkında: *Kîle ve kaale,* meclislerde, toplantı yerlerinde ve insanların dillerinde "Fulân hakkında şöyle denildi, fulân da böyle dedi" sûretinde meydana gelen fuzûlî muvâverelerdir ki, dünyevî ve uhrevî hiçbir ciddî fâidesi yoktur, demiştir.

"İnsan bir söz atmayadursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır" (Kaaf: 18) [66].

٦١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبى بَكْرٍ المُقَدَّمِىُّ حدّثنا عُمَرُ بنُ عَلِىٍّ سَمِعَ أبا حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ عنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ قال منْ يَضْمَنْ لِى ما بَيْنَ لَحْيَيْهِ وما بَيْنَ رِجْلَيْهِ أضْمَنْ لَهُ الجَنَّةَ *

61-..... Bize Amr ibnu Alî tahdîs etti, kendisi Ebû Hâzım'dan işitmiştir. O da Sehl ibn Sa'd(R)'dan ki, Rasûlullah (S): *"Her kim iki çene kemiği arasındaki dilini ve iki budu arasında bulunan organını* (şerrden korumayı) *bana te'mîn ederse, ben de ona cenneti te'mîn ederim!"* buyurmuştur [67].

٦٢ــ حدّثنى عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه قال قال رَسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أوْ لِيَصْمُتْ ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلاَ يُؤْذِ جارَهُ ومنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ *

62-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle

---

66 Bundan önceki iki âyet şöyledir: ***"And olsun insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu da biz biliriz.*** (Çünkü) ***biz ona şâh damarından daha yakınız. Hatırla ki*** (insanın) ***hem sağında, hem solunda oturan, onun amellerini tesbît etmekte olan iki de*** (melek) ***vardır"*** (Kaaf: 16-17).

Yânî her insanın söylediğini alıp zabta me'mûr iki melek vardır. İfâdesini zabteder dururlar... Gerek hayra ve gerek şerre dâir ağzından ne çıkarsa herhâlde yanında bir rakîb, ne yaptığını, ne söylediğini gözeten bir murâkıb hazır. Hiçbir dediğini kaçırmadan kaydederlerken Allah ona her yakından daha yakındır. O sırada insanın nefsinde onların dahî vâkıf olamayacakları gizlilikleri bilir, dilediği te'sîri yapabilir. Şu hâlde meleklerin zabt ve hıfzı O'nun ihtiyâcından değil, kulların istikbâli için hikmete mebnîdir... Bu âyetin zâhirinden anlaşıldığına göre, bu melekler ağızdan çıkan her sözü yazarlar, bunun delâletinden fiilleri de yazdıkları anlaşılır... (*Hakk Dîni,* VI, 4513-4514).

67 Bilhassa dil ile ferci zikretti. Çünkü bu ikisi, dünyâda insan üzerine en büyük belâdırlar. Bunların şerrlerinden korunan, şerrlerin en büyüğünden korunmuş olur. Bu, her ân hatırda tutulup günlük hayâtta uygulanacak çok kıymetli bir hayât düstûrudur.

buyurdu: *"Allah'a ve son güne îmân eden hayır söylesin yâhud sussun. Allah'a ve son güne îmân eden komşusuna ezâ etmesin. Allah'a ve son güne îmân eden, konuğuna ikrâm etsin!"*

٦٣ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا لَيْثٌ حدّثنا سَعِيدٌ المَقْبُرِيُّ عنْ أبي شُرَيْحٍ الخُزَاعِيِّ قال سَمِعَ أُذُناىَ ووَعاهُ قَلْبِى النبىَّ ﷺ يَقُولُ الضِّيافَةُ ثَلاَثَةُ أيَّامٍ جائِزَتُهُ قِيلَ وما جائِزَتُهُ قال يَوْمٌ ولَيْلَةٌ ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ومَنْ كانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أو لِيَسْكُتْ *

63-..... Ebû Şurayh el-Huzâî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bu hadîsi teblîğ ederken (benim iki gözüm yüzünü gördü) iki kulağım söylediklerini işitti ve kalbim de ezberledi. Peygamber:

— *"Konukluk üç gündür. Onlardan biri gelip geçici olandır"* buyurdu.

— Konuğun câize olanı, yânî gelip geçici olanı nedir? denildi.

Peygamber:

— "(Onun gelip geçicisi) *bir gün ve bir gecedir. Kim Allah'a ve son güne îmân ediyorsa, konuğuna ikrâm etsin. Kim Allah'a ve son güne îmân ediyorsa hayır söylesin yâhud sükût etsin!"* buyurdu [68].

٦٤ــ حدّثنى إبْراهِيمُ بنُ حَمْزَةَ حدّثنى ابنُ ابى حازِمٍ عنْ يَزِيدَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْراهِيمَ عنْ عِيسَى بنِ طَلْحَةَ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ التَّيْمِىِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إنَّ العَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بالكَلِمَةِ ما يَتَبَيَّنُ فِيها يَزِلُّ بِها فى النَّارِ أبْعَدَ مِمَّا بَيْنَ المَشْرِقِ *

64-..... Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S) şöyle buyururken işitmiştir: *"Kul bâzen içinde ne olduğu belli olmayan* (yânî kötülüğünü ve ne sâbit olacağını düşünmeden) *bir söz söyler de, o söz sebebiyle ateşin içinde, güneşin doğduğu yer ile battığı yer arasından daha uzak bir derinliğe kayıp gider!"*

٦٥ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُنِيرٍ سَمِعَ أبا النضْرِ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ يَعْنِى ابنَ دِينارٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عن النبىِّ

68 Bunun bir rivâyeti Edeb Kitâbı'nda da geçmişti.

ﷺ قال إنَّ العَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالكَلِمَةِ مِنْ رِضْوانِ اللَّهِ لايُلْقِى لَها بالاً يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِها دَرَجاتٍ وإنَّ العَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بالكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لايُلْقِى لَها بالاً يَهْوِى بِها فِي جَهَنَّمَ *

65-..... Bize Abdurrahmân ibnu Abdillah, yânî İbn Dînâr, babası Abdullah'tan; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir kul, Allah'ın hoşnûd olduğu kelimelerden bir kelimeyi ehemmiyet vermiyerek söyler de Allah o kimseyi bu kelime sebebiyle birçok derecelere yükseltir. Bir kul da Allah'ı öfkelendirecek kelimelerden bir kelimeyi, hiç ehemmiyet vermeden söyler de, kendisi o kelime sebebiyle cehennemin içine düşer!"* [69].

٢٤ــ بابُ البُكاءِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ

24- ALLAH SAYGISINDAN DOLAYI AĞLAMAK BÂBI

٦٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** يَحْيٰى عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قال **حدّثنى** خُبَيْبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ حَفْصِ بنِ عاصِمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ رَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ فَفاضَتْ عَيْناهُ *

66-..... Ubeydullah şöyle dedi: Bana Habîb ibnu Abdirrahmân, Hafs ibn Âsım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları* (kıyâmet gününde) *gölgelendirecektir: Biri* (lisânen yâhud kalben) *Allah'ı anıp da iki gözü yaş akıtan kişidir..."* buyurmuştur [70].

---

69 Bu hadîsler dâimâ az konuşmayı teşvîk etmektedir. Bir söz söyleneceği zamân, onun ne ma'nâlara geleceği ve ne te'sîrler icrâ edeceği, zararı, faydası enine boyuna tefekkür ve tezekkür edilmelidir. Nitekim belki de Allah, kişinin dinlemesi, söylemesinin iki katı olsun diye, insanda iki kulak ile bir dil yaratmıştır.

70 Bu, Ezân'ın Başlaması ve Zekât Kitâbı'nda tam olarak geçen hadîsten bir parçadır.

٢٥ــ بابُ الخوْفِ مِنَ اللَّهِ

25- AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'TAN KORKMA(NIN FADLI) BÂBI

٦٧ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ رِبْعِىٍّ عنْ حُذَيْفَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال كانَ رَجُلٌ مِمَّنْ كان قَبْلَكُمْ يُسِيءُ الظَّنَّ بِعَمَلِهِ فقال لأَهْلِهِ إذَا أنامُتُّ فَخُذُونِى فَذَرُّونِى فى البَحْرِ فى يَوْمٍ صائِفٍ ففَعَلُوا بِهِ فَجَمَعَهُ اللَّهُ ثُمَّ قال ما حَمَلَكَ عَلى الَّذِى صَنَعْتَ قال ما حَمَلَنِى إلاَّ مَخافَتُكَ فَغَفَرَ لهُ *

67-..... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Rıb'î'den; o da Huzeyfe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizden önce geçen ümmetlerden bir kişi vardı. Amelinin kötülüğünü düşünerek âilesine şöyle vasiyet etti:*

— Ben öldüğüm zamân sizler benim cesedimi alın ve beni küçük küçük zerrelere parçalayın da sıcak bir günde denize serpip dağıtın! dedi.

Ölünce âilesi ferdleri onu dediği şekilde yaptılar. Allah onun zerrelerini topladıktan sonra, ona:

— Seni bu yaptığın işe sevkeden nedir? diye sordu.

O kul da:

— Beni bu işi yapmaya sevkeden, ancak Sen'den korkmamdır, dedi.

Bunun üzerine Allah onu mağfiret eyledi!" [71].

٦٨ــ حدّثنا مُوسٰى حدّثنا مُعْتَمِرٌ سَمِعْتُ أبى حدّثنا قَتادَةُ عنْ عُقْبَةَ ابنِ عَبْدِ الغافِرِ عنْ أبى سَعِيدٍ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم ذَكَرَ رَجُلاً فِيمَنْ كان سَلَفَ أوْ قَبْلَكُمْ آتاهُ اللَّهُ مالاً وَوَلَدًا يَعْنِى أعْطاهُ مالاً قال فَلَمَّا حُضِرَ قال لِبَنِيهِ أىَّ أبٍ كُنْتُ لَكُمْ قالُوا خَيْرَ أب قال فإنَّهُ لَمْ يَبْتَئِرْ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرًا فَسَرَّها قَتادَةُ لَمْ يَدَّخِرْ وإنْ يَقْدَمْ عَلى اللَّهِ يُعَذِّبْهُ فانْظُرُوا فإذا

Hâkim'in Enes'ten rivâyetinde *"Her kim Allah'ı zikredip de gözyaşları Allah haşyetinden yere akacak derecede gözleri sulanırsa, kıyâmet gününde azâb olunmaz!"* buyurulmuştur. Halvette Allah'ı zikretmek ihlâsa yakın ve riyâdan uzak olduğu için makbûldür.

71 Bunun bir rivâyeti İsrâîl oğulları'nın zikri'nde geçti.

مُتُّ فأحْرِقُونِى حتَّى إذَا صِرْتُ فَحْمًا فاسْحَقُونِى أوْ قال فاسْهَكُونِى ثُمَّ إذا كانَ رِيحٌ عاصِفٌ فأذْرُونِى فِيها فأخَذَ مَواثِيقَهُمْ عَلى ذٰلِكَ ورَبِّى فَفَعَلوا فقال اللَّهُ كُنْ فإذَا رَجُلٌ قائِمٌ ثُمَّ قال أىْ عَبْدِى ما حَمَلَكَ على ما فَعَلْتَ قال مَخافَتُكَ أوْ فَرَقٌ مِنْكَ فَما تَلافاهُ أنْ رَحِمَهُ اللَّهُ **فَحَدَّثْتُ** أبا عثْمانَ فقال سَمِعْتُ سَلْمانَ غَيْرَ أنَّهُ زادَ فأذْرُونِى فى البَحْرِ أوْ كما **حَدَّثَ** * وقال مُعاذٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ سَمِعْتُ عُقْبَةَ سَمِعْتُ أبا سَعِيدٍ عنِ النبىِّ ﷺ *

68-..... Bize Katâde, Ukbe ibnu Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle zikretmiştir: *"Sizden önce geçenler içinde yâhud sizden önceki ümmetlerden bir adam vardı. Allah ona mal ve evlâd getirmişti, yânî ona mal vermişti."*

Dedi ki: *"Kendisine ölüm yaklaşınca oğullarına:*

— Ben sizler için hangi çeşit bir baba oldum? dedi.

Oğulları:

— Sen bize hayırlı bir baba oldun, dediler.

O da:

— Şu muhakkak ki, bu baba, Allah yanında bir hayır biriktirmemiştir, dedi."

Katâde bu *"Lem yebteir..."* sözünü, "Allah yanında bir hayır biriktirmedi" diye tefsîr etmiştir.

"Baba şöyle devâm etti:

— Bu baba, Allah huzûruna vardığında Allah onu azâb edecektir. Bunun için bakınız! Ben öldüğüm zamân siz beni yakınız, kapkara kömür olduğum zamân beni ezip öğüterek ufalayınız -yâhud: *Beni iyice inceltiniz-. Sonra şiddetli esen bir rüzgâr olduğu zamân benim zerrelerimi rüzgâra verip uçurunuz, dedi ve oğullarından bu söylediklerini yapacaklarına dâir:*

— Rabb'ime yemîn olsun ki, yapacağız! diye kesin ahd ve mîsâklarını aldı.

Sonra oğulları onun kendilerine söylediği bu işleri yaptılar. Allah Taâlâ o kimseye "Ol!" buyurdu, o da hemen bir adam olup ayakta durdu. Sonra Allah ona:

— Ey kulum, bu yaptığın vasiyete seni sevkeden nedir? diye sordu.

O zât:

— Sen'in mahâfetin -yâhud: *Sen'den korkmaktır-, dedi.*

Allah:

— Kusûru -yâhud: *Elden kaçan fırsatı- Allah'ın merhamet et-*

mesi telâfî eder, buyurdu."

Süleymân et-Teymî yâhud Katâde şöyle dedi: Ben bu hadîsi Ebû Usmân'a tahdîs ettim. O da: Ben bunu Selmân el-Fârisî'den; o da Peygamber'den tahdîs ediyordu. Ancak o şunu ziyâde etti: *"O adam: Benim zerrelerimi denize serpin, dedi"* yâhud Ebû Saîd'in tahdîs ettiği gibi. Muâz da şöyle dedi: Bana Şu'be tahdîs etti ki, Katâde: Ben Ukbe'den işittim, demiş; Ukbe de: Ben Ebû Saîd'den işittim; o da Peygamber'den, demiştir [72].

٢٦ــ بابُ الإنتِهاءِ عنِ المَعاصِي

26- MA'SİYETLERDEN VAZGEÇME(NİN VUCÛBU) BÂBI

٦٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى مُوسَى قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مَثَلِى ومَثَلُ ما بَعَثَنِى اللَّهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمًا فقال رَأَيْتُ الجَيْشَ بِعَيْنَىَّ وإِنِّى أَنا النذِيرُ العُرْيانُ فالنَّجاءَ النَّجاءَ فأَطاعَتْهُ طائِفَةٌ فأَدْلَجُوا عَلى مَهْلِهِمْ فَنَجَوْا وَكَذَّبَتْهُ طائِفَةٌ فَصَبَّحَهُمُ الجَيْشُ فاجْتاحَهُمْ *

69-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Benim meselim ve beni kendisiyle Allah'ın peygamber gönderdiği şeyin meseli, şu kimsenin meseli gibidir: O bir kavme geldi de:*

— Ben şurada gözlerimle bir ordu gördüm (onlar beni soydular, ben kaçtım). *Ben çıplak bir korkutucuyum. Hemen kurtulmaya, hemen kaçmaya bakın! dedi.*

Bu haber üzerine kavimden bir tâife ona itâat edip sözünü tutarak bütün gece vakaar ve haysiyetleriyle kaçıp kurtuldular.

Kavimden bir tâife de onu yalanladılar. Bunun üzerine sabâhleyin ansızın ordu onları basıp hepsini öldürdü" [73].

---

72 Bunun birkaç rivâyetini Müslim, Tevbe'de getirmiştir. *Müslim Ter.*, VIII, 247-250 "2756-2757".

73 Buhârî bunun bir rivâyetini İ'tisâm'da, Müslim de Peygamber'in fazîletleri bölümünde getirdi. Hadîste ma'siyetlere düşmekten sakındırma ve ma'siyetlerden vazgeçme gerektiği apaçık meydandadır.

٧٠ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنادِ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّهُ حَدَّثَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَقُولُ إنَّما مَثَلِى ومَثَلُ النَّاسِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نارًا فلَمَّا أضاءَتْ ماحَوْلَهُ جَعَلَ الفَراشُ وهٰذِهِ الدَّوابُّ الَّتِى تَقَعُ فى النَّارِ يَقَعْنَ فِيها فَجَعَلَ يَنْزِعُهُنَّ ويَغْلِبْنَهُ فَيَقْتَحِمْنَ فِيها فأنا آخذُ بِحُجَزِكُمْ عنِ النَّارِ وهُمْ يَقْتَحِمُونَ فِيها *

70-..... Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan tahdîs etti. O da Ebu'z-Zinâd'a Ebû Hureyre(R)'den işittiğini tahdîs etmişti. Ebû Hureyre de Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"Benim meselimle insanların meseli, ancak şu adamın meseli gibidir: O bir ateş yaktı da, ateşin ışığı etrâfını aydınlattığı zamân küçük kelebekler ve ateşin içine düşer olan şu hayvanlar ateşin içine düşmeğe başladılar. O adam da bu hayvancıkları geri çekmeye başladı. Fakat hayvanlar ona gâlib gelip hepsi de ateşin içine düşüyorlardı. İşte ben de sizlerin izâr bağlarınızdan tutuyor ve sizleri ateşten çekip kurtarmaya çalışıyorum. İnsanlar ise ateşe giriyorlar!"* [74].

٧١ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا زَكَرِيَّاءُ عنْ عامِرٍ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللّٰهِ ابنَ عَمْرٍو يَقُولُ قال النبىُّ ﷺ المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ المُسْلِمُونَ مِنْ لِسانِهِ ويَدِهِ والمُهاجِرُ مَنْ هَجَرَ مانَهَى اللّٰهُ عنْهُ *

71-..... Âmir eş-Şa'bî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Amr'dan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): *"Müslümân, dilinden ve elinden müslümânların selâmette kaldığı kimsedir. Muhâcir de Allah'ın nehyettiği şeyleri terkedendir"* buyurdu [75].

---

74 Bunun bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı; ***"Biz Dâvûd'a*** (oğlu) ***Süleymân'ı ihsân ettik..."*** (Sâd: 30) kavli'nde de, kısaltılmış olarak geçmişti.

Bu ateş yakan adam temsîli, el-Bakara: 17. âyette de biraz farklı olarak geçmektedir.

75 Bu hadîs de Peygamber'in cevâmi'u'l-kelim denilen câmiâlı sözlerindendir. Bunda Mekke fethi ile Medîne'ye hicret etme sevâbına erişemeyenlerin gönüllerini hoş etme yüksek müjdesi vardır.

Bunun bir rivâyeti Îmân'da da geçmişti.

٢٧ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم لَوْ تَعْلَمُونَ ماأعلَمُ لَضَحِكْتُمْ قليلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا

27- PEYGAMBER(S)'İN: *"Benim bilmekte olduğum hakîkatleri sizler bilir olsaydınız, muhakkak az güler çok ağlardınız"*
KAVLİ BÂBI

٧٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنهُ كانَ يَقُولُ قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ لَوْ تَعْلَمُونَ ما أعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً ولَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا *

72-..... Ebû Hureyre (R) şöyle der idi: Rasûlullah (S): *"Benim bilmekte olduğum hakîkatleri sizler bilir olsaydınız, muhakkak az güler, çok ağlardınız"* buyurdu [76].

٧٣ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُوسَى بنِ أنَسٍ عنْ أنَسٍ رضى اللّٰه عنه قال قال النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم لَوْ تَعْلَمُونَ ما أعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً ولَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا *

73-..... Enes ibn Mâlik (R) de: Peygamber (S): *"Benim bilmekte olduğum şeyleri sizler bilir olsaydınız, elbette az güler, çok ağlardınız"* buyurdu, demiştir [77].

٢٨ــ بابٌ حُجِبَتِ النَّارُ بالشَّهَوَاتِ

---

76 Rabb'ini daha çok bilen kimse, Rabb'inden daha çok korkulu olur. Korku şiddetinin alâmeti de cezâ gerektiren bir günâh işlediği zamân kalbin devâmlı ürpermesi, bedenin değişmesi, haşyet ve ağlamaktır.

"İlâhî azametin ne olduğunu, cürüm ehlinin uğrayacakları ilâhî intikaamın şiddetini, kıyâmet hâllerini, ateş azâbının dehşetini bilseniz" demektir ki, bunları müşâhede eden kimsede dünyâ neşvesi ve sevinci kalmayacağı açıktır. *"Az gülerdiniz"* demek "Gülmeye hiç mecâliniz kalmazdı" demek olur.

77 Yüce Allah Kur'ân'da da şöyle buyurmuştur: ***"Artık işlemekte oldukları günâhın cezâsı olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar onlar!"*** (et-Tevbe: 82).

28- BÂB:
"Cehennem, şehvet perdeleriyle örtülmüştür"

٧٤ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال حُجِبَتِ النَّارُ بالشَّهَوَاتِ وحُجِبَتِ الجَنَّةُ بالمَكارِهِ *

74-..... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Ateş, şehvet perdeleriyle perdelenip örtüldü. Cennet de nefsin hoşlanmadığı mükellefiyetlerin zorluklarıyle perdelenip örtüldü"* buyurmuştur [78].

٢٩ــ بابٌ الجَنَّةُ أقْرَبُ إلى أحَدِكُمْ مِنْ شِراكِ نَعْلِهِ والنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ

29- BÂB:
"Cennet sizin herbirinize kendi nalınının tasmasından daha yakındır. Ateş de bunun gibi yakındır".

٧٥ــ حدّثنى مُوسَى بنُ مَسْعُودٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ والأعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنْهُ قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الجَنَّةُ أقْرَبُ إلى أحَدِكُمْ مِنْ شِراكِ نَعْلِهِ والنارُ مِثْلُ ذَلِكَ *

75-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R): Peygamber (S): *"Cennet sizin herbirinize, kendi ayağındaki ediğin tasmasından daha yakındır. Ateş de bunun gibi yakındır"* buyurdu, demiştir [79].

٧٦ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عبْدِ

---

78 Bu hadîs de Peygamber'in câmialı sözlerindendir. Nefisler şehvetlere meyletse de şehvetleri kötülemekte, nefislere hoş gelmeyip meşakkatli olsa da tâatlere teşvîkte çok belîğdir.

79 Yânî tâatler cennete, ma'siyetler cehenneme yaklaştırır.

المَلِكِ ابنِ عُمَيْرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عن أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال أصْدَقُ بَيْتٍ قالَهُ الشَّاعرُ * ألاَ كلُّ شَيْءٍ ما خَلاَ اللَّهُ باطِلُ *

76-..... Bize Şu'be, Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Şâir sınıfının söylediği en doğru beyit:*

Elâ kullu şey'in mâ halâllâhe bâtılu
(Ve kullu naîmin lâ mâ hâlete zâilu)
(= Allah'tan başka herşey bâtıldır,
Ve her ni'met çâresiz zâil olucudur)

beytidir" buyurmuştur [80].

٣٠ــ بابٌ لِيَنْظُرْ إلى مَنْ هُوَ أسْفَلَ مِنْهُ ولاَيَنْظُرْ إلى مَنْ هُو فَوْقَهُ

30- BÂB:
"İnsan (dünyâ ni'meti husûsunda) *kendinden aşağıda olan kimseye baksın da, kendinin üstünde olana bakmasın".*

٧٧ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ قال إذَا نَظَرَ أحَدُكُمْ إلي مَنْ فُضِّلَ عليْهِ فى المالِ والخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إلى مَنْ هُوَ أسْفَلَ مِنْهُ *

77-..... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Sizden biriniz yaratılış, mal ve evlâd husûsunda kendisinden üstün kılınmış kimselere baktığı zamân* (üzülmesin), *hemen kendisinden aşağı* (hâlli) *kimselere baksın"* buyurmuştur [81].

---

80 Bu, Lebîd ibn Rabîa el-Âmirî'nin kasîdesinden bir beyittir. Lebîd'i Buhârî, İbnu Ebî Hayseme ve diğerleri sahâbîlerden saymışlardır. Lebîd, Usmân'ın devrine kadar yaşamış, yüzyirmi yâhud yüzelli yaşında Kûfe'de vefât etmiştir. Beytin başlığa uygunluğu, dünyâda Allah'a tâate dönmeyen ve O'na yaklaştırmayan herşey bâtıl olunca, onlarla uğraşmak, insana ayakkabının bağı kadar yakın olmakla berâber cennetten uzaklaştırıcı olması bakımındandır... (Kastallânî).

81 Kirmânî: Dünyâ zînetleri husûsunda kişi, kendi noksanı, kolay olması, Allah'ın in'âm ettikleriyle ferahlaması ve onlara şükretmesi için kendinden aşağıda

٣١ــ بابُ مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ أو بِسَيِّئَةٍ

31- BİR GÜZELLİK İŞLEMEYİ YÂHUD BİR ÇİRKİNLİK YAPMAYI KASDEDEN KİMSE BÂBI

٧٨ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عبْدُ الوَارِثِ حدّثنا جَعْدٌ أبو عُثْمانَ حدّثنا أبو رجاءٍ العُطارِدِيُّ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ فِيما يَرْوِى عنْ ربِّهِ عَزَّ وجَلَّ قال قال إنَّ اللَّهَ كَتَبَ الحَسَناتِ والسَّيِّئات ثُمَّ بَيَّنَ ذٰلِكَ فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْها كَتَبَها اللَّهُ لهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كامِلَةً فإنْ هُوَ هَمَّ بِها فَعَمِلَها كَتَبَها اللَّهُ لهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَناتٍ إلى سَبْعِمائَةِ ضِعْفٍ إلى أضْعافٍ كَثِيرَةٍ ومَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْها كَتَبَها اللَّهُ لهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كامِلَةً فإنْ هُوَ هَمَّ بِها فَعَمِلَها كَتَبَها اللَّهُ لهُ سَيِّئَةً واحِدَةً *

78-..... Bize Ebû Recâ el-Utâridî, İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. Peygamber (S) Azîz ve Celîl olan Rabb'inden rivâyet ettiği bir hadîsinde şöyle dedi: *"Şübhesiz Yüce Allah* (eşyâdaki) *güzellikleri ve çirkinlikleri takdîr edip yazdı. Sonra güzellerin güzelliğini, fenâların ve kötülerin de çirkinliklerini beyân edip açıkladı. Her kim bir güzel iş yapmak diler de onu yapamazsa, Allah o kimse hesâbına kendi dîvânında* (meleklerine) *tam bir hasene* (sevâbı) *yazdırır. Eğer o kimse güzel bir iş yapmak ister ve yaparsa Allah o kimse lehine kendi dîvânında on hasene sevâbından yediyüz misline ve daha çok emsâline kadar hasene sevâbı yazdırır. Bir kimse de çirkin bir iş yapmayı kasdeder ve onu işlemezse, Allah kendi dîvânında onun lehine tam bir hasene sevâbı yazdırır. Eğer o kimse fenâ bir iş yapmak ister de o fenâlığı yaparsa, Allah onun aleyhine bir tek kötülük yazdırır"* [82].

٣٢ــ بابُ ما يُتَّقَى مِنْ مُحَقَّراتِ الذُّنُوبِ

---

olana baksın. Dîn işlerinde âhiretle ilgili husûslarda ise fazîletler kazanmakta rağbetinin artması için kendinden üstün kimselere baksın demiştir.

82 Bu hadîste, Allah'ın bu ümmet üzerindeki fadlının genişliğinin beyânı vardır. Çünkü böyle olmayaydı, hemen hemen cennete kimse giremezdi. Zîrâ kulların çirkinlikler işlemeleri, haseneler işlemelerinden daha çoktur. Bunu Müslim de Îmân'da getirmiştir.

Güzel amellere on katından yediyüz katına ve daha çoğuna kadar sevâb verileceği, Kur'ân'da da va'd edilmiştir: (el-Bakara: 245, 261; el-En'âm: 160).

32- GÜNÂHLARIN KÜÇÜK GÖRÜLENLERİNDEN SAKINILMASI BÂBI

٧٩ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا مَهْدِيٌّ عنْ غَيْلانَ عنْ أنسٍ رضى اللّه عنه قال إنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أعْمالاً هِيَ أدَقُّ في أعْيُنِكُمْ مَنَ الشَّعَرِ إنْ كُنَّا نَعُدُّ عَلى عَهْدِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم المُوبِقاتِ قال أبو عَبْدِ اللّهِ يَعْنِى بِذٰلِكَ المُهْلِكاتِ *

79-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Sizler muhakkak birçok ameller yapmaktasınız ki, onlar sizin gözlerinizde kıldan incedir. Şu muhakkak ki, bizler Peygamber(S)'in zamânında onları helâk edici günâhlar sayardık.

Ebû Abdillah el-Buhârî: Enes, bu "Mûbikaat" sözüyle "Muhlikât"ı kasdediyor, demiştir [83].

٣٣ــ بابٌ الأعْمالُ بِالخواتِيمِ وما يُخافُ مِنْها

33- BÂB: AMELLER (ÖLÜM SIRASINDAKİ) SONLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLİR VE ONLARDAN KORKULACAK OLANLAR?

٨٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بن عَيَّاشٍ حدّثنا أبو غَسَّانَ قال حدّثنى أبو حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قال نَظَرَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم إلى رَجلٍ يُقاتِلُ المُشْرِكِينَ وكانَ مِنْ أعْظَمِ المُسْلِمِينَ غَناءً عنْهُمْ فقال مَنْ أحَبَّ أنْ يَنْظُرَ إلى رَجُلٍ مِنْ أهْلِ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ إلى هٰذا فَتَبِعَهُ رَجُلٌ فَلَمْ يَزَلْ عَلى ذٰلِكَ حتّى جُرِحَ فاسْتَعْجَلَ المَوْتَ فقال بِذُبابَةِ سَيْفِهِ فَوَضَعَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ فَتَحامَلَ عَلَيْهِ حتّى خَرَجَ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ فقال النبيُّ ﷺ إنَّ العَبْدَ لَيَعْمَلُ فِيما يَرٰى النَّاسُ عَمَلَ أهْلِ الجَنَّةِ وإنَّهُ لَمِنْ أهْلِ النَّارِ ويَعْمَلُ فِيما يَرٰى النَّاسُ عَمَلَ أهْلِ النَّارِ وهُوَ مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ وإنَّما الأعْمالُ بِخَواتِيمِها *

---

83 Hadîsin ma'nâsı, Yüce Allah'ın şu kavline dönücüdür: "... *Siz onu kolay ve küçük sanıyordunuz. Hâlbuki o, Allah katında büyüktür*" (en-Nûr: 15).

80-..... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Hayber harbinde müşriklerle mukaatele etmekte olan bir adama baktı. O adam savaştaki yeterlilik bakımından müslümânların en büyükleri derecesinde idi. Ona baktı da:

— *"Her kim cehennem ehlinden bir adama bakmak isterse, şu adama baksın!"* buyurdu.

Peygamber'in bu sözü üzerine sahâbîlerden bir zât hiç ayrılmaksızın o adamı ta'kîb edip gözledi. O adam sonunda yaralanınca çabuk ölmek isteyerek kendi kılıcının sivri ucunu iki memesinin arasına koydu. Sonra üzerine dayanıp yüklendi, kılıç iki küreği arasından dışarı çıktı (ve öldü). Onun bu işi Peygamber'e ulaşınca:

— *"Kul, insanların görüşünde cennet ehlinin amelini yapar, hâlbuki o, muhakkak ateş ehlindendir. Yine kul insanların görüşünde ateş ehlinin amelini yapar, hâlbuki o, cennet ehlindendir. Ameller ancak* (ölüm sırasındaki) *sonlarına göre değerlendirilir"* buyurdu [84].

٣٤ــ بابٌ العُزْلَةُ راحَةٌ مِنْ خُلاَّطِ السُّوءِ

34- BÂB: YALNIZ YAŞAMAK KÖTÜ TOPLULUKLARA KARIŞMAKTAN RAHATLIKTIR

٨١ــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال **حدّثني** عَطَاءُ ابنُ يَزِيدَ أنَّ أبا سَعِيدٍ **حدّثَهُ** قال قِيلَ يارسولَ اللَّهِ * وقال مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** الأَوْزاعِيُّ **حدّثنا** الزُّهْرِيُّ عنْ عَطاءِ بنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ قَالَ جاءَ أعْرابِيٌّ إلى النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ أيُّ الناسِ خَيْرٌ قال رَجلٌ جاهَدَ بِنَفْسِهِ ومالِهِ ورَجُلٌ في شِعْبٍ مِنَ الشِّعابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ ويَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ * تابَعَهُ الزُّبَيْدِيُّ وسُلَيْمانُ بنُ كَثِيرٍ والنُّعْمانُ عن الزُّهْرِيِّ * وقال مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عَطاءٍ أوْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ أبي سَعِيدٍ عنِ النبيِّ ﷺ * وقال يُونُسُ وابنُ مُسافِرٍ ويَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَطَاءٍ عنْ بَعْضِ أصْحابِ النبيِّ ﷺ عنِ النبيِّ ﷺ *

84 Hadîsin bir rivâyeti Cihâd, "Fulân şehîddir denilmez bâbı"nda geçmişti. Kader'de de gelecektir.

81-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Bir bedevî Arab Peygamber(S)'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! İnsanların hangisi hayırlıdır? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Canıyle, malıyle* (Allah yolunda) *cihâd eden adamdır ve bir de vâdîlerden bir vâdî içinde* (yalnızlığa çekilerek) *Rabb'ine ibâdet eden ve insanları şerrinden rahat bırakan adamdır"* buyurdu.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Şuayb'e, ez-Zubeydî, Süleymân ibn Kesîr ve en-Nu'mân mutâbaat etmişlerdir. Ve Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Atâ ibn Yezîd'den yâhud Ubeydullah'tan; o da Ebû Saîd'den; o da Peygamber'den olmak üzere söyledi.

Yûnus, İbnu Musâfir, Yahyâ ibn Saîd üçlüsü de İbn Şihâb'dan; o da Atâ ibn Yezîd'den; o da Peygamber'in bâzı sahâbîlerinden; onlar da Peygamber(S)'den söylediler [85].

٨٢ــ حدّثنا أَبُو نُعَيْمٍ **حدّثنا** المَاجِشُونُ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبِى صَعْصَعَةَ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى سَعِيدٍ أنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ يَأْتِى عَلى النَّاسِ زَمانٌ خَيْرُ مالِ الرَّجُلِ المُسْلِمِ الغَنَمُ يَتْبَعُ بِها شَعَفَ الجِبالِ ومَوَاقِعَ القَطْرِ يَفِرُّ بِدِينِهِ مِنَ الفِتَنِ *

82-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"İnsanlar üzerine öyle* (sıkıntılı) *bir zamân gelir ki, onda müslümân kişinin hayırlı malı koyun sürüsüdür. Müslümân o koyun sürüsünü dağ başlarına ve yağmur düşen vâdîlere götürür, böylece dîni yüzünden olacak fitnelerden kaçar kurtulur!"* [86].

---

85 Hadîsteki *"Bir vâdî içinde yalnızlığa çekilerek"* ta'bîri, umûmî ahlâkın bozulduğu fitne zamânlarında İslâm umdelerini korumak için kendi evinde veyâ çalışma sâhasında münzevî bir hayât yaşama tarzı tercîh edilmesinin hayırlı olduğunu bildirmektedir. Arzû edilen, halkın dedikodusundan çekinerek mü'minin kendi bucağında İslâmî düstûrlar içinde yaşamasıdır. Bu hâlde dahî dîn ve devletin korunması için ictimâî dayanışmanın en belirgin görünüşü olan cihâda katılmanın en güzel uslûb ile emredilmesi de, hadîste hedef alınan gâyenin bir anarşistlik değil, sâde bir inzivâ olduğunu gösterir.

86 Bunun bir rivâyeti Îmân'da da geçmişti.

23 Ağustos 1954'te Nazilli'de Kestâne Câmii'nden iki sokak aşağıdaki köşede, oğlu Hâlis'in dükkânı önünde, baba dostu Hâfız Hacı Alî Şeyh Efendi , isteğim üzerine:

a. Kur'ân'la çok meşgûl ol.

b. Her işinde ve hareketinde Allah rızâsını gözet.

c. Ekseriyâ uzleti tercîh et!

٣٥ــ بابُ رَفْعِ الأمانَةِ

35- (İNSANLARDAN) EMÂNETİN KALDIRILMASI BÂBI [87]

٨٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ حدّثنا فُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا هِلالُ ابنُ عَلِيٍّ عنْ عَطاءِ بن يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم إذَا ضُيِّعَتِ الأمانَةُ فانْتَظِرِ السَّاعَةَ قال كَيْف إضاعَتُها يارسولَ اللّهِ قال إذَا أُسْنِدَ الأمْرُ إلى غَيْرِ أهْلِهِ فانْتَظِرِ السَّاعَةَ *

83-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S- bir A'râbî'nin sorusuna cevâb olarak):

— *"Emânet zâyi' edildiği zamân kıyâmeti bekle!"* buyurdu.

A'râbî:

— Emâneti zâyi' etmek nasıl olur yâ Rasûlallah? diye tekrar sorunca:

— *"İş ehli olmayan kimseye havâle edilip dayandırıldığı zamân kıyâmeti bekle!"* buyurdu [88].

٨٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ زَيْدِ ابنِ وَهْبٍ حدّثنا حُذَيْفَةُ قال حدّثنا رسولُ اللّهِ ﷺ حَدِيثَيْنِ رَأيْتُ أحَدَهُما

öğütlerini vermişti. Bu zât Arabça bilir, hâfız, âlim ve ma'nevî ilimlerde mütehassıs idi. Tab'ıma uyan bu üç öğüdü bütün hayâtımda uygulamaya çalıştım. Resmî vazîfelerimde de, husûsî durumlarımda da bu öğütlerden çok faydalar gördüm. Allah ona rahmetler ihsân etsin. Beni bunları uygulayacak bir vazîfede kullanan Allah'a da hadsiz hamd ve senâlar olsun! (Mehmed Sofuoğlu)

87 *Emânet,* bir adam emîn ve i'timâd edilir olmak ma'nâsınadır. Bu ma'nâda isim de olur. "O emânet ehlidir" denilir ki, onda hıyânet yoktur demektir. *Emânet,* emîn kimsenin uhdesine vedîa kılınan şeye de denir. ***"Biz emâneti göklere, Yer'e ve dağlara arz*** (ve teklîf) ***ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler..."*** (el-Ahzâb: 72) âyetindeki ***"Emânet"***, farz kılınan farzlardır... Müellifin *Basâir*'de beyânına göre, bâzıları emâneti Tevhîd Kelimesi'yle, bâzıları adâlet ile ve bâzıları hecâ harfleri ile, bâzıları akıl ile tefsîr eylediler... Bâzıları indinde tabiiyye ve ihtiyâriyyeyi şâmil ilâhî tâattir, lâkin ekser olan akıl ve teklîf'tir.. *(Kaamûs Ter.).*

88 Buradaki *"Emânet"*'le murâd, devlet nufûz ve kudreti dediğimiz âmme velâyetidir denilmiştir... Kur'ân'da bu siyâsî vazîfe daha şumûllü olarak şöyle ifâde edilmiştir: ***"Şübhesiz ki Allah sizlere emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zamân adâletle hükmetmenizi emreder..."*** (en:Nisâ: 58).

Bu hadîsin bir rivâyeti İlim Kitâbı'nın evvelinde geçmişti.

وأنا أنتظِرُ الآخَرَ حدّثنا أنَّ الأمانَةَ نَزَلَتْ فى جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجالِ ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ وحدّثنا عنْ رَفْعِها قال يَنامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الأمانَةُ منْ قَلْبِهِ فَيظَلُّ أثَرُها مِثْلَ أثَرِ الوكْتِ ثُمَّ يَنامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ فَيَبْقى أثَرُها مِثْلَ المَجْلِ كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلى رِجْلِكَ فنَفِطَ فَتَراهُ مُنْتَبِرًا ولَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبايَعُونَ فَلا يَكادُ أحَدٌ يُؤَدِّى الأمانَةَ فَيُقالُ إنَّ فِي بنِى فُلانٍ رَجُلاً أمِينًا ويُقالُ لِلرَّجُلِ ما أعْقَلَهُ وما أظْرَفَهُ وما أجْلَدَهُ وما فى قَلْبِهِ مِثْقالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إيمانٍ ولَقَدْ أتَى عَلَىَّ زَمانٌ وما أُبالِى أيُّكُمْ بايَعْتُ لَئِنْ كان مُسْلِمًا رَدَّهُ عَلَىَّ الإسْلامُ وإنْ كان نَصْرانِيًّا رَدَّهُ عَلَىَّ ساعِيهِ فأمَّا اليَوْمَ فَما كُنْتُ أُبايِعُ إلاَّ فُلانًا وفُلانًا *

84-..... Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize iki hâdise haber verdi. Bunlardan birisini gördüm, öbürüsünü görmeyi gözlüyorum. Rasûlullah bana (emânetin nasıl indirildiğini şöyle) haber verdi: *"Emânet* (yânî dîn duyguları, adâlet ve emniyet umdeleri ilk önce) *sâlih kimselerin gönüllerinin derinliğine indi.* (Böylece emânet fıtrî oldu.) *Sonra o kullar Kur'ân'dan bilgi aldılar, sonra sünnetten bilgi aldılar* (bu da kesbî oldu)."

Rasûlullah bize emânetin geri kaldırılmasını da haber verip şöyle buyurdu: "(Fıtrî ve kesbî duygular sâhibi olan) *bilgili kişi, bir uyku uyur. O uyurken emânet kalbinden silinip alınır da, emânetin eseri* (izi, yeri), *rengi uçuk bir nokta hâlinde yanık yeri gibi kalır. Sonra o bilgin kişi bir uyku daha uyurken, emânetin* (geri kalan kısmı da) *alınır. Bunun eseri ve yeri de balta sallayan bir işçinin avucundaki kabarcık gibi kalır* (bir zamân sonra o da söner gider). *Şu hâlde* (o mübârek) *emânet, senin ayağına düşürdüğün bir ateş parçasının düştüğü yeri şişirip senin onu bir kabarcık şeklinde görmen gibidir. Hâlbuki bu kabarcıkta* (bedenin hayâtı üzerinde te'sîrli) *birşey yoktur* (bir zamân sonra söner gider). *Şu vaziyette halk birbirleriyle alışveriş etmek ve medenî münâsebette bulunmak için* (müşkil bir günün) *sabâhına erişmiş bulunur. Hiçbir kimse emâneti edâ etmek imkânını bulamaz. Şöyle ki, bâzen 'Fulân oğulları içinde emîn bir kimse vardır* (emâneti ona verelim)' *denilir. Bâzen birisinin lehine: 'O ne akıllıdır, ne tedbîrlidir; o ne zerâfetli zâttır, o ne kahramândır!' diye şehâdet olunur. Hâlbuki hakkında propaganda yapılan şahsın kalbinde hardal dânesi kadar îmândan bir eser yoktur."*

Huzeyfe dedi ki: Bana öyle bir zamân karşı geldi (öyle bir zamânda yaşadım) ki, o (saâdetli ve emânetli) devirde ben kiminle alışveriş edeceğim diye tasalanmazdım. Çünkü medenî münâsebette

bulunacağım kimse müslümânsa, onu İslâm Dîni (bana hıyânet etmekten) men' ederdi. Eğer Hrıstiyân (ve Yahûdî) ise, onu bulunduğu yerin vâlîsi hıyânetten men' ederdi. (Bu sûretle o devirde umûmî bir emniyet vardı.) Bu gün ise, ben fulân ve fulândan başka kimse ile alışveriş edemez oldum! [89].

٨٥ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سالِمُ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما قال سمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ إنَّما النَّاسُ كالإبِلِ المِائَةِ لاتَكادُ تَجِدُ فِيها راحِلَةً *

85-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"İnsanlar ancak yüz deve gibidirler; içlerinde hemen hemen kâmil sıfatlı, kullanışlı bir tâne iyi binek devesi bulamazsın!"* buyuruyordu [90].

---

89 Huzeyfe ibnu'l-Yemân, Peygamber'in istikbâle âid bâzı sırrlar, incelikler bildirdiği bir sahâbîdir. Onun için Huzeyfe'den rivâyet edilen yüz kadar hadîs, hep böyle ince işâret ve remizler ihtivâ eder. Nitekim bu hadîs de öyledir.

Emânet, Kur'ân'da, hadîslerde zikrolunduğu konulara göre, birkaç ma'nâya gelir: Hepsinde *Emânet,* umûmî bir ta'bîr ile "Hıyânet" mukaabili kullanılmıştır. Bu hadîsin baş tarafındaki emânetin fıtrî dîn duygusu ile kesbî ilim, ibâdet, adâlet ve medeniyet umdeleri olduğu açık olarak anlaşılmaktadır. Bu kutsal duygunun, Allah'a karşı kulluk vazîfelerinin, insanlar arasında ictimâî bir nizâm ve emniyet te'mîn eden umdelerin Allah tarafından insan gönüllerine nasıl ilhâm ve vahyolunup, sonra bunların birer birer nasıl silinip gittiğini Huzeyfe, en belîğ bir uslûb ile Peygamber'in nübüvvet lisânından nakletmiştir. Bir cümle ile, İslâm nûrunun nasıl doğduğunu, nasıl zayıflayıp söndüğünü bildirmiştir.

Hadîsin ikinci fıkrasında da İslâm nûru doğduğu ve yaşadığı müddetçe ziyâsını saçtığı yerlerde müslim, gayrımüslim bütün ferdler arasında umûmî bir emniyet ve i'timâd teessüs ettiği, o nûrun zayıflamasıyle de bütün gönülleri umûmî bir emniyetsizlik karanlığı kapladığı tasvîr olunmuştur.

Hadîsin son fıkrasında Huzeyfe, hem bu emniyet devrinde yaşadığını, hem de ictimâî nizâmın bozulup emniyetsiz bir muhît içinde kalarak fulândan ve fulândan başka kimse ile medenî muâmelede bulunmadığını bildiriyor. Huzeyfe, Usmân'ın şehîd edilmesinden kırk gün sonra, yânî hicretin otuzaltıncı yılında vefât ettiğine göre, o günlerin siyâsî, ictimâî çalkantılarını belirtmiş oluyor.

Buhârî bu hadîsi bu sened ve metinle Fitneler Kitâbı'nda; Müslim de Îmân'da getirmiştir.

90 Hadîsin başlığa uygunluğu şöyledir: İnsanlar çok fakat onlardan Allah tarafından râzı olunmuşlar azdır. Nitekim yüz deve içinde binilecek asîl devenin bir tâne oluşu da böyledir. Râzı olunmayanlar, farzları zâyi' edenlerdir. İbn Abbâs *Emânet*'i, "Farzlar"la tefsîr etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurdu: ***"Lâkin insanların çoğu bilmezler"*** (Pek çok yerde geçer); ***"Fakat onların çoğu câhillik ederler"*** (el-En'âm: 111).

٣٦ــ بابُ الرِّياءِ والسُّمْعَةِ

36- (AMELLERDE) GÖSTERİŞ YAPMA VE İŞİTİLİP ŞÖHRET KAZANMA DÜŞKÜNLÜĞÜ(NÜN KÖTÜLÜĞÜ) BÂBI

٨٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ سُفْيانَ حدّثني سَلَمةُ بنُ كُهَيْلٍ * وحدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ سَلَمَةَ قال سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم ولَمْ أسْمَعْ أحَدًا يَقُولُ قال النبيُّ ﷺ غَيْرَهُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ قال النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم مَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللّٰهُ بِهِ ومَنْ يُرائِي يُرائِي اللّٰهُ بِهِ *

86-..... Seleme ibn Kuheyl şöyle demiştir: Ben Cundeb ibn Abdillah'tan işittim. Peygamber (S) şöyle buyurdu, diyordu.

Seleme dedi ki: Ben (bu zamânda) Cundeb'den başka kimseden "Peygamber (S) şöyle buyurdu" derken işitmedim. Cundeb'e yaklaştım ve onun şöyle demekte olduğunu işittim: Peygamber (S): *"Kim* (işlediği hayrı şöhret için) *insanlara duyurursa, Allah onun* (gizli işlerini) *duyurur. Kim de* (herhangibir hayrı) *gösterişçe yaparsa, Allah da onun gösterişçiliğini meydana çıkarır"* buyurdu [91].

٣٧ــ بابُ مَنْ جاهَدَ نَفْسَهُ في طاعَةِ اللّٰهِ

37- ALLAH'A TÂAT YOLUNDA NEFSİYLE MÜCÂHEDE EDEN KİMSE(NİN FAZÎLETİ) BÂBI

---

91 *es-Sum'a:* İşitilsin kasdıyle bir iş işlemeğe denir; *Riyâ,* görülsün kasdıyle işlemeğe denir.. Sîn'in dammıyle ve fethiyle lugattir, muşhûru damme iledir *(Kaamûs Ter.).*

İşitilsin ve görülsün kasdıyle şöhret ve riyâ için yapılan işler, Allah rızâsı kasdıyle yapılmadığından makbûl ve sevâblı olmazlar. Böyle işitilme ve gösteriş kasdıyle iş yapanlar Kur'ân'da kötülenmiştir: ***"... Onlar namâza kalktıkları vakit üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı ancak birazcık hatıra getirirler"*** (en-Nisâ: 142); ***"Onlar insanlara gösteriş yapanlardır"*** (el-Mâûn: 6).

İmâm Râgıb *Müfredât'*ında şöyle dedi: İnsanın dîn husûsundaki şirki iki türlüdür: a. Büyük şirk ki, o Allah'a ortak tanımaktır. Bu en büyük küfürdür (en-Nisâ: 48). b. Küçük şirktir ki, bâzı işlerde Allah'tan başkasını Allah ile birlikte tanımaktır. Bu, riyâdır, münâfıklıktır...

٨٧ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَةُ حدّثنا أنَسُ ابنُ مالِكٍ عنْ مُعاذِ بنِ جَبَلٍ رضى اللّٰه عنه قال بَيْنَما أنا رَدِيفُ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم لَيْسَ بَيْنِى وبَيْنَهُ إلاَّ آخِرَةُ الرَّحْلِ فقال يامُعاذُ قُلْتُ لَبَّيْكَ يارسولَ اللّٰهِ وسعْدَيْكَ ثُمَّ سارَ ساعَةً ثُمَّ قال يامُعاذُ قُلْتُ لبيْكَ رسولَ اللّٰهِ وسَعْدَيْكَ ثُمَّ سارَ ساعَةً ثُمَّ قال يامُعاذُ بنَ جَبَلٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ رسولَ اللّٰهِ وسَعْدَيْكَ قال هَلْ تَدْرِي ما حَقُّ اللّٰهِ عَلى عِبادِهِ قُلْتُ اللّٰهُ ورَسولُهُ أعْلَمُ قال حَقُّ اللّٰهِ عَلى عِبادِهِ أنْ يعْبُدُوهُ ولا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ثُمَّ سارَ ساعَةً ثُمَّ قال يامُعاذُ بنَ جَبَلٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ رسُولَ اللّٰهِ وسَعْدَيْكَ قال هَلْ تَدْرِى ما حَقُّ العِبادِ عَلى اللّٰهِ إذَا فَعَلُوهُ قُلْتُ اللّٰهُ ورسُولُهُ أعْلَمُ قال حَقُّ العِبادِ عَلى اللّٰهِ أنْ لايُعَذِّبَهُمْ *

87-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti. Muâz ibn Cebel (R) şöyle demiştir: Ben bineği üzerinde iken Peygamber(S)'in arka tarafına binmiş, O'nunla aramda ancak semerin ağacı olup berâber yol aldığımız sıra bana:

— *"Yâ Muâz!"* diye nidâ etti.

Ben:

— Lebbeyke yâ Rasûlallahi ve sa'deyke (= Buyur yâ Rasûlallah, tekrar tekrar emrine hazırım, tekrar tekrar yardıma hazırım)! dedim.

Sonra bir müddet yürüdü. Sonra yine:

— *"Yâ Muâz!"* diye seslendi.

Ben:

— Buyur yâ Rasûlallah, tâate hazırım, yardıma hazırım! dedim.

Sonra bir müddet daha yürüdü. Sonra yine:

— *"Yâ Muâz ibne Cebel!"* diye seslendi.

Ben:

— Buyur yâ Rasûlallah, itâatine ve yardım etmeye hazırım! dedim.

— *"Allah'ın kulları üzerinde ne hakkı vardır bilir misin?"* diye sordu.

Ben:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim.

— *"Allah'ın kulları üzerinde sâbit olan hakkı, kulların Allah'a itâat ve ibâdet etmeleri ve Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamalarıdır"* buyurdu.

Sonra bir süre daha yürüdü. Sonra:

— *"Yâ Muâz ibne Cebel!"* dedi.

Ben yine:

— Lebbeyke yâ Rasûlallahi ve sa'deyke! dedim.

— *"Kullar bu tevhîd ve ibâdeti yaptıkları zamân, kulların Allah üzerindeki hakları nedir bilir misin?"* diye sordu.

Ben:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedim.

— *"Kulların Allah üzerindeki hakkı, Allah'ın onları azâb etmemesidir"* buyurdu [92].

٣٨ــ بابُ التَّواضُعِ

38- TEVÂZU, YÂNÎ ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMA(NIN FAZÎLETİ) BÂBI

٨٨ــ **حدّثني** مالِكٌ بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** زُهَيْرٌ **حدّثنا** حُمَيْدٌ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه كان لِلنبيِّ صلى اللّه عليه وسلم ناقَةٌ * قال **وحدّثني** مُحَمَّدٌ أخبرنا الفَزارِيُّ وأبُوا خالِدٍ الأحْمَرُ عنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ عنْ أنَسٍ قال كانَتْ ناقَةٌ لِرَسُولِ اللّهِ ﷺ تَسَمَّى العَضْباءَ وكانَتْ لاتُسْبَقُ فَجاءَ أعْرابِيٌّ عَلى قَعُودٍ لهُ فَسَبَقَها فاشْتَدَّ ذٰلِكَ عَلى المُسْلِمِينَ وقالُوا سُبِقَتِ العَضْباءُ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم إنَّ حَقًّا عَلى اللّهِ أنْ لايَرْفَعَ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيا إلاَّ وَضَعَهُ *

88-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın Adbâ ismi verilen bir dişi binek devesi vardı. (Koşuda ve seferde) onun önüne geçilmezdi. Bir ara genç bir yük devesi üstünde bir bedevî geldi. (Yapılan koşuda) bu yük devesi Adbâ'yı geçti. Ve bu geçiş, müslümânlar üzerine ağır geldi ve:

— Adbâ'nın önüne geçildi! dediler.

---

92 Başlığa uygunluğu, içinde tevhîd husûsunda nefisle mücâhede ve kişinin kendi nefsi ile cihâdı bulunmasıdır ki, bu en büyük cihâddır. Nefsiyle mücâhede kötü huyları giderir, güzel huyları meydana getirir. Yüce Allah şöyle buyurdu: ***"Bizim uğrumuzda mücâhede edenlere; biz onlara elbette yollarımızı göstririz. Şübhesiz ki, Allah muhakkak ihsan erbâbıyle berâberdir"*** (el-Ankebût: 69); ***"Amma kim Rabb'inin makaamından korktu, nefsini hevâdan alıkoydu ise işte muhakkak ki, cennet onun varacağı yerin tâ kendisidir"*** (en-Nâziât: 40-41).

Bu hadîsin birer rivâyeti İlim, Namâz, Cihâd, Libâs'da da geçti.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Allah'ın dünyâdan yükselttiği herbir şeyi muhakkak alçaltması hakk bir kaanûndur!"* buyurdu [93].

٨٩ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عُثْمانَ حدّثنا خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا سُلَيْمانُ ابنُ بِلالٍ حدّثنى شَرِيكُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى نَمِرٍ عنْ عَطاءٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ اللَّهَ قال مَنْ عادٰى لِى وَلِيًّا فقَدْ آذَنْتُهُ بالحَرْبِ وما تَقَرَّبَ إلَىَّ عَبْدِى بِشَىْءٍ أحَبَّ إلَىَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وما يَزالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إلَىَّ بالنَّوافِلِ حتَّى أُحِبَّهُ فإذَا أحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِى يَسْمَعُ بِهِ وبَصَرَهُ الَّذِى يُبْصِرُ بِهِ ويَدَهُ الَّتِى يَبْطِشُ بِها ورِجْلَهُ الَّتِى يَمْشِى بِها وإنْ سَألَنِى لأُعْطِيَنَّهُ ولَئِنِ اسْتَعاذَنِى لأُعِيذَنَّهُ وما تَرَدَّدْتُ عنْ شَىْءٍ أنا فاعِلُهُ تَرَدُّدِى عنْ نَفْسِ المُؤْمِنِ يَكْرَهُ المَوْتَ وأنا أكْرَهُ إساءَتَهُ *

89-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah şöyle buyurdu: Her kim beni tanıyan ve ihlâs ile bana ibâdet eden bir kuluma düşmanlık ederse, ben de ona harb i'lân ederim. Kulum bana, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan birşeyle yaklaşamaz. Kulum bana nâfile ibâdetlerle de yaklaşmaya devâm eder. Nihâyet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işitir kulağı, görür gözü, tutar eli, yürür ayağı mesâbesinde olurum* (ve bu organlarıyle meydana gelmesini arzû ettiği bütün dileklerini veririm). *Diliyle de her ne isterse muhakkak onları da kendisine ihsân ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben yapmasını dilediğim hiçbirşey hakkında, mü'minin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Fakat bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum"* [94].

---

93 Başlığa uygunluğu, Allah'ın bu kaanûnundadır. Çünkü bunda tevâzu'u teşvîk, yukarı kalkmak ve yukarı kaldırmayı da kötüleme vardır. Bunun bir rivâyeti Cihâd'da "Peygamber'in dişi devesi bâbı"nda da geçmişti.

94 Bu Ebû Hureyre hadîsi, mecâzî ve temsîlî ifâdeler ihtivâ etmektedir. Başlığa uygunluğu hakkında el-Kirmânî: Nâfile ibâdetlerle Rabb'e yaklaşmak ancak tevâzu' ve tezellülün en son derecesiyle olur... demiştir...

Mü'minin hayâtının son demindeki tereddüd ta'bîrini şârihler, ölüm meleğinin tereddüdü ile te'vîl etmişlerdir. Nitekim Azrâîl, Mûsâ'nın rûhunu almaya me'mûr olup geldiğinde, Mûsâ Peygamber Azrâîl'i tokatlamıştı. Bunun üzeri-

٣٩ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ بُعِثْتُ أنا والسَّاعَةَ كَهاتَيْنِ وقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وما أمْرُ السَّاعَةِ إلاَّ كَلَمْحِ البَصرِ أوْ هُوَ أقْرَبُ إنَّ اللَّهَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ *

39- PEYGAMBER(S)'İN (İKİ PARMAĞIYLE İŞÂRET EDİP): *"Ben ve kıyâmet şu ikisi gibi yakın gönderildim"* KAVLİ İLE AZÎZ VE CELÎL ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Göklerin ve Yer'in gaybı Allah'a mahsûstur. Sâat (kıyâmet) hâdisesi de ancak göz kırpma gibidir. Yâhud o, daha yakındır. Çünkü Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (en-Nahl: 77) [95].

٩٠ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبي مَرْيَمَ حدّثنا أبو غَسَّانَ حدّثنا أبو حازِمٍ عنْ سَهْلٍ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بُعِثْتُ أنا والسَّاعَةَ هٰكَذَا ويُشِيرُ بإصْبَعَيْهِ فَيَمُدُّ بِهِما *

90-..... Sehl ibn Sa'd (R): Rasûlullah (S) iki parmağını (şehâdet parmağı ile orta parmağını) uzatıp işâret ederek: *"Kıyâmet günü ile ben şu ikisi gibi ba's olundum"* buyurdu, demiştir.

٩١ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ هُوَ الجُعْفِيُّ حدّثنا وَهْبُ بنُ جَرِيرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ وأبي التَّيَّاحِ عنْ أنَسٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال بُعِثْتُ أنا والسَّاعَةَ كَهاتَيْنِ *

91-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Ebu't-Teyyâh'tan; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Kıyâmet günü ile ben işte şu iki parmak gibi yanyana ba's olundum"* buyurmuştur.

---

ne bu melek birkaç defa gidip gelmişti. Azrâîl'in bu tereddünü Yüce Allah kendisine izâfe buyurmuştur.

95 Âyet, kıyâmetin kopması denilen o sâat hâdisesinin ne kadar çabuk ve ansızın vukû'a geleceğini pek belîğ ifâde etmektedir. Kur'ân'da bunu belirten başka âyetler de vardır...

٩٢ــ حدّثنى يَحْيٰى بنُ يُوسُفَ أخبرنا أَبُو بَكْرٍ عن أَبى حَصِينٍ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال بُعِثْتُ أنا والسَّاعَةُ كَهاتَيْنِ يَعْنِى إصْبَعَيْنِ * تابَعَهُ إسْرائِيلُ عنْ أبِي حَصِينٍ *

92-..... Bize Ebû Bekr ibn Ayyâs, Ebû Husayn'dan; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S), iki parmağını kasdederek: *"Ben ve kıyâmet, şu iki parmak gibi birbirine yakın olarak gönderildim"* buyurmuştur.

Bu hadîsi Ebû Husayn'dan rivâyet etmesinde İsrâîl ibn Yûnus, Ebû Bekr'e mutâbaat etmiştir [96].

٤٠ــ بابٌ

40- BÂB:

(GÜNEŞİN GARBDAN DOĞMASI) [97]

٩٣ــ حدّثنا أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أَبو الزِّنادِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عن أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِها فإذا طَلَعَتْ فَرَآها النَّاسُ آمَنُوا أجْمَعُونَ فَذٰلِكَ حِينَ لايَنْفَعُ نَفْسًا إيمانها لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أوْ كَسَبَتْ فى إيمانِها خَيْرًا ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وقَدْ نَشَرَ الرَّجُلانِ ثَوْبَهُما بَيْنَهُما فَلا يَتَبايَعانِهِ ولا يَطْوِيانِهِ ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وقَدِ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَبَنِ لِقْحَتِهِ فَلا يَطْعَمُهُ ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وهْوَ يَلِيطُ حَوْضَهُ فَلا يَسْقِى فِيهِ ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وقَدْ رَفَعَ أحَدُكُمْ أُكْلَتَهُ إلى فِيهِ فَلاَ يَطْعَمُها *

93-..... Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Gü-*

---

96 Bu hadîslerin birkaç rivâyetini Müslim de Fiten'de, "Kıyâmetin yaklaşması bâbı"nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 504-507, "2949-2953".

97 Ebû Zerr'in Kuşmeyhenî'den gelen nüshasında bu başlık: "Güneşin batıdan doğması bâbı" şeklindedir.

neş batıdan doğuncaya kadar kıyâmet kopmaz. Güneş batıdan doğduğu zamân, insanların hepsi onu görürler de toptan hepsi îmân ederler. İşte bu, ***'...Rabb'inin âyetlerinden biri geldiği gün, daha evvelden îmân etmiş veyâ îmânında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye*** (o günkü) ***îmânı aslâ fayda vermez...''*** (el-En'âm: 158) *olduğu zamândır. Muhakkak ki, kıyâmet şübhesiz kopacaktır; öyle bir hâlde ki, alım-satım için satıcı ile müşterî aralarında kumaşlarını yaymış olacaklar da alım-satım yapamadan ve kumaşlarını da düremeden ansızın kopacaktır. Yine muhakkak kıyâmet kopacaktır. Şöyle ki: Kişi sağımlı devesinin sütünü sağıp getirdiği hâlde, onu tadıp içmeden ansızın kopacaktır. Yine kıyâmet şübhesiz kopacaktır. Öyle bir hâlde ki, kişi su havuzunu sıvayıp tâmir edecek, fakat kıyâmet ansızın kopacak da havuzun suyunu kullanmak nasîb olmayacaktır. Kıyâmet muhakkak kopacak; öyle bir çabuklukta ki, sizden herhangibiriniz yemek yerken, lokmasını ağzına kaldıracak, fakat kıyâmet ansızın kopacak da o lokmasını yiyemeyecektir''* [98].

٤١ــ بابٌ مَنْ أَحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقاءَهُ

41- BÂB:

''Allah'a kavuşmayı arzû eden kimseye Allah da kavuşmasını sever''.

٩٤ــ حدّثنا حَجَّاجٌ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أَنَسٍ عنْ عُبادَةَ ابنِ الصَّامِتِ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال مَنْ أَحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقاءَهُ ومَنْ كَرِهَ لِقاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقاءَهُ قالَتْ عائِشَةُ أَوْ بَعْضُ أَزْواجِهِ إِنَّا لَنَكْرَهُ المَوْتَ قال لَيْسَ ذَاكِ ولٰكِنَّ المُؤْمِنَ إِذَا حَضَرَهُ المَوْتُ بُشِّرَ بِرِضْوانِ اللَّهِ

---

98 Bu hadîs Fitneler Kitâbı'nın sonunda gelecek olan uzun hadîsten kısaltılmıştır. Ölümün yaklaştığı anda olduğu gibi, o gün artık teklîfin zamânı geçmiş mes'ûliyet zamânı başlamış, îmân ile kazanılması mümkin hiçbir hayır kalmamış olur. ***"Fakat hışmımızı gördükleri zamân îmânları fâide verecek değildi. Allah'ın, kulları hakkında cârî olagelen âdeti budur. İşte kâfirler burada husrâna uğradı''*** (el-Mu'min: 85) medlûlü üzere, be'sin gözle görüldüğü böyle ye's zamânında îmân kabûl edilmez ve hiçbir fayda vermez. Îmânın makbûl olması, hazır ve şâhid olunana değil, gaybe ve istikbâle ilgilenmesinde, ıyânî değil, burhânî olmasında ve istikbâl için bir hayır kazanmaya imkân bulunacak kadar önden bulunmasındadır... (*Hakk Dîni,* III, 2104-2109).

وكَرَامَتِهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا أَمامَهُ فَأَحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ وأَحَبَّ اللَّهُ لِقاءَهُ وإِنَّ الكافِرَ إِذا حُضِرَ بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وعُقُوبَتِهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَهَ إِلَيْهِ مِمَّا أَمامَهُ كَرِهَ لِقاءَ اللَّهِ وكَرِهَ اللَّهُ لِقاءَهُ : اخْتَصَرَهُ أَبوداوُدَ وعَمْرٌو عنْ شُعْبَةَ * وقال سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ زُرارَةَ عنْ سَعْدٍ عنْ عائِشَةَ عنِ النبيِّ ﷺ *

94-..... Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Her kim Allah'a kavuşup görmeyi arzû eder severse, Allah da ona kavuşup görmeyi sever. Her kim de Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."*

Âişe yâhud Peygamber'in kadınlarından biri:

— (Yâ Rasûlallah!) Bizler ölümden elbette hoşlanmayız! dediler.

Peygamber, kadınlara:

— *"Ölüm sizin bildiğiniz gibi değil, lâkin bu şöyledir: Mü'mine ölüm hâli gelince, Allah'ın o kuldan hoşnûdluğu, Allah'ın ikrâm ve ihsânı ile müjdelenir. Bu müjde üzerine artık mü'mine* (ölüm gibi) *kendisini karşılayacak hâllerden daha sevimli birşey olamaz. O anda mü'min Allah'a kavuşmayı arzû edip ister, Allah da mü'min kuluna kavuşmayı sever. Fakat kâfir öyle değildir: Ona ölüm hâli hazır olduğunda, Allah'ın azâbı ve ukûbeti müjdelenir. O anda kâfire, önündeki ölüm gibi hâllerden daha çirkin bir hâl olamaz. Bu suretle kâfir, Allah'a kavuşmayı fenâ görür, Allah da onunla buluşmayı çirkin görür."*

Bu hadîsi Ebû Dâvûd Süleymân et-Tayâlisî ile Amr ibnu Merzûk, Şu'be'den kısaltarak rivâyet ettiler.

Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Zurâre ibn Ebî Evfâ'dan; o da Sa'd ibn Hişâm'dan; o da Âişe'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere söyledi [99].

٩٥ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ **حدّثنا** أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ أَبى بُرْدَةَ

---

99 Hattâbî şöyle dedi: Allah'a kavuşmak birkaç vech üzeredir. Bunlardan biri ***"Allah'ın huzûruna çıkmayı yalan sayanlar, gerçek en büyük ziyâna uğramışlardır..."*** (en-En'âm: 31; Yûnus: 45) kavlindeki gibi, öldükten sonra dirilmek ma'nâsınadır. Biri de ***"Kim Allah'a kavuşmayı umarsa, şübhe yok ki, Allah'ın ta'yîn ettiği o vakit, herhâlde gelecektir..."*** (el-Ankebût: 5) kavlindeki gibi, ölüm ma'nâsınadır. İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*'de: Burada Allah'a kavuşmaktan murâd, âhiret yurduna dönmek ve Allah katındakileri istemektir; bununla garaz ölmek değildir, çünkü ölümden herkes hoşlanmaz... demiştir (Aynî).

عَنْ أَبِي مُوسَى عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنْ أَحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقاءَهُ ومَنْ كَرِهَ لِقاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقاءَهُ *

95-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her kim Allah'a kavuşmayı severse, Allah da ona kavuşmayı sever. Her kim de Allah'a kavuşmayı sevmezse, Allah da onunla buluşmayı istemez"* buyurmuştur.

٩٦ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ وعُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ في رِجالٍ مِنْ أَهْلِ العِلْمِ أَنَّ عائِشَةَ زَوْجَ النبيِّ صلى الله عليه وسلم قالَتْ كان رسولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وهْوَ صَحِيحٌ إنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرَ فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ ورَأْسُهُ عَلى فَخِذِى غُشِيَ عَلَيْهِ ساعَةً ثُمَّ أفاقَ فأَشْخَصَ بَصَرَهُ إلى السَّقْفِ ثُمَّ قال اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى قُلْتُ إذًا لايُخَيِّرُنا وعَرَفْتُ أَنَّهُ الحدِيثُ الَّذِي كان يُحَدِّثُنا بِهِ قالَتْ فَكانَتْ تِلْكَ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا النبيُّ ﷺ قَوْلُهُ اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الأَعْلَى *

96-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Urvetu'bnu'z-Zubeyr, ilim ehlinden birçok adamlar içinde haber verdiler ki, Peygamber(S)'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sıhhatte iken:

— *"Hiçbir peygamberin rûhu, cennetteki durağını görmedikçe kabzolunmaz. Sonra* (ölümle hayât arasında) *muhayyer kılınır"* buyurur dururdu.

Hastalanıp rûhu kabzolunmak zamânı gelince, başı benim dizimin üstünde bulunduğu bir sırada kendisine bir süre baygınlık geldi. Sonra ayılınca gözünü tavana doğru dikti. Sonra:

— *"Yâ Allah, en yüksek refîkı isterim"* diye duâ etti.

Bunun üzerine ben: "Artık Rasûlullah şimdi bizleri ihtiyâr etmiyor" dedim. Ve bildim ki, Rasûlullah'ın bu duâsı sıhhatli zamânında bize söyleyegeldiği haber(in kendisinde tecellîsi)dir.

Âişe: Peygamber'in tekellüm ettiği en son kelime, işte bu ***"Allâhumme er-Refîka'l-A'lâ"*** duâsı oldu, demiştir [100].

---

100 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in ölüm ile hayât arasında muhayyer kılındığı sırada Allah'a kavuşmayı tercîh ile ölmeyi tercîh etmiş olmasıdır. Bu husûsta

٤٢ــ بابُ سَكَراتِ المَوْتِ

42- ÖLÜMÜN (AKLI GİDERİCİ) ŞİDDETLERİ BÂBI [101]

٩٧ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ بنِ مَيْمُونٍ حدّثنا عِيسَى بنُ يُونُسَ عنْ عُمَرَ بنِ سَعِيدٍ قال أخبرنى ابنُ أبي مُلَيْكَةَ أنَّ أبا عَمْرٍو ذَكْوانَ مَوْلَى عائِشَةَ أخْبَرَهُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّه عنها كانَتْ تَقُولُ إنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم كانَ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ أوْ عُلْبَةٌ فِيها ماءٌ يَشُكُّ عُمَرُ فَجَعَلَ يُدْخِلُ يَدَيْهِ فى المَاءِ فَيَمْسَحُ بِهِما وَجْهَهُ ويَقُولُ لا إلٰهَ إلاَّ اللّهُ إنَّ لِلْمَوْتِ سَكَراتٍ ثُمَّ نَصَبَ يَدَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ فى الرَّفِيقِ الأعْلٰى حتَّى قُبِضَ ومالَتْ يَدُهُ * وقال أبو عَبْدِ اللّهِ العُلْبَةُ مِنَ الخَشَبِ والرَّكْوَةُ مِنَ الأدَمِ *

97-..... Âişe (R) şöyle derdi: Rasûlullah(S)'ın ölüm hastalığı müddetince ön yanında deriden yâhud ağaçtan, içi su dolu bir kap dururdu -terdîdli söyleyen râvî Umer ibn Saîd'dir-. Rasûlullah ellerini suyun içine sokmaya ve ıslak elleriyle yüzünü meshetmeye başlar ve ***"Lâ ilâhe ille'llâh! Ölümün birçok şiddetleri, sadmeleri vardır"*** diyordu.

Sonra elini kaldırdı da tâ rûhu alınıncaya kadar: ***"Yâ Allah, beni en yüksek refîk câmiasında kıl!"*** diye duâ etmeye başladı. Ve bu duâ ile Peygamber'in mubârek eli düştü. (Allah O'na salât ve selâm eylesin!) [102].

٩٨ــ حدّثنى صَدَقَةُ أخبرنا عَبْدَةُ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ كانَ رِجالٌ مِنَ الأعْرابِ جُفاةً يَأْتُونَ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم فَيَسْألُونَهُ مَتَى السَّاعَةُ فَكانَ يَنْظُرُ إلى أصْغَرِهِمْ فَيَقُولُ إنْ يَعِشْ هٰذا لايُدْرِكْهُ الهَرَمُ حتَّى تَقُومَ عَلَيْكُمْ ساعَتُكُمْ قال هِشَامٌ يَعْنِى مَوْتَهُمْ *

---

onun sünnetine ittibâ' etmek yakışır. Bunun bir rivâyeti Duâlar Kitâbı'nda da geçmişti. Müslim de bunu Duâlar'da getirdi.

101 *Ölüm sekreleri,* ölümün aklı gideren şiddetleridir. Bu ***"Ölüm sekresi"*** ta'bîri Kur'ân'da da gelmiştir: "(Bir gün bakarsın ki) ***ölüm sekresi*** (ölüm baygınlığı) ***gerçek olarak gelmiş, işte bu senin kaçıp durduğun şeydir*** (denilmiştir)" (Kaaf: 19).

102 Bu, Mağâzî'nin sonunda "Peygamber'in ölümü bâbı"nda geçen hadîsin kısaltılmış bir kısmıdır.

98-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Çöl Arablarından kaba ve câhil birtakım adamlar vardı. Bunlar Peygamber(S)'e gelirler ve:

— Kıyâmet ne zamân kopacak? diye sorarlardı.

Rasûlullah da bunların en küçük yaşlısına bakar da:

— *"Şu genç yaşarsa, buna ihtiyârlık erişmeden sizin başınıza kıyâmetiniz kopar* (hepiniz ölürsünüz)" buyururdu.

Hişâm ibn Urve: Peygamber *"Kıyâmetiniz kopar"* sözüyle, onların ölümlerini kasdediyordu, demiştir [103].

٩٩ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ مُحَمَّدِ بنِ عَمْرِو بنِ حَلْحَلَةَ عنْ مَعْبَدِ بنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ عنْ أبي قَتادَةَ بنِ رِبْعِيٍّ الأنْصارِيِّ أنَّهُ كانَ يُحَدِّثُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم مُرَّ عَلَيْهِ بِجنازَةٍ فقال مُسْتَرِيحٌ ومُسْتَراحٌ مِنْهُ قالُوا يا رسولَ اللَّهِ ما المُسْتَرِيحُ والمُسْتَراحُ مِنْهُ قال العَبْدُ المُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيا واذاها إلى رَحْمَةِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ والعَبْدُ الفاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ العِبادُ والبِلادُ والشَّجَرُ والدَّوابُّ *

99-..... Ebû Katâde Rıb'î el-Ensârî (R) şöyle tahdîs ederdi: Rasûlullah(S)'in yanından bir cenâze geçirilmişti. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Kendisi rahatlayan veyâ kendisinden kurtulunmuş olandır"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Rahatlayan veyâ kendisinden rahatlanan nedir? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Mü'min olan kul, dünyânın yorgunluklarından ve ezâlarından Azîz ve Celîl olan Allah'ın rahmetine gidip istirahat eder. Fâcir olan kula gelince ondan da diğer kullar, şehirler, ağaçlar ve hayvanlar kurtulup istirahat ederler"* buyurdu.

---

103 Şübhesiz bu, Rasûlullah'ın câhil bedevîlere verdiği hikmetli bir cevâbdır. Bu cevâbla şunu demek istemiştir: Siz büyük kıyâmetten sormayı bırakınız, onun zamânını ancak Allah bilir. Size lâzım olan, kendi ölümünüz zamânını sormak ve onun için hazırlıklı bulunmaktır!.. Her insanın ölümü, küçük kıyâmetin kopmasıdır. Büyük kıyâmet ise, insanların hepsinin ölüp kabirlerinden kalkmaları ve hesâba çekilmeleridir! (*Hakk Dîni*, VI, 4325-4326'da "Sâat" hakkında güzel bir özet vardır).

١٠٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ عَبْدِ رَبِّهِ بِن سَعِيدٍ عن مُحَمَّدِ ابن عَمْرِو بنِ حَلْحَلَةَ حدّثني ابنُ كَعْبٍ عنْ أبي قَتادَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال مُسْتَرِيحٌ ومُسْتَراحٌ مِنْهُ المُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ *

100-..... Muhammed ibn Amr ibn Halhala şöyle demiştir: Bana Ma'bed ibn Ka'b, Ebû Katâde'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Ölmekle) *istirahat eden ve kendisinden istirahat edilendir. Mü'min dünyâ yorgunluğundan istirahat eder*" buyurmuştur [104].

١٠١ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ أبي بَكْرٍ ابنِ عَمْرِو بنِ حَزْمٍ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ قال رسُولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَتْبَعُ المَيِّتَ ثَلاثَةٌ فَيَرْجِعُ اثْنانِ ويَبْقى مَعَهُ واحِدٌ يَتْبَعُهُ أهْلُهُ ومالُهُ وعَمَلُهُ فَيَرْجِعُ أهْلُهُ ومالُهُ ويَبْقى عَمَلُهُ *

101-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ölüyü üç şey ta'kîb edip kabre kadar gider de ikisi tekrar geri döner, biri orada onunla berâber kalır: Ölüyü âilesi, malı ve ameli ta'kîb eder. Netîcede âilesi ve malı geriye döner de, kendisiyle berâber sâdece ameli kalır"* [105].

١٠٢ــ حدّثنا أبُو النُّعْمانِ حدّثنا حَمّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنْهما قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم إذَا ماتَ أحَدُكُمْ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ غُدوَةً وعَشِيًّا إمّا النّارُ وإمّا الجَنَّةُ فَيُقالُ هٰذا مَقْعَدُكَ حتّى تبْعَثَ *

102-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz vefât ettiği zamân, sabâh akşâm ona oturacağı yer arz olunup gösterilir. Ateşten olan ve cennetten olan oturağı gösterilir de ona tâ diriltileceği vakte kadar: İşte burası senin durağındır! denilir"* [106].

---

104 Bunu Müslim de Cenâzeler Kitâbı'nda getirmiştir.

105 Bunu Müslim de Zühd ve'r-Rekaaık'ta getirdi.

106 Müslim'in "Nâr'ın sıfatı bâbı"ndaki bir rivâyetinde şu ziyâde vardır: *"Sonra ölüye: İşte burası, kıyâmet günü gönderileceğin karargâhındır! denilir"*.

١٠٣ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ الجَعْدِ أخبرنا شُعْبَةُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ مُجاهِدٍ عنْ عائِشَةَ قالَتْ قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم لاتَسُبُّوا الأَمْواتَ فإنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إلى ما قَدَّمُوا *

103-..... Âişe (R): Peygamber (S): *"Sizler ölülere sövmeyiniz. Çünkü onlar önden göndermiş oldukları amellerin karşılıklarına ulaşmışlardır"* buyurdu, demiştir [107].

٤٣ــ بابُ نَفْخِ الصُّور : قال مُجاهِدٌ الصُّورُ كَهَيْئَةِ البُوقِ : زَجْرَةٌ صَيْحَةٌ : وقال ابنُ عَبَّاسٍ النَّاقُورُ الصُّورُ . الرَّاجِفَةُ النَّفْخَةُ الأُولَى . والرَّادِفَةُ النَّفْخَةُ الثَّانِيَةُ

43- SÛR'A ÜFÜRÜLMESİ BÂBI

Mucâhid ibn Cebr: *"Sûr"* (el-Kehf: 100; Yâsîn: 51; ez-Zumer: 68; Kaaf: 20)**, boru hey'eti gibidir.**
"Zecretun" (es-Sâffât: 19; en-Nâziât: 13)**, "Sayha" ma'nâsınadır, demiştir.**
İbn Abbâs da: *"en-Nâkûr"* (el-Müddessir: 7)**, *"Sûr"*dur.**
"er-Râcife" (en-Nâziât: 6)**, birinci üfürmedir. *"er-Râdife"*** (en-Nâziât: 7) **de ikinci üfürmedir, demiştir** [108].

١٠٤ــ حدّثني عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثني إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وعَبْدِ الرَّحْمٰنِ الأَعْرَجِ أنَّهُما

---

107 Hadîsteki "Sövmek"ten maksad, ölünün kötülüklerini sayıp dökerek hayırsız bir kimse olduğunu ortaya koymaktır. Ölüleri bu sûretle kötülükleriyle anmak, bu hadîsle nehyedilmiştir. Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin *Sünen*'lerinde Abdullah ibn Umer'den rivâyetlerinde Rasûlullah (S): *"Ölülerinizin iyiliklerini anınız, kötülüklerinden dilinizi tutunuz"* buyurmuştur.

108 Son iki kelimenin geçtiği âyet: ***"O gün sarsan sarsacak. Onun ensesine binecek olan da ardından gelecek!"*** Tefsîri için bk. *Hakk Dîni,* VII, 5556.

"Sûr", ekser müelliflerin kavlince ise bâzı hadîslerde geldiği üzere büyük boru gibi birşeydir ki, üç defa nefh olunacaktır: Biri *Fezâ = Korkutma nefhası,* ikincisi *Sa'k = Yere çarpıp öldürme;* üçüncüsü de *Kıyâm = Kalkma nefhası*'dır. Ve buna me'mûr olan melek ise İsrâfîl'dir. en-Neml: 87. âyetteki birincisi, ez-Zumer: 68'deki ikinci; Yâsîn: 51 ve 68'deki de üçüncü üfürmelerdir... (*Hakk Dîni,* V, 3707-3708).

حدّثاهُ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال استَبَّ رَجُلانِ رَجُلٌ من المُسْلِمِينَ ورَجُلٌ مِنَ اليَهُودِ فقال المُسْلِمُ والَّذِى اصْطَفَى مُحَمَّدًا عَلى العالمِينَ فقال اليَهُودِىُّ والَّذِى اصْطَفَى مُوسٰى عَلى العالَمِينَ قال فَغَضِبَ المُسْلِمُ عنْدَ ذٰلِكَ فَلَطَمَ وجْهَ اليَهُودِيِّ فَذَهَبَ اليَهُودِىُّ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فأخْبَرَهُ بِما كانَ مِنْ أمْرِهِ وأمْرِ المُسْلِمِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لاتُخَيِّرُو نِى عَلى مُوسٰى فإنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ القِيامَةِ فأكُونُ فى أوَّلِ مَنْ يُفِيقُ فإذا مُوسٰى باطِشٌ بِجانِبِ العَرْشِ فَلا أدْرِى أكانَ مُوسٰى فِيمَنْ صَعِقَ فأفاقَ قَبْلِى أوْ كانَ مِمَّنِ اسْتَثْنَى اللَّهُ *

104-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biri müslümânlardan, biri de Yahûdîler'den olan iki adam birbirleriyle sövüştüler. Müslümân, Yahûdî'ye:

— Muhammed'i âlemler üzerine seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki! dedi.

Yahûdî de müslümâna hitâben:

— Mûsâ'yı âlemler üzerine seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki! dedi.

Ebû Hureyre dedi ki: Yahûdî bu yemîni yaptığı sırada müslümân öfkelendi de Yahûdî'nin yüzüne bir tokat vurdu. Bunun üzerine Yahûdî, Rasûlullah(S)'ın yanına gitti de, kendisinin ve müslümân kişinin işinden olup biten şeyleri Rasûlullah'a haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Beni Mûsâ üzerine daha hayırlı kılmayınız! Çünkü insanlar kıyâmet gününde hep çarpılıp bayılacaklardır.* (Onlarla berâber ben de çarpılıp bayılırım.) *Fakat ben ilk ayılan kimseler içinde olurum. O anda Mûsâ'yı Arş'ın bir tarafına sıkıca tutunmuş hâlde görürüm. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı yâhud bayılmaktan Allah'ın müstesnâ kıldığı kimselerden mi idi?"* [109].

---

109 Bütün insanların bayılıp düşecekleri ve ölecekleri bu büyük kıyâmet hâdisesini söyleyen âyetlerden biri şudur: ***"Sûr'a üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesnâ olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür. O anda görürsün ki*** (ölüler dirilip) ***ayakta bakınıp duruyorlar!"*** (ez-Zumer: 68).

Bu âyetin delâletine göre, üfürme ikidir: Birincisi *Ölüm üfürmesi,* ikincisi *Diriltme üfürmesi*'dir. Cumhûr, üfürmenin üç olduğunu söylemişlerdir. Birincisi *Feza'=Korku üfürmesi*'dir. Nitekim en-Neml: 87'de bu açıkça söylenmiştir. Allah'ın istisnâ ettikleri, bâzılarına göre Cebrâîl, Mîkâîl, İsrâfîl, Azrâîl, Arş'ı taşıyan melekler, Rıdvân melekleri, cennetin hazînedârı Mâlik, cehennem bek-

١٠٥ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَصْعَقُ النَّاسُ حِينَ يَصْعَقُونَ فأكُونُ أوَّلَ مَنْ قامَ فإذَا مُوسٰى آخِذٌ بالعَرْشِ فَما أدْرِى أكانَ فِيمَنْ صَعِقَ . رَواهُ أبو سَعِيدٍ عنِ النبىِّ ﷺ *

105-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Bayılıp düşecekleri zamân insanlar hep bayılıp düşerler. Kalkışta ben, ayağa kalkanların ilki olurum. Bir de görürüm ki, Mûsâ Arş'a sıkıca tutunmuş durmaktadır. Artık ben Mûsâ da bayılanların içinde miydi* (yâhud değil miydi) *bilemiyorum."*

Bu hadîsin aslını Ebû Saîd de Peygamber'den rivâyet etmiştir.

٤٤ــ بابٌ يَقْبَضُ اللّهُ الأرْضَ يَوْمَ القِيامَةِ : ورَواهُ نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم

44- BÂB:
"Allah kıyâmet günü bütün yer tabakalarını kabzeder"
Bu hadîsi Nâfi', İbn Umer'den; o da Peygamber(S)'den rivâyet etmiştir [110]

١٠٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ حدّثنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال يَقْبِضُ اللّهُ الأرْضَ ويَطْوِى السَّماءَ بيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أنا المَلِكُ أيْنَ مُلُوكُ الأرْضِ *

çileridir.

Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri Husûmetler ve Enbiyâ'da da geçmişti.

110 İbn Umer'in bu hadîsi Tevhîd Kitâbı'nda ve Müstemlî nushasında burada da sâbittir.

Başlıktaki ifâdeye yakın bir âyet şudur: ***"Allah'ı hakk olduğu vechile takdîr etmediler. Hâlbuki kıyâmet günü Arz toptan*** (ancak) ***onun bir kabzasıdır. Gökler de onun sağ eliyle toplanıp dürülmüşlerdir. O, katmakta devâm ettikleri ortaklardan münezzehtir, çok yücedir"*** (ez-Zumer: 67).

106-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Allah* (kıyâmet günü) *bütün yer tabakalarını kabzasına alır, gökleri de sağ eli içine dürer büker. Sonra* (mahşer halkına): *İşte ben kâinâtın Melik'iyim! Yeryüzünün melikleri nerede? diye hitâb eder"* buyurmuştur.

١٠٧ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ خالِدٍ عنْ سَعِيدِ بنِ أبِى هِلالٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبِى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ قال قال النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم تَكُونُ الأرْضُ يَوْمَ القِيامَةِ خُبْزَةً واحِدَةً يَتَكَفَّؤُها الجَبَّارُ بِيَدِهِ كما يَكْفَأُ أحَدُكُمْ خُبْزَتَهُ فى السَّفَرِ نُزُلاً لِأهْلِ الجَنَّةِ فأتَى رَجُلٌ مِنَ اليَهُودِ فقال بارَكَ الرَّحْمٰنُ عَلَيْكَ يا أبا القاسِمِ ألا أُخْبِرُكَ بِنُزُلِ أهْلِ الجَنَّةِ يَوْمَ القيامَةِ قال بَلٰى قال تَكُونُ الأرْضُ خُبْزَةً واحِدَةً كما قال النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم فَنَظَرَ النبىُّ ﷺ إلَيْنا ثُمَّ ضَحِكَ حتّى بَدَتْ نَواجِذُهُ ثُمَّ قال ألا أُخْبِرُكَ بِإدامِهِمْ قال إدامُهُمْ بالامٌ ونُونٌ قالُوا وما هٰذا قال ثَوْرٌ دنُونٌ يَأْكُلُ مِنْ زائِدَةِ كَبِدِهما سَبْعُونَ ألْفًا *

107-..... Ebû Saîd el-Hudri (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet gününde bütün Arz, tandırda pişirilen bir tek ekmek* (gibi) *olur. Cebbâr olan Allah, onu kudret eliyle evirir çevirir* (düzelinceye kadar) *altüst eder. Sizin biriniz yolculukta bazlamasını* (tandıra koyup pişirinceye kadar) *evirip çevirdiği gibi.* (Bu muazzam ekmek, uzun müddet mahşerde bekleyen) *cennet ehli için yolcu konuk azığı olarak hazırlanır."*

Ebû Saîd dedi ki: Bu sırada bir Yahûdî geldi de:

— Yâ Ebâ'l-Kaasım! Rahmân Sana mübârek kılsın! Cennet ehlinin kıyâmet günü yol azığının ne olduğunu Sana haber vereyim mi? dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet"* buyurdu.

Yahûdî:

— Rasûlullah'ın söylediği gibi, Arz bir tek ekmek yapılır! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah bize baktı. Sonra (taaccüb edip hoşlanarak) son dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü. Sonra Yahûdî:

— Sana cennet ehlinin ekmeklerinin katığını da haber vereyim mi? dedi ve şöyle devâm etti:

— Cennet ehlinin katıkları Bâlâm ve Nûn'dur, dedi.

Sahâbîler:

— Bunlar nedir? diye sordular.

Yahûdî:

— Öküzle balıktır! Bu iki hayvanın ciğerlerinin en nefis uç parçalarını cennet ehlinden yetmiş bin kişi yiyecektir, diye cevâb verdi[111].

١٠٨ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِى مَرْيَمَ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ قال حدّثنى أَبُو حازِمٍ قال سَمِعْتُ سَهْلَ بنَ سَعْدٍ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ القِيامَةِ عَلى أَرْضٍ بَيْضاءَ عَفْراءَ كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ: قال سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ لَيْسَ فِيها مَعْلَمٌ لأَحَدٍ *

108-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Kıyâmet günü insanlar, beyaz, duru beyaz ve kepekten arınmış undan yapılan çörek gibi bir sâha üzerinde toplanırlar."*

Sehl ibn Sa'd'ın yâhud başka birisinin rivâyetinde: *"O sâhada bir kimseye delâlet edecek, yol gösterecek* (dağ taş gibi) *hiçbir alâmet yoktur"* demiştir [112].

٤٥ــ بابٌ كَيْفَ الحَشْرُ

45- BÂB: TOPLANMA NASIL OLACAKTIR?

١٠٩ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أَسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنِ ابنِ طاوُس عنْ أَبِيهِ

---

111 Bunun bir rivâyeti Tefsîr'de, ez-Zumer: 67'de de geçmişti. Bunu Müslim de Tevbe'de getirmiştir.

Hadîs, Yahûdîler arasındaki eski peygamberlerden alıp geldikleri bir telâkkîyi beyân etmektedir. Bu telâkkî vahy ile Rasûlullah'a bildirilip bir mu'cize olarak teblîğ edilmiştir. Bilâhare aynı meclise gelen bir Yahûdî hahamı tarafından da bu mu'cize te'yîd olunmuş ve aralarındaki bu telâkkî îzâh ve tafsîl edilmiştir. Rasûlullah bu te'yîdden hoşlanarak gülmüştür.

112 Bunda Dünyâ Arzının gideceğine ve bütün alâkaların kesileceğine bir ta'rîz vardır. Abdurrazzâk, Abd ibn Humeyd ve Taberî tefsîrlerinde, Beyhakî'de Şuayb'ın da İbn Mes'ûd'dan *"O günkü yer başka bir yere, gökler de* (başka göklere) *tebdîl olunacaktır.* (İnsanlar) *bir olan, kahhâr olan Allah'ın huzûrunda toplanacaklardır"* (İbrâhîm: 48) âyeti hakkında buna yakın bir hadîs rivâyet etmişlerdir... (Kastallânî).

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال يُحْشَرُ النَّاسُ عَلى ثَلاثِ طَرائِقَ راغِبِينَ وراهِبِينَ واثْنانِ عَلى بَعِيرٍ وثَلاثَةٌ عَلى بَعِيرٍ وأَرْبَعَةٌ عَلى بَعِيرٍ وعَشَرَةٌ عَلى بَعِيرٍ ويَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ تَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قالُوا وتَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ باتُوا وتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وتُمْسِى مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا *

109-..... Bize Vuheyb, Abdullah ibn Tâvûs'tan; o da babası Tâvûs ibn Keysân el-Yemânî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar (mahşerde) *üç fırka olarak toplanırlar. Birinci fırka gelecek hayâtı özleyen,* (geride kalan dünyâ hayâtından) *nefret eden zümredir.* (Bunlar azık ve binekleri bol olanlardır). *İkinci fırka ikisi bir deve, üçü bir deve, dördü bir deve, onu bir deve üzerinde sevkolunurlar. Bunların bakıyyesini* (ki üçüncü fırkadır) *bir ateş haşredip toplar. Onlar nerede istirahat ederlerse o ateş de berâberlerinde istirahat eder, onların geceledikleri yerde onlarla berâber geceler, onların sabâhladıkları yerde berâberlerinde sabâhlar. Ve onlarla berâber yürüyüp onların akşâmladıkları yerde onlarla berâber akşâmlar"*[113].

١١٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** يُونُسُ بنُ مُحَمَّد البَغْدَادِيُّ **حدّثنا** شَيْبانُ عنْ قَتادَةَ **حدّثنا** أَنَسُ بنُ مالِكٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ رجُلاً قال يانَبِيَّ اللَّهِ كَيْفَ يُحْشَرُ الكافِرُ عَلى وجْهِهِ قال أَلَيْسَ الَّذِى أَمْشاهُ عَلى الرِّجْلَيْنِ فى الدُّنْيا قادِرًا عَلى أَنْ يُمْشِيَهُ عَلى وجْهِهِ يَوْمَ القِيامَةِ قال قَتادَةُ بَلَى وعِزَّةِ ربِّنا *

110-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Bir adam:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Kâfir kıyâmet günü yüzü üzerinde nasıl haşr olunur? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Dünyâda onu iki ayağı üzerinde yürüten Allah, kıyâmet gününde yüzü üzerinde yürütmeye kudretli değil midir?"* diye cevâb verdi.

Râvî Katâde:

---

113 Bu hadîsi Müslim de Kitâbu'l-Cenne ve sıfatı naîmiha...'da "İnsanlar üç fırka üzere toplanırlar bâbı"nda getirdi.

— Evet, Rabb'imizin izzetine yemîn ederim ki, kudretlidir! demiştir [114].

١١١ــ حدّثنا عِلِيٌّ حدّثنا سُفْيانُ قال عَمْرٌو سَمِعْتُ سَعيدَ بنَ جُبَيْرٍ سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ إنَّكُمْ مُلاَقُو اللَّهِ حُفاةً عُرَاةً مُشاةً غُرْلاً قال سُفْيانُ هٰذَا مِمَّا نَعُدُّ أنَّ ابنَ عَبَّاس سَمِعَهُ مِنَ النبيِّ ﷺ *

111-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim. Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim. Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Muhakkak ki, sizler Allah'a yalınayaklılar, çıplaklar, yayalar ve sünnetsizler olarak kavuşacaksınız"* buyuruyordu, demiştir.

Sufyân ibn Uyeyne: Bu hadîs, bizim İbn Abbâs'ın Peygamber(S)'den işittiğini saymakta olduğumuz hadîslerdendir, demiştir.

١١٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَخْطُبُ عَلى المِنْبَرِ يَقُولُ إنَّكُمْ مُلاَقُو اللَّهِ حُفاةً عُرَاةً غُرْلاً *

112-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, O, minber üzerinde hutbe yapıyor: *"Muhakkak ki, sizler Allah'a yalınayaklılar, çıplaklar, sünnetsizler olarak kavuşacaksınız"* buyuruyordu.

١١٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ المُغِيرَةِ ابنِ النُّعْمانِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال قامَ فِينا النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يَخْطُبُ فقال إنَّكُمْ مَحْشُورُونَ حُفاةً عُرَاةً كما بدَأْنا أوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ

---

114 Buhârî bunun bir rivâyetini Tefsîr'de, el-Furkaan: 34'te; Müslim de Tevbe'de getirdi. İlgili âyet şöyledir: ***"O yüzleri üstü cehenneme toplanacaklar; işte onların yeri çok kötü, yolu çok sapıktır"*** (el-Furkaan: 34).

"Selâsu tarâik"'ın "Üç fırka" ma'nâsına gelmesinin Kur'ân'dan şâhidi el-Cinn: 11. âyetidir.

الآيَةَ وإنَّ أوَّلَ الخَلائِقِ يُكْسَى يَوْمَ القِيامَةِ إبْراهِيمُ وإنَّهُ سَيُجاءُ بِرِجالٍ مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذاتَ الشِّمالِ فأقُولُ يارَبِّ أُصَيْحابِي فَيَقُولُ إنَّكَ لاتَدْرِي ما أحْدَثُوا بَعْدَكَ فأقُولُ كما قال العَبْدُ الصَّالِحُ وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ما دُمْتُ فِيهِمْ إلى قَوْلِهِ الحَكِيمُ قال فَيُقالُ إنَّهُمْ لَمْ يَزالُوا مُرْتَدِّينَ عَلى أعْقابِهِمْ *

113-..... Bize Şu'be, el-Mugîre ibnu'n-Nu'mân'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir. Peygamber (S) bizim aramızda ayağa kalktı da hutbe yaparak şöyle buyurdu: *"Muhakkak sizler yalınayaklılar, çıplaklar olarak toplanacaksınız.* ***'... İlk yaradışa nasıl başladıksa, üzerimizde hakk bir va'd olarak yine onu iâde edeceğiz. Hakîkatte fâiller biziz!'*** (el-Enbiyâ: 104) *Mahlûklar içinde kıyâmet gününde ilk olarak elbise giydirilecek kimse İbrâhîm'dir. Şu da muhakkak ki ümmetimden birtakım adamlar getirilecek de onlar yakalanıp sol tarafa* (cehennem tarafına) *götürülecekler. Hemen ben:*

— Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîlerimdir! derim.

Allah bana:

— Sen onların senden sonra dînde ne bid'atler meydana getirdiklerini bilmezsin! der.

Ben de Allah'ın sâlih kulunun (Meryem oğlu Îsâ'nın) *dediği gibi* (şöyle) *derim:* ***'Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir murâkıb idim. Fakat vaktâ ki Sen beni*** (içlerinden) ***aldın, üstlerinde murâkıb ancak Sen kaldın. Ve zâten Sen herşeye hakkıyle şâhidsin. Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki, onlar Sen'in kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen, yine şübhesiz ki, mutlak gâlib ve yegâne hüküm ve hikmet sâhibi olan da Sen'sin!'*** (el-Mâide: 117-118). *"*

Dedi ki: *"Bunun üzerine bana:*

— Bunlar ökçelerine basarak geri dönmüş mürtedler olmakta devâm etmişlerdir, denilir".

١١٤ــ حدّثنا قَيْسُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** خالِدُ بنُ الحارِث **حدّثنا** حاتِمُ ابنُ أبِي صَغِيرَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبِي مُلَيْكَةَ قال **حدّثني** القاسِمُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أبِي بَكْرٍ أنَّ عائِشَةَ رضي اللَّه عنها قالَتْ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ تُحْشَرُونَ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلاً قالَتْ عائِشَةُ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ الرِّجالُ والنِّساءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إلى بَعْضٍ فقال الأمْرُ أشَدُّ مِنْ أنْ يُهِمَّهُمْ ذَاكِ *

114-..... Abdullah ibn Ebî Muleyke şöyle demiştir: Bana el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Sizler yalınayaklılar, çıplaklar, sünnetsizler olarak toplanacaksınız"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Ben de:

— Yâ Rasûlallah! Erkekler ve kadınlar birbirlerine (avret yerlerine) bakarlar?! dedim.

Rasûlullah:

— *"Haşr işi, onların bunu düşünmelerinden bile çok şiddetli ve çetindir"* buyurdu.

١١٥ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال كُنَّا مَعَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فى قُبَّةٍ فقال أتَرْضَوْنَ أنْ تَكُونُوا رُبُعَ أهْلِ الجَنَّةِ قُلْنا نَعَمْ قال أتَرْضَوْنَ أنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أهْلِ الجَنَّةِ قُلْنا نَعَمْ قال أتَرْضَوْنَ أنْ تَكُونُوا شَطْرَ أهْلِ الجَنَّةِ قُلْنا نَعَمْ قال والَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بَيَدِهِ إنِّى لأرْجُو أنْ تَكُونُوا نِصْفَ أهْلِ الجَنَّةِ وذٰلِكَ أنْ الجَنَّةَ لايَدْخُلُها إلاَّ نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ وما أنْتُمْ فى أهْلِ الشِّرْكِ إلاَّ كالشَّعَرَةِ البَيْضَاءِ فى جِلْدِ الثَّوْرِ الأسْوَدِ أوْ كالشَّعَرَةِالسَّوْدَاءِ فى جِلْدِ الثَّوْرِ الأحْمَرِ *

115-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz (kırk kişi kadar bir topluluk) bir kubbenin içinde Peygamber(S)'in berâberinde bulunuyorduk. Peygamber (S):

— *"Sizler cennet ehlinin dörtte biri olmanıza râzı olur musunuz?"* buyurdu.

Bizler:

— Evet! dedik.

Peygamber:

— *"Cennet ehlinin üçte biri olmanıza râzı olur musunuz?"* diye sordu.

Biz tekrar:

— Evet! diye cevâb verdik.

Peygamber:

— *"Cennet ehlinin yarısı olmanıza râzı olur musunuz?"* buyurdu.

Bizler yine:

— Evet! diye cevâb verdik.

Peygamber:

— *"Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı kuvvetle ümîd ediyorum. Şu da muhakkak ki, cennete müslümân nefisten başkası girmeyecektir. Sizler şirk ehline nisbetle siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz kıl mesâbesinden başka değilsiniz. Yâhud da sanki kırmızı öküzün derisi üzerindeki siyah kıl mesâbesinde!"* buyurdu [115].

١١٦ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى أخِى عنْ سُلَيْمانَ عنْ ثَوْرٍ عنْ أبى الغَيْثِ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال أوَّلُ مَنْ يُدْعَى يَوْمَ القِيامَةِ آدَمُ فتَرَاءَى ذُرِّيَّتُهُ فَيُقالُ هَذَا أبوكُمْ آدَمُ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ فَيَقُولُ أخْرِجْ بَعْثَ جَهَنَّمَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ فيقول يارَبِّ كَمْ أُخْرِجُ فَيَقُولُ أخْرِجْ مِنْ كلِّ مائَةٍ تسْعَةً وتِسْعِينَ فقالُوا يارسُولَ اللَّهِ إذَا أُخِذَ مِنَّا مِنْ كُلِّ مائَةٍ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ فَما ذَا يَبْقَى مِنَّا قال إنَّ أُمَّتِى فى الأُمَمِ كالشَّعَرَةِ البَيْضَاءِ فى الثَّوْرِ الأسْوَدِ *

116-..... Bana kardeşim Abdulhamîd, Süleymân ibn Bilâl'den; o da Sevr'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber(S) şöyle buyurmuştur: *"Kıyâmet günü ilk çağrılacak kimse Âdem Peygamber'dir. Zürriyeti ona arz olunup görürler. Onlara:*

— Bu, babanız Âdem'dir! denilir.

Âdem:

— Lebbeyke ve sa'deyke (yâ Rabb)*! der.*

Allah ona:

— Zürriyetinden cehennem kaafilesini çıkar (gönder)*! buyurur.*

Âdem:

— Yâ Rabb! Ne kadar çıkarayım? der.

Allah:

— Her yüz kişiden doksandokuzu çıkar! buyurur".

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bizlerin herbir yüz kişisinden doksandokuz kişi alındığı zamân, bizden ne kadarı geri kalacak? dediler.

Peygamber:

---

115 Buhârî bunun bir rivâyetini Nezirler'de; Müslim'de Îmân'da getirmiştir. *Müslim Ter.*, I, 299-301 "221,222".

Hadîsin başlığa uygunluğu, bu ümmetin cennet ehlinin yarısı olması ancak haşrdan sonra olması yönündendir.

— *"Benim ümmetim, diğer ümmetler içinde siyah öküzdeki beyaz kıl gibidir!"* buyurdu [116].

٤٦ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ إنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ : أزِفَتِ الآزِفَةُ : اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ

46- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey insanlar, Rabb'inizden sakının. Çünkü o sâatin zelzelesi büyük birşeydir" (el-Hacc: 1)

"Yaklaşan yaklaştı" (en-Necm: 57) ***"Sâat yaklaştı"*** (el-Kamer: 1) **ma'nâsınadır.**

١١٧ــ حدّثني يُوسُفُ بنُ مُوسَى **حدّثنا** جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى سَعِيدٍ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ اللَّهُ يا آدَمُ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ والخَيْرُ فى يَدَيْكَ قال يَقُولُ أخْرِجْ بَعْثَ النَّارِ قال وما بَعْثُ النَّارِ قال مِنْ كُلِّ ألْفٍ تِسْعَمِائَةٍ وتِسْعَةً وتِسْعِينَ فذَاكَ حِينَ يَشِيبُ الصَّغِيرُ وتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَها وتَرَى النَّاسَ سَكْرَى وماهُمْ بِسَكْرَى ولٰكِنَّ عَذابَ اللَّهِ شَدِيدٌ فاشْتَدَّ ذٰلِكَ عَلَيْهِمْ فقالُوا يارسولَ اللَّهِ أيُّنا ذٰلِكَ الرَّجُلُ قال أبْشِرُوا فإنَّ مِنْ يَأجُوجَ ومَأجُوجَ ألْفٌ ومِنْكُمْ رَجُلٌ ثُمَّ قال والَّذِي نَفْسِي فى يَدِهِ إنِّى لأطْمَعُ أنْ تَكونُوا ثُلُثَ أهْلِ الجَنَّةِ قال فَحَمِدْنا اللَّهَ وكَبَّرنا ثُمَّ قال والَّذِى نَفْسِي فِي يَدِهِ إنِّى لأطْمَعُ أنْ تَكُونُوا شَطْرَ أهْلِ الجَنَّةِ إنَّ مَثَلَكُمْ فِي الامَمِ كَمَثَلِ الشَّعَرَةِ البَيْضاءِ فى جِلْدِ الثَّوْرِ الأسْوَدِ أو الرَّقْمَةِ فى ذِراعِ الحمارِ

117-..... Ebû Saîd (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah Taâlâ:*

— Yâ Âdem! buyurur.

Âdem hemen cevâb olarak:

---

116 Bunun benzeri bir rivâyet Ebû Saîd el-Hudrî'den, Peygamberler Kitâbı, "Ye'cûc ve Me'cûc kıssası bâbı"nda geçmişti.

— *Yâ Rabb, mükerreren icâbet eder, her emrini yerine getirmeye dâimâ kıyâm eylerim. Ve her hayır Sen'in iki elinde*(emir ve nehyinde)*dir, der.*

Allah Taâlâ:

— *Ateşe girecekleri* (halk arasından) *çıkarıp gönder! der.*

Âdem:

— *Yâ Rabb, ateşe gönderileceklerin mikdârı ne kadardır? diye sorar.*

Allah Taâlâ:

— *Her bin kişiden dokuzyüzdoksandokuzu! diye cevâb verir.*

Allah Âdem'e böyle buyurduğu sıra, (bunun verdiği şiddetli korkudan) *çocuğun ihtiyârlayacağı* ***'Ve her gebe kadının çocuğunu düşüreceği zamândır. Ve onda mahşer halkını sarhoşlar hâlinde görürsün. Hâlbuki onlar hiç de sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azâbı çok şiddetlidir'*** (el-Hacc: 2)''.

Oradakilere bu haber ağır geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Bu (binde bir) kişi hangimizdir? diye sordular.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *''Size müjdeler olsun! Muhakkak ki, sizden bir kişiye mukaabil Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kişi* (cehenneme gönderilecektir)*!''* buyurdu.

Sonra da:

— *''Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim: Ben sizlerin cennet ehlinin üçte biri olmanızı kuvvetle tamâ' etmekteyim''* buyurdu.

Râvî dedi ki: Bunun üzerine bizler Allah'a hamdettik ve tekbîr getirdik. Sonra Rasûllulah:

— *''Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizlerin cennet ehlinin üçte biri olmanızı kuvvetle tamâ' etmekteyim''* buyurdu.

Râvî dedi ki: Bunun üzerine biz yine Allah'a hamdettik ve tekbîr getirdik. Bundan sonra Rasûlullah:

— *''Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizlerin cennet ehlinin yarısı olmanızı kuvvetle tamâ' etmekteyim. Çünkü ümmetlere nisbetle sizin meseleniz, siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz kıl gibidir. Yâhud da eşeğin ön ayaklarının iç taraflarında bulunan dâire şeklindeki mühre gibidir''* buyurdu [117].

٤٧ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى ألا يَظُنُّ أُولٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ

117 Hadîs, Enbiyâ'da ''Ye'cûc ve Me'cûc kıssası''nda ve Müslim'de Îmân'da geçti.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ العالَمِينَ :
وقال ابنُ عَبَّاسٍ وتَقَطَّعَتْ بِهِمْ الأَسْبابُ
قال الوُصُلاتُ في الدُّنْيا

47- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Sâhiden onlar (öldükten sonra) diriltileceklerini sanmıyorlar mı? Büyük günde. Âlemlerin Rabbi için insanların kalkacağı günde" (et-Tatfîf: 4-6) [118].

İbn Abbâs: *"Aralarındaki ipler de parçalanıp kopmuştur"* (el-Bakara: 166) âyetindeki *"İpler"*, dünyâda birbirleriyle olan bağlar, münâsebetler ma'nâsınadır, demiştir [119].

١١٨ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ أبان **حدّثنا** عِيسَى بنُ يُونُسَ **حدّثنا** ابنُ عَوْنٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ العالَمِينَ قال يَقُومُ أحَدُهُمْ فى رَشْحِهِ إلى أنْصافِ أُذُنَيْهِ *

118-..... Bize İbnu Avn, Nâfî'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"İnsanlar Âlemlerin Rabbi için ayağa kalkacakları gün, onlardan herbiri kulaklarının yarılarına kadar kendi terleri içinde ayağa kalkacaklar"* buyurmuştur.

١١٩ــ حدّثنى عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال **حدّثنى** سُلَيْمانُ عنْ ثَوْرٍ ابنِ زَيْدٍ عنْ أبى الغَيْثِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ القِيامَةِ حتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فى الأرْضِ سَبْعِينَ ذِراعًا ويُلْجِمُهُمْ حتَّى يَبْلُغَ آذانَهُمْ *

119-..... Bize Süleymân ibn Hilâl, Sevr'den; o da İbn Zeyd'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki,

---

118 *Arz'ın zilzâli,* zelzelesi, Yer'in, Arz hareketi dediğimiz zıngır zıngır sarsıntısıdır. *Zell,* hareket ma'nâsı ifâde ettiği için, zelzele ve zilzâl onun katlanmışı olarak tekerrürü ifâde eder. Bu el-Hacc Sûresi âyetinde, el-Vâkıa'da ve daha birçok sûrelerde beyân ve ihbâr edilmiş olan kıyâmet zelzelesidir...

119 İbn Abbâs'ın bu tefsîrini Abd ibn Humeyd ve İbn Ebî Hâtim rivâyet etmişlerdir.

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Kıyâmet günü insanlar mahşer yerinde* (sıkışmaktan, şiddetten, güneşin yaklaşmasından) *terleyecektir. Öyle bir derecede ki, dökülen ter yetmiş zira' derinliğinde yere geçecek ve onların ağızlarına yükselip gemliyecek, hattâ kulaklarına ulaşacaktır".*

٤٨ــ بابُ القِصاصِ يَوْمَ القِيامَةِ وهْيَ الحاقَّةُ لأنَّ فِيها الثَّوابَ : وحَواقُّ الأُمُورِ : الحَقَّةُ والحاقَّةُ واحِدٌ : والقارِعَةُ و الغاشِيَةُ والصّاخَّةُ والتَّغابُنُ غَبْنُ أهْلِ الجَنَّةِ أهْلَ النّارِ

48- KIYÂMET GÜNÜNDE KISÂS BÂBI [120]

Kıyâmet *"Hâkka"*dır.
Çünkü sevâblar ve işlerin sâbit olan hakîkatleri ondadır.
***"el-Hakkatu"* ve *"l-Hâkkatu"* bir ma'nâyadır [121].**

---

120 *Kısâs,* lugatte birşeyi misliyle mukaabele, herhangibir hakkı misliyle takas etmek demektir.

121 ***el-Hâkka, el-Vâkıa, es-Sâa*** gibi kıyâmet gününün isimlerinden olduğunda ihtilâf yoktur. Fakat *Hakk, Hakka, Hakîkat, Hâkk, Tahakkuk* mefhûmlarıyle alâkasına ve vasıflıktan isimliğe nakline göre, bu kelimenin ne gibi bir mefhûm ifâde ettiği hakkında ondan fazla vecih nakledilmiştir:

Hakk,* sâbit ve vâcib ma'nâsına olarak ***el-Hâkka,* vukû'u vâcib, geleceği hiç şübhesiz sâbit olan sâat demektir.

* *Hakk,* birşeyi hakîkati üzere tanımak ve tanıtmak ma'nâsına masdar olarak ***el-Hâkka,*** kendisinde işler hakîkatiyle tanınacak, yânî eşyânın hakîkatini keşf ve izhâr edecek sâat demektir. Bu ma'nâ ***"Baldırın açılacağı gün.."*** (el-Kalem: 42)'den anlaşılan mefhûma da muvâfıktır.

**el-Hâkka,* işlerin havakkını hâvî, yânî kendisinde sıdk ve tahakkuku vâcib sâbit umûr ve ahvâl vâki' olan demektir ki, kıyâmette vukû'u ve vücûdu vâcib olan sevâb ve ikaab ve sâire gibi kat'î işleri ifâde eder.

* ***Hâkka,*** *"Hakka"* ma'nâsınadır. *Hakka, "Hukûk"*un müfredi olan *"Hakk"*tan daha husûsîdir. "Hâzihi hakkî" denir ki, "Bu benim hakkım" demek olur.

* *Hakka,* şaşmaksızın inen ve yapacağını yalansız yapan musîbet demektir ki, ***"Onun vukû'una hiçbir yalancı yoktur"*** (el-Vâkıa: 2) ma'nâsınadır.

* Kavim üzerine vukû'u hakk olan vakit demektir ki, birinci ma'nâya yakındır.

* Herbir doğruluğa eğriliğe, iyiliğe kötülüğe cezâ ve mükâfâtın hâkk olduğu, diğer deyişle her âmile amelinin hakk olduğu vakit demektir ki, o, kıyâmettir.

* Mükelleflerin amellerinin hepsinin eserleri tamâmıyle tahakkuk edip, bekleme sınırından çıktığı hakk sâat demektir. Çünkü bütün sevâb ve ikaab o gün husûle gelir.

"el-Kaaria", "el-Ğâşiye", "es-Sâhha" (Abese: 33), **"et-Teğâbun"** (Saîdler, şakîlerin yerlerine inmeleri sebebiyle) cennet ehlinin cehennem ehlini aldatmasıdır [122].

١٢٠ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** الأعْمَشُ **حدّثنى** شَقِيقٌ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ رضى اللَّه عنه قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم أوَّلُ ما يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ بالدِّماءِ *

120-..... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S): *"Kıyâmet günü insanlar arasında verilen ilk hüküm, kan da'vâları hakkındadır"* buyurdu, demiştir [123].

١٢١ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال **حدّثنى** مالِكٌ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّه صلى اللَّهُ عليه وسلم قال مَنْ كانَتْ عِنْدَهُ مَظْلِمَةٌ لأخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْها فإنهُ لَيْسَ ثَمَّ دِينارٌ ولا دِرْهَمٌ مِنْ قَبْلِ أنْ يُؤْخَذَ لأخِيهِ مِنْ حَسَناتِهِ فإنْ لَمْ يَكُنْ لهُ حَسَناتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّآتِ أخِيهِ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ *

121-..... Bana Saîd el-Makburî, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Kimin yanında kardeşine âid haksız alınmış bir hakk varsa, o haksızlıktan dolayı hakk sâhibiyle halâllaşsın. Muhakkak olan şu ki, kıyâmette hiçbir dînâr ve hiçbir gümüş yoktur. Kardeşinin hakkı için kendi hasenelerinden alınmadan evvel, dünyâda onunla halâllaşsın. Âhirette zâlimin o hakkı kar-*

---

* "Hâkaktuhu ve hakkaktuhu = Ben onunla haklaştım da ben yendim" denilmesinde olduğu gibi, haklamak ma'nâsınadır. Çünkü o, Allah'a dîninde bâtılla yarışa kalkanları hep haklar, mağlûb eder...

Bunların herbirinden bir ma'nâ anlaşılmakla berâber, demek oluyor ki, ***el-Hâkka, "Ve ne bildirdi sana o hâkka nedir?"*** (el-Hâkka: 7) buyurulduğu üzere, dirâyetle bilinir birşey değildir!.. Yânî o Hâkka öyle büyük, öyle müdhiş bir hâiledir ki, onun şiddet ve fezâatinin azameti mahlûkaattan birinin dirâyetiyle, tahmîn ve takdîri ile bilinmez, kimsenin tasavvuruna, ihâtasına sığmaz. Onun ne olduğunu bi'l-fiil vukû'u anlatır... (*Hakk Dîni,* VII, 5310-5313).

122 ***el-Kaaria:*** Dehşetleriyle kalbleri vuran; ***el-Ğâşiye:*** Şiddetleri insanları kaplayıp bürüyen; ***es-Sâhha:*** Kulakları sağır edici kuvvetli ses.

123 Başlığa uygunluğu, kıyâmet günündeki hükmün kısastan ibâret olması yönündendir.

şılayacak haseneleri bulunmazsa, kardeşinin seyyielerinden alınır da o zâlimin üzerine atılır'' [124].

١٢٢ــ حدّثنى الصَّلْتُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ ونَزعْنا ما فى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ قال حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أبى المُتَوَكِّلِ النَّاجِىِّ أنَّ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِىَّ رضى اللّه عنه قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ يَخْلُصُ المُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ فَيُحْبَسُونَ عَلى قَنْطَرَةٍ بَيْنَ الجَنَّةِ والنَّارِ فَيُقَصُّ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ مَظالِمُ كانَتْ بَيْنَهُمْ فى الدُّنْيا حتَّى إذَا هُذِّبُوا ونُقُّوا أُذِنَ لَهُمْ فِى دُخُولِ الجَنَّةِ فَوَ الَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَأَحَدُهُمْ أهْدَى بِمَنْزِلِهِ فى الجَنَّةِ مِنْهُ بِمَنْزِلِهِ كانَ فى الدُّنْيا *

122-..... Bize Yezîd ibn Zuray' tahdîs edip şu ***"Biz onların göğüslerindeki kîni söküp atacağız..."*** (el-A'râf 43; el-Hıcr: 47) âyetini okudu ve şöyle dedi: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Ebu'l-Mutevekkil en-Nâcî'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet günü mü'minler* (sırattan geçerek) *ateşten kurtulurlar da cennetle ateş arasındaki bir köprü üzerinde durdurulurlar. Orada, dünyâda iken aralarında meydana gelmiş haksızlıklar birbirlerinden kısas yapılır. Nihâyet haksızlıklardan temizlendikleri ve pampâk oldukları zamân onlara cennete girmelerine izin verilir. Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, o mü'minlerden herbiri cennetteki menziline, dünyâdaki meskeninden daha doğru yol bulur''* [125].

٤٩ــ بابُ مَنْ نوقِشَ الحِسابَ عُذِّبَ

124 Başlığa uygunluğu, dünyâda ödenip halâllaşılmayan hakların âhirette kısas yapılıp ödetilmesi, eğer zâlimin hasenesi yoksa, mazlûmun seyyielerinden alınıp ona yükseltilmek sûretiyle kısâsın yapılmasıdır.

125 Seneddeki râvîlerin isimleri arasında bu âyetin okunması, hadîs metninin bu âyetin tefsîri gibi olduğunu beyân etmek içindir (Kastallânî).

Âyetlerin tamâmı şöyledir: ***"Kînden göğüslerinde*** (dünyâdan kalma) ***ne varsa söküp atacağız. Altlarından ırmaklar akacaktır. Hamd olsun Allah'a ki, bizi buna hidâyetle kavuşturdu, eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulamazdık. And olsun ki, Rabb'imizin rasûlleri gerçeği getirmişlerdir, derler..."*** (el-A'râf: 43);

"Biz onların göğüslerindeki kîni söküp atacağız. Hepsi kardeşler hâlinde, karşı karşıya tahtları üzerine dayanarak oturacaklardır" (el-Hıcr: 47).

Bu hadîslerin birer rivâyeti Mezâlim Kitâbı'nda da geçmişti.

49- *"Kim hesâba çekilirse azâb edilmiş olur"* BÂBI

١٢٣ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسَى عنْ عُثْمانَ بنِ الأَسْوَدِ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنْ عائِشَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال مَنْ نُوقِشَ الحِسابَ عُذِّبَ قالَتْ قُلْتُ أَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تعالى فَسَوْفَ يُحاسَبُ حِسابًا يَسِيرًا قال ذَلِكَ العَرْضُ *

123- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, Usmân ibnu'l-Esved'den; o da Abdullah ibnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Kim hesâba çekilirse azâb edilmiş olur"* buyurmuştur.

Âişe dedi ki: Ben:

— Yüce Allah ***"O, kolayca bir hesâb ile hesâba çekilecek"*** (el-İnşikaak: 8) buyurmuyor mu? dedim.

Peygamber:

— *"Bu senin söylediğin âyetteki **'Kolay hesâb'**, arzdır"* buyurdu [126].

١٢٤ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَلِىٍّ حدّثنا يَحْيَى عنْ عُثْمانَ بنِ الأَسْوَدِ سَمِعْتُ ابنَ أبى مُلَيْكَةَ قال سَمِعْتُ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم مِثْلَهُ ح . وتابَعَهُ ابنُ جُرَيْجٍ ومُحَمَّدُ بنُ سُلَيْمٍ وأَيُّوبُ وصالِحُ بنُ رُسْتُمٍ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها عنِ النبىِّ ﷺ *

124-..... Bize Yahyâ ibn Saîd, Usmân ibnu'l-Esved'den tahdîs etti: Ben İbnu Ebî Muleyke'den işittim, şöyle dedi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, dedi.

H ve Usmân ibnu'l-Esved'e bu hadîsi İbnu Ebî Muleyke'den; o da Âişe'den; o da Peygamber'den senediyle rivâyet etmesinde İbnu Cureyc, Muhammed ibn Suleym, Eyyûb es-Sahtıyânî, Sâlih ibn Rüstem dörtlüsü de mutâbaat etmişlerdir.

---

126 ***"Hisâben yesîren"***: Hiç münâkaşa edilmeyen kolay bir hesâb ki, Rasûlullah bunu *"Arz"* ve "Sâde kitâba bakılıp geçiştirilmek" ile tefsîr etmiştir.

١٢٥ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا حاتِمُ ابنُ أبي صَغِيرَةَ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ أبي مُلَيْكَةَ حدّثني القاسِمُ ابنُ مُحَمَّدٍ حدّثتني عائِشَةُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال لَيْسَ أحَدٌ يُحاسَبُ يَوْمَ القِيامَةِ إلاَّ هَلَكَ فَقُلْتُ يارسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ قَدْ قال اللَّهُ تعالى فأمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتابَهُ بِيَمِينِهِ فَسَوْفَ يُحاسَبُ حِسابًا يَسِيرًا فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّما ذَلِكِ العَرْضُ ولَيْسَ أحَدٌ يُناقَشُ الحِسابَ يَوْمَ القِيامَةِ إلاَّ عُذِّبَ *

125-..... Bize Abdullah ibn Ebî Muleyke tahdîs etti. Bana el-Kaasım ibnu Muhammed tahdîs etti: Bana Âişe (R) tahdîs etti. Rasûlullah (S):

— *"Kıyâmet günü hesâba çekilen bir kimse, başka değil, muhakkak helâk olur"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Allah Taâlâ: ***"O vakit kitâbı sağ eline verilen kimseye gelince; o kolayca bir hesâb ile hesâba çekilecek"*** buyurmuş değil mi? dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Bu* (senin söylediğin) *ancak bir arzdır. Kıyâmet günü ince hesâba çekilecek kimse muhakkak azâb olunur"* buyurdu [127].

١٢٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا مُعاذُ بنُ هِشامٍ قال حدّثني أبي عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم ح وحدّثني مُحَمَّدُ ابنُ مَعْمَرٍ حدّثنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قتادَةَ حدّثنا أنَسُ ابنُ مالِكٍ رضى اللَّهَ عنه أنَّ نبيَّ الله صلى اللَّهُ عليه وسلم كان يَقُولُ يُجاءُ بالكافِرِ يَوْمَ القِيامَةِ

127 *Arz*'dan maksad, amelleri tartılmak üzere insanların mîzâna yâhud amellerin sâhiblerine arz olunmasıdır. Arz günündeki hesâb, sağ taraf sâhibleri denilen bahtiyârlar hakkında pek kolay geçeceği Kitâb'ın nassı ile bilinmiştir. Ehl-i yemîn muhâsebeye arz olundukları gün gufrân ile müjdelenip, amellerinin kendilerine arzında, kusûrlarıyle berâber nâil oldukları büyük ni'metlere muttali' olacaklardır. Mağfiret müjdesine bitişmeyen muhâsebe ise ağırdır. Haseneler-den sanılan nice amellerin kabûl olunmadığı hesâb münâkaşası esnâsında meydana çıkacağından, bu münâkaşa azâba götürücü yâhud başbaşa selâmete erişilse de münâkaşanın kendisi azâb olmuş olur.

فَيُقَالُ لَهُ أَرَأَيْتَ لَوْ كان لَكَ مِلْءُ الارْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتَدِى بِهِ فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُقَالُ لَهُ قَدْ كُنْتَ سُئِلْتَ ما هُوَ أَيْسَرُ مِنْ ذٰلِكَ *

126-..... (Buradaki senedlerden biriyle) bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den tahdîs etti. Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Allah'ın Peygamberi (S) şöyle der idi: *"Kıyâmet günü kâfir kişi getirilir de ona:*

— Re'yini haber ver: Senin yer dolusu altının olsaydı şu azâbdan kurtulmak için onu fedâ eder miydin? diye sorulur.

O da:

— Evet fedâ ederim! der.

Bunun üzerine ona:

— Fakat senden, bundan daha kolay olan şey (yânî Tevhîd) *istenilmişti! denilir"* [128].

١٢٧ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أبى قال **حدّثنى** الأَعْمَشُ قال **حدّثنى** خَيْثَمَةُ عنْ عَدِىِّ بنِ حاتِمٍ قال قال النبىُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إلاَّ وسَيُكَلِّمُهُ اللّٰهُ يَوْمَ القِيامَةِ لَيْسَ بَيْنَ اللّٰهِ وبَيْنَهُ تُرْجُمانٌ ثُمَّ يَنْظُرُ فلايَرٰى شَيْئًا قُدَّامَهُ ثُمَّ يَنْظُرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَتَسْتَقْبِلُهُ النَّارُ فمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَّقِىَ النَّارَ ولوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ * قال الأَعْمَشُ **حدّثنى** عَمْرٌو عنْ خَيْثَمَةَ عنْ عَدِىِّ بنِ حاتِمٍ قال قال النبىُّ ﷺ اتَّقُوا النَّارَ ثُمَّ أَعْرَضَ وأَشاحَ ثُمَّ قال اتَّقُوا النَّارَ ثُمَّ أَعْرَضَ وأَشاحَ ثَلاثًا حتّٰى ظَنَنَّا أَنَّهُ يَنْظُرُ إلَيْها ثُمَّ قال اتَّقُوا النَّار ولو بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ *

127-..... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Sizlerden herbir kişiye kıyâmet gününde Allah muhakkak kelâm söyleyecektir. Öyle bir hâlde ki, kendisiyle Allah arasında hiçbir tercümân bulunmaz. Sonra o kimse bakar, fakat önünde hiçbirşey göremez. Sonra önüne bakar, kendisini ateş karşılar. Sizlerden her kim bir tek hurma yarısıyle olsun ateşten korunmağa gücü yeterse bunu yapsın!"*

el-A'meş dedi ki: Bana Amr ibn Murre, Hayseme'den tahdîs etti ki, Adiyy ibn Hâtim şöyle demiştir: Peygamber (S) ateşi zikretti de:

---

128 Bunun bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı'nda, el-Bakara: 30'da geçmişti.

— *"Ateşten kendinizi koruyunuz!"* buyurdu.
Sonra yüzünü döndürüp çekti. Sonra:
— *"Ateşten korununuz!"* buyurdu.
Sonra yüzünü bulunduğu yönden çevirip çekti. Bunu üç defa yaptı. Hattâ biz kendisini ateşe bakıyor zannettik. Sonra yine:
— *"Bir hurma yarısıyle de olsa ateşten korununuz. Bunu da bulamayan, güzel bir sözle kendini ateşten korusun!"* buyurdu [129].

٥٠ــ بابٌ يَدْخُلُ الجَنَّةَ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسابٍ

50- BÂB:
"(Ümmetimden) *yetmiş bin cennete hesâba çekilmeden girecektir"*.

١٢٨ــ حدّثنا عِمْرانُ بن مَيْسَرَةَ حدّثنا ابنُ فُضَيْلٍ حدّثنا حُصَيْنٌ قالَ أَبو عَبْدِ اللَّهِ وحدّثني أسِيدُ بنُ زَيْدٍ حدّثنا هُشَيْمٌ عنْ حُصَيْنٍ قال كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ فقال حدّثني ابنُ عَبَّاسٍ قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عُرِضَتْ عَلَيَّ الأُمَمُ فأَخَذَ النبيُّ يَمُرُّ مَعَهُ الأُمَّةُ و النبيُّ يَمُرُّ مَعَهُ النَّفَرُ والنبيُّ يَمُرُّ مَعَهُ العَشَرَةُ والنبيُّ يَمُرُّ مَعَهُ الخَمْسَةُ والنبيُّ يُمُرُّ وَحْدَهُ فَنَظَرْتُ فإِذَا سَوادٌ كَثِيرٌ قُلْتُ ياجِبْرِيلُ هٰؤُلاءِ أُمَّتِي قال لا ولٰكِنِ انْظُرْ إلى الأُفُقِ فنَظَرْتُ فإِذا سَوادٌ كَثِيرٌ قال هَؤُلاَءِ أُمَّتُكَ وهٰؤُلاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا قُدَّامَهُمْ لاحِسابَ عَلَيْهِمْ ولاعَذابَ قُلْتُ وَلِمَ قال كانُوا لا يَكْتَوُونَ ولا يَسْتَرْقُونَ ولا يَتَطَيَّرُونَ وعَلى رَبِّهِمْ يَتَوكَّلُونَ فقامَ إِلَيْهِ عُكَّاشَةُ بنُ مِحْصَنٍ فقال ادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قال اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ ثُمَّ قامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ آخَرُ قال ادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَنِي منْهُمْ قال سَبَقَكَ بِها عكَّاشَةُ *

128-..... Husayn ibn Abdirrahmân şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'in yanında idim, şöyle dedi: Bana İbn Abbâs (R) tahdîs edip

129 Bunun bir rivâyeti Zekât'ta geçmişti. Müslim de bunu Zekât'ta getirdi: *Müslim Ter.*, III, 204-206 "1016".
Hadîste birçok fâideler olduğu gizli değildir.

şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Bütün ümmetler bana arzolunup gösterildi. Bir peygamber, yanına bir ümmet alıp geçiyordu. Bir peygamber, berâberinde bir toplulukla geçiyordu. Bir peygamber, berâberinde on kişiyle geçiyordu. Bir peygamber, berâberinde beş kişiyle geçiyordu. Bir peygamber de yalnız başına geçiyordu. Ben uzakta büyük bir karaltı gördüm de:*

— Yâ Cibrîl! Bunlar benim ümmetim mi? diye sordum.

O:

— Hayır değildir, lâkin şu ufka bak! dedi.

Ben oraya bakınca çok büyük bir karaltı gördüm. Cibrîl:

— İşte bunlar senin ümmetindir. Bunların yetmiş bin olan öncüleri, üzerlerinde hiçbir hesâb ve azâb yoktur, dedi.

Ben:

— Niçin bunlara hesâb ve azâb yoktur? dedim.

Cibrîl:

— Onlar ateşle dağlama tedâvîsi yapmazlar, rukye yapmazlar, eşyâ ve kuşlarla uğursuzluk inancına gitmezler, onlar ancak Rabb'lerine dayanıp güvenirlerdi, dedi".

Peygamber bunu söyleyince Ukkâşe ibn Mıhsan kendisine doğru ayağa kalktı da:

— (Yâ Rasûlallah!) Beni onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Yâ Allah! Bunu onlardan kıl!"* diye duâ etti.

Sonra O'na diğer bir adam kalktı da o da:

— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedi.

— *"Bu husûsta Ukkâşe senden öne geçti"* buyurdu [130].

١٢٩ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ أسَدٍ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال **حدّثني** سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ **حدّثَهُ** قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِي زُمْرَةٌ هُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا تُضِيءُ وُجُوهُهُمْ إضاءَةَ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ * وقال أبو هُرَيْرَةَ فقامَ عُكَّاشَةُ بنُ مِحْصَنٍ الأَسَدِيُّ يَرْفَعُ نَمِرَةً عليْهِ فقال يارسولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قال

130 Bunun kısa bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı'nda ve Tıbb'da geçmişti. Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Îmân'da getirmiştir: *Müslim Ter.*, I, 295-299 "216, 220".

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ ثُمَّ قامَ رجُلٌ منَ الأنْصارِ فقال يارسَولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلنِى مِنْهُمْ فقال سَبَقَكَ بِها عُكَّاشَةُ *

129-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs etti; ona da Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:

— *"Ümmetimden bir zümre* (cennete) *girer ki, onlar yetmişbindir. Onların yüzleri ayın ondördüncü gecesindeki parlaması gibi parlar".*

Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine Ukkâşe ibnu Mıhsân el-Esedî, üstünde bulunan kaplan postu gibi siyah beyaz çizgili elbiseyi kaldırarak ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Beni onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Yâ Allah, bunu onlardan kıl!"* diye duâ etti.

Sonra Ensâr'dan bir adam ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Bunda Ukkâşe senin önüne geçti!"* buyurdu.

١٣٠ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ **حدّثنا** أبو غَسَّانَ قال **حدّثنى** أبو حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَيَدْخُلَنَّ الجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِى سَبْعُونَ أَلْفًا أوْ سَبْعُمائَةِ أَلْفٍ شَكَّ فى أحَدِهِما مُتَماسِكِينَ آخِذٌ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ حتَّى يَدْخُلَ أوَّلُهُمْ وآخِرُهُمُ الجَنَّةَ وَوُجُوهُهُمْ عَلى ضَوْءِ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ *

130-..... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Muhakkak ki, ümmetimden yetmiş bin yâhud yediyüzbin* (bunların hangisini söylediğinde Ebû Hâzım şekk etmiştir) *-kişi veyâ zümre hesâb ve ikaab görmeksizin ilk defa olarak cennete- girecektir. Bunlar birbirlerine tutunmuşlar olarak, bâzısı bâzısına tutmuş vaziyette cennete girerler. Bu ilk zümrenin sondakileri cennete girinceye kadar öndekileri girmez* (yânî, bir saff hâlinde hepsi birden gireceklerdir). *Bunların yüzleri, bedir gecesinde ayın ışığı üzeredir".*

١٣١ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا أبى عنْ صالِحٍ حدّثنا نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلّم قال إذَا دَخَل أهْلُ الجَنَّةِ الجَنَّةَ وأهْلُ النَّارِ النَّارَ ثُمَّ يَقُومُ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ ياأهْلَ النَّارِ لامَوْتَ ياأهل الجَنَّةِ لامَوْتَ خُلُودٌ *

131-..... Bize Nâfi', İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuşur: *"Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme girdikleri zamân, sonra bir i'lâncı ayağa kalkar da aralarında: Ey ateş ehli, artık ölüm yoktur! Ey cennet ehli, artık ölüm yok, ebedîlik vardır! diye nidâ eder".*

١٣٢ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبُو الزِّنادِ عنِ الأعرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال النبيُّ ﷺ يُقالُ لأهْلِ الجَنَّةِ ياأهْلَ الجَنَّةِ خُلُودٌ لامَوْتَ ولأهْلِ النَّارِ ياأهْلَ النَّارِ خُلُودٌ لامَوْتَ *

132-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Cennet ehline hitâben: Ey cennet ehli, artık ebedîlik vardır, ölüm yoktur! Ateş ehline hitâben de: Ey ateş ehli, artık ebedîlik vardır, ölüm yoktur! denilir".*

٥١ــ بابُ صِفَةِ الجَنَّةِ والنَّارِ

وقال أبُو سَعِيدٍ قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم أوَّلُ طَعامٍ يأكُلُهُ أهْلُ الجَنَّةِ زِيادَةُ كَبِدِ حُوتٍ عَدْنٌ خلْدٌ عَدَنْتُ بأرْضٍ أقَمْتُ ومِنْهُ المَعْدِنُ : في مَعْدِنِ صِدْقٍ فى مَنْبِتِ صِدْقٍ *

51- CENNETİN VE ATEŞİN SIFATLARI BÂBI [131]

Ve Ebû Saîd el-Hudrî:
Peygamber (S): *"Cennet ehlinin yiyeceği ilk taâm,*

131 Bed'u'l-Halk'ta "Cennetin sıfatı hakkında gelen şeyler bâbı" ve "Ateşin sıfatı bâbı" şeklinde vâki' olmuştu.

balık ciğerinin ziyâdesidir''
buyurdu, demiştir.

''*Cennâtu Adn*(= Adn cennetleri)'' (Birçok yerde geçer): İkaamet cennetleri, ebedîlik ma'nâsınadır. ''*Adentu bi-ardın*'', "Bir yerde ikaamet ettim" demektir. "Ma'din" lafzı da bundandır. "Ma'dini sıdkın", "Menbiti sıdkın" ta'bîrleri de bundan, yânî "İkaamet etmek" ma'nâsındadır[132].

١٣٣ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ الهَيْثَمِ **حدّثنا** عَوْفٌ عنْ أبى رجاءٍ عنْ عِمْرَانَ عنِ النبيِّ ﷺ قال اطَّلَعْتُ فى الجَنَّةِ فَرَأيْتُ أكْثَرَ أهْلِها الفُقَرَاءَ واطَّلَعْتُ في النَّارِ فَرَأيْتُ أكْثَرَ أهْلِها النِّساءَ *

133-..... Bize Avf, Ebû Recâ'dan; o da İmrân'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *''Cennete çıktım da ahâlîsinin çoğunun fakîrler olduğunu gördüm; cehenneme çıktım, onun ahâlîsinin çoğunu da kadınlar olarak gördüm''* buyurdu [133].

١٣٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** إسْماعِيلُ أخبرنا سُلَيْمانُ التَّيْمِىُّ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ أُسامَةَ عنِ النبيِّ صلىَ اللّه عليهِ وسلم قال قُمْتُ عَلى بابِ الجَنَّةِ فكانَ عامَّةُ مَنْ دخَلَها المَساكِينَ وأصْحابُ الجَدِّ مَحْبُوسُونَ غَيْرَ أنَّ أصْحابَ النَّارِ قَدْ أُمِرَبِهِمْ إلى النَّارِ وقُمْتُ عَلى بابِ النَّارِ فإذَا عامَّةُ مَنْ دَخَلَها النِّساءُ *

134-..... Bize Süleymân et-Teymî, Ebû Usmân'dan; o da Usâme'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuşur: *''Ben cennetin kapısı önünde durdum, oraya girenlerin çoğu fakîrler idi. Zenginlik sâhibleri* (fakîrlerle berâber cennete girmekten) *alıkonulmuşlardı. Lâkin ateş ehli, ateşe girmeye emrolunmuşlardı. Ben cehennemin kapısı önünde de durdum. Oraya girenlerin çoğunun kadınlar olduğunu gördüm!''*

---

132 ''*Ma'dini sıdkın*'' ta'bîri, Kur'ân'da şöyle geçer: ''***Şübhesiz ki, takvâ sâhibleri cennetlerde, ırmaklarda, hakk meclisinde, kudret sâhibi, mülkü çok yüce olan Allah'ın yanındadırlar***'' (el-Kamer: 54-55)

133 Bunun bir rivâyeti yakında geçti.

١٣٥ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ أسَدٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا عُمَرُ بنُ مُحَمَّدِ ابنِ زَيْدٍ عنْ أبِيهِ أنَّهُ حدّثَهُ عنِ ابنِ عُمَرَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم إذَا صارَ أهْلُ الجَنَّةِ إلي الجَنَّةِ وأهْلُ النَّارِ إلى النَّارِ جِيءَ بالمَوْتِ حتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الجَنَّةِ والنَّارِ ثُمَّ يُذْبَحُ ثُمَّ يُنادِى مُنادٍ ياأهْلَ الجَنَّةِ لامَوْتَ ياأهل النَّارِ لامَوْتَ فَيَزْدَادُ أهْلُ الجَنَّةِ فَرَحًا إلى فَرَحِهِمْ ويَزْدادُ أهْلُ النَّارِ حُزْنًا إلى حُزْنِهِمْ *

135-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Cennet ehli cennete, cehennem ehli de cehenneme ayrılıp gidince, ölüm* (mefhûmuna bir koç sûretinde vücûd verilerek) *getirilir. Tâ cennetle cehennem arasında yatırılır. Sonra kesilir. Sonra bir nidâcı: Ey cennet ehli, artık ölüm yoktur! Ey cehennem ehli, ölüm yoktur! diye nidâ eder. Cennet ehlinin ferâhına bir ferah daha ziyâde olunur. Cehennem ehlinin hüzün ve kederine bir hüzün daha artırılır!"*

١٣٦ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ أسَدٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّ اللَّهَ تَبارَكَ وتعالي يَقُولُ لأهْلِ الجَنَّةِ ياأهْلَ الجَنَّةِ يَقُولُونَ لَبَّيْكَ ربَّنا وسَعْدَيْكَ فيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ فَيَقُولُونَ وما لَنا لانَرْضَى وقَدْ أعْطَيْتَنا مالَمْ تُعْطِ أحَدًا مِنْ خَلْقِكَ فَيَقُولُ أنا أُعْطِيكُمْ أفْضَلَ مِن ذَلِكَ قالُوا ياربِّ وأىُّ شَيْءٍ أفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُ أُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِى فَلاَ أسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أبَدًا *

136-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle haber verdi: *"Mübârek ve Yüce Allah cennet ehline:*

— Ey cennet ehli! diye hitâb eder.

Onlar da:

— Ey Rabb'imiz, buyur, emrini yapmaya hazırız, ubûdiyyette dâimiz! derler.

Yüce Allah:

— Bu hâlinizden râzı mısınız? buyurur.

Onlar da:

— Rabb'imiz, nasıl râzı olmayalım? Sen bize, halkından hiçbir kimseye vermediğin bunca ni'metleri ihsân eyledin! derler.

Allah:

— Ben size bunlardan daha şerefli bir ni'met vereceğim! buyurur.

— Yâ Rabb! Bunlardan daha üstün hangi ni'met var ki? derler.

Allah:

— Sizden râzı ve hoşnûd olmaklığımın şerefi size lâyık kılındı. Artık bundan sonra ebedî olarak size darılmayacağım! buyurur".

١٣٧ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** مُعاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو **حدّثنا** أبو إسْحاقَ عنْ حُمَيْدٍ قال سَمِعْتُ أنَسًا يَقُولُ أُصِيبَ حارِثَةُ يَوْمَ بَدْرٍ وهْوَ غُلامٌ فَجاءَتْ أُمُّهُ إلى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم فَقالَتْ يارسولَ اللَّهِ قَدْ عَرَفْتَ مَنْزِلَةَ حارِثَةَ مِنِّى فإنْ يَكُ فى الجَنَّةِ أصْبِرْ وأحْتَسِبْ وإنْ تكُنِ الأُخْرَي تَرَى ما أصْنَعُ فَقال ويْحَكِ أوَهَبِلْتِ أوَجَنَّةٌ واحدَةٌ هِيَ إنَّها جِنانٌ كَثِيرَةٌ وإنَّهُ لَفِى جَنَّةِ الْفِرْدَوْسِ *

137-..... Humeyd et-Tavîl, şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Hârise ibn Surâka Bedir harbinde vurulup şehîd oldu. O genç bir oğlandı. Annesi er-Rubeyy' bintu'n-Nadr, Peygamber(S)'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Hârise'nin benim yanımdaki menzilesini bilmektesindir. Eğer o cennette ise, onun acısına sabrederim ve sabrımın sevâbını Allah'tan umarım. Eğer (cennette değil de) diğer bir yerde ise, yapacağım ağlamayı görürsün (yâhud ne yapmamı re'y edersin)? dedi.

Rasûlullah:

— "Yazık sana! Sen aklını mı kaçırdın? Cennet bir tâne midir? Cennet, şübhesiz birçok cennetlerdir. Şu muhakkak ki, senin oğlun elbette Firdevs Cenneti'ndedir!" buyurdu.

١٣٨ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ أسَدٍ أخبرنا الفَضْلُ بنُ مُوسَى أخبرنا الفُضَيْلُ عنْ أبي حازِمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال مابَيْنَ مَنْكِبَيِ الكافِرِ مَسِيرَةُ ثَلاثَةِ أيّامٍ لِلرَّاكِبِ المُسْرِعِ * قال وقال إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمُ أخبرنا المُغِيرَةُ بنُ سَلَمَةَ **حدّثنا** وُهَيْبٌ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ عنْ رسُولِ اللَّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال إنَّ فى الجَنَّةِ لَشَجَرَة يَسِيرُ الرَّاكِبُ فى ظِلِّها مائَةَ عامٍ

لايَقْطَعُها : قال أبو حازِمٍ فَحَدَّثْتُ بِهِ النُّعْمانَ بنَ أبى عَيَّاش فقال حدّثنى أبو سَعِيدٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال إنَّ في الجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ الجَوَادَ المُضَمَّرَ السَّرِيعَ مِائَةَ عامٍ مايَقْطَعُها *

138-..... Bize el-Fudayl, Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S):

—"(Kıyâmet gününde) *kâfirin iki omuzu arası, sür'atli bir süvârî yürüyüşü ile üç günlük mesâfedir"* buyurmuştur [134].

el-Buhârî dedi ki: Ve İshâk ibn İbrâhîm şöyle dedi: Bize el-Mugîre ibnu Seleme haber verdi. Bize Vuheyb, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Cennette bir ağaç vardır ki, bir süvârî, onun gölgesinde yüz sene yürür de, onun gölgesini geçip bitiremez"* buyurmuştur.

Ebû Hâzım şöyle dedi: Ben bu hadîsi en-Nu'mân ibn Ebî Ayyâş'a tahdîs ettim de o şöyle dedi: Bana Ebû Saîd tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Cennetin içinde şübhesiz öyle bir ağaç vardır ki, iyi cins, ta'lîmli ve çok sür'atli bir atın binicisi yüz yıl onun gölgesinde yürür de yine onun gölgesini kesip bitiremez"* buyurmuştur.

١٣٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ **حدّثنا** عبْدُ العَزِيزِ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لَيَدْخُلَنَّ الجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِى سَبْعُونَ أَلْفًا أوْ سَبْعُمائَةِ أَلْفٍ لايَدْرِى أبو حازِمٍ أيُّهما قال مُتَماسِكُونَ آخِذٌ بَعْضُهُمْ بَعْضًا لايَدْخُلُ أوَّلُهُمْ حتَّى يَدْخُلَ آخِرُهُمْ وُجُوهُهُمْ عَلى صُورَةِ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ *

139-..... Bize Abdulazîz, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak benim ümmetimden yetmişbin yâhud yediyüzbin* (kişi veyâ zümre hesâb ve ikaab görmeksizin ilk defa olarak) *cennete girecektir."* -Bu iki sayının hangisini söylediğini Ebû Hâzım bilemiyor.-

Sehl dedi ki: *"Bunlar sımsıkı saff olmuşlar, birbirlerine tutunmuşlardır. Bu ilk zümrenin sondakileri cennete girinceye kadar, öndekileri girmeyecektir* (yânî saff hâlinde hepsi birden gireceklerdir). *Bunların yüzleri, ayın ondördüncü gecesindeki kamerin sûreti üzere parlaktırlar".*

---

134 Kâfir vücûdunun bu genişliği, fazla ölçüde azâb olunması içindir.

١٤٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عنْ أبِيهِ عنِ سَهْلٍ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال إنَّ أهْلَ الجَنَّةِ لَيَتَراءَوْنَ الغُرَفَ فى الجَنَّةِ كما تَتَراءَوْنَ الكَوْكَبَ فى السَّماءِ قال أبي فَحَدَّثْتُ بِهِ النُّعْمانَ بن أبى عَيَّاشٍ فقال أشْهَدُ لَسَمِعْتُ أبا سَعِيدٍ يُحَدِّثُ ويزِيدُ فِيهِ كما تَراءَوْنَ الكَوْكَبَ الغارِبَ فى الأفُقِ الشَّرْقِيِّ والغَرْبِيِّ *

140-..... Bize Abdulazîz, babası Ebû Hâzım Seleme ibn Dînâr'dan; o da Sehl(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cennet ehli cennette kendilerinden yükseklerdeki köşkleri* (mesâfe uzaklığından dolayı) *güçlükle görebilirler. Sizin gökyüzündeki yıldızı güçlükle görür olduğunuz gibi!"*

(Abdulazîz şöyle dedi:) Babam Ebû Hâzım şöyle dedi: Ben bu hadîsi en-Nu'mân ibn Ebî Ayyâş'a tahdîs ettim, o: Ben şehâdet ediyorum ki, Ebû Saîd'den işittim, o bu hadîsi tahdîs ediyor ve bunda şu ziyâdeyi getiriyordu: *"Nasıl ki gündüz doğu ve batı ufkundaki ışıklı kalan parlak yıldızı -aradaki mesâfe uzunluğundan dolayı- zorlukla görebilirsiniz!"*

١٤١ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى عِمْرانَ قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال يَقُولُ اللَّهُ تعالى لِأهْوَنِ أهْلِ النَّارِ عَذابًا يَوْمَ القِيامَةِ لَوْ أنَّ لَكَ ما فى الأرْضِ مِنْ شَىءٍ أكُنْتَ تَفْتَدِى بِهِ فيَقُولُ نَعَمْ فيَقُولُ أرَدْتُ مِنْكَ أهْوَنَ مِنْ هذا وأنْتَ فى صُلْبِ آدَمَ أنْ لاتُشْرِكَ بِى شَيْئًا فأبَيْتَ إلاَّ أنْ تُشْرِكَ بِى *

141-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Ebû İmrân şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'den işittim, Peygamber (S) şöyle demiştir: *"Yüce Allah kıyâmet gününde ateş ehlinin en hafif azâblısına hitâben:*

— Eğer senin Arz'daki herşeyden malın olsa, bu azâba karşılık fidye verir miydin? buyurur.

O kul:

— Evet, fidye verirdim, der.

Yüce Allah:

— Sen Âdem'in sulbünde iken ben senden bundan daha kolay

olanını istemiştim: Bana hiçbirşeyi ortak kılmamanı istemiştim. Fakat sen bana ortak kılmana devâm edip durdun! buyurur''.

١٤٢ــ حدّثنا أَبو النُّعمانِ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ عَمْرٍو عنْ جابِرٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ بالشَّفاعَةِ كأنَّهُمُ الثَّعارِيرُ قُلْتُ ماالثَّعارِيرُ قال الضَّغابِيسُ وكان قَدْ سَقَطَ فَمُهُ فقُلْتُ لِعَمْرِو ابنِ دِينارٍ أبا مُحَمَّدٍ سَمِعْتَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ يقُولُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ يَخْرُجُ بالشَّفاعَةِ مِنَ النَّارِ قال نَعَمْ *

142-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *''Şefâatle ateşten sanki seârîr gibi çıkarlar''* buyurdu.

Hammâd dedi ki: Ben Amr'a:

— *''es-Seârîr''* nedir? diye sordum.

Amr:

— ''ed-Dağâbîs''dir, dedi.

Amr ibn Dînâr'ın dişleri düşmüş, bu sebeble ağzı da düşmüştü (Bu sebeble noktalı şîn ile olan kelimeyi böyle üç noktalı sâ ile telâffuz etmişti) [135].

Hammâd dedi ki: Ben Amr ibn Dînâr'a:

— Yâ Ebâ Muhammed! Sen Câbir ibn Abdillah'tan: Ben Peygamber'den işittim, O *''Şefâatle* (bir kavim) *ateşten çıkar''* buyururken işittim, dediğini bizzât işittin mi? diye sordum.

O:

— Evet bunu söylerken kendisinden bizzât işittim, dedi [136].

---

135 *es-Seârîr:* Cemi' bünyesiyle kuşkonmaz otuna benzer bir nebât adıdır. Ve burunda meydana gelen çatlaklara denir...

eş-Şu'rûre: Şîn'in dammıyle küçük acura denir ki, hıyârın birâderi olan acûrun hurda nev'idir; cem'i *''Şeârîr''* gelir ve *''Şeârîr''* perâkende ve târmâr ma'nâsında kullanılır.

ed-Dağâbîsu: Dâd'ın fethi ve noktalı ğayn ile *''Duğbûs''*un cem'idir. *''Duğbûs''*, ''Usfûr'' vezninde acûr dedikleri sebzenin hurda nev'ine denir ki, Arabistan'da olur, küçük acûrlar ma'nâsınadır ve *''Sumâm''* dedikleri nebâtın ve dikenli nebâtın yenilen şahlarına denir, bir kavle göre kuşkonmaz otuna benzer bir nebât adıdır.. *(Kaamûs Ter.)*

136 Müslim'in Îmân'da getirdiği bu hadîsin bir rivâyeti şöyledir:... Hammâd dedi ki: Amr ibn Dînâr'a: Sen Câbir ibn Abdillah'ın *''Şübhesiz Allah Taâlâ bir kavmi şefâatle ateşten çıkarır''* sözlerini Rasûlullah'tan tahdîs ederken işittin mi? diye sordum. Evet diye cevâb verdi. (*Müslim Ter.*, I, 265-266 ''191'').

١٤٣ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ حدّثنا أَنَسُ ابنُ مالِكٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّار بَعْدَ ما مَسَّهُمْ مِنْها سَفْعٌ فَيَدْخُلُونَ الجَنَّةَ فَيُسَمِّيهِمْ أَهْلُ الجَنَّةِ الجَهَنَّمِيِّينَ *

143-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S): *"Bir kavim, kendilerine cehennem ateşi dokunduktan sonra sîmâları kırmızımsı siyâh bir renkte olarak cehennemden çıkacak ve cennete girecekler de cennet ehli bunlara 'Cehennemlikler" diye isim vereceklerdir"* buyurdu.

١٤٤ــ حدّثنا مُوسٰى حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا عَمْرُو بنُ يَحْيٰى عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الجَنَّةِ الجَنَّةَ وأَهْلُ النَّارِ النَّارَ يَقُولُ اللَّهُ مَنْ كان في قَلْبِهِ مِثْقالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمانٍ فأَخْرِجُوهُ فَيَخْرُجُونَ قَدِ امْتُحِشُوا وعادُوا حُمَمًا فَيُلْقَوْنَ فى نَهْرِ الحَياةِ فَيَنْبُتُونَ كما تَنْبُتُ الحِبَّةُ في حمِيلِ السَّيْلِ أَوْ قال حَمِيئَةِ السَّيْلِ وقال النبُّى صلى اللَّهُ عليه وسلم أَلَمْ تَرَوْا أَنَّها تَنْبُتُ صَفْراءَ مُلْتَوِيَةً *

144-..... Bize Amr ibnu Yahyâ, babası Yahyâ ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cennet ehli cennete, dûzah ehli dûzaha girdikten sonra Yüce Allah:*

— Kimin kalbinde bir hardal tânesi ağırlığınca îmân varsa, ateşten çıkarınız! diye fermân buyuracaktır.

Bunun üzerine (bu gibiler) *simsiyâh yanmış ve kömüre dönmüş oldukları hâlde çıkacaklar da hemen hayât nehrinin içine atılacaklar ve orada seyl uğrağında -yâhud seylin kokmuş kara çamuru içindekalan yabânî reyhân tohumları nasıl sür'atle biterse öylece bitecekledir".*

Ve Peygamber (S): *"Görmez misiniz, bu tohumlar* (ne güzel) *sapsarı olarak ve iki tarafına salınarak çıkıp sürerler!"* buyurdu [137].

١٤٥ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ

137 Bunun bir rivâyeti Îmân, "Îmân ehlinin birbirlerinden üstün oluşları bâbı"nda geçmişti.

أَبا إِسْحٰقَ قال سَمِعْتُ النُّعْمانَ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَقُولُ إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذابًا يَوْمَ القِيامَةِ لَرَجُلٌ تُوضَعُ فى أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَةٌ يَغْلِى مِنْها دِماغُهُ *

145-..... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû İshâk'tan işittim, şöyle dedi: Ben en-Nu'mân ibn Beşîr(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Kıyâmet gününde cehennem ehlinin azâbca en hafif cezâ göreni o kimsedir ki, onun iki ayağı altının çukurlarına iki ateş parçası konulacak, bunların te'sîriyle onun beyni* (tencere gibi) *kaynayacaktır"*.

١٤٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ رَجاءٍ **حدّثنا** إِسْرائِيلُ عنْ أَبى إِسْحٰقَ عنْ النُّعْمانِ بنِ بَشِيرٍ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَقُولُ إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذابًا يَوْمَ القِيامَةِ رَجُلٌ عَلى أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتانِ يَغْلِى مِنْهما دِماغُهُ كما يَغْلِى المِرْجَلُ والقُمْقُمُ *

146-..... En-Nu'mân ibn Beşîr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Şübhesiz kıyâmet gününde ateş ehlinin en hafif azâblısı şöyle bir adamdır ki, onun iki ayağı altının çukurlarında iki ateş parçası vardır da, bunların sıcaklığından onun beyni bakır tencere ve dar boğazlı olup içinde su ısıtılan kumkuma adındaki ma'denî kabın kaynaması gibi kaynayacaktır"*.

١٤٧ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عَمْرٍو عنْ خَيْثَمَةَ عنْ عَدِىِّ بنِ حاتِمٍ أَنَّ النبىَّ ﷺ ذَكَرَ النَّارَ فأَشاحَ بِوَجْهِهِ فتَعَوَّذَ مِنْها ثُمَّ ذَكَرَ النَّارَ فأَشاحَ بِوَجْهِهِ فتَعَوَّذَ مِنْها ثُمَّ قال اتَّقُوا النَّارَ ولَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ *

147-..... Bize Şu'be, Amr ibn Murre'den; o da Hayseme'den; o da Adiyy ibn Hâtim(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) ateşi zikredip yüzünü geri çekti ve bakındı da, ondan taavvuz edip Allah'a sığındı. Sonra yine ateşi zikretti, yüzünü geri çekip sakındı, yine ateşten taavvuz edip Allah'a sığındı. Sonra: *"Sizler tek hurmanın yarısıyle, bunu da bulamayan güzel bir sözle olsun ateşten korununuz"* buyurdu.

١٤٨ــ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ حَمْزَةَ حدّثنا ابنُ أبى حازِمٍ والدَّراوَرْدِىُّ عَنْ يَزِيدَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ خَبَّابٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وذُكِرَ عِنْدَهُ عَمُّهُ أبو طالِبٍ فقال لَعَلَّهُ تَنْفَعُهُ شَفاعَتِى يَوْمَ القِيامَةِ فَيُجْعَلُ فى ضَحْضاحٍ مِنَ النَّارِ يَبْلُغُ كَعْبَيْهِ يَغْلِى مِنْهُ أُمُّ دِماغِهِ *

148-..... Bizc Abdulazîz ibnu Ebî Hâzım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibn Abdillah'tan; o da Abdullah ibnu Habbâb'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, o, Rasûlullah(S)'tan işitmiştir: Rasûlullah, yanında amcası Ebû Tâlib anıldı da:

— *"Umarım ki, benim şefâatim kıyâmet gününde amcama fayda verir. Şefâatimle amcam, topuklarına ulaşabilen ateşten bir çukura konulur da o çukurdan dimâğının aslı kaynar"* buyurdu [138].

١٤٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللَّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ القِيامَةِ فيَقُولُونَ لَوِ اسْتَشْفَعْنا عَلى رَبِّنا حتَّى يُرِيحَنا مِنْ مَكانِنا فيَأْتُونَ آدَمَ فيَقُولُونَ أنْتَ الَّذِى خَلَقَكَ اللَّهُ بيَدِهِ ونَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وأمَرَ المَلائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ فاشْفَعْ لَنا عِنْدَ رَبِّنا فيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ ويَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ ويَقُولُ ائْتُوا نُوحًا أوَّلَ رَسولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ فيَأْتُونَهُ فيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ ويَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ ائْتُوا إبْراهِيمَ الَّذِى اتَّخَذَهُ اللَّهُ خَلِيلاً فيَأْتُونَهُ فيَقُولُ لَسْتُ هُناكُمْ ويَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ ائْتُوا مُوسَى الَّذِي كَلَّمَهُ اللَّهُ فيَأْتُونَهُ فيَقولُ لَسْتُ هُناكُمْ فيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ ائْتُوا عِيسَى فيَأْتُونَهُ فيَقولُ لَسْتُ هُناكُمْ ائْتُوا مُحَمَّدًا صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقَدْ غُفِرَ لهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وما تَأخَّرَ فيَأْتُونِى فأسْتَأْذِنُ عَلى رَبِّى فإذا رَأيْتُهُ وقَعْتُ ساجِدًا فيَدَعُنِى ما شاءَ اللَّهُ ثُمَّ يُقالُ لِى ارْفَعْ رَأسَكَ سَلْ تُعْطَهْ وقُلْ يُسْمَعْ واشْفَعْ تُشَفَّعْ فأرْفَعُ

---

138 Bunun bir rivâyeti "Ebû Tâlib kıssası bâbı"nda da geçmişti. Ebû Tâlib hayâtı boyunca Peygamber'i himâye edip büyük yardımlarda bulunmakla berâber açıkça îmân etmeden vefât ettiği için azâbı hakk etmiş bulunuyordu. Peygamber'in onun hizmetlerinin mükâfâtı olarak yapacağı şefâati ile bu hafif azâb ile cezâlandırılacaktır.

رَأْسِى فأحمَدُ رَبِّى بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِى ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِى حَدًّا ثُمَّ أُخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ وأُدْخِلُهُمُ الجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ فأَقَعُ ساجِدًا مِثْلَهُ فى الثَّالِثَةِ أوِ الرَّابِعَةِ حتَّى ما يَبْقَى فى النَّارِ إلاَّ مَنْ حَبَسَهُ القُرْآنُ وكان قَتادَةُ يَقُولُ عِنْدَ هذا أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الخُلُودُ *

149-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah kıyâmet gününde insanları toplar. Onlar:*

İçinde bulunduğumuz şu sıkıntılı durumdan bizleri kurtarması için Rabb'imize karşı şefâat istesek! derler.

Müteâkıben Âdem(S)'e gelirler ve:

— Sen, Allah'ın kendi eliyle yarattığı, sana kendi rûhundan hayât verdiği, meleklere emredip de meleklerin senin için secde ettikleri kimsesin. Sen bizim için Rabb'in huzûrunda şefâat et! derler.

Âdem de:

— Ben buna ehil değilim, der ve o işlemiş olduğu hatîesini zikreder. Siz, Allah'ın gönderdiği ilk resûl olan Nûh'a gidin, der.

Sonra onlar Nûh'a gelirler. Nûh; işlemiş olduğu hatîesini anar da:

— Ben buna ehil değilim. Siz, Allah'ın kendisini bir halîl edindiği İbrâhîm(S)'e gidin, der.

Akabinde onlar İbrâhîm'e gelirler. İbrâhîm de, işlediği hatîesini anarak:

— Ben buna ehil değilim. Siz Îsâ'ya gidin, der.

Akabinde Îsâ'ya gelirler: O da:

— Ben buna ehil değilim, siz Muhammed(S)'e gidin. Allah O'nun geçmiş ve geri kalmış bütün günâhlarını mağfiret buyurmuştur! der.

Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben Rabb'imin huzûruna izin isterim. O'nu görünce hemen secdeye kapanırım. Allah dilediği kadar beni bu vaziyette bırakır. Sonra Allah tarafından bana:

— Başını kaldır! İste, sana verilir; söyle, sözün dinlenir; şefâat et, şefâatin kabûl olunur! buyurulur.

Ben secdeden başımı kaldırır ve Rabb'imin bana öğreteceği bir tahmîd ile Rabb'ime hamd ederim. Sonra şefâat ederim. Benim için bir sınır ta'yîn buyurur. Sonra ben insanları ateşten çıkarır ve cennete girdiririm. Sonra döner yine evvelki gibi secdeye kapanırım. Böylece nihâyet üçüncü yâhud dördüncü defada:

— Yâ Rabb! Ateş içinde Kur'ân'ın habsettiklerinden başka (yânî ebedîlik vâcib olanlardan başka) *kimse kalmıyor! derim".*

Katâde: Bu *"Kur'ân'ın habsettikleri"* sözünün yanında, yânî üzerine *"Hulûd"* (yânî ebedîlik) vâcib olanlar sözünü söylerdi [139].

١٥٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى عنِ الحَسَنِ بنِ ذَكْوانَ **حدّثنا** أبو رَجاءٍ **حدّثنا** عِمْرانُ بنُ حُصَيْنٍ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبيِّ صلي اللَّهُ عليه وسلم قال يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بِشَفاعَةِ مُحَمَّدٍ ﷺ فَيَدْخُلُونَ الجَنَّةَ يُسَمَّوْنَ الجَهَنَّمِيِّينَ *

150-..... Bize İmrân ibnu Husayn (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Muhammed'in şefâati ile bir kavim ateşten çıkar da cennete girerler. Onlar 'Cehennemlikler' diye isimlendirilirler"* buyurmuştur.

١٥١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ **حدّثنا** إسْمٰعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أنسٍ أنَّ أُمَّ حارِثَةَ أتَتْ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وقَدْ هَلَكَ حارِثَةُ يَوْمَ بَدْرٍ أصابَهُ غَرْبُ سَهْمٍ فقالَتْ يارسولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْتَ مَوْقِعَ حارِثَةَ مِنْ قَلْبِى فإنْ كان فى الجَنَّةِ لَمْ أبْكِ عَلَيْهِ وإلاَّ سَوْفَ تَرَى ما أصْنَعُ فقال لَها هَبِلْتِ أجَنَّةٌ واحِدَةٌ هِيَ إنَّها جِنانٌ كَثِيرَةٌ وإنَّهُ فى الفِرْدَوْسِ الأعْلى وقال غَدْوَةٌ فى سَبِيلِ اللَّهِ أوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما فِيها ولَقابُ قَوْسِ أحَدِكُمْ أوْ مَوْضِعُ قَدَمٍ مِنَ الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما فِيها ولَوْ أنَّ امْرَأةً مِنْ نِساءِ أهْلِ الجَنَّةِ اطَّلَعَتْ إلى الأرْضِ لأضاءَتْ ما بَيْنَهُما ولَمَلأتْ ما بَيْنَهُما رِيحًا ولَنَصِيفُها يَعْنِى الخِمارَ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما فِيها *

151-..... Bize İsmâîl ibn Ca'fer, Humeyd'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Hârise'nin anası Rubeyy' bintu'n-Nadr, Rasûlullah(S)'a geldi. Oğlu Hârise ibn Surâka Bedir harbinde, atanı bilinmeyen serseri bir ok isâbeti ile öldürülmüştü. Geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Sen oğlum Hârise'nin kalbimdeki mevkiini bilmişsindir. Eğer oğlum cennette ise ben (onun acısına sabredip) ağla-

---

139 Bunun bir rivâyeti el-Bakara Sûresi'nin evvelinde, Enes'ten; el-İsrâ Sûresi'nde Ebû Hureyre'den daha uzun metinlerle geçmiştir. Üzerine "Hulûd" vâcib olanlar: ***"Şübhesiz ki, Allah kendisine ortak koşulmasını mağfiret etmez, ondan başkasını dileyeceği kimse için mağfiret eder..."*** (en-Nisâ: 47, 116) gibi (Kastallânî).

mam. Cennette değilse, ona nasıl ağlama yapacağımı görürsün! dedi.

Rasûlullah da ona:

— "(Ey kadın!) *Sen aklını mı yitirdin? Cennet bir tâne midir? Şübhesiz ki, cennet birçok cennetlerdir* (birçok derecelerdir)*! Ve muhakkak ki, senin oğlun elbette en yüksek olan Firdevs cennetindedir*" buyurdu.

Ve yine Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Sabâhleyin veyâ akşâmleyin herhangibir zamânda Allah yolunda bir yürüyüş hiç şübhesiz dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır. Ve elbette cennette herhangibirinizin yayının arası kadar veyâ ayağının yeri kadar olan bir kısım dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır. Şâyet cennet ehli kadınlardan bir kadın Arz'a çıkmış olaydı, muhakkak yer ile gök arasını aydınlatır ve ikisi arasını güzel bir koku doldururdu. Ve elbet o kadının nasîfi, yânî baş örtüsü dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır"* [140].

١٥٢ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ **حدّثنا** أبو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم لايَدْخُلُ أحَدٌ الجَنَّةَ إلاَّ أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ لَوْ أساءَ لِيَزْدادَ شُكْرًا ولا يَدْخُلُ النَّارَ أحدٌ إلاَّ أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ الجَنَّةِ لَوْ أحْسَنَ لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةً *

152-..... Ebû Hureyre (R) dedi ki: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Cennete girecek herbir kişiye, dünyâda iken kötü amel yapmış olduğu takdîrde cehennemdeki oturağı kendisine muhakkak gösterilecektir. Bu da şükrünün artması içindir. Cehenneme girecek herbir kimseye de, dünyâda iken güzel işler işlemiş olaydı cennetten olacak oturağı kendisine muhakkak gösterilecektir. Bu da kendisi aleyhine bir hasret olması içindir!"*

١٥٣ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعيدٍ **حدّثنا** اسْمٰعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ عَمْرٍو عنْ سَعِيدِ بنِ أبي سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّهُ قال قُلْتُ يارسولَ

---

140 Bu hadîsin bir rivâyeti yakında bu bâbın evvelinde geçti. Buradaki rivâyette son kısım ziyâde olmuştur.

Hârise'nin anası Rubeyy' bintu Nadr'dır, aynı zamânda Enes ibn Mâlik'in halasıdır. Oğlu Hârise ibn Surâka küçük olduğu için harbe alınmamış, orada su içmek üzere havuz başına geldiğinde atılan bir ok Hârise'nin boğazına isâbet ederek onu öldürmüştü. Hârise şehâdeti zamânında erlik çağına varmamış bir oğlandı. Bedir harbine, seyre gelmişti.

اللَّهِ مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ القِيامَةِ فقال لَقَدْ ظَنَنْتُ ياأباهُرَيْرَةَ أَنْ لايَسْأَلْنِى عنْ هٰذَا الحَدِيثِ أَحَدٌ أَوَّلُ مِنْكَ لِما رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلى الحَدِيثِ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِى يَوْمَ القِيامَةِ مَنْ قال لا إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ خالِصًا مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ *

153-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben bir kerre:

— Yâ Rasûlallah! Kıyâmet gününde Sen'in şefâatin en ziyâde kime olacak? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"Yâ Ebâ Hureyre! Hadîs* (bellemek) *için sende gördüğüm hırsa göre, bu hadîsi senden evvel kimsenin bana sormayacağını zâten tahmîn ediyordum. Kıyâmet gününde halk içinde şefâatime en ziyâde mazhar olacak kimse, kalbinden ve gönlünden hâlis ve samîmî olarak **'Lâ ilâhe ille'llâh'** diyen kimsedir"* buyurdu [141].

١٥٤ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْراهِيمَ عنْ عَبِيدَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنه قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم إِنِّى لأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْها وآخِرَ أَهْلِ الجَنَّةِ دُخُولاً رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ حَبْوًا فَيَقُولُ اللَّهُ اذْهَبْ فادْخُلِ الجَنَّةَ فيأْتِيها فَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّها مَلآى فَيَرْجِعُ فَيَقُولُ يارَبِّ وجَدْتُها مَلآى فيَقُولُ اذْهَبْ فادْخُلِ الجَنَّةَ فَيأْتِيها فَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّها مَلآى فيَرْجِعُ فَيَقُولُ يارَبِّ وجَدْتُها مَلآى فَيَقُولُ اذْهَبْ فادْخُلِ الجَنَّةَ فإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيا وعَشَرَةَ أَمْثالِها أَوْ إِنَّ لَكَ مِثْلَ عَشَرَةِ أَمْثالِ الدُّنْيا فَيَقُولُ تَسْخَرُ مِنِّى أَوْتَضْحَكُ مِنِّى وأَنْتَ المَلِكُ فَلَقَدْ رأَيْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَواجِذُهُ وكانَ يُقالُ ذٰلِكَ أَدْنَى أَهْلِ الجَنَّةِ مَنْزِلَةً *

---

141 Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı, "Hadîs bellemeye hırs bâbı"nda geçmişti. *"Muhammeden Rasûlullah"* bu tevhîdin tamamlayıcısıdır. Bunların ikisi birbirinden aslâ ayrılmaz. Muhammed(S)'in şefâatinden faydalanmayacak kimse yoktur. Çünkü O, âlemlere rahmet için gönderilmiştir (el-Enbiyâ: 107). O, bütün halkın korkunç mevki'den rahat bulması için umûmî bir şefâati olduğu gibi, bâzı kâfirlerin azâbının hafifletilmesi, azâbı hakk etmiş bâzı mü'minlerin cehennem ateşinden necâtı, cahîme girmiş mü'minlerin kurtulması, bâzı mü'minlerin hesâbsız, ikaabsız cennetlere girmesi, kezâ cennetlere giren mü'minlerin derecelerinin yükselmesi için çeşit çeşit şefâatleri vardır. Bu şefâatler içinden en ziyâde faydalanacakların muhlis mü'minler olduğunda şübhe yoktur. Yukarıda verilen âyetin tefsîrinde Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesi ve bunun dünyâda ve âhirette nasıl gerçekleştiğini okumalıdır!..

154-..... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da İbrâhîm'den; o da Abîde'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben ateş ehlinin cehennemden son çıkacak ve cennet ehlinin cennete son girecek olanını bilip duruyorum. Bu bir kimsedir ki, cehennemden emekliye emekliye çıkar. Yüce Allah ona:*

— Git, cennete gir! buyurur.

O kimse cennete varır, ona öyle bir hayâl gelir ki, cennet dopdoludur (herkes kendilerine âid yerlerini almış, açık bir yer kalmamıştır). *Dönüp:*

— Yâ Rabb! Ben cenneti dopdolu buldum! der.

Allah yine:

— Git, cennete gir! buyurur.

O kimse cennete varır. Yine cennet ona dopdolu gibi hayâl ettirilir. Dönüp:

— Yâ Rabb! Cenneti ben dopdolu buldum! der.

Allah ona:

— Git, cennete gir! Dünyâ kadar ve dünyânın on misli kadar yer senindir -yâhud: *Dünyânın on misli kadar yer senindir-! buyurur.*

O kul:

— Sen yegâne Melik olduğun hâlde benimle alay mı ediyorsun -yâhud: *Bana gülüyor musun-? der"*.

Râvî dedi ki: (Bu ilâhî va'di o kimse alaya hamlettiğinden dolayı) Vallâhî Rasûlullah'ın gerideki dişleri belirinceye kadar güldüğünü gördüm. Sahâbîler arasında:

— Cennet ehlinin en aşağı menzil sâhibi, işte bu kimsedir! denilirdi [142].

١٥٥ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** أَبو عَوَانَةَ عنْ عبْدِ المَلِكِ بنِ عُمَيْرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ الحارِثِ بنِ نَوْفَلٍ عنِ العَبَّاسِ رضى اللَّهُ عنه أَنَّهُ قال لِلنبىِّ ﷺ هَلْ نَفَعْتَ أبا طالِبٍ بِشَيْءٍ *

155-..... Abbâs (R) Peygamber(S)'e:

— Sen amcan Ebû Tâlib'e herhangi birşeyle fayda verdin mi? diye sordu [143].

---

142 Buhârî bunun bir rivâyetini Tevhîd'de, Müslim de Îmân'da ayrı bir başlıkta getirmiştir. *Müslim Ter.*, I, 258-259 "186".

143 Buhârî bunu burada kısaltarak ve Peygamber'in cevâbını hazfederek getirdi. Ebû Tâlib kıssası'nda ve Edeb'de şöyledir: Abbâs ibn Abdilmuttalib (R), Peygamber(S)'e: Amcan Ebû Tâlib'den Seni nasıl bir hiss alıkoydu? O seni her zamân saldırıdan korurdu ve Sen'in için düşmanlarına karşı öfkelenirdi? dedi.

٥٢ــ بابُ الصِّرَاطُ جِسْرُ جَهَنَّمَ

52- BÂB: SIRÂT, CEHENNEM KÖPRÜSÜDÜR

١٥٦ــ **حدّثنا** أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى سَعِيدٌ وعَطاءُ بنُ يَزِيدَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُما عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم **وحدّثنى** مُحْمُودٌ **حدّثنا** عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عَطاءِ ابنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال أُناسٌ يارسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرى رَبَّنا يَوْمَ القِيامَةِ فقال هَلْ تُضارُّونَ فى الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَها سَحابٌ قالُوا لايارسُولَ اللَّهِ قال هَلْ تُضارُّونَ فى القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحابٌ قالُوا لا يارسُولَ اللَّهِ قال فانَّكُمْ تَرَوْنَهُ يَوْمَ القيامَةِ كَذَلِكَ يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ فَيَقُولُ مَنْ كانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْهُ فَيَتْبَعُ كانَ يَعْبُدُ الشَمْسَ ويَتْبَعُ مَنْ كانَ يَعْبُدُ القَمَرَ ويَتْبَعُ مَنْ كانَ يَعْبُدُ الطَّواغِيتَ وتَبْقَى هٰذِهِ الأُمَّةُ فِيها مُنافِقُوها فَيأْتِيهِمُ اللَّهُ فى غَيْرِ الصُّورَةِ الَّتى يَعْرِفُونَ فَيَقُولُ أنا رُبُّكُمْ فيَقُولُونَ نَعُوذُ باللَّهِ مِنْكَ هَذا مَكانُنا حتَّى يأْتِينا رَبُّنا فإِذَا أتانا ربُّنا عَرَفْناهُ فَيأْتِيهِمُ اللَّهُ في الصُّورَةِ الَّتى يَعْرِفُونَ فَيَقُولُ أنا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ أَنْتَ ربُّنا فَيَتَّبِعُونَهُ ويُضْرَبُ جسْرُ جَهَنَّمَ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُجِيزُو دُعاءُ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ وبِهِ كَلالِيبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ أما رَأَيْتُمْ شَوْكَ السَّعْدَانِ قالُوا بَلَى يَارَسُولَ اللَّهِ قال فانَّها مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ غَيْرَ أنَّها لايَعْلَمُ قَدْرَ عِظَمِها إلاَّ اللَّهُ فَتَخْطَفُ النَّاسَ بأَعْمالِهِمْ مِنْهُمْ المُوبَقُ بِعَمَلِهِ ومِنْهُمُ المُخرْدَلُ ثُمَّ يَنْجُو حتَّى إذَا فَرَغَ اللَّهُ مِنَ القضاءِ بَيْنَ عِبادِهِ وأَرادَ أنْ يُخْرِجَ مِنَ النَّارِ مَنْ أَرادَ أنْ يُخْرِجَ ممَّنْ كانَ يَشْهَدُ أنْ لا إلَهَ إلاَّ اللَّهُ أمَرَ المَلائِكَةَ أنْ يُخْرِجُوهُمْ فَيَعْرِفُونَهُمْ بعَلامَةِ آثارِ السُّجُودِ وحَرَّمَ

Peygamber de ona: *"Ebû Tâlib şimdi topuklarına kadar bir ateş çukuru içindedir. Eğer benim şefâatim olmasaydı, muhakkak o, cehennemin en derin çukurunda bulunurdu"* diye cevâb verdi.

Bu bâbda yirmiüç hadîs vardır, bunların çoğu ateşin sıfatı hakkındadır (Aynî).

اللَّهُ عَلى النَّارِ أنْ تَأكُلَ مِنِ ابنِ آدَمَ أثَرَ السُّجُودِ فَيُخْرِجُونَهُمْ قَدِ امْتُحِشُوا فَيُصَبُّ عَلَيْهِمْ ماءٌ يُقالُ لهُ ماءُ الحَياةِ فَيَنْبُتُونَ نَباتَ الحِبَّةِ فى حَميلِ السَّيْلِ ويَبْقَى رجُلٌ مِنْهُمْ مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ عَلى النَّارِ فَيَقُولُ يارَبِّ قَدْ قَشَبَنى رِيحُها وأحْرَقَنِى ذَكاؤُها فاصْرِفْ وجْهِى عنِ النَّارِ فلاَ يَزالُ يَدْعُو اللَّهَ فَيَقُولُ لَعَلَّكَ إنْ أعْطَيْتُكَ أنْ تَسْأَلَنِى غيْرَهُ فَيَقُولُ لا وعِزَّتِكَ لا أسألُكَ غَيْرَهُ فَيَصْرِفُ وجْهَهُ عنِ النَّارِ ثُمَّ يَقُولُ بَعْدَ ذَلِكَ يارَبِّ قَرِّبْنِى إلى بابِ الجَنَّةِ فَيَقُولُ أَلَيْسَ قَدْ زَعَمْتَ أنْ لاتَسألَنِى غيْرَهُ ويْلَكَ يابنَ آدَمَ ماأغْدَرَكَ فلاَ يَزالُ يَدْعُو فَيَقُولُ لَعلِّى إنْ أعْطَيْتُكَ ذَلِكَ تَسألْنِى غيْرَهُ فَيَقُولُ لا وعزَّتِكَ لاأسألُكَ غَيْرَهُ فَيُعْطِى اللَّهَ مِنْ عُهُودٍ ومَواثِيقَ أنْ لايَسْألَهُ غَيْرَهُ فيُقَرِّبُهُ إلى بابِ الجَنَّةِ فإذا رَأى ما فِيها سَكَتَ ما شاءَ اللَّهُ أنْ يَسْكُتَ ثُمَّ يَقولُ رَبِّ أدْخِلْنِى الجَنَّةَ ثُمَّ يَقُولُ أوَلَيْسَ قَدْ زَعَمْتَ أن لاتَسْألَنِى غَيْرَهُ وَيْلَكَ يا ابنَ آدَمَ ما أغْدَرَكَ فَيَقولُ يَارَبِّ لا تَجْعَلْنِى أشْقَى خَلْقِكَ فَلا يَزالُ يَدْعُو حتَّى يَضْحَكَ فإذا ضَحِكَ مِنْهُ أذِنَ لهُ بالدُّخُولِ فِيها فإذَا دَخَلَ فِيها قِيلَ لهُ تَمَنَّ مِنْ كَذَا فَيَتَمَنَّى ثُمَّ يُقالُ لهُ تَمَنَّ مِنْ كَذا فَيَتَمَنَّى حتَّى تَنْقَطِعَ بِهِ الأمانِىُّ فيَقُولُ لهُ هذْ لَكَ ومِثْلُهُ مَعَهُ : قال أبو هُرَيْرَةَ وذٰلِكَ الرَّجُلُ آخِرُ أهْلِ الجَنَّةِ دُخُولاً : قال عَطاءٌ وأبو سَعِيدٍ الخُدْرِيُّ جالِسٌ مَعَ أبى هُرَيْرَةَ لا يُغَيِّرُ عَلَيْهِ شَيْئًا مِنْ حَدِيثِهِ حتَّى انْتَهَى إلى قَوْلِهِ هٰذَا لَكَ ومِثْلُهُ مَعَهُ : قال أبو سَعِيدٍ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ هذا لَكَ وعَشَرَةُ أمْثالِهِ : قال أبو هُرَيْرَةَ حَفِظْتُ مِثْلَهُ مَعَهُ *

156-..... Buradaki iki senedde Ebû Hureyre (R) haber verip şöyle demiştir: Bir defasında birtakım insanlar:

— Yâ Rasûlallah! Kıyâmet gününde biz Rabb'imizi görecek miyiz? diye sordular.

Rasûlullah (S):

— *"Önünde görmeye engel hiçbir bulut yokken güneşi görmeniz husûsunda itişip kakışma sûretiyle bir zarar ve sıkışıklığa düşer misiniz?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Hayır yâ Rasûlallah, dediler.

Rasûlullah tekrar:

— *"Önünde engel hiçbir bulut yok iken ayın ondördüncü gecesı kameri görmek husûsunda itişip kakışma sûretiyle bir zarar ve sıkışıklığa uğrar mısınız?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Hayır yâ Rasûlallah (bunda da sıkışıklık yapılmaz), deyince Rasûlullah:

— *"İşte şübhesiz sizler O'nu kıyâmet gününde böyle apaçık, sıkışıksız olarak göreceksiniz. Allah bütün insanları bir araya toplayacak da: Her kim her neye tapıyor idiyse onun ardına düşsün! buyuracak* (yâhud Allah'ın emriyle bu sözü diyen diyecek). *Artık güneşe tapmakta olan güneşin ardına düşer; kamere tapmakta olan kamerin ardına düşer; tâğûtlara tapmakta olanlar onların ardına takılıp gidecek. Yalnız bu ümmet, içlerinde münâfıkları da olduğu hâlde yerinde durup kalacak. Allah onlara, evvelce tanıdıklarından başka sûrette gelip: Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar* (Rabb'lerini o tecellî ile tanıyamadıkları için)*: Biz Sen'den Allah'a sığınırız, Rabb'imiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır,* (yerimizden ayrılmayız). *Rabb'imiz bize geldikte, biz O'nu tanırız! diyecekler. Allah onlara bu defa da tanıdıkları sûrette gelip: Ben sizin Rabb'inizim! buyuracak. Onlar da: Sen bizim Rabb'imizsin! diyecekler. Ve* (O'nun da'veti üzerine) *O'na tâbi' olacaklar*[144]*. Ve cehennem köprüsü kurulur".*

Rasûlullah buyurdu ki:

— *"Ümmetini onun üstünden en evvel geçirecek, ben olacağım. O gün rasûllerin duâları* ***'Allâhumme! Sellim sellim*** (= Yâ Allah, selâmet ver, selâmet ver)'(den ibâret) *olacaktır. Sırât Köprüsü'nde sa'dân dikenlerine benzer birçok çengeller vardır. Sizler sa'dân dikenlerini gördünüz mü?"*

Sahâbîler:

— Evet görmüşüzdür yâ Rasûlallah! dediler.

Rasûlullah devâmla dedi ki:

— *"İşte bu çengeller sa'dân dikenlerine benzerler. Ancak şu var ki, ne kadar büyük olduklarını yalnız Allah Taâlâ bilir. İşte bu çengeller insanları* (kötü) *amellerinden dolayı kapıp alırlar. Kimi kötü ameli sebebiyle helâk olur. Kimi hardal gibi ezik ezik ezildikten sonra kurtulur. Nihâyet Allah Taâlâ kulları arasında hüküm ve adâletini tamamlayıp sırf ilâhî rahmeti olarak, nâr ehlinden dilediklerini cehennemden çıkarmayı irâde ettiğinde meleklerine, ilâhî rahmete nâiliyetleri murâd olanlardan Allah'a birşeyi ortak edinmemişleri, 'Lâ*

144 Kaadı Iyâd'ın tefsîrine göre, emrine yâhud bu husûsa tevkîl edilen meleklerine tâbi' olacaklar, demektir.

ilâhe ille'llâh' diye şehâdet etmişleri cehennemden çıkarsınlar diye fermân buyuracaktır. Melekler bunları cehennemde, üzerlerindeki sucûd izleri, alâmetleriyle tanıyıp çıkaracaklardır. Allah Âdem oğlu'ndan sucûd eserini yemeyi ateşe harâm kılmıştır. Melekler onları ateşten kavrulup kapkara olarak çıkaracaklar. Sonra üzerlerine hayât suyu denilen bir su dökülecek de sel uğrağında biten yabânî reyhân tohumları nasıl çabuk biterlerse (yeniden) *öyle biteceklerdir. Ve onlardan yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki, o:*

— Yâ Rabb! Beni şu ateşin kokusu zehirleyip duruyor, yalını beni yakıp duruyor, benim yüzümü bu ateşten döndür! diyecek.

O kimse mütemâdiyen yüzünü ateşten çevirmesi için Allah'a duâ edip duracak. Sonunda Allah ona:

— Senin istemekte olduğun şeyi sana verirsem, ondan başka birşey daha istemen olacak mı? buyuracak.

O kul:

— İzzetine yemîn ederim ki, Sen'den, ondan başkasını istemem! diyecek.

Allah onun yüzünü ateşten döndürecek. Sonra bunun ardından o kul:

— Yâ Rabb, beni cennetin kapısına yanaştır! diyecek.

Allah:

— Sen ondan başka birşey istemeyeceğine azmedip kesin söz vermiş değil miydin? Yazık sana ey Âdem oğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz, ahdine vefâ etmez kişisin! buyuracak.

O kul Allah'a devâmlı duâ edip duracak. Allah:

— Bu isteğini sana verirsem, ondan başkasını ister misin? buyuracak.

O kul:

— Hayır, izzetine yemîn ederim ki, ondan başka birşey istemem! deyip, ondan başka hiçbir şey istemeyeceğine dâir Allah'a birçok ahidler ve mîsâklar verecek.

Bunun üzerine Allah onu cennetin kapısına yaklaştıracak. O kimse cennet kapısına yanaşıp da ondaki güzellikleri görünce Allah'ın dilediği kadar bir müddet sükût edecek. Sonra:

— Yâ Rabb! Beni cennetin içine girdir! diyecek.

Sonra Allah da:

— Sen ondan başka hiçbirşey istemeyceğine kesin söz vermiş değil miydin? Yazık sana ey Âdem oğlu! Sen ne sözünde durmaz kimsesin! buyuracak.

O da:

— Yâ Rabb! Beni mahlûkaatının en bedbahtı kılma! diyecek ve bu söz üzerine duâ ve niyâzını tekrâr ede ede nihâyet Allah Taâlâ ona

gülecek [145]. *Allah ona gülünce de, o kimseye, cennete girmesine izin vermiş olacaktır. Cennete girdiği zamân da o kula:*

— Fulân şeyden temennî et! denilir, o da temennî edecek. Sonra ona:

— Fulân şeyden de temennî et! denilecek.

O da uzun uzun temennîlerde bulunacak. Nihâyet bütün temennîleri kesilince, Allah Taâlâ ona:

— Bunların hepsi ve bir o kadar dahası da hep senindir! buyuracaktır".

Ebû Hureyre: Bu kimse, cennet ehlinin cennete en son girecek kişisidir, demiştir.

Hadîsi Ebû Hureyre'den rivâyet edenlerden birisi olan Atâ ibn Yezîd el-Leysî dedi ki: Ebû Hureyre bunu rivâyet ederken, Ebû Saîd el-Hudrî de Ebû Hureyre'nin berâberinde oturuyor ve Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiçbir şeyi değiştirmeye lüzûm görmüyordu. Tâ *"Bunların hepsi senin ve bir o kadar dahası da hep senindir"* sözüne gelince, Ebû Saîd, Ebû Hureyre'ye:

— Ben Rasûlullah(S)'tan *"Bunların hepsi ve daha on misli de senindir, buyuracaktır"* derken işittim, dedi.

Ebû Hureyre de:

— Ben Rasûlullah'tan yalnız *"Bunlar ve berâberinde bir misli daha senindir"* buyurduğunu belledim, dedi [146].

٥٣ــ بابٌ فى الحَوْضِ : وقَوْلِ اللَّهِ تعالى إنَّا أعْطَيْناكَ الكَوْثَرَ . وقال عَبْدُ اللَّهِ ابنُ زَيْدٍ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم اصْبِرُوا حتَّى تَلْقَوْنِى عَلى الحَوْضِ

145 Bu "Dıhk", Allah'ın zâtına göre fiilî sıfatlardan bir sıfattır. Birçokları bunu rızâ ve hayır irâdesi ile tefsîr etmişlerse de, "Dıhk" müteşâbih bir sıfattır deyip, duraklamadan îmân etmek te'vîlden daha sâlim bir yoldur...

146 Başlığa uygunluğu *"Sonra cehennem köprüsü kurulur"* sözündedir ki, o *Sırât*'tan ibârettir. Sırât, cehennem köprüsüdür, dedi. Çünkü Namâz Kitâbı, "Sucûdun fadlı bâbı"nda *"Sonra Sırât kurulur"* demişti. Buradaki başlıkta her iki lafzı birleştirmiş oldu.

Buhârî bu hadîsin bâzı rivâyetlerini değişik sahâbîlerden Tefsîr'de (en-Nisâ: 39; el-İsrâ: 3), Tevhîd'de,... getirdi. Müslim de Îmân'da getirmiştir: *Müslim Ter.*, I, 246-250 "182".

Bu ru'yet hadîsi, rivâyet yollarının çokluğu ile meşhûr hadîslerdendir. Uzun kısa birçok ve birbirlerini îzâh eder mâhiyette metinlerle rivâyet olunmuştur...

53- ÂHİRETTE PEYGAMBER'E ÂİD OLACAK HAVZ VE YÜCE ALLAH'IN: *"Biz verdik sana hakîkatte kevser"* (el-Kevser: 1) KAVLİ HAKKINDA BÂB [147]

Abdullah ibn Zeyd de:

Peygamber (S): *"Havz başında bana kavuşmanıza kadar sabrediniz"* buyurdu, demiştir [148]

١٥٧ــ حدّثني يَحْيَى بنُ حَمَّادٍ حدّثنا أَبو عَوانَةَ عنْ سُلَيْمانَ عنْ شَقِيقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم أنا فَرَطُكُمْ عَلى الحَوْضِ * وحدّثني عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ المُغِيرَةِ قال سَمِعْتُ أبا وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال أنا فَرَطُكُمْ عَلى الحَوْضِ ولَيُرْفَعَنَّ مَعِي رِجالٌ مِنْكُمْ ثُمَّ لَيُخْتَلَجُنَّ دُونِي فأَقُولُ

147 Bu bâbın hadîslerinde, Peygamber'in bir havzı olduğu beyân edilmiştir. Bu havz, yine Peygamber tarafından sütten daha beyâz, baldan daha tatlı, genişliği ve uzunluğu şuradan şuraya kadar..., ondan içen bir daha susamaz gibi vasıflarla tavsîf edilmiştir. Bir de Kevser Sûresi'nde Peygamber'e ihsân olunduğu ifâde edilen ***Kevser*** vardır. Bu ikisinden murâd bir midir? ***Havz,*** nehrin menbâı veyâ döküldüğü yer midir? Yoksa ayrı mıdır? diye tedkîk edilmiştir. Meşhûru, havz mahşerdedir; bâzıları mîzândan ve sırâttan evveldir demişler, diğer bâzıları da onlardan sonra cennetin kapısına yakın ve Muhammed ümmetinden cennetlik olanların aralarındaki hakları halâllaşmak için habsolunacakları yerde olduğunu söylemişlerdir. Âlûsî der ki: Buna göre havz, tebdîl olunacak arzda demek olur...

Kaadı Zekeriyyâ, Peygamber'in biri sırâttan evvel, biri de sırâttan sonra olmak üzere iki havzı olup, ikisine de "kevser" denildiğini nakletmekle berâber, sahîhi, havzın sırâttan sonra ve Kevser'in cennette olduğuna ve onun döküldüğü yer olduğu için havz'a da "Kevser" denilmiş bulunduğunu söylemiştir... Tirmizî'nin hadîsinde: *"Her peygamberin bir havzı vardır ve hep onlar hangisinin gelicisi daha çok diye övünme yarışı yaparlar. Ve ben muhakkak onların en çok gelicisi olacağımı umarım"* buyurulmuştur. Bu hadîs, Tirmizî'nin dediği gibi, hasen garîbdir. Onun için bu havzlara îmân ve i'tikaad vâcib değildir. Fakat Muhammed aleyhi's-selâmın havzına dâir olan hadîsler tevâtüre yakın derecede meşhûr olduğu için, sünnet ehli indinde ona îmân vâcib olduğu akaaid kitâblarında zikredilmiştir... Şübhesiz Kevser Sûresi mûcibince Rasûlullah'a Kevser'in verilmiş olduğuna îmânın ittifâkla vâcib olduğunda söz yoksa da, onun bir nehir veyâ havz olmasına i'tikaad sahîh olmakla berâber, vâcibdir denilemez. Zîrâ diğer kaviller de vardır (*Hakk Dîni,* VII, 6181-6182).

148 Bu, Huneyn gazvesi bâbı'nda geçen hadîsin bir parçasıdır. Biraz yukarısından şöyledir: *"Ey Ensâr cemâati! Benden sonra yakında sizler* (dünyâ işlerinde) *başkalarının size tercîh edileceği zamâna ulaşacaksınız. Bununla berâber sizler sabrediniz. Nihâyet* (kıyâmet günü) *havz başında bana kavuşacaksınız!"*

يارَبِّ أصْحابِي فَيُقالُ إنَّكَ لاتَدْرِى ما أحْدَثُوا بَعْدَكَ * تابَعَهُ عاصِمٌ عن أبى وائِلٍ : وقال حُصَيْنٌ عنْ أبى وائِلٍ عنْ حُذَيْفَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

157-..... Bize Ebû Avâne, Süleymân ibn Mıhrân'dan; o da Ebû Vâil Şakîk'tan; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Ben havz başına sizden önce varacak olan öncünüzüm"* buyurmuştur [149].

Ve bana Amr ibnu Alî tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Ca'fer tahdîs etti. Bize Şu'be tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Mıksem şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil Şakîk'tan işittim; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben sizin havz üzerine ilk erişeniniz ve sizin orada karşılayıcınızım. Ve muhakkak orada benim yanımda sizlerden birtakım adamlar kaldırılacaklar. Sonra onlar muhakkak benim önümden sürüklenecekler* (de havzdan uzaklaştırılacaklardır). *Ben:*

— Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîlerim! derim.

Bana:

— Sen onların Sen'den sonra (dînde) *ne bid'atler çıkardıklarını bilmezsin! denilecektir"*.

Bu hadîsi Ebû Vâil'den rivâyet etmekte Âsım, el-A'meş'e mutâbaat etmiştir.Ve Husayn da Ebû Vâil Şakîk'tan; o da Huzeyfe'den; o da Peygamber'den olmak üzere söyledi.

١٥٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ **حدّثنى** نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال أمامَكُمْ حَوْضٌ كما بَيْنَ جَرْباءَ وأذْرُحَ *

158-..... Bana Nâfi', İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Önünüzde bir havuz vardır ki,* (büyüklüğü) *Cerbâ ile Ezruh arası gibidir"* buyurmuştur [150].

---

149 *el-Farat* ve *el-Fârıt,* su başına kaafileden önce gidip havzları, kovaları ve su alma işlerinden benzer tedbîrleri alıp hazırlık yapacak kimseye denir. Ben sizin faratınızım demek, sizden önce havzın başına gidip onu hazırlayıcıyım demektir (en-Nevevî).

150 İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*'sinde, Cerbâ ile Ezruh Şâm'da iki köy adıdır, aralarında üç günlük mesâfe vardır, demiştir. Bu hadîsin Ebû Hureyre'den gelen rivâyetinde *"Sizinle Cerbâ ve Ezruh arasında"* denildiğine göre, İbn Umer'in bu rivâyeti "Bulunduğunuz Medîne ile Şâm'daki Cerbâ ve Ezruh kasabaları ara-

١٥٩ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ مُحَمّدٍ حدّثنا هُشَيْمٌ أخبرنا أبو بِشْرٍ وعَطاءُ ابنُ السَّائِبِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنه قال الكَوْثَرُ الخَيْرُ الكثِيرُ الَّذِى أعْطاهُ اللّهُ إيَّاهُ : قال أبو بِشْرٍ قُلْتُ لِسَعِيدٍ إنَّ أُناسًا يَزْعُمُونَ أنَّهُ نَهَرٌ فِي الجَنَّةِ فقال سَعِيدٌ النَّهَرُ الَّذِى فى الجَنَّةِ مِنَ الخَيْرِ الَّذِى أعْطاهُ اللّهُ إيَّاهُ *

159-..... Bize Ebû Bişr ile Atâ ibnu's-Sâib, Saîd ibn Cubeyr'-den haber verdi ki, İbn Abbâs (R): Kevser, Allah Taâlâ'nın O'na, yânî Rasûlü'ne ihsân buyurmuş olduğu çok hayırdır, demiştir.

Ebû Bişr dedi ki: Ben Saîd ibn Cubeyr'e:

— Birçok kimseler Kevser'in cennette bir nehir olduğunu söylüyorlar, dedim.

Bunun üzerine Saîd ibn Cubeyr:

— Cennetteki o nehir de Allah Taâlâ'nın O'na ihsân buyurduğu hayırdandır, cevâbını verdi [151].

١٦٠ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ حدّثنا نافِعُ بنُ عُمَرَ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ قال قال عَبْدُ اللّهِ بنُ عَمْرٍو قال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم حَوْضِى مَسِيرَةُ شَهْرٍ ماؤُهُ أبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ وريحُهُ أطْيَبُ مِنَ المِسْكِ وكِيزانُهُ كَنُجُومِ السَّماءِ مَنْ شَرِبَ مِنْها فَلا يَظْمأُ أبَدًا *

160-..... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Benim havzım* (açıları müsâvî olarak) *bir aylık yol genişliğindedir. Onun suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha hoştur. Bardakları da gökyüzünün yıldızları gibi çoktur. Her kim ondan içerse, o kimse artık ebediyyen susamaz".*

١٦١ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال حدّثنى ابنُ وَهْبٍ عنْ يُونُسَ قال

---

sındaki mesâfe kadar" diye tefsîr olunur. Bu sûretle bir aylık mesâfe rivâyetine uygun olur.

151 Bu cevâb, aynen İbn Abbâs'ın kendisinden de nakledilmiştir.

Kevser'in cennette bir nehir olduğu hakkındaki sahîh hadîslere karşı, bunda diğer ma'nâ ve ihtimâllerden bahsedilmesi, çok hayır mefhûmunun kat'iyet ve şumûlüyle berâber, hadîslerin bir misâl ile tefsîr olması ihtimâlidir... Bu konuda *Hakk Dîni*, VIII., 6186-6188 okunmaya değer.

ابنُ شِهابٍ **حدّثني** أَنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللّٰه عنه أَنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال إنَّ قَدْرَ حَوْضِى كما بَيْنَ أَيْلَةَ وصَنْعاءَ مِنَ اليَمَنِ وإنَّ فِيهِ منَ الأَبارِيقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّماءِ *

161-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Şübhesiz havzımın* (sâhası) *mikdârı Eyle ile Yemen'in San'â şehri arasındaki mesâfe gibidir. Muhakkak ki, havzda semânın yıldızları sayısınca ibrîkler vardır"* [152].

١٦٢ــ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ **حدّثنا** هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسٍ عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم * **وحدّثنا** هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ **حدّثنا** هَمَّامٌ **حدّثنا** قَتادَةُ **حدّثنا** أَنَسُ بنُ مالِكٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال بَيْنَما أنا أَسِيرُ في الجَنَّةِ إذا أنا بِنَهَرٍ حافَتاهُ قِبابُ الدُّرِّ المُجَوَّفِ قُلْتُ ما هٰذَا ياجِبْرِيلُ قال هذَا الكَوْثَرُ الَّذِى أَعْطاكَ رَبُّكَ فاذَا طِينُهُ أَوْ طِيبُهُ مِسْكٌ أَذْفَرُ شَكَّ هُدْبَةُ *

162-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben cennette yürüdüğüm sırada bir nehir gördüm, iki tarafında inciden oyulmuş kubbeler vardı. Yâ Cibrîl! Bu nedir? diye sordum. Cibrîl: Bu nehir, Rabb'inin Sana vermiş olduğu Kevser'dir, diye cevâb verdi. Ben gördüm ki, onun toprağı* -yâhud *kokusu- keskin ve temiz misk idi"*.

Şekkeden Buhârî'nin üstâdı Hudbe ibnu Hâlid'dir.

١٦٣ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** وُهَيْبٌ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ عنْ أَنَسٍ عنِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال لَيَرِدَنَّ علَىَّ ناسٌ مِنْ أَصْحابِى الحَوْضَ

---

152 Eyle, Kızıldeniz'in Akabe Körfezi sonunda bir kasabadır. Peygamber devrinde ma'mûr bir ticâret merkezi idi. Ahâlîsi muâhede ile İslâm tâbi'iyyetini kabûl etmişti.

Havuzun uzunluk ve genişliğine dâir sahâbîler tarafından çeşitli mesâfeler nakledilmiştir. Rasûlullah birçok hutbelerinde ayrı ayrı vak'alar üzerine *"Havz"*-dan bahsetmiş ve bunlarda başka başka şehirler arasındaki mesâfeyi havuzun mesâha ölçüsü olarak kullanmıştır. Bu uzaklıklarla havuzun büyüklüğünü muhâtabların bilip tanımakta oldukları uzaklıklarla misâllendirmiştir.

حتَّى إذَا عَرَفْتُهُمُ الخْتُلِجُوا دُونِى فأقُولُ أصْحابِى فَيقُولُ لاَتَدْرِى ما أحْدَثُوا بَعْدَكَ *

163-..... Bize Abdulazîz, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sahâbîlerimden birtakım insanlar muhakkak havz başında benim yanıma geleceklerdir. Nihâyet ben onları görüp tanıdığım zamân onlar benim önümden çekilip götürülürler. Ben: Onlar benim sahâbîlerim! derim.* (Allah tarafından vazîfeli melek) *bana: Sen onların, Senden sonra* (havzdan mahrûmluğa sebeb olacak ma'siyetlerden) *neler meydana getirdiklerini bilmezsin! der".*

١٦٤ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ مُطَرِّفٍ **حدّثنى** أبو حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم إنِّي فَرَطُكُمْ عَلى الحَوْضِ مَنْ مَرَّ عَلَىَّ شَرِبَ ومَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمأ أبَدًا لَيَرِدَنَّ عَلَىَّ أقْوَامٌ أعْرِفُهُمْ ويَعْرِفُونِى ثُمَّ يُحالُ بَيْنِى وبَيْنَهُمْ * قال أبو حازِمٍ فَسَمِعَنِى النُّعْمانُ بنُ أبى عَيَّاشٍ فقال هٰكَذَا سَمِعْتَ مِن سَهْلٍ فَقُلْتُ نَعَمْ فقال أشْهَدُ عَلى أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ لَسَمِعْتُهُ وهْوَ يَزِيدُ فِيها فأقُولُ إنَّهُمْ مِنِّى فَيُقالُ إنَّكَ لاتَدْرِى ما أحْدَثُوا بَعْدَكَ فأقُولُ سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ غيَّرَ بَعْدِى * وقال ابنُ عَبَّاسٍ سُحْقًا بُعْدًا يقالُ سَحِيقٌ بَعيدٌ وسَحَقَهُ وأسْحَقَهُ أبْعَدَهُ * وقال أحْمَدُ بنُ شَبِيبِ بنِ سَعِيدٍ الحَبَطِىُّ **حَدَّثَنا** أبى عنْ يُونسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّهُ كانَ **يُحَدِّثُ** أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال يَرِدُ عَلَىَّ يَوْمَ القِيامَةِ رَهْطٌ مِنْ أصْحابِى فيُحَلَّؤنَ عنِ الحَوْضِ فأقُولُ يارَبِّ أصْحابِى فَيَقُولُ إنَّكَ لاَعِلْمَ لَكَ بِما أحْدَثُوا بَعْدَكَ أنَّهُمُ ارْتَدُّوا عَلى أدْبارِهِمُ القَهْقَرَى *

164-..... Bize Muhammed ibn Mutarrıf tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hâzım tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ben sizin havz başında öncünüzüm. Benim yanıma gelen ondan içer, ondan içen de ebediyyen susamaz. Ve muhakkak benim yanıma birtakım kavimler gelecekler ki, ben onları tanırım, onlar da beni tanırlar. Sonra benimle onların arasına bir perde konulur".*

Ebû Hâzım şöyle dedi: Ben bu hadîsi kendilerine tahdîs ederken bunu benden en-Nu'mân ibnu Ebî Ayyâş işitti de:

— Sen bu hadîsi Sehl'den bu şekilde söylerken işittin mi? diye sordu.

Ben de:

— Evet böylece işittim, dedim.

Bunun üzerine en-Nu'mân:

— Ben Ebû Saîd el-Hudrî üzerine şehâdet ediyorum ki, muhakkak ben de ondan bu hadîsi işitmişimdir. O bu hadîste şunları da ziyâde ederek, Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylüyordu: *"Ben;*

— Onlar bendendirler, derim.

Bana:

— Sen onların Sen'in ardından neler ortaya çıkardıklarını bilmezsin, denilir.

Ben de:

— Benden sonra dînde değiştirme yapanlar uzak olsunlar, uzak olsunlar! derim".

İbn Abbâs: *"Suhkan"*, "Bu'den(=Uzak olsunlar)" ma'nâsınadır. "Sahîkun", "Baîdun(=Uzak olun)", "Sahakahu" ve "Eshakahu", "Eb'adehu", yânî "Onu uzaklaştırdı" şeklinde söylenir, demiştir [153].

Ve Ahmed ibnu Şebîb ibn Saîd el-Habatî şöyle dedi: Bize babam Şebîb, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre şöyle tahdîs ederdi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kıyâmet günü benim yanıma sahâbîlerimden bir zümre gelecek de onlar benim havzımdan geri döndürülüp kovulacaklardır. Ben de:*

— Yâ Rabb! (Onlar benim) *sahâbîlerim! derim.*

— Senden sonra onların ne bid'atler ortaya çıkarmış oldukları hakkında Sen'in hiçbir ilmin yoktur. Muhakkak onlar arkaları üzere dönüp gerisin geri dînden çıkmışlardır, buyurur".

---

153 *Suhkan,* sîn'in ötresi ile- uzaklaşmak ve ırak olmak yâhud helâk olmak ma'nâsına "Bu'd" gibi mâderdir. " الا بعدا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ = ***Haberiniz olsun ki, Semûd kavmi ilâhî rahmetten nasıl uzaklaştıysa Medyen'e de öylece bir uzaklık***" (Hûd: 95) âyetindeki gibi mukadder fiilin te'kîdî mef'ûlü mutlakı olarak, makaamına kaaim bir duâ cümlesi hâlinde ve "Kahrolsun" tarzında bir zecr ifâde eyler. Fiilin takdîrinde iki şekil vardır: Birisi ***"Fe ashakahumu'llâhu ıshâkan"*** takdîrinde olarak "Allah onları rahmetinden uzaklaştırsın da uzaklaştırsın" demektir ki, bu sûretle ***"Suhkan"*** müteaddî olan "Ishâk" ve "İb'âd" ma'nâsına olmuş olur. Birisi de ***"Fe ashakahumu'llâhu fe sahıku suhkan"*** takdîrinde olup "Allah onları rahmetinden uzaklaştırsın da, onlar da uzaklaştıkça uzaklaşsın, kahrolsunlar" demek olur (*Hakk Dîni,* VII, 5219).

١٦٥ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ قال أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنِ ابن المُسَيَّبِ أَنَّهُ كانَ يُحَدِّثُ عنْ أَصْحابِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم أنَّ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم قال يَرِدُ عَلَيَّ الحَوْضَ رِجالٌ مِنْ أَصْحابِى فَيُحَلَّؤُنَ عنْهُ فأَقُولُ يارَبِّ أَصْحابِي فَيَقُولُ إِنَّكَ لاعِلْمَ لَكَ بِما أَحْدَثُوا بَعْدَكَ إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا عَلى أَدْبارِهِمُ القَهْقَرَى * وقال شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ كانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَيُجْلَوْنَ : وقال عُقَيْلٌ فَيُحَلَّؤُنَ . وقال الزُّبَيْدِيُّ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ عَلِيٍّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ أَبى رافِعٍ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه عنِ النبيِّ ﷺ *

165-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Peygamber'in sahâbîlerinden şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Havz başına sahâbîlerimden birtakım adamlar gelecekler de havzdan uzaklaştırılıp kovulacaklardır. Ben de:*

— Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîlerimdir! derim.

Bana:

— Sen'in ardından onların (dînde) *çıkardıkları bid'atler hakkında Sen'in hiçbir bilgin yoktur. Onlar arkalarına dönüp gerisin geri dînden çıkmış kimselerdir, buyurur".*

Şuayb, ez-Zuhrî'den söyledi ki, Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den *"Yuclevne*(= Uzaklaştırılırlar)" lafzıyle tahdîs ederdi. Ukayl de *"Yuhalleûne"* şeklinde hemzeli olarak söylemişir. ez-Zubeydî de ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Alî'den; o da Ubeydullah ibn Ebî Râfi'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi böyle rivâyet edip söylemiştir.

١٦٦ــ حدّثنى إِبْراهِيمُ بنُ المُنْذِرِ الحِزامِيُّ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ حدّثنا أَبى قال حدّثنى هِلالٌ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال بَيْنا أنا قائِمٌ إِذَا زُمْرَةٌ حتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَج رَجُلٌ مِنْ بَيْنِى وبَيْنِهِمْ فقال هَلُمَّ فَقُلْتُ أَيْنَ قال إِلى النَّارِ واللَّهِ قُلْتُ وما شأْنُهُمْ قال إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلى أَدْبارِهِمُ القَهْقَرَى ثُمَّ إِذَا زُمْرَةٌ حتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِى وبَيْنِهِمْ فقال هُلُمَّ قُلْتُ أَيْنَ قال إِلى النَّارِ واللَّهِ قُلْتُ ماشأْنُهُمْ

قال إنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلى أدْبارِهِمُ القَهْقَرَى فَلاَ أرَاهُ يخْلُصُ مِنْهُمْ إلاَّ مِثْلُ هَمَلِ النَّعَمِ *

166-..... Bana Hilâl ibn Alî, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben* (havz başında) *dikilip durduğum sırada bir zümre görürüm. Nihâyet onları tanıdığım zamân benimle onlar arasından bir adam* (bir melek) *ortaya çıktı da onlara:*

— Geliniz! dedi.

Ben ona:

— Bunları nereye götürüyorsun? dedim.

Melek:

— Vallâhi cehneneme götürüyorum! diye cevâb verdi.

— Bunların hâli, günâhı nedir? dedim.

Melek:

— Bunlar Sen'in ardından kıçları üzerine dönüp (dînlerine) *arkalarını çevirerek irtidâd ettiler! dedi.*

Sonra ben havz başında bir zümre daha gördüm. Nihâyet onları tanıdığım zamân yine benimle onlar arasından bir adam daha ortaya çıktı da bu topluluğa:

— Geliniz! dedi.

Ben ona da:

— Bunları nereye götürüyorsun? diye sordum.

— Vallâhi ateşe götürüyorum, diye cevâb verdi.

— Bunların günâhı nedir? dedim.

Melek:

— Sen'den sonra bunlar kıçları üzerine dönüp dînlerine arkalarını çevirerek gerisin geri dînden çıkmışlardır! dedi.

Ben bu havza yaklaşıp da geriye çevrilenlerden hiçkimsenin cehennemden kurtulacağını sanmıyorum. Ancak çobansız yolunu şaşıran deve sürüsünden yolunu bulanlar misâli bunlardan da (tek tük) *cehennemden kurtulanlar olabilir!"*

١٦٧ــ حدّثني إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا أنَسُ بنُ عِياض عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ خُبَيْبٍ عنْ حَفْصِ بنِ عاصِمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال مابَيْنَ بَيْتى ومِنْبَرِى رَوْضَةٌ مِنْ رِياضِ الجَنَّةِ ومِنْبَرِى عَلى حَوْضِى *

167-..... Bize Enes ibn Iyâd, Ubeydullah'tan; o da Hubeyb'den; o da Hafs ibn Âsım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Evimle minberim arasındaki sâha, cennet bahçelerinden bir bahçedir, minberim de havzımın üzerindedir"* buyurmuştur [154].

١٦٨ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنى أبى عنْ شُعْبَةَ عنْ عبْدِ المَلِكِ قال سَمِعْتُ جُنْدَبًا قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ أنا فَرَطُكُمْ عَلى الحَوْضِ *

168-..... Abdulmelik ibn Umeyr şöyle dedi: Ben Cundeb(R)'den işittim, şöyle dedi:Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Ben havz başında sizin öncünüzüm"* buyuruyordu.

١٦٩ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ خالِدٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ يَزِيدَ عنْ أبى الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ رضى اللَّه عنه أنَّ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلى أهْلِ أُحُدٍ صَلاَتَهُ عَلى المَيِّتِ ثُمَّ انْصَرَفَ عَلى المِنْبَرِ فقال إنِّى فَرَطٌ لَكُمْ وأنا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ وإنِّى واللَّهِ لأَنْظُرُ إلى حَوْضِى الآنَ وإنِّى أُعْطِيتُ مَفاتِيحَ خَزَائِنِ الأَرْضِ أوْ مَفاتِيحَ الأَرْضِ وإنِّى واللَّهِ ما أخافُ عَلَيْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا بَعْدِى ولَكِنْ أخافُ عَلَيْكُمْ أنْ تَنافَسُوا فِيها *

169-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ukbe ibn Âmir(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) birgün dışarı çıkıp Uhud (harbi) şehîdleri üzerine ölüye cenâze namâzı kılar gibi namâz kıldı. Sonra (Medîne'ye) dönüp minbere çıktı ve (ölülere, dirilere vedâ eder gibi bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu: *"Ben sizin, havz başına ilk ulaşanınız olacağım. Ve sizin hakk yolundaki hizmetlerinize şehâdet edeceğim. Vallâhi ben şu anda muhakkak* (cennetteki) *havzıma bakıp görüyorum. Şübhesiz bana Arz'ın hazînelerinin anahtarları*

---

154 Kaadı Iyâd: *"Minberim havzım üzerindedir"* cümlesi hakkında şöyle dedi: Âlimlerin çoğu bu fıkrayı zâhirine hamlederek, minberi Allah aynen Peygamber'in havzı üzerinde iâde buyurur, demişlerdir. Bu cümleden açıklıkla anlaşılan ma'nâ da budur. Bâzı âlimler de: Bu, Peygamber'in havzı üzerinde bir minber bulunduğunu ifâdedir, demişlerdir.

Hattâbî de: Bu mübârek arz parçasında ibâdet, sâhibini cennete ulaştırır. Minber yakınında ibâdet de cennette Peygamber'in havzından içmeye vesîle olur, ma'nâsı kasdedilmiştir, demiştir.

-yâhud: *Arz'ın anahtarları- verilmiştir. Vallâhi ben, benden sonra sizin üzerinize müşrikliğe dönmenizden korkmam. Lâkin ben sizin bu hazîneler* (yâhud dünyâ) *husûsunda birbirinizle nefsâniyet yarışına girişip didişmenizden korkarım"* [155].

١٧٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنِ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا حَرَمِيُّ بنُ عُمارَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مَعْبَدِ بنِ خالِدٍ أنَّهُ سَمِعَ حارِثَةَ بنَ وَهْب يَقُولُ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم وذَكَرَ الحَوْضَ فقال كما بَيْنَ المَدِينَةِ وصَنْعاءَ * وزَادَ ابنُ أبي عَدِيٍّ عنْ شُعْبَةَ عنْ مَعْبَدِ بنِ خالِدٍ عنْ حارِثَةَ سَمِعَ النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قَال حَوْضُهُ ما بَيْنَ صَنْعاءَ والمَدِينَةِ فقال لهُ المُسْتَوْرِدُ ألَمْ تَسْمَعْهُ قال الأوَانى قال لا قال المُسْتَوْرِدُ تُرى فِيهِ الآنِيَةُ مِثْلَ الكَوَاكِبِ *

170-..... Bize Şu'be, Ma'bed ibn Hâlid'den tahdîs etti. O da Hârise ibn Vehb'den şöyle derken işitmiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: Ve kendisi havzı zikretti de: *"(Onun büyüklüğü) Medîne ile San'â arasındaki sâha gibidir"* buyurdu.

Ve İbnu Ebî Adiyy, Şu'be'den; o da Ma'bed ibn Hâlid'den; o da Hârise'den: Onun Peygamber'den işittiğini ve *"Onun havzı, Medîne ile San'â arasındaki mesâfe sâhası kadardır"* dediğini ziyâde etmiştir.

el-Mustevrid, râvîye:

— Sen ondan *"Kapları"* söylediğini işitmedin mi? dedi.

Râvî:

— Hayır, diye cevâb verdi.

Bunun üzerine el-Mustevrid:

— *"Orada yıldızlar gibi kaplar görülür"* dedi [156].

---

155 Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda geçmişti. Müslim de bunu Peygamber'in Fazîletleri bâbı'nda getirmişti. Müslim'deki bir rivâyetin sonunda: Ukbetu'bnu Âmir: İşte bu görüşüm Rasûlullah'ı minber üzerinde son görüşüm oldu, demiştir (*Müslim Ter.*, VII, 177-178).

Tenâfus; lugatte, kıymetli birşeyi en önce elde etmek üzere yarışmak ma'nâsınadır.

156 Buhârî'nin bu bâbda getirdiği hadîslerin çoğunu Müslim de Fadâil Kitâbı, "Peygamberimizin havzını ve sıfatlarını isbât bâbı"nda getirmiştir. *Müslim Ter.*, VII, 172-186, "2289-2305". Bu son iki hadîsi de aynı bâbda, "2298" ve "2293" rakamlarıyle getirmiştir.

Yâ Allah, bizleri hâtime sırasında tuzaklara düşürme! Bizleri kendilerine hiçbir korku olmayan ve mahzûn da olmayacak olanlardan kıl! Ve bizlere Peygam-

١٧١ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ عنْ نافِعِ بنِ عُمَرَ قال حدّثنى ابنُ أبى مُلَيْكَةَ عنْ أسْماءَ بِنْتِ أبى بَكْرٍ رضى اللّهُ عنهما قالَتْ قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم إنِّى عَلى الحَوْضِ حتَّى أنْظُرَ مَنْ يَرِدُ عَلَىَّ مِنْكُمْ وسَيُؤْخَذُ ناسٌ دُونِى فأقُولُ يارَبِّ مِنِّى ومِنْ أُمَّتِى فيُقالُ هَلْ شَعَرْتَ ما عَمِلُوا بَعْدَكَ واللّهِ ما بَرِحوا يَرْجِعُونَ عَلَى أعْقابِهِمْ فَكانَ ابنُ أبى مُلَيْكَةَ يَقُولُ اللّهُمَّ إنَّا نَعُوذُ بِكَ أنْ نَرْجِعَ عَلى أعْقابِنا أوْ نُفْتَنَ عنْ دِينِنا أعْقابِهِمْ ينْكِصُونَ يَرْجِعُونَ عَلى العَقِبِ *

171-..... Esmâ bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ben havz başında olacağım. Hattâ sizden bana gelmekte olanları gözetlerken, benim önümde birtakım insanlar yakalanacak. Bunun üzerine ben:*

— Yâ Rabb! (Onlar) *benden ve benim ümmetimdendir, derim.*

(Buna cevâben:)

— Sen onların Sen'den sonra neler yaptıklarını bildin mi? Vallâhi onlar Sen'den sonra ayak topukları üzerinde dönmekten hiç mi hiç ayrılmadılar, denilir".

Râvî dedi ki: Abdullah ibn Ebî Muleyke:

— Yâ Allah! Biz topuklarımız üzerinde dönmemizden yâhud dînimizden fitnelere uğratılmamızdan Sana sığınırız! diye duâ ederdi.

"Alâ a'kaabihim yenkisûn", "Topuk üzerinde geriye dönüyorlar" demektir. Bir rivâyette âyetteki gibi gelmiştir: ***"Fe kuntum alâ a'kaabıkum tenkısûn"*** (el-Mu'minûn: 66) "Topuklarınız üzerinde geriye dönüyordunuz" demektir.

---

berimiz Muhammed(S)'in havzından rahmetinle içir yâ Erhame'r-Râhimîn, yâ Rabbe'l-Âlemîn! (Âmîn!)

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٢ــ كِتابُ القَدَرِ

82- KİTÂBU'L-KADER

(Kazâ ve Kaderle İlgili Hadîsler Kitâbı) [1]

---

1 Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nushasında "Kader Hakkında Bâb" ziyâdesi vardır.

Kader, kazâ ve hüküm ma'nâsınadır ki, Yüce Allah'ın hazır eylediği zuhurâtta hüküm ve kazâsıdır. Bunun ıstılâhî ta'rîfi: Ezelden ebede dek cârî olan hâller ve şe'nlerin vukû'u sûreti üzere mevcûdâtın a'yânında Allah'ın âdeti üzere vukû'a gelen küllî ilâhî hükümdür. Şârih der ki: *Kader,* aslında masdardır. Bâzıları *Kader* ile *Kazâ* arasını farkeylediler. Yânî *Kader,* Yüce Allah'ın işleri vâki' kılmadan evvel takdîr etmesi, *Kazâ* ise o takdîri infâz ile yokluktan fiil hudûduna çıkarmaktan ibârettir ve bu sahîhtir. Nitekim Peygamber (S) yıkılmaya yüz tutmuş olan bir mağaraya uğradı da orayı geçinceye kadar yürüyüşünü sür'atlendirdi. Bunun üzerine kendisine: Yâ Rasûlallah! Allah'ın kazâsından mı kaçıyorsun? denildi. Peygamber: *"Allah'ın kazâsından, kaderine kaçıyorum"* buyurdu. Ve *Kader* bir nesnenin meblâğ ve endâzesine denir ve tâb ve tâkat ma'nâsınadır. *Kader, "Takdîr"* ma'nâsına masdar olur,.. *Takdîr,* Allah'ın ezelden ebede kadar halk ve îcâd eyleyeceği mevcûdât ve kâinâtı vâki' kılmadan evvel Levhu Mahfûz'da olacağı üzere resmeylemek ma'nâsınadır. Nitekim *Kazâ,* o resmedilmiş olan işleri vakitleri geldiğinde infâz ve îkaa eylemekten ibârettir... *(Kaamûs Ter.)*

İbn Esîr *en-Nihâye*'de, *Kader*'in *Takdîr; Kazâ*'nın da *Halk* ma'nâsına olduğunu; *Kazâ* ve *Kader*'in birbirinden ayrılmaz iki emir olduklarını, *Kader*'in esâs, *Kazâ*'nın da binâ mesâbesinde bulunduklarını bildirdikten sonra, bunların aralarını her kim ayırmak isterse *Kazâ* ve *Kader* binâsını yıkmış olur, diyor. İşte bu, "İbn Esîr'e göre *Kazâ* ve *Kader* bir ma'nâyadır" sözünün esâsıdır.

Râgıb el-Isfahânî'ye göre, *Kader, Takdîr; Kazâ* tafsîl etmek ve kesin sûrette hükmeylemektir. Bu sûrette *Kazâ, Kader*'den daha husûsîdir. Hulâsa: Allah eşyâyı yaratmazdan önce eşyânın mikdârlarını, hâllerini, îcâd zamânlarını, tak-

١ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ هِشامُ بنُ عَبْدِ المَلِكِ حدّثنا شُعْبَةُ أنْبَأنِى سلَيْمانُ الأعْمَشُ قال سَمِعْتُ زَيْدَ بنَ وَهْبٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وهْوَ الصَّادِقُ المَصْدُوقُ قال إنَّ أحَدَكُمْ يُجْمَعُ فى بَطْنِ أُمِّهِ أرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤْمَرُ بأرْبَعٍ بِرِزْقِهِ وأجَلِهِ وشَقِىٌّ أوْ سَعِيدٌ فَوَاللَّهِ إنَّ أحَدَكُمْ أوِ الرَّجُلَ يَعْمَلُ بَعَمَلِ أهْلِ النَّارِ حتَّى ما يَكُونُ بَيْنَهُ وبَيْنَها غَيْرُ باعٍ أوْ ذِراعٍ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الكِتابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ فَيَدْخُلُها وإنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ حتَّى ما يَكُونُ بَيْنَهُ وبَيْنَها غَيْرُ ذِراعٍ أوْ ذِراعَيْنِ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الكِتابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ النارِ فَيَدْخُلُها * قال آدَمُ إلَّا ذِراعٌ *

1-..... Abdullah (ibn Mes'ûd-R) şöyle dedi: Bize dâimâ doğru söyleyen ve kendisine de doğru bildirilen Rasûlullah (S) şöyle tahdîs etti: *"Sizin herbirinizin* (yaratılışının başlangıcında) *ana-baba maddeleri, kırk gün anasının karnında toplanır. Sonra o maddeler bir o kadar zamân içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine bir o kadar zamân içinde bir çiğnem olur. Sonra* (dördüncü tekâmül safhasında) *Allah bir melek gönderir de bu melek* (ona rûh üfürür) *ve dört kelime ile yânî rızkını, ecelini, şakî yâhud saîd olduğunu yazmakla emrolunur. Allah'a yemîn ederim ki, sizlerden biriniz yâhud bir adam ateş ehlinin ameliyle amel etmeye devâm eder, nihâyet kendisiyle cehennem arasında bir kulaç yâhud bir zirâ'dan başka mesâfe*

---

dîr edip bilir. Sonra geçen bu ilmi îcâbı da onları îcâd eder, îmân, küfür, hayır, şerr, menfâat, mazarrat gibi bütün şe'nler Allah'ın ezelî ilmiyle, irâdesiyle, kudretiyle vücûd bulmuştur. O'nun mülkünde O'nun hüküm ve takdîrinden başka hiçbir kuvvetin hüküm ve nüfûzu yoktur. Allah bu ezelî ilmi îcâbı dünyâda eşyâya vücûd verir.

Kader'le ilgili bâzı âyet meâlleri:

"Hiçbirşey hâriç olmamak üzere (hepsinin) ***hazîneleri bizim yanımızdadır. Biz onları bilinen bir mikdâr dışında indirmeyiz"*** (el-Hıcr: 21).

"Allah dilediğini mahveder, isbât eder. Ana Kitâb O'nun nezdindedir" (er-Ra'd: 39).

"Yerde ve nefislerinizde herhangibir musîbet vukû'a gelmemiştir ki, bu, bizim onu yaratmamızdan evvel mutlakaa bir kitâbdadır. Şübhesiz ki, bu, Allah'a göre kolaydır" (el-Hadîd: 22).

Kur'ân-ı Kerîm'de *Kader* ile ilgili çok âyetler vardır.

et-Tegâbun: 1-4 âyetlerine âid güzel bir tefsîr: *Hakk Dîni,* VI, 5020-5022'den okunmaya değer: *Müslim Ter,* VIII, 115, 2. hâşiyede.

kalmaz. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) *yazı, o kişinin önüne geçer. Bu sefer o kimse cennet ehlinin ameliyle amel etmeye devâm eder ve cennete girer. Ve yine bir kimse cennet ehlinin ameliyle amel eder, nihâyet kendisiyle cennet arasında bir zirâ' yâhud iki zirâ'dan başka mesâfe kalmaz. Bu sırada yazı onun önüne geçer. Bu defâ da o kimse ateş ehlinin ameliyle amel eder ve ateşe girer".*

Râvî Âdem ibn Ebî Iyâs: *"Ancak bir zirâ'"* demiştir [2].

٢ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمّادٌ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ أبى بَكْرِ بنِ أنَسٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّه عنه عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال وَكلَ اللّهُ بالرَّحِمِ مَلَكًا فيَقولُ أىْ رَبِّ نُطْفَةٌ أىْ رَبِّ عَلَقَةٌ أىْ رَبِّ مُضْغَةٌ فإذَا أرادَ اللّهُ أنْ يَقْضِىَ خَلْقَها قال أىْ رَبِّ ذَكَرٌ أمْ أُنْثى أشَقِىٌّ أمْ سَعِيدٌ فَما الرِّزْقُ فَما الأجَلُ فَيُكْتَبُ كَذٰلِكَ فى بَطْنِ أُمِّهِ *

2-..... Bize Hammâd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Yüce Allah rahime bir melek tevkîl etti.* (Nutfe düşünce) *melek:*

— Ey Rabb'im! Bir nutfedir! Ey Rabb'im! Bir kan pıhtısıdır! Ey Rabb'im! Bir çiğnem ettir! der.

Allah bir mahlûk hükmedip yaratmak istediğinde melek:

— Ey Rabb'im, erkek midir yâhud dişi midir? Bedbaht mıdır yâhud mes'ûd ve bahtiyâr mıdır? Rızık nedir? Ecel nedir? sorularını sorar.

Bunlar anasının karnında iken böylece yazılır" [3].

---

2 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Parantez içindeki kayıtlar, Müslim'in Kader Kitâbı'ndaki rivâyette hadîs metnindedir.

Abdulkerîm ibn Sem'ânî şöyle demiştir: "Kazâ ve kader konusunda en doğru bilgi kaynağı Kitâb ile Sünnet'tir. En doğru hareket de bunlardan ilhâm alınarak durmaktır. Bu ilhâm ile yetinmeyerek ileri gitmek, o hudûdsuz sâhada hayrete ve dalâlete düşmektir. Yoksa kalbe emniyet ve i'timâd verir bir hareket değildir. Çünkü kazâ ve kader bilgisi, Allah'ın kendisine tahsîs ettiği bir sırdır ki, onun önüne çektiği bir perde ile Allah onu beşerin akıl ve idrâkine kapamıştır. Onu Allah bildirmedikçe ne peygamberleri, ne de en yakın melekleri bilmişlerdir. Rivâyete göre bu *Kader* sırrı, bunlara ancak cennete girdikleri zamân açılacaktır, ondan önce değil". İbn Sem'ânî'nin bu tezi, bütün hadîsçilerin mezhebidir (*Tecrîd Ter.*, XII, 246).

3 Kur'ân-ı Kerîm'de insanın yaratılış ve tekâmül safhaları dokuz kademe hâlinde zikredilmiştir:

— "And olsun biz insanı çamurdan bir hulâsada yarattık.

١ــ بابٌ جَفَّ القَلَمُ عَلى عِلْمِ اللَّهِ . وقَوْلُهُ وأضَلَّهُ اللَّهُ عَلى عِلْمٍ :
وقال أبُو هُرَيْرَةَ قال لى النبيُّ ﷺ جَفَّ القَلَمُ بِما أنْتَ لاقٍ :
وقال ابنُ عَبَّاسٍ لَها سابِقُونَ سَبَقَتْ لهم السَّعَادَةُ

1- BÂB: ALLAH'IN İLMİ (YÂNÎ HÜKMÜ) ÜZERE YAZAN KALEM(İN MÜREKKEBİ) KURUDU

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"...Ve Allah onu bir ilim üzere sapıttı..." (el-Câsiye: 23) [4].

Ve Ebû Hureyre de: Peygamber (S) bana: *"Yâ Ebâ Hureyre! Senin kavuşacağın mukadderâtı yazan kalem*(in mürekkebi) *kurumuştur. Şu hâl üzere, sen ister hadımlaş, ister bırak* (müsâvîdir)**" buyurdu, dedi** [5].

İbn Abbâs da: ***"İşte bunlardır ki, hayırlarda sür'at yarışı yaparlar ve bunlar onun için tâ önde gidenlerdir"*** (el-Mü'minûn: 61) **âyeti hakkında: Onlar için saâdet öne geçmiştir (yânî onların tâatlere rağbet edip koşmaları,**

— *Sonra onu sarp ve metîn bir karargâhta bir nutfe yaptık.*
— *Sonra o nutfeyi bir yapışkan kan pıhtısı hâline getirdik.*
— *Derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık.*
— *O bir çiğnem eti de kemiklere kalbettik.*
— *Arkasından o kemiklere bir et giydirdik.*
— *Bilâhare onu başka yaratışla inşâ ettik. Sûret yapanların en güzeli olan Allah'ın şânı ne yücedir!*
— *Sonra siz bunun arkasından hiç şüphesiz ki öleceksiniz.*
— *Sonra siz kıyâmet gününde muhakkak diriltilip kaldırılacaksınız"* (el-Mü'minûn: 12-16).

Bu hayât safhaları âhirettekileri de içine alarak başka bir uslûbla (el-Hacc: 5-7) âyetlerinde de sayılmaktadır.

İnsanı bir safhada yaratmaya kaadir olan Allah'ın onu tabiî şeklini alıncaya kadar birtakım tavırlara, kaanûnî tahavvüllere tâbi' tutmasında hiç şübhesiz husûsî ve umûmî birtakım yararlar ve hikmetler vardır. Bu hikmetleri ilgili ilim dallarındaki mütehassıslar bulmakta ve yazdıkları eserlerde uzun uzadıya anlatmaktadırlar. Bu husûslarda tafsîlât için tıp, biyoloji, fizyoloji ve benzeri dallarda yazılan eserlere dönmelidir.

4 Âyetin tamâmı: ***"Şimdi bana haber ver: Hevâsını tanrısı edinmiş, kendini bir ilim üzerine Allah şaşırtmış, kulağını, kalbini mühürlemiş, gözüne de bir perde germiş bir adama Allah'tan başka kim hidâyet edebilir? Hâlâ iyi düşünmeyecek misiniz?"***

5 Ebû Hureyre: Yâ Rasûlallah! Ben genç bir erkeğim. Kötü bir işte bulunmaktan korkuyorum. Kadınlarla evlenecek dünyâlık da bulamıyorum, dedim. (Erkeklik yumurtalarımı çıkartayım mı? demek istedim.)- Ebû Hureyre'nin bu suâllerine Rasûlullah, başlıktaki cevâbı vermiştir. Bu hadîs Nikâh Kitâbı'nın evvelinde geçmişti.

Allah'ın takdîriyle saâdetin onlardan önce olması sebebiyledir), demiştir [6].

٣ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا يَزِيدُ الرِّشْكُ قال سَمِعْتُ مُطَرِّفَ ابنَ عَبْدِ اللَّهِ بنِ الشِّخِّيرِ يُحَدِّثُ عنْ عِمْرانَ بن حُصَيْنٍ قال قال رَجُلٌ يارسولَ اللَّهِ أيُعْرَفُ أهْلُ الجَنَّةِ مِنْ أهْلِ النَّارِ قال نَعَمْ قال فَلِمَ يَعْمَلُ العامِلُونَ قال كُلٌّ يَعْمَلُ لِما خُلِقَ لهُ أوْ لِما يُسِّرَ لهُ *

3-..... İmrân ibn Husayn (R) şöyle dedi: Bir kimse:

— Yâ Rasûlallah! Cennet ehli, ateş ehlinden (ayırdedilip) tanınıyor mu? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Evet* (ayırdedilip bilinir)*!"* buyurdu.

O zât:

— Öyleyse (yânî cennetlik, cehennemlik ezelde biliniyorsa) işleyip çalışanlar niye böyle amel edip duruyorlar? dedi.

Rasûlullah:

— *"Herkes niçin yaratılmışsa, onun için çalışır* -yâhud: *Kendisi için kolaylaştırılıp hazırlanan şey için çalışır-"* buyurdu [7].

٢ــ بابٌ اللَّهُ أعْلَمُ بِما كانُوا عامِلِينَ

2- BÂB:
"Allah onların ne yapacaklarını en bilendir"

---

6 İbn Abbâs'ın bu tefsîrini Alî ibn Ebî Talha yolundan İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir. el-Kirmânî: Âyetin ma'nâsı: Onlar saâdet için insanların önüne geçtiler, demektir; onlar saâdetin önüne geçtiler demek değildir, demiştir.

7 Bir âyet meâli: ***"De ki: Herbiri kendi aslî tabîatine göre hareket eder. O hâlde kimin daha doğru yolda bulunduğunu Rabb'in daha iyi bilicidir"*** (el-İsrâ: 84).

Yânî hepsi, îmân edenler de, îmân etmeyenler de kendi şâkilesi üzere amel eder. *"Şâkile"* kelimesi tabîat, âdet, dîn, hulk, niyet, seciyye, cibilliyet ve muşâkil yol gibi çeşitli ve fakat birbirine yakın ma'nâlarla tefsîr edilmiştir. En cemiyetlisi, sonuncusudur. Yânî herkes kendi hâl ve mîzâcına uygun olan yolda hareket eder, diğer deyişle husûsî hissiyâtına göre iş yapar, demektir.

٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبي بِشرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال سُئِلَ النبيُّ ﷺ عنْ أوْلادِ المُشْرِكِينَ فقال اللَّهُ أعْلَمُ بِما كانُوا عامِلِينَ *

4-..... İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'e müşriklerin çocuklarından soruldu da: *"Allah müşriklerin çocuklarını yaratırken, bunların* (nasıl yaşayıp) *ne işleyeceklerini en iyi bilendir"* buyurdu [8].

٥ــ حدّثنا يحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شَهابٍ قال وأخبرنى عَطاءُ بنُ يَزِيدَ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ يَقولُ سُئِلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ عنْ ذَرارِيِّ المُشْرِكِينَ فقال اللَّهُ أعْلَمُ بِما كانُوا عامِلِينَ *

5-..... İbn Şihâb şöyle dedi: Ve bana Atâ ibn Yezîd haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah(S)'a müşriklerin zürriyetlerinden (onların küçükken ölmelerinden) soruldu da: *"Allah onların ne yapacaklarını en iyi bilendir"* buyurdu.

٦ــ حدّثنى إسْحٰقُ أخبرنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ما مِنْ مَوْلُودٍ إلاَّ يُولَدُ عَلى الفِطْرَةِ فأبَواهُ يُهَوِّدانِهِ ويُنَصِّرانِهِ كما تُنْتِجُونَ البَهِيمَةَ هَلْ تَجِدُونَ فِيها مِنْ جَدْعاءَ حتَّى تَكُونُوا أنْتُمْ تَجْدَعُونَها قالُوا يارسولَ اللَّهِ أفَرَأيْتَ مَنْ يَمُوتُ وهْوَ صَغِيرٌ قال اللَّهُ أعْلَمُ بِما كانُوا عامِلِينَ *

6-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: — *"Her doğan, ancak fıtrat üzere doğar. Bundan sonra anası babası onu Yahûdî yaparlar, Nasrânî yaparlar. Nitekim hayvan, derli*

8 Bulûğ çağından evvel ölen müşrik çocuklarının âhiretteki durumları sorulmuştu. Buhârî'nin Cenâzeler Kitâbı, 93. bâbdaki 140 rakamlı uzun Semure ibn Cundeb hadîsinin bir fıkrası şöyledir: *"Ağacın dibindeki ihtiyâr, İbrâhîm'dir. İbrâhîm'in etrafındaki çocuklar da insanların evlâdıdır. O ateş yakan da cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir..."* (bak: 3. cild, s.1305-1308). Buradan da müşrik çocuklarının cennetlik olduğu, açıkça anlaşılmaktadır. İbrâhîm'in etrafındaki çocuklardan *"İnsanların çocukları"* diye ta'bîr edilmesi, müslim ve kâfir çocuklarına şumûlü ifâde eder...

toplu bir yavru meydana getirir. Kusursuz doğan bu hayvan yavrularının içinde sizler kulağı, dudağı, burnu, ayağı kesik olanını buluyor musunuz? Nihâyet sizler o hayvan yavrularının kulaklarını yarıp yırtanlar oluyorsunuz".

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Küçük iken ölen kimse hakkında ne re'y edersin, bize haber ver! dediler.

Rasûlullah:

— *"Onların ne işleyeceklerini Allah en bilendir"* buyurdu [9].

٣ــ بابٌ وكانَ أمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا

3- BÂB:

"Allah'ın emri muhakkak yerini bulan bir kaderdir"

(el-Ahzâb: 38)[10].

٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ أبِي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ

---

9 Bu hadîsin bâzı rivâyetlerinin sonunda şu ziyâde vardır: Bundan sonra Ebû Hureyre: İsterseniz şu âyeti okuyunuz, dedi: ***"O hâlde sen, yüzünü bir muvahhid olarak dîne, Allah'ın o fıtratına çevir ki, O, insanları bunun üzerine yaratmıştır. Allah'ın yaratışına*** (hiçbirşey) ***bedel olamaz. Bu dimdik ayakta duran bir dîndir. Fakat insanların çoğu bilmezler"*** (er-Rûm: 30).

Bu hadîsin öğrettiği büyük bir hakîkat de insanlarda dîn duygusunun ve hakîkat aşkının fıtrî oluşudur. Bu hakîkati hem bu hadîsteki Peygamber'in sözleri, hem de sonunda zikredilen Fıtratu'llah âyeti ifâde etmektedir...

İbn Battâl şöyle dedi: "Allah müşrik çocuklarının ileride ne işleyeceklerini pek iyi bilir" kavli, üç türlü te'vîl edilebilir:

a. Peygamber tarafından bu müşrik çocuklarının cennetlik oldukları bildirilmezden evvel, böyle tevakkuf edilmiş olması.

b. Bu müşrik çocuklarının büyüyüp irâdî hareket çağına geldiklerinde nasıl yaşayacaklarını, hangi dîn üzere öleceklerini Allah bilir demek olması.

c. Peygamber'in bu sözünün mücmel olması. Ve ***"Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?"*** (el-A'râf: 172) âyeti ile tefsîr edilmiş bulunmasıdır. Bu âyetle işâret buyurulan, umûmî bir ikrârdır ki, burada mü'minlerin evlâdı gibi müşriklerin evlâdı da dâhil bulunur.

10 Allah'ın emri fiile çıkarılagelmiş bir kaderdir. Allah'ın emri biçilmiş bir kader bulunuyor. Ezelde bilinip takdîr edilmiş kat'î bir hüküm bulunuyor. Yâhud ezelde makdûr olmakla berâber mükellefin kudretini de selbetmez, me'mûr için de makdûrdur. Binânenaleyh herkesin mukadderi olan kaderi başına gelir. Bununla berâber mes'ûliyetine mâni' olmaz (*Hakk Dîni*, V, 3905).

عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلي اللَّهُ عليهِ وسلم لاتَسأَلِ المَرْأةُ طَلاقَ أُخْتِها لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَها ولْتَنْكِحْ فانَّ لَها ما قُدِّرَ لَها *

7-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kadın, kendi kızkardeşinin çanağındaki ni'meti kendi kabına boşaltmak için onun talâkını istemesin,* (kendisine tâlib olacak kişi ile) *nikâhlansın. Çünkü ona da takdîr edilen şey vardır"* [11].

٨ــ حدّثنا مالِكٌ بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا إسْرَائِيلُ عنْ عاصمٍ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ أُسامَةَ قال كُنْتُ عِنْدَ النبيِّ صلي اللَّه عليه وسلم إذْ جاءَهُ رسولُ إحْدَى بَناتِهِ وعِنْدَهُ سَعْدٌ وأُبَيُّ بنُ كَعْبٍ ومُعاذٌ أنَّ ابْنَها يَجُودُ بِنَفْسِهِ فَبَعَثَ إلَيْها لِلَّهِ ما أخَذَ ولِلَّهِ ما أعْطَى كلٌّ بأجَلٍ فَلْتَصْبِرْ ولْتَحْتَسِبْ *

8-..... Usâme ibn Zeyd (R) şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'in yanında idim. Derken O'na kızlarından birinin elçisi geldi. Yanında Sa'd ibn Ubâde, Ubeyy ibn Ka'b, Muâz ibn Cebel vardı.

— Kızının oğlu can çekişmektedir, dedi.

Peygamber, kızına:

— *"Allah'ın aldığı ve Allah'ın verdiği herşey Kendisine âiddir. Ve herşey bir ecele, bir müddete bağlanmıştır. Onun için sen sabret ve bu sabrın sevâbını Allah'tan bekle!"* diye haber gönderdi [12].

٩ــ حدّثنا حِبَّانُ بنُ مُوسَى أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا يُونُسُ عنْ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَيْرِيزٍ الجُمَحِيُّ أنَّ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ أخْبَرَهُ أنَّهُ بَيْنَما هُوَ جالِسٌ عِنْدَ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم جاءَ رجُلٌ مِنَ الأنْصارِ فقال يارسولَ اللَّهِ إنَّا نُصِيبُ سَبْيًا ونُحِبُّ المالَ كَيْفَ تَرَى فِي العَزْلِ فقال رسولُ

---

11 Ebû Amr ibn Abdilberr şöyle dedi: Bu hadîs ilim ehli indinde kader hadîslerinin en güzellerindendir. Çünkü herkese ancak Allah'ın yazmış olduğu şeyin hâsıl olacağına delâlet etmektedir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Nikâh'ta da geçmişti.

12 Bunun daha uzun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda geçti. Peygamber kızının ısrarla gelmesini istediği için, kızının evine gitti. Çocuk kucağına verildi. Çocuk can çekişiyordu. Peygamber gözlerinden yaş akıtarak sessizce ağlamıştı.

اللَّهِ ﷺ أَوَ إِنَّكُمْ تَفْعَلُونَ ذَلِكَ لا عَلَيْكُمْ أَنْ لاتَفْعَلُوا فانَّهُ لَيْسَتْ نَسَمَةٌ كَتَبَ اللَّهُ أَنْ تَخْرُجَ إلاَّ هِيَ كائِنَةٌ *

9-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi Peygamber(S)'in yanında otururken Ensâr'dan bir adam gelip:

— Yâ Rasûlallah! Bizler kadın esîrlere nâil olduk. Biz malı arzû ediyoruz (bu kadınların gebe kalmalarını istemiyoruz). Azl hakkında ne düşünürsün? diye sordu.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sizler bunu yapıyor musunuz? Bunu yapmamanız size vâcib değildir* (yânî azl yapmamanız size vâcib kılınmamıştır). *Fakat şu bir hakîkat ki, Allah'ın* (takdîr edip) *dünyâya çıkmasını yazmış olduğu herbir nefs, muhakkak dünyâda vücûd bulacaktır"* buyurdu [13].

١٠ــ حدّثنا مُوسَى بنُ مَسْعُودٍ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبى وائِلٍ عنْ حُذَيْفَةَ رضى اللَّه عنه قال لَقَدْ خَطَبَنَا النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم خُطْبَةً ماتَرَكَ فِيها شَيْئًا إلى قِيامِ السَّاعَةِ إلاَّ ذَكَرَهُ عَلِمَهُ مَنْ عَلِمَهُ وجَهِلَهُ مَنْ جَهِلَهُ إنْ كُنْتُ لأَرَى الشَّىءَ قَدْ نَسِيتُ فأَعْرِفُ ما يَعْرِفُ الرَّجُلُ إذَا غابَ عنهُ فَرَآهُ فَعَرَفَهُ *

10-..... Huzeyfe (ibnu'l-Yemân -R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bize bir hutbe yaptı da bu hutbesinde kıyâmet kopuncaya kadar olacak mühim hiçbirşeyi terketmeyip muhakkak zikretti. Bunu belleyen belledi, bellemeyen câhil kaldı. Eğer ben birşeyi unuttum sanıp da şimdi onu hatırlıyorsam, bu bilgim, kişinin bildiği birşey hâfızasından kaybolup da sonra onu görüp bilmesi gibidir.

١١ــ حدّثنا عَبْدانُ عنْ أَبى حَمْزَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ سَعْدِ بنِ عُبَيْدَةَ عنْ أَبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِيِّ عنْ عَلِيٍّ رضى اللَّه عنه قال كُنَّا جُلُوسًا مَعَ النبيِّ ﷺ ومَعَهُ عُودٌ يَنْكُتُ فى الأَرْضِ وقال ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إلاَّ قَدْ كُتِبَ

13 Bunun bâzı rivâyetleri Buyû', Mağâzî, Nikâh, Itk'ta da geçmişti.

Bunun uzunca bir rivâyeti Cenâzeler'de, "Kişinin kabir yanında mev'izası bâbı"nda geçmişti. Bu, Alî'den rivâyet edilen meşhûr kader hadîslerinden biridir.

مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ أَوْ مِنَ الجَنَّةِ فقال رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ أَلاَ نَتَّكِلُ يارسولَ اللَّهِ قال لا اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ ثُمَّ قَرَأَ فأَمَّا مَنْ أَعْطَى واتَّقَى الآيَةَ *

11-..... Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in berâberinde oturuyorduk. Peygamber'in berâberinde bir deynek vardı, onunla yere dürtüp vuruyordu. Bu sırada:

— *"Sizden herbir kişinin ateşten yâhud cennetten olan oturağı muhakkak takdîr olunup yazılmıştır"* buyurdu.

Topluluktan bir adam da:

— Yâ Rasûlallah, bizler Allah'ın bu takdîrine dayanmayalım mı? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Hayır, sizler çalışıp amel yapın, herşeye ve herkese ameli hazırlanıp kolaylaştırılmıştır"* buyurdu.

Sonra şu âyetleri okudu: ***"Bundan sonra kim verir ve sakınırsa, o en güzeli de tasdîk ederse, biz de onu en kolaya hazırlarız. Ammâ kim cimrilik eder, kendini müstağnî görür ve o en güzeli yalan sayarsa biz de ona o en güç olanı hazırlarız..."*** (el-Leyl: 5-10).

٤ــ بابُ العَمَلُ بالخَواتِيمِ

4- BÂB: AMELLER SONLARINA GÖREDİR

١٢ــ حدّثنا حِبَّانُ بنُ مُوسَي أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال شَهِدْنا مَعَ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم خَيْبَرَ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ لِرَجُلٍ مِمَّنْ مَعَهُ يَدَّعِى الإِسْلاَمَ هٰذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلَمَّا حَضَرَ القِتَالُ قاتَلَ الرَّجُلُ مِنْ أَشَدِّ القِتالِ وكَثُرَتْ بِهِ الجِراحُ فأَثْبَتَتْهُ فَجاءَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحابِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ الَّذِى تَحَدَّثْتَ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَدْ قاتَلَ فى سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ أَشَدِّ القِتالِ فَكَثُرَتْ بِهِ الجِراحُ فقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم أما إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَكادَ بَعْضُ المُسْلِمِينَ يَرْتابُ فَبَيْنَما هُوَ عَلى ذَلِكَ إِذْ وَجَدَ الرَّجُلُ أَلَمَ الجِراحِ فأَهْوَى بِيَدِهِ إِلى كِنانَتِهِ فانْتَزَعَ مِنْها سَهْمًا فانْتَحَرَ بِها فاشْتَدَّ رِجالٌ

مِنَ الْمُسْلِمِينَ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فقالُوا يارسولَ اللَّهِ صَدَّقَ اللَّهُ حَدِيثَكَ قَدِ انْتَحَرَ فُلانٌ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ يابِلالُ قُمْ فأذِّنْ لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ إلاَّ مُؤْمِنٌ وإنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الفاجِرِ *

12-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde Hayber'de hazır bulunduk. Rasûlullah berâberinde bulunanlardan olup İslâm'ı iddiâ etmekte olan kimselerden (Kuzman adında) bir adam için:

— *"Bu, nâr ehlindendir"* buyurdu.

Kıtâl zamânı gelince, bu adam çok şiddetli bir kıtâl yaptı, kendisinde yaralar pekçok oldu ve sonunda yaralar onu harekete gücü yetmez kılıp yerinde mıhladı. Akabinde Peygamber'in sahâbîlerinden bir adam geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Senin ateş ehlinden olduğunu söylediğin o adam hakkında düşüncen nedir? O zât Allah yolunda en çetin nev'inden kıtâl yaptı ve pekçok yaralar aldı! dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Dikkat et! O ateş ehlindendir"* buyurdu.

Müslümânların bâzısı nerdeyse Peygamber'in bu sözünde şübheye düşeceklerdi. Durum bu hâl üzere iken, o yaralı adam birden yaraların şiddetli acısını hissetti de hemen elini ok kuburuna uzattı ve oradan bir ok çıkardı ve onunla intihâr edip kendisini öldürdü. Bunu gören müslümânlardan birtakım adamlar sür'atle Rasûlullah'ın yanına gittiler ve:

— Yâ Rasûlallah! Allah Sen'in sözünü doğru çıkarıp tasdîk buyurdu, o fulân adam intihâr edip kendini öldürmüştür! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Yâ Bilâl! Kalk* (insanlara şu hakîkati) *i'lân et: Cennete mü'min olandan başkası girmeyecek ve muhakkak ki Allah bu İslâm Dînî'ni* (isterse) *fâcir kişi ile de te'yîd edecektir!"* buyurdu [14].

١٣ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبى مَرْيَمَ **حدّثنا** أبو غَسَّانَ **حدّثنى** أبو حازِمٍ عنْ سَهْلٍ أنَّ رَجُلاً مِنْ أعْظَمِ المُسْلِمِينَ غَناءً عنِ المُسْلِمِينَ فى غَزْوَةٍ غزاها مَعَ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فنَظَرَ النبىُّ ﷺ فقال مَنْ أحَبَّ أنْ يَنْظُرَ إلى

14 Başlığa uygunluğu, bu adamın dünyâdaki son amelini kötü bir işle, intihâr ile bitirmiş olması yönündendir. Bunun bir rivâyeti Cihâd'da, "Allah bu dîni fâcir kişi ile de te'yîd eder bâbı"nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ إِلى هٰذَا فاتَّبَعَهُ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ وهُوَ عَلى تلْكَ الحالِ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَلى المُشْرِكِينَ حتَّى جُرِحَ فاسْتَعْجَلَ المَوْتَ فَجَعَلَ ذُبابَةَ سَيْفِهِ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ حتَّى خَرَجَ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ فأَقْبَلَ الرَّجُلُ إلى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم مُسْرِعًا فقال أَشْهَدُ أَنَّكَ رسولُ اللّهِ فقال وما ذاكَ قال قُلْتُ لِفُلانٍ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ إلى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ إِلَيْهِ وكان مِنْ أَعْظَمِنا غَناءً عنِ المُسْلِمِينَ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لايَمُوتُ عَلى ذٰلِكَ فلَمَّا جُرِحَ اسْتَعْجَلَ المَوْتَ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فقالَ النبُّي صلى اللّه عليهِ وسلم عِنْدَ ذٰلِكَ إِنَّ العَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ وإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ ويَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الجَنَّةِ وإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وإِنَّما الأَعْمالُ بالخَواتِيمِ *

13-.....Bana Ebû Hâzım, Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in yaptığı bir gazvede, Peygamber'in berâberinde müslümânlardan yana harbederek müslümânlara en büyük fayda veren bir adam vardı. Peygamber ona doğru baktı da:

— *"Her kim ateş ehlinden olan bir kimseye bakmak arzû ederse, şu adama baksın!"* buyurdu.

Bu söz üzerine oradaki topluluktan bir kimse, o adamın arkasından gitti. O adam hakîkaten müşrikler aleyhine insanların en şiddetli darbeler indirmekte olan bir hâlet üzerinde idi. Nihâyet yaralandı da (acılara sabredemeyip) çabuk ölmek istedi. Ve hemen kılıcının sivri tarafını iki memesinin arasına koydu ve üzerine yüklendi. Nihâyet kılıcın ucu iki küreğinin arasından dışarı çıktı (ve öldü). Onu ta'kîb edip gözetleyen zât -ki Huzâî Esüm'dür- sür'atle Peygamber'in yanına döndü ve:

— Ben şehâdet ediyorum ki, Sen Allah'ın Rasûlü'sün! dedi.

Rasûlullah:

— *"Bu şehâdetin sebebi nedir?"* diye sordu.

Huzâî:

— Sen fulân kimse için *"Ateş ehlinden olan bir kimseye bakmak arzû eden, şu adama baksın"* demiştin. Hâlbuki o zât, bizim içimizde müslümânlara faydalı olmak yönünde, bizim en büyük olanımızdan biri idi. Bu sözünüzden, ben onun cihâd üzere ölmeyeceğini bilmiştim. Onu ta'kîb ettim, yaralanınca (acısına sabredemeyip) acele ölmek istedi de, kendini öldürdü, dedi.

O sahâbînin bu sözü üzerine Peygamber:

— *"Şübhesiz bir kul, cennet ehlinden olduğu hâlde ateş ehlinin amelini işler, bir kul da ateş ehlinden olduğu hâlde cennet ehlinin amelini işler. Ameller ancak sonuncuları ile değerlendirilir"* buyurdu [15].

٥ــ بابُ إلْقاءِ النَّذْرِ العَبْدَ إلى القَدَرِ

5- YAPILAN NEZRİN KULU ANCAK KADERE GÖTÜRÜP ATMASI BÂBI

١٤ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ عَبْد اللَّهِ بنِ مُرَّةَ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال نَهَى النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم عنِ النذْرِ وقال إنَّهُ لايَرُدُّ شَيْئًا وإنَّما يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ البَخِيلِ *

14-..... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) birşeyi adamaktan nehyetti de: *"Adamak* (kaderden) *hiçbirşeyi* (şerri ve zararı) *geri çevirmez. Ancak yapılan adama sebebiyle, cimri kimseden mal çıkarılmış olur"* buyurdu, demiştir [16].

١٥ــ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامِ ابنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لايأْتِى ابنَ آدَمَ النَّذْرُ بِشَىْءٍ لَمْ يَكُنْ قَدْ قَدَّرْتُهُ ولَكِنْ يُلْقِيهِ القَدَرُ وقَدْ قَدَّرْتُهُ لهُ أسْتَخْرِجُ بِهِ مِنَ البَخِيلِ *

---

15 Bunun da bir rivcâyeti Cihâd'da, "Fulân kimse şehîddir demez bâbı"nda geçmişti.

16 *Nezir,* yânî adamak, mübâh olan birşeyi Allah rızâsı için kendi nefsine vâcib kılmaktır. Bunun nehyedilmemesi gerektiği hâlde Peygamber'in bundan nehyetmesi, mübâh olan birşeyin taahhüd edilip de sonra onun yerine getirilmemesi sebebine dayanmıştır. Hattâbî: *Nezr*'in nehyi, ilmin garîb bir faslıdır. Birşeyi işlemek evvelâ nehyolunsun, işlenince de îfâsı vâcib olsun; bu hayrete değer birşeydir, demiştir. Sonra bu hayret şöyle açıklanıyor: Rasûlullah tarafından nehyolunan nezir, kaderden müstağnî ve bizzât maksadı sağlamaya kâfîdir i'tikaad edilen nezirdir. Hattâ halkın birtakım câhil tabakaları vardır ki, nezrin mukadderâtı değiştireceğini sanmak gafletinde bulunurlar. İşte nehyolunan nezir, nezrin bu nev'idir. Yoksa hayır, şerr; menfâat, mazarrat Allah'ın kudreti eseri olduğunu ve nezir yalnız kaderin vücûd bulmasına bir vesîleden ibâret bulunduğunu i'tikaad ederek yapılan nezir, meşrû'dur.

15-..... Bize Abdullah ibnu'l-Mübârek haber verip şöyle dedi: Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *"Adamak Âdem oğluna tahmîn etmiş olmadığım birşey getirmez. Lâkin kader, yânî Allah'ın takdîri Âdem oğlunu adak yapmaya sürükler. Nitekim ben de adama yapan kimseye adadığı şeyi vermesini takdîr ederim. Bu hüküm ve takdîrimle o malı cimriden çıkarırım"* buyurmuştur.

٦ــ بابُ لاحَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ

6- *"Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi"* BÂBI

١٦ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أَبُو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا خالِدٌ الحذَّاءُ عنْ أبي عُثْمانَ النَّهْدِيِّ عنْ أبي مُوسَي قال كُنَّا مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ في غَزاةٍ فَجَعَلْنا لانَصْعَدُ شَرَفًا ولاَنَعْلُو شَرَفًا ولا نَهْبِطُ في وادٍ إلاَّ رفَعْنا أصْوَاتَنا بالتَّكْبِيرِ قال فَدَنا مِنَّا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال ياأيُّها النَّاسُ ارْبَعُوا عَلى أنْفُسِكُمْ فإنَّكُمْ لا تَدْعُونَ أصَمَّ ولا غائِبًا إنَّما تَدْعُونَ سَمِيعًا بَصِيرًا ثُمَّ قال ياعَبْدَ اللَّهِ بنَ قَيْسٍ ألاَ أُعَلِّمُكَ كَلِمَةً هِيَ مِنْ كُنُوزِ الجَنَّةِ لاحَوْلَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ *

16-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah(S)'in maiyyetinde bir gazvede bulunduk. Yolda ilerlerken yüksek bir mevki'e çıktıkça, bir yüksek yola yükseldikçe, bir vâdî içine indikçe muhakkak buralarda tekbîr getirerek seslerimizi yükseltmeğe başladık.

Ebû Mûsâ dedi ki: Rasûlullah bizim yanımıza yaklaştı da:

— *"Ey insanlar! Nefislerinize yumuşak davranın* (seslerinizi çok yükseltmeyin)*! Şübhesiz ki, sizler bir sağırı ve bir gâibi çağırmıyorsunuz. Sizler ancak Semî' ve Basîr olan Allah'a duâ ediyorsunuz!"* buyurdu.

Sonra da bana:

— *"Yâ Abdallah ibne Kays! Ben sana cennetin hazînelerinden olan bir kelâm öğreteyim mi:* ***Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi*** *"* buyurdu [17].

---

17 Yânî kul için Allah'a ma'siyetten tahavvül, ancak Allah'ın korumasıyle olur,

٧ــ بابٌ المَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ : عاصِمٌ مانِعٌ : قال مُجاهِدٌ سُدًا عنِ الحَقِّ يَتَرَدَّدُونَ فى الضَّلاَلَةِ : دَسَّاها أَغْوَاها

7- BÂB: MA'SÛM OLAN, ANCAK ALLAH'IN MA'SÛM KILDIĞI KİMSEDİR

"Bugün Allah'ın emrinden hiçbir âsım yoktur" (Hûd: 43)- **"Mâni' olup koruyucu yoktur";**
Mucâhid ibn Cebr *"İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanıyor?"* (el-Kıyâme: 36) **âyetindeki *"Suden"* lafzını "Haktan başıboş bırakılıp dalâlet içinde gidip gelecekler mi?" diye tefsîr etmiştir** [18].

Yine Mucâhid:
"Onu (nefsini) alabildiğine örten ise, elbette ziyâna uğramıştır" (eş-Şems: 10) **âyetindeki *"Dessâhâ"* lafzını, "Nefsini ma'siyetlerle azdırıp körelten" diye tefsîr etmiştir** [19].

١٧ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبَرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثنى أَبو سَلَمَةَ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال ما اسْتُخْلِفَ خَلِيفَةٌ إلاَّ لهُ بِطَانَتانِ بِطَانَةٌ تامُرُهُ بالخَيْرِ وتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وبِطانَةٌ تأْمُرُهُ بالشَّرِّ وتَحُضُّهُ عَلَيْهِ والمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ *

17-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme, Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Devlet başkanı yapılan*

---

kulun Allah'a tâat üzerine muhtâc olduğu kuvvet de ancak Allah'ın muvaffak kılmasıyle olur. Bu kelâm, en-Nevevî'nin de dediği gibi, bir teslîm olma isteği ve tefvîz kelimesidir ki, kulun kendi nefsi için hiçbirşeye mâlik olmadığı, bir zarar def' etmeye ve bir hayır celbetmeye hiçbir kuvveti bulunmadığı, kuvvetin de ancak Allah'ın kuvveti ve irâdesiyle bulunabileceği hakîkatine işâret eder.

Bunun birer rivâyeti "Hayber gazvesi" ile Duâlar Kitâbı'nda da geçmişti.

18 Bâzı nüshalarda ***"Suden"*** lafzı, dâl'in şeddesiyle ***"Sedden"*** şeklinde zabtedilmiştir. Bu zabta göre şu âyetlere işâret edilmiştir:

"Haydin, siz bana (bedenî) ***kuvvetle yardım edin de, sizinle onlar arasına sağlam bir sedd yapayım"*** (el-Kehf: 95);

"Biz hem önlerinden bir sed, hem arkalarından bir sed çektik. Böylece onları sarıverdik, artık görmezler" (Yâsîn: 9).

19 Mucâhid'in bu tefsîrlerini Abd ibn Humeyd senedli olarak rivâyet etmiştir.

herbir halîfenin muhakkak iki tâne sırdaş müşâviri vardır: Bunun birisi ona hayır yolu emredip gösterir ve hayra teşvîk eder, diğeri de ona şerr yolu emredip gösterir ve şerre teşvîk eyler. Ma'sûm olan Allah'-ın (fenâlıklardan koruyup) *ma'sûm kıldığı kimsedir''* buyurmuştur [20].

٨ــ بابٌ وحَرَامٌ عَلى قَرْيَةٍ أهْلَكْناها أنهُمْ لايَرْجِعُونَ : إنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إلاَّ مَنْ قَدْ آمَنَ : ولا يَلِدُوا إلاَّ فاجِرًا كَفَّارًا : وقال مَنْصُورُ بنُ النُّعْمانِ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ وحِرْمٌ بالحَبَشَةِ وجَبَ

8- BÂB:

"Helâk ettiğimiz bir memleket ahâlîsinin hakîkaten (mahşere) dönmemeleri imkânsızdır" (el-Enbiyâ: 95) [21].

"Nûh'a şu hakîkat vahyolundu: Kavminden gerçek îmân etmiş olanlardan başkası aslâ îmân etmeyecektir. O hâlde işleyegeldikleri şeylerden dolayı tasalanma" (Hûd: 36).

"Nûh şöyle demiştir: Ey Rabb'im, yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüler öz kâfirden başka evlâd doğurmazlar" (Nûh: 27).

Mansûr ibnu'n-Nu'mân, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan söyledi ki, *"Ve hırmun"* lafzı, Habeşçe'de "Vecebe(= Vâcib oldu)" ma'nâsınadır [22].

١٨ــ حدّثني مَحْمُودُ بنُ غَيْلاَنَ حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاق أخبرَنا مَعْمَرٌ عنِ ابنِ طاوُسٍ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال مارأيْتُ شَيْئًا أشْبَهَ باللَّمَمِ مِمَّا قال

20 Buhârî bunun bir rivâyetini Ahkâm'da getirdi.

21 Bu âyet, öldükten sonra diriltme işinin takrîri ve şânını büyültmek husûsunda gelmiştir... Çünkü kâfirler bunu inkâr ediyorlardı. Onları tehdîd ve bu inançlarından men' için böyle te'kîdli buyuruldu. Bunu ta'kîb eden âyetler de kâfirlerin îmân etmeyeceklerini, bunun onlardan vukû'unun beklenilmeyeceğini haber vermektedirler.

Bunların Kader bâblarına girmesi zâhirdir. Çünkü bunlar, kuldan vukû'a gelecek şeylerle ilgili ilmin önden geçmiş olmasını gerektirir.

22 Bunu Abd ibn Humeyd, Atâ'dan; o da İkrime'den yoluyla İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir

أَبُو هُرَيْرَةَ رضى الله عنه عنِ النبيِّ صلى الله عليه وسلم إنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلى ابنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنا أدْرَكَ ذَلِكَ لامَحالَةَ فَزِنا العيْنِ النَّظَرُ وزِنا اللِّسانِ المَنْطِقُ والنَّفْسُ تَمَنَّى وتَشْتَهِى والفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ ويُكَذِّبُهُ * وقال شَبابَةُ **حدّثنا** ورْقاءُ عنِ ابنِ طاوُسٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ *

18-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ebû Hureyre(R)'nin, Peygamber(S)'den söylediği şu rivâyetinden daha küçük günâha benzer hiçbirşey görmedim: *"Şübhesiz Allah Âdem oğlu üzerine zinâdan nasîbini takdîr edip yazmıştır. Şübhesiz Âdem oğlu* (ezelde) *takdîr edilen bu âkıbete çâresiz ulaşacaktır. İmdi gözün zinâsı* (mahremi olmayan kadına şehvetle) *bakmaktır. Dilin zinâsı* (zevkle) *söylemektir. Nefs de* (zinâ) *temennî eder ve iştihâ duyar.* (Bu arzû ve iştihâ da nefsin zinâsıdır). *Cinsiyet organı ise, bu organların hepsinin arzûlarını ya gerçekleştirir* (fiile çıkarır) *yâhud* (bırakarak) *bu organların herbirini yalanlar"* [23].

٩ــ بابُ

وما جَعَلْنا الرُّؤيا الَّتِى أرَيْناكَ إلاَّ فِتْنَةً لِلنَّاسِ

9- *"Sana 'Şübhesiz Rabb'in insanları çepçevre kuşatmıştır' demiştik, hatırla!(Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temâşâyı ve Kur'ân'da la'net edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne (ve imtihân) yaptık..."*

(el-İsrâ: 60) BÂBI [24]

---

23 Hadîsin başlığa uygunluğu, zinâ ve zinâ da'vetçilerinin, kul üzerine takdîr edilip yazılmış olduğu, bunların kaderin sâbıklığından hâriç olmadığı yönündendir (Kastallânî).

24 Cumhûrun beyânı vechile bu irâe ve ru'yâ, sûrenin başında geçen İsrâ Âyeti'ndeki ***"Âyetlerimizden bâzısını gösterelim diye"*** ru'yetine işâret olmasıdır. Zîrâ orada tafsîl edildiği vechile bu hârika üzerine müşrikler, îmân etmek şöyle dursun, îmân edenlerden bâzılarının bile irtidâdı gibi büyük bir fitne olmuştu... *Ru'yâ,* esâsen "Buşrâ" vezninde masdardır. Örfte uyku hâlinde görülenlere isim olmuş ise de, esâs i'tibâriyle ma'nâsı *"Ru'yet"*tir, "Görmek" demektir...

"Kur'ân'da la'net edilmiş olan ağacı da" yine onlar için bir fitne kıldık. Bu mel'ûn ağaçtan murâd, Buhârî ve sâirede rivâyet olunduğu üzere zakkum ağacıdır. Ki es-Sâffât: 62-67'de; ed-Duhân'da ve el-Vâkıa'da zikredilmiştir... (*Hakk Dîni,* IV, 3185-3187).

١٩ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا عَمْرٌو عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما وما جَعَلْنا الرُّؤْيا الَّتِى أَرَيْناكَ إلاَّ فِتْنَةً لِلنَّاسِ قال هِىَ رؤْيا عَيْنٍ اريَها رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِهِ إلى بَيْتِ المَقْدِسِ قال والشَّجَرَةَ المَلْعُونَةَ فى القُرْآنِ قال هِىَ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ *

19-..... İbn Abbâs (R) bu "***Sana gösterdiğimiz o temâşâyı ve Kur'ân'da la'net edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne*** (ve imtihân) ***yaptık***" kavlindeki ru'yâ, Rasûlullah(S)'ın Beytu'l-Makdis'e doğru geceleyin yürütüldüğü gece kendisine uyanık hâlde gösterilip, O'nun da göz görüşü ile görmesidir, demiştir.

Yine İbn Abbâs: "***Kur'ân'da la'net edilen ağaç***" da zakkum ağacıdır, demiştir [25].

١٠ــ بابٌ
تَحاجَّ آدَمُ ومُوسَى عِنْدَ اللّٰهِ عَزَّ وجَلَّ

10- BÂB: ÂDEM İLE MÛSÂ PEYGAMBERLERİN AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH HUZÛRUNDA BİRBİRLERİNE KARŞI HÜCCET GETİRİP ÇEKİŞMELERİ

٢٠ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ حدّثنا سُفْيانُ قال حَفِظْناهُ مِنْ عَمْرٍو عنْ طاوُسٍ سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبِىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال احْتَجَّ آدَمُ ومُوسَى فقال لهُ مُوسَى يآدَمُ أَنْتَ أَبُونا خَيَّبْتَنا وأَخْرَجْتَنا مِنَ الجَنَّةِ قال لهُ آدَمُ يامُوسَى اصْطَفاكَ اللّٰهُ بِكَلاَمِهِ وخَطَّ لَكَ بِيَدِهِ أَتَلُومُنِى عَلى أَمْرٍ قَدَّرَهُ اللّٰهُ عَلَىَّ قَبْلَ أنْ يَخْلُقَنى بأَرْبَعِينَ سَنَةً فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى فحَجَّ آدَمُ مُوسَى ثَلاثًا : قال سُفْيانُ حدّثنا أَبو الزِّنادِ عَنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ عنِ النبِىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم مِثْلَهُ *

---

25 İbnu't-Tîn şöyle demiştir; Bu hadîsin Kader Kitâbı'na girme sebebi Yüce Allah'ın müşriklerin, sâdık olan Peygamber'inin gördüklerini yalanlamalarını takdîr etmiş olduğuna işâret etmesidir. Bu, onların tuğyânlarında bir artırma olmuştur (Aynî).

20-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Biz bu hadîsi Tâvûs ibn Keysân'dan belledik. O: Ben, Ebû Hureyre(R)'den işittim, dedi ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Âdem ile Mûsâ birbirlerine karşı hüccet getirip çekiştiler. Mûsâ, Âdem'e:*

— Yâ Âdem! Sen bizim babamızsın. Sen bizi cennetten çıkardığın için, bizleri mahrûmiyet ve zarara düşürdün! dedi.

Âdem de ona:

— Yâ Mûsâ! Sen, Allah'ın kelâmı ile seçip mümtâz kıldığı ve lehine eliyle yazıp çizdiği Mûsâ'sın. Öyle iken sen, Allah'ın beni yaratmasından kırk sene evvel üzerime takdîr buyurduğu bir işten dolayı beni kınıyor musun? dedi".

Bunu ta'kîben Peygamber: *"Böylece Âdem, Mûsâ'ya delîl ve burhân ile gâlib oldu. Âdem Mûsâ'ya delîl ve burhânla gâlib oldu"* cümlesini üç kerre söyledi.

Sufyân dedi ki: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etti [26].

١١ــ بابٌ لامانِعَ لِما أعْطَى اللَّهُ

11- BÂB:

"Allah'ın verdiğine mâni' olabilecek hiç yok (vermediğini verebilecek de hiç yok)."

٢١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ **حدّثنا** فُلَيْحٌ **حدّثنا** عَبْدَةُ بنُ أبى لُبابَةَ عَنْ ورَّادٍ مَوْلَى المغِيرَةِ بنِ شُعْبَةَ قال كَتَبَ مُعاوِيَةُ إلى المُغِيرَةِ اكْتُبْ إلَيَّ ما سَمِعْتَ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ خَلْفَ الصَّلاَةِ فأمْلَى عَلَيَّ المُغِيرَةُ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ خَلْفَ الصَّلاَةِ لاإلَهَ إلاَّ اللّهُ وحْدَهُ لاشَرِيكَ لهُ اللّهُمَّ لا مانِعَ لِما أعْطَيْتَ ولاَ مُعْطِيَ لِما مَنَعْتَ ولا يَنْفَعُ ذا الجَدِّ

26 Bu kırk sene, Yüce Allah'ın ***"Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım..."*** (el-Bakara: 30) ile Âdem'e rûh üfürmesi arası yâhud rûh üfürülünceye kadar çamur hâlinde kalması arasıdır, denildi. Müslim'de "Çamur hâlinde sûretlendirilmesi ile rûh üfürülmesi kırk senedir" vardır. Yâhud murâd bunu meleklere açıklaması arasındaki müddettir. Yânî Âdem'in o hareketi kendinden değildi. Allah Taâlâ tarafından, yerine getirmesi kaçınılmaz olan bir kaderdi. Peygamber'in son cümleleri, geçen hükmü takrîr, te'kîd ve gönülleri bu i'tikaad üzre sağlamlaştırmak için bir tesbîttir. Yânî Allah Âdem'in işini, Âdem'in var olmasından önce Ana Kitâb'da tesbît etmiştir... (Kastallânî).

مِنْكَ الجَدُّ * وقال ابنُ جُرَيْجٍ أخبرنى عَبْدَةُ أنَّ ورَّادًا أخْبَرَهُ بِهٰذَا ثُمَّ وفَدْتُ بَعْدُ إلى مُعاوِيَةَ فَسَمِعْتُهُ يأمُرُ النَّاسَ بِذٰلِكَ القَوْلِ *

21-..... Bize Abde ibnu Ebî Lubâbe tahdîs etti ki, el-Mugîre ibn Şu'be'nin himâyesinde bulunan ve kâtibi olan Verrâd şöyle demiştir: Muâviye ibn Ebî Sufyân, el-Mugîre'ye: "Peygamber(S)'in namâzdan sonra ne okuduğunu, işittiğin üzere bana yaz" diye mektûb gönderdi. Bunun üzerine el-Mugîre bana şunu söyleyip yazdırdı: Ben Peygamber'den işittim, namâzdan sonra şu duâyı söylerdi:

"Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehu lâ şerîke lehû. Allâhumme lâ mânia limâ a'teyte velâ mu'tiye limâ mena'te velâ yenfau ze'l-ceddi minke'l-ceddu (= Yegâne Allah'tan başka hiçbir ilâh, hiçbir hakk ma'bûd yoktur. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Allah'ım, Sen'in verdiğine mâni' olabilecek hiç yok, vermediğini verebilecek de hiç yok. Baht ve zenginlik sâhibinin baht ve zenginliği, Sen'in lutuf ve ihsânının yerine geçip de kendisine fâide vermez)*!*"

İbn Cureyc de şöyle dedi: Bana Abde ibn Ebî Lubâbe haber verdi ki, ona da Verrâd, bu hadîsi haber vermiştir. Sonra bir müddet geçince, ben Şâm'a Muâviye'nin yanına (bir vazîfe ile) gittim. Orada Muâviye'nin bu duâyı okumalarını insanlara emrederken işittim, demiştir [27].

١٢ــ بابُ مَنْ تَعَوَّذَ باللَّهِ مِنْ دَرَكِ الشَّقاءِ وسُوءِ القَضاءِ :
وقَوْلِهِ تعالى
قُلْ أعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ مِنْ شَرِّ ما خَلَقَ

27 Muâviye ibn Ebî Sufyân(R)'ın: Rasûlullah(S)'tan işittim, her namâzdan selâm verdikten sonra *"Allâhumme lâ mânia limâ a'teyte... minke'l-ceddu"* derdi, diye rivâyeti olduğu gibi, diğer bir rivâyette minber üstünde: *"Ey insanlar! Allah'ın ileri götürdüğünü geri bırakacak yok; geri bıraktığını da ileri götürecek yok. Vermediğini verecek yok; verdiğine mâni' olacak da yok. Baht ve servet sâhibinin baht ve serveti de O'nun lutuf ve ihsânı yerine geçip fâide vermez..."* dedikten sonra, ben bunu Rasûlullah'tan bu ağaçların, yânî bu minberin üstünde iken işittim, diyerek hadîsi ref' etmiştir. Bu rivâyetlerden anlaşılıyorki, Muâviye bu zikri esâsen biliyor, hattâ Peygamber'den işitmiş bulunuyor. Böyle iken mektûb yazıp istemesi, bildiklerini kuvvetlendirme ve te'kîd içindir.

*"Minke'l-ceddu"*daki *"Min"* kelimesi, "Bedeliyye" diye isimlenir. Bu, şu âyetteki *"Min"* gibidir: *"Sizler âhirete bedel dünyâ hayâtına mı râzı oldunuz?"* (et-Tevbe: 38). Hadîs, Namâz'da, Rikaak'ta, Duâlar'da... da geçmişti.

12- ZORLUĞA, MEŞAKKATE VE KAZÂNIN KÖTÜSÜNE ERİŞMEKTEN ALLAH'A SIĞINAN KİMSE VE YÜCE ALLAH'IN:

"Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk min şerri mâ halak... (= De ki: Sığınırım Rabb'ine o felâkın, şerrinden yarattıklarının...)" (el-Felâk: 1-5)

KAVLİ BÂBI

٢٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا سُفْيانُ عنْ سُمَيٍّ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال تَعَوَّذُوا باللَّهِ مِنْ جَهْدِ البلاَءِ ودَرَكِ الشَّقاءِ وسُوءِ القَضاءِ وشَماتَةِ الأَعْداءِ *

22-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Def'-îne ve çekmeye güç yetmeyen) *belâ şiddetinden,* (insanı helâke sürükleyen) *zorluk ve meşakkate erişmekten, kazânın kötüsünden, düşmanın sevinciyle meydana gelecek hüzün ve kederden Allah'a sığınınız!"* buyurmuştur [28].

١٣ــ بابٌ يَحُولُ بَيْنَ المَرْءِ وقَلْبِهِ

13- BÂB:

"Allah, kişi ile kalbi arasına girer..." (el-Enfâl: 24) [29].

---

28 Bunun bir rivâyeti Duâlar Kitâbı, "Belâ meşakkatinden Allah'a sığınmak bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti.

29 Âyetin tamâmı şöyledir: ***"Ey îmân edenler, sizi, size hayât verecek şeylere da'vet ettiği zamân Allah'a ve Rasûlü'ne icâbet edin. Bilin ki, şübhesiz Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakîkaten yalnız O'na dönüp toplanacaksınız".***

"Ona kalbinden, kalbine ondan daha yakın, daha hâkimdir. Ondakini gönlünden, gönlündekini ondan daha iyi bilir ve daha yakından zabt ve temellük eder. Kudreti o kadar nâfizdir ki, yalnız kişi ile başkaları arasına değil, onunla kalbi arasına girer, "hisseden ben" ile "hissedilen ben"i birbirinden ayırır. İnsanı bir anda gönlündeki emellerinden mahrûm ediverir. Azimlerini bozuverir, niyetlerini tahvîl ediverir, kanâatlerini, zevklerini değiştiriverir. Onunla kalbinin arasını öyle ayırır, öyle açar ki, birbirinin zıddı kesilir. İnsanın kendini kendine hasım eder. Kişi ile kalbinin arasına öyle girer ki, aklını elinden alıverir, nihâyet canını alır, öldürüverir. Bunun için Allah sizinle kalbiniz arasına perde çektiği ve ölüme da'vet ettiği vakit icâbet etmemeğe ve cebrine mukaavemet eylemeğe imkân bulamazsınız ve bir lahza sonra başınıza ne geleceğini bilemezsiniz..." (*Hakk Dîni,* III, 2386-2387).

٢٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أبو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مُوسَي بنُ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال كَثِيرًا مِمَّا كانَ النبيُّ ﷺ يَحْلِفُ لا وَمُقَلِّبِ القُلُوبِ *

23-..... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) çok kerre *"Hayır, kalbleri altüst eden Allah'a yemîn ederim ki"* şeklinde yemîn ederdi, demiştir [30].

٢٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ حَفْصٍ وبِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ قالا أخبرَنا عَبْدُ اللَّهِ قال أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عَنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما قال قال النبيُّ ﷺ لابنِ صَيَّادٍ خبَأْتُ لَكَ خَبِيئًا قال الدُّخُّ قال اخْسأْ فَلَنْ تَعْدُ وَقَدْرَكَ قال عُمَرُ ائْذَنْ لِي فأضْرِبَ عُنُقَهُ قال دَعْهُ إنْ يَكُنْ هُوَ لاتُطِيقُهُ وإنْ لَمْ يَكُنْ هُوَ فَلاَ خَيْرَ لَكَ فى قَتْلِهِ *

24-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) İbn Sayyâd'a:

— *"Gönlümde senin için birşey sakladım, onu bil!"* buyurdu.

İbn Sayyâd:

— Gönlündeki "Duh"dur, diye cevâb verdi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Haydi sus, yıkıl git, kadrini* (haddini) *geçme!"* buyurdu.

Umer:

— Yâ Rasûlallah, bana izin ver de şunun boynunu vurayım! dedi.

Peygamber, Umer'e:

— *"Onu bırak! Eğer bu Deccâl ise sen ona* (vurmağa) *tâkat yetiremezsin. Deccâl değil ise, onu öldürmekte senin için hiçbir hayır yoktur"* buyurdu [31].

---

30 Bu hadîsi Yemînler ve Nezirler ile Tevhîd'de de getirecektir.

31 Bu hadîsin uzunca bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı, "Çocuk müslümân olup da öldüğünde üzerine cenâze namâzı kılınır mı bâbı"nda geçmişti. Başlığa uygunluğu *"Eğer bu Deccâl ise, sen ona tâkat yetiremezsin"* sözündedir. Çünkü ilâhî ilimde onun çıkacağı ve yapacaklarını yapacağı takdîr edilmiştir. Allah ilminde, yapacaklarını yapıncaya kadar yaşayacak diye sâbit olup, geçmiş olan kimsenin öldürülmesine seni muktedir kılmaz, eğer seni buna muktedir kılmış olsaydı, bunda Allah'ın ilminin değişmesi lâzım gelirdi. Allah ise bundan münezzehtir... (Aynî ve Kastallânî).

١٤ــ بابٌ قُلْ لَنْ يُصِيبَنا إلاَّ ما كَتَبَ اللَّهُ لَنا . قَضَى . قال مُجاهِد بفاتِنِينَ بِمُضِلِّينَ . إلاَّ مَنْ كَتَبَ اللَّهُ . أنَّهُ يَصْلَى الجَحِيمَ : قَدَّرَ فَهَدَى. قَدَّرَ الشَّقاءَ والسَّعادَةَ وهَدَي الأنْعامَ لِمَرَاتِعِها

14- BÂB:

"De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası aslâ bize erişmez. O bizim Mevlâ'mızdır. O'nun için mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayanmalıdır" (et-Tevbe: 51).

***"Bizim için yazdığı"*, "Bizim için hayırdan, şerrden takdîr ve hükmettiği şey vardır" demektir.**

"Ne siz, ne de tapmakta olduklarınız, onun aleyhinde (hiçbir ferdi) fitneye sürükleyecek değilsiniz. Meğer ki, kendisi cehenneme girecek kimse olsun" (es-Sâffât: 161-163).

Mucâhid bu âyetin tefsîrinde:

***"Fâtinîn"*, "Sizler Allah'ın cehenneme gireceğini yazmış olduğu kimselerden başka hiçbir ferdi dalâlete düşürücüler değilsiniz" demektir, demiştir.**

"Rabb'inin o çok yüce adını tesbîh et ki, O (herşeyi) yaratıp düzene koyandır. Takdîr eden, ona göre de yol gösterendir..." (el-A'lâ: 1-3).

Yine Mucâhid, bu âyetin tefsîrinde:

***"Kaddera fehedâ"*, "Şekaaveti ve saâdeti takdîr eden ve bütün hayvanları da otlama yerlerine hidâyet edip götüren" demektir, demiştir** [32].

٢٥ــ حدّثنى إسْحٰقُ بنُ إبْراهِيمَ الحنْظَلِيُّ أخبرنا النَّضْرُ حدّثنا داوُدُ ابنُ أبِى الفُراتِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ بُرَيْدَةَ عنْ يَحْيَى بنِ يَعْمَرَ أنَّ عائِشَةَ رضى

---

32 ***"Vellezî kaddera fehedâ":*** ve O ki takdîr etti de hidâyet buyurdu, yarattığı herşeye ***"Allah herşey için bir ölçü ta'yîn etti"*** (et-Talâk: 3) uyarınca, ilim ve irâdesiyle bir kader ta'yîn eyledi. Cinslerinde, nevi'lerinde, ferdlerinde, sıfatlarında, fiillerinde, ecellerinde birtakım husûsiyetlerle bir hadd ve mikdâr tahsîs etti...

"Hedâ"nın zâhiri ***"Allah herşeyin hilkatini verdi, sonra hidâyet edip yolunu gösterdi"*** (Tâhâ: 50) gibi, herşeyi gerek tabiî, gerek ihtiyârî sûrette hilkati gâyesine yöneltmek ma'nâsıyle umûm eşyâyı şâmil olmaktır..

"Kaddera", bütün mahlûkaatı zâtlarında ve sıfatlarında herbirinin husûsiyetlerine göre takdîrini şâmildir... (*Hakk Dîni*, VII, 5743-5747).

اللّٰه عنها أَخْبَرَتْهُ أَنَّها سَأَلَتْ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليهِ وسلم عنِ الطَّاعُونِ فقال كان عَذَابًا يَبْعَثُهُ اللّٰهُ عَلى مَنْ يَشاءُ فَجَعَلَهُ اللّٰهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ما مِنْ عَبْدٍ يَكُونُ فى بَلْدَةٍ يَكُونُ فِيها ويَمْكُثُ فِيها لا يخْرُجُ منَ البَلْدَةِ صابِرًا مُحْتَسِبًا يَعْلَمُ أَنَّهُ لا يُصِيبُهُ إلاَّ ما كَتَبَ اللّٰهُ لهُ إلاَّ كانَ لهُ مِثْلُ أَجْرِ شَهِيدٍ *

25-..... Âişe (R), Yahyâ ibn Ya'mer'e haber verip şöyle demiştir: (Ben) Âişe, Rasûlullah(S)'a tâûn hakkında sordu da, Rasûlullah şöyle buyurdu: *"Tâûn bir azâbdır ki, Allah onu dileyeceği kimseler üzerine gönderir. Yine Allah onu mü'minler için bir rahmet sebebi kılar: Herbir kul, içinde bulunmakta olduğu bir beldede ikaamet ederken, orada tâûn çıkar ve kendisi sabrederek, sevâb umarak, bu tâûn hastalığının yalnız Allah'ın takdîr edip yazdığı kimselere isâbet edeceğini bilerek, o beldeden çıkmayarak orada eğlenir kalırsa, muhakkak ona bir şehîd ecri gibi sevâb olur"* [33].

١٥ــ بابٌ وما كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدانا اللّٰهُ : لَوْ أَنَّ اللّٰهَ هَدانِى لَكُنْتُ مِنَ المُتَّقِينَ

15- BÂB:

"...Hamd olsun Allah'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olmazdık. And olsun ki, Rabb'imizin rasûlleri gerçeği getirmişlerdir, derler..." (el-A'râf: 43);

"...Hakîkaten Allah bana hidâyet verseydi herhâlde sakınanlardan olurdum... diyeceği gündür" (ez-Zumer: 57) [34].

---

33 Yânî kendisi bu hastalığa tutulmasa bile bu sabır, ümîd ve i'tikaadıyle şehîd sevâbına benzer sevâb alır. Hadîsten kasdedilen budur. Bunun bir rivâyeti Tıbb'da geçmişti.

34 el-A'râf'taki âyet, mü'minlerin cennete ulaştıkları zamân söyleyecekleri hamddir. ez-Zumer âyeti ise, azâb günü azâba çekilen kimsenin söyleyeceği pişmânlık sözleridir.

Bu her iki âyet ile bâbın hadîsi: Allâh Taâlâ'nın hidâyeti ve dalâleti yaratmakta tek olduğuna ve ancak O'nun kullarına kendilerinden irâde ettiği îmân ve küfür kazanmalarına kudret verdiğine, bunların kullar tarafından yaratılmış olmadığına açıkça delâlet etmektedir (Aynî).

٢٦ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ أخبرنا جَرِيرٌ هُوَ ابنُ حازِمٍ عنْ أبي إسْحٰقَ عنِ البَراءِ بنِ عازِبٍ قال رأيْتُ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلم يَوْمَ الخَنْدَقِ يَنْقلُ مَعَنا التُّرابَ وهْوَ يَقُولُ

واللّٰهِ لَوْلاَ اللّٰهُ ما اهْتَدَيْنا * ولا صُمْنا ولا صَلَّيْنا
فأنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنا * وثَبِّتِ الأقْدامَ إنْ لاقَيْنا
والمُشْرِكُونَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنا * إذَا أرَادُوا فِتْنَةً أبَيْنا

26-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Ben Hendek kazma günü Peygamber(S)'i gördüm ki, O bizimle berâber toprak taşıyor ve şu beyitleri söylüyordu:

"Vallâhi levlâ'llâhu ma'htedeynâ
Velâ sumnâ velâ salleynâ
Fe enzilen sekîneten aleynâ
Ve sebbiti'l-akdâme in lâkaynâ
Ve'l-müşrikûne kad bağav aleynâ
İzâ erâdû fitneten ebeynâ"

(= Vallâhi eğer Allah hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık. Oruç da tutmaz, namâz da kılmazdık. Düşmanlarla karşılaşırsak Sen bizim üzerimize sekînet indir ve ayaklarımızı sâbit tut. Müşrikler bize saldırmışlar da bizim çekinmekte olduğumuz fitne ve fesâdı îkaa etmek istedikleri zamân, biz dayatmış, kaçmamışızdır.) [35]

35 Bunun bir rivâyeti, az farkla Cihâd'da, "Hendek kazma bâbı"nda geçmişti.
Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın halîfeliği zamânında hicretin 17. yılının sonlarında Şâm'a gitmek üzere yola çıkması, Sûriye hudûdunda Şâm'da tâûn olduğu haberi üzerine yaptığı istişâreler ve Peygamber'den nakledilen hadîs gereğince ileri gitmeyip oradan dönerken, ordu kumandanı Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh: Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? deyince, Umer: Evet, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz! deyip de bunu hârika bir misâlle delîllendirmesi hadîsi de bu kader konusunda gönle huzûr verici bir îzâhtır. Yerinden okunmaya değer: Buhârî, Tıbb, "Tâûn hakkında zikredilen şeyler bâbı".

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٣ــ كِتابُ الأيْمانِ والنُّذُورِ

83- KİTÂBU'L-EYMÂN VE'N-NUZÛR

(Yemînler ve Nezirler Kitâbı)

١ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى لايُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ باللَّغْوِ في أيْمانِكُمْ ولٰكِنْ يُؤَاخذُكُمْ بِما عَقَّدْتُمُ الأيمانَ فَكَفَّارَتُهُ إطْعامُ عَشَرَةِ مَساكِينَ مِنْ أوْسَطِ ما تُطْعِمُونَ أهْلِيكُمْ أوْ كِسْوَتهُمْ أوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيامُ ثَلاثَةِ أيَّامٍ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ أيْمانِكُمْ إذَا حَلَفْتُمْ واحْفَظُوا أيْمانَكُمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ اياتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

1- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmettiği yemînler yüzünden muâheze eder. Bunun da keffâreti âilenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek yâhud bir kul azâd etmektir. Fakat kim bunları bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır). İşte bu and ettiğiniz vakit, yemînlerinizin keffâretidir. Yemînlerinizi muhâfaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor.

Tâ ki şükredesiniz'' (el-Mâide: 89) [1].

١ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أبو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ أنَّ أبا بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنه لَمْ يَكُنْ يحْنَثُ في يَمِينٍ قَطُّ حتَّى أنْزَلَ اللَّهُ كَفَّارَةَ اليَمِينِ وقال لا أحْلِفُ عَلى يَمِينٍ فَرَأيْتُ غَيْرَها خَيْرًا مِنْها إلاَّ أتَيْتُ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وكَفَّرْتُ عنْ يَمِينِى *

1-..... Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle dediğini haber verdi: Ebû Bekr, yaptığı herhangibir yemînden aslâ caymaz (onu muhakkak yerine getirir) idi Nihâyet Allah, yemîn keffâreti âyetini indirince:

— Ben herhangibir şeye yemîn eder de, ondan başkasını yemînimden daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olanı yaparım ve yemînimden keffâret veririm, dedi.

٢ــ **حدّثنا** أبو النُّعْمانِ مُحَمَّدُ بنُ الفَضْلِ **حدّثنا** جَرِيرُ بنُ حازِمٍ **حدّثنا** الحَسَنُ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ سَمُرَةَ قال قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم ياعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ سَمُرَةَ لاتَسْأَلِ الإمارَةَ فإنَّكَ إنْ أُوتِيتَها عنْ مَسْئَلَةٍ وُكِلْتَ إلَيْها وإنْ أُوتِيتَها مِنْ غَيْرِ مَسْئَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْها وإذَا حَلَفْتَ عَلى يَمِينٍ فَرَأيْتَ غَيْرَها خَيْرًا مِنْها فَكَفِّرْ عنْ يَمِينِكَ وَأْتِ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ *

---

1 Yemîn âyetinin biri de şudur: ''***Allah sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin azmettiği yemînler yüzünden muâhaze eder. Allah çok mağfiret edicidir, halîmdir***'' (el-Bakara: 225).

Yemîn, lugatte sağ el, yümn, bereket ve kuvvet ma'nâlarına gelir. Şübhesiz ki sağ el, sol elden kuvvetlidir. Istılâhda yemîn, vucûdu lâzım olan birşeyi Allah adını anarak sağlamlaştırmaktır ki, Türkçe'de ''And içmek'' diye ifâde edilir.

Nezr de mübâh olan birşeyi ibâdet maksadıyle kendi nefsine vâcib kılmak demektir ki, bu Türkçe'de ''Adak'' diye ifâde edilir. Bunun hükmü de yemîn gibidir.

Yemîn üç türlüdür:

a. *Gamûs Yemîni:* Kasden yalan yere edilen yemîndir. Gamûs, çok daldıran demektir. Bu yemîn, sâhibini günâha yâhud cehenneme daldırdığı için ona bu isim verilmiştir. Buna ''Yemîn-i Zûr'', ''Yemîn-i Fâcire'', ''Yemîn-i Sabr'' ve ''Yemîn-i Masbûre'' gibi muhtelif isimler de verilir. Bâzı âlimlere göre bunun keffâreti yoktur. Bunun günâhından keffâretle dahî kurtulunmaz. Bunun için Allah'a tevbe ve istiğfâr edilir...

2-..... Abdurrahmân ibn Semure (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) bana (bir kerre şöyle öğüt verdi):

— *"Yâ Abderrahmân ibne Semure! Sakın sen* (kendiliğinden) *emîrlik vazîfesi isteme. Şübhesiz sen eğer, senin istemenden dolayı sana emîrlik ve başkanlık verilirse, istediğin şey ile* (yalnız) *bırakılırsın* (Allah'ın yardımına nâil olmazsın). *Eğer emîrlik ve başkanlık sana, sen istemeden verilirse* (Allah tarafından) *bu iş üzerine yardım olunursun. Bir de sen birşeye yemîn edip de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemîninden keffâret ver ve o hayırlı olan işi yap!"*[2].

٣ــ حدّثنا أبو النُّعمانِ حدّثنا حَمّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ غَيْلانَ بنِ جَرِيرٍ عنْ

---

b. *Lağv Yemîni:* Lağv, i'tibâr derecesinden düşük olan kelâm demektir. Lağv yemîni bir ahd ve kasd bulunmayan yemîndir. Bu da birşeye kanâatine göre yemîn etmek ve sonra hilâfına olduğu anlaşılmaktır ki, bunda yalan kasdı yoktur. Fakat İmâm Şâfiî, lağv yemîni lisânda "Hayır vallâhi, evet vallâhi" gibi sırf te'kîd için söylenip, yemîn ma'nâsı hatıra gelmeyen yemîn lâfızlarına hamletmiş ve bunda keffâret lâzım gelmeyeceğine hükmetmiştir. Lâkin âyetteki muâhazeden murâd, uhrevî muâhaze olup dünyevî muâhaze olan keffâret demek olmadığı zâhirdir...

c. *Mun'akide Yemîn:* İleride bir işi yapmak veyâ yapmamak için edilen yemîndir. Bu sûretle ta'lîkî bir akd yapılır. "Fulân şeyi yaparsam şöyle olsun; şunu vallâhi yapmayacağım" yâhud "Vallâhi yapmayacağım" tarzında yapılan yemînler "Mun'akide", yânî düğümlenip bağlanan, sağlamlaştırılan yemînlerdir (*Hakk Dîni*, I, 780-783). Mun'akide yemîni bozan kimseye keffâret yapması vâcib olur.

Yemîn keffâreti, yukarıda zikredilen âyette açıklanmıştır.

2 Abdurrahmân ibn Semure, Mekke'nin fethi günü müslümân olmuştur. Abdu'ş-Şems oğulları'ndan ve Mekke'nin şerîflerinden olduğu için İslâm câmiasında emîrlik gibi şerefli vazîfelerde bulunmaya aday bir kimse idi. Peygamber ona kendiliğinden emîrliğe tâlib olmamasını, fakat millet tarafından bu vazîfe verilirse kabûl etmesini ve bu sûretle Allah'ın yardımına nâil olacağını vasiyet etmiştir. Nitekim Abdurrahmân, Irak fetihlerinde çalışmış, Sîcistân ile Kâbil bunun eliyle fethedilerek, buralarda teklîf olunan emîrliklerde bulunmuştur. Hicretin ellinci yılında vefât etmiştir.

Hadîsteki emîrlikten maksad, devlet nufûz ve kudretini temsîl eden büyük idârî makaamlardır. Hadîste bu makaamların peşinde koşan hırslı kimselerin bu makaamlara geçirilmemesine işâret vardır. "Tâlibu't-tevliyeti lâ yuvellâ = Âmme velâyet ve nufûzunu almak talebinde bulunan bir kişiye âmme velâyeti tevcîh olunmaz" düstûru, İslâm İdâre Hukûkunun en mühim umdelerindendir.

Hadîsteki ikinci düstûr da bir iş işlemeğe yâhud işlemeyip bırakmağa yemîn edip de aksini daha hayırlı gören kişinin, yemîni bozup keffâret vermesidir. İmâm Şâfiî ile İmâm Mâlik hadîsin zâhirine göre, yemîn keffâretinin yemîni bozmadan verilmesini hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe ise: Yemîni bozmak bir cinâyet olup keffâret, bu cinâyeti kapatmak için teşrî' kılındığından, evvelâ yemîn bozulur, sonra keffâret verilir, demiştir.

أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قال أَتَيْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى رَهْطٍ مِنَ الأَشْعَرِيِّينَ أَسْتَحْمِلُهُ فقال واللَّهِ لاأَحْمِلُكُمْ وما عِنْدِي ما أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ قال ثُمَّ لَبِثْنا ما شاءَ اللَّهُ أَنْ نَلْبَثَ ثُمَّ أُتِيَ بِثَلاثِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى فَحَمَلَنا عَلَيْها فَلَمَّا انْطَلَقْنا قُلْنا أَوْ قال بَعْضُنا واللَّهِ لايُبارَكُ لَنا أَتَيْنا النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم نَسْتَحْمِلُهُ فَحَلَفَ أَنْ لا يَحْمِلَنا ثُمَّ حَمَلَنا فارْجِعُوا بِنا إلى النبيِّ ﷺ فَنُذَكِّرُهُ فأَتَيْناهُ فقال ما أنا حَمَلْتُكُمْ بَلِ اللَّهُ حَمَلَكُمْ وإِنِّى واللَّهِ انْ شاءَ اللَّهُ لا أَحْلِفُ عَلى يَمِينٍ فأَرَى غَيْرَها خَيْرًا مِنْها إلاَّ كَفَّرْتُ عنْ يَمِينِى وأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ أَوْ أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وكَفَّرْتُ عنْ يَمِينِى *

3..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben (Tebûk seferi hazırlığı yaptığı sırada) Eş'arîler'den bir topluluk içinde Peygamber(S)'e gelip, bizlere binek ve yük devesi vermesini istedim. Peygamber:

— *"Vallâhi ben sizleri deveye yükleyemem. Yanımda sizleri üzerine yükleyebileceğim deve yoktur"* buyurdu.

Ebû Mûsâ dedi ki: Sonra bizler Allah'ın beklememizi istediği kadar bekledik. Sonra bize hörgüçleri beyaz üç deve verildi. Bizler bunlar üzerine yüklerimizi yükledik. Gittiğimiz zamân bizler yâhud bâzımız:

— Vallâhi bu iş bize bereketli ve mübârek olmaz. Biz Peygamber'e gelip, O'ndan bizi develere yüklemesini istiyorduk, O bizi yüklemeyeceğine yemîn etmişti. Haydin bizi Peygamber'e döndürün de kendisine bu yemînini hatırlatalım! dedik.

Akabinde Peygamber'e gelip hatırlattık. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Sizlere develere yükleyen ben değilim. Fakat sizleri develere Allah yüklemiştir. Bana gelince; vallâhi eğer Allah isterse, ben bir yemîn eder ve yemîn ettiğim şeyin başkasını, yemîn ettiğim şeyden daha hayırlı görürsem muhakkak yemînimden keffâret verir ve o daha hayırlı olan işi yaparım* -yâhud: *O daha hayırlı olan işi yapar ve yemînimden keffâret veririm-"* buyurdu [3].

---

3 *"Sizleri ben yüklemedim, sizleri develere Allah yükledi"* sözünün ma'nâsı, ben sizlere bu develeri ancak Allah'ın malından yâhud Allah'ın emriyle verdim demektir. Çünkü kendisi vahy ile vermekte idi.

Peygamber'in bu yemîninden keffâret verdiğine dâir hadîste bir kayıt yoktur. Hadîsin başka bir rivâyetinde *"Tahalleltuhâ = Ben o yemînimi istisnâlı yapmıştım"* ziyâdesi vardır. Yâhud Peygamber'in bu yemîni, Allah'ın dilemesine, yânî *"inşâallâhu"* demiş olmakla ilâhî meşîette ta'lîk edilmiş olduğundan

٤ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ أخبَرَنا عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامِ بنِ مُنَبِّهٍ قال هٰذَا ما حدّثنا بِهِ أبُو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال نَحْنُ الآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ القِيامَةِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم واللَّهِ لأنْ يَلَجَّ أحَدُكُمْ بِيَمِينِهِ فى أهْلِهِ آثَمُ لهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أنْ يُعْطِىَ كَفَّارَتَهُ الَّتِى افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ *

4-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, haber verdi ki, Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Bu, Ebû Hureyre(R)'nin bize Peygamber(S)'den tahdîs ettiği hadîslerdendir. Peygamber: *"Biz müslümânlar* (dünyâ ümmetlerinin) *sonuncularıyız, kıyâmet gününde öne geçecek olanlarız"* buyurmuştur. Rasûlullah (hitâbesine devâmla): *"Vallâhi sizin biriniz âilesi aleyhinde yemîn edip de yemîninde inâd ve isrâr etmesi,* (yemînini bozup) *Allah'ın farz kıldığı keffâreti vermesinden daha günâhlıdır"* buyurmuştur [4].

٥ــ حدّثنى إسْحاقُ يَعْنِى ابنَ إبْرَاهِيمَ حدّثنا يَحْيَى بنُ صالِحٍ حدّثنا مُعاوِيَةُ عنْ يَحْيَى عنْ عِكْرِمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم مَنِ اسْتَلَجَّ فى أهْلِهِ بِيَمِينٍ فَهُوَ أعْظَمُ إثْمًا لِيَبَرَّ يَعْنِى الكَفَّارَةَ *

5-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Her kim âilesi hakkındaki* (onlara zararlı) *bir yemîn üzerinde ısrâr ederse, onun bu ısrârı, yemînini bozmasından daha büyük bir günâhtır. O kimse ısrârı terkedip hayır olan işi yapsın* (yânî keffâret versin)*!"* buyurmuştur [5].

---

keffâret gerekmemiştir. Allah'ın meşîet ve irâdesine ta'lîk edilen yemîne "Istisnâlı yemîn" denir. Meselâ: "Allah dilerse vallâhi şu işi işlerim" demek istisnâ ile yapılan bir yemîndir.

4 Peygamber *"Biz müslümânlar dünyâda ümmetlerin sonuncularıyız"* demekle "Biz müslümânlar beşeriyetin en çok tekâmül edip ilerlediği bir devrinde gelmiş ve yaşamakta bulunmuş olduğumuzdan her ümmetten daha medenî ve âile haklarına daha hürmetli olmamız îcâb eder" buyurmuş oluyor.

5 Çünkü ehline zarar vermek, yemînden dönmekten daha büyük günâhtır. Hadîste ehl zikredilmesi ekseriyet üzere olmasındandır. Yoksa hüküm, illet bulunduğu zamân ehli ve ehilden başkalarını şâmildir... (Kastallânî).

٢ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ وايمُ اللهِ

2- PEYGAMBER(S)'İN -YEMÎNİNDE- *"Ve eymu'llâhi"* TA'BÎRİNİ SÖYLEMESİ BÂBI

٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ عنْ إسْمٰعِيلَ بنِ جَعْفَرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال بَعَثَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بَعْثًا وأَمَّرَ عَلَيْهِمْ أُسامَةَ بنَ زَيْدٍ فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ في إمْرَتِهِ فقامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال إنْ كُنْتُمْ تَطْعَنُونَ فى إمْرَتِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعُنُونَ فى إمْرَةِ أبِيهِ مِنْ قَبْلُ وايمُ اللَّهِ إنْ كان لَخَلِيقًا لِلإمارَةِ وإنْ كان لِمَنْ أحَبِّ النَّاسِ إلَىَّ وإنَّ هٰذَا لِمَنْ أحَبِّ النَّاسِ إلَىَّ بَعْدَهُ *

6-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S- Rûmlar üzerine göndermek için) bir ordu hazırlayıp bunun başına Usâme ibn Zeyd'i kumandan ta'yîn etmişti. İnsanların bâzısı Usâme'nin kumandanlığına i'tirâz ve dedikodu etmişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalkıp bir hutbe yaptı da:

— *"Siz şimdi Usâme'nin kumandanlığı husûsunda kötüleme yapmaktasınız. Sizler, bundan önce, onun babasının kumandanlığına da dil uzatıyordunuz. 'Ve eymu'llâhi = Allâh'a yemîn ederim ki', Zeyd ibn Hârise kumandanlığa nasıl tamâmiyle lâyıksa ve o bana insanların en sevimlilerinden biri olmuşsa, hiç şübhesiz şu Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir!"* buyurdu [6].

٣ــ بابٌ كَيْفَ كانَتْ يَمِينُ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم : وقال سَعْدٌ قال

6 Bunun bir rivâyeti Zeyd ibn Hârise'nin menkabeleri bâbı'nda geçmişti. Orada da açıklandığı üzere, bu ordu içinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Saîd ibn Zeyd, Katâde, Seleme ibn Eslem gibi Muhâcirler'in ve Ensâr'ın büyükleri de bulunuyordu. Bâzı kimseler ordu içinde bunca büyükler varken bir genç köle bunların başına nasıl kumandan yapılır demişlerdi. Rasûlullah bu Usâme ordusunu hazırlarken hasta idi. Hastalığı devâm edince ordunun hareketi geri bırakıldı. Rasûlullah'ın vefâtı üzerine O'nun bu arzûsunu Ebû Bekr yerine getirdi.

Hadîsin başlığa delîlliği, Rasûlullah'ın bu hitâbesinde *"Ve eymullâhi"* yemîn ta'bîrini kullanmasıdır. Bu ta'bîr *"Le amrullâhi"*, *"Ve ahdullâhi"* gibi yemîn lafızlarındandır. Kelime mübtedâlıkla merfû' olup, haberi hazfedilmistir.

النبيُّ ﷺ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ : وقال أبو قَتادَةَ قال أبو بَكْرٍ عِنْدَ النبيِّ ﷺ لاَهَا اللَّهِ إذًا . يُقالُ واللَّهِ وباللَّهِ وتاللَّهِ

3- BÂB: PEYGAMBER(S)'İN YEMÎN ETMESİ NASIL İDİ?

Ve Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
Peygamber (S): *"Nefsim elinde olana yemîn ederim"* dedi, demiştir.
Ebû Katâde de: Ebû Bekr -Huneyn yılında- Peygamber'in yanında *"Lâ hâ'llâhi izen"* yânî *"Lâ vallâhi izen"* ta'bîrini söyledi, demiştir.
(el-Buhârî şöyle dedi:) Yemînde *"Vallâhi"* ve *"Billâhi"* ve *"Tallâhi"* ta'bîrleri söylenilir [7].

٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ عنْ سُفْيانَ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ قال كانَتْ يَمِينُ النبيِّ ﷺ لا ومُقَلِّبِ القُلُوبِ *

7-..... Abdullah ibn Umer (R): Peygamber(S)'in yemîni çok defa ***"Lâ ve mukallibi'l-kulûb*** (= Hayır, kalbleri çeviren Allah'a yemîn ederim)" ta'bîri idi, demiştir [8].

٨ــ حدّثنا مُوسَى حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ عَبْدِ المَلِكِ عنْ جابِرِ بنِ سَمُرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال إذَا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلا قَيْصَرَ بَعْدَهُ وإذَا هَلَكَ كِسْرَى فلاَ كِسْرَى بَعْدَهُ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُما فى سَبِيلِ اللَّهِ *

8-..... Bize Ebû Avâne, Abdulmelik'ten; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Kayser helâk olduğu zamân, ondan sonra* (Rûm diyârında onun gibi hâkimiyet sağlayan) *bir kayser daha olmayacaktır. Kisrâ helâk olduğu zamân da ondan sonra bir daha kisrâ* (saltanatı) *olmayacaktır. Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, kisrâ ve kayserin hazîneleri, muhakkak Allah yolunda sarfedilecektir"* buyurmuştur.

---

7 Sa'd'ın bu hadîsi Umer ibnu'l-Hattâb'ın menkabeleri bâbı'nda; Ebû Katâde'nin hadîsi Beşte bir Kitâbı'nda geçmişti.

Buhârî burada yemîn harflerinin üç tâne olduğuna işâret etmiş ve bunların *"Vav, tâ, bâ"* harfleri olduğunu bildirmiştir.

8 Bunun bir rivâyeti yakında geçti.

٩ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنْ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إذَا هَلَكَ كِسْرٰى فَلا كِسْرٰى بَعْدَهُ وإذَا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلا قَيْصَرَ بَعْدَهُ والَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُما فى سَبِيلِ اللَّهِ *

9-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Kisrâ helâk olduğu zamân, ondan sonra kisrâ olmayacaktır. Kayser helâk olduğu zamân, ondan sonra da kayser olmayacaktır. Muhammed'in nefsi elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim: Kisrâ ile kayserin hazîneleri muhakkak Allah yolunda* (cihâd eden mücâhidlere) *sarfolunacaktır"* buyurmuştur [9].

١٠ــ حدّثنى مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدَةُ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها عنِ النبيِّ ﷺ أنَّهُ قال يا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ واللَّهِ لَوْ تَعْلَمُونَ ما أعْلَمُ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا ولَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً *

10-..... Bize Abde, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *"Ey Muhammed Ümmeti! Vallâhi eğer sizler benim bilmekte olduğum şeyleri bilir olsaydınız, muhakkak çok ağlar ve muhakkak az gülerdiniz!"* buyurmuştur [10].

١١ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سُلَيْمانَ قال حدّثنى ابنُ وهْبٍ قال أخبرنى حَيْوَةُ قال حدّثنى أبو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بنُ مَعْبَدٍ أنَّهُ سَمِعَ جَدَّهُ عَبْدَ اللَّهِ بن هِشامٍ قال كُنَّا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهْوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ فقال لهُ عُمَرُ يارَسُولَ اللَّهِ لأنْتَ أحَبُّ إلَيَّ مِنْ كلِّ شَيْءٍ إلاَّ منْ نَفْسِى فقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم لَهُ لا والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ حتَّى أكُونَ أحَبَّ إلَيْكَ من نَفْسِكَ فقال لهُ عُمَرُ فانَّهُ الآنَ واللَّهِ لأنْتَ أحَبُّ إلَيَّ مِنْ نَفْسِى فقال النبيُّ ﷺ الآنَ ياعُمَرُ *

---

9 Bu Câbir ibn Semure ve Ebû Hureyre hadîslerinin birer rivâyeti de Beşte bir Kitâbı'nda geçmişti.

10 Bunun bir rivâyeti Rikaak'ta geçmişti.

11-..... Abdullah ibn Hişâm (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'in berâberinde bulunuyorduk. Peygamber Umer ibnu'l-Hattâb'ın elinden tutmuş hâldeydi. Umer ona:

— Yâ Rasûlallah, Sen bana muhakkak ki, nefsimden başka herşeyden daha sevimlisin! dedi.

Peygamber de ona:

— *"Hayır* (öyle söyleme)*! Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, ben sana hayâtından daha sevimli olmadıkça* (îmânın kemâle ermez)*"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer de ona:

— Şu anda Allah'a yemîn ederim ki, Sen bana muhakkak nefsimden, yânî canımdan da daha sevimlisin, dedi.

Peygamber de:

— *"İşte şimdi oldu yâ Umer* (îmânın kemâle erdi)*!"* buyurdu [11].

١٢ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال **حدّثني** مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خالِدٍ أنَّهُما أخْبَراهُ أنَّ رجُلَيْنِ اخْتَصَما إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال أحَدُهُما اقْضِ بَيْنَنَا بِكِتابِ اللَّهِ . وقال الآخَرُ وهْوَ أفْقَهُهُما أجَلْ يارسولَ اللَّهِ فاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتابِ اللَّهِ وائْذَنْ لِى أنْ أتَكَلَّمَ قال تَكَلَّمْ قال إنَّ ابْنى كانَ عسِيفًا عَلى هٰذَا. قال مالِكٌ والعَسِيفُ الأجِيرُ زَنَى بامْرَأتِهِ فأخْبَرُونِى أنَّ عَلى ابْنى الرَّجْمَ فافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمائَةِ شاةٍ وجارِيَةٍ لى ثُمَّ إنِّى سألْتُ أهْلَ العِلْمِ فأخْبَرُونى أنَّ ما عَلى ابْنى جَلْدُ مائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ وإنَّما الرَّجْمُ عَلى امْرَأتِهِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أما والَّذِي نَفْسِى بَيَدِهِ لأقْضِيَنَّ بَيْنَكُما بِكِتابِ اللَّهِ أمَّا غنَمُكَ وجارِيَتُكَ فَرَدٌّ عَلَيْكَ وجَلَدَ ابْنَهُ مائَةً وغَرَّبَهُ عامًا وأمَرَ أُنَيْسٌ الأسْلَمِيَّ أنْ يأتِىَ امْرَأةَ الآخَرِ فإنِ اعْتَرَفَتْ رَجَمَها فاعْتَرَفَتْ فَرَجَمَها *

12-..... Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R) şöyle haber vermişlerdir: İki hasım kimse Rasûlullah(S)'a gelip da'vâlarını arzettiler. Şöyle ki, onlardan biri:

— (Yâ Rasûlallah!) Aramızda Allah'ın Kitâbı ile hüküm ver! dedi.

Bu ikisinin daha anlayışlı ve dirâyetli hâlde bulunan diğeri de:

---

11 Bunun az farklı bir rivâyeti Umer'in Menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

— Evet yâ Rasûlallah, aramızda Allah'ın Kitâbı ile hüküm ver ve da'vâmı söylemek üzere bana izin ver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Söyle!"* buyurdu.

İkinci hasım söze başlayıp:

— Benim oğlum bu A'râbî'nin yanında ücretli (çoban) idi. -Râvî İmâm Mâlik: "el-Asîf", "Ecîr" yânî "Ücretli"dir, demiştir.- Bunun karısıyle zinâ etmiş. Bana, bu zinâ suçundan dolayı oğluma recm cezâsı lâzım geleceğini haber verdiler. Ben bu adama yüz koyun ve bir de câriyemi fidye verip oğlumu kurtardım. Sonra ben bunu ilim ehli olan kimselere sorduğumda, onlar bana, (henüz bekâr olan) oğluna yüz deynek hadd ile bir sene gurbete sürgün gönderme cezâsı, bunun karısına da ancak taşlanma cezâsı gerektiğini haber verdiler. (Şimdi ne buyurursunuz yâ Rasûlallah?) dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Dikkat edip iyi dinleyin! Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, ben elbette aranızda Allah'ın Kitâbı ile hüküm vereceğim: Koyunların ile câriyen sana geri verilir!"* buyurdu, oğluna da yüz deynek vurup bir sene sürgün etti.

(Sonra sahâbîlerden) Uneys ibnu'd-Dahhâk el-Eslemiyye'ye, onun karısına gitmesi ve eğer suçunu i'tirâf ederse onu taşlaması emredildi. Kadın, suçunu i'tirâf etti, Uneys de ona taşlama cezâsını uyguladı [12].

١٣ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا وهْبٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ أبى يَعْقُوبَ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى بَكْرَةَ عنْ أبِيهِ عنِ النبىِّ ﷺ قالَ أرَأيْتُمْ إنْ كانَ أسْلَمُ وغِفارُ ومُزَيْنَةُ وجُهَيْنَةُ خَيْرًا مِنْ تَمِيمٍ وعامِرِ ابنِ صَعْصَعَةَ وغَطَفَانَ وأسَدٍ خابُوا وخَسِرُوا قالُوا نَعَمْ فقال والذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنَّهُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ *

13-..... Bize Şu'be, Muhammed ibn Ebî Ya'kûb'dan; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babasından tahdîs etti ki, Peygamber(S):

— *"Re'y ettiniz mi* (bana haber veriniz)*: Eğer Eslem, Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne kabîleleri Temîm, Âmir ibn Sa'saa, Gatafân ve Esed*

12 Buhârî bunu Sulh, Ahkâm, Vekâlet, Vâhidin Haberi, İ'tisâm Kitâbları'nda getirmiştir. *Altı Kitâb* sâhibleri de rivâyet etmişlerdir. Buradaki başlığa delîlliği *"Nefsim elinde bulunana yemîn ederim ki..."* sözleridir.

kabîlelerinden hayırlı iseler, bu ikinciler elleri boş olmuş ve ziyân etmiş değiller midir?'' buyurdu.

Muhâtabları:

— Evet, eli boş olup ziyân etmişlerdir, dediler.

Bunun üzerine Peygamber:

— *''Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, onlar* (Eslem, Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne) *bunlardan* (yânî Temîm, Âmir, Gatafân, Esed kabîlelerinden) *elbette daha hayırlıdırlar!''* buyurdu [13].

١٤ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى عُرْوَةُ عنْ أبى حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أنَّهُ أخْبَرَهُ أن رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم اسْتَعْمَلَ عامِلاً فَجاءَهُ العامِلُ حِينَ فَرَغَ مِنْ عَمَلِهِ فقال يارسولَ اللَّهِ هٰذَا لَكُمْ وهَذَ اُهْدِيَ لِى فقال لهُ أفَلاَ قَعَدْتَ فى بَيْتِ أبِيكَ وأُمِّكَ فَنَظَرْتَ أيُهْدَي لَكَ أمْ لا ثُمَّ قامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَشِيَّةً بَعْدَ الصَّلاَةِ فَتَشَهَّدَ وأثْنى عَلى اللَّهِ بِما هُوَ أهْلُهُ ثُمَّ قال أمَّا بَعْدُ فما بالُ العامِلِ نَسْتَعْمِلُهُ فَيَأْتِينا فَيَقُولُ هٰذَا مِنْ عَمِلِكُمْ وهٰذَا اُهْدِيَ لِى أفَلا قَعَدَ فى بَيْتِ أبِيهِ وأُمِّهِ فَنَظَرَ هَلْ يُهْدٰى لهُ أمْ لا فَوالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيدِهِ لا يَغُلُّ أحَدُكُمْ مِنْها شَيْئًا إلاَّ جاءَ بِهِ يَوْمَ القِيامَةِ يَحْمِلُهُ عَلى عُنُقِهِ إنْ كانَ بَعِيرًا جاءَ بِهِ لَهُ رُغَاءٌ وإنْ كانَتْ بَقَرَةً جاءَ بِها لَها خُوارٌ وإنْ كانَتْ شاةً جاءَ بِها تَيْعَرُ فقَدْ بَلَّغْتُ فقال أبو حُمَيْدٍ ثُمَّ رَفَعَ رسولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ حتَّى إنَّا لَنَنْظُرُ إلى عُفْرَةِ إبْطَيْهِ : قال أبو حُمَيْد وقَدْ سَمِعَ ذَلِكَ مَعِى زَيْدُ بنُ ثابِتٍ مِنَ النبِىِّ ﷺ فَسَلُوهُ *

14-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi. Ona da Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) - Abdullah ibnu'l-Lutbiyye el-Ezdî isminde- bir adamı zekât toplama me'mûru ta'yîn etmişti. Bu me'mûr işini bitirdiği zamân Rasûlullah'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Şu sizin zekât malınızdır, bu da bana hediye verilmiştir, dedi.

Rasûlullah da ona:

13 Bunun bir rivâyeti Peygamber Gönderilmesi Bâbı'nda geçti ki, Peygamber bunda birinci grup kabîlelerin İslâmiyet'e hizmetleri sebebiyle ikincilerden hayırlı bulunduklarını *''Nefsim elinde bulunana yemîn ederim ki...''* yemîniyle bildirmiştir.

— *"Sen babanın ve ananın evinde otursaydın da sana hediye verilir miydi yâhud verilmez miydi baksaydın ya!"* buyurdu.

Akabinde zevâlden sonraki bir namâz ardında ayağa kalktı, şehâdet kelimelerini söyledi ve Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla senâ ettir. Sonra *"Ammâ ba'du = Sözün bundan sonrası şudur"* deyip şu hutbeyi söyledi:

— *"Bu âmilin, yânî me'mûrun hâli nedir? Ben onu bir işe me'mûr ta'yîn ediyorum, sonra bana gelip hesâp verirken: Şu sizin işinizdir, bu da bana hediye verildi diyor! O, babasının ve anasının evinde otursaydı da ona hediye verilir miydi yâhud verilmez miydi baksaydı ya! Muhammed'in nefsi elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, herhangibiriniz devlet-millet malından hâinlik yapıp haksız birşey alırsa, muhakkak kıyâmet gününde o çaldığı malı boynu üzerinde taşıyarak getirecektir. Öyle bir hâlde ki, çaldığı şey bir deve ise, deveyi iniltisi olduğu hâlde; bir sığır ise, bağırması olduğu hâlde; bir davar ise, yine melemesi olduğu hâlde bunların herbirini boynunda taşıyarak getirecektir. Ben* (emrolunduğum şeyi sizlere) *teblîğ ettim!"* buyurdu.

Ebû Humeyd: Bundan sonra Rasûlullah elini, bizim kendi koltuk altı beyazlığını göreceğimiz derecede yukarı kaldırdı, dedi.

Yine Ebû Humeyd: Bu hutbeyi benimle berâber Zeyd ibn Sâbit de Peygamber'den işitmiştir; ona da sorunuz! dedi [14].

١٥ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشامٌ هُو ابنُ يُوسُفَ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال أبُو القاسِمِ صلى اللّه عليه وسلم والَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ تَعْلَمُونَ ما أعْلَمُ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا ولَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً *

15-..... Bize Hişâm -ki o, İbnu Yûsuf'tur- Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kaasım (S): *"Muhammed'in nefsi elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, eğer sizler benim bilmekte olduğum şeyleri bilir olsaydınız, muhakkak çok ağlar ve elbette az gülerdiniz!"* buyurdu [15].

---

14 Buhârî bunun uzunca birer rivâyetini Zekât ve Hibe'de de getirdi. Başlığa uygunluğu *"Muhammed'in nefsi elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki..."* sözlerindedir.

15 Hadîsin metni bu bâbda Âişe'den de geçmişti.

١٦ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ عنِ المَعْرُورِ عَنْ أبى ذَرٍّ قال انْتَهَيْتُ إلَيْهِ وهْوَ يَقُولُ فى ظِلِّ الكَعْبَةِ هُمُ الأخْسَرُون ورَبِّ الكَعْبَةِ هُمُ الأخْسَرُونَ وَرَبِّ الكَعْبَةِ قُلْتُ ما شَأْنِى أيُرَى فِفَّى شَيْءٌ ما شَأْنِى فَجَلَسْتُ إلَيْهِ وهْوَ يَقُولُ فَما اسْتَطَعْتُ أنْ أسْكتَ وتَغَشَّانِى ما شاءَ اللَّهُ فَقُلْتُ مَنْ هُمْ بِأبِى أنْتَ وأُمِّي يارسولَ اللَّهِ قال الأكْثَرُونَ أمْوالاً إلاَّ مَنْ قال هٰكَذَا وهٰكَذَا وهٰكَذَا *

16-..... Ebû Zerr el-Gıfârî (R) şöyle demiştir: Ben bir kerresinde Rasûlullah(S)'ın huzûruna vardım, o sırada kendisi Ka'be'nin gölgesinde: *"Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, muhakkak onlar çok husrândadırlar, Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, muhakkak onlar çok zarardadırlar!"* buyuruyordu.

Ben kendi kendime: Benim hâlim nedir ki? Bende birşey mi görülüyor - Bir zabta göre: Acabâ bende husrânı gerektirecek birşey mi görüyor-? Benim hâlim, şânım ne olabilir ki? dedim.

Rasûlullah bu sözü tekrarlayıp söylerken, ben de yanına oturdum. Susmağa da muktedir olamayıp Allah'ın irâdesi beni kaplayarak:

— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana fedâ olsun! Bu husrânda (ve büyük ziyânda) olanlar kimlerdir? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Malları çok olanlardır* (zenginlerdir). *Fakat bunlardan* (malındaki hakları) *şöyle, şöyle, şöyle* (etraflarındaki fakîrlere) *verenler müstesnâdırlar"* buyurdu [16].

١٧ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبُو الزِّنادِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال سُلَيْمانُ لأطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلى تِسْعِينَ امْرَأةً كُلُّهُنَّ تَأْتِى بِفارِسٍ يجاهِدُ فى سَبِيلِ اللَّهِ فقال لهُ صاحِبُهُ قُلْ إنْ شاءَ اللَّهُ فَلَمْ يَقُلْ إنْ شاءَ اللَّهُ فَطافَ عَلَيْهِنَّ جَمِيعًا فَلَمْ يَحْمِلْ مِنْهُنَّ إلاَّ امْرَأةٌ واحِدَةٌ جاءَتْ بِشِقِّ رَجُلٍ وَايْمُ الَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لو قال إنْ شاءَ اللَّهُ لَجاهَدُوا فى سَبِيلِ اللَّهِ فُرْسانًا أجْمَعُونَ *

---

16 Bu hadîsi Buhârî ile Müslim Zekât'ta da getirdiler. Buradaki başlığa uygunluğu *"Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki..."* şeklinde yemîn etmesidir.

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Süleymân* (Peygamber)*:*

— Vallâhi ben bu gece doksan kadına dolaşırım da, onların herbiri Allah yolunda savaşacak birer süvârî getirir, diye yemîn etti.

Arkadaşı kendisine:

*— **İn şâallahu** de! dedi.*

*Süleymân **'İn şâallâh'** demedi ve bütün kadınlarına dolaştı. Netîcede birtek kadın müstesnâ, onlardan hiçbiri gebe kalmadı. Sonra o bir kadın da yarım bir çocuk getirdi. Muhammed'in nefsi elinde olan*(Allah)*a yemîn ederim ki, eğer Süleymân **'İn şâallah'** deseydi, o çocukların hepsi de Allah yolunda birer süvârî olarak muhakkak cihâd ederlerdi!"* [17].

١٨ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ **حدّثنا** أَبو الأَحْوَصِ عنْ أَبى إِسْحٰقَ عنِ البَراءِ بنِ عازِبٍ قال أُهْدِىَ إلى النبىِّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم سَرَقَةٌ مِنْ حَرِيرٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَتَدا وَلُونَها بَيْنَهُمْ ويَعْجَبُونَ مِنْ حُسْنِها وَلِينِها فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم أَتَعْجَبُونَ مِنْها قالُوا نَعَمْ يارسولَ اللّٰهِ قال والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَمَنادِيلُ سَعْدٍ فى الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْها لَمْ يَقُلْ شُعْبَةُ وإِسْرائِيلُ عنْ أَبى إِسْحٰقَ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ *

18-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e

---

17 Bu hadîsin birer rivâyeti Cihâd, "Cihâd için çocuk istemek bâbı"nda; Enbiyâ'da ***"Biz Dâvûd'a Süleymân'ı hibe ettik"*** (Sâd: 30) kavli'nde geçmişti. Oralarda da ifâde edildiği üzere, Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de istikbâle âid sözler ve yapılacak işler hakkında Peygamber'inin şahsında bütün mü'minlere şu tavsiyeyi bildirmiştir: " ... وَلاَ تَقُولَنَّ لِشَىْءٍ فَاعِلٌ ذٰلِكَ غداً إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ وَاذْكر رَبَّكَ إِذَا نَسِيْتَ " = ***Hiçbirşey hakkında Allah'ın meşîeti ile kayıtlamadan: 'Ben bunu yarın muhakkak yaparım' deme. Ve unuttuğun vakit Rabb'ini an...***" (el-Kehf: 23-24)

Çünkü insanın azim ve irâdesi bir şeyin meydana gelmesi için kâfî sebeb değildir. zirâ: ***"Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez..."*** (Lukmân: 34). Ancak Allah'ın dilemesi müstesnâ. O vakit yapabilirsin. Binâenaleyh istikbâle âid bir fiile azmederken, işi Allah'ın irâdesine bağlamalı, ***"İnşâallah"*** demeyi unutmamalı. Beşeriyet îcâbı unutmuş bulunursan, hatırladığın zamân ***"İnşâallah"*** diyerek Allah'ı zikret ki, bu sûretle sözün hükmü değişmezse de kusûra keffâret olur... (*Hakk Dîni,* IV, 3242-3243).

Bu Ebû Hureyre hadîsinin başlığa uygunluğu *"Ve eymullezî nefsu Muhammedin..."* şeklindeki yemîn olmakla berâber, yemînde ***"İnşâallah"*** diyerek bir istisnâ yapmanın da meşrû'luğunu göstermektedir... *Müslim Ter.*, V, 218-221, "Yemînde istisnâ bâbı"nda bunun birkaç rivâyeti vardır.

ipekten bir kumaş parçası hediye edildi de insanlar onu elden ele dolaştırmaya, güzelliğinden ve yumuşaklığından hayret edip hoşlanmaya başladılar. Rasûlullah (S):

— *"Siz bundan hayrete mi düşüyorsunuz?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Evet yâ Rasûlallah, bu bizim çok hoşumuza gitti, dediler.

Rasûlullah:

— *"Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, Sa'd ibn Muâz'ın cennetteki mendilleri elbette bundan daha hayırlıdır"* buyurdu.

Şu'be ve İsrâîl, Ebû İshâk'tan yaptıkları rivâyetlerinde *"Vellezî nefsî bi-yedihi"* fıkrasını söylemediler [18].

١٩ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ **حدّثني** عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتْ إنَّ هِنْدَ بِنْتَ عُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ قالَتْ يارسولَ اللَّهِ ما كانَ مِمَّا عَلى ظهْرِ الأرْضِ أهْلُ أخباءٍ أوْ خِباءٍ أحَبَّ إلَيَّ مِنْ أنْ يَذِلُّوا مِنْ أهْلِ أخْبائِكَ أوْ خِبائِكَ ثُمَّ يَحْيَى شَكَّ ثُمَّ ما أصْبَحَ اليَوْمَ أهْلُ أخْباءٍ أوْ خِباءٍ أحَبَّ إلَيَّ مِنْ أنْ يَعِزُّوا مِنْ أهْلِ أخْبائِكَ أوْ خِبائِكَ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليهِ وسلم وأيْضًا والَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ قالَتْ يارسولَ اللَّهِ إنَّ أبا سُفْيانَ رَجُلٌ مِسِّيكٌ فَهَلْ عَلَيَّ حَرَجٌ أنْ أُطْعِمَ مِنَ الَّذى لهُ قال لا إلاَّ بالمَعْرُوفِ *

19-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Rabîa kızı Hind:

— Yâ Rasûlallah! Vaktiyle yeryüzünde bulunan hiçbir ev halkının zelîl olmaları, bana Sen'in ev halkının zelîl olmaları derecesinde sevgili olmazdı. Sonra bu gün ise yer üzerinde bulunan ev sâhiblerinden hiçbirinin azîz olmaları, bana Sen'in ev halkının azîz ve saâdetli olmasından daha sevimli değildir! dedi.

-Metinde "Ahbâ" ve "Hıbâ" kelimelerini şekk ile söyleyen, râvî Yahyâ ibn Bukeyr'dir.-

Rasûlullah (S):

— *"Muhammed'in nefsi elinde olan*(Allah)*a yemîn ederim ki* (ben de sana nisbetle bunun gibiyim)" buyurdu.

Hind:

---

18 Şu'be'nin rivâyeti Menâkıb'da, İsrâîl'in rivâyeti Libâs'ta geçti.

— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok sıkı, cimri bir kimsedir. Onun malından âilemize yedirmemde bana bir günâh olur mu? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Hayır, ancak ma'rûf ölçü ile yedirmelisin"* buyurdu [19].

٢٠ــ حدّثني أَحْمَدُ بنُ عُثْمانَ حدّثنا شُرَيْحُ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا إبْراهِيمُ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِى إسْحٰقَ قال سَمِعْتُ عَمْرَو بنَ مَيْمُونٍ قال حدّثنى عَبْدُ اللّٰهِ ابنُ مَسْعُودٍ رضى اللّٰه عنه قال بَيْنَما رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم مُضِيفٌ ظَهْرَهُ إلى قُبَّةٍ مِنْ أَدَمٍ يمانٍ إذْ قال لأَصْحابِهِ أَتَرْضَوْنَ أنْ تَكُونُوا رُبُعَ أَهْلِ الجَنَّةِ قالُوا بَلى قال أَفَلَمْ تَرْضَوْا أنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الجَنَّةِ قالُوا بَلٰى قال فَوَ الَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إنِّى لأَرْجُو أنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الجَنَّةِ *

20-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) arkasını Yemen'in tabaklanmış derisinden kubbe şeklinde kurulmuş bir çadıra dayandığı sırada, bir ara sahâbîlerine:

— *"Sizler cennet ehlinin dörtte biri olmanıza râzı olur musunuz?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Evet râzı oluruz! dediler.

Rasûlullah:

— *"Cennet ehlinin üçte birini teşkîl etmenize râzı olmaz mısınız?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Evet râzı oluruz! dediler.

Bu sefer Rasûlullah:

— *"Muhammed'in nefsi elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, ben sizin muhakkak cennet ehlinin yarısı olmanızı ümîd etmekteyim"* buyurdu [20].

٢١ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَبْدِ

---

19 Hadîsin bâzı rivâyetleri Bed'u'l-Halk ve Nafakalar'da geçti. Rasûlullah bununla yemîn edip sevgisinin daha da artacağını bildirmiştir. Çünkü îmân kalbde yerleşip kuvvetlendikçe, Rasûlullah'a ve sahâbîlerine olan sevgi artacaktır. Yâhud Rasûlullah yemînle *"Ben de sana nisbetle bunun gibiyim"* demek istemiştir (Kastallânî).

20 Hadîsin bir rivâyeti Rikaak'ta, "Haşr nasıl olacak bâbı"nda geçti.

اللَّهِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ أنَّ رَجُلاً سَمِعَ رَجُلاً يَقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أحَدٌ يُرَدِّدُها فَلَمَّا أصْبَحَ جاءَ إلي رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليهِ وسلم فَذَكَرَ ذٰلِكَ لهُ وكأنَّ الرَّجُلَ يَتَقالُّها فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنَّها لَتَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ *

21-..... Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den (o, şöyle demiştir): Bir kişi, diğer bir kişinin bütün gece tekrarlayarak *"Kul huve'llâhu ahad"* Sûresini okur olduğunu işitti. Sabâh olunca Rasûlullah(S)'a gitti de, o kimsenin bütün gece bu sûreyi okumasını azımsayarak, Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, bu sûreyi okumak, muhakkak bütün Kur'ân'ın üçte birine denk olur"* buyurdu [21].

٢٢ــ حدّثنى إسْحٰقُ أخبرنا حَبَّانُ **حدّثنا** هَمَّامٌ **حدّثنا** قَتادَةُ **حدّثنا** أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللَّه عنه أنَّهُ سَمِعَ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ أتِمُّوا الرُّكُوعَ والسُّجُودَ فَوَ الَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنِّى لأراكُمْ مِنْ بَعْدِ ظَهْرِى إذَا ما رَكَعْتُمْ وإذَا ما سَجَدْتُمْ *

22-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, kendisi Peygamber(S)'den işitmiştir: "(Namâzda) *rukû'u ve sucûdu tam yapınız. Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, ben, sizler rukû'a vardığınız zamân da, sucûda vardığınız zamân da sırtımın arkasından sizleri muhakkak görmekteyim"* buyuruyordu.

٢٣ــ حدّثنا إسْحٰقُ **حدّثنا** وَهْبُ بنُ جَرِيرٍ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ هِشامِ ابنِ زَيْدٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ امْرَأةً مِنَ الأنْصارِ أتَتِ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم مَعَها أوْلادُها فقال النبيُّ ﷺ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنَّكُمْ لأحَبُّ النَّاسِ إلَىَّ قالَها ثَلاثَ مِرارٍ *

---

21 Çünkü Kur'ân'ın muhtevâsı kıssalar, hükümler ve Allah'ın sıfatları olarak üç büyük kısma ayrılır. Bu sûre, bunlardan sırf Allah'ın sıfatlarını içine almakta olduğu için, Peygamber bunu okuyanın, Kur'ân'ın üçte birini okuyanın sevâbına denk sevâb alacağını bildirmiş oluyor.

Bunun bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri'nde geçmişti.

23-..... Şu'be, Hişâm ibn Zeyd'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle haber verdi: Bir kerresinde Ensâr'dan bir kadın, berâberinde çocukları olduğu hâlde Peygamber'e geldi (ve bir hâcetini söyledi). Peygamber(S): *"Nefsim elinde bulunan*(Allah)*a yemîn ederim ki, siz Ensâr cemâati bana insanların muhakkak en sevimlilerisiniz"* buyurdu ve bunu üç kerre söyledi [22].

٤ــ بابٌ لاتَحْلِفُوا بِآبائِكُمْ

4- BÂB:
"Babalarınızın ismiyle yemîn etmeyiniz"

٢٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أدْرَكَ عُمَرَ ابنَ الخطَّابِ وهْوَ يَسِيرُ فى رَكْبٍ يَحْلِفُ بِأبِيهِ فقال إلا إنَّ اللَّهَ يَنْهاكُمْ أنْ تَحْلِفُوا بآبائِكُمْ مَنْ كان حالِفًا فَلْيَحْلِفْ باللَّهِ أوْ لِيَصْمُتْ *

24- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Umer ibnu'l-Hattâb'a yetişti. Umer bir kaafile içinde ilerliyor ve babası ile yemîn ediyordu. Rasûlullah:

— *"Dikkat edin! Muhakkak ki, Allah sizleri babalarınızla yemîn etmenizden nehiy buyuruyor. Artık kim yemîn edecekse, Allah adıyle yemîn etsin yâhud da sussun!"* buyurdu [23].

٢٥ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ قال قال سالِمٌ قال ابنُ عُمَرَ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ قال لى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّ اللَّهَ يَنْهاكُمْ أنْ تَحْلِفُوا بِآبائِكُمْ قال عُمَرُ فَوَاللَّهِ ما حَلَفْتُ بِها

---

22 Bu Enes hadîslerinden 22 rakamlısı, Namâz'da, 23 rakamlısı da Ensâr'ın Fadlı'nda gemişti.

23 Âlimler: Allah'tan gayrı ile yemîn etmekten nehyin hikmeti, kendisi ile yemîn edilen varlığın ta'zîmini gerektirdiğindendir. Hâlbuki azametin hakîkati Yüce Allah'a mahsûstur. Hiçbir varlık, yemîn ile de ta'zîm edilmez (en-Nevevî).

مُنْذُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ ذاكِرًا ولا آثِرًا * قال مُجاهِدٌ أَوْ أَثَرَةٍ مِنْ عِلْمٍ يَأْثُرُ عِلْمًا * تابَعَهُ عُقَيْلٌ والزُّبَيْدِيُّ وإِسْحٰقُ الكَلْبِيُّ عنِ الزُّهْرِيِّ . وقال ابنُ عُيَيْنَةَ ومَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ سَمِعَ النبيُّ ﷺ عُمَرَ *

25-..... İbn Şihâb dedi ki: Sâlim şöyle dedi: İbn Umer (R) şöyle dedi: Ben Umer(ibnu'l-Hattâb)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bana:

— *"Şübhesiz Allah sizleri babalarınızla yemîn etmenizden nehyeder"* buyurdu.

Umer: Vallâhi ben bunu Peygamber(S)'den işittiğimden beri, ne bunu kasdedip söyleyerek, ne de başkasından nakledici olarak, baba ismiyle yemîn etmedim, demiştir.

Mucâhid: *"Ev eseretin min ilmin.."* (el-Ahkaaf: 4) kavlinin tefsîrinde: "Bir ilim naklederek" demektir, demiştir [24].

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Ukayl, ez-Zubeydî, İshâk el-Kelbî de Yûnus'a mutâbaat etmişlerdir. Sufyân ibn Uyeyne ile Ma'mer ibn Râşid de ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da İbn Umer'den; o da Umer'in Peygamber'den işitmiş olduğunu söylemişlerdir.

٢٦ــ حدّثنا مُوسٰى بن إِسْمٰعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ دِينارٍ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لاتَحْلِفُوا بِآبائِكُمْ *

26-..... Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, o: Rasûlullah (S): *"Babalarınızla yemîn etmeyiniz!"* buyurdu, diyordu.

٢٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ عنْ أَيُّوبَ عنْ أَبِي قِلابَةَ والقاسِمِ التَّمِيمِيِّ عنْ زَهْدَمٍ قال كانَ بَيْنَ هٰذا الحَيِّ مِنْ جَرْمٍ وبَيْنَ الأَشْعَرِيِّينَ وُدٌّ

---

24 Âyetin tamâmının meâli şöyledir: ***"De ki: Allah'ı bırakıp da tapmakta olduklarınızın neydiğini bana haber verin. Onların yerden hangi şeyi yarattıklarını bana gösterin. Yoksa onların göklerde bir ortağı mı var? Bundan evvel bir kitâb yâhud bir ilim artığı varsa, da'vânızda doğrucular iseniz, bana getirin!"***

Yânî putların kendilerini Allah'a yaklaştıracağı yolundaki da'vâlarının ve onlara tapmalarının hakk olduğuna dâir (Beydâvî, *Medârik, Celâleyn).*

وَإِخاءٌ فَكُنَّا عِنْدَ أَبِى مُوسَى الأَشْعَرِىِّ فَقُرِّبَ إِلَيْهِ طَعامٌ فِيهِ لَحْمُ دَجاجٍ وعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِى تَيْمِ اللَّهِ أَحْمَرُ كأَنَّهُ مِنَ المَوالِى فَدَعاهُ إِلى الطَّعامِ فقال إِنِّى رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا فَقَذِرْتُهُ فَحَلَفْتُ أَنْ لاآكُلَهُ فقال قُمْ فَلأُ حَدِّثَنَّكَ عنْ ذاك إِنِّى أَتَيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى نَفَرٍ مِنَ الأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحْمِلُهُ فقال واللَّهِ لا أَحْمِلُكُمْ وما عِنْدِي ما أَحْمِلُكُمْ فأُتِىَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم بِنَهْبِ إِبِلٍ فَسأَلَ عَنَّا فقال أَيْنَ النَّفَرُ الأَشْعَرِيُّونَ فَأَمَرَ لَنا بِخَمْسِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى فَلَمَّا انْطَلَقْنا قُلْنا ما صَنَعْنا حَلَفَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لايَحْمِلُنا وما عِنْدَه ما يَحْمِلُنا ثُمَّ حَمَلَنا تَغَفَّلْنا رسولَ اللَّهِ ﷺ يَمِينَهُ واللَّهِ لانُفْلِحُ أَبَدًا فَرَجَعْنا إِلَيْهِ فَقُلْنا لهُ إِنَّا أَتَيْناكَ لِتَحْمِلَنا فَحَلَفْتَ أَنْ لاتَحْمِلَنا وما عِنْدَكَ ما تَحْمِلُنا فقال إِنِّي لَسْتُ أنا حَمَلْتُكُمْ ولَكِنَّ اللَّهَ حَمَلَكُمْ واللَّهِ لا أَحْلِفُ عَلى يَمِينٍ فأَرَى غَيْرَها خَيْرًا مِنْها إِلاَّ أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وتَحَلَّلْتُها *

27-..... Zehdem ibn Mudrib şöyle demiştir: Huzâa'dan bir fırka olan şu Cerm boyu ile Tayy kabîlesinden olan el-Eş'arîler arasında bir sevgi ve kardeşlik vardı. Biz, (Usmân tarafından Kûfe Vâlîsi ta'yîn olunduğu zamân) Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yanında bulunduk. O sırada ona, içinde tavuk eti bulunan bir yemek ikrâm olundu. Yanında Teymullah oğulları'ndan kırmızı renkli bir adam vardı. Bu zât, Mevlâ'lardan bir kimse gibi idi. Vâlî onu yemeğe da'vet etti. O zât:

— Ben tavuğu pis birşey yerken gördüm de, ondan tiksindim ve artık onun etinden yememeğe yemîn ettim, dedi.

Ebû Mûsâ ona şöyle dedi:

— Kalk, yaptığın yemîn hakkında ben sana bir hadîs tahdîs edeyim: (Rasûlullah, Tebûk seferi hazırlığında bulunurken) ben Eş'arîler'den bir cemâat içinde Rasûlullah(S)'a geldim de bize binecek ve eşyâmızı yükleyecek develer vermesini istiyorduk. Rasûlullah: *"Vallâhi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanımda sizleri üzerine yükleyecek deve yoktur"* dedi. Bir süre geçince Rasûlullah'a bir mikdâr ganîmet devesi getirildi. Bunun üzerine Rasûlullah bizden sorup: *"Eş'arîler cemâati nerede?"* dedi. Akabinde bize hörgüçleri beyaz beş tâne deve verilmesini emretti. Biz yanından bu develerle gittiğimizde, kendi aramızda: Biz ne yaptık! Rasûlullah bizleri develere yükleyemeyeceğine, yanında yükleyecek develer bulunmadığına yemîn etmişti. Sonra O bizlere deve verip yükledi Biz Rasûlullah'a yemînini unutturduk. Vallâhi biz ebediyyen felâh bulmayız! dedik. Bu düşün-

ce üzerine hemen kendisine döndük ve O'na: Biz Sana, bizlere deve verip yüklemen için gelmiştik de Sen bizleri yüklemeyeceğine ve yanında yükleyecek deve bulunmadığına yemîn etmiştin (şimdi bize develer verdin)? dedik. Rasûlullah: *"Sizlere develer verip yükleyen ben değilim, lâkin sizleri develere Allah yüklemiştir. Vallâhi ben birşeye yemîn eder de akabinde yemîn ettiğim şeyden başkasını daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olan işi yaparım da yemînimden kefâretle çözülür kurtulurum"* buyurdu [25].

٥ــ بابٌ لا يحْلَفُ بِاللاَّتِ والعُزَّى ولا بالطَّواغِيتِ

5- BÂB:
LÂT İLE, UZZÂ İLE VE TÂĞÛTLARLA YEMÎN EDİLMEZ [26]

٢٨ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامٌ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ حُمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنْ حَلَفَ فقال في حَلِفِهِ باللَّاتِ والعُزَّى فَلْيَقُلْ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ ومنْ قال لِصاحِبِهِ تعالَ أقامِرْكَ فَلْيَتَصَدَّقْ *

28-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Pey-

---

25 Başlık, babalarla yemîn hakkında olunca, buna uygun iki hadîs getirdi, sonra da yemîn babalarla olmadığı zamân, bunun gibi ancak Allah lafzıyle olur ma'nâsını tenbîh için bunu zikretti (Aynî).

26 Lât, Uzzâ ve Menât, Islâm devrine kadar Hicâz'da ibâdet edilen üç meşhûr put adıdır. Bu putlar Kur'ân'da da zikredilmiştir: *"Siz de gördünüz değil mi Lât ve Uzzâ'yı? Üçüncü olarak da Menât-ı Uhrâ'yı..."* (en-Necm: 19-20).

Kaadı Beydâvî, bu putlar hakkında özetle şu bilgiyi veriyor. Lât, Tâif'te Sakîf kabîlesine yâhud Nahle'de Kureyş kabîlesine âid taştan düzülmüş bir put idi. Bu kabîleler halkı onu ziyârete gelirler ve tavâf ederlerdi. Dokuzuncu hicret yılında Tâif halkının İslâm'a girmeleri üzerine Lât tahrîb edilmiştir. Uzzâ da Semure denilen sakız ağacı idi. Bu da Gatafân kabîlesine âid olup bu ağaca ibâdet ederlerdi. Rasûlullah Hâlid ibn Velîd'i gönderip bu ağacı kestirdi. Menât da Huzeyl ve Huzâa yâhud Sakîf kabîlelerine âid taştan düzülmüş put idi. Bu kabîleler de Menât'a ta'zîm edip adına kurban keserler ve yağmur dilerlerdi... (Necm Sûresi tefsîri).

Lât, Uzzâ, Menât onların taptıkları putlardan idi. Onun için Abdullât, Abduluzzâ, Abdu Menât diye isimler koyar "Bismi'llâti ve'l-Uzzâ" diye yemînler ederlerdi...

gamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Her kim yemîn eder de yemîninde 'Lât ve Uzzâ hakkı için' derse* (bunun keffâreti olmak üzere) *hemen 'Lâ ilâhe ille'llâh' desin. Ve herhangibir kimse de arkadaşına 'Gel seninle kumar oynayalım' derse* (o da ma'siyet sözden dolayı) *fakîrlere sadaka versin!"* [27].

٦ــ بابُ مَنْ حَلَفَ عَلى الشَّيءِ وإنْ لَمْ يُحَلَّفْ

6- (HER NE KADAR YEMÎN EDİLMEYECEK DE OLSA YAPACAĞI YÂHUD YAPMAYACAĞI) BİR İŞ ÜZERİNE YEMÎN EDEN KİMSE BÂBI

٢٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم اصْطَنَعَ خاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وكانَ يَلْبَسُهُ فَيَجعَلُ فَصَّهُ في باطِنِ كَفِّهِ فَصَنَعَ النَّاسُ خَواتِيمَ ثُمَّ إنَّهُ جَلَسَ عَلى المِنْبَرِ فَنَزَعَهُ فقال إنِّى كُنْتُ أَلْبَسُ هٰذَا الخاتَمَ وأَجْعَلُ فَصَّهُ مِنْ داخِلٍ فَرَمَى بِهِ ثُمَّ قال واللَّهِ لاأَلْبَسُهُ أَبَدًا فَنَبَذَ النَّاسُ خَواتِيمَهُمْ *

29-..... Bize el-Leys, Nâfi'den, o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) altından bir mühür yüzük yaptırdı. Bunu parmağına takar ve kaşını, yânî yazılı olan tarafını elinin içine getirirdi. Bunu görünce insanlar da birtakım yüzükler yaptırdılar. Sonra Rasûlullah minber üzerine oturdu, elinden bu mühür yüzüğü çekip çıkardı da:

— *"Ben bu mühür yüzüğü takınıyor ve bunun yazılı kaşını da elimin içine getiriyordum"* buyurdu ve o yüzüğü attı.

Sonra da:

— *"Vallâhi ben bunu ebediyyen takmam!"* buyurdu.

Bunun üzerine insanlar da kendi yüzüklerini çıkarıp attılar [28].

---

27 Hadîste Lât ve Uzzâ gibi putlar adına and içilirse, bu and putlara ta'zîm ifâde edeceğinden -tevbe ve istiğfâr ederek- ***"Lâ ilâhe ille'llâh"*** denilmesi emrolunmuştur. Bu ve buna benzer sözlerle yemîn edilirse tevbe ve istiğfâr edilerek ***"Lâ ilâhe ille'llâh"*** demek ve böyle sakat sözlerden uzaklaşmak zarûrîdir.

28 Hadîsin bir rivâyeti Kitâbu'l-Libâs'ta geçmişti.

٧ــ بابُ مَنْ حَلَفَ بِمِلَّةٍ سِوَى مِلَّةِ الإِسْلاَمِ : وقال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم مَنْ حَلَفَ باللاتِ والعُزَّي فَلْيَقُلْ لاإِلٰهَ إلاَّ اللّٰهُ ولَمْ يَنْسُبْهُ إلى الكُفرِ

7- İSLÂM DÎNİ'NDEN BAŞKA BİR DÎNLE YEMÎN EDEN KİMSE (BU YEMÎNLE KÂFİR OLUR MU, OLMAZ MI?) BÂBI

Peygamber (S): Lât ve Uzzâ ile yemîn eden kimseye *"Lâ ilâhe ille'llâh' desin"* buyurdu da, onu küfre nisbet etmedi [29].

٣٠ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ أيُّوبَ عنْ أبي قِلاَبَةَ عنْ ثابِتِ بنِ الضَّحَّاكِ قال قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ مِلَّةِ الإِسْلاَمِ فَهُوَ كما قال ومَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيءٍ عُذِّبَ بِهِ فى نارِ جَهنَّمَ ولَعْنُ المُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ ومَنْ رمَى مُؤْمنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ *

30-..... Sâbit ibnu'd-Dahhâk (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"İslâm milletinden yânî İslâm Dîni'ninden başkasıyle yemîn eden kimse, söylediği o dîn sâhibi gibidir. Her kim dünyâda kendisini birşeyle öldürürse, cehennem ateşinde intihâr ettiği nesne ile azâb olunur. Mü'mine la'net etmek, onu öldürmek gibidir. Her kim de bir mü'mine kâfirlik isnâd ederse, bu da onu öldürmek gibidir"* [30].

٨ــ بابٌ لايَقُولُ ماشاءَ اللّٰهُ وشِئْتَ وهَلْ يَقُولُ أنا باللّٰهِ ثُمَّ بِكَ

8- BÂB: İNSAN KONUŞMASI ARASINDA "ALLAH'IN DİLEDİĞİ VE BENİM DİLEDİĞİM" SÖZÜNÜ SÖYLEMEZ [31]

İnsan "Ben Allah ileyim, sonra seninleyim" der mi?

---

29 Buhârî İslâm Dîni'nden başkasıyle yemîn eden kimse ile ilgili hükmü, Peygamber'den rivâyet ettiği hadîsle vermiş ve başkaca bir cevâba gerek görmemiştir.

30 Bunun da birer rivâyeti Cenâzeler'de ve Edeb'de geçmişti.

31 Kirmânî: Bunların herbirini yalnız olarak söylemek câiz olmakla berâber, *"Mâ şâallâhu"* kavli ile "Ve şi'tu" kavli arasını birleştirmez, demiştir. Başkası da: Vav iki ma'nâ arasını ortak yapar, hâlbuki bu, edebden değildir. Bu konuda

٣١ــ وقال عَمْرُو بنُ عاصِمٍ حدّثنا هَمّامٌ حدّثنا إسْحاقُ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أبي عَمْرَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ أنَّهُ سَمِعَ النبيَّ ﷺ يَقُولُ إنَّ ثَلاثَةً في بَنِي إسْرَائِيلَ أرَادَ اللّهُ أنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ مَلَكًا فأتَى الأبْرَصَ فقال تَقَطَّعَتْ بِيَ الحِبالُ فَلاَ بَلاَغَ لي إلاَّ باللّهِ ثُمَّ بِكَ فَذَكَرَ الحَدِيثَ *

31-..... Ebû Hureyre (R) tahdîs edip Peygamber(S)'den şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: *"İsrâîl oğulları'nda* (abraş, kel ve kör) *üç kişi vardı. Allah bunları imtihân etmek istedi de onlara bir melek gönderdi...*

Melek ikinci defa abraş olan kimseye geldi de:

— Ben yolcu garîb bir kimseyim, yol üzerinde iken benden yaşama ve memleketime ulaşma sebebleri kesilmiştir. Bu gün benim için murâdıma ulaşabilmek ancak evvelâ Allah'ın yardımı iledir, sonra da senin yardımın iledir." (Şimdi ben, sana güzel bir renk, güzel bir vücûd ve birçok mal veren Allah rızâsı için senden bir deve isterim ki, bu seferimde onun üzerinde murâdıma ve vatanıma erişebileyim, dedi...) dedi ve hadîsin tamâmını zikretti [32]...

٩ــ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى وأقْسَمُوا باللّهِ جَهْدَ أيْمانِهِمْ : وقال ابنُ عَبّاسٍ قال أبُو بَكْرٍ فَواللّهِ يارسولَ اللّهِ لَتحَدِّثَنِّي بالَّذِي أخْطأتُ في الرُّؤيا قال لاتُقْسِمْ

9- YÜCE ALLAH'IN:

"Allah'a yemînlerinin bütün hızıyla and ettiler ki, eğer

Rasûlullah(S)'tan *"Herhangibiriniz 'Mâ şâallahu ve şâe fulânun*(= Allah diledi, fulân da diledi)' *demesin. Lâkin 'Mâ şâallâhu summe mâ şâe fulanun*(= Allah diledi, sonra fulân kimse diledi)' *desin!"* buyurduğunu Nesâî ve İbn Mâce rivâyet etmişlerdir. Bu iki ta'bîr arasında vav yerine "Summe" girmesi câiz olur. (Vav, mutlak cem', "Summe" sonralık ifâde eder). Çünkü Allah'ın meşîeti, mahlûkaatının meşîetinden öncedir. Yüce Allah *"Allah dilemeyince siz dileyemezsiniz..."* (el-İnsân: 30) buyurmuştur. İşte bu edebdendir.

Başlığın ikinci kısmındaki şekilde söylemek câizdir... (Aynî).

32 Hadîsin tamâmı İsrâîl oğulları bölümünde geçti.

el-Mühelleb şöyle dedi: Buhârî bu hadîsteki *"Ben evvelâ ancak Allah'ın yardımı ile, sonra da senin yardımın ile murâdıma erişebilirim"* kavli ile istidlâl ederek *"Mâ şâallâhu summe şi'tu"* demenin câiz olduğunu bildirmek istemiştir (Kastallânî).

kendilerine (istedikleri gibi) bir âyet gelirse, herhâlde ona inanacaklar. De ki: Âyetler ancak Allah nezdindedir... (el-En'âm: 109) KAVLİ BÂBI [33].

Ve İbn Abbâs da şöyle dedi: Ebû Bekr: — Vallâhi yâ Rasûlallah, ru'yâ ta'bîrinde hatâ ettiğim şeyi bana muhakkak söylesen! dedi. Rasûlullah ona: — *"Allah adına yemîn ederek ısrâr etme!"* **buyurdu** [34].

٣٢ــ حدّثنا قَبيصَةُ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ أشْعَثَ عنْ مُعاوِيَةَ بنِ سُوَيْدِ ابنِ مُقَرِّنٍ عنِ البَرَاءِ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم ح **وحدّثني** مُحَمَّد بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أشْعَثَ عنْ مُعاوِيَةَ بنِ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ عنِ البَرَاءِ رضى اللَّه عنه قال أمَرَنا النبيُّ صلى اللَّه عليْهِ وسلم بإبْرَارِ المُقْسِمِ *

32-..... el-Berâ ibn Âzib (R): Peygamber (S) bizlere, bize karşı yemîn eden kimsenin yemînini kabûl etmemizi emretti, demiştir [35].

٣٣ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ **حدّثنا** شُعْبَةُ أخبرنا عاصِمٌ الأحْوَلُ سَمِعْتُ أبا عُثْمانَ **يُحَدِّثُ** عنْ أُسامَةَ أنَّ ابْنَةً لِرَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أرْسَلَتْ إلَيْهِ ومَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليْهِ وسلم أُسامَةُ بنُ زَيْدٍ وسَعْدٌ وأُبَيٌّ أنَّ ابْنِي قَدِ احْتُضِرَ فاشْهَدْنا فأرْسَلَ يَقْرَأُ السَّلامَ ويقول إنَّ لِلَّهِ ماأخَذَ وما أعْطَى وكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ مُسَمًّى فَلْتَصْبِرْ وتَحْتَسِبْ فأرْسَلَتْ إلَيْهِ تُقْسِمُ عَلَيْهِ فقامَ وقُمْنا مَعَهُ فلَمَّا قَعَدَ رُفِعَ إلَيْهِ فأقْعَدَهُ في حَجْرِهِ ونَفْسُ الصَّبِيِّ تَقَعْقَعُ فَفاضَتْ عَيْنا

---

33 Bu şekilde yemîn ettikleri en-Nahl: 38; en-Nûr: 53 ve Fâtır: 42. âyetlerinde de geçmektedir. Bunların kimini müşrikler, kimini de münâfıklar yapmışlar ve bâzı şeyler istemişlerdir.

34 Bu, Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı'nda uzunca bir metinle gelecek olan hadîsten bir parçadır. Ebû Bekr, Rasûlullah'a gördüğü bir ru'yâyı anlatan kimsenin ru'yâsını Rasûlullah'ın izni ile ta'bîr ettikten sonra; Yâ Rasûlallah, bu ta'bîrimde isâbet mi ettim, hatâ mı ettim, bana haber ver! demişti. Rasûlullah: *"Bâzısında isâbet, bâzısında hatâ ettin"* buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr yemîn vererek hatâsını bildirmesini istemiş, Rasûlullah da buradaki fıkrayı buyurmuştur.

35 Bu, Buhârî'nin Cenâzeler, Mezâlim, Tıbb, İsti'zân, Libâs, Nikâh, Eşribe'de getirdiği hadîsin bir parçasıdır.

رسولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فقال سَعْدٌ ما هٰذَا يارسولَ اللَّهِ قال هٰذَا رَحْمَةٌ يَضَعُها اللَّهُ فى قُلُوبِ مَنْ يَشاءُ مِنْ عِبادِهِ وإِنَّما يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبادِهِ الرُّحَماءَ *

33-..... Bize Âsım el-Ahvel haber verdi: Ben Ebû Usmân'dan işittim; o Usâme'den şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah(S)'ın bir kızı haber gönderdi. Rasûlullah'ın berâberinde Usâme ibn Zeyd, Sa'd ibn Ubâde, Ubeyy ibn Ka'b bulunuyorlardı. Kızı:

— Oğlum ölmeye yaklaştı, hemen bize geliniz! diyordu.

Rasûlullah kızına selâm söylüyor ve:

— *"Allah'ın aldığı ve verdiği herşey kendisine âiddir. Ve herşeyin Allah katında ta'yîn edilmiş bir ömrü vardır. Sabret ve sabrın sevâbını Allah'tan bekle!"* buyuruyordu.

Akabinde kızı tekrar haber yollayıp, bu sefer yemîn vererek muhakkak gelmesini istedi. Bunun üzerine Rasûlullah kalktı, biz de O'nunla berâber kalktık. Rasûlullah kızının evine varıp oturunca hasta çocuk kendisine verildi. Rasûlullah çocuğu kucağına oturttu. Çocuğun nefsi gidip geliyor, can çekişiyordu. Rasûlullah'ın iki gözü yaş döküyordu.

Sa'd ibn Ubâde:

— Yâ Rasûlallah! Bu yaş, bu ağlama nedir? dedi.

Rasûlullah:

— *"Bu* (sessiz) *ağlama ve gözyaşı, Allah'ın kullarından dileyeceği kimselerin gönüllerine koyduğu* (ilâhî) *bir rahmettir. Allah ancak kullarından merhametli olanlara merhamet eder* -yâhud: *Allah bunu ancak kullarından merhametli olan gönüllere ihsân eder-"* buyurdu [36].

٣٤ــ حدّثنا إِسْماعِيلُ قال **حدّثنى** مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال لايَمُوتُ لأَحَدٍ مِنَ المُسْلِمِينَ ثَلاثَةٌ مِنَ الوَلَدِ تَمَسُّهُ النَّارُ إلاَّ تَحِلَّةَ القَسَمِ *

34-..... Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Müslümânlardan üç çocuğu ölen kimseye cehennem ateşi dokunmaz, ancak Allah'ın yemîni yerini bulacak kadar görür"* [37].

---

36 Başlığa uygunluğu "Kızı yemîn vererek muhakkak gelmesini istedi..." sözündedir. Bunun bir rivâyeti Cenâzeler'de ve daha sonraki kitâblarda geçmişti.

37 Bunun bir rivâyeti de Cenâzeler'de geçmişti. *"Tahilletu'l-kasemi"*, "Allah'ın

٣٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثني غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مَعْبَدِ ابنِ خالِدٍ سَمِعْتُ حارِثَةَ بنَ وهْبٍ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ ألاَ أدُلُّكُمْ عَلى أهْلِ الجَنَّةِ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعَّفٍ لوْ أقْسَمَ عَلى اللَّهِ لأبَرَّهُ وأهْلِ النَّارِ كُلُّ جَوَّاظٍ عُتُلٍّ مُسْتَكْبِرٍ *

35-..... Hârise ibnu Vehb el-Huzâî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Size cennet ehline delâlet edip bildireyim: Her zaîf olan, insanlar tarafından zaîf görülen* (mütevâzı') *mü'mindir. O şâyet Allah üzerine birşeye yemîn etse, Allah muhakkak onu yemînînde gerçek çıkarırdı. Size cehennem ehlini de bildireyim: Onlar da her katı yürekli, kibirli ve hîleci, ululuk taslayan kimselerdir"* buyuruyordu [38].

١٠ــ بابٌ إذَا قال أشْهَدُ باللَّهِ أوْ شَهِدْتُ باللَّهِ

10- BÂB: İNSAN "EŞHEDU BİLLÂHİ" YÂHUD "ŞEHİDTU BİLLAHİ" ("BEN ŞUNU MUHAKKAK YAPACAĞIM" YÂHUD "YAPMAYACAĞIM") DEDİĞİ ZAMÂN (BU SÖZ YEMÎN OLUR MU)? [39]

٣٦ــ حدّثنا سَعْدُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا شَيْبانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَبِيدَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال سُئِلَ النبيُّ ﷺ أيُّ النَّاسِ خَيْرٌ قال قَرْنِي ثُمَّ الذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهادَةُ أحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَيَمِينُهُ

---

yemînini halâl kılan cehennem ateşi" demektir. Bu yemîn, Allah'ın şu kavlinde mukadder olan yemînidir: ***"Sizden hiçbiriniz müstesnâ olmamak üzere ille oraya*** (cehenneme) ***uğrayacaktır. Bu, Rabb'inin üzerine vâcib kıldığı, kazâ ettiği birşeydir"*** (Meryem: 71). Bu uğrayış, geçerken yol uğrağı görüşten veyâ günâhı kadar orada kalmak şeklinde olur... Hadîsteki bu müjde, çocuklarının hayâtı ve sağlığı üzerinde titredikleri hâlde ecel gereği kaybettikleri çocuklarının üzüntüsüne sabredenler içindir.

38 Bu, Nûn Sûresi tefsîrinde geçmişti.

39 Evet, Hanefîler ve Hanbelîler indinde bu "Billâhi" demese de bir yemîndir. Çünkü Allah ***"Münâfıklar sana geldikleri zamân: 'Biz şehâdet ederiz ki, sen Allah'ın Rasûlü'sün' derler..."*** (el-Munâfıkûn: 1). Bu onların bunu yemînde kullandıklarına delâlet etmiştir...

شَهادَتَهُ قال إبْرَاهِيمُ وكانَ أصْحابُنا يَنْهَوْنا ونَحْنُ غِلْمانٌ أنْ نَحْلِفَ بالشَّهادَةِ والعَهْدِ *

36-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e:

— İnsanların hangisi hayırlıdır? diye soruldu.

Peygamber:

— *"İnsanların hayırlısı, benim asrımdır. Sonra onlara yakın olanlardır, sonra onlara yakın olanlardır. Sonra bir kavim gelir ki, onlardan birinin şehâdeti yemîninin önüne geçer, yemîni de şâhidliğinin önüne geçer"* buyurdu.

Râvî İbrâhîm en-Nahaî: Bizim sâhiblerimiz (yânî büyüklerimiz), bizler oğlanlar hâlinde iken bizlere şehâdet ve ahd ile yemîn etmemizi nehyederlerdi, demiştir [40].

١١ــ بابُ عَهْدِ اللَّهِ عزَّ وجَلَّ

11- İNSANIN: "AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'IN AHDİ (ÜZERİME OLSUN, MUHAKKAK ŞÖYLE YAPACAĞIM" DEMESİ) BÂBI

٣٧ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا ابنُ أبي عَدِيّ عنْ شُعْبَةَ عنْ سُلَيْمانَ ومَنْصُورٍ عنْ أبي وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال مَنْ حَلَفَ عَلى يَمِينٍ كاذِبَةٍ لِيَقْتَطِعَ بِها مالَ رجُلٍ مُسْلِمٍ أوْ قال أخِيهِ لَقِيَ اللَّهَ وهْوَ عليْهِ غَضْبانُ فأنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَهُ إنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بعَهْدِ اللَّهِ قال سُلَيْمانُ في حَدِيثِهِ فَمَرَّ الأشْعَثُ بنُ قَيْسٍ فقال ما يُحَدِّثُكُمْ عبْدُ اللَّهِ قالُوا لهُ فقال الأشْعَثُ نَزَلَتْ فِيَّ وفي صاحِبٍ لي في بِئْرٍ كانَتْ بَيْنَنا *

37-..... Bize İbnu Ebî Adiyy, Şu'be'den; o da Süleymân'dan ve Mansûr'dan; onlar da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her kim bir müslümân kişinin* -yâhud: *bir kardeşinin- malını koparıp almak için yalan bir yemîn ederse, kıyâmet gününde Allah'a, kendisine öfkelenmiş olarak kavuşur"* buyurdu.

---

40 Bunun birer rivâyeti Şehâdetler'de ve Rikaak'ta geçti.

Bunun üzerine Allah, Rasûlü'nü tasdîk olarak şu ***"Hakîkat, Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar; onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur..."*** (Âlu İmrân: 77) âyeti indirdi.

Süleymân ibn Mıhrân, kendi hadîsinde şöyle dedi: el-Eş'as ibnu Kays meclise uğradı da:

— Abdullah size ne tahdîs ediyor? diye sordu.

Oradakiler ona bu hadîsi söylediler. Bunun üzerine el-Eş'as:

— Bu âyet, benim ve benim bir sâhibim hakkında aramızda olan bir kuyu ihtilâfı üzerine inmiştir, dedi [41].

١٢ــ بابُ الحَلِفِ بِعِزَّةِ اللَّهِ وصِفاتِهِ وكَلِماتِهِ

وقال ابنُ عَبَّاسٍ كانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ أعُوذُ بِعِزَّتِكَ: وقال أبو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ يَبْقَى رجُلٌ بَيْنَ الجَنَّةِ والنَّارِ فيَقُولُ يارَبِّ اصْرِفْ وجْهِي عنِ النَّارِ لا وَعِزَّتِكَ لا أسْأَلُكَ غَيْرَها : وقال أبو سَعِيدٍ قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم قال اللَّهُ لَكَ ذَلكَ وعَشَرَةُ أمْثالِهِ : وقال أيُّوبُ وعِزَّتِكَ لاغِنَى لِي عنْ بَرَكَتِكَ *

12- ALLAH'IN İZZETİ İLE, SIFATLARI İLE VE KELİMELERİ İLE YEMÎN ETMEK BÂBI

İbn Abbâs: Peygamber (S):
"Senin izzetine sığınırım" **derdi, demiştir.**

Ebû Hureyre de Peygamber'den şunu söyledi:
"Cennetle cehennem arasında bir adam kalır. O adam: Yâ Rabb, benim yüzümü ateşten çevir! Hayır, Sen'in izzetine yemîn ediyorum ki, Sen'den bundan başka birşey istemem, der".

Ebû Saîd de Peygamber(S)'in şöyle dediğini nakletti:
"Yüce Allah o kula: Bu ve bunun on misli senindir, buyurdu".

Eyyûb Peygamber de:

---

41 Hadîsteki âyette ***"Allah'ın ahdine; Allah'a olan ahidlerine"*** sözü geçtiği için Buhârî bunu yemîn ma'nâsına almasıyle yetinip, hükmü açıkça bildirmemiştir. Yânî o, bu âyetle gelmiş olan bu ***"Ahdu'llâh"*** ta'bîrine dayanmıştır.

"İzzetine yemîn ederim ki, Sen'in bereketinden müstağnî kalacağım yok!" **demiştir** [42].

٣٨ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شَيْبانُ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال النبيُّ صلى اللّه لاتَزالُ جَهَنَّمُ تَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حتّى يَضَعَ ربُّ العِزَّةِ فِيها قَدَمَهُ فَتَقُولُ قَطِ قَطِ وعِزَّتِكَ ويُزْوَى بَعْضُها إلى بَعْضٍ : رواهُ شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ *

38-..... Bize Katâde, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cehennem dâimâ: Daha ziyâde var mı? der durur. Nihâyet Rabbu'l-İzzet* (= İzzetin Rabbi) *olan Allah ona ayağını koyar. Bunun üzerine cehennem: İzzetine yemîn ederim ki, yetişir, yetişir! der. Ve bâzısı bâzısına toplanıp dürülür".*

Bunu Şu'be de Katâde'den rivâyet etti [43].

١٣ــ بابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لَعَمْرُ اللّهِ :
قال ابنُ عباسٍ لَعَمْرُكَ لَعَيْشُكَ

13- KİŞİNİN "LE-AMRULLÂHİ(= ALLAH'IN BEKAASINA YEMÎN EDERİM Kİ, MUHAKKAK ŞÖYLE YAPACAĞIM)" DEMESİ BÂBI

İbn Abbâs:
"Le-amruke". "Le-ayşuke" ma'nâsınadır, dedi [44].

---

42 Buhârî, İbn Abbâs'ın hadîsini Tevhîd'de, Ebû Hureyre'nin hadîsini Rikaak'ta "Haşrın sıfatları bâbı"nda; Ebû Saîd'in hadîsini yakında "Sırat, cehennem köprüsüdür bâbı"nda; Eyyûb Peygamber'in bu sözünü de Ebû Hureyre'den Gusl'-de senedli olarak getirmiştir.

Eyyûb'un bu sözünü anlatan hadîs şöyledir:

Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Eyyûb çıplak yıkandığı sırada üzerine altın çekirgeler üştü. Eyyûb avuç avuç alıp elbisesine atmaya başladı. Rabb'i: Eyyûb! Şu gördüğünden seni ganî kılmadım mı? diye nidâ edince: Evet* (yâ Rabb)*! Sen'in izzetine yemîn ederim ki* (beni ganî kılmıştın)*, lâkin Sen'in bereketinden müstağnî kalacağım yok! cevâbını verdi".*

43 Bunun bir rivâyeti Kaaf: 30 tefsîrinde geçti. Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Cennet ve Sıfatı naîmihâ... Kitâbı, "Cehennem cebbârların gireceği, cennet ise zaîflerin gireceği yerdir bâbı"nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 370-382, "2848".

44 ***"Le amrullâhi"***'ta'bîriyle yemîn, Kur'ân'da da vardır: ***"Senin hayâtına yemîn ederim ki, onlar sarhoşlukları içinde muhakkak serserî bir hâldedirler"*** (el-Hıcr: 72).

٣٩ــ حدّثنا الأُوَيْسِيُّ حدّثنا إبْرَاهِيمُ عنْ صالِحٍ عنْ ابنِ شِهابٍ ح وحدّثنا حَجاجٌ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ حدّثنا يُونُسُ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ قال سَمِعْتُ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ وسَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ وعَلْقَمَةَ بنَ وَقَّاصٍ وعُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَبْدِ اللَّهِ عنْ حَدِيثِ عائِشَةَ زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم حِينَ قال لَها أَهْلُ الإِفْكِ ما قالُوا فَبَرَّأها اللَّهُ وكُلٌّ حدّثنى طائِفَةٌ مِنَ الحدِيثِ فقامَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم فاسْتَعْذَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أُبَيٍّ فقامَ أُسَيْدُ بنُ حُضَيْرٍ فقال لِسَعْدِ بنِ عُبادَةَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهُ *

39-..... Buradaki iki senedde ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben, Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibnu Vakkaas'tan, Ubeydullah ibn Abdillah'tan bu hadîsi işittim. Onlar da bunu Peygamber'in zevcesi Âişe'den işitmişlerdir. İftirâ ehli onun için söyledikleri iftirâyı söyledikleri ve sonra Allah onu bundan berî kıldığı zamân, kendisi bu hadîsi anlatmış, bunlar da kendisinden işitmişlerdir. Bu dört kişiden herbiri bana bu hadîsten bir kısmını tahdîs etti:

Peygamber (S) -mescidde- ayağa kalktı da, bu iftirâyı ilk evvel ortaya çıkaran Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl'den ötürü söz söylemekte ma'zûr tutulmasını istedi. (Ve *"Ehlim hakkında bana ezâ eden bu adam husûsunda bana kim yardım eder de benim için ondan intikaam alır?"* dedi.)...

Useyd ibn Hudayr ayağa kalktı da Sa'd ibn Ubâde'ye hitâben:

— "Le amrullâhi le naktulennehu(= Allah'ın bekaa ve ebediyetine yemîn ederim ki, biz onu muhakkak öldürürüz)! dedi [45]...

١٤ــ بابٌ لايؤاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِى فى أيْمانِكُمْ ولَكِنْ يُؤاخِذُكُمْ بِما

Bu kelimedeki ayn harfinin üstün okunması, kelimenin çok kullanılmasındandır. İbn Abbâs'ın "Le-amruke", "Le ayşuke"dir şeklindeki tefsîrini İbn Ebî Hâtim senedli olarak rivâyet etmiştir.

"Umr", "Hayât" ve "Ayş" bir ma'nâyadır.

45 Bu uzun Ifk hadîsi, birçok yerde: Şehâdetler, Mağâzî, Tefsîr'de... geçti. Tevhîd ve İ'tisâm'da da gelecektir. Burada getirilen kısımdan maksad, Useyd ibn Hudayr'ın: ***"Le amrullâhi***(= Allah'ın ebediyetine yemîn ederim ki), biz onu muhakkak öldürürüz!" ta'bîriyle yemîn etmesidir.

كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ واللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ

14- BÂB:

"Allah, sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin azmedip kazandığı yemînler yüzünden sorumlu tutar. Allah çok mağfiret edicidir, halîmdir" (el-Bakara: 225).

٤٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشامٍ قال أخْبرنى أبى عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها لايُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِى قال قالَتْ أُنْزِلَتْ فى قَوْلِهِ لا واللَّهِ وبَلَى واللَّهِ *

40-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve haber verdi ki, Âişe (R): ***"Allah sizi yemînlerinizdeki lağv ile sorumlu tutmaz..."*** âyeti, kişinin "Hayır vallâhi, evet vallâhi" sözleri hakkında indirildi, demiştir [46].

١٥ــ بابٌ إذَا حَنِثَ ناسِيًا فى الأيمانِ : وقَوْلِ اللَّهِ تعالى ولَيْسَ عَلَيْكُمْ جُناحٌ فِيما أخْطَأْتُمْ بِهِ . وقال لاتُؤَاخِذْنِى بِما نَسِيتُ

15- BÂB: İNSAN YEMÎNLERDE UNUTARAK YEMÎNİNİ BOZSA (KEFFÂRET VÂCİB OLUR MU OLMAZ MI)? [47]

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:

"... Hatâ ettiklerinizde ise üstünüze bir vebâl yoktur. Fakat kalblerinizin kasd ve taammüd ettiğinde vardır..." (el-Ahzâb: 5);

---

46 ***Lağv*** kelimesi, çeşitli sûretlerde tefsîr edilmiştir: Ebû Hanîfe: "Bir kişinin birşeyi doğru zannıyle yemîn ettikten sonra, onun hilâfının meydana çıkmasıdır" demiştir. Şâfiî: "Yemîn kasdetmeksizin bir sözü te'kîd için "Lâ vallâhi, belâ vallâhi demesidir", demiştir. Beydâvî: Dilin sürçmesiyle yanılarak edilen yemîndir, demiştir. Âyet bu ma'nâların hepsini şâmildir.

Âişe vahye şâhid olduğu için, bundan murâdın ne olduğunu daha iyi bilir olduğu ve bunun böyle ta'bîrler hakkında indiğini açıkça söylediği için, Şâfiî, Âişe'nin bu hadîsine tutunmuştur.

47 Buhârî, âdeti üzere hükmü belirtmeyip, âyetlerin zâhiriyle cevâb alma yoluna gitmiştir.

"Mûsâ: Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme. Şu arkadaşlığımızda bana güçlük çıkarma, dedi."
(el-Kehf: 73).

٤١ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيٰى حدّثنا مِسْعَرٌ حدّثنا قَتادَةُ حدّثنا زُرارَةُ ابنُ أَوْفَى عنْ أبى هُرَيْرَةَ يَرْفَعُهُ قال إنَّ اللَّهَ تَجاوَزَ لأُمَّتِى عَمَّا وَسْوَسَتْ أَوْ حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا ما لَمْ تَعْمَلْ بِهِ أَوْ تَكَلَّمْ *

41-..... Bize Zurâre ibnu Ebî Evfâ, Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Ebû Hureyre bunu Peygamber'e yükseltiyordu: Peygamber (S): *"Yüce Allah ümmetim için gönüllerinin vesveselerinden* -yâhud: *nefislerinin konuştuğu şeylerden- kendileri bunları fiilen yapmadıkları yâhud dilleriyle konuşmadıkları müddetçe vazgeçip affetmiştir"* buyurmuştur [48].

٤٢ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ الهَيْثَمِ أَوْ مُحَمَّدٌ عَنْهُ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ قال سَمِعْتُ ابنَ شِهابٍ يَقُولُ حدّثنى عِيسَى بنُ طَلْحَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَمْرِو ابنِ العاصِ حدّثَهُ أَنَّ النبىَّ ﷺ بَيْنَما هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ النَّحْرِ إذْ قامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فقال كُنْتُ أَحْسِبُ يارسولَ اللَّهِ كَذَا وكَذَا قَبْلَ كَذَا وكَذَا ثُمَّ قامَ آخَرُ فقال يارسولَ اللَّهِ كُنْتُ أَحْسِبُ كَذَا وكَذَا لِهَؤُلاءِ الثَّلاثِ فقال النبىُّ ﷺ افْعَلْ ولا حَرَجَ لَهُنَّ كُلِّهِنَّ يَوْمَئِذٍ فَما سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عنْ شَيْءٍ إلاَّ قال افْعَلْ ولا حَرَجَ *

42-..... Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) kurban bayramının birinci günü (Minâ'da devesi üzerinde) hutbe yaparken, bir adam O'na doğru kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Ben şu ve şu işleri şu ve şu işlerden evvel zannediyordum, dedi.

Sonra diğer biri ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Ben şu ve şu işleri; şu üç işi (tıraş olma, kurban kesme, cemre taşlama işlerini) şöyle zannediyordum, dedi.

Bu sorular üzerine Peygamber:

---

48 Nefsî hâtıralar ve temâyüller zihnî varlıktan ibâret olduğu için, bunların ma'siyet olmakta hiç te'sîrleri yoktur. Bunlar hâricî bir varlık ile fiilen veyâ kavlen meydana çıkmadıkça, mes'ûliyet sâbit olmaz...

— *"Yap, bu gün bu işlerin öne geçirilmesi ve geri bırakılmasından dolayı hiçbir günâh yoktur"* buyurdu.

Abdullah: Peygamber'e o gün (taş atmak, kurban kesmek, tıraş olmak, tavâf etmek gibi birinci gün işlerinden öne geçirilmiş veyâ geri bırakılmış) her ne şey sorulduysa, cevâbında muhakkak: *"Yap, günâhı yok"* buyurdu, demiştir [49].

٤٣ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا أَبو بَكْرٍ عنْ عبْدِ العَزِيزِ بنِ رُفَيْعٍ عنْ عَطاءٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال قال رجُلٌ النَّبِىَّ ﷺ زُرْتُ قَبْلَ أنْ أرْمِىَ قال لا حَرَجَ قال آخَرُ حَلَقْتُ قَبْلَ أنْ أذْبَحَ قال لا حَرَجَ قال آخَرُ ذَبَحْتُ قَبْلَ أنْ أرْمِىَ قال لا حَرَجَ *

43-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber'e:

— Ben cemreye taş atmamdan önce Ka'be'ye gidip ziyâret tavâfını yaptım, dedi.

Peygamber (S):

— *"(Yap) bunda sana bir günâh yok!"* buyurdu.

Diğer bir adam:

— Ben kurban kesmeden önce tıraş oldum, dedi.

Peygamber ona da:

— *"Bunda sana günâh yok!"* buyurdu.

Bir başka kimse:

— Ben cemre taşlamadan evvel kurban kestim, dedi.

Peygamber:

— *"Bunda sana hiçbir günâh yoktur!"* buyurdu [50].

٤٤ــ حدّثنى إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا أَبو أُسامَةَ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ ابنُ عُمَرَ عنْ سعيدِ بنِ أبي سَعِيدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رَجُلاً دَخَلَ المَسْجِدَ فَصَلَّى ورسولُ اللَّهِ ﷺ فى ناحِيَةِ المَسْجِدِ فَجاءَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فقال لهُ ارْجِعْ فَصَلِّ فإنَّكَ لَمْ تُصَلِّ فَرَجَعَ فَصَلَّى ثُمَّ سَلَّمَ فقال وعَلَيْكَ ارْجِعْ فَصَلِّ فإنَّكَ لَمْ تُصَلِّى

---

49 Başlığa uygunluğu, Buhârî'nin *"Hısbân"* yânî "Zannetmek" fiilini *"Nisyân* (= Unutmak)" fiiline katması yönündendir. Çünkü bunların ikisi de kalbin amelindendir (Aynî).

Bu hadîsin birer rivâyeti İlim ve Hacc Kitâbları'nda geçti.

50 Bunun da başlığa uygunluğu -içinde yemîn zikri bulunmakla berâber- unutanla yanılandan kalemin kaldırılmasını beyân olması yönündendir. Ve bu öne ve arkaya alınmış işlerde günâh ve sorumluluk olmamasıdır.

قال فى الثَّالِثَةِ فأَعْلِمْنِى قال إذَا قُمْتَ إلى الصَّلاةِ فأَسْبِغِ الوُضُوءَ ثُمَّ اسْتَقْبِلِ القِبْلَةَ فَكَبِّرْ واقْرَأْ بِما تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ القُرْآنِ ثُمَّ ارْكَعْ حتَّى تَطْمَئِنَّ راكِعًا ثُمَّ ارْفَعْ رَأْسَكَ حتَّى تَعْتَدِلَ قائِمًا ثُمَّ اسْجُدْ حتَّى تَطْمَئِنَّ ساجِدًا ثُمَّ ارْفَعْ حتَّى تَسْتَوِىَ قائِمًا ثُمَّ افْعَلْ ذٰلِكَ فى صَلاتِكَ كُلِّها *

44-..... Bize Ubeydullah ibn Umer, Saîd ibn Ebî Saîd'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) mescidin bir tarafında oturmakta iken bir adam mescide girdi de namâz kıldı. Sonra gelip Rasûlullah'a selâm verdi. Rasûlullah (selâmını aldı da) ona:

— *"Dön yeniden namâz kıl, çünkü sen namâz kılmış olmadın"* buyurdu.

O kimse dönüp (evvelce kıldığı gibi tekrar) namâz kıldı. Sonra gelip selâm verdi. Rasûlullah:

— *"Senin üzerine de selâm olsun! Geri dön de yine namâz kıl. Çünkü sen namâz kılmış olmadın!"* buyurdu.

(Adam dönüp yine namâz kıldı da) üçüncü defasında:

— Yâ Rasûlallah! Bana doğrusunu öğret! dedi.

Rasûlullah:

— *"Namâza kalkmak istediğinde güzelce abdest al. Sonra kıbleye dönüp ihrâm tekbîrini al. Sonra ne kadar kolayına gelirse o kadar Kur'ân oku. Sonra rukû'a varıp bedenin yatışıncaya kadar dur. Sonra başını kaldır, ayakta büsbütün doğruluncaya kadar dur. Sonra secdeye var, tâ sükûnete varıncaya kadar dur. Sonra başını kaldır, dümdüz oturuncaya ve sükûnete varıncaya kadar otur. Sonra yine secde et, sükûnete varıncaya kadar secdede kal. Sonra başını kaldır, dümdüz oluncaya kadar kalk. Sonra bunu namâzın bütününde böylece yap!"* buyurdu [51].

٤٥ــ حدّثنا فَرْوَةُ بنُ أبى المَغْراءِ **حدّثنا** عَلِىُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ هُزِمَ المُشْرِكُونَ يَوْمَ أُحُدٍ

51 Bu hadîsin Namâz Kitâbı, "İmâma ve me'mûma kırâatin vucûbu bâbı"nda geçen rivâyetinde o zât: Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben bunun başka türlüsünü bilmiyorum, bana doğrusunu öğret, demiştir. İşte başlığa uygunluk hadîsin bu fıkrasıyledir. Buhârî hadîsi burada o ziyâdeden soyulmuş olarak getirdi. Bundan maksadı, zihinleri keskinleştirmektir. Allah ona rahmet eylesin! Ne kadar ince görüşlüdür! (Kastallânî).

"Böylece"den maksad, tekbîri, kırâati, rukû' ve sucûdu ta'rîfe uygun olarak edâ et demektir. Bütün namâzda bunu yapmaktan maksad da, bunları her rek'atte böylece tekrar etmektir.

هَزِيمَةً تُعْرَفُ فِيهِمْ فصَرَخَ إبْلِيسُ أَىْ عِبادَ اللَّهِ أُخْراكُمْ فَرَجَعَتْ أُولاهُمْ فاجْتَلَدَتْ هِىَ وأُخْراهُمْ فَنَظَرَ حُذَيْفَةُ بنُ اليَمانِ فإذَا هُوَ بأَبِيهِ فقال أَى أَبى قالَتْ فَوَ اللَّهِ ما انْحَجَزُوا حتَّى قَتَلُوهُ فقال حُذَيْفَةُ غَفَرَ اللَّهُ لَكُمْ قال عُرْوَةُ فَوَ اللَّهِ ما زالَتْ فى حُذَيْفَةَ مِنْها بَقِيَّةٌ حتَّى لَقِىَ اللَّهَ *

45-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud harbinde müşrikler evvelâ bozguna uğratıldılar, bu bozgunluk onlarda biliniyordu. Bu sırada İblîs (müslümânlara):

— Ey Allah'ın kulları, arka tarafınızda bulunanlardan sakının! diye bağırdı (Bununla müslümânların birbirlerini öldürmelerini istiyordu).

Bunun üzerine öndekiler, arkadakileri müşrikler sanarak geri döndüler. Onlarla arkadakiler arasında çetin bir vuruşma oldu. Bu sırada Huzeyfe ibnu'l-Yemân baktı ki, orada babası var ve müslümânlar onu müşriklerden sanarak öldürecekler. Huzeyfe onlara:

— O babamdır, o babamdır (öldürmeyin)! diye bağırdı.

Âişe dedi ki: Vallâhi ondan ayrılmadılar, nihâyet onu öldürdüler. Huzeyfe de (onların onu tanıyamadıkları özrünü kabûl ederek):

— ***"Allah sizleri mağfiret eylesin. (O merhamet edenlerin en merhametlisidir)"*** (Yusuf: 92) demekle yetindi.

Râvî Urve: Vallâhi Huzeyfe'de tâ Allah'a kavuşuncaya kadar babasının öldürülmesinden dolayı bir hüzün bakiyyesi mevcûd olmakta devâm edip durmuştur, dedi [52].

٤٦ــ حدّثنى يُوسُفُ بنُ مُوسٰى حدّثنا أَبُو أُسامَةَ قال حدّثنى عَوْفٌ عنْ خِلاسٍ ومُحَمَّدٍ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبىُّ ﷺ مَنْ أَكَلَ ناسِيًا وهُوَ صائِمٌ فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ فإنَّما أَطْعَمَهُ اللَّهُ وسَقاهُ *

46-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Her kim oruçlu olduğu hâlde unutarak yerse, orucunu* (bozmayıp) *tamam-*

52 Hueyfe, Yemân lakabıyle meşhûr olan Hısl veyâ Huseyl ibn Câbir el-Absî'nin oğludur. Baba-oğul Bedir harbine müşriklere verdikleri bir ahid sebebiyle katılamamışlar. Uhud harbine katılmışlar. Fakat hadîste anlatıldığı üzere, bir yanlışlıkla Yemân orada öldürülmüştür. Hâl tercemesi, *Tecrîd Ter.*, II, 382 "316" hadîsin hâşiyesinde özetlenmiştir.

Hadîsin başlığa uygunluk ciheti, Huzeyfe'nin yemîn etmesi, bir de Peygamber'in, onu tanıyamadıkları için öldürenlere serzeniş etmemesi ve bilmemezliği burada nisyân gibi saymış olmasıdır, denildi.

lasın. Çünkü ona ancak Allah yedirmiş ve içirmiştir'' buyurdu [53].

٤٧ــ حدّثنا آدَمُ بنُ أبى إياسٍ حدّثنا ابنُ أبى ذِئْبٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنِ الأعْرَجِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بن بُحَيْنَةَ قال صَلَّى بِنا النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقامَ فى الرَّكْعَتَيْنِ الأُوَلَيْنِ قَبْلَ أنْ يَجْلِسَ فَمَضَى فى صلاتِهِ فَلمَّا قَضَى صَلاتَهُ انْتَظَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ فَكَبَّرَ وسَجَدَ قَبْلَ أنْ يُسَلِّمَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ثُمَّ كَبَّرَ وسَجَدَ ثُمَّ رَفَعَ رَأسَهُ وسَلَّمَ *

47-..... Abdullah ibn Buhayne (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir defasında bize öğle namâzı kıldırdı. Bu namâzda ilk iki rek'atten sonra teşehhüde oturmaksızın -secdeden üçüncü rek'ate- kalktı ve namâzına devâm etti. (İnsanlar da O'nunla berâber namâz kılmaya devâm ettiler.) Namâzını bitirmeye yaklaşıp insanlar selâm vermesini bekledikleri sırada, oturduğu yerden tekbîr alıp selâm vermeden önce yanılma secdesi yaptı. Sonra başını secdeden kaldırdı, sonra tekrâr ***Allâhu Ekber*** diye tekbîr alıp secdeye vardı. Sonra başını kaldırıp selâm verdi [54].

٤٨ــ حدّثنى إسْحٰقُ بنُ ابْراهِيمَ سَمِعَ عَبْدَ العَزِيزِ بنَ عَبْدِ الصَمَّدِ حدّثنا مَنْصُورٌ عنْ إبْراهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّه عنه أنَّ نَبِىَّ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم صَلَّى بِهِمْ صَلاةَ الظُّهْرِ فَزادَ أوْ نَقَصَ مِنْها قال مَنْصُورٌ لا أدْرِى إبْراهِيمُ وَهِمَ أمْ عَلْقَمَةُ قال قِيلَ يارسُولَ اللَّهِ أقَصُرَتِ الصَّلاةُ امْ نَسِيتَ قال وما ذاكَ قالُوا صَلَيْتَ كَذَا وكَذَا قال فَسَجَدَ بِهِمْ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ قال هاتانِ السَّجْدَتانِ لِمَنْ لا يَدْرِي زادَ فِي صَلاتِهِ أمْ نَقَصَ فَيَتَحَرَّى الصَّوابَ فَيُتِمُّ ما بَقِىَ ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ *

48-..... Bize Mansûr, İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Alkame ibn Kays'tan; o da İbn Mes'ûd(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S)

---

53 Hattâbî: Unutmak bir zarûrettir. Zarûrî fiiller, hüküm husûsunda fâiline izâfe edilmez ve fâili bu gibi zarûrî fiillerinden dolayı muâhaze edilmez, demiştir.

54 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde unutarak birinci oturuşun terkedilmesi bulunmasıdır. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı sonlarında yanılma sucûdu bâbı'nda geçmişti.

onlara öğle namâzı kıldırdı da namâzda artma yâhud eksilme meydana geldi. Mansûr: Ben, İbrâhîm mi vehmetti yâhud Alkame mi vehmetti, bilmiyorum, demiştir.

İbn Mes'ûd dedi ki:

— Yâ Rasûlallah! Namâz kısaldı mı yâhud Sen mi unuttun? diye soruldu.

Rasûlullah:

— *"Bu soru neden?"* dedi.

Sahâbîler:

— Şöyle şöyle kıldırdın da ondan! dediler.

İbn Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah cemâate iki secde yaptırdı. Sonra:

— *"Bu iki secde, namâzında fazla yâhud eksiklik yapan kimse içindir. Bu kimse* (zihninde) *doğru olanı araştırıp* ("Doğrudur" diye verdiği karara göre) *namâzından kalan kısmı tamamlar. Sonra iki secde eder"* buyurdu [55].

٤٩ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا عَمرُو بنُ دِينارٍ أخبرنى سَعيدُ بنُ جُبَيْرٍ قال قُلْتُ لابنِ عَبَّاسٍ فقال حدّثنا أُبَيُّ بنُ كَعْب أَنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال لاتُؤَاخِذْنِى بِما نَسِيتُ ولا تُرْهِقْنِى مِنْ أَمْرِى عُسْرًا قال كانَتِ الأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيانًا * قال أَبو عَبْدِ اللَّهِ كَتَبَ إِلَيَّ مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا مُعاذُ بنُ مُعاذٍ حدّثنا ابنُ عَوْنٍ عنِ الشَّعْبِيِّ قال قال البَراءُ بنُ عازِبٍ وكان عِنْدَهُمْ ضَيْفٌ لَهُمْ فأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يَذْبَحُوا قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ لَيَأْكُلَ ضَيْفُهُمْ فَذَبَحُوا قَبْلَ الصَّلاةِ فَذَكَرُوا ذٰلِكَ للنبِيِّ صلى اللَّه عليه وسلم فأَمَرَهُ أَنْ يُعِيدَ الذَّبْحَ فقال يارسولَ اللَّهِ عِنْدِى عَناقٌ جَذَعٌ عَناقٌ لَبَنٍ هِىَ خَيْرٌ مِنْ شاتَىْ لَحْمٍ فَكانَ ابنُ عَوْنٍ يَقِفُ فى هٰذَا المكانِ عنْ حَدِيثِ الشَّعْبِيِّ ويُحَدِّثُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سِيرِينَ بِمِثْلِ هٰذا الحدِيثِ ويَقِفُ فِي هٰذَا المَكانِ ويَقُولُ لا أَدْرِي أَبَلَغَتِ الرُّخْصَةُ غَيْرَهُ أَمْ لا . رَواهُ أَيُّوبُ عنِ ابنِ سِيرِينَ عنْ أَنَسٍ عنِ النبِيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم *

55 Başlığa uygunluğu *"Unuttun mu?"* sözündedir.

Bu hadîs, geçen hadîsin ardından bir istidrâd olarak zikredilmiştir de denildi. Bunun da bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nda, "Secdeden kıbleye yönelme bâbı"nda geçmişti. Peygamber'in *"Doğruyu araştırsın"* sözü doğruya en lâyık olanı tercîh etsin demektir...

49-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a: Bize (şu âyetten yâhud mutlak olarak) tahdîs et, dedim. O da şöyle dedi: Bize Ubeyy ibn Ka'b tahdîs etti ki, kendisi Rasûlullah(S)'tan şöyle dediğini işitmiştir:

"Mûsâ o zâta: Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme, şu arkadaşlığımızda bana güçlük yükleme, dedi" (el-Kehf: 7).

Peygamber:

— *"Vâkıada Mûsâ'nın bu ilk muhâlefeti dalgınlık eseri idi. Yine gittiler..."* dedi [56].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Bana Muhammed ibn Beşşâr şöyle yazdı: Bize Muâz ibn Muâz tahdîs etti. Bize İbnu Avn tahdîs etti ki, eş-Şa'bî şöyle demiştir: el-Berâ ibn Âzib (R), yanlarında kendi konukları olduğunu, kendisi bayram namâzından dönmeden önce konukların et yemeleri için hayvanı boğazlamalarını âilesine emrettiğini söyledi. Bunun üzerine âilesi bayram namâzından önce hayvanı kestiler. Akabinde hayvanı namâzdan önce kestiklerini Peygamber'e zikrettiler. Peygamber (S) de ona, kesmeyi tekrâr etmesini emretti. O da:

— Yâ Rasûlallah! Yanımda erken doğmuş dişi bir süt oğlağı var ki, o iki et davarından daha hayırlıdır, dedi.

Râvî İbnu Avn, Şa'bî hadîsinin burasında dururdu. Ve Muhammed ibn Sîrîn'den bu hadîsin benzerini tahdîs eder de yine bu mekânda dururdu (yânî tamamlamayı terkederdi). Ve bu gelişkin dişi çebişin kurban edilmesi ruhsatı el-Berâ'dan başkasına sirâyet etti mi, etmedi mi, bilmiyorum! derdi.

Bu hadîsi Eyyûb es-Sahtıyânî, İbn Sîrîn'den; o da Enes'ten; o da Peygamber(S)'den rivâyet etmiştir.

٥٠ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الأَسْوَدِ بنِ قَيْسٍ قال سَمِعْتُ جُنْدَبًا قال شَهِدْتُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم صَلَّى يَوْمَ عِيدٍ ثُمَّ خَطَبَ ثُمَّ قال مَنْ ذَبَحَ فَلْيُبَدِّلْ مَكانَهَا ومَنْ لَمْ يَكُنْ ذَبَحَ فَلْيَذْبَحْ باسْمِ اللّهِ *

50-..... Esved ibn Kays şöyle demiştir: Ben Cundeb ibn Becelî(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben kurban bayramı günü Peygamber(S)'in huzûrunda bulundum. Bayram namâzını kıldırdı. Sonra hutbe yaptı da: *"Her kim namâzdan evvel kestiyse, onun yerine bir*

---

56 Başlığa uygunluğu, hiçbir şeyle kayıtlamaksızın, sırf unutmayı zikretmesindedir.

Bu hadîs İlim'de ve el-Kehf Sûresi tefsîrinde uzun metinlerle geçmişti. Buhârî bu hadîsten kısaltma yaparak buradaki başlığa delîl olan kısmını getirdi.

daha kessin! Her kim de kesmemişse, Allah'ın ismiyle (teberrük ederek) *kessin!''* buyurdu [57].

١٦ــ بابُ اليَمِينِ الغَمُوسِ ولاَ تَتَّخِذُوا أيْمانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِها وتَذُوقُوا السُّوءَ بِما صَدَدْتُمْ عنْ سَبِيلِ اللَّهِ ولَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ. دَخَلاً مَكْرًا وخِيانَةً

16- GAMÛS YEMÎNİ BÂBI [58]

''Yemînlerinizi aranızda hîle ve fesâda vesîle edinmeyin. Çünkü sapasağlam yerleştikten sonra bir ayak kayar ki, Allah'ın yolundan saptığınıza karşılık (dünyâda) fenâ bir azâb tadacaksınız. (Âhirette de) size büyük bir azâb olur'' (en-Nahl: 94).

***''Dahalen''*, "Mekren ve hıyâneten"dir.**

٥١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا النَّضْرُ أخبرنا شُعْبَةُ حدّثنا فِرَاسٌ قال سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال الكَبائِرُ الإشْرَاكُ باللَّهِ وعُقُوقُ الوالِدَيْنِ وقَتْلُ النَّفْسِ واليَمِينُ الغَمُوسُ *

51-..... Bize Firâs tahdîs edip şöyle dedi: Ben eş-Şa'bî'den işittim; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan ki, Peygamber (S): *''Büyük gü-*

---

57 Buhârî bunların birer rivâyetini Iydeyn'de ve Uhdıyeler'de de getirdi. İbn Hacer: Bu zebh vakti husûsunda câhil ile unutan arasında hükümdeki müsâvîliğe işârettir, iyi düşün demiştir (Kastallânî).

58 *el-Ğams,* Lams vezninde, suya daldırmak ma'nâsına ikinci bâbdan masdardır.

el-Gamûs, Sabûr vezninde, daldırıcı şeye denir. Bu münâsebetle bilerek, kasten ve haksız yere yapılan yemîne vasıf oldu. Sâhibini günâha, daha sonra cehennem ateşine daldırdığı için. Bir kavle göre, başkasının hukûkunu kat' ve ibtâl için olan yalan yemîne denilir. Şârih dedi ki: *''Gamûs yemîni yurtları bomboş bırakır''* hadîsi bundandır... Buna *''el-Masbûre Yemîni''* de denilir ki, yemîn terettüb eden adam, onun üzerine habsolunmuş olur ve o yemîni edâ edinceye kadar mahbûs olur... *(Kaamûs Ter.)*

Bu lugat bilgileri özetlenirse, geçmişe yâhud hâle âid bir iş için bile bile yalan yere yapılan yemîne *''Yemîn-i Gamûs''* denir ki, sâhibini en ağır günâha daldıran yemîn demektir. Bu en büyük günâhlardandır. Bunun günâhı keffâretle de karşılanamaz. Evleri yıkan, âileleri harâb eden bir yemîndir. Kul hakkıyle ilgili olursa, o hakkı verip halâllaşmak vâcib olur.

nâhlar: Allah'a ortak kılmak, ana-babaya isyân etmek, insan öldürmek, gamûs yemîni yapmaktır'' buyurmuştur [59].

١٧ــ بابُ قَولِ اللَّهِ تعالى إنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وأيْمانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً أُولئكَ لاَخَلاَقَ لَهُمْ فى الآخِرَةِ ولا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ ولا يَنْظُرُ إلَيْهِمْ يَوْمَ القِيامَةِ ولاَ يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ولاَ تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأيْمانِكُمْ أنْ تَبَرُّوا وتَتَّقُوا وتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ واللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ وقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ ولا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلاً إنَّ ما عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ . وأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إذَا عاهَدْتُمْ ولاَ تَنْقُضُوا الأَيْمانَ بَعْدَ تَوْكِيدِها وقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلاً

17- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Hakîkat, Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahayı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyâmet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âlu İmrân: 77);

"Allah'ı, yemînlerinizden dolayı iyilik etmenize, (fenâlıklardan) sakınmanıza, insanların arasını bulmaya engel yapmayın. Allah hakkıyle işiticidir, kemâliyle bilicidir" (el-Bakara: 224);

"Allah'ın ahdini az bir bahaya satıp değişmeyin. Allah indindeki, sizin için hayırlı olan ancak odur, eğer bilirseniz!..." (en-Nahl: 95);

"Karşılıklı muâhede yaptığınız vakit Allah'ın ahdini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yemînleri bozmayın. Üzerinize Allah'ı kefîl yapmışsınızdır. Şüphe yok ki, Allah ne yapacağınızı bilir!" (en-Nahl: 91) [60].

---

59 Gamûs yemînine "Yemîn-i Sabr", "Yemîn-i Masbûre", "Yemîn-i Fâcire" isimlerinin verildiği hadîslerde de gelmiştir: Müslim, Îmân, 47. ve 61. bâblar, "110" ve "138" rakamlı hadîsler; *Müslim Ter.*, I, 157-184-185.

60 Buhârî bu âyetleri, yemînin ehemmiyetini, Allah'a karşı bir ahd olduğunu ve şahıslara büyük sorumluluk yüklediğini bildirmekte oldukları için başlığa koymuştur.

Urda: Gergi ve mânia yâhud açıktan hedef gibi birşeye ma'rûz olup duran demektir... Yânî Allah'a çok yemîn etmeyiniz yâhud yemînleriniz bahânesiyle

٥٢ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا أَبو عَوَانَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَنْ حَلَفَ عَلى يَمِينِ صَبْرٍ يَقْتَطِعُ بِها مالَ امْرِيءٍ مُسْلِمٍ لَقِىَ اللَّهَ وهْوَ عَلَيْهِ غَضْبانُ فأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذٰلِكَ إنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وأَيْمانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلاً إلى آخِرِ الآيَةِ فَدَخَلَ الأَشْعَثُ بنُ قَيْسٍ فقال ما حَدَّثَكُمْ أَبو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ فقالُوا كَذَا وكَذَا قال فِىَّ أُنْزِلَتْ كانَتْ لِى بِئْرٌ فى أَرْضِ ابنِ عَمٍّ لِى فأَتَيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ فقال بَيِّنَتُكَ أَوْ يَمِينُهُ قُلْتُ إذًا يَحْلِفُ عَلَيْها يارسولَ اللَّهِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَنْ حَلَفَ عَلى يَمِينِ صَبْرٍ وهْوَ فِيها فاجِرٌ يَقْتَطِعُ بِها مالَ امْرِيءٍ مُسْلِمٍ لَقِىَ اللَّهَ يَوْمَ القِيامَةِ وهْوَ عَلَيْهِ غَضْبانُ *

52-..... Bize İbnu Ebî Adiyy, Şu'be'den; o da Süleymân'dan; o da Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Her kim bir müslümân kişinin* -yâhud: *bir kardeşinin- malını koparıp almak için yalan bir yemîn ederse, Allah'a, kendisine gadablı olduğu hâlde kavuşur"*.

Bunun üzerine Allah, Rasûlü'nün bu teblîğini tasdîk olarak ***"Hakîkat Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur..."*** (Âlu İmrân: 77) âyetini indirdi.

Süleymân ibn Mihrân kendi hadîsinde şöyle dedi: el-Eş'as ibn Kays meclise uğradı da:

— Ebû Abdirrahmân size ne tahdîs ediyor? diye sordu.

Oradakiler ona:

— Şöyle şöyle olan hadîsi söyledi, dediler.

---

iyilik etmenize, fenâlıktan korunmanıza, dargınları barıştırmanıza Allah'ı ortada bir engel, bir sed gibi tutmayın. Bu gibi güzel işleri yapmayacağınıza yemîn edip de Allah'ı bunlara mâni' tutmaya kalkışmayın. Evvelâ böyle yemînler etmeyin, ikinci olarak böyle hayrı terkle ilgili yemînlerinizde durmak, Allah rızâsına muvâfıktır sanmayın... (*Hakk Dîni*, I, 781).

Yaptıkları yemînlerine sâdık kalmayıp, bozanlar şu âyette pek güzel bir benzetme ile kötülenmişlerdir:

"İpliğini sağlamca büktükten sonra söküp bozan kadın gibi olmayın. Bir ümmet, diğer bir ümmetten (mal ve sayıca) ***daha çoktu diye, yemînlerinizi aranızda bir hîle ve fesâd vesîlesi edinir misiniz? Herhâlde Allah sizi bununla imtihân eder. Hakkında ihtilâfa düşmekte olduğunuz şeyi ise, O, kıyâmet gününde elbette size açıklayacaktır"*** (en-Nahl: 92).

Bunun üzerine el-Eş'as:

— Bu âyet benim hakkımda indi. Şöyle ki: Bir amca oğlumun arâzısinde bana âid bir kuyu vardı. (Bu kuyuda ihtilâf ettik.) Ben Rasûlullah'a gidip da'vâmı arzettim. Rasûlullah: "(Kuyunun sana âid olduğuna dâir) *beyyinen hazır olsun yâhud onun yemîni olur*" buyurdu. Ben: Yâ Rasûlallah! Bu takdîrde o zât bu kuyunun kendisinin olduğuna yalan yere yemîn eder, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah: *"Her kim müslümân bir kişinin malını koparıp almak için yalancı olduğu hâlde bir yemîn-i sabr üzerine* (yânî kendini yalana habseden bir yemîn üzerine) *yemîn ederse, o kimse kıyâmet gününde Allah'a, Allah kendisine gadab etmiş olduğu hâlde kavuşacaktır"* buyurdu [61].

١٨ــ بابُ اليَمِينِ فِيما لايَمْلِكُ وفى المَعْصِيَةِ وفي الغَضَبِ

18- MÂLİK OLMADIĞI ŞEY HUSÛSUNDA, MA'SİYET HUSÛSUNDA VE ÖFKE HÂLİNDE YAPILAN YEMÎN(İN HÜKMÜ) BÂBI [62]

٥٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسَى قال أَرْسَلَنِى أَصْحابِى إلى النبِىِّ صلي اللَّهُ عليه وسلم أَسْأَلُهُ الحُمْلاَنَ فقالَ واللَّهِ لا أَحْمِلُكُمْ عَلى شَىْءٍ وَوافَقْتُهُ وهْوَ غَضْبانُ فلمَّا أَتَيْتُهُ قال انْطَلِقْ إلى أَصْحابِكَ فَقُلْ إنَّ اللَّهَ أَوْ إنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ *

53-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Arkadaşlarım Eş'arîler (Tebûk seferinde) kendilerine binek ve yük hayvanı istemek üzere beni Peygamber(S)'e gönderdiler... Peygamber:

— *"Vallâhî ben sizleri hiçbir hayvana bindiremem!"* buyurdu.

O sırada ben kendisini öfkeli bir hâlde bulmuştum... (Kederli bir hâlde geri döndükten bir süre sonra ben Bilâl tarafından Peygamber'in yanına çağrıldım.) Bu sefer Peygamber'e geldiğimde bana:

— *"Arkadaşlarına git ve onlara: Allah yâhud Rasûlullah sizleri develere yükleyecektir! de!"* buyurdu.

---

61 Hadîsin bir rivâyeti 11. bâb altında 36 rakamıyle geçmişti.

Bu hadîsin pekçok fâideleri Şurb, Husûmât Kitâbları'nda geçmişti. İnşâallah Ahkâm'da da gelecektir.

Burada yemîn, sabr vasfıyle açıkça vasfedilip "Yemîn-i sabr" şeklinde gelmiştir. Başlığa uygunluğu bu bakımdandır. Buhârî, hadîs yakında geçmişken, bu ta'bîrden dolayı burada tekrar getirmiştir.

62 Buhârî bu başlıkta, kişinin mâlik olmadığı birşey hakkında yemîn etmesi, ma'siyet hakkında yemîn etmesi ve öfke hâlinde yemîn etmesinin hükmünü beyân

٥٤ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ ح وحدّثنا الحَجّاجُ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ حدّثنا يُونُسُ بنُ يَزِيدَ الأيْلِيُّ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ قال سَمِعْتُ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ وسَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ وعَلْقَمَةَ بنَ وقّاصٍ وعُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ حَدِيثِ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم حِينَ قال لَها أهْلُ الإفْكِ ماقالُوا فَبَرَّأها اللَّهُ مِمَّا قالُوا كلٌّ حدّثنى طائِفَةً مِنَ الحَدِيثِ فأنْزَلَ اللَّهُ إنَّ الَّذِينَ جاؤُا بالإفْكِ العَشْرَ الآياتِ كُلَّها فى بَرَاءَتى فقال أبو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ وكانَ يُنْفِقُ عَلى مِسْطَحٍ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ واللَّهِ لاأُنْفِقُ عَلى مِسْطَحٍ شَيْئًا أبَدًا بَعْدَ الَّذِى قال لِعائِشَةَ فأنْزَلَ اللَّهُ ولا يأتَلِ أولُو الفَضْلِ مِنْكُمْ والسَّعَةِ أنْ يُؤْتُوا أولى القُرْبَى الآيَةَ قال أبو بَكْرٍ بلى واللَّهِ إنِّى لأُحِبُّ أنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لى فَرَجَعَ إلى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِى كانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ وقال واللَّهِ لا أنْزِعُها عنْهُ أبَدًا *

54-..... Bize Yûnus ibn Yezîd el-Eylî tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle dedi: Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Kays'tan, Ubeydullah ibn Utbe'den Peygamber'in zevcesi Âişe'nin hadîsini, yânî iftirâ sâhiblerinin kendisi aleyhinde söylediklerini söyledikleri zamân, Allah'ın Âişe'yi onların dedikodularından temize çıkarıp berî kılması hadîsini işittim. Bu dört zâtın herbiri bana bu hadîsten bir kısmını tahdîs ettiler. Âişe

---

edici bir ifâde getirdi. Sonra da üç hadîs zikretti. Bu üç hadîsten herbirinden sıra ile başlıktaki konuların hükmü anlaşılır: Birinci hadîs, mâlik olmadığı birşey hakkındaki yemîndir. Bu hadîsin bir rivâyeti, bu isnâd ile Tebûk gazvesi bâbı'nın evvelinde geçmişti.

İkinci hadîs "Vallâhi ben Mıstah'a ebeden birşey infâk etmem" yemînini ihtivâ etmektedir. Bu ma'siyette yemîni terketmek hükmüne uygundur. Çünkü Ebû Bekr, Âişe aleyhindeki sözünden dolayı Mıstah'a fayda vermemeye yemîn etmişti, böylece bir tâati terke yemîn edici olmuştu. Tâati terketmeğe yapılan yemînde devâm etmek ise, nehyedilmiştir. Netîcede bu nehy, ma'siyet işlemeye yemînden evleviyet yoluyla nehy oluyor.

Buhârî bu parçayı iki senedle getirdiği uzun Ifk hadîsinden çıkarmıştır. Bu hadîs, Mağâzî, Ifk hadîsi bâbı'nda geçti.

Üçüncü hadîs de birinci hadîsin başka bir rivâyeti olup, bu da öfke hâlinde yemînin hükmünü bildirmektedir ki o da öfkeli iken yemîn ettiği şeyden, başkasının daha hayırlı olması takdîrinde yemîninden keffâretle vazgeçip, o hayırlı olanı yapmasıdır... (Aynî).

(R) şöyle demiştir: Allah ***"O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o sizin için bir hayırdır..."*** (en-Nûr: 11-21) âyetlerini; bu on âyeti indirdi. Bunların hepsi benim berâetim hakkındadır. İşte Allah benim berâetim hakkında bu âyetleri indirince, babam Ebû Bekr es-Sıddîk hısımlığından dolayı, nafaka vermekte bulunduğu Mıstah ibn Usâse hakkında:

— Kızım Âişe'ye bu iftirâyı söyledikten sonra vallâhi ben Mıstah'a ebediyyen birşey vermem! diye yemîn etti.

Bunun üzerine Allah: ***"Sizden fazîlet ve servet sâhibi olanlar hısımlarına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusûr etmesin, affetsin..."*** (en-Nûr: 22) âyetini indirdi.

Bu âyetin inmesi üzerine Ebû Bekr:

— Vallâhi ben Allah'ın beni mağfiret etmesini muhakkak severim, dedi ve Mıstah'a veregeldiği nafakayı tekrar vermeğe başladı.

Ve:

— Ben bu nafakayı ondan ebediyyen koparmam! dedi.

٥٥ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا أيُّوبُ عنِ القاسِمِ عنْ زَهْدَمٍ قال كُنَّا عِنْدَ أبى مُوسَى الأشْعَرِىِّ قال أتَيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ فى نَفَرٍ مِنَ الأشْعَرِيِّينَ فَوَافَقْتُهُ وهْوَ غَضْبانُ فاسْتَحْمَلْناهُ فَحَلَفَ أنْ لايَحْمِلَنا ثُمَّ قال واللَّهِ إنْ شاءَ اللَّهُ لا أحْلِفُ عَلى يَمِينٍ فأرَى غَيْرَها خَيْرًا مِنْها إلاَّ أتَيْتُ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وتَحَلَّلْتُها *

55-..... Zehdem ibn Mudrıb şöyle demiştir: Biz Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'nin yanında bulunuyorduk. Kendisi şöyle dedi: Ben Eş'arîler'den bir topluluk içinde Rasûlullah(S)'a geldim. Ben O'nu bu sırada öfkelenmiş hâlde buldum. Kendisinden bizleri develere yüklemesini istedik. Rasûlullah bizleri yüklemiyeceğine yemîn etti. Bir müddet sonra da:

— ***"Vallâhi inşâallah ben birşeye yemîn eder ve sonra ondan başkasını yemîn ettiğim şeyden daha hayırlı görürsem, muhakkak o hayırlı olanı yapar, yemînimi de keffâretle çözer kurtulurum"*** buyurdu.

١٩ــ بابٌ إذَا قال واللَّهِ لا أتَكَلَّمُ الْيَوْمَ فَصَلَّى أوْ قَرَأَ أوْ سَبَّحَ أوْ كَبَّرَ أوْ حَمِدَ أوْ هَلَّلَ فَهْوَ عَلى نِيَّتِهِ : وقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أفْضَلُ

الكَلامِ أَرْبَعٌ سُبْحانَ اللَّهِ والحَمْدُ لِلَّهِ ولا إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ : قال أَبُو سُفْيانَ كَتَبَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِلى هِرَقْلَ تَعالَوْا إِلى كَلِمَةٍ سَواءٍ بَيْنَنا وَبَيْنَكُمْ . وقال مُجاهِدٌ كَلِمَةُ التَّقْوٰى لا إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ

19- BÂB: BİR ŞAHIS "VALLÂHİ BUGÜN KELÂM ETMEM" DEDİĞİ VE AKABİNDE NAMÂZ KILDIĞI YÂHUD KUR'ÂN OKUDUĞU YÂHUD *"Subhânallah"* YÂHUD *"Allâhu Ekber"* YÂHUD *"el-Hamdu lillâhi"* YÂHUD *"Lâ ilâhe ille'llâhu"* DEDİĞİ ZAMÂN, BUNUN YEMÎNİ KENDİ NİYETİ ÜZERE OLUR [63]

Ve Peygamber (S):
"Kelâmın en fazîletlisi dörttür: Subhânallâhi, el-Hamdu lillâhi, Lâ ilâhe ille'llâhu, Allâhu Ekber"
buyurmuştur [64].

Ebû Sufyân: Peygamber (S) Hırakliyus'a, *"Ey kitâblılar, hepiniz bizimle sizin aranızda müsâvî bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım, O'na hiçbirşeyi ortak kılmayalım, Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabb'ler edinmeyelim..."* (Âlu İmrân: 64) **âyetini yazıp gönderdi, dedi [65].**

Mucâhid de: *"Kelimetu't-takvâ"* (el-Feth: 26), ***"Lâ ilâhe ille'llah"*****tır, demiştir [66].**

٥٦ــ حدّثنا أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ عنْ أَبِيهِ قال لَمَّا حَضَرَتْ أبا طالِبِ الوَفاةُ جاءَهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال قُلْ لا إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ كَلِمَةً أُحاجُّ لَكَ بِها عِنْدَ اللَّهِ *

56-..... Müseyyeb ibn Hazen (R) şöyle demiştir: Ebû Tâlib'e ölüm alâmetleri geldiği zamân Rasûlullah (S) onun yanına girdi de:

---

63 Eğer arfî kelâmı kasdettiyse, bunları söylemekle yemînini bozmuş olmaz, eğer umûmu kasdetmişse, yemînini bozmuş olur. Hiçbirine niyet etmemişse cumhûra göre hânis olmaz.

64 Bunu en-Nesâî, Ebû Hureyre'den rivâyet etmiştir. Buhârî'nin bunu burada sevketmekten maksadı, bu gibi zikirlerin kelâm olduğu ve bunlarla hânis olacağını beyândır (Kastallânî).

65 Kelime lafzı, cüz'ün küll ma'nâsına kullanılması bâbındandır.

66 Yüce Allah, bunu, birçok kelimeleri şâmil bulunmakla berâber *"Kelime"* diye isimlendirdi.

— (Amca!) *"Lâ ilâhe ille'llâh kelimesini söyle ki, bununla Allah katında senin için hüccet getireyim"* buyurdu [67].

٥٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ حدّثنا عُمارَةُ ابْنُ القَعْقاعِ عنْ أبى زُرْعَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ كَلِمَتانِ خَفيفَتانِ عَلى اللِّسانِ ثَقِيلَتانِ فى المِيزانِ حبِيبَتانِ إلى الرَّحْمٰنِ سُبْحانَ اللَّهِ وبِحَمْدِهِ سُبْحانَ اللَّهِ العَظِيمِ *

57-..... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Subhânallâhi ve bihamdihi, Subhânallâhi'l-azîm dile hafîf, mîzânda ağır, Rahmân'a sevgili iki kelimedir"* buyurdu, demiştir.

٥٨ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الواحِدِ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ شَقِيقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللّٰه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ كَلِمَةً وقُلْتُ أُخْرٰى مَنْ ماتَ يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا أُدْخِلَ النَّارَ وقُلْتُ أُخْرٰى مَنْ ماتَ لا يَجْعَلُ لِلَّهِ نِدًّا أُدْخِلَ الجَنَّةَ *

58-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir kelime söyledi, ben de diğer bir kelime söyledim. O: *"Allah'a birşeyi menend kılarak ölen kimse ateşe girdirilecektir"* buyurdu.

Ben de şu diğer kelimeyi söyledim: "Allah'a hiçbirşeyi menend kılmayarak ölen kimse cennete girdirilir" [68].

٢٠ــ بابُ مَنْ حلَفَ أنْ لا يَدْخُلَ عَلى أهْلِهِ شَهْرًا وكانَ الشَّهْرُ تِسْعًا وعِشْرِينَ

20- AY YİRMİDOKUZ GÜNDE TAMAM OLDUĞU HÂLDE

67 Hadîs, Sahâbîlerin Fazîletleri'nin sonunda Ebû Tâlib kıssasında geçmişti.

68 Bir günâh sebebiyle ateşe girdirilse bile sonunda cennete girmesi muhakkaktır, kaçınılmazdır. İbn Mes'ûd bu sözü şunun için söylemiştir: Çünkü şirk yok olunca, o sebeble ateşe girmek de yok olur. Bu hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler'de geçti. Bu iki hadîste *"Kelime"* sözü "Kelâm" ma'nâsında kullanılmıştır.

ÂİLESİNİN YANINA BİR AY GİRMEYECEĞİNE YEMÎN EDEN KİMSE BÂBI [69]

٥٩ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ بِلالٍ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أنَسٍ قال آلى رسولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ نِسائِهِ وكانَتِ انْفَكَّتْ رِجْلُهُ فأقام فى مَشْرُبَةٍ تِسْعًا وعِشْرِينَ لَيْلَةً ثُمَّ نَزَلَ فقالُوا يارسولَ اللَّهِ آلَيْتَ شَهْرًا فقال إنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وعِشْرِينَ *

59-..... Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) âilelerinin yanlarına bir ay girmemeye yemîn etti. Ayağı da çıkmıştı. Yirmidokuz gece yüksekçe bir şerbetlikte ikaamet etti. Sonra âilelerinin yanına indi.

— Yâ Rasûlallah! Sen bir ay âilelerinin yanlarına girmemeye yemîn etmiştin? dediler.

— *"Ay, yirmidokuz da olur!"* buyurdu [70].

٢١ــ بابٌ إنْ حَلَفَ أنْ لايَشْرَبَ نَبِيذًا فَشَرِبَ طِلاءً أوْ سَكَرًا أوْ عَصِيرًا لَمْ يَحْنَثْ فى قَوْلِ بَعْضِ النَّاسِ ولَيْسَتْ هٰذِهِ بأنْبِذَةٍ عِنْدَهُ

21- BÂB: NEBÎZ İÇMEMEYE YEMÎN EDEN KİMSE, TILÂ' YÂHUD SEKER YÂHUD ASÎR DENİLEN İÇKİLERİ İÇSE, İNSANLARIN BÂZISININ KAVLİNDE (EBÛ HANÎFE'NİN KAVLİNDE) -BUNLAR ONUN YANINDA NEBÎZLERDEN OLMADIKLARI İÇİN- YEMÎNİNDE HÂNİS OLMAZ [71]

٦٠ــ حدّثنى عَلِيٌّ سَمِعَ عَبْدَ العَزِيزِ بنَ أبى حازِمٍ أخبرَنى أبى عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ أنَّ أبا أُسَيْدٍ صاحِبَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أعْرَس فَدَعا

---

69 Sonra yirmidokuzda âilesinin yanına girse, o zât ittifâkla yemîninden dönmüş olmaz.

70 Bu hadîs Oruç ve Îlâ'da da geçti.

71 Burada zikredilen içecekler hakkında Eşribe Kitâbı'nda bilgiler verilmişti.

Hadîsteki *"İnkâ'"* lâfzı da kuru üzüm ve hurmayı ıslatarak hoşaf ve şırâ yapmaktır. Gece ıslatılırsa gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi ve tahammur ettirilmezdi. Bu cihetle şırâ ve hoşaf makûlesi meşrûbât, İmâm Ebû Hanîfe'ye göre kükreyip, kükremesi şiddet kazanarak üzerindeki kaymağını tortusuna atmadıkça tahammur etmez.

النبيُّ ﷺ لِعُرْسِهِ فَكانَتِ العَرُوسُ خادِمَهُمْ فقال سَهْلٌ لِلْقَوْمِ هَلْ تَدْرُونَ ما سَقَتْهُ قال أَنْقَعَتْ لهُ تَمْرًا فى تَوْرٍ مِنَ اللَّيْلِ حتَّى أَصْبَحَ عَلَيْهِ فَسَقَتْهُ إِيَّاهُ *

60-..... Bana babam, Ebû Hâzım, Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle haber verdi: Peygamber(S)'in sahâbîsi olan Ebû Useyd, evlendi de Peygamber'i düğün aşına da'vet etti. Yeni gelin olan karısı da da'vetlilere hizmet etmekte idi. Sehl, kendilerine hadîs söylemekte olduğu topluluğa:

— Sizler o gelinin Peygamber'e ne içirdiğini bilir misiniz? diye sordu da şöyle dedi:

— Kadın geceden tevr denilen bir kap içinde bir mikdâr hurma ıslattı, sabâh olunca işte bu tatlı şırayı O'na içirdi [72].

٦١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا إِسْمٰعِيلُ بنُ أبى خالِدٍ عنِ الشَّعْبِىِّ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما عنْ سَوْدَةَ زَوْجِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قالَتْ ماتَتْ لَنا شاةٌ فَدَبَغْنا مَسْكَها ثُمَّ مازِلْنا نَنْبِذُ فِيهِ حتَّى صارَتْ شَنًّا *

61-..... Peygamber(S)'in zevcesi Sevde (R) şöyle demiştir: Bizim bir davarımız vardı, öldü, biz de onun derisini tabakladık. Sonra biz o tabaklanmış derinin içinde eskiyinceye kadar nebîz şırası kurmakta devâm ettik.

٢٢ــ بابٌ إِذَا حَلَفَ أنْ لا يَأْتَدِمَ فأَكَلَ تَمْرًا بِخُبْزٍ وما يَكُونُ مِنَ الأُدْمِ

22- BÂB: BİR ŞAHIS KATIK YEMEMEYE YEMÎN EDER DE EKMEKLE HURMA YERSE (KATIK YEMİŞ OLUR MU) VE HANGİ ŞEYLER KATIKTAN SAYILIR? [73]

٦٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ

72 Bunun bir rivâyeti Eşribe, "Nebîz kurma bâbı"nda geçti.

73 Buhârî, başlıktaki bu iki sorunun cevâbı olan hükmü, hükümleri nasslardan çıkarıcı olan kimseye bırakarak zikretmedi.

عابس عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ ما شَبِعَ آلُ مُحَمَّد صلى اللَّه عليه وسلم مِنْ خَبْز بُرٍّ مَأْدُومٍ ثَلاثَةَ أيَّامٍ حتَّى لَحِقَ باللَّهِ * وقال ابنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ عنْ أبيهِ أنَّهُ قال لِعائِشَةَ بِهٰذا *

62-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdurrahmân ibn Âbis'ten; o da babası Âbis ibn Rabîa en-Nahaî'den tahdîs etti ki, Âişe (R):

— Muhammed'in âilesi, kendisi Allah'a kavuşuncaya kadar üç gün üst üste katıklandırılmış buğday ekmeğinden karnını doyurmadı, demiştir.

İbn Kesîr şöyle dedi: Bize Sufyân haber verdi. Bize Abdurrahmân, babasından tahdîs etti ki, Âbis, Âişe'ye bu hadîsi söylemiştir (yânî Âişe'ye kavuştuğu zamân bunu kendisinden sormuştur) [74].

٦٣ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحٰقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى طَلْحَةَ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ قال قال أبو طَلْحَةَ لِأُمِّ سُلَيْمٍ لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ضَعِيفًا أعْرِفُ فِيهِ الجُوعَ فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَىْءٍ فقالَتْ نَعَمْ فأخْرَجَتْ أقْراصًا مِنْ شَعِيرٍ ثُمَّ أخَذَتْ خِمارًا لَها فَلَفَّتِ الخُبْزَ بِبَعْضِهِ ثُمَّ أرْسَلَتْنِى إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَذَهَبْتُ فَوَجَدْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ فى المَسْجِدِ ومَعَهُ النَّاسُ فَقُمْت عَلَيْهِمْ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أرْسَلَكَ أبو طَلْحَةَ فَقُلْتُ نَعَمْ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ لِمَنْ مَعَهُ قُومُوا فانْطَلَقُوا وانْطَلَقْتُ بَيْنَ أيدِيهِمْ حتَّى جِئْتُ أبا طَلْحَةَ فأخْبَرْتُهُ فقال أبو طَلْحَةَ يا أُمَّ سُلَيْمٍ قَدْ جاءَ رسولُ اللَّهِ ﷺ ولَيْسَ عِنْدَنا مِنَ الطَّعامِ ما نُطْعِمُهُمْ فقالَتِ اللَّهُ ورَسولُهُ أعْلَمُ فانْطَلَقَ أبو طَلْحَةَ حتَّى لَقِىَ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فأقْبَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وأبو طَلْحَةَ مَعَهُ حتَّى دَخَلاَ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ هُلمِّى ياأمَّ سُلَيْمٍ ما عِنْدَكِ فأتَتْ بذٰلِكَ الخُبْزِ قال فأمَرَ

74 Kirmânî, bu hadîs başlığa nasıl delâlet etmiştir? dedi de sonra şöyle cevâb verdi: Hurma, azıklarının çoğu olup Rasûlullah'ın evinde mevcûd olduğu ve onlar hurmadan doymuş olunca bundan ekmekle hurma yemenin katıkla ekmek yemek olmadığı bilindi yâhud da hadîsi bu bâbda ednâ mulâbese, yânî en az ilgi bulunduğu için zikretmiştir ki, o da "Me'dûm (= Katıklanmış)" lafzıdır, başka şey zikretmemiştir... (Aynî, Kastallânî).

رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بِذٰلِكَ الخُبْزِ فَفُتَّ وعَصَرَتْ امُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً لَها فأدَمَتْهُ ثُمَّ قال فِيهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ ما شاءَ اللَّهُ أنْ يَقُولَ ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأذِنَ لَهُمْ فأكَلُوا حتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأذِنَ لَهُمْ فأكَلُوا حتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأكَلَ القَوْمُ كُلُّهُمْ وشَبِعُوا والقَوْمُ سَبْعُونَ أوْ ثَمانُونَ رَجُلاً *

63-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Talha, Ümmü Suleym'e hitâben:

— Ben bu defa Rasûlullah(S)'ın sesini zayıf olarak işittim, kendisinde bir açlık olduğunu biliyorum, yanında yiyecek birşey var mı? dedi.

Ümmü Suleym:

— Evet var, dedi ve arpadan yapılmış birkaç tâne ekmek külçesi çıkardı.

Sonra kendi baş örtüsünü aldı da onun bir kısmı ile ekmekleri sarıp dürdü. (Sonra bohçayı benim elbisemin altına gizledi.) Sonra beni Rasûlullah'ın yanına gönderdi. Ben de gittim. Rasûlullah'ı mescidde oturur hâlde buldum. Berâberinde insanlar vardı. Ben onların yanına varıp dikildim. Rasûlullah (S):

— *"Seni Ebû Talha mı gönderdi?"* diye sordu.

Ben:

— Evet, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah berâberinde bulunanlara hitâben:

— *"Kalkınız!"* buyurdu.

Onlar da kalkıp yürüdüler, ben de aralarında yürüdüm. Nihâyet Ebû Talha'ya geldim ve durumu ona haber verdim. Ebû Talha, (annem) Ümmü Suleym'e:

— Yâ Ümme Suleym! Rasûlullah insanlarla gelmektedir. Hâlbuki yanımızda onları doyurabileceğimiz birşey yoktur, dedi.

Ümmü Suleym:

— Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedi.

Müteâkıben Ebû Talha gitti, nihâyet Rasûlullah'a kavuştu. Rasûlullah, Ebû Talha ile berâber geldi ve ikisi içeriye girdiler. Rasûlullah:

— *"Yâ Ümme Suleym! Yanında ne varsa getir!"* buyurdu.

O da bu ekmekleri getirdi.

Enes dedi ki: Rasûlullah emretti, bu ekmekler parmak ile küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Suleym bunun üzerine kendine âid yağ tulumundan biraz yağ sıktı ve onu bulayıp katık yaptı. Sonra Ra-

sûlullah o katık hakkında Allah'ın söyletmek istediği şeyleri söyledi (yânî duâ etti). Sonra:

— *"On kişi için izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler ve sonra dışarı çıktılar. Sonra:

— *"On kişiye daha izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yediler. Sonra dışarı çıktılar. Rasûlullah:

— *"On kişiye daha izin ver!"* buyurdu.

Nihâyet böylece topluluğun hepsi de yediler ve doydular. Hâlbuki bu topluluk yetmiş yâhud seksen kişi idi [75].

٢٣ــ بابُ النِّيَّةِ فى الأيمانِ

23- YEMÎNLERDE NİYET(İN ESÂS OLDUĞU) BÂBI

٦٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ قال سَمِعْتُ يَحْيٰى ابنَ سَعِيدٍ يَقُولُ أخبرنى مُحَمَّدُ بنُ إبْراهِيمَ أنَّهُ سَمِعَ عَلْقَمَةَ بنَ وَقَّاصٍ اللَّيْثِىَّ يَقُولُ سَمِعْتُ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللّٰه عنه يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ إنَّما الأعْمالُ بالنِّيَّةِ وإنما لامْرِيءٍ ما نَوٰى فَمَنْ كانَت هِجْرَتُهُ إلى اللّٰهِ ورسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إلى اللّٰهِ ورسُولِهِ ومَنْ كانَتْ هِجْرَتُهُ إلى دُنْيا يُصِيبُها أوِ امْرَأةٍ يَتَزَوَّجُها فَهِجْرَتُهُ إلى ما هاجَرَ إلَيْهِ *

64-..... Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ameller*(in kıymeti) *ancak niyete göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise, eline geçecek olan ancak odur. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne varıcıdır. Her kimin de hicreti nâil olacağı dünyâya* (dünyâ malına) *veyâ evleneceği bir kadından dolayı ise, onun hicreti de, hicretine sebeb olan şeyedir"* [76].

---

75 Bu hadîs, Peygamberlik Alâmetleri'nden bir alâmettir. Bunda Ümmü Suleym için de büyük bir menkabe vardır. Buhârî bunu Namâz, Alâmâtu'n-Nübüvve, Et'ime Kitâbları'nda da getirdi. Müslim de birkaç rivâyetini Eşribe'de getirmiştir. *Müslim Ter.*, VI, 268-273 "2040".

Hadîsin başlığa uygunluğu "Edemethu = O yağı parçalanmış ekmeklere bulaştırıp karıştırarak katık yaptı" sözünden alınır. Buna göre ancak yağlı ve etli şeyler katık olmaktadır.

76 Buhârî bu çok mühim olan niyet hadîsini *el-Câmi'u's-Sahîh*'inin yedi yerinde

٢٤ــ بابٌ إذَا أهْدَى مالَهُ عَلى وَجْهِ النَّذْرِ والتَّوْبَةِ

24- BÂB: BİR ŞAHIS MALINI NEZR VEYÂ TEVBE VECHİ ÜZERE HEDİYE VE SADAKA ETTİĞİ ZAMÂN (BUNU YERİNE GETİRDİĞİ YÂHUD TA'LÎK ETTİĞİNDE, BU NÂFİZ OLUR MU, OLMAZ MI)? [77]

٦٥ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ أخبرنى يُونُسُ عنْ ابنِ شِهابٍ أخبرنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَبْدِ اللّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ وكان قائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِىَ قال سَمِعْتُ كَعْبَ بنَ مالِكٍ فى حَدِيثِهِ وعَلى الثَّلاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا فقال فى آخِرِ حَدِيثِهِ إنَّ مِنْ تَوْبَتِى أنِّي أنْخَلِعُ مِنْ مالِى صَدَقَةً إلى اللّهِ ورسُولِهِ فقال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم أمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ *

---

başka başka senedler ve küçük lafız farklarıyle getirdi. Kitâbına da birinci hadîs olarak bununla başladığı görülmüş ve orada bâzı bilgiler verilmişti. Geçtiği yerler şöyledir:

a. 1-Bed'u'l-Vahy, 1. hadîs;
b. 2-Îmân, 41. bâb;
c. 49-Itk, 6. bâb;
d. 63-Menâkıbu'l-Ensâr, 45. bâb;
e. 67-Nikâh, 5. bâb;
f. 83-Eymân ve'n-Nuzûr, 23. bâb;
g. 90-Hıyel, 1. bâb. (*el-Lu'lüü ve'l-Mercân* mukaddimesi).

Buradaki lafızla olanı Müslim, Kitâbu'l-İmâre, 45. bâbda getirmiştir. *Fethu'l-Bârî*'de İbn Hacer şöyle dedi: Hadîsin bu başlıkta zikredilmesi sebebi, yemînin ameller cümlesinden olduğu ve bununla lafızların zamân ve mekân bakımından niyete tahsîs ve istidlâl edilmesidir. Hernekadar lafızda bunu gerektiren birşey bulunmasa da. Meselâ bir ay veyâ bir sene Zeyd'in evine girmeyeceğine yemîn eden yâhud Zeyd'le konuşmayacağına yemîn eden ve başka yerde değil de evinde konuşmamayı irâde eden kimse, birinci şıkta bir ay sonra veyâ bir yıl sonra girse, ikinci şıkta ise başkasının evinde onunla konuşsa hânis olmaz (yânî yemînini bozmuş olmaz)... (Kastallânî).

77 Buhârî buraya kadar Yemînleri zikredip tamamlayınca, buradan i'tibâren Nezr bâblarına başladı.

Nezr, başta da kısaca bildirildiği üzere, ahd ve adak demektir, ki bir kimsenin üzerine vâcib olmayan hayırlı bir işi kendine vâcib kılarak yapayım diye taahhüd etmesidir. Aynı zamânda adanan şey ma'nâsına da isim olur. Kur'ân-ı Kerîm'de *Nezr* hakkında âyetler vardır: ***"Nafakadan ne harcadınız yâhud adaktan ne adadınızsa, muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiçbir yardımcıları yoktur"*** (el-Bakara: 270); ***"Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atîk'ı tavâf etsinler"*** (el-Hacc: 29); ***"Mü'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler vardır..."*** (el-Ahzâb: 23); ***"Onlar adağını yerine getirirler..."*** (ed-Dehr: 7).

65-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik haber verdi. Bu Abdullah, babası Ka'b ibn Mâlik'in gözleri görmez olduğu zamân oğulları arasında onun yedicisi idi.

Abdullah: Ben, babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten -Tebûk gazvesinde geri kalması kıssası hakkındaki uzun- hadîsini işittim:

"(Savaştan) ***geri bırakılan*** (ve haklarındaki hüküm geciken) ***üç kişiye*** (tevbelerini kabûl etti- Âyet: 106-) ***yeryüzü bunca genişliğine rağmen, onlara dar gelmiş, vicdânları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihâyet Allah'tan, yine Allah'tan başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar. Sonra Allah onları da eski hâllerine dönsünler diye tevbeye muvaffak buyurdu...***" (et-Tevbe: 118) âyetinin şükrü olmak üzere hadîsinin sonunda:

— (Yâ Rasûlallah!) Allah ve Rasûlü'nün rızâsı yolunda hâlis bir sadaka olmak üzere malımın hepsinden sıyrılıp çıkmam tevbemdendir (yânî malımın hepsini sadaka etmek istiyorum), dedi.

Rasûlullah (S):

— "(Hayır!) *Malının bir kısmını kendinde tutup alıkoy, bu senin için daha hayırlıdır*" buyurdu [78]...

٢٥ــ بابٌ إذَا حَرَّمَ طَعامَهُ. وقَوْلُهُ تعالى يا أيُّها النبيُّ لِمَ تُحَرِّمُ ما أحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضاةَ أزْواجِكَ واللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أيْمانِكُمْ . وقَوْلُهُ لا تُحَرِّمُوا طَيِّباتِ ما أحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ

25- BÂB: BİR ŞAHIS BİR YEMEĞİ KENDİNE HARÂM KILDIĞI ZAMÂN? [79]

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:

"Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak, Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin kendine harâm ediyorsun? (Bununla berâber üzülme;) Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Allah

---

78 Hadîsin tamâmı Mağâzî, "Tebûk gazvesi bâbı"nda geçti. Buradaki kısmın başlığa uygunluğu hakkında şöyle denilir: Maldan sıyrılıp çıkmak isteği ve kararı, bunu yapmayı taahhüd ma'nâsınadır. Bu taahhüdde de nezr ma'nâsı vardır... (Aynî).

79 "Şu yemek yâhud şu içecek bana harâm olsun" demek sûretiyle, veyâ "Ben şu yemeği yememeğe yâhud şu içeceği içmemeğe Allah için nezrettim" demek sûretiyle. Buhârî âdeti üzere cevâbı zikretmedi. Cevâb, bu nezr yemîn olur ve bunu bozduğunda üzerine yemîn keffâreti vâcib olur (Aynî).

yemînlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz kılmıştır... " (et-Tahrîm: 1-2).
"Ey îmân edenler, Allah'ın size halâl ettiği o en temiz ve güzel şeyleri (nefsinize) harâm kılmayın. Haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez"
(el-Mâide: 87) [80].

٦٦ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا الحَجَّاجُ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ قال زَعَمَ عَطاءٌ أنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ بنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ سَمِعْتُ عائِشَةَ تَزْعُمُ أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم كانَ يَمْكُثُ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ ويَشْرَبُ عِنْدَها عَسَلاً فَتَواصَيْتُ أنا وحَفْصَةُ أنَّ أيَّتنا دَخَلَ عَلَيْها النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم فَلْتَقُلْ إنِّي أجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغافِيرَ أكَلْتَ مَغافِيرَ فَدَخَلَ عَلى إحْداهُما فَقالَتْ ذٰلِكَ لَهُ فقال لا بَلْ شَرِبْتُ عَسَلاً عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ ولَنْ أعُودَ لَهُ فَنَزَلَتْ يا أيُّها النبيُّ لِمَ تُحَرِّمُ ما أحَلَّ اللَّهُ لَكَ إنْ تَتُوبا إلى اللَّهِ لِعائِشَةَ وحَفْصَةَ وإذْ أسَرَّ النبيُّ إلى بَعْضِ أزْواجِهِ حَدِيثاً لِقَوْلِهِ بَلْ شَرِبْتُ عَسَلاً * وقال لِي إبْرَاهِيمُ بنُ موسى عنْ هِشَامٍ ولَنْ أعُودَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ فَلا تُخْبِرِي بِذٰلِكِ أحَدًا *

66-..... Bize Haccâc ibn Muhammed el-Mıssîsî tahdîs etti ki, İbn Curecy şöyle demiştir: Atâ ibn Ebî Rebâh, Ubeydu'bnu Umeyr'den şöyle derken işittiğini söyledi: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S), Zeyneb bintu Cahş'ın yanında eğlenir ve onun yanında bal şerbeti içerdi. Bunun üzerine ben ve Hafsa, birbirimizle şöyle sözleştik: Peygamber (S) ikimizden hangimizin yanına girerse: "Ya Rasûlallah! Megâfîr mi yedin; Sen'de megâfîr kokusu duyuyorum?" desin diye söz birliği yaptık. İkimizden birimizin yanına girince, O'na bu sözü söyledi. Peygamber:

— *"Hayır, ben megâfîr yemedim. Yalnız Zeyneb bintu Cahş'ın yanında bal şerbeti içmiştim. Artık bir daha onu içmem!"* diye yemîn etti.

---

80 Buhârî bu iki âyeti, başlıkta zikrettiği mübâh olan birşeyi harâm kılmanın yemîn olduğuna ve bozulduğunda bunda keffâret olduğuna işâret etmek için getirmiştir. Nitekim Müslim de Ukbe ibn Âmir'den: Rasûlullah: *"Nezrin keffâreti, yemîn keffâretidir"* buyurdu, diye rivâyet etmiştir: *Müslim Ter.*, V, 200-201 "1645".

Bunun üzerine: ***"Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin kendine harâm ediyorsun... Eğer her ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz*** (ne alâ), ***çünkü hakîkaten sizin kalbleriniz kaymıştır. Onun aleyhinde birbirinize arka verirseniz, hiç şübhesiz Allah bizzât onun yardımcısıdır, Cebrâîl de, mü'minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de ona yardımcıdır..."*** (et-Tahrîm: 1-5) âyetleri indi. Bu ***"Eğer ikiniz tevbe ederseniz"*** kavlindeki hitâb, Âişe ile Hafsa'yadır. Buradaki ***"Hani Peygamber zevcelerinden gizli bir söz söylemişti..."*** (Âyet: 3) fıkrası da, Peygamber'in: Hafsa'ya: *"Fakat ben bal şerbeti içmiştim, artık onu bir daha içmem!"* dediği ve bunun gizli kalmasını istediği sözüne işârettir.

Buhârî geçen senedle şöyle dedi: Ve bana İbrâhîm ibn Mûsâ, Hişâm ibn Yûsuf'tan: *"Bir daha bal şerbeti içmem. İşte yemîn de ettim. Artık sakın bunu başka bir kimseye haber verme!"* diye tenbîh buyurdu, diye söyledi [81].

٢٦ــ بابُ الوَفاءِ بالنَّذْرِ . وقَوْلِهِ تعالى يُوفُونَ بالنَّذْرِ

26- NEZRİ İŞLEMEYE VEFÂ ETMEK VE YÜCE ALLAH'IN *"Onlar adağını yerine getirirler..."* (ed-Dehr: 7) KAVLİ BÂBI [82]

٦٧ــ حدّثنا يَحْيى بنُ صالِحٍ حدّثنا فُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا سَعِيدُ ابنُ الحارِثِ أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ أوَلَمْ يُنْهَوْا عن النَّذْرِ إنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال إنَّ النَذْرَ لا يُقَدِّمُ شَيْئًا ولا يؤَخِّرُ وإنَّما يُسْتَخْرَجُ بالنَّذْرِ مِنَ البَخِيلِ *

67-..... Bize Saîd ibnu'l-Hâris tahdîs etti ki, kendisi İbn Umer(R)'den işitmiştir; o şöyle diyordu:

— Onlar nezretmekten nehyolunmadılar mı? Şübhesiz Peygam-

81 Hadîs bu isnâd ve metinle Talâk'ta geçmişti.

82 Nezr, tâatle ilgili olduğu zamân vefâ etmenin vucûbu üzerinde icmâ sâbit olmuştur. Çünkü Yüce Allah ***"Ey îmân edenler, bağlandığınız ahidleri yerine getiriniz"*** (el-Mâide: 1) buyurmuştur.

ber (S) şöyle buyurdu: *"Muhakkak ki, nezr, hiçbirşeyi mukadderin önüne geçirmez, kaderden geriye de bırakmaz. Ancak nezr sebebiyle cimriden* (fakîrler lehine) *mal çıkarılır"*.

٦٨ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيٰى حدّثنا سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ ابنُ مُرَّةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ نَهٰى النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنِ النَّذْرِ وقال إنَّهُ لا يَرُدُّ شَيْئًا ولٰكِنَّهُ يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ البَخِيلِ *

68-..... Bize Abdullah ibnu Murre, Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) nezrden nehyetmiş ve: *"Şu muhakkak ki, nezr hiçbirşeyi geri çevirmez. Lâkin nezr sebebiyle cimri kimseden mal çıkarılır"* buyurmuştur.

٦٩ــ حدّثنا أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أَبو الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قال قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم لا يَأْتِي ابنَ آدَمَ النَّذْرُ بِشَيْءٍ لَمْ يَكُنْ قُدِّرَ لَهُ ولٰكِنْ يُلْقِيهِ النَّذْرُ إلى القَدَرِ قَدْ قُدِّرَ لَهُ فَيَسْتَخْرِجُ اللَّهُ بِهِ مِنَ البَخِيلِ فَيُؤْتِينِي عَلَيْهِ ما لَمْ يَكُنْ يُؤْتِي عَلَيْهِ مِنْ قَبْلُ *

69-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Nezr, Âdem oğluna, kendisine takdîr edilmemiş birşey getirmez. Lâkin nezr onu kendisi için takdîr edilmiş olan kadere sürükler. Ve bu nezr sebebiyle Allah cimriden mal çıkarır. Artık o kimse, nezrine sebeb olan iş üzerine, daha önceden vermez olduğu malı getirip verir"* [83].

٢٧ــ بابُ إثْمِ مَنْ لا يَفِي بالنَّذْرِ

27- YAPTIĞI NEZRİ YERİNE GETİRMEYEN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI

٧٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ يَحْيٰى عنْ شُعْبَةَ قال حدثني أَبو جَمْرَةَ حدّثنا زَهْدَمُ بنُ مُضَرِّبٍ قال سَمِعْتُ عِمْرانَ بنَ حُصَيْنٍ يُحَدِّثُ عنِ النبيِّ صلى اللَّه

83 Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri Kader Kitâbı'nda geçmişti.

عليه وسلم قال خَيْرُكُمْ قَرْنِى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قال عِمْرانُ لاأَدْرِى ذَكَرَ ثِنْتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا بَعْدَ قَرْنِهِ ثُمَّ يَجِىءُ قَوْمٌ يَنْذِرُونَ ولا يَفُونَ ويَخُونُونَ ولا يُؤْتَمَنُونَ ويَشْهَدُونَ ولا يُسْتَشْهَدُونَ ويَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ *

70-..... Zehdem ibnu Mudarrıb tahdîs edip şöyle dedi: Ben İmrân ibn Husayn(R)'dan işittim; o, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu:

— *"Sizin en hayırlılarınız, benim içinde bulunduğum nesildir. Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra onlara yakın olanlardır".*

İmrân: Peygamber (S) kendi asrından sonra hayırlı karn olarak iki karn mı, yoksa üç karn mı zikretti, bilmiyorum, demiştir.

Peygamber devâmla:

— *"Sonra bir kavim gelir ki, onlar nezrederler ve nezrlerini yerine getirmezler; hıyânet ederler ve kendilerine i'timâd edilmez; bunlar şâhidlik yapmaları istenmediği hâlde şâhidlik ederler. Bunlar arasında* (bol bol yemek içmek hayâtın gâyesi olduğundan) *şişmanlık ve semizlik meydana çıkacaktır"* [84].

٢٨ــ بابُ النَّذْرِ فى الطَّاعَةِ . وما أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فإنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وما لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصارٍ

28- TÂAT YOLUNDA NEZR VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Nafakadan her ne harcadınız yâhud adaktan ne adadınızsa, muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiçbir yardımcıları yoktur"

(el-Bakara: 270)

٧١ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا مالِكٌ عنْ طَلْحَةَ بنِ عَبْدِ المَلِكِ عنِ القاسِمِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها عنِ النبىِّ ﷺ قال مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ ومَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فلا يعْصِهِ *

84 Başlığa uygunluğu *"...Onlar nezrederler ve nezrlerini yerine getirmezler..."* sözünde olduğu açıktır. Bunun bâzı rivâyetleri Cihâd, Fadâil, Rikaak'ta da geçmişti.

71-..... Bize Mâlik, Talha ibn Abdilmelik'ten; o da el-Kaasım'-dan; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her kim Allah'a itâat etmeyi nezrederse, Allah'a itâat etsin. Her kim de Allah'a karşı ma'siyet işlemeyi nezrederse, sakın Allah'a âsî olmasın!"* buyurmuştur [85].

٢٩ــ بابٌ إذَا نَذَرَ أوْ حَلَفَ أنْ لا يُكَلِّمَ إنْسانًا في الجاهِلِيَّةِ ثمَّ أسْلَمَ

29- BÂB: BİR ŞAHIS İSLÂM'A GİRMEDEN ÖNCE BİR İNSANLA KONUŞMAMAYA NEZR VEYÂ YEMÎN ETSE DE SONRA İSLÂM'A GİRSE (ÜZERİNE VEFÂ VÂCİB OLUR MU YÂHUD OLMAZ MI)?

٧٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أبُو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ عُمَرَ قال يارسولَ اللَّهِ إنِّى نَذَرْتُ فى الجاهِلِيَّةِ أنْ أعْتَكِفَ لَيْلَةً فى المَسْجِدِ الحَرامِ قال أوْفِ بِنذْرِكَ *

72-..... Bize Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'-den haber verdi ki, Umer (R):

— Yâ Rasûlallah! Ben Câhiliyet devrinde Mescidi Harâm'da bir gece i'tikâf etmeyi nezretmiştim (ne yapayım)? dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Nezrini yerine getir!"* buyurdu [86].

٣٠ــ بابُ مَنْ ماتَ وعَلَيْهِ نَذْرٌ وأمَرَ ابنُ عُمَرَ امْرَأةً جَعَلَتْ أُمُّها عَلى نَفْسِها صَلاةً بِقُباءٍ فقال صَلِّى عَنْها . وقال ابنُ عَبَّاسٍ نَحْوَهُ

---

85 Ma'nâ şudur: Kim Allah'a tâat yapmayı nezrederse, yaptığı nezrini yerine getirmesi üzerine vâcib olmuştur. Allah'a isyân etmeyi nezredene ise, nezrini yerine getirmesi harâmdır. Çünkü nezrin şer'î anlamı mübâh olan şeyi kendisine vâcib kılmaktır. Bu ise ancak tâatlerde gerçekleşir. Ma'siyetlere gelince, onlarda mübâh birşey yoktur ki, nezri yerine getirmek vâcib olsun, Bu sebeble ma'siyetlerde nezr tahakkuk etmez... (Kastallânî).

86 Başlığa uygunluğu *"Nezrini yerine getir"* sözünden alınır. Çünkü bu söz, kâfirin nezrinin sahîh olduğuna, İslâm'a girdiğinde buna vefâ etmek gerektiğine delâlet eder. Bu konuda bâzı farklı görüşler de vardır.

30- ÜZERİNDE BİR NEZR OLDUĞU HÂLDE ÖLEN KİMSE BÂBI

İbn Umer, annesi Kubâ'da namâz kılmayı nezretmiş olan bir kadına: Annen adına bu namâz nezrini yerine getir! diye emretmiştir.
İbn Abbâs da İbn Umer'in sözü gibi söylemiştir [87].

٧٣ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ أخْبَرَهُ أنَّ سَعْدَ بنَ عُبادَةَ الأنْصارِيَّ اسْتَفْتَى النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم فى نَذْرٍ كان عَلى أُمِّهِ فَتُوُفِّيَتْ قَبْلَ أنْ تَقْضِيَهُ فأفْتاهُ أنْ يَقْضِيَهُ عَنْها فَكانَتْ سُنَّةً بَعْدُ *

73-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Sa'd ibn Ubâde el-Ensârî, anasının üzerinde bir nezr olduğunu, fakat bunu yerine getiremeden vefât ettiğini Peygamber(S)'e söyleyip fetvâ istedi. Peygamber de ona: Anası adına o nezri kazâ edip yerine getirmesi fetvâsını verdi.

ez-Zuhrî: Bu (yânî vârisin mevrûs üzerindeki nezri ödemek) tûnde meşrû' bir kaanûn oldu, demiştir [88].

٧٤ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى بِشْرٍ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنهما قال أتَى رَجُلٌ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال لهُ إنَّ أُخْتِى قَدْ نَذَرَتْ أنْ تَحُجَّ وإنها ماتَتْ فقال النبيُّ ﷺ لَوْ كان عَلَيْها دَيْنٌ أكُنْتَ قاضِيَهُ قال نَعَمْ قال فاقْضِ اللّهَ فَهُوَ أحَقُّ بالقَضاءِ *

74-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:

— Kızkardeşim hacc yapmayı nezretmişti, nezrini yerine getiremeden vefât etti, dedi.

Peygamber:

— *"Şâyet kırkardeşinin üzerinde bir borç olaydı sen o borcu öder miydin?"* buyurdu.

---

87 İbn Umer ve İbn Abbâs'ın bu sözlerini Mâlik, *Muvatta'*da rivâyet etmiştir. İbn Umer'in bu emri, başlıktaki hükmü açıklamaktadır. Bu konuda fakîhler arasında bâzı görüş ayrılıkları vardır.

88 Bu hadîs ve sonunda nakledilen Zuhrî'nin sözü de başlıktaki hükmü açıklamaktadır.

O zât:
— Evet öderdim, dedi.
Peygamber:
— *"Öyleyse Allah'a olan borcu da öde, Allah hakkı ödenmeye daha haklıdır"* buyurdu [89].

٣١ــ بابُ النَّذْرِ فِيما لا يَمْلِكُ وفى مَعْصِيَةٍ

31- MÂLİK OLMAYACAĞI ŞEY HAKKINDAKİ NEZR İLE MA'SİYET HAKKINDAKİ NEZR(İN HÜKMÜ) BÂBI

٧٥ــ حدّثنا أَبو عاصِمٍ عنْ مالِكٍ عنْ طَلْحَةَ بنِ عَبْد المَلِكِ عنِ القاسِمِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ قال النبىُّ ﷺ مَنْ نَذَرَ أنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ ومَنْ نَذَرَ أنْ يَعْصِيَهُ فَلا يَعْصِهِ *

75-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Her kim Allah'a itâat etmeyi nezrederse, o kişi Allah'a itâat etsin. Her kim de Allah'a karşı ma'siyet olacak bir iş nezrederse, o da Allah'a âsî olmasın* (nezrinden keffâretle vazgeçsin)" buyurdu.

٧٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يُحْيى عنْ حُمَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أَنسٍ عنِ النبىِّ ﷺ قال إنَّ اللَّهَ لَغَنِىٌّ عنْ تَعْذِيبِ هٰذَا نَفْسَهُ ورَآهُ يَمْشِى بَيْنَ ابنَيْهِ * وقال الفَزارِىُّ عنْ حُمَيْدٍ حدّثني ثابِتٌ عنْ أَنسٍ *

76-..... Bize Yahyâ ibn Saîd, Humeyd et-Tavîl'den; o da Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) iki oğlu arasında (hacc yolunda) yürümekte olan bir ihtiyârı gördüğünde: *"Allah, bu ihtiyârın kendi nefsini azâblandırmak sûretiyle yaptığı ibâdetten elbette müstağnîdir"* buyurmuştur (ve ihtiyârın binmesini emretmiştir).
el-Fezârî de Humeyd'den söyledi ki, o: Bana Sâbit, Enes'ten tahdîs etti, demiştir.

٧٧ــ حدّثنا أَبو عاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنْ سُلَيْمانَ الأَحْوَلِ عنْ

89 Bunun bir rivâyeti Hacc'da, "Niyâbet bâbı"nda geçmişti.

طاوُسٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم رَأى رَجُلاً يَطُوفُ بالكَعْبَةِ بِزِمامٍ أوْ غَيْرِهِ فقَطَعَهُ *

77- Bize Ebû Âsım, İbn Cureyc'den; o da Süleymân el-Ahvel'den; o da Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ka'be'yi bir yular veyâ yulardan başka bir bağ ile tavâf etmekte olan bir adam gördü de o bağı kopardı.

٧٨ــ حدّثنا إبْرَاهيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشامٌ أنَّ ابنَ جُرَيْجٍ أخبَرَهُمْ قال أخبرنى سُلَيْمانُ الأحْوَلُ أنَّ طاوُسًا أخْبَرَهُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما أنَّ النبىَّ ﷺ مَرَّ وهْوَ يَطُوفُ بالْكَعْبَةِ بِانْسانٍ يَقُودُ إنْسانًا بِخِزَامَةٍ فى أنْفِهِ فقَطَعَها النبىُّ ﷺ بِيَدِهِ ثُمَّ أمَرَهُ أنْ يَقُودَهُ بِيَدِهِ *

78-..... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana Süleymân el-Ahvel haber verdi; ona da Tâvûs, İbn Abbâs(R)'tan şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) Ka'be'yi tavâf ederken bir insanın yanına uğradı ki, o insan burnundan bir yularla bağlanmış olan diğer bir insanı önünden çekerek tavâf ettiriyordu. Peygamber hemen o yuları kendi eliyle kopardı. Sonra yanındaki adama onu eliyle tutmak sûretiyle yederek tavâf ettirmesini emretti [90].

٧٩ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال بَيْنا النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَخْطُبُ إذَا هُوَ بِرَجُلٍ قائِمٍ فسَألَ عنهُ فقالُوا أبُو إسْرَائِيلَ نَذَرَ أنْ يَقُومَ ولا يَقْعُدَ ولاَ يَسْتَظِلَّ ولا يَتَكَلَّمَ ويَصُومَ فقال النبىُّ ﷺ مُرْهُ فَلْيَتَكَلَّمْ ولْيَسْتَظِلَّ ولْيَقْعُدْ ولْيُتِمَّ صَوْمَهُ قال عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

79-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hutbe yaparken güneşte dikilmiş bir adam gördü de, onun ismini ve hâlini sordu. Sahâbîler:

---

90 Peygamber bu hareket ve emriyle Allah Taâlâ'nın mükerrem ve en şerefli olarak yarattığı insanın hayvan gibi iple yedilmesini insanlık şerefine aykırı bir vahşîlik eseri olduğuna işâret etmiş oluyor.

— O Ebû İsrâîl'dir, ayakta dikilmeye, oturmamaya, güneşten gölgelenmemeye, konuşmamaya ve bu sûretle oruç tutmaya nezretmiştir, dediler.

Bunun üzerine Peygamber o zâta:

— *"Konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın!"* diye emretti.

Abdulvahhâb şöyle dedi: Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İkrime'den; o da Peygamber'den olmak üzere (mürselen) tahdîs etti [91].

٣٢ــ بابُ مَنْ نَذَرَ أنْ يَصُومَ أيَّامًا فَوَافَقَ النَّحْر أوِ الفِطْرَ

32- TA'YÎN EDİLMİŞ BİRKAÇ GÜNLER ORUÇ TUTMAYI NEZREDİP DE ORUCU KURBÂN YÂHUD RAMAZÂN BAYRAMI GÜNLERİNE TESÂDÜF EDEN KİMSE BÂBI? [92]

٨٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبي بَكْرٍ المُقَدَّمِيُّ حدّثنا فُضَيْلُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ حدّثنا حَكِيمُ بنُ أبي حُرَّةَ الأسْلَمِيُّ أنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما سُئِلَ عنْ رجُلٍ نَذَرَ أنْ لايأتِيَ عَلَيْهِ يَوْمٌ إلاَّ صامَ فَوَافَقَ يَوْمَ أضْحًى أوْ فِطْرٍ فقال لَقَدْ كانَ لَكُمْ فى رسولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لَمْ يَكُنْ يَصُومُ يَوْمَ الأضْحَى والفِطْرِ ولا نَرَي صِيامَهُما *

80-..... Bize Hâkim ibn Ebî Hurre el-Eslemî tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibn Umer(R)'den işitmiştir: İbn Umer'e üzerine gelecek herbir günde muhakkak oruç tutacağını nezreden ve bu orucu da kurban veyâ ramazân bayramı gününe tesâdüf eden kimsenin hükmü soruldu. Bunun üzerine İbn Umer şöyle dedi:

—*"And olsun ki, Allah'ın Rasûlü'nde sizin için güzel bir örnek vardır..."* (el-Ahzâb: 21). Rasûlullah (S) kurban bayramı gününde ve ramazân bayramı gününde oruç tutmazdı. Biz O'nun bu günlerde oruç tutmasını (doğru) görmeyiz [93].

---

91 Peygamber bu emirleriyle şunu öğretmiş oluyor: Bu nezrler içinde yerine getirilmesi lâzım olan, yalnız oruç ibâdetidir. Ötekiler nefsi azâblandıran şeyler olduğundan mu'teber değildirler.

92 Buhârî ekseriyâ âdeti üzere hükmü bildirmeyip, soru hâlinde bırakmıştır. Bunu ya bâbdaki hadîslerin bildirmesiyle yetinerek yâhud da istinbât edici kimsenin bunu anlayacağına i'timâd ederek böyle yapmaktadır.. (Aynî)

93 Son cümle gâib zamîri ile de rivâyet edilmiştir. Buna göre: Peygamber bayram günlerinde oruç tutmayı câiz görmüyordu, demek olur.

٨١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ عنْ يُونُسَ عنْ زِيادِ بنِ جُبَيْرٍ قال كُنْتُ مَعَ ابنِ عُمَرَ فَسألَهُ رجُلٌ فقال نَذَرْتُ أنْ أصُومَ كُلَّ يَوْمٍ ثلاثَاءَ أوْ أرْبِعاءَ ما عِشْتُ فَوافَقْتُ هَذَا اليَوْمَ يَوْمَ النَّحْرِ فقال أمَرَ اللَّهُ بِوَفاءِ النَّذْرِ ونُهِينا أنْ نَصُومَ يَوْمَ النَّحْرِ فأعادَ عَلَيْهِ فقال مِثْلَهُ لايَزِيدُ عَلَيْهِ *

81-..... Ziyâd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Umer(R)'in berâberinde idim. Bir adam ona:

— Ben yaşadığım müddetçe her salı yâhud her çarşamba günü oruç tutmaya nezrettim ve oruç günümde şu kurban bayramı gününe rastgeldim, deyip bunun hükmünü sordu.

İbn Umer:

— Allah Taâlâ nezri îfâ etmeyi emretti. Peygamber tarafından da kurban bayramı günü oruç tutmaktan nehyolunduk, dedi (hüküm vermedi).

Bu sefer o soran zât sorusunu tekrâr etti. İbn Umer de hiçbirşey artırmayarak evvelki sözünün benzerini aynen söyledi [94].

٣٣ــ بابٌ هَلْ يَدْخُلُ فى الأيْمانِ والنُّذُور الأرْضُ والغَنَمُ والزُّرُوعُ والأمْتِعَةُ : وقال ابنُ عُمَرَ قال عُمَرُ لِلنبِيِّ صلى اللّه عليه وسلم أصَبْتُ أرْضًا لَمْ أُصِبْ مالاً قَطُّ أنْفَسَ مِنْهُ قال إنْ شِئْتَ حَبَّسْتَ أصْلَها وتَصدّقْتَ بِها : وقال أبُو طَلْحَةَ لِلنبِيِّ ﷺ أحبُّ أمْوالِى إلَىَّ بَيْرُ حاءٍ لِحَائِطٍ لهُ مُسْتَقْبِلَةَ المَسْجِدِ

33- BÂB: YEMÎNLERE VE NEZRLERE ARÂZÎ, KOYUN, EKİNLER VE EŞYÂLAR GİRER Mİ? (YÂNÎ BUNLARIN TASARRUFU İLE İLGİLİ YEMÎN VE NEZR YAPILIR MI?)

---

94 İbn Umer, "Allah nezri yerine getirmekle emretti" sözü ile ***"Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerlerine getirsinler ve o Beyt-i Atîk'ı tavâf etsinler"*** (el-Hacc: 29) âyetini kasdetti. "Bizler bayram günlerinde oruç tutmaktan nehyolunduk" sözüyle de Peygamber'in bu günlerde oruç tutmaktan nehyettiğini kasdetmiştir. İbn Umer kendisince bu delîller birbiriyle çatıştığından dolayı, kesin bir cevâb vermekten çekinerek duraklamıştır.

Nezreden için en ihtiyâtlı olan ise, nezrini bu bayram günleri geçtikten sonra kazâ etmesidir. Böylece Allah'ın emriyle Peygamber'in emrini cem'etmiş olur.

İbn Umer de şöyle dedi:
Umer, Peygamber(S)'e: Ben hurmalı bir arâzîye nâil oldum ki, şimdiye kadar ondan daha kıymetli bir mala nâil olmamıştım, dedi. Peygamber de ona: *"İstersen aslını habs* (yânî vakf) *edersin, gelirini de sadaka yaparsın"* **buyurdu.**
Ebû Talha da Peygamber'e:
Mallarımın bana en sevimli olanı, mescidin karşısında bulunan Beyruhâ bustânıdır, demiştir [95].

٨٢ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال **حدّثنى** مالِكٌ عنْ ثوْرِ بنِ زَيْدٍ الدِّيلِىِّ عنْ أبى الغَيثِ مَوْلى ابنِ مُطِيعٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال خَرَجْنا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمَ خَيْبَرَ فَلَمْ نَغْنَمْ ذَهَبًا ولا فِضَّةً إلاَّ الأمْوالَ والثِّيابَ والمَتاعَ فأهْدَى رجُلٌ مِنْ بَنى الضُّبَيْبِ يُقالُ لهُ رِفاعَةُ زَيْدٍ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم غُلامًا يُقالُ لَهُ مِدْعَمٌ فَوَجَّهَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إلى وادى القُرَى حتَّى إذَا كانَ بِوَادِى القُرَى بَيْنَما مِدْعَمٌ يَحُطُّ رحْلاً لِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إذَا سَهْمٌ عائِرٌ فَقَتَلهُ فقال النَّاسُ هَنِيئًا لهُ الجَنَّةُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم كَلاَّ والَّذِى نَفْسِي بِيَدِهِ إنَّ الشَّمْلَةَ الَّتِى أخَذَها يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ المَغانِمِ لَمْ تُصِبْها المَقاسِمِ لَتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نارًا فلَمَّا سَمِعَ ذٰلِكَ النَّاسُ جاءَ رجُلٌ بِشِرَاكٍ أوْ شِرَاكَيْنِ إلى النبيِّ ﷺ فقال شِرَاكٌ مِنْ نارٍ أوْ شِرَاكانِ مِنْ نارٍ *

82-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah(S)'ın berâberinde Hayber günü yola çıktık. Biz Hayber'de ne altın, ne gümüş ganîmeti aldık. Biz oradan birçok mallar (yânî hayvan sürüleri), elbiseler ve eşyâlar ganîmet aldık. Dubayb oğulları'ndan bir adam kendine âid olan Rifâa ibn Zeyd adında bir köleyi Rasûlullah'a hediye etti. Bu hizmetçi oğluna Mıd'am da denilirdi. (Siyah bir köle idi.) Rasûlullah bunu Medîne yakınındaki Vâdi'l-Kurâ'ya doğru yollandırdı. Vâdi'l-Kurâ'da bulunduğu zamân bu Mıd'am'a, Rasûlullah(S)'ın eşyâsını indirirken, kimin attığı bilinmeyen bir ok isâbet etti ve öldürdü. Bunun üzerine insanlar:
— Cennet ona mübârek olsun! dediler.

---

95 Umer ile Ebû Talha'nın bu hadîsleri, uzunca birer metinle Vasiyetler Kitâbı'nda geçmişti.

Rasûlullah da:

— *"Hayır! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, Hayber gününde ganîmetler bölüşülmeden almış olduğu bir örtü, şimdi onun üzerinde bir ateş olup yanmaktadır"* buyurdu.

İnsanlar bunu işitince (korktular), bir adam bir tâne yâhud iki tâne ayakkabı tasmasını getirdi. Peygamber:

— *"Ateşten bir ayakkabı tasması yâhud ateşten iki tâne ayakkabı tasması!"* buyurdu [96].

96 Buhârî bunun bir rivâyetini Mağâzî, "Hayber gazvesi bâbı"nda; Müslim de Îmân, "Devlet malı çalmanın ağır bir suç olduğu bâbı"nda getirmiştir; *Müslim Ter.* I, 161, 162 "114 115".

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٤- كتابُ كَفَّارَاتِ الأيْمانِ

84- KİTÂBU KEFFÂRÂTİ'L-EYMÂN

(Yemînlerin Keffâretleri Kitâbı)

وقَوْلِ اللَّهِ تعالى فَكَفَّارَتُهُ إطْعامُ عَشَرَةِ مَساكِينَ وما أمَرَ النبيُّ ﷺ حِينَ نَزَلَتْ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيامٍ أوْ صَدَقَةٍ أوْ نُسُكٍ : ويُذْكَرُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ وعَطاءٍ وعِكْرِمَةَ ما كانَ فى القُرْآنِ أوْ أوْ فَصاحِبُهُ بالخِيارِ وقَدْ خَيَّرَ النبيُّ ﷺ كَعْبًا فى الفِدْيَةِ *

Ve Yüce Allah'ın

"... Yemînin keffâreti, âilenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yâhud bir kul âzâd etmektir. Fakat kim bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır). İşte bu, ahdettiğiniz vakit yemînlerinizin keffâretidir..."

(el-Mâide: 89) [1];

---

1 Bu el-Mâide: 89. âyette akdedilmiş olan yemînlerin keffâreti sayılmıştır. el-Bakara: 96. âyeti ise Hacc'da olacak ezâ keffâreti hakkındadır.

"Yemîni bozmanın keffâreti, ehil ve ıyâlinize yedirdiğiniz taâmın nevi' ve mikdârında orta derecesinden on fakîri bir gün doyurmaktır. Bu, iki sûretle olur. Birisi bir akşâm, bir de sabâh çağırıp yemek yedirerek karınlarını doyurmaktır ki, buna *"İbâha"* ismi verilir. Diğeri de akşâm, sabâh doyuracak kadar ellerine birşey vermektir ki, buna da *"Temlîk"* ismi verilir. İmâm A'zâm Ebû Hanîfe'ye göre bunun mikdârı her fakîr için bir fıtra gibi buğdaydan yarım sâ', diğerlerinden bir sâ' ölçeğidir. İmâm Şâfiî'ye göre de bir müdd'dür. Yemîn keffâreti

Ve bir de "... *Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbandan biriyle fidye (vâcib olur)...*" (el-Bakara: 96). âyeti indiği zamân, Peygamber(S)'in Ka'b ibn Ucre'ye emrettiği şey vardır.

Ve İbn Abbâs'tan, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan ve İkrime'den, Kur'ân-ı Kerîm'de *"Min siyâmin ev sadakatin ev nusukın"* diye *"Ev, ev"* harfleriyle olanlar da bunun sâhibi muhayyerdir diye zikrolunuyor. Nitekim Peygamber (S) fidyede Ka'b ibn Ucre'yi muhayyer kılmıştır [2].

١ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا أَبو شِهابٍ عنِ ابنِ عَوْنٍ عنْ مُجاهِدٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أَبى لَيْلَى عنْ كَعْبِ بنِ عُجْرَةَ قال أَتَيْتُهُ يَعْنِى النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فقال ادْنُ فَدَنَوْتُ فقال أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّكَ قُلْتُ نَعَمْ قال فِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ * وأخبرنى ابنُ عَوْنٍ عنْ أَيُّوبَ قال صِيامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ والنُّسُكُ شاةٌ والمَساكِينُ سِتَّةٌ *

1-..... Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Ben O'nun, yânî Peygamber(S)'in yanına geldim:

— *"Bana yakın gel!"* buyurdu.

Yanına yaklaştım.

---

ya böyle on fakîri doyurmaktır yâhud on fakîrin kisveleridir. Kisve, avreti örtecek bir sevb demektir, bir rivâyete göre de "Bir câmi' sevb = Bütün bir kat elbise"dir. Veyâhud bir rakabe, bir köle veyâ câriye insan azâd etmektir. İmâm Şâfiî katl keffâretine kıyâsen, bunun da mü'min olmasını şart etmiş ise de Hanefiyye imâmları katl keffâretinden mâadâsında nassın zâhirine nazaran kâfir olan rakabeyi de kâfî görmüşlerdir. Hâsılı yemîn keffâretinde bu üçten biri vâcibdir. Binâenaleyh her kim bunlardan birini bulamaz, vermeye kudreti yetmezse, onun keffâreti de üç gün oruçtur. İbn Mes'ûd Mushafında ***"Selâsetu eyyâmin mutetâbitin = Üç gün arka arkaya oruç"*** kaydı olduğundan, bu üç günün fâsılasız birbiri ardına tutulması vâcibdir. İşte yemîn etiğiniz vakit yemînlerinizin keffâreti budur. Bozulduğu zamân bu keffâreti edâ ediniz ve yemînlerinizi muhâfaza ediniz. Yânî evvelâ herşeye yemîn etmeyiniz, ikinci olarak yemîninizin sûretini iyi belleyiniz, ihmâl ile unutmayınız. Üçüncü olarak ma'siyet olmayan ve bir hayrı men' etmeyen yemînlerde gücünüz yettiği kadar sebât ediniz, bozmayınız. Dördüncü olarak, bozduğunuz takdîrde keffâretini de vererek yemînin şânını muhâfaza ediniz..." (*Hakk Dîni*, II, 1802).

2 İbn Abbâs, Atâ'nın ve İkrime'nin: "Bunun sâhibi, bu üç fidye nev'i arasında muhayyerdir" hükümlerini Taberî, *Tefsîr*'inde rivâyet etmiştir.

— *"Haşerelerin sana eziyet veriyor mu?"* diye sordu.

— Evet veriyor, dedim.

— "(Başını tıraş et!) *Sana oruçtan yâhud sadakadan yâhud kurbandan bir fidye lâzımdır"* buyurdu.

İbn Şihâb dedi ki: Bana İbnu Avn, Eyyûb'dan tahdîs etti ki, o: *"Sana üç gün oruç yâhud kurban yâhud altı fakîri doyurmak..."* diye söylemiştir [3].

١ــ بابُ قَوْلِهِ تعالى قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمانِكُمْ واللَّهُ مَوْلاكُمْ وهوَ العَلِيمُ الحَكِيمُ : مَتَى تَجِبُ الكَفَّارَةُ عَلى الغَنِيِّ والفَقِيرِ

1- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Allah, yemînlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır ve O, hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir"

(et-Tahrîm: 2) [4].

٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال سَمِعْتُهُ مِنْ فِيهِ عنْ حُمَيْد بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال جاءَ رجُلٌ إلى النبىِّ ﷺ فقال هَلَكْتُ قال ﷺ وما شأنُكَ قال وقَعْتُ عَلى امْرَأتِى فى رمَضانَ قال تَسْتَطِيعُ تُعْتِقُ رقَبَةً قال لا قال فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتابِعَيْنِ قال لا قال فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أنْ تُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا قال لا قال اجْلِسْ فَجَلَسَ فأُتِىَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم بِعَرَقٍ فيهِ تَمْرٌ والعَرَقُ المِكْتَلُ الضَّخْمُ قال خُذْ هٰذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ قال أعَلى أفْقَرَ مِنِّى فَضَحِكَ النبىُّ ﷺ حتَّى بَدَتْ نَواجِذُهُ قال أطْعِمْهُ عِيالَكَ *

---

3 İbn Battâl şöyle demiştir: Buhârî bu Ka'b ibn Ucre hadîsini burada sırf muhayyerlik delîli olduğu için zikretmiştir. Çünkü üç şeyden birini tercîh etme muhayyerliği yemîn keffâretinde geldiği gibi, ezâ keffâretinde de gelmiştir... (Kastallânî).

4 *Tahlile,* aslı *"Tecribe, Tekmile, Tekrime"* kelimeleri gibi "Tahlile" olarak tef'îl bâbından gayrı kıyâsî olarak masdar olup, kıyâs olan tahlîl ma'nâsına veyâ tahlîle sebeb olan isim hâlinde kullanılır ki, halâl etmek, çözmek, çözülmek ve çözümlük, halâllık demek olur. Yemînin halâllığı, çözümlüğü de birincisi yaptığı ye-

2-..... Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip: Ben ez-Zuhrî'nin ağzından işittim, dedi; ez-Zuhrî de Humeyd ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:

— Helâk oldum! dedi.

Peygamber:

— *"Hâlin nedir?"* diye sordu.

O kimse:

— Oruçlu iken ramazânda eşimin üzerine düşüp cinsî münâsebette bulundum, dedi.

Peygamber:

— *"Bir köle azâd etmeye muktedir olabilir misin?"* buyurdu.

O zât:

— Hayır (gücüm yetmez)! dedi.

Peygamber:

— *"Öyleyse arka arkaya olmak üzere iki ay oruç tutabilir misin?"* dedi.

— Hayır (gücüm yetmez)! diye cevâb verdi.

Peygamber:

— *"Altmış fakîri doyurmaya gücün yeter mi?"* buyurdu.

O zât:

— Hayır gücüm yetmez! dedi.

Peygamber ona:

— *"Otur!"* diye emretti, o da oturdu.

Bir müddet sonra Peygamber'e içi hurma ile dolu bir arak (hurma yaprağından örülmüş bir zenbîl) getirildi. -Râvî: Arak, (15 sâ' alabilen) büyük bir mikteldir, dedi.- Peygamber o zâta:

— *"Bunu al da yoksullara sadaka et!"* buyurdu.

O zât:

— Benden daha fakîr olanlara mı vereceğim? (Allah'a yemîn ederim ki, Medîne'nin kara taşlı iki yanı arasında benden daha fakîr bir âile yoktur!) dedi.

Bunun üzerine Peygamber dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü ve:

— *"Bu hurmayı kendi âilene yedir!"* buyurdu [5].

---

mîni sâdık olarak icrâ edip bitirmek, ikincisi *"İnşâallah"* kaydıyle istisnâ etmek, üçüncüsü de ısrârında bir günâh bulunduğu takdîrde bozup keffâret vermektir. Yemînin keffâreti de el-Mâide: 89'da beyân olunmuştur... (*Hakk Dîni*, VI, 5109-5110).

5 Hadîs, oruçlu iken cinsî münâsebetle oruç bozmanın keffâreti evvelâ köle azâdı, sonra oruç, sonra yemek yedirme sırasıyle tertîb edilmiştir...

Arak'ın "Miktel" ile tefsîri râvînindir. Her iki kelime de onbeş sâ' ölçeği hurma alabilen büyük zenbîldir. Hurma yapraklarından küfe şeklinde örülür.

٢ــ بابُ مَنْ أعانَ المُعْسِرَ فى الْكَفَّارَةِ

2- ÜZERİNE VÂCİB OLAN KEFFÂRETTE ÂCİZ OLAN FAKÎRE YARDIM EDEN KİMSE BÂBI

٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مَحْبُوبٍ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ حُمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال جاءَ رجُلٌ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال هَلَكْتُ فقال وما ذاكَ قال وقَعْتُ بأهْلِى فى رَمَضانَ قال تَجِدُ رَقَبَةً قال لا قال هَلْ تَسْتَطِيعُ أنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتابِعَيْنِ قال لا قال فَتَسْتَطِيعُ أنْ تُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا قال لا قال فَجاءَ رجُلٌ مِنَ الأنْصارِ بِعَرَقٍ والعَرَقُ المِكْتَلُ فِيهِ تَمْرٌ فقال اذْهَبْ بِهَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ قال عَلى أحْوَجَ مِنَّا يارسُولَ اللَّهِ والَّذِى بَعَثَكَ بالحَقِّ ما بَيْنَ لا بَتَيْها أهْلُ بَيْتٍ أحْوَجُ مِنَّا ثُمَّ قال اذْهَبْ فأطْعِمْهُ أهْلَكَ *

3..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a bir adam geldi ve:

— Helâk oldum, dedi.

Rasûlullah:

— *"Seni helâk eden nedir?"* diye sordu.

O zât:

— Ramazânda oruçlu iken eşimle cinsî münâsebette bulundum, dedi.

Rasûlullah:

— *"Hürriyete kavuşturacak bir köle bulabilir misin?"* buyurdu.

O:

— Hayır (bulamam), dedi.

Rasûlullah:

— *"Arka arkaya iki ay zincirleme oruç tutmaya gücün yeter mi?"* dedi.

O:

— Hayır (buna gücüm yetmez), dedi.

Rasûlullah:

— *"Altmış fakîri doyurmaya gücün yeter mi?"* buyurdu.

O:

— Hayır, diye cevâb verdi.

Bu hadîsin bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda da geçmişti.

Bu sırada Ensâr'dan bir adam bir arak dolusu hurma getirdi. -Arak, mıktel de denilen (onbeş sâ' ölçeği alan) bir zenbîldir.- Rasûlullah o fakîre:

— *"Bu hurmayı al götür de, bunu fakîrlere sadaka et!"* buyurdu.

O fakîr kimse:

— Bizden daha muhtâc olanlara mı vereceğim yâ Rasûlallah? Seni hakk ile Peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim ki, Medîne'nin kara taşlı iki yanı arasında bizim âileden daha muhtâc bir ev halkı yoktur! dedi.

Sonra Rasûlullah:

— *"Bunu götür de kendi âile halkına yedir!"* buyurdu [6].

٣ــ بابٌ يُعْطِى فى الكَفَّارَةِ عَشَرَةَ مَساكِينَ قَرِيبًا كان أوْ بَعِيدًا

3- BÂB: ŞAHIS, YEMÎN BOZMAKTAN MEYDANA GELMİŞ KEFFÂRETTE (KUR'ÂN'DAKİ GİBİ) ON FAKÎRE VERİR, BU FAKÎRLERİN KENDİSİNE YAKIN VE UZAK OLMALARI MÜSÂVÎDİR

٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال جاءَ رَجُلٌ إلى النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال هَلَكْتُ قال وما شَأْنُكَ قال وَقَعْتُ عَلى امْرَأتِى فِي رَمَضانَ قال هَلْ تَجِدُ ما تُعْتِقُ رَقَبَةً قال لا قال فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتتابِعَينِ قال لا قال فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أنْ تُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا قال لا أجِدُ فأُتِىَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ فقال خُذْ هٰذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ فقال أعْلَى أفْقَرَ مِنَّا ما بَيْنَ لا بَتَيْها أفْقَرُ مِنَّا ثُمَّ قال خُذْهُ فأطْعِمْهُ أهْلَكَ *

---

6 Medîne'nin iki kara taşlık tarafı arasından maksad, Uhud'la Âir Dağları arasıdır. Bu iki dağa *"Lâbetân"* denilir. Bu iki kara taşlık dağ arasındaki sâhaya *"Medîne Haremi"* denilir.

Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buna göre ramazân gündüzünde cinsî münâsebet yapmaktan dolayı keffâret vâcib olan fakîre yardım etmek câiz olduğu gibi, yine böyle yemînini bozduğu zamân keffâret vâcib olan fakîre de yardım etmek câiz olur. Bu hadîsten pekçok mes'eleler ve fâideler istinbât edilmiştir. Bu hadîs dîn mürşidlerine dîni öğretmekte ta'kîb edecekleri yolu gösterir. Dîn öğreticilerinin güleryüzlü olmalarını, öğrencileri yumuşaklıkla dîne ısındırmalarını, güçlük ve sertlik göstermemelerini öğretiyor...

4-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:

— Helâk oldum, dedi.

Peygamber ona:

— *"Senin hâlin nedir?"* diye sordu.

O zât:

— Ramazânda oruçlu iken eşimle cinsî münâsebette bulundum, dedi.

Peygamber:

— *"Bir köle hürriyete kavuşturacak mal bulabilir misin?"* buyurdu.

O zât:

— Hayır (bulamam), dedi.

Peygamber:

— *"İki ay arka arkaya zincirleme olarak oruç tutmaya gücün yeter mi?"* buyurdu.

O zât:

— Hayır (tutamam), dedi.

Peygamber:

— *"Altmış fakîri doyurmaya gücün yeter mi?"* buyurdu.

O:

— Hayır, buna güç bulamam, dedi.

Bu sırada Peygamber'e içi hurma dolu bir arak getirildi. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Bunu al da sadaka yap!"* buyurdu.

O zât:

— Bizden daha fakîr olanlara mı? Medîne'nin iki kara taşlığı arasında bizim âilemizden daha fakîr âile yoktur, dedi.

Bundan sonra Peygamber ona:

— *"Bunu al da kendi âile halkına yedir!"* buyurdu [7].

٤ــ بابُ صاعِ المَدِينَةِ ومُدِّ النبيِّ ﷺ وبَرَكَتِهِ وما تَوارَثَ أهْلُ المَدِينَةِ مِنْ ذٰلِكَ قَرْنًا بَعْدَ قَرْنٍ

7 Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen rivâyetidir.

İbn Münîr şöyle demiştir: Hadîste ancak *"Bunu kendi âile halkına yedir"* sözü vardır. Lâkin kendi âile halkı olan en yakınlarına vermeyi câiz kılınca, uzak hısımlara vermek daha çok câiz olacaktır. Yakın hısımlara vermeyi câiz kılmakta yemîn bozma keffâretini, oruçta cinsî münâsebet keffâretine kıyâs et... (Kastallânî).

4- MEDÎNE SÂ'ININ VE PEYGAMBER MÜDDÜNÜN MİKDÂRLARINI VE BUNUN BEREKETİNİ VE MEDÎNE AHÂLİSİNİN PEYGAMBER'DEN SONRA ASIRDAN ASIRA BİRBİRLERİNDEN NAKLEDİP GELDİKLERİ ÖLÇÜLERİ BEYÂN BÂBI [8]

٥ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا القاسِمُ بنُ مالِكٍ المُزَنِيُّ حدّثنا الجُعَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنِ السَّائِبِ بنِ يَزِيدَ قال كان الصَّاعُ عَلى عَهْدِ النبىِّ صلى الله عليه وسلم مُدًّا وثُلُثًا بِمُدِّكُمُ اليَوْمَ فَزِيدَ فِيهِ فى زَمَنِ عُمَرَ بنِ عَبْدِ العَزِيزِ *

5-..... es-Sâib ibn Yezîd (R): Peygamber (S) zamânının sâ' ölçeği, bugünkü müdd ölçeğinizle bir müdd ve üçte bir müdd mikdârı idi. Umer ibnu'l-Abdilazîz zamânında sâ' ölçeğinde artırma yapıldı, demiştir [9].

---

8 Bu, bütün dînî vecibelerin ödenmesinde kendisiyle ölçüp çıkarılması vâcib olan ölçektir. Çünkü teşrî' evvelâ bu ölçek üzere vâki' olmuştur.

9 İbn Battâl şöyle demiştir: Bu hadîs, es-Sâib'in bu hadîsi tahdîs ettiği zamân, onların müddlerinin dört rıtl olduğuna delâlet eder. Bunun üzerine üçte bir artırıldığı zamân ki, o bir rıtl ve üçte birdir, bundan beş rıtl ve üçte bir kaaim olmuştur. İşte bu, o zamânki sâ'dır. Bunun delîli, Peygamber müddünün bir rıtl ve üçte bir olması, Peygamber sâ'ının da dört müdd olmasıdır. Sonra dedi ki: Ammâ Umer ibn Abdilazîz zamânındaki artırmanın mikdârına gelince, biz onu bilmiyoruz. Hadîs ancak onların müddlerinin, Peygamber'in müddü ile üç müdd olduğuna delâlet eder... (Kastallânî).

Hadîste zikredilen sâ' ve müdd, hubûbat ölçekleridir. Bir sâ', 1040 dirhem ayârında ölçeğe denilir. Şu kadar ki, Peygamber zamânındaki sâ'ın mikdârını hesab ederken Iraklılar'la Hicâzlılar arasında, diğer deyişle Ebû Hanîfe ile öteki üç mezheb imâmları arasında görüş ayrılığı vardır. Bu da sâ'ın kesri olan müdd ve rıtl hesâblarındaki farktan meydana gelmiştir. Iraklılar'a göre bir sâ' 8 Bağdâd rıtlı; Hicâzlılar'a göre 5 1/3 Medîne rıtlıdır. Şu kadar ki, rıtl'ın kesri Iraklılar'a göre 20 ıstâr, Hicâzlılar'a göre 30 ıstâr olduğundan, aşağıda rakamlarla da görüleceği üzere hesâb netîcesi birdir. Bir sâ' 1040 dirhem olduğudur:

Iraklılar'a göre:

Bir sâ' = 8 Bağdâd rıtlı x 20 ıstâr = 160 ıstâr x 6,5 dirhem = 1040 dirhem.

Hicâzlılar'a göre:

Bir sâ' = 5 1/3 Medîne rıtlı x 20 ıstâr = 160 ıstâr x 6,5 dirhem = 1040 dirhem.

Bu hadîsteki sâ' ve müdd hakkındaki bu hesâbları gördükten sonra, yemîn keffâreti olan taâm mikdârına gelince, bu husûsta görüş ayrılığı vardır: İmâm Ebû Hanîfe ile Kûfe fakîhlerine göre her fakîre yemîn keffâreti olarak yarım sâ' = 500 dirhem buğday, diğer hubûbât ile üzüm, hurma gibi kuru meyvelerden bir sâ' = 1040 dirhem verilir. Üç mezheb imâmlarına göre Peygamber'in müddü ile bir müdd verilir (ki Râfiî'nin hesâbına göre 693 1/3 dirhemdir, Nevevî'nin hesâbına göre de 685 5/7 dirhemdir).

٦ــ حدّثنا مُنْذِرُ بنُ الوَلِيدِ الجارُودِيُّ حدّثنا أَبو قُتَيْبَةَ وهُوَ سَلْمٌ حدّثنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ قال كانَ ابنُ عُمَرَ يُعْطِى زَكاةَ رَمَضانَ بِمُدِّ النبىِّ صلى اللّه عليهِ وسلم المدِّ الأَوَّلِ وفى كَفّارَةِ اليَمِينِ بِمُدِّ النبيِّ ﷺ . قال أَبو قُتَيْبَةَ قال لَنا مالِكٌ مُدُّنا أَعْظَمُ مِنْ مُدِّكُمْ ولا نَرى الفَضْلَ إلاَّ فى مُدِّ النبىِّ ﷺ وقال لِى مالِكٌ لَوْ جاءَكُمْ أَمِيرٌ فَضَرَبَ مُدًّا أَصْغَرَ مِنْ مُدِّ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم بِأَيِّ شَىْءٍ كُنْتُمْ تُعْطُونَ قُلْتُ كُنَّا نُعْطِى بِمُدِّ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال أَفَلا تَرى أَنَّ الأَمْرَ إنَّما يَعُودُ إلى مُدِّ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم *

6-..... Bize Ebû Kuteybe -ki o (aslı Horâsân'lı olan) Selm'dir; şöyle dedi: Bize Mâlik tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbnu Umer, ramazân zekâtını, yânî fıtr sadakasını Peygamber(S)'in müddü ile ilk müdd ile verirdi, yemîn keffâretinde de yine Peygamber'in müddü ile verirdi (Peygamber için ancak bir tek müdd vardı).

Ebû Kuteybe şöyle dedi: İmâm Mâlik bize şöyle dedi:

— Bizim müddümüz, sizin müddünüzden daha büyüktür. Biz fazlalığı ancak (duâsı bereketiyle) Peygamber'in müddünde görürüz, dedi.

Yine Ebû Kuteybe şöyle dedi: Mâlik bana:

— Bir emîr size Peygamber'in müddünden daha küçük olan bir müdd darbetse, siz fıtra ve yemîn keffâretini hangi ölçekle verirdiniz? diye sordu.

Ben de ona:

— Biz bunu Peygamber'in müddü ile verir idik, dedim.

İmâm Mâlik:

— Görmez misin, iş ancak Peygamber'in müddüne dönmektedir, dedi [10].

Bu ölçekler hakkında Zekât Kitâbı'nda da bilgiler verilmişti.

10 Yukarıda geçtiği üzere, Peygamber'in müddü, bir rıtl ve üçte bir Bağdâdî idi ki, bu da 128 dirhem ve 1/7 (yedide bir) dirhem eder. Nâfi' bununla İbnu Umer'in, Hişâm'ın ortaya koyduğu müdd ile verir olduğunu kasdetmiştir ki, o Peygamber'in müddünden 1/3 müdd daha büyüktür. Hişâm'ın müddü iki rıtldır. Bunda olan sâ', 8 rıtldır. İmâm Mâlik: Her ne kadar vezince Hişâm'ınki daha fazla ise de, biz Peygamber'in müddünü mübârek olmasından dolayı daha büyük görürüz, demiş oluyor... Evvelki müdde dönmek evlâ oluyor. Çünkü o, Medîne ahâlîsinin asırdan asra nesilden nesile nakledip gelmeleriyle şer'iyyet tahakkuk eden ölçektir. Ebû Yûsuf da bu görüşle İmâm Mâlik'in görüşüne dönmüştür.

٧ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ إسْحٰقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أبي طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال اللَّهُمَّ بارِكْ لَهُمْ فى مِكيالِهِمْ وصاعِهِمْ ومُدِّهِمْ *

7-..... Bize İmâm Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Talha'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Peygamber (S): "***Allâhumme bârik lehum fî mikyâlihim ve sâ'ihim ve muddihim*** (= Allah'ım, Medîneliler için mikyâllerinde, sâ'larında ve müddlerinde bereket ihsân eyle)*!*" diye duâ etmiştir [11].

٥ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى أوْ تَحْرِيرُ رقَبَةٍ وأىُّ الرِّقابِ أزْكَى

5- YÜCE ALLAH'IN "*Yâhud bir boyunu hürriyete kavuşturmak...*" (el-Mâide: 89) KAVLİ VE BOYUNLARIN YÂNÎ KÖLELERİN HANGİSİ DAHA FAZÎLETLİDİR BÂBI [12]

٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حدّثنا داوُدُ بنُ رُشَيْدٍ حدّثنا الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ عنْ أبى غَسَّانَ مُحَمَّدِ بنِ مُطَرِّفٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عَنْ عَلِىِّ بنِ حُسَيْنٍ عنْ سَعِيدِ بنِ مَرْجانَةَ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ عن النبىِّ ﷺ قال مَنْ أعْتَقَ رقَبَةً مُسْلِمَةً أعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنَ النَّارِ حتَّى فَرْجَهُ بفَرْجِهِ *

---

11 Bereket, nemâ ve ziyâde almak ma'nâsınadır... Kastallânî: Ben bu bereketi 895 senesinde hayretle görmüşümdür... demiştir. Allah'a hadsiz hamd ve senâlar olsun ki, ben nâçiz Mehmed Sofuoğlu kuluna da 1957/1377 hacc mevsiminde bu bereketleri sâlimen gösterip tattırmakla bahtiyâr kılmıştır.

12 Hanefîler, katl keffâreti hâriç, diğer keffâretlerde nass mutlak olduğu için mü'min köle de, kâfir köle de olur dediler. Allah katl keffâretinde îmân ile kayıtladı. Şâfiî ise katl keffâreti zıhâr keffâreti, ramazân gündüzünde cimâ keffâreti gibi keffâretlerin hepsinde mutlak-ı mukayyede hamlederek azâd edilecek kölede îmânı şart koştu. Nitekim Yüce Allah bir yerde şehâdeti adâletle kayıtlayıp: "***Sizden adâlet sâhibi olanları şâhid yapın***" (et-Talâk: 2) buyurdu, bir yerde de mutlak söyleyip "***Erkeklerinizden iki şâhidden şâhidlik yapmasını isteyin***" (el-Bakara: 282) buyurdu. Sonra adâlet, mutlak mukayyede hamledilerek hepsinde şart kılındı.

Başlığın ikinci fıkrası, Itk Kitâbı'nda geçen Ebû Zerr hadîsinden bir parçadır.

8-..... Bize el-Velîd ibn Müslim, Ebû Gassân Muhammed ibn Mutarrıf'tan; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da Alî ibn Huseyn'den; o da Saîd ibn Mercâne'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her kim müslümân bir köleyi azâd edip hürriyete kavuşturursa, Allah o köleden her bir organa mukaabil azâd edenin bir organını, hattâ onun fercine mukaabil bunun fercini cehennem ateşinden azâd edip kurtarır"* buyurmuştur [13].

٦ــ بابُ عِتْقِ المُدَبَّرِ وأُمِّ الوَلَدِ والمُكاتَبِ فى الكَفّارَةِ وعِتْقِ ولَدِ الزِّنا : وقال طاوُسٌ يُجْزِىءُ المُدَبَّرُ وأُمُّ الولَدِ

6- KEFFÂRETTE, MÜDEBBER KÖLENİN, ÇOCUK ANASI KÖLENİN, EFENDİSİ İLE HÜRRİYETİNİ SATIN ALMA YAZIŞMASI YAPILMIŞ KÖLENİN VE ZİNÂ ÇOCUĞUNUN AZÂD EDİLMESİ BÂBI

Tâvûs ibn Keysân da:
Müdebber köle ile çocuk anasının azâd edilmesi keffârette yeterli olur, demiştir [14].

٩ــ حدّثنا أَبُو النُّعْمانِ أخبرنا حَمّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عَمْرو عنْ جابرٍ أنَّ رَجُلاً مِنَ الأنْصارِ دَبَّرَ مَمْلُوكًا لهُ ولَمْ يَكُنْ لهُ مالٌ غَيْرُهُ فَبَلَغَ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم فقال مَنْ يَشْتَرِيه مِنِّى فاشْتَراهُ نُعَيْمُ بنُ النَّحّامِ بِثَمانِمائَةِ دِرْهَمٍ فَسَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللّهِ يَقُولُ عَبْدًا قِبْطِيًّا ماتَ عامَ أوَّلَ *

9-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir(R)'den şöyle haber verdi: Ensâr'dan bir adam kendine âid olan bir köleyi müdebber olarak azâd etti. O zâtın bu köleden başka hiçbir malı da yoktu. Onun fakîrlik hâli Peygamber(S)'e ulaşınca, Peygamber o köleyi alıp: *"Bunu benden kim satın almak ister?"* dedi.

---

13 Başlığa uygunluğu *"Müslümân bir köleyi hürriyete kavuşturmak"* sözündedir. Bu *"Tahrîru rakabe"* ta'bîri Kur'ân'da birkaç yerde geçer: el-Mâide: 92; en-Nisâ: 91, el-Mucâdile: 3; el-Beled Sûresi: 13. âyette de *"Bir boyunun kölelik bağını çözmek"* ta'bîriyle geçer.

14 *"Müdebber"* sözü, fıkhî bir ıstılâhtır. Azâdlığı ölüme ta'lîk olunan kölede kullanılır. Yânî hürriyete kavuşması bir şahsın hayâtından sonraya bırakılan köle ma'nâsını ifâde eder. Müdebber kölenin satılıp satılmayacağı hakkında hukûkî görüş ayrılıkları vardır...

(Müzâyede netîcesinde) onu Nuaym ibnu'n-Nahhâm sekizyüz dirhem mukaabilinde satın aldı. (Peygamber de kölenin bedelini ona verdi.)

Amr ibn Dînâr (bu köle hakkında): Ben Câbir'den "Evvelki yıl vefât eden Mısırlı bir köle" derken işittim, demiştir [15].

٧ــ بابٌ إذَا أعْتَقَ عَبدًا بَيْنَهُ وبَيْنَ آخَرَ

7- BÂB: BİR ŞAHIS, KENDİSİYLE BAŞKASI ARASINDA ORTAK MÜLKİYETTE BULUNAN BİR KÖLEYİ KEFFÂRETTE AZÂD ETTİĞİ ZAMÂN (BU CÂİZ OLUR MU YÂHUD OLMAZ MI)? [16]

٨ــ بابٌ إذا أعْتَقَ في الكَفَّارَةِ لِمَنْ يَكُونُ وَلاؤُهُ

8- BÂB: BİR ŞAHIS VELÂ HAKKI KENDİSİNE ÂİD OLAN BİR KÖLEYİ KEFFÂRETTE AZÂD ETTİĞİ ZAMÂN (BU SAHÎH OLUR MU)?

١٠ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنْ إبْراهِيمَ عنِ الأسْوَدِ عنْ عائِشَةَ أنَّها أرادَتْ أنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ فاشْتَرَطُوا عَلَيْها الوَلاءَ فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ للنبيِّ صلى الله عليه وسلم فقال أشْتَرِيها إنَّما الوَلاءُ لِمَنْ أعْتَقَ *

10-..... Bize Şu'be, el-Hakem'den; o da İbrâhîm'den; o da el-Esved'den şöyle tahdîs etti: Âişe (R), Berîre'yi efendilerinden satın almak istedi. Efendileri, Âişe'ye karşı Berîre'nin velâ hakkının kendilerine âid olmasını şart koştular. Âişe bu şartı Peygamber(S)'e zikretti. Bunun üzerine Peygamber, Âişe'ye: *"Sen Berîre'yi satın al. Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir"* buyurdu [17].

---

15 Hadîsin başlığa uygunluğu, müdebber kölenin satılması câiz olunca, keffârette azâd edilmesi de câiz olacağı içindir. Başlıktaki diğer fıkraları da buna kıyas eyle!

Bu hadîsin bâzı rivâyetlerini Buhârî, Buyû', Itk, İkrâh'ta; Müslim Eymân ve Nuzûr'da getirmiştir.

16 Bu bâb ve başlık, Ebû Zerr'in el-Müstemlî nushasında böyle âyet ve hadîs zikredilmeksizin sâbit olmuştur. Muhtemel ki, Buhârî bu bâbda kendi şartı üzere bir hadîs bulamadı yâhud başka bir sebeble zikretmedi. Bâb'ın hükmü, şahıs kendisiyle başka biri arasında ortak olan bir köleyi keffârette azâd ettiğinde, eğer zengin ise ortağının hissesini ödemeyi üzerine alır ve keffârette ona bu azâdı kâfî gelir. Fakîr ise durum ihtilâflıdır. Tafsîlâtı fıkıh kitâblarındadır...

17 Velâ hakkı, kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı azâd etmesi sebebiyle azâd eden

٩ــ بابُ الإسْتِثناءِ فى الأيمانِ

9- YEMÎNLERDE İSTİSNÂ BÂBI

١١ــ حدّثنى قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حمّادٌ عنْ غَيْلاَنَ بنِ جَرِيرٍ عنْ أبى بُرْدَةَ بنِ أبى مُوسٰى عنْ أبى مُوسٰى الأشْعَرِيِّ قال أتَيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فِي رَهْطٍ مِنَ الأشْعَرِيِّينَ أسْتَحْمِلُهُ فقال واللَّهِ لا أحْمِلُكُمْ ماعِنْدِى ما أحْمِلُكُمْ ثُمَّ لَبِثْنا ماشاءَ اللَّهُ فأُتِىَ بإبِلٍ فأمَرَ لَنا بِثَلاثَةِ ذَوْدٍ فَلمَّا انْطَلَقْنا قال بَعْضُنا لِبَعْضٍ لا يُبارِكُ اللَّهُ لَنا أتَيْنا رَسُولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم نَسْتَحْمِلُهُ فَحَلَفَ أنْ لا يَحْمِلَنا فَحَمَلَنا : فقال أبو مُوسٰى فأتَيْنا النبىَّ ﷺ فَذَكَرْنا ذٰلِكَ لهُ فقال ما أنا حَمَلْتُكُمْ بَلِ اللَّهُ حَمَلَكُمْ إنِّى واللَّهِ إنْ شاءَ اللَّهُ لا أحْلِفُ عَلى يَمِينٍ فأرٰى غَيْرَها خَيْرًا مِنْها إلاَّ كَفَّرْتُ عنْ يَمِينِى وأتَيْتُ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وكَفَّرْتُ *

11-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben Eş'arîler'-den bir topluluk içinde (Tebûk seferi hazırlığı sırasında) Rasûlullah(S)'a geldim de kendisinden binmek ve ağırlıklarımızı yüklemek üzere deve istiyordum. Rasûlullah:

— *"Vallâhi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanımda sizi yükleyebileceğim hayvan yoktur"* buyurdu.

Sonra biz Allah'ın dilediği kadar bekledik. Sonra birtakım develer getirildi. Bunun üzerine bize üç deve verilmesini emretti. Nihâyet yola koyulduğumuz zamân -yâhud: Birbirimizle şöyle konuştuk-: Allah bize bereket ihsân etmez. Biz kendisinden binecek ve ağırlıklarımızı taşıtacak deve istemek için Rasûlullah'a geldik, O da bizlere deve veremiyeceğine yemîn etti.

Ebu Mûsâ dedi ki: Bu konuşmayı müteâkib bizler Peygamber'e geldik ve bu yemînini kendisine zikredip hatırlattık. Buna cevâben Peygamber:

— *"Sizleri develere yükleyen ben değilim. Fakat sizleri develere Allah yüklemiştir. Ve ben Allah'a yemîn ederim ki, İn şâallâhu* (diye) *bir yemîn ile yemîn eder de sonra ondan başkasını daha hayırlı*

---

ile azâd edilen arasında devâm eden hükmî yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle azâd eden kimse, azâd edilen kişinin mîrâsına hakk kazanır. Başlığa uygunluğu *"Velâ ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir"* sözünden alınır.

görürsem, muhakkak yemînimden keffâret verir ve o daha hayırlı olan işi yaparım, keffâret veririm'' buyurdu [18].

١٢ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ حدّثنا حَمَّادٌ وقال إلاَّ كَفَّرْتُ عنْ يَمِينى وأَتَيْتُ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ أَوْ أَتَيْتُ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وكَفَّرْتُ *

12- Bize Ebu'n-Nu'mân tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti de "Muhakkak yemînimden keffâret verir ve o daha hayırlı olanı yaparım" yâhud "Ben o daha hayırlı olanı işlerim de keffâret yaparım" buyurdu, dedi [19].

١٣ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ هِشَامِ بنِ حُجَيْرٍ عنْ طاوُسٍ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ قال قال سُلَيْمانُ لأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلى تِسْعِينَ امْرَأَةً كُلٌّ تَلِدُ غُلامًا يُقاتِلُ في سَبِيلِ اللَّهِ فقال لَهُ صاحِبُهُ قال سُفْيانُ يَعْنِى المَلَكَ قُلْ إنْ شاءَ اللَّهُ فَنَسِيَ فَطافَ بِهِنَّ فَلَمْ تَأْتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ بِوَلَدٍ إلاَّ واحِدَةٌ بِشِقِّ غُلامٍ فقال أَبو هُرَيْرَةَ يَرْوِيهِ قال لَوْ قال إنْ شاءَ اللَّهُ لَمْ يَحْنَثْ وكانَ دَرَكاً في حاجَتِهِ : وقال مَرَّةً قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَوِ اسْتَثْنَى : وحدّثنا أَبو الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ *

13-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm ibn Huceyr'den; o da Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre'den işitti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: *"Süleymân Peygamber:*

— Yemîn olsun ki, ben bu gece doksan kadına dolaşırım da, onların herbiri Allah yolunda mukaatele edecek birer oğlan doğurur, dedi.

---

18 İstisnâlı yemîn, yemînini Allah'ın meşîet ve irâdesine ta'lîk etmektir. Meselâ: "Allah dilerse vallâhi şu işi yaparım", yâhud "Vallâhi Allah dilerse şu işi yapmam" demek istisnâlı yemîndir.

Bu hadîste Rasûlullah'ın yemînine bağlı kalmadığı açık olarak bildirilmiştir. Peygamber bu yemîninden sonra kendisine ganîmet develeri getirilince, onlara deve vermeyi daha hayırlı görüp develeri vermiştir. Peygamber o yemînini *"İnşâallah"* diye Allah'ın irâde ve meşîetine de ta'lîk etmişti. Hadîsin diğer rivâyetinde *"Tahalleltuhâ = Ben onu keffâretle çözdüm"* kaydı da gelmiştir. Bunun hakkında daha önce de bilgi verilmişti.

19 Bu hadîste yemîni bozup o işi yapmak, sonra keffâret vermek yâhud o işi yapmadan keffâret verip o işi yapmak şıkları terdîdli gelmiştir.

Arkadaşı ona -Sufyân: Meleği kasdediyor, demiştir-:
— *"İnşâallâhu" de! dedi.*
Süleymân bunu söylemeyi unuttu ve kadınları dolaştı. Netîcede kadınlardan bir tânesi müstesnâ, hiçbiri çocuk getirmedi. O bir kadın da yarım bir oğlan getirdi."

Ebû Hureyre bu hadîsi Peygamber(S)'den rivâyet ederek, Peygamber'in burada şöyle dediğini nakletti: *"Eğer Süleymân Peygamber İnşâallâhu deyeydi, hem yemîninde hânis olmaz, hem de ihtiyâcına erişmek vesîlesi olurdu".*

Ve Ebû Hureyre bir kerre de: Rasûlullah (S): *"Eğer Süleymân yemîninde istisnâ yapsaydı..."* buyurdu, demiştir [20].

(Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle şöyle dedi:) Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den, bu Ebû Hureyre hadîsinin benzerini tahdîs etti.

١٠ــ بابُ الكَفَّارَةِ قَبْلَ الحِنْثِ وبَعْدَهُ

10- KEFFÂRETİN YEMÎNİN BOZULMASINDAN ÖNCE VE SONRA OLMASI(NIN BEYÂNI) BÂBI

١٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ حُجْرٍ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ عنْ أيُّوبَ عنِ القاسِمِ التَّمِيمِيِّ عنْ زَهْدَمٍ الجَرْمِيِّ قال كُنَّا عِنْدَ أبى مُوسٰى وكان بَيْنَنا وَبَيْنَ هٰذَا الحَيِّ مِنْ جَرْمٍ إخاءٌ ومَعْرُوفٌ قال فَقُدِّمَ طعامٌ قال وقُدِّمَ فى طَعامِهِ لَحْمُ دَجاجٍ قال وفى القَوْمِ رَجُلٌ مِنْ بَنِى تَيْمِ اللّٰهِ أحْمَرُ كأنَّهُ مَوْلًى قال فَلَمْ يَدْنُ فقال لهُ أبُو مُوسٰى ادْنُ فإنِّى قَدْ رَأيْتُ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَأْكُلُ مِنْهُ قال إنِّى رَأيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا قَذِرْتُهُ فَحَلَفْتُ أنْ لا أطْعَمَهُ أبَدًا فقال ادْنُ أُخْبِرْكَ عنْ ذٰلِكَ أتَيْنا رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليهِ وسلم فى رَهْطٍ مِنَ الأشْعَرِيِّينَ أسْتَحْمِلُهُ

---

20 Ebû Hureyre bu son rivâyetinde Rasûlullah'ın *"İnşâallahu deyeydi"* yerine onun dengi bir ta'bîr olan *"Eğer yemîninde istisnâ etseydi"* buyurduğunu bildirmiştir ki, hüküm bakımından aralarında fark yoktur.

Yüce Allah istikbâle âid sözler ve yapılacak işler hakkında Peygamberinin şahsında bütün mü'minlere şu tavsiyeyi bildirmiştir: " وَلاَ تَقُولَنَّ لِشَىْءٍ فَاعِلٌ ذٰلِكَ إلاَّ أنْ يَشَاءَ اللّٰه وَاذْكُرْ رَبَّكَ إذَا نَسِيتَ " = ***Hiçbirşey hakkında Allah'ın meşîeti ile kayıtlamadan 'Ben bunu yarın muhakkak yaparım' deme ve unuttuğun vakit Rabb'ini an...*** " (el-Kehf: 23-24).

Bunun hakkında güzel bir tefsîr daha önce verilmişti: *Hakk Dîni*, IV, 3242-3243.

وهْوَ يَقْسِمُ نَعَمًا مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ : قال أَيُّوبُ أَحْسِبُهُ قال وهْوَ غَضْبانُ قال واللَّهِ لا أَحْمِلُكُمْ وما عِنْدِى ما أحمِلُكُمْ قال فانطَلَقْنا فأُتِىَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بِنهْبِ إبِلٍ فَقِيلَ أَيْنَ هٰؤُلاءِ الأَشْعَرِيُّونَ أَيْنَ هٰؤُلاءِ الأَشْعَرِيُّونَ فأَتَيْنا فأَمَرَ لَنا بِخَمْسِ ذَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى قال فانْدَفَعْنا فَقُلْتُ لأَصْحابِى أَتَيْنا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم نَسْتَحْمِلُهُ فَحَلَفَ أَنْ لا يَحْمِلَنا ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْنا فَحَمَلَنا نَسِىَ رسُولُ اللَّه صلى اللَّهُ عليه وسلم يَمِينَهُ واللَّهِ لَئِنْ تَغَفَّلْنا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَمِينَهُ لاَنُفْلِحُ أَبَدًا ارْجِعُوا بِنا إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَلْنُذَكِّرْهُ يَمِينَهُ فَرَجَعْنا فَقُلْنا يارسولَ اللَّهِ أَتَيْناكَ نَسْتَحْمِلُكَ فَحَلَفْتَ أَنْ لاتَحْمِلَنا ثُمَّ حَمَلْتَنا فَظَنَنَّا أَوْ فَعَرَفْنا أَنَّكَ نَسِيتَ يَمِينَكَ قال انْطَلِقُوا فإِنَّما حَمَلَكُمُ اللَّهُ إِنِّى وللَّهِ إِنْ شاءَ اللَّهُ لاأَحْلِفُ عَلى يَمِينٍ فأَرَى غَيْرَها خَيْرًا مِنْها إلاَّ أَتَيْتُ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وتَحَلَّلْتُها * تَابَعَهُ حَمادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ أَبِى قِلاَبَةَ والقاسِمِ بنِ عاصِمٍ الْكُلَيْبِىِّ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ **حدّثنا** عَبْدُ الوَهَّابِ عنْ أَيُّوبَ عنْ أَبِى قِلاَبَةَ والقاسِمِ التَّمِيمِىِّ عنْ زَهْدَمٍ بِهَذَا **حدّثنا** أَبو مَعْمَرٍ **حدّثنا** عَبْدُ الوَارِثِ **حدّثنا** أَيُّوبُ عنِ القاسِمِ عنْ زهْدَمٍ بِهَذَا *

14-..... Bize İsmâîl ibn İbrâhîm, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da el-Kaasım et-Temîmî'den tahdîs etti ki, Zehdem ibnu'l-Cermî şöyle demiştir: (Usmân tarafından vâlî ta'yîn olunup Kûfe'ye geldiğinde) biz Cerm kabîlesinden bir cemâat Ebû Mûsâ'nın yanında bulunuyorduk. Bizimle Cerm kabîlesinden olan şu oba halkı arasında bir sadâkat ve ihsân vardı [21].

Zehdem dedi ki: Biz Ebû Mûsâ'nın yanında iken ona bir yemek getirildi. Yemeğinin içinde tavuk eti de takdîm edildi.

Zehdem dedi ki: Bu topluluk içinde Teymullah oğulları'ndan köleye benzeyen kırmızı bir adam vardı. Bu adam sofraya yanaşmadı. Ebû Mûsâ ona:

— Sofraya yanaş! Ben Rasûlullah(S)'ı tavuk etinden yerken görmüşümdür, dedi.

---

21 Bu ifâde, Müslim'deki bir diğer rivâyette: Cerm'den olan şu oba ile Eş'arîler arasında bir sevgi ve bir kardeşlik vardı, şeklindedir. Ebû Mûsâ vâlî olarak Kûfe'ye geldiğinde, Cerm kabîlesinden bir cemâati kabûl edip yemek ikrâm etmişti. Zehdem de kabûl edilen bu topluluk içinde bulunuyordu.

O zât:

— Ben tavuğu pis birşey yerken gördüm, ondan tiksindim de ebeden tavuk yememeğe yemîn ettim, dedi.

Ebû Mûsâ ona şöyle dedi:

— Yanaş da ben sana ettiğin yemîne dâir bir hadîs haber vereyim: Bizler, Eş'arîler'den bir topluluk içinde Rasûlullah'a geldik. Kendisi o sırada sadaka develerinden bir bölük deveyi sahâbîleri arasında taksîm etmekle meşgûl bulunuyordu. Ben kendisinden biz Eş'arîler'e de deve vermesini istiyordum. -Râvî Eyyûb: Ben el-Kaasım et-Temîmî'nin: Rasûlullah öfkeli hâlde idi, dediğini sanıyorum, demiştir.- Rasûlullah: *"Vallâhi ben sizleri develere yükleyemem, benim yanımda sizi yükleyebileceğim deve yoktur"* dedi.

Ebû Mûsâ dedi ki: Biz bu söz üzerine yürüdük, oradan ayrıldık. Bu sırada Rasûlullah'a birtakım ganîmet develeri getirildi. Bunun üzerine:

— Eş'arîler nerede? Eş'arîler nerede? diye soruldu.

Bizler hemen geldik. Rasûlullah bizlere beyaz hörgüçlü beş tâne deve verilmesini emretti.

Ebû Mûsâ dedi ki: Biz develeri alıp yürüdük. Bu sırada ben arkadaşlarıma şunları söyledim:

— Bizler Rasûlullah'a geldik, O'ndan bizleri develere yüklemesini istiyorduk. O bizleri develere yükleyemeyeceğine yemîn etti. Sonra bize haber gönderdi ve bizleri develere yükledi. Rasûlullah evvelce yaptığı yemînini unuttu. Vallâhi biz Rasûlullah'ı gaflete getirip yemînini unutturduk, biz ebeden felâh bulmayız. Haydin berâberce Rasûlullah'a dönün de kendisine yapmış olduğu yemînini zikredip hatırlatalım! dedim.

Bunun üzerine geriye döndük ve:

— Yâ Rasûlallah! Bizler Sana gelmiş, bizleri develere yüklemeni istiyorduk. Sen bizleri develere yükleyemeyeceğine yemîn etmiştin. Sonra bizlere develer verip yükledin. Bizler Sen'in o yemînini unutmuş olduğunu zannettik yâhud bildik! dedik.

Rasûlullah:

— *"Gidiniz! Sizleri ancak Allah yüklemiştir. Ben yemîn ettim. Vallâhi İnşâallah ben birşey üzerine yemîn eder de müteâkıben yemîn ettiğim şeyden başkasını daha hayırlı görürsem* (o yemîne bağlı kalmayıp) *muhakkak o daha hayırlı olduğuna kanâat ettiğim şeyi yaparım. Ve ben o yemîni bir keffâretle halâl da kıldım* (yânî onu keffâret vererek çözdüm)" buyurdu [22].

22 Bu *"Tahallaltuhâ"* sözü "Ben o yemîni keffâret verip çözdüm" ma'nâsına olduğu gibi, "Ben o yemînimde *İnşâallah* diye istisnâ yapmıştım" ma'nâsına da gelir. Hadîste başlıktaki mes'eleye açık bir delîl bulunmadığından dolayı âlimler, keffâretin yemîni bozmadan önce veyâ bozduktan sonra olduğu husûsunda

Bu hadîsi Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den ve el-Kaasım ibn Âsım el-Kuleybî'den rivâyet etmekte Hammâd ibn Zeyd, İsmâîl ibn İbrâhîm'e mutâbaat etmiştir.

Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize Abdulvahhâb, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den ve el-Kaasım'dan; o da Zehdem'den olmak üzere bu hadîsi tahdîs etti [23].

١٥ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا عُثْمانُ بنُ عُمَرَ بنِ فارِسٍ أخبرنا ابنُ عَوْنٍ عنِ الحَسَنِ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ سَمُرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم لاتَسأَلِ الإمارَةَ فإنَّكَ إنْ أُعْطِيتَها عَنْ غَيْرِ مَسأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْها وإنْ أُعْطِيتَها عنْ مَسأَلَةٍ وكِلْتَ إلَيْها وإذَا حَلَفْتَ عَلى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَها خَيْرًا مِنْها فأْتِ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وكَفِّرْ عنْ يَمِينِكَ * تابَعَهُ أَشْهَلُ عنِ ابنِ عَوْنٍ * وتابَعَهُ يُونُسُ وسِماكُ بنُ عَطِيَّةَ وسِماكُ بنُ حَرْبٍ وحُمَيْدٌ وقَتادَةُ ومَنْصُورٌ وهِشامٌ والرَّبِيعُ *

15- Bana Muhammed ibn Abdillah tahdîs etti. Bize Usmân ibn Umer ibn Fâris tahdîs etti. Bize İbnu Avn, el-Hasen el-Basrî'den haber verdi ki, Abdurrahmân ibn Semure (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana (öğüt verip) şöyle buyurdu:

— *"Sen kendiliğinden emîr olmak isteme! Eğer sen kendin istemeksizin sana emîrlik, kumandanlık verilirse, o işte* (Allah tarafından) *yardım olunursun. Eğer senin istemenden dolayı sana emîrlik verilirse, istediğin emîrlik işinde yalnız bırakılırsın* (Allah'ın yardımına mazhar olamazsın). *Bir de sen birşeye yemîn edip de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, o daha hayırlı olan işi yap ve yemîninden keffâret ver!"* [24].

---

ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimisi keffâretin yemîni bozduktan sonra olacağını, kimisi de yemîni bozmadan da olabileceğini, kimisi de her iki şekilde de yânî bozmadan evvel de bozduktan sonra da olmasının câiz olduğunu ileri sürmüştür. Bu hadîsin şimdiye kadar birçok yerde uzun ve kısa rivâyetleri geçmişti.

23 Bunlar hadîsin geldiği değişik yollardır.

24 Bu hadîs, başlıktaki şıklardan keffâretin yemîni bozup o hayırlı işi yaptıktan sonra olduğuna delâlet etmektedir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi keffâretin yemîni bozmadan önce olabileceğine delâlet eden hadîs ibâreleri de vardır.

Bu hadîsin bir rivâyeti Eymân ve'n-Nuzûr Kitâbı'nın baş tarafında 2 rakamlı hadîs olarak geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

Bu hadîsi Abdullah ibn Avn'dan rivâyet etmekte Eşhel, Usmân ibn Umer'e mutâbaat etmiştir. Abdullah ibn Avn'a da Yûnus ibn Ubeyd, Simâk ibnu Atiyye, Simâk ibnu Harb, Humeyd et-Tavîl, Katâde, Mansûr, Hişâm ibn Hassân ve er-Rabî' (ibn Müslim el-Cumahî yâhud er-Rabî ibnu Subeyh) topluluğu mutâbaat etmişlerdir [25].

25 Yânî burada isimleri sayılan sekiz kişi, bu hadîsi el-Hasen'den; o da Abdurrahmân ibn Semure(R)'den rivâyet etmesinde Abdullah ibnu Avn'a mutâbaat ettiler.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٥ــ كتابُ الفَرَائِضِ

85- KİTÂBU'L-FERÂİZ

(Ferîzalar, yânî Mîrâs Payları Kitâbı) [1]

وقَوْلِهِ تعالى يُوصِيكُمُ اللَّهُ فى أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ فإنْ كُنَّ نِساءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثا ماتَرَكَ وإنْ كانَتْ واحِدَةً فلَها النِّصْفُ ولأَبَوَيْهِ لِكُلِّ واحِد مِنْهُما السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إنْ كانَ لهُ ولَدٌ فإنْ لَمْ يَكُنْ لهُ ولَدٌ ووَرِثَهُ أَبَواهُ فلأُمِّهِ الثُّلُثُ فإنْ كانَ لهُ إخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وصِيَّةٍ يُوصِى بِها أَوْ دَيْنٍ آباؤُكُمْ وأَبناؤُكُمْ لاتَدْرُون أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ إنَّ اللَّهَ كانَ عَلِيمًا حَكِيمًا * ولَكُمْ نِصْفُ ماتَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فإنْ كان لَهُنَّ ولَدٌ فلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وصِيَّةٍ يُوصِينَ بِها أَوْدَينٍ ولَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فانْ كانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ

---

1 *Ferâiz, Ferîza*'nın cem'idir. *Ferîza* da Yüce Allah'ın mükellef kullarına îfâsını kat'î ve zarûrî kıldığı ibâdet demektir. Bu i'tibâr ile burada faîle, mef'ûle ma'nâsına olup, Allah'ın kendi Kitâbı'nda mîrasçılara takdîr ettiği paylardan ibârettir. Sünnette gelen ve icmâ ile sâbit olan hükümler de Kur'ân'daki hükümlere katılır. Mîrâs hükümleri, en-Nisâ: 11, 12, 176 ile el-Enfâl: 75. âyetlerinde bildirilmiştir. Bu âyetlerdeki mîrâs paylarına âid nisbetler yarı, dörtte bir, sekizde bir, üçte iki, üçte bir ve altıda bir olmak üzere altı tânedir. Şimdi bu payları ve mîrâsçılara ne sûretle taksîm edileceğini Kur'ân-ı Kerîm'den izleyelim.

مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وصِيَّةٍ تُوصُونَ بِها أَوْ دَيْنٍ وإِنْ كانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلالَةً أَوِ امْرَأَةٌ ولَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ واحِدٍ مِنْهُما السُّدُسُ فإِنْ كانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكاءُ فى الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وصِيَّةٍ يُوصَى بِها أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضارٍّ وصِيَّةً مِنَ اللَّهِ واللَّهُ عليمٌ حَلِيمٌ *

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Allah size mîrâs taksîmini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır. Eğer çocuklar ikiden fazla kadınlar iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Dişi evlâd bir tek ise, o zamân terikenin yarısı onundur. (Ana babaya gelince:) Ölenin çocuğu varsa, ana-babadan herbirine terikenin altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mîrâsçı olduysa, üçte biri anasınındır. (Erkek, dişi) kardeşleri varsa, o vakit altıda biri anasınındır. (Fakat bütün bu hükümler) ölenin edeceği vasiyetin yerine getirilmesinden veyâ borcunun ödenmesinden sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin fâide yönünden size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Bunlar Allah'tan birer ferîzadır. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir. Yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. Zevcelerinizin çocuğu yoksa, terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terikesinden dörtte bir vardır. (Fakat bu da) onların edecekleri vasiyet ve borçtan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa, bıraktığınızdan dörtte biri onlarındır (yânî zevcelerinizindir). Şâyet çocuğunuz varsa, terikenizden sekizde biri -edeceğiniz vasiyet ve borcun ödenmesinden sonra- yine onlarındır. Eğer mîrâsı aranan erkek veyâ kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veyâ kızkardeşi bulunursa, bunlardan herbirinin hakkı altıda birdir. Eğer onlar da bu mikdârdan çok iseler, o hâlde onlar ölünün edeceği vasiyet ve borçtan sonra üçte birde ortaktırlar. (Gerek vasiyette, gerek borç ikrârında mîrâsçılara aslâ) zarar verici olmamalıdır. (Bu emirler ve hükümler) Allah'tan size bir vasiyettir. Allah hakkıyle bilendir, halîmdir" (en-Nisâ: 11-12) [2]

---

2 Bu iki âyette İslâm hukûkunun mühim bir bölümünü teşkîl eden ferâiz ilminin

١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ مُحَمَّدِ بن المُنْكَدِرِ سَمِعَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنهما يَقُولُ مَرِضْتُ فَعادَنِي رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وأَبو بَكْرٍ وهُما ماشِيانِ فأَتانِي وقَدْ أُغْمِيَ عَلَيَّ فَتَوَضَّأَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَصَبَّ عَلَيَّ وَضُوءَهُ فأَفَقْتُ فَقُلْتُ يارسُولَ اللَّهِ كَيْفَ أَصْنَعُ فى مالى كَيْفَ أَقْضِي فِي مالى فَلَمْ يُجِبْنِى بَشَيءٍ حتَّى نَزَلَتْ آيَةُ المَوارِيثِ *

1-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Muhammed ibnu'l-Münkedir'den tahdîs etti ki, o Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Ben hasta oldum. Rasûlullah (S) ile Ebû Bekr yürüyerek, bana hasta ziyâretine geldiler. Bana geldiklerinde ben bayıldım. Rasûlullah abdest aldı ve abdest suyundan benim üzerime döktü. Ben ayıldım. Kendisine:

— Yâ Rasûlallah! Ben malım husûsunda nasıl yapayım? Ben malım husûsunda nasıl hükmedeyim? diye sordum.

Rasûlullah bana hiçbir cevâb vermedi. Nihâyet, mîrâs payları âyeti indi [3].

١ــ بابُ تَعْلِيمِ الفَرائِضِ * وقال عُقْبَةُ بنُ عامِرٍ تَعَلَّمُوا قَبْلَ الظَّانِّينَ

esâsları bildirilmiştir. Bu iki âyette bu ilmin esâslı kaaidelerinin sığdırılmış olması Kur'ânın i'câzlı belâgatinin şâheser bir şâhididir.

Kur'ân-ı Kerîm'in mîrâs hükümleri, bu âyetlerde görüldüğü üzere pek sâdedir. Bunların özeti şudur: Bir ölünün evvelâ borcu ödenir, vasiyeti varsa yerine getirilir. Sonra zevc ve zevceye hisseleri verilir. Ölenin çocukları yoksa, ana-babasının hissesi artırılır ve birâderlerle hemşîrelere hisseler ayrılır. Çocukları da, ana-babası da olmayan bir ölünün kardeşleri ve hemşîreleri bütün mîrâsını alırlar. İslâm mîrâs hukûkunun dayandığı fıtrat esâsı ile erkeğe kadın lehine yüklediği mâlî vecîbeler nizâmının îzâhını *Hakk Dîni Kur'ân Dili* tefsîrinden okunmasını tavsiye ederim: II, 1296-1316.

Bu iki âyetten birincisi doğum alâkası üzerine cereyân edip ölüden i'tibâren yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya fürû' ve usûl ta'bîr olunur iki tarafı hâiz olan dik neseb yakınlığına ilgilidir ki, evlâd ve ana-baba bu dikeyin ölüye vâsıtasız bitişik olan başlangıçlarıdır. İkincisi, evvelâ vâsıta ile bitişiklik ifâde eden nikâh alâkasına, ikinci olarak nesebde neseb dikeyinden hâriç olup, onun etrafında bulunan ve ona nazaran zayıf olduğundan dolayı kelâle ta'bîr olunan hısımlık cihetine ilgilidir, ki ancak bi'l-vâsıta bitişiklik ifâde eder (*Hakk Dîni*, II, 1299).

3 Bu hadîsteki mîrâs payları âyetinden maksad, en-Nisâ: 11-13 âyetleri yâhud aynı sûrenin sonundaki 176. âyettir ki, her iki grup âyette de kelâleden bahsedilmektedir.

يَعْنِي الَّذِينَ يَتَكَلَّمُونَ بالظَّنِّ

1- FERÎZALAR İLMİNİN ÖĞRETİLMESİ BÂBI

Ukbetu'bnu Âmir el-Cuhenî (R): Zannedicilerden önce, yânî zann ile konuşanlardan önce, ilmi iyi öğreniniz! demiştir [4].

٢ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا ابنُ طاوُسٍ عَنْ أبيهِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إيَّاكُمْ والظَّنَّ فإنَّ الظَّنَّ أكْذَبُ الحَدِيثِ ولاَ تَحَسَّسُوا ولا تَجَسَّسُوا ولا تَبَاغَضُوا ولاَ تَدابَرُوا وكُونُوا عِبادَ اللَّهِ إخْوَانًا *

2-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizleri zanndan sakındırırım. Çünkü zann,* (hâtıra gelen) *sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayınız, birbirlerinizin husûsî ve mahrem hayâtını araştırmayınız. Birbirlerinize karşılıklı kin beslemeyiniz, birbirinize arka döndürüp yüz çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Birbirinize kardeşler olunuz!"* [5].

٢ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لانُورَثُ ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ

2- PEYGAMBER(S)'İN: *"Biz* (peygamberler) *mîrâsçı olunmayız. Biz ne bırakmışsak sadakadır"* KAVLİ BÂBI

٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ أنَّ فاطِمَةَ والعَبَّاسَ عَلَيْهِما السَّلاَمُ أتَيا أبا بَكْرٍ يَلْتَمِسانِ مِيراثَهُما مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وهُما حِينَئِذٍ يَطْلُبانِ أرْضَيْهِما مِنْ فَدَكٍ وسَهْمَهُما مِنْ خَيْبَرَ فقال لَهُما أبو بَكْرٍ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه

---

4 Ukbetu'bnu Âmir, Muâviye tarafından Mısır Vâlîsi idi. Bu sözü ferâiz ilmiyle berâber diğer bütün ilimleri de şâmildir.

5 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Nikâh'ta "Bir kimse kardeşinin istemekte olduğu kızı istemek bâbı"nda geçmişti.

عليه وسلم يَقُولُ لانُورَثُ ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ إنَّما يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ مِنْ هٰذَا المالِ قال أَبو بَكْرٍ واللَّهِ لاأَدَعُ أَمْرًا رأَيتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُهُ فِيهِ إلاَّ صَنَعْتُهُ قال فَهَجَرَتْهُ فاطِمَةُ فَلَمْ تُكَلِّمْهُ حتَّى ماتَتْ *

3-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Fâtıma ile el-Abbâs aleyhima's-selâm Ebû Bekr'e geldiler de Rasûlullah(S)'tan mîrâslarını araştırıyorlardı. Onlar o zamân Ebû Bekr'den Fedek ve Hayber arâzîlerinden hisselerini istiyorlardı. Ebû Bekr onlara şöyle dedi:

— Ben Rasûlullah'tan işittim: *"Biz* (peygamberler cemâatinin terikesi) *mîrâsçı olunmayız. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır. Muhammed âilesi ancak bu maldan yerler"* buyuruyordu.

Ebû Bekr:

— Vallâhi ben Rasûlullah'ın o malda yapmakta olduğunu gördüğüm hiçbirşeyi terketmem, muhakkak onu yaparım! dedi.

Râvî: İşte Fâtıma bundan dolayı Ebû Bekr'den ayrıldı da ölünceye kadar onunla konuşmadı, dedi [6].

٤ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبانَ أخبرنا ابنُ المُبارَكِ عنْ يُونسَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عَنْ عائِشَةَ أنَّ النبيَّ ﷺ قال لانُورَثُ ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ *

4-..... Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *"Biz peygamberler cemâati mîrâs olunmayız. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır* (yânî mülkiyeti Allah'a âid vakıftır)" buyurmuştur.

٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شَهابٍ قال أخبرنى مالِكُ بنُ أَوْسِ بنِ الحَدَثانِ وكان مُحَمَّدُ بنُ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ ذَكَرَلِى ذِكْرًا مِنْ حَدِيثِهِ ذٰلِكَ فانْطَلَقْتُ حتَّى دَخَلْتُ عَلَيْه فَسَأَلْتُهُ فقال انْطَلَقْتُ حتَّى أَدْخُلَ عَلى عُمَرَ فأَتاهُ حاجِبُهُ يَرْفَأُ فقال هَلْ لَكَ فى عُثْمانَ وَعَبْدِ الرَّحْمٰنِ والزُّبَيْرِ وسَعْدٍ قال نَعَمْ فأَذِنَ لَهُمْ ثُمَّ قال هَلْ لَكَ فِي عَلِي وعَبَّاسٍ قال نَعَمْ قال عَبَّاسٌ

---

6 Hadîs Beşte bir Kitâbı, "Beşte birin farz oluşu bâbı"nda ve Fadâil'de "Fâtımanın menkabesi bâbı"nda bundan daha tamam bir metinle geçmişti.

يا أمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِى وبَيْنَ هٰذَا قال أَنْشدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأَرْضُ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لانُورَثُ ما تَرَكْنا صَدَقَةٌ يُرِيدُ رسولُ اللَّهِ ﷺ نَفْسَهُ فقال الرَّهْطُ قَدْ قال ذٰلِكَ فأَقْبَلَ على عَلِيٍّ وعَبَّاسٍ فقال هَلْ تَعْلَمانِ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال ذَلِكَ قالا قَدْ قال ذَلِكَ قال عُمَرُ فإِنِّى أُحَدِّثُكُمْ عنْ هٰذَا الأَمْرِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ كان خَصَّ رسولَهُ صلى اللَّه عليه وسلم فى هٰذا الفَيْءِ بِشَىءٍ لَمْ يُعْطِهِ أَحَدًا غَيْرَهُ فقال عَزَّ وجَلَّ ما أَفاءَ اللَّهُ عَلى رَسُولِهِ إلى قَوْلِهِ قَدِيرٌ فَكانَتْ خالصَةً لِرسولِ اللَّهِ ﷺ واللَّهِ ما احْتازَها دُونَكُمْ ولا اسْتَأْثَرَ بِها عَلَيْكُمْ لَقَدْ أَعْطاكُمُوهُ وبَثَّها فِيكُمْ حتَّى بَقِىَ مِنْها هٰذَا المالُ فكانَ النبىُّ ﷺ يُنْفِقُ على أَهْلِهِ مِنْ هٰذَا المالِ نَفَقَةَ سَنَتِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ ما بَقِىَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلَ مالِ اللَّهِ فَعَمِلَ بِذٰلِكَ رسولُ اللَّهِ ﷺ حَياتَهُ أَنْشُدُكُمْ باللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ ذٰلِكَ قالُوا نَعَمْ ثُمَّ قال لِعَلِيٍّ وعَبَّاسٍ أَنْشُدُكُما باللَّهِ هَلْ تَعْلَمانِ ذٰلِكَ قالا نَعَمْ فتَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ صلى اللَّه عليه وسلم فقال أَبو بَكْرٍ أنا وَلِىُّ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَقَبَضَها فعَمِلَ بِما عَمِلَ بِهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ أبا بَكْرٍ فَقُلْتُ أنا وَلِيُّ وَلِىِّ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَقَبَضْتُها سَنَتَيْنِ أَعْمَلُ فِيها ما عَمِلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وأَبو بَكْرٍ ثُمَّ جِئْتُمانِى وكَلِمَتُكُما واحِدَةٌ وأَمْرُكُما جَمِيعٌ جِئْتَنِى تَسْأَلُنِى نَصِيبَكَ مِنِ ابنِ أَخِيكَ وأَتانِى هٰذَا يَسْأَلُنِى نَصِيبَ امْرأَتِهِ مِنْ أَبِيها فَقُلْتُ إِنْ شِئْتُما دَفَعْتُها إِلَيْكُما بِذٰلِكَ فَتَلْتَمِسانِ مِنِّى قَضَاءً غَيْرَ ذٰلِكَ فَواللَّهِ الَّذِى بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأَرْض لاأَقْضِى فِيها قَضَاءً غَيْرَ ذَلِكَ حتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ فإِنْ عَجَزْتُما فادْفَعاها إِلَىَّ فأنا أَكْفِيكُماها *

5-..... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Mâlik ibnu Evs ibnu'l-Hadesân haber verdi.

İbn Şihâb şöyle devâm etti: Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'im bana, Mâlik ibn Evs'in gelecek olan hadîsinden bir kısmını zikretmişti. Ben vâsıtasız olarak bu hadîsi bizzât Mâlik ibn Evs'ten işitmek için gidip huzûruna girdim ve kendisine bu hadîsi sordum. O şöyle dedi: Ben gidib Umer ibnu'l-Hattâb'ın huzûruna girdim. Bu sırada Halîfe Umer'in kapıcısı (yânî teşrîfâtçısı) Yerfâ içeriye geldi de:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Usmân, Abdurrahmân ibn Avf, Zu-

beyr ibnu'l-Avvâm, Sa'd ibn Ebî Vakkaas geldi, içeri girmeye izin isterler, izin verir misin? dedi.

Umer:

— Evet, dedi.

(Onlar girdiler, selâm verip oturdular.) Biraz sonra Yerfâ yine geldi de:

— Alî ile Abbâs da geldiler, izin verir misin? dedi.

Umer:

— Evet, dedi.

Bunlar da girdiler. Selâmdan sonra Abbâs:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Benimle şu Alî arasında hükmet! dedi.

(Abbâs ile Alî arasında, Allah'ın fey' olarak Rasûlullah'a tahsîs buyurduğu Benû'n-Nadr hurmalığından dolayı nizâ' ve ihtilâf vardı da Alî ile Abbâs birbirlerine dil uzatmışlardı.) [7]

Umer, hazır bulunan topluluğa:

— Gök ve Yer izniyle ayakta durmakta olan Allah hakkı için sorarım: Sizler Rasûlullah'ın *"Biz peygamberler câmiasının terekesi vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır* (vakıftır)" buyurduğunu ve bu sözüyle Rasûlullah'ın kendi nefsini kasdetmekte olduğunu biliyorsunuz değil mi? dedi.

Usmân ve arkadaşları topluluğu:

— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu! diye tasdîk ettiler.

Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a dönüp:

— Rasûlullah'ın kendisini kasdederek böyle buyurduğunu siz de bilirsiniz değil mi? dedi.

Alî ve Abbâs:

— (Evet) Rasûlullah böyle buyurmuştur, dediler.

Bunun üzerine Umer:

— Şimdi ben size bu malın hukûkî vaziyetini söyleyip bildireyim! diye şöyle îzâh etti: Allah Taâlâ bu fey'de tasarrufu Rasûlü'ne tahsîs buyurdu. O'ndan başka kimseye bu hakkı vermedi. Azîz ve Celîl olan Allah: ***"Allah'ın onlardan Rasûlü'ne verdiği fey'e gelince, siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah, rasûllerini dileyeceği kimseler üzerine musallat edip hâkim kılar ve Allah herşeye hakkıyle kaadirdir"*** (el-Haşr: 6) buyurmuştur. Bu malda tasarruf sâde Rasûlullah'ın hakkı idi. Sonra vallâhı bu mala sizden

---

7 Bu parantez arasındaki ziyâde Beşte bir'deki rivâyettendir.

Fey', Allah'ın dîn düşmanlarından -galebe ile değil de, sürgün yâhud cizye üzerine sulh olmak şartıyle- Rasûlullah'a tahsîs buyurduğu maldır ve ganîmetten daha husûsî bir ıstılâhtır. Çünkü ganîmet malında *"Humus = Beşte bir"* fey'dir.

başka kimse iştirâk etmedi. Ve sizin zararınıza kimse tasarruf da iddiâ etmedi. Rasûlullah bu fey' malının nemâsını sizlere vermiş ve aranızda taksîm etmiştir. Nihâyet fey'den bu malın aslı mahfûz kaldı. Peygamber bu maldan âilesinin bir senelik nafakasını ayırır, onları infâk ederdi. Sonra bundan arta kalanı alır, onu da Allah malının sarfedileceği yerlere sarfederdi (cihâd yoluna ve bütün müslümânların yararlanacakları âmme işlerine harcardı). Bu malı Rasûlullah kendi hayâtında böyle kullandı. Ey topluluk, sizlere Allah adıyle soruyorum: Sizler bunun böyle olduğunu biliyor değil misiniz? dedi.

Onlar da:

— Evet, böyledir! diye tasdîk ettiler.

Sonra Umer, Alî ile Abbâs'a hitâben:

— Sizin ikinize de Allah adıyle soruyorum: Sizler de bunun böyle olduğunu biliyorsunuz değil mi? dedi.

Onlar da:

— Evet, deyip tasdîk ettiler.

Umer şöyle devâm etti:

— Sonra Allah, Peygamberini vefât ettirdi. Ebû Bekr: Ben Rasûlullah'ın velîsiyim, yânî vekîliyim, dedi ve o mallara el koydu ve Rasûlullah'ın kullandığı gibi kullandı. Sonra Allah Ebû Bekr'i vefât ettirdi. Ben de Allah Rasûlü'nün velîsinin velîsiyim dedim ve emîrliğimin ilk iki yılında bu mallara el koydum. Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr'in bu mallarda yaptıkları gibi kullanıp onları idâre ettim. Sonra ikiniz müştereken bana geldiniz. Sözünüz bir idi, işiniz derli toplu idi (aranızda hiçbir çekişme yoktu. Sonra ayrı ayrı geldiniz). Ey Abbâs, sen bana geldin, benden kardeşinin oğlundan isâbet eden hisseni istiyordun. Bu Alî de bana geldi, karısının babasından payına isâbet eden hissesini istiyordu. Ben sizlere: İsterseniz bu hurmalıkları size bu şartla (Rasûlullah ile Ebû Bekr'in ve benim idâre ettiğim şekilde idâre etmek şartıyle) geri vereyim, dedim (ve böylece size verdim). Şimdi benden bundan başka bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve Yer izniyle, irâdesiyle ayakta duran Allah'a yemîn ederim ki, ben kıyâmet kopuncaya kadar bu mallar hakkında bundan başka bir hüküm vermem. Eğer siz idâreden âciz olduysanız, malları bana geri veriniz, ben onları sizin hesâbınıza yeterlilikle idâre ederim, dedi [8].

---

8 Başlığa uygunluğu *"Biz mîrâs olunmayız, bizim bıraktığımız her mal sadakadır"* sözündedir.

Eğer: Alî ile Abbâs ikilisi bu malı anılan şartla almışlarken, bundan sonra Umer'den nasıl istiyorlardı? dersen, şöyle cevâb veririm: Alî ile Abbâs, *"Biz mîrâs olunmayız..."* sözünün umûmu, geri bıraktığı malların bâzısına mahsûstur i'tikaad etmişlerdi. Onların çekişmeleri, mîrâsta değildi, fakat herbiri kendilerine isâbet eden payda müstakilce tasarruf etmek için, o hissenin taksîm

٦ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قالا لاتَقْتَسِمُ ورَثَتِى دِينارًا ما تَرَكْتُ بَعْدَ نفقَةِ نِسائِى ومَؤُنَةِ عامِلِى فَهْوَ صَدَقَةٌ *

6-..... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "(Vefâtımda) *benim mîrâsçılarım dînâr* (ve dirhem) *paylaşmazlar. Bıraktığım şey* (yânî hurmalıklar), *kadınlarımın nafakalarından ve işçimin ücretinden sonra geri kalanı sadakadır*" [9].

٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها أنَّ أزْوَاجَ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم حِينَ تُوُفِّىَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم أرَدْنَ أنْ يَبْعَثْنَ عُثمانَ إلى أبى بَكْرٍ يَسْأَلْنَهُ مِيرَاثَهُنَّ فقالَتْ عائِشَةُ أليْسَ قَدْ قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ لانُورَثُ ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ *

7-..... Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) vefât ettiği zamân Peygamber'in zevceleri Usmân ibn Affân'ı Ebû Bekr'e göndermeyi ve Peygamber'den olan mîrâs paylarını almayı istediler.

Âişe dedi ki: Bunun üzerine Âişe onlara:

— Rasûlullah *"Biz mîrâs olunmayız, bizim terikemiz sadakadır"* buyurmuş değil mi? dedi (böylece onları bu isteklerinden vazgeçirdi) [10].

٣ــ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ مَنْ تَرَكَ مالاً فَلأَهْلِهِ

edilmesini istiyorlardı. Umer de onları men' etti. Çünkü taksîm ancak milklerde vâki' olur. Belki zamân uzayınca herbiri onun kendi milki olduğunu zanneder. Bunu el-Kirmânî söyledi. Bu hadîsin daha uzun bir rivâyeti Beşte bir Kitâbı'nda geçmişti (Kastallânı).

9 Bunun bir rivâyeti Vasiyetler ve Beşte bir'de geçmişti.

10 Peygamber'in kadınları, Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey', yânî harbsiz ganîmet olarak verdiği Medîne civârındaki Nadîr oğulları ve Fedek hurmalıklarıyle Hayber hurmalıklarının beşte birinin bakıyyesinden isâbet eden mîrâslarını almak istemişlerdi. Âişe'nin bu hadîsi hatırlatması üzerine, bu isteklerinden vazgeçtiler...

Bu hadîsi Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

3- PEYGAMBER(S)'İN: *"Her kim bir mal bırakırsa, o kendi âilesine âiddir"* KAVLİ BÂBI

٨ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ حدّثنى أَبو سَلَمَةَ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال أنا أَوْلَى بالمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَمَنْ ماتَ وعَلَيْهِ دَيْنٌ ولَمْ يَتْرُكْ وفاءً فَعَلَيْنا قَضاؤُهُ ومَنْ تَرَكَ مالاً فَلِوَرَثَتِهِ *

8-..... İbn Şihâb dedi ki: Bana Ebû Seleme, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımdır. Her kim üzerinde borç olduğu hâlde ölür ve o borcu ödeyecek birşey bırakmazsa, onu ödemek bize âiddir. Her kim de bir mal bırakırsa, o da kendi mîrâsçılarındandır"* [11].

٤ــ بابُ مِيرَاثِ الوَلَدِ مِنْ أَبِيهِ وأُمِّهِ . وقال زَيْدُ بنُ ثابِتٍ إذَا تَرَكَ رَجُلٌ أَوِ امْرَأَةٌ بِنْتًا فَلَها النِّصْفُ وإنْ كانَتا اثْنَتَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ فَلَهُنَّ الثُّلُثانِ وإنْ كانَ مَعَهُنَّ ذَكَرٌ بُدِيءَ بِمَنْ شَرِكَهُمْ فَيُؤْتَى فَرِيضَتَهُ فَما بَقِىَ فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ *

4- ERKEK VE KIZ ÇOCUĞUNUN BABASI VE ANASINDAN ALACAĞI MÎRÂS PAYLARI BÂBI

Zeyd ibn Sâbit şöyle demiştir:
Bir erkek veyâ bir kadın bir kız çocuğu bırakırsa, o kız çocuğuna, terikesinin yarısı verilir. Eğer kız çocuklar iki tâne veyâ daha çok iseler, terikenin üçte ikisini alırlar.
Eğer onların berâberinde babalarından olma bir erkek kardeşleri varsa, bu takdîrde bunlara mîrâsta ortak bulunan kimse ile (meselâ baba ile) başlanıp, evvelâ

---

11 Müslim Ferâiz'de ayrı bir bâb açarak, bu hadîsin birkaç rivâyetini sıralamıştır. Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır. Çünkü kişinin mîrâsçıları onun âile ferdlerinden ibârettir.

onun payı verilir.
Onun payından arta kalan, oğlanla kızlar arasında "Erkeğe iki dişinin payı" ölçüsüyle taksîm edilir [12].

٩ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا ابنُ طاوس عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قال ألْحقُوا الفَرائِضَ بأهْلِها فَما بَقِيَ فَهُوَ لأوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ *

9-..... Bize Abdullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs ibn Keysân el-Yemânî'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Mîrâs paylarını* (Kur'ân'da bildirilen) *sâhiblerine veriniz. Bu paylardan geri kalan herhangi birşey de baba tarafından en yakın olan er kişiye âiddir"* buyurmuştur [13].

٥ــ بابُ مِيرَاثِ البَناتِ

5- KIZ ÇOCUKLARININ MÎRÂSI BÂBI [14]

١٠ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا الزُّهْرِيُّ قال أخبرنى عامِرُ بنُ سَعْدِ بنِ أبِى وقّاصٍ عنْ أبِيهِ قال مَرِضْتُ بِمَكَّةَ مَرَضًا فأشْفَيْتُ مِنْهُ عَلى المَوْتِ فأتانِى النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم يَعُودُنِى فَقُلْتُ يارسولَ

---

12 Zeyd ibn Sâbit'in bu hadîsini Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivâyet etmiştir. Zeyd ibn Sâbit el-Ensârî Medîne'de vahiy kâtibi idi, sahâbîlerin en fazîletlilerinden ve fetvâ sâhiblerinden idi. Medîne'de 45 yılında vefât etmiştir.

13 Hadîsteki *"Racul"* kelimesinden sonraki *"Zeker"* kelimesi, "Racul"ün sıfatı değil, "Evlâ"nın sıfatıdır. Şu hâlde ma'nâ, pey sâhiblerinden geri kalan, ölünün baba tarafından en yakını olan er kişiye âiddir, ana tarafından değil demek olur (Suheylî).

Hadîste zikrolunan ferâiz, yânî mîrâs payları, Ku'ân'da takdîr ve ta'yîn edilmiş bulunan nisbetlerdeki hisselerdir. Bunlar yarı, dörtte bir, sekizde bir, üçte iki, üçte bir ve altıda bir'den ibâret altı sehmdir.

14 Yânî bu bâb, kız çocuklarının mîrâsını beyân hakkındadır. Bunda aslolan, kitâbın başında zikredilen ***"Allah size mîrâs taksîmini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır..."*** (en-Nisâ: 11-12) âyetindeki taksîm mikdârları üzere olmaktır. Çünkü Câhiliyet ahâlîsi, kız çocuklarını mîrâsçı yapmazlardı. Allah bunu ibtâl etti de kızları da mîrâsta erkeklerin berâberinde mîrâsçı kıldı.

اللّٰهِ إنَّ لى مالاً كَثِيرًا ولَيْسَ يَرِثُنِى إلاَّ ابْنَتى أفأتَصَدَّقُ بِثُلُثَيْ مالى قال لا قال قُلْتُ فالشَّطْرُ قال لا قُلْتُ الثُّلُثُ قال الثُّلُثُ كَبِيرٌ إنَّكَ إنْ تَرَكْتَ وَلَدَكَ أغْنِياءَ خَيْرٌ مِنْ أنْ تَتْرُكَهُمْ عالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ وإنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً إلاَّ أُجِرْتَ عَلَيْها حتَّى اللُّقْمَةَ تَرْفَعُها إلى فى امْرَأتِكَ فَقُلْتُ يارسولَ اللّٰهِ أاُخَلَّفُ عنْ هِجْرَتِى فقال لَنْ تُخَلَّفَ بَعْدِى فَتَعْمَلَ عَمَلاً تُرِيدُ بِهِ وجْهَ اللّٰهِ إلا ازْدَدْتَ بِهِ رفْعَةً ودَرَجَةً وَلَعَلَّ أنْ تُخَلَّفَ بَعْدِى حتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أقْوامٌ ويُضَرَّبِكَ آخَرُونَ لَكِنِ البائِسُ سَعْدُ بنُ خَوْلَةَ يَرْثِى لهُ رسولُ اللّٰه ﷺ أنْ ماتَ بِمَكَّةَ قال سُفْيانُ وسَعْدُ بنُ خَوْلَةَ رَجُلٌ مِنْ بَنِى عامِرِبنِ لُؤَىٍّ *

10-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de şiddetli bir hastalığa yakalandım ki, hemen hemen ölüme yaklaşmıştım. Bu sırada Peygamber (S) hasta ziyâreti yapmak üzere bana geldi. Ben:

— Yâ Rasûlallah! Benim çok malım vardır. Bana kızımdan başka vâris olacak kimse de yoktur. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı? diye sordum.

— *"Hayır* (tasadduk etme)*!"* buyurdu.

Ben:

— Yarısını sadaka yapayım mı? dedim.

Rasûlullah yine:

— *"Hayır!"* buyurdu.

Ben, üçte bir'i sordum. Rasûlullah:

— *"Üçte bir de büyüktür.* (Ey Sa'd!) *Senin çocuğunu zenginler olarak bırakman, muhtâclar ve insanlara* (sadaka için) *ellerini açar bir hâlde bırakmandan hayırlıdır. Şübhesiz sen infâk edeceğin herbir nafakadan muhakkak sevâba nâil kılınacaksın. Hattâ* (yemek yerken) *eşinin ağzına kaldırıp vereceğin lokmadan da ücrete nâil kılınacaksın"* buyurdu.

Ben yine:

— Yâ Rasûlallah! Ben hicretinden geriye mi kalacağım? dedim.

Rasûlullah:

— *"Hayır, sen benim ardımda* (aslâ bizden) *geri kalmazsın.* (Şâyet burada kalır da) *Allah rızâsını isteyerek herhangibir amel yaparsan, elbette onunla merteben yükselecek, derecen artacaktır. Öyle ümîd ediyorum ki, sen benim ardımdan uzun zamân geri bırakılıp yaşaya-*

caksın, hattâ senden birtakım kavimler faydalanacaklar, diğer birtakımları da zarar göreceklerdir. Lâkin en çâresiz olan Sa'd ibn Havle'dir!" buyurdu [15].

Râvî, Peygamber'in bu sözünü tefsîr ederek: Rasûlullah, Sa'd ibn Havle Mekke'de öldüğü için ona acır, üzülürdü, demiştir.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne: Sa'd ibn Havle, Âmir ibn Lueyy oğulları'ndan bir adamdı, demiştir [16].

١١ــ حدّثني مُحْمَودٌ حدّثنا أبو النَّضْرِ حدّثنا أبو مُعاوِيَةَ شَيْبانُ عنْ أشْعَثَ عنِ الأسْوَدِ بنِ يَزِيدَ قال أتانا مُعاذُ بنُ جبَلٍ باليَمنِ مُعَلِّمًا وأمِيرًا فَسألْناهُ عنْ رجُلٍ تُوُفِّيَ وتَرَكَ ابْنَتَهُ وأُخْتَهُ فأعْطَى الإبْنَةَ النِّصْفَ والأُخْتَ النِّصْفَ *

11-..... el-Esved ibn Yezîd şöyle demiştir: Muâz ibn Cebel, Yemen'de bize bir muallim ve bir emîr olarak geldi. Biz kendisine bir kızı ile bir kızkardeşini geride bırakarak vefât etmiş olan bir adamın mîrâsını sorduk. Muâz, terikesinin yarısını kıza, yarısını da kızkardeşe verdi [17].

٦ــ بابُ مِيرَاثِ ابنِ الإبنِ إذَا لَمْ يَكُنِ ابنٌ . وقال زَيْدٌ ولَدُ الأبناءِ بِمَنْزِلَةِ الوَلَدِ إذَا لَمْ يَكنْ دُونَهُمْ ولَدٌ ذَكَرٌ ذَكَرُهُمْ كَذَكَرِهِمْ وأُنْثاهُمْ كأُنْثاهُمْ يَرِثُونَ كما يَرِثونَ ويَحْجُبُونَ كَما يَحْجُبُونَ ولا يَرِثُ ولَدُ الإبنِ مَعَ الإبنِ

15 *"Lealle"* burada her ne kadar *"Asâ = Ümîd"* ma'nâsına ise de, bu kesin olarak vâki' olmuş ve Peygamber'in Nübüvvet Alâmetleri'nden biri olduğu bilinmiştir. Çünkü Sa'd ibn Ebî Vakkaas bundan sonra kırkbeş yıl kadar daha yaşamış, Irak'ı ve diğer yerleri fethetmiş, onunla birçok kavimler dînleri ve dünyâları husûsunda yararlanmış, birçok kavimler de dînleri ve dünyâları husûsunda zarara uğramışlardır. Çünkü muhâribleri öldürülmüş, kadınları, çocukları esîr edilmiş, malları ganîmet yapılmıştır (Kastallânî).

16 Sa'd ibn Havle, Habeşistân'a ikinci defa hicret etmiş, Bedir harbinde bulunmuş ve en sahîh rivâyete göre Vedâ Haccı'nda Mekke'de vefât etmişti.

Bu hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu "Bana kızımdan başkası vâris olmayacak" sözüdür.

17 Bu, âlimlerin üzerinde ittifâk ettikleridir ve Kur'ân'ın nassı da böyledir (Kastallânî).

6- ÖLÜNÜN OĞLU HAYÂTTA OLMADIĞI ZAMÂN, OĞLUNUN OĞLUNA ÂİD MİRÂSI BEYÂN BÂBI

Ve Zeyd ibn Sâbit şöyle demiştir:
Oğulların sulbî çocukları, kendileriyle ölü arasında bir erkek çocuk bulunmadığı zamân, ölünün çocuğu menzilesindedirler.
Oğulların erkek çocukları, ölünün erkek çocukları gibidirler.
Oğulların kız çocukları da ölünün kızları gibidirler.
Oğulların çocukları, oğullar gibi mîrâs alırlar ve oğullar, kendilerinden aşağıdakileri mîrâstan men' eder oldukları gibi oğulların oğulları da kendilerinden aşağıdakileri mîrâstan men' ederler. Ve oğulun çocuğu, oğulla berâber mîrâs almaz [18].

١٢ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا ابنُ طاوُسٍ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ أَلْحِقُوا الفَرَائِضَ بأَهْلِها فَما بَقِيَ فَهُوَ لأَوْلَى رَجلٍ ذَكَرٍ *

12-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Mîrâs paylarını* (Kur'ân'da bildirilen) *sâhiblerine veriniz. Bu paylardan geri kalan herhangi birşey de baba tarafından en yakın olan er kişiye âiddir"* buyurdu [19].

٧ــ بابُ مِيرَاثِ ابْنَةِ ابنٍ مَعَ ابْنَةٍ

7- ÖLÜNÜN BİR KIZININ BERÂBERİNDE OĞULUN BİR KIZININ MİRÂSI BÂBI

١٣ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا أَبو قَيْسٍ سَمِعْتُ هُزَيْلَ بنَ

---

18 Son cümle, daha önceki hükmün te'kîdidir. Çünkü bundan, oğulun berâberinde oğul oğlunun mîrâstan men' edildiği anlaşılmıştır. Zeyd ibn Sâbit'in bu hadîsini de Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivâyet etmiştir (Kastallânî).

19 Bu hadîs, aynıyle yakında "Çocuğun mîrâsı bâbı"nda geçmişti. Bunu tekrâr etmesi, iki fâide içindir: Biri oğulun oğlunun, oğul menzilesinden olduğuna işâret etmek; diğeri de bu hadîsi iki üstâddan rivâyet etmekte olduğuna işâret etmektir... (Aynî).

شَرَحْبِيلَ قال سُئِلَ أَبو مُوسَى عَنْ ابْنَةٍ وابْنَةِ ابنٍ وأُختٍ فقال لِلابْنَةِ النِّصْفُ وَلِلاخْتِ النِّصْفُ وأْتِ ابنَ مَسْعُودٍ فَسَيُتابِعُنِى فَسُئِلَ ابنُ مُسْعُودٍ وأُخْبِرَ بِقَوْلِ أَبِى مُوسَى فقال لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وما أنا مِنَ المُهْتَدِينَ أَقْضِى فِيها بِما قَضَى النبِىُّ ﷺ لِلابْنَةِ النِّصْفُ ولِابْنَةِ الابنِ السُّدُسُ تَكْمِلَةَ الثُّلُثَيْنِ وما بَقِىَ فللأُخْتِ فأَتَيْنا أبا مُوسَى فأَخْبَرْنَاهُ بِقَوْلِ ابنِ مُسْعُودٍ فقال لاتَسأَلُونِى مادَامَ هٰذَا الحَبْرُ فِيكُمْ *

13-..... Bize Ebû Kays tahdîs etti: Ben Huzeyl ibn Şurahbîl'-den işittim, şöyle dedi: Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye ölünün kızına, oğlunun kızına, kızkardeşine âid mîrâs hisseleri soruldu.

Ebû Mûsâ:

— Terikenin yarısı ölünün kızına, bir yarısı da kızkardeşine âiddir, dedi (oğlunun kızını mîrâstan mahrûm bıraktı).

Ebû Mûsâ, suâl soran kimseye:

— Abdullah ibn Mes'ûd'a git (bu mes'eleyi ona da sor), umarım ki, İbn Mes'ûd da benim fikrime uygun cevâb verecektir! dedi.

Mes'ele İbn Mes'ûd'a sorulup, Ebû Mûsâ'nın cevâbı ve onun tarafından gönderildiği haber verilince, Abdullah ibn Mes'ûd:

— Eğer ben oğulun kızını mîrâstan mahrûm edersem, elbette dalâlete düşmüş olurum, hidâyete erenlerden olmam! (diye bir mukaddime ile söze başlayıp:) [20] Bu mes'elede ben Peygamber(S)'in hükmettiği bir haberle hükmederim (ki şudur): Ölünün kızı yarım alır, oğlunun kızı da -iki üçte biri tamamlamak için üçte bir alır. Geri kalan (üçte bir) de kızkardeşin payı olur! dedi.

Huzeyl şöyle dedi: Biz Ebû Mûsâ'ya gelip İbn Mes'ûd'un fetvâsını kendisine haber verince:

— Aranızda bu "Habr = Büyük âlim" bulunduğu müddetçe, bana birşey sormayınız! dedi.

---

20 İbn Mes'ûd bu sözünü şu âyetten alıp okumuştur: ***"De ki: Allah'ı bırakıp da taptığınız şeylere tapmam bana yasak edildi. De ki: Ben sizin hevâlarınıza aslâ uymam. Bu takdîrde muhakkak sapmış ve ben doğru yola erenlerden olmamış bulunurum"*** (el-En'âm: 56).

Dört *Sünen* sâhibleriyle Tahâvî'nin rivâyetlerine göre bu verâset suâli Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye Usmân'ın halîfeliği zamânında Kûfe Vâlîsi iken sorulmuştur. Ebû Mûsâ'dan önce Kûfe'de Abdullah ibn Mes'ûd vâlî ve muallim idi. Umer zamânında ta'yîn olunmuştu. Sonra Usmân, İbn Mes'ûd'u vazîfesinden azledip yerine Ebû Mûsâ'yı ta'yîn etmişti. Bu verâset suâli, yalnız vâlî Ebû Mûsâ'-dan değil, Kûfe kaadısı Selmân ibn Rabîa ile berâber ikisinden sorulmuştu. Bunlar da oğulun kızını mîrâstan mahrûm ederek ictihâdla cevâb vermişler ve tevsîk

٨ــ بابُ مِيراثِ الجَدِّ مَعَ الأبِ والإخْوَةِ : وقال أبُو بَكْرٍ وابنُ عَبَّاس وابنُ الزُّبَيْرِ الجَدُّ أبٌ : وقَرَأ ابنُ عَبَّاسٍ يابَنِى آدَمَ * واتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبائِى إبْراهِيمَ وإسْحٰقَ ويَعْقُوبَ ولَمْ يَذْكُرْ أنَّ أحَدًا خالَفَ أبا بَكْرٍ فِي زَمانِهِ وأصْحابُ النبِىِّ ﷺ مُتَوافِرُونَ * وقال ابنُ عَبَّاسٍ يَرِثُنِى ابنُ ابْنِى دُونَ إخْوَتِى ولا أرِثُ أنا ابنَ ابنِى ويُذْكَرُ عنْ عُمَرَ وعَلِيٍّ وابنِ مَسْعُودٍ وزَيْدٍ أقاوِيلُ مُخْتَلِفَةٌ

8- BABANIN VE ERKEK KARDEŞLERİN BERÂBERİNDE DEDENİN MÎRÂSI BÂBI

Ebû Bekr, İbn Abbâs, İbnu Zubeyr: Dede, babadır (yânî dedenin hükmü babanın hükmü gibidir) demişlerdir.

İbn Abbâs ("Dede, babadır" sözüne delîl için): *"Ey Âdem oğulları!..."* (el-A'râf: 31) ve *"Ben atalarım İbrâhîm, İshâk, Ya'kûb'un dînine uydum..."* (Yûsuf: 38) âyetlerini okudu. (Bu âyetlerde Âdem en uzak dede olduğu hâlde "Baba" ta'bîr edilmiştir.) Kendi zamânında Peygamber'in sahâbîlerinin sayısı çok olduğu hâlde, Ebû Bekr'in bu "Dedenin hükmü, babanın hükmüdür" sözüne muhâlefet etmiş bir kişi zikretmemiştir.

İbn Abbâs: Bana kızkardeşlerimin önünde, oğlumun oğlu mîrâsçı olur, ben ise oğlumun oğluna mîrâsçı olamam, demiştir.

Ve Umer ibnu'l-Hattâb'dan, Alî ibn Ebî Tâlib'den, İbnu Mes'ûd'dan ve Zeyd ibn Sâbit'ten çeşitli görüşler de zikrolunur [21].

١٤ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنِ ابنِ طاوُسٍ عنِ أبِيهِ

---

için Abdullah ibn Mes'ûd'a göndermişlerdi. Bir vilâyetin vâlîsi ile kaadısının hükümlerine aykırı cevâb vermek, husûsiyle halef-selef olmak gibi mâzîye âid bir hâtıra da bulunduğundan pek hoş olmayacağını takdîr eden İbn Mes'ûd, onların yanlış ictihâdlarına göre cevâb vermekte dalâlet olacağını kaydetmiştir... (Bu açıklama Kâmil Mîrâs tarafından Aynî'den özetlenmiştir.)

21 Buradaki sahâbîlerin görüşleri, diğer hadîs imâmları tarafından senedli olarak rivâyet edilmiştir.

عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال أَلْحِقُوا الفَرائِضَ بِأَهْلِها فَما بَقِىَ فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ *

14-..... Bize Vuheyb, İbn Tâvûs'tan; o da babasından; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Mîrâs paylarını kendi sâhiblerine veriniz. Bunlardan geri kalan mal da* (baba tarafından) *en yakın olan er kişiye âiddir"* buyurmuştur.

١٥ــ حدّثنا أَبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوارِثِ حدّثنا أَيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال أَمَّا الَّذِى قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ هٰذِهِ الأُمَّةِ خَلِيلاً لاَتَّخَذْتُهُ ولٰكِنْ خُلَّةُ الإِسْلامِ أَفْضَلُ أَوْ قال خَيْرٌ فإِنَّهُ أَنْزَلَهُ أَبًا أَوْ قال قَضاهُ أَبًا *

15-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ammâ Rasûlullah(S)'ın *"Bu ümmetten bir halîl edineydim, muhakkak onu* (yânî Ebû Bekr'i) *edinirdim, lâkin İslâm yüzünden olan hullet daha fazîletlidir* -yâhud: *daha hayırlıdır-"* buyurmasına gelince, şübhesiz Ebû Bekr dedeyi (mîrâsta) baba menzilesine indirmiştir; yâhud: dedenin baba gibi olduğuna hükmetmiştir, dedi [22].

٩ــ بابُ مِيراثِ الزَّوْجِ مَعَ الوَلَدِ وغَيْرِهِ

9- OĞUL VE DİĞER MÎRÂSÇILARIN BERÂBERİNDE ZEVCİN MÎRÂSI BÂBI

١٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ عنْ وَرْقاءَ عنِ ابنِ أَبِى نَجِيحٍ عنْ عَطاءٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما قال كان المالُ لِلْوَلَدِ وكانَتِ الوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ فَنَسَخَ اللّٰهُ مِنْ ذٰلِكَ ما أَحَبَّ فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ وجَعَلَ لِلأَبَوَيْنِ لِكُلِّ واحِدٍ مِنْهُما السُّدُسَ وجَعَلَ لِلْمَرْأَةِ الثُّمُنَ والرُّبُعَ وِلِلزَّوْجِ الشَّطْرَ والرُّبُعَ *

16-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: (Ölüden kalan) mal, mî-

22 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Namâz Kitâbı, "Mesciddeki delik ve geçit bâbı"nda ve Menâkıb'da geçmişti.

râs olarak çocuklara âid idi. Vasiyet de (İslâm'ın evvelinde) ana-baba için vâcib idi. Allah bundan mîrâs payları âyetiyle irâde ettiği kısmı neshetti de erkeğe iki dişinin payı kadar tahsîs etti. Çocuğun varlığı ile berâber ana-babadan herbirine altıda bir; yine çocuğun varlığıyla berâber kadına sekizde bir; çocuğun yokluğunda dörtte bir ayırdı. Çocuk yokluğunda kocaya yarım; çocuğun varlığında dörtte bir pay ayırdı [23].

١٠ــ بابُ مِيراثِ المَرْأةِ والزَّوْجِ مَعَ الوَلَدِ وغَيْرِهِ

10- ÇOCUK VE DİĞER MÎRÂSÇILARIN BERÂBERİNDE ZEVCE KADININ VE KOCANIN MÎRÂSLARI BÂBI

١٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهابٍ عن ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّهُ قال قَضَى رسولُ اللَّهِ ﷺ فى جَنِينِ امْرَأةٍ منْ بَنِى لِحْيانَ سَقَطَ مَيِّتًا بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أوْ أمَةٍ ثُمَّ إنَّ المَرْأةَ الَّتِى قَضَى عَلَيْها بالغُرَّةِ تُوُفِّيَتْ فَقَضَى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِأنَّ مِيراثَها لِبَنِيها وزَوْجِها وأنَّ العَقْلَ عَلى عَصَبَتِها *

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Lihyân oğulları'ndan bir kadının ölü olarak düşen cenîni için bir erkek köle yâhud bir dişi köle diyetinin gurresi ile (yânî bunların diyetlerinin onda birinin yarısı ile) hükmetti. Sonra üzerine gurre ile hükmettiği kadın vefât etti de, Rasûlullah o kadının mîrâsının oğullarına ve kocasına âid olduğuna ve ödeyeceği diyetin de kadının erkek asabesi üzerine olduğuna hükmetti [24].

١١ــ بابُ مِيراثِ الأخَواتِ مَعَ البَناتِ عَصَبَةً

11- KIZLARIN BERÂBERİNDE KIZKARDEŞLERİN MÎRÂSI BÂBI -Kİ ONLAR ASABEDİRLER-

---

23 İbnu Munîr şöyle dedi: Delîlin âyette açık olmasıyle berâber Buhârî'nin bu İbn Abbâs hadîsiyle istişhâd etmesi, âyetin nuzûl sebebine, ve âyetin zâhiri üzere olup te'vîl edilmeyeceğine, mensûh da olmadığına işâret içindir... (Kastallânî).

24 Hadîsin daha geniş bir rivâyeti Diyetler'de gelecektir. Müslim de bunu Hudûd'da getirmiştir.

١٨ــ حدّثنا بِشْرُ بنُ خالِدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ شُعْبَةَ عنْ سُلَيْمانَ عنْ إبْراهِيمَ عنِ الأسْوَدِ قال قَضَى فينا مُعاذُ بنُ جَبَلٍ عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم النِّصْفُ لِلابْنَةِ والنِّصْفُ لِلأخْتِ ثُمَّ قال سُلَيْمانُ قَضَى فِينا ولَمْ يَذْكُرْ عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ ﷺ *

18-..... Bize Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den; o da Süleymân ibn Mihrân'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den tahdîs etti ki, el-Esved ibn Yezîd şöyle demiştir: Muâz ibn Cebel, Rasûlullah (S) zamânında (Yemen'de bulunduğu vakit) bizim aramızda kız için yarım, kızkardeş için de yarım pay hükmetti. Sonra Süleymân ibn Mihrân "Bizim aramızda hükmetti" demiş de "Rasûlullah zamânında" fıkrasını zikretmemiştir [25].

١٩ــ حدّثني عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبي قَيْسٍ عنْ هُزَيْلٍ قال قال عَبْدُ اللَّهِ لأقْضِيَنَّ فِيها بِقَضاءِ النبيِّ ﷺ أوْ قال قال النبيُّ ﷺ لِلابْنَةِ النِّصْفُ ولِابْنَةِ الِابنِ السُّدُسُ وما بَقِيَ فَلِلأخْتِ *

19-..... Huzeyl ibn Şurahbîl şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (kız, oğul kızı ve kızkardeş mîrâsında): Ben elbette bu husûsta Peygamber(S)'in hükmüyle hüküm vereceğim -yâhud: Peygamber (S) kız için yarım, oğulun kızı için altıda bir ve geri kalan üçte biri de asabelik yoluyla kızkardeşe tahsîs etti demiştir [26].

١٢ــ بابُ مِيراثِ الأخَواتِ والإخْوَةِ

12- ERKEK VE KIZKARDEŞLERİN MÎRÂSI BÂBI

---

25 Âlimler kızkardeşlerin, kızların asabesi olduğu üzerinde icmâ etmişlerdir. Kim ölür de geride bir kız ve bir kızkardeş bırakırsa, kız için yarım, kızkardeş için de yarım hisse vardır (Aynî).

26 Hadîsin bir rivâyeti yakında geçti.

Asabe: Kişinin babası tarafından akrabasına denir. Ferâiz âlimlerine göre *Asabe,* Allah'ın Kitâbı'nda farz kılınmış hissesi olmayıp, hisse sâhibleri kendi hisselerini aldıktan sonra geri kalan bakıyyeyi alan ve yalnız olduğu hâlde terekenin toplamına vâris olan kimsenin ismidir (*Tecrîd Ter.*, VII. 391).

٢٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عثمانَ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ قال سَمِعْتُ جابِرًا رضى اللَّه عنه قال دَخَلَ عَلَىَّ النبيُّ ﷺ وأنا مَرِيضٌ فَدَعا بِوَضُوءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ نَضَحَ عَلَىَّ مِنْ وَضُوئِهِ فأفَقْتُ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنَّما لِى أخَواتٌ فَنَزَلَتْ آيَةُ الفَرائِضِ *

20-..... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim, o şöyle dedi: Ben hasta iken Peygamber (S) benim yanıma girdi, abdest suyu istedi, abdest aldı. Sonra abdest suyundan benim üzerime serpti. Ben baygınlıktan ayıldım. Ve:

— Yâ Rasûlallah! Benim (mîrâsçım olarak) ancak kızkardeşlerim vardır, dedim.

Akabinde Ferâiz Âyeti (yânî Mîrâs Payları Âyeti) indi [27].

١٣ــ بابٌ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فى الكَلالَةِ إنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لهُ وَلَدٌ وَلَهُ أخْتٌ فَلَها نِصْفُ ما تَرَكَ وهُوَ يَرِثُها إنْ لَمْ يَكُنْ لَها وَلَدٌ فإنْ كانَتا اثْنَتَيْنِ فَلَهُما الثُّلُثانِ مِمَّا تَرَكَ وإنْ كانُوا إخْوَةً رِجالاً ونِساءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أنْ تَضِلُّوا واللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

13- BÂB:

"Senden fetvâ isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar: Eğer evlâdı olmayan bir erkek ölür, onun sâdece bir tek kızkardeşi kalırsa, terikesinin yarısı onundur [28]. Eğer mîrâsçı erkek kardeş ise çocuksuz ve (babasız) ölen kızkardeşinin vefâtıyle bıraktığı(nın tamâmını alır). Eğer (aynı şartlarla kalan) kızkardeş iki ise oğlan kardeşinin bıraktığının üçte ikisi(ni alır). Eğer erkek ve kızkardeşler ise o zamân erkek için dişinin iki hissesi vardır. Allah size şaşırırsınız diye açıklıyor. Allah herşeyi hakkıyle

---

27 Başlığa uygunluğu "Benim ancak kızkardeşlerim vardır" sözünden alınır. Çünkü bu söz, Câbir'in çocuğunun olmadığını gerektirir. Buhârî bundan evlâ tarîkıyle kardeşleri istinbât etti ve kızkardeşleri önce zikretti. Hadîs, baş tarafta da geçmişti.

28 Diğer yarısı asabesi varsa onun, yoksa redden yine kızkardeşinindir. Oğlu bulu-

bilendir'' (en-Nisâ: 176) [29].

٢١ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسَى عنْ إسْرائِيلَ عنْ أبى إسْحٰق عنِ البَراءِ رضى اللَّه عنه قال آخِرُ آيَةٍ نَزَلَتْ خاتِمَةُ سُورَةِ النِّساءِ يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فى الكَلالَةِ *

21-..... el-Berâ ibn Âzib (R): En son inen âyet en-Nisâ Sûresi'nin sonudur: ***"Senden fetvâ isterler. De ki: Allah kelâle mîrâsı hakkındaki hükmü şöyle açıklar"*** (e-Nisâ: 176) [30].

١٤ــ بابُ ابْنَىْ عَمٍّ أحَدُهُما أخٌ لِلْأُمِّ والآخَرُ زَوْجٌ : وقال عَلِىٌّ

nursa kızkardeş düşer. Kızı bulunursa kızkardeşinin muayyen bir farzı olmaz. O, asabedir. ***"Kelâle"*** de babanın bulunmaması şarttır. Zâten baba bulunursa umûmî olarak kardeşler mîrâstan düşerler. Ana böyle değildir. O, kardeşleri düşürmez, altıda bir alır.

29 Buhârî bu âyeti başlık unvânı yaptı, çünkü bunda kardeşlerin mîrâslarını beyân ve sınırlandırma vardır.

30 Başlık âyetiyle bu hadîs arasındaki münâsebet açıktır.

Kelâle: Baba, ana ve çocuk cihetlerinin gayrı olan, yânî usûl ve furû' silsilesini teşkîl eden neseb dikeyinin hâricinde bulunan yakınlık demektir. Bu kelime esâsen yorulup kuvvetten düşmek veyâ etraftan ihâta edilmek ma'nâlarına bir masdar olup evvelkinde ***"Kelâl"***, ikincide ***"İklîl"*** ile münâsebetlidir. Bu yakınlık baba ve çocuk yakınlığına nisbetle zayıf bulunduğundan, bu nâm ile isimlendirilmiştir. ***"Karâbet"***, ***"Zî karâbet"*** ma'nâsına geldiği gibi ***"Kelâle"*** de ***"Zî kelâle"*** ma'nâsına olarak, ne veled, ne de vâlid ve vâlide bırakmamış olan mûrise (mîrâs bırakıcıya); bir de ne veled, ne de vâlid ve vâlide olmayarak kalan vârise dahî denilir. Meselâ kardeşlik bir kelâle, usûl ve furû'dan birşey bırakmadan vefât eden kardeş bir kelâle, onun arkasından kalan kardeş, amca, hala vesâire de hep kelâledir. Bu âyetteki ***"Kelâle"***'de evvelki ma'nâ ile temyîz, ***"Zî kelâle"*** ma'nâsı i'tibâriyle de hâl veyâ ***"Kâne"***'nin haberi olur. Evvelkinde mîrâs cihetini, ikincide vâris veyâ mûrisin hâlini gösterir ki, netîcede hüküm birdir. ***"Kelâle"***'nin tefsîrinde sahâbîlerin kavilleri ve bahisleri çoktur: Ebû Bekr'in tercîhine göre ***"Kelâle"***, "Ana-baba ve çocuktan başkasıdır" ki, muhtar ve sahîh kavil de budur. Umer: ***"Kelâle,*** çocuktan başkasıdır" der imiş ve sorulduğu zamân: "Ben ***kelâle,*** çocuğu olmayandır re'yinde bulunuyorum, Ebû Bekr'e muhâlefet etmekten de hayâ ediyorum", ***"Kelâle,*** baba ve çocuktan başkasıdır" dediği de rivâyet edilmiştir. Kelâle mîrâsı bir sûrenin baş tarafında, bir de sûrenin sonunda vardır. Umer oradaki ***"Leyse lehu veledun = Çocuğu olmayan"*** kaydını "Kelâle"nin ta'rîfinde bir işâret gibi düşünürmüş (*Hakk Dîni,* II, 1310).

el-Berâ ibn Azib, bunun en son inen âyet, Berâe'nin en son inen sûre olduğunu ve sahâbîlerden birçoğu da son inen âyetlerden olduğunu söylemişlerdir. Nüzûl sebebi hakkında Câbir ibn Abdillah'tan rivâyet edilen hadîs, bundan önceki bâbda geçti.

لِلزَّوْجِ النِّصْفُ وَلِلأُخِ مِنَ الأُمِّ السُّدُسُ وما بَقِيَ بَيْنَهُما نِصْفانِ

14- İKİ AMCAOĞLU BÂBI; İKİSİNDEN BİRİ ANA-BİR KARDEŞ, DİĞERİ KOCADIR [31]

Alî ibn Ebî Tâlib: Koca için yarım, ana-bir kardeş için altıda bir, geri kalan üçte bir de ikisi arasında asabelikle yarımşardır, demiştir.

٢٢ــ حدّثنا مُحْمُودٌ أخبرنا عُبَيْدُ اللَّهِ عنْ إسْرائِيلَ عنْ أبي حصينٍ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ أنا أوْلَى بِالمُؤْمِنِينَ مِنْ أنْفُسِهِمْ فَمَنْ ماتَ وتَرَكَ مالاً فَمالُهُ لِمَوالِي العَصَبَةِ ومَنْ تَرَكَ كَلاًّ أوْ ضَياعًا فأنا وَلِيُّهُ فلأُدْعَى لهُ *

22-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımdır. Her kim ölür de arkasında bir mal bırakırsa, onun malı mîrâsçılarına, asabesine âiddir. Her kim de arkasında borç ve evlâd ağırlığı yâhud kendi ihtiyâçlarını göremeyen âciz kimseler bırakırsa, ben onun velîsiyim, ben o kimse için çağırılırım* (yânî beni onun yerine çağırın ki, ben onun ağırlığını ve âcizlerinin işlerini görürüm)" [32].

٢٣ــ حدّثنا أُمَيَّةُ بنُ بِسْطامٍ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ عنْ رَوْحٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ طاوُسٍ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال ألْحِقُوا الفَرائِضَ بِأهْلِها فَما تَرَكَتِ الفَرائِضُ فَلأوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ *

---

31 Yânî bu bâb, bir kadının şânı hakkındadır ki, iki amcaoğlundan vefât etmiştir. Amca oğullarının biri kadının ana-bir kardeşidir, diğeri de kocasıdır. Bu başlık bilmece gibidir. Bunda mes'elenin sûretinin ve hükmünün beyânları yoktur. Lâkin hükmü Alî'nin sözünden meydana çıkar. Sûreti şöyledir: Bir adam bir kadınla evlendi. Kadın ondan bir oğul dünyâya getirdi. Sonra adam başka kadınla evlendi. O kadın da bundan bir oğul getirdi. Sonra adam ikinci kadından ayrıldı. O ikinci kadını, adamın erkek kardeşi aldı. Kadın ondan da bir kız getirdi. Bu kız, ikinci oğlanın ana-bir kızkardeşi ve amcasının kızıdır. Sonra bu kız da birinci oğlanla evlendi. Hâlbuki oğlan kızın amcaoğludur. Sonra kadın, ikisinden biri ana-bir erkek kardeşi, diğeri de zevci olan iki amcaoğlu'ndan öldü (Aynî).

32 Başlığa uygunluğu güçlükle *"Onun malı mîrâsçılarına, asabesine âiddir"* sözünden alınır. Çünkü başlıkta sûretini zikrettiğimiz gibi, farz ve asabelik mîrâsı vardır. Bu sebeble "Li mevâli'l-asabe" sözüne mutâbık olur... (Aynî).

23-..... Bize Yezîd ibn Zuray', Ravh'tan; o da Abdullah ibn Tâvûs'tan; o da babası Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Mîrâs paylarını sâhiblerine veriniz. Bu payların terkettiği herhangi birşey de en yakın olan erkek kişiye âiddir"* buyurmuştur.

١٥ــ بابُ ذَوِى الْأَرْحامِ

15- ZEVU'L-ERHÂM(IN HÜKMÜ) BÂBI [33]

٢٤ــ حدّثنى إسْحٰقُ بنُ إبْراهِيمَ قال قُلْتُ لأبى أُسامَةَ حَدَّثَكُمْ إدْرِيسُ حدّثنا طَلْحَةُ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ ولِكُلٍّ جَعَلْنا مَوالِىَ والَّذِينَ عاقَدَتْ أيْمانُكُمْ * قال كان المُهاجِرُونَ حِينَ قَدِمُوا المدِينَةَ يَرِثُ الأنْصارِىُّ المُهاجِرِىَّ دُونَ ذَوِى رَحِمِهِ لِلأُخُوَّةِ الَّتِى أخَى النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم بَيْنَهُمْ فَلَمَّا نَزَلَتْ ولِكُلٍّ جَعَلْنا مَوالِىَ قال نَسَخَتْها والَّذِينَ عاقَدَتْ أيْمانُكُمْ *

24- Bana İshâk İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Ben, Ebû Usâme'ye:

— Size İdrîs ibn Yezîd tahdîs etti mi? dedim.

O:

— Bize Talha ibn Musarrıf, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan; onun şu âyet hakkındaki sözünü tahdîs etti, dedi: "(Erkek ve dişiden) ***herbiri için baba ve ananın, yakın hısımların terikelerinden de vârisler yaptık. Yemînlerinizin bağladığı kimselere dahî hisselerini verin. Allah herşeyin üstünde hakîkî bir şâhiddir***" (en-Nisâ: 33)

---

33 *Zevu'l-Erhâm* hakkındaki âyet şöyledir: "*... **Hısımlar Allah'ın Kitâbı'nca birbirlerine daha yakındırlar. Allah herşeyi hakkıyle bilendir***" (el-Enfâl: 75). Bundan sonra *Zevu'l-Erhâm,* Allah'ın Kitâbı'nda, yânî mîrâs hükmünde hısımlar birbirlerine daha yakındırlar. Yabancılardan öncedirler, velevse zevu'l-erhâmdan olsun, yânî bir kadın dolayısiyle yakınlığı bulunsun. Mü'min akrabâ varken, yakınlığı bulunmayan yabancılar, şimdi sizde olduğu gibi, sırf dînî kardeşlik ve yemîn ile vâris olamaz. Yânî Muhâcirler ve Ensâr arasında dînî kerdeşlik üzere cereyân eden tevârüs, bundan sonra cârî olmayacak, mü'minler arasında mîrâs, hısımlara âid olacaktır ve işte birinci hicretle sonraki hicretler arasında yegâne fark budur. İkinci hicret Bedir'den sonra veyâ bu âyetin inmesinden sonrası diyenler olmuş ise de en sahîhi Hudeybiye'den sonrasıdır (*Hakk Dîni,* III, 2439).

İbn Abbâs şöyle dedi: Muhâcirler Medîne'ye geldikleri zamân Ensâr ile Muhâcir birbirlerine kendi hısımlarının önünde mîrâsçı olurlardı. Bu mîrâsçılığın sebebi, Peygamber(S)'in bunlar arasında kurmuş olduğu kardeşlik akdi idi. Nihâyet ***"Herbiri için mîrâsçılar yaptık..."*** âyeti inince, o kardeşlik akdiyle olan mîrâsçılığı neshetti (yânî) ***"Yemînlerinizin bağladığı kimseler"*** kısmını [34].

١٦ــ بابُ مِيراثِ المُلاعَنَةِ

16- ARALARINDA LA'NETLEŞME OLANLARIN MÎRÂSI BÂBI

٢٥ــ حدّثني يَحْيى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّه عنهما أنَّ رَجلاً لاعَنَ امْرَأتَهُ في زَمَنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم وانْتَفى منْ وَلَدِها ففَرَّقَ النبيُّ ﷺ بَيْنَهُما وألْحَقَ الوَلَدَ بِالمَرْأةِ *

25-..... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) zamânında bir adam, karısıyle la'netleşme yaptı ve kadının çocuğunu kabûl etmedi. Peygamber (S) bunların arasını

---

34 Bu hadîsin son kısmında bir mübhemlik vardır... Buhârî'nin bu hadîsi burada getirmekten maksadı ***"Li kullin cealnâ"*** kavli, bundaki ***"Yemînlerinizin bağladığı kimseler"*** fıkrasının delâlet etmekte olduğu mîrâs hükmünü neshetmiş olmasıdır.

İbnu'l-Cevzî şöyle dedi: Bu hadîsten maksad şudur: Peygamber (S) Muhâcirler'le Ensâr arasında kardeşlik akdi yaptı da onlar bu kardeşlik akdi sebebiyle birbirlerine mîrâsçı oluyorlardı ve bunu Yüce Allah'ın ***"Yemînlerinizin bağladığı kimseler"*** kavli içinde dâhil görüyorlardı. Yüce Allah'ın ***"Hısımlar Allah'ın Kitâbı'nda birbirlerine daha yakındırlar"*** (el-Enfâl: 75) âyeti inince birbirlerine akidle bağlı olanlar arasındaki mîrâs nesholundu da yardım, ikrâm ve vasiyetleri bâkî kaldı (Kastallânî).

en-Nisâ: 23 ile İlgili Bir Tefsîr Özeti:

Erkek ve dişiden herbiri için, ana-baba ve akrabânın ve yemînlerinizin akdedip bağladığı -yâhud yemînlerinizin karşılıklı akd ve muâhede ettiği kimselerin- yânî nikâh akdi ile zevc ve zevcenin veyâ muvâlât akdi ile mevlâ'l-muvâlâtın terikelerinden mîrâs alır vârisler yaptık, herkesi yalnız kendi kazancı ile bırakmayıp mîrâsı da hakk yaptık ve bunu yalnız erkeklere veyâ kadınlara tahsîs etmeyip, ikisine de verdik. Bir de yalnız ana-baba veyâ evlâd terikesinden değil, umûmî olarak akrabânın terikelerinden derecelerine göre ta'mîm ettik. Karâbetle de kalmayıp akidlerle de mîrâs verdik ki, bütün bunlar sırf ilâhî fadldır.

ayırdı, çocuğu da kadının nesebine kattı (böylece ona anası ve anasından olan kardeşleri vâris oldular) [35].

١٧ــ بابُ الوَلَدُ لِلْفِراشِ حُرَّةً كانَتْ أوْ أمَةً

17- KADIN HÜRRE OLSUN YÂHUD CÂRİYE OLSUN, ONDAN DOĞAN ÇOCUK, DÖŞEĞİNDE DOĞDUĞU KİMSEYE ÂİDDİR BÂBI

٢٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كان عُتْبَةُ عَهِدَ إلى أخِيهِ سَعْدٍ أنَّ ابنَ وَلِيدَةِ زَمْعَةَ مِنّى فاقْبِضْهُ إلَيْكَ فَلمَّا كان عامُ الفَتْحِ أخَذَهُ سَعْدٌ فقال ابنُ أخِى عَهِدَ إلَىَّ فِيهِ فَقام عَبْدُ بنُ زَمْعَةَ فقال أخِى وابنُ وَلِيدَةِ أبِى وُلِدَ عَلى فِراشِهِ فَتَساوَقا إلى النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال سَعْدٌ يارسولَ اللَّهِ ابنُ أخِى قَدْ كان عَهِدَ إلَىَّ فيهِ فقال عَبْدُ بنُ زَمْعَةَ أخِى وابنُ وَلِيدَةِ أبِى وُلِدَ عَلى فِراشِهِ فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم هُوَ لَكَ ياعَبْدُ بنَ زَمْعَةَ الوَلَدُ لِلْفِراشِ وِلِلْعاهِرِ الحَجَرُ ثُمَّ قال لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ احْتَجِبِى مِنْهُ لِما رَأى منْ شَبَهِهِ بِعُتْبَةَ فَمارَآها حتَّى لَقِىَ اللَّهَ *

26-..... Âişe (R) şöyle dedi: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a ahd edip "Zem'a'nın câriyesinin oğlu Abdurrahmân, benim sulbümdendir. Bu çocuğu almalısın!" diye vasiyet etmiş.

Mekke'nin fethi yılı olunca (Mekke'ye varıldığında) Sa'd ibn Ebî Vakkaas çocuğu yakaladı ve:

— Bu, kardeşim Utbe'nin oğludur. Bunun nesebinin kendisine katılması için bana vasiyet etmiştir, dedi.

Bunun üzerine Abd ibnu Zem'a ayaklanıp:

— Bu, benim kardeşimdir; babamın câriyesinin oğludur, babamın döşeği üstünde doğmuştur! dedi.

Zîrâ Allah vermese, kimsenin mîrâsa konması mümkün değildir... (*Hakk Dîni*, II, 1347-1348).

35 Buradaki başlıktan maksad, kendisine karşı la'netleşme yapmış olan kadının kendi çocuğuna mîrâsçı olmasıdır. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Tefsîr ve La'netleşme gibi birkaç yerde geçmişti.

Her iki taraf bu nizâ ve husûmetlerini Peygamber(S)'e götürdüler. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:

— Yâ Rasûlallah! Bu çocuk, kardeşim Utbe'nin oğludur. Nesebinin kendisine katılmasına dâir bana vasiyeti vardır, dedi.

Abd ibnu Zem'a da:

— Bu, benim kardeşimdir ve babamın câriyesi doğurmuştur; babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.

Bu da'vâlar üzerine Peygamber (S):

— *"Ey Abd ibne Zem'a, çocuk sana âiddir. Çünkü çocuk, döşek sâhibinindir. Zinâ edene mahrûmiyet düşer"* buyurdu.

Sonra Peygamber, da'vâ sebebi olan bu çocuğun sîmâca Utbe'ye benzediğini görerek, zevcesi Sevde bintu Zem'a'ya hitâben:

— "(Ey Sevde!) *Sen bundan sonra Abdurrahmân'a karşı perdelen!"* buyurdu.

Bundan sonra Abdurrahmân, Sevde vefât edip Allah'a kavuşuncaya kadar onu görmedi [36].

٢٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ يَحْيى عنْ شُعْبَةَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ زِيادٍ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال الوَلَدُ لِصاحِبِ الفِراشِ *

27-..... Muhammed ibn Ziyâd, Ebû Hureyre(R)'den işitti ki, Peygamber (S): *"Çocuk, döşek sâhibinindir"* buyurmuştur [37].

١٨ــ بابُ الوَلاءُ لِمَنْ أعْتَقَ ومِيراثُ اللَّقِيطِ: وقال عُمَرُ اللَّقِيطُ حُرٌّ

18- BÂB: VELÂ (YÂNÎ VELÎLİK HAKKI) HÜRRİYETE KAVUŞTURAN KİMSEYE ÂİDDİR VE BULUNMUŞ ÇOCUĞUN MÎRÂSI?

Umer ibnu'l-Hattâb:

---

36 Başlığa uygunluğu *"Çocuk döşeğindir, zinâ edene mahrûmluk vardır"* sözündedir. Bu hadîsin birer rivâyeti Buyû', Vasiyetler, Mağâzî'de geçti. İnşâallah Ahkâm'da da gelecektir.

Hadîs, neseb ta'yîni da'vâsına âiddir. Bir tarafta Sa'd ibn Ebî Vakkaas ile ölü kardeşi Utbe ibn Ebî Vakkaas; öbür tarafta ölü Zem'a, oğlu Abd ibn Zem'a, kızı mü'minlerin anası Sevde. Da'vâ edilen şey: Zem'a'nın câriyesinin doğurduğu Abdurrahmân'ın nesebinin ta'yînidir.

37 Bu da geçen hadîsteki *"Çocuk döşeğindir"* sözünün tefsîridir. Bu, geçen hadîsin aksine, ayrı bir hadîstir. Çünkü geçen hadîs, Abd ibn Zem'a'nın hadîsine tâbi' olarak zikredilmiştir (Aynî).

Bulunmuş olan çocuk hürdür, demiştir [38].

٢٨ــ حدّثنا خَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنْ إبْراهِيمَ عنِ الأسْوَدِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ فقال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم اشْتَرِيها فإنَّ الوَلاءَ لِمَنْ أعْتَقَ وأُهْدِيَ لَها شاةٌ فقال هُوَ لَها صَدَقَةٌ ولَنا هَدِيَّةٌ قال الحَكَمُ وكان زَوْجُها حُرًّا وقَوْلُ الحَكَمِ مُرْسَلٌ : وقال ابنُ عَبَّاسٍ رَأَيْتُهُ عَبْدًا *

28-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Berîre'yi satın aldım. Peygamber (S):

— *"Sen Berîre'yi sâhiblerinden satın al.* (Onların ileri sürdükleri velânın kendilerine âid olması şartını dikkate alma.) *Çünkü velâ hakkı köleyi hürriyete kavuşturan kimseye âiddir"* buyurdu.

Berîre'ye bir koyun sadaka verilmişti. Peygamber (S):

— *"O koyun Berîre için sadakadır, bizim için hediyedir"* buyurdu.

el-Hakem ibn Uteybe: Berîre'nin kocası (Mugîs), hürr idi, dedi.

Buhârî: el-Hakem'in bu sözü mürseldir, dedi.

İbn Abbâs da: Ben onu köle olarak gördüm, demiştir [39].

٢٩ــ حدّثني إسْمٰعِيلُ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثني مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبيِّ ﷺ قال إنَّما الوَلاءُ لِمَنْ أعْتَقَ *

29-..... Bana Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Velâ hakkı ancak hürriyet veren kimseye âiddir"* buyurmuştur [40].

١٩ــ بابُ مِيراثِ السَّائِبَةِ

38 Umer'in bu sözü muallâk olarak Şehâdetler'in evvelinde geçti. Çünkü insanların çoğu hürdür. Köleliğine dâir bir delîl olmadıkça, bulunan çocuk da hürdür; ona kimse velâyet iddiâ edemez. Bulunan çocuk hürr olunca, onun velâyeti beytu'l-mâlda olur. Çünkü o bütün müslümânlara âid olmuştur...

39 Âişe'nin Berîre'yi satın alma hadîsi ile Berîre'ye koyun sadaka verilmesi, birçok yerde geçti. Berîre'nin kocasının köle olduğu hadîsi de Talâk'ta geçti.

40 *Velâ:* Kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı azâd etmesi sebebiyle, azâd edenle azâd edilen arasında devâm eden hükmî yakınlıktır ki, bu yakınlık sebebiyle azâd eden, azâd edilenin mîrâsına hakk kazanır.

19- SÂİBENİN MÎRÂSI BÂBI [41]

٣٠ــ حدّثنا قَبِيصَةُ بنُ عُقْبَةَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبى قَيْسٍ عنْ هُزَيْلٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ قال إنَّ أهْلَ الإسْلامِ لايُسَيِّبُونَ وإنَّ أهْلَ الجاهِلِيَّةِ كانُوا يُسَيِّبُونَ *

30-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R): İslâm ehli (köleleri) başıboş, velâyet hakkı olmaksızın salıvermezler, Câhiliyet ehli ise (köleleri velâ hakkı tanımayarak) başıboş salıverir, sâibe yaparlardı, demiştir [42].

٣١ــ حدّثنا مُوسٰى حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْراهِيمَ عنِ الأسْوَدِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها اشْتَرَتْ بَرِيرَةَ لِتُعْتِقَها واشْتَرَطَ أهْلُها وَلاءَها فقالَتْ يارسولَ اللّهِ إنِّي اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ لأُعْتِقَها وإنَّ أهْلَها يَشْتَرِطُونَ وَلاءَها فقال أعْتِقِيها فإنَّما الوَلاءُ لِمَنْ أعْتَقَ أوْ قال أعْطَى الثَّمَنَ قال فاشْتَرَتْها فَأعْتَقَتْها قال وخَيَّرَ فاخْتارَتْ نَفْسَها وقالَتْ لَوْ أُعْطِيتُ كَذا وكَذا ماكُنْتُ مَعَهُ قال الأسْوَدُ وكان زَوْجُها حُرًّا . قَوْلُ الأسْوَدِ مُنْقَطِعٌ : وقَوْلُ ابنِ عَبَّاسٍ رَأيْتُهُ عَبْدًا أصَحُّ *

31-..... Bize Ebû Avâne Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den o el-Esved ibn Yezîd'den şöyle tahdîs etti: Âişe (R), Berîre'yi azâd etmek için sâhiblerinden satın almak istedi. Sâhibleri de velâ hakkının kendilerine âid olması şartını ileri sürdüler. Âişe:

— Yâ Rasûlallah! Ben Berîre'yi hürriyete kavuşturmak için satın almak istedim. Sâhibleri onun velâsının kendilerine âid olmasını şart koşuyorlar! dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Sen onu* (satın alıp) *azâd eyle. Velâ hakkı ancak azâd eden*

---

41 *Sâibe:* Efendinin kölesine: "Senin üzerinde kimsenin velâsı olmasın, sen başıboş ol" yâhud "Ben seni, üzerinde kimsenin velâsı olmaksızın azâd ettim" dediği kimsedir. Âlimler, bunun mîrâsında ihtilâf ettiler: Bâzıları *"Velâ azâd edene âiddir"* hadîsiyle delîl yaparak onun mîrâsı efendisine âiddir, dedi. Bâzısı da onun mîrâsı bütün müslümânlara, yânî beytu'l-mâle âid olur, dediler... (Aynî).

42 Bu, kısaltılmış bir hadîstir: Bir adam Adullah ibn Mes'ûd'a geldi de: Ben bir köleyi sâibe olarak azâd ettim. Sonra o kimse öldü, mal bıraktı. Fakat mîrâsçı bırakmadı? dedi. Bunun üzerine Abdullah: İslâm ehli sâibe yapmazlar, ancak Câhiliye ehli sâibe yaparlardı. Sen onun ni'met velîsisin. Onun mîrâsı sana âiddir, demiştir. Bunu İsmâîlî rivâyet etti.

kimseye âiddir -yâhud: *Sen bedelini ver-!*" buyurdu.

Râvî dedi ki: Bunun üzerine Âişe, Berîre'yi satın alıp azâd eyledi. Berîre hürr olunca (köle bulunan kocasıyle nikâhının feshi veyâ devâmı husûsunda) muhayyer kılındı da o kendi nefsini (yânî nikâhın feshini) tercîh etti. Ve:

— Bana şöyle şöyle mal verilmiş olsa bile artık ben köle olan koca ile berâber olmam, demiştir.

el-Esved: Kocası hürr idi, demiştir.

Buhârî: el-Esved'in bu sözü munkatı'dır, Âişe'ye ulaşmamıştır. İbn Abbâs'ın: Ben onu bir köle olarak gördüm, sözü daha sahîhtir, dedi [43].

٢٠ــ بابُ إثْمِ مَنْ تَبَرَّأَ مِنْ مَوالِيهِ

20- EFENDİLERİNE ÂİD OLMADIĞINI İDDİÂ EDEN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI

٣٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إبْراهِيمَ التَّيْمِيِّ عنْ أبِيهِ قال قال عَلِيٌّ رضى اللّه عنه ما عِنْدَنا كِتابٌ نَقْرَؤُهُ إلاَّ كِتابُ اللّهِ غَيْرَ هٰذِهِ الصَّحِيفَةِ قال فأخْرَجَها فإذَا فِيها أشْياءُ مِنَ الجِراحاتِ وأسْنانِ الإبِلِ قال وفِيها المَدِينَةُ حَرَامٌ مابَيْنَ عَيْرٍ إلى ثَوْرٍ فَمَنْ أحْدَثَ فِيها حَدَثًا أوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّهِ والمَلائِكَةِ والنّاسِ أجْمَعِينَ لايُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ القِيامَةِ صَرْفٌ ولاعَدْلٌ ومَنْ والَى قَوْمًا بِغَيْرِ إذْنِ مَوالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّهِ والمَلائِكَةِ والنّاسِ أجْمَعِينَ لا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ القِيامَةِ صَرْفٌ ولا عَدْلٌ وذِمَّةُ المُسْلِمِينَ واحِدَةٌ يَسْعَى بِها أدْناهُمْ فَمَنْ أخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّهِ والمَلائِكَةِ والنّاسِ أجْمَعِينَ لا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ القِيامَةِ صَرْفٌ ولا عَدْلٌ *

32-..... Bize Cerîr, el-A'meş'ten; o da Ibrâhîm et-Temîmî'den tahdîs etti ki, babası Yezîd ibn Şurayh şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib (R):

— Bizim yanımızda, şu sahîfe hâriç, okumakta olduğumuz Allah Kitâbı'ndan başka yazılı bir kitâb yoktur! dedi.

Yezîd dedi ki: Bundan sonra Alî, o sahîfeyi çıkardı. İçinde ya-

43 Bu Âişe hadîsi yirmiden fazla yerde geçti... (Aynî).

ralamalardan, diyet ve zekât develerinin yaşlarından birtakım hükümler yazılı idi. İçinde şu da yazılmıştı: *"Medîne'nin Âir Dağı ile Sevr Dağı arasında bulunan sâhası haremdir. Kim Medîne'nin bu haremi içinde* (Kitâb ve sünnete aykırı) *bir iş meydana çıkarır yâhud bir bid'atçıyı barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Ondan kıyâmet günü hiçbir sarf ve hiçbir adl kabûl olunmaz. Her kim de kendi efendilerinin izni olmadan başka bir kavmi velîler edinirse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun! Ondan kıyâmet günü hiçbir nâfile ve hiçbir farz veyâ diyet kabûl olunmaz. Müslümânların emânı birdir. Onların* (köle ve kadın gibi) *en aşağı olanları dahî bir harbîye emân verdiğinde, o emân bütün müslümânlarca mu'teber olur. Kim bir müslümânın verdiği ahdi bozarsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun, kıyâmet günü ondan ne bir sarf, ne bir adl kabûl olunmaz"* [44].

٣٣ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال نَهَى النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم عنْ بَيْعِ الوَلاءِ وعنْ هِبَتِهِ *

33-..... İbn Umer (R): Peygamber (S) velâ hakkının satılmasından ve hibe edilmesinden nehyetti, demiştir [45].

٢١ــ بابٌ إذَا أَسْلَمَ عَلى يَدَيْهِ وكانَ الحَسَنُ لايَرَى لهُ ولايَةً : وقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم الولاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ ويُذْكَرُ عنْ تَمِيمٍ الدَّارِيِّ رَفَعَهُ قال هُوَ أَوْلَى النَّاسِ بِمَحْياهُ ومَماتِهِ واخْتَلَفُوا فى صِحَّةِ هَذَا الخَبَرِ

21- BÂB:
BİR ADAM DİĞER BİR ADAMIN ELLERİYLE İSLÂM'A GİRERSE

---

44 Hadîsin bâzı rivâyetleri Hacc'da, Cizye'de ve daha başka yerlerde geçmişti; İ'tisâm'da da gelecektir.

45 Çünkü velâ hakkı, azâd edenin azâd edilenden sâbit olan mîrâs hakkıdır ki, bunun başkasına teslîmi mümkin değildir *(el-Kevâkib)*.

el-Hasen el-Basrî, elleriyle İslâm'a girdirdiği kimse için bir velâyet görmezdi [46] ve:
Peygamber (S) de:
***"Velâ, hürriyet veren kimseye âiddir"* buyurdu (diye hüccet getirirdi).**
Temîm ed-Dârî(R)'den, onun Peygamber'e yükselterek şöyle dediği zikrolunuyor: *"O kimse hayâtında ve ölümünde insanların ona en yakın olanıdır"*.
Buhârî: Bu haberin sahîhliğinde hadîsçiler ihtilâf etmişlerdir, dedi [47].

٣٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعْدٍ عنْ مالِكٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها أُمَّ المُؤْمِنِينَ أرادَتْ أنْ تَشْتَرِيَ جارِيَةً تَعْتِقُها فقال أهْلُها نَبِيعُكِها عَلى أنَّ وَلاءَها لنا فَذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فقال لاَيَمْنَعُكِ ذٰلِكَ فإنَّما الوَلاءُ لِمَنْ أعْتَقَ *

34- Bize Kuteybe ibn Sa'd, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Mü'minlerin anası Âişe (R), azâd etmek üzere bir câriye satın almak istedi. Câriyenin sâhibleri:
— Biz bu câriyeyi, velâsı bize âid olmak şartıyle satarız, dediler.
Âişe bu teklîfi Rasûlullah(S)'a zikredince, Rasûlullah:
— *"Bu şart, seni satın almandan men' etmez. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âid olur"* buyurmuştur.

٣٥ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنِ الأسْوَدِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتِ اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ فاشْتَرَطَ أهْلُها ولاءَها فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لِلنبِيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فقال أعْتِقِيها فإنَّ الوَلاءَ لِمَنْ أعْطَى الوَرِقَ قالَتْ فاعْتَقْتُها قالَتْ فَدَعاها رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَخَيَّرَها مِنْ زَوْجِها فَقالَتْ لَوْ أعْطانِي كَذَا وكَذَا مابِتُّ عِنْدَهُ فاخْتارَتْ نَفْسَها *

46 Hasen Basrî'nin bu görüşünü Sufyân es-Sevrî, *Câmi*'inde rivâyet etmiştir. Bunu Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe ile ed-Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

47 Temîm ed-Dârî'nin bu sözünü Buhârî *Târîh*'inde, Ebû Dâvûd ibn Ebî Âsım, Taberânî de rivâyet etmişlerdir. Hadîs şöyledir: Temîm: Yâ Rasûlallah, müslümânlardan birinin elinde İslâm'a giren kimse hakkında sünnet nedir? dedim. Rasûlullah: *"O, ..."* buyurdu, dedi. Yânî dünyâda yardım, öldüğünde yıkama, kefenleme ve namâzında ona en yakındır, mîrâsda değil... (Aynî).

35-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Berîre'yi satın almak istedim. Sâhibleri onun velâsının kendilerine âid olmasını şart koştular. Ben bunu Peygamber(S)'e zikrettim. Peygamber:

— *"Sen onu* (satın alıp) *azâd eyle. Çünkü velâ hakkı gümüşleri veren kimseye âiddir"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Ben onu azâd ettim.

Yine Âişe dedi ki: Sonra Rasûlullah Berîre'yi çağırdı da kocasının nikâhında kalıp kalmamak husûsunda onu muhayyer kıldı. Berîre:

— Eğer o bana şöyle şöyle mal verse bile ben onun yanında gece geçirmem, dedi de kendi nefsini tercîh etti.

٢٢ــ بابُ مايَرِثُ النِّساءُ مِنَ الوَلاءِ

22- KADINLARIN VELÂDAN MÎRÂS ALMALARI BÂBI

٣٦ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا هُمَّامٌ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال أَرادَتْ عائِشَةُ أَنْ تَشْتَرِىَ بَرِيرَةَ فقالَتْ لِلنبىِّ صلى اللّه عليه وسلم إِنَّهُمْ يَشْتَرطُونَ الوَلاَءَ فقال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم اشْتَرِيها فإِنَّما الوَلاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ *

36-..... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Âişe (R) Berîre'yi satın almak istedi de Peygamber(S)'e:

— Berîre'nin sâhibleri, velânın kendilerine âid olmasını şart kılıyorlar, dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir"* buyurdu.

٣٧ــ حدّثنا ابنُ سَلاَمٍ أخبرنا وكِيعٌ عنْ سُفْيانَ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إِبْراهِيمَ عنِ الأَسْوَدِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ الوَلاَءُ لِمَنْ أَعْطَى الوَرِقَ ووَلِىَ النِّعْمَةَ *

37-..... Âişe (R): Rasûlullah (S): *"Velâ hakkı, kölenin bedeli*

olan gümüşleri veren ve hürriyet ni'metini vermeyi üzerine alan kimseye âiddir'' buyurdu, demiştir.

٢٣ــ بابُ مَوْلَى القَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وابنُ الأُخْتِ مِنْهُمْ

23- BİR ÂİLENİN AZÂDLI KÖLESİ, O ÂİLEDENDİR VE KIZKARDEŞ OĞLU DA ONLARDANDIR BÂBI

٣٨ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا مُعاوِيَةُ بنُ قُرَّةَ وقَتادَةُ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال مَوْلَى القَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ أَوْ كَما قال *

38-..... Bize Muâviye ibn Kurra ve Katâde, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs ettiler ki, Peygamber (S): *''Bir âilenin azâdlı kölesi, o âilenin kendi câmiasındandır''* buyurmuştur, yâhud buyurduğu gibi [48].

٣٩ــ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسٍ عنِ النبىِّ ﷺ قال ابنُ أُخْتِ القَوْمِ مِنْهُمْ أَوْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ *

39-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): *''Bir âilenin kızkardeşinin oğlu da onlardandır* -yâhud: *kendi câmialarındandır-''* buyurmuştur [49].

٢٤ــ بابُ مِيرَاثِ الأَسِيرِ قال وكانَ شُرَيْحٌ يُوَرِّثُ الأَسِيرَ فى أَيْدِي

48 Bu hadîse göre köle, kendisini azâdlayan âileye nisbet olunur ve o âilenin adıyle anılır. Vefât ettiğinde de onun malına, azâdlayan âile vâris olur.

49 Buhârî'nin Ensâr'ın Fazîletleri bölümündeki rivâyette Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Rasûlullah bir kerre husûsî olarak Ensâr'ı meclisine çağırdı. Ensâr toplandığında: *''Aranızda sizden başka kimse var mı?''* diye sordu. Ensâr da: Hayır yoktur, ancak kızkardeşlerimizin oğulları vardır, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: *''Bir kavmin kızkardeş oğulları, o soydandır''* buyurdu.

Bu hadîse tutunarak Ebû Hanîfe ile Iraklılar, ölünün asabesi, yânî erkek akrabâsı bulunmazsa, Zevu'l-Erhâm'ın (yânî ana tarafı akrabâsının) asabede mahsûs olan tertîbe göre mîrâsçı olacaklarını kabûl etmişlerdir. İmâm Mâlik, Şâfiî ve Medîne fakîhleri ise Zevu'l-Erhâm'ın -asabeden vâris bulunmadığı sûrette- verâset hakkını kabûl etmemişlerdir...

العَدُوِّ ويَقُولُ هُوَ أخوَجُ إلَيْهِ : وقال عُمَرُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ أجِزْ وصِيَّةَ الأسِيرِ وَعَتَاقَهُ وما صَنَعَ فى مالِهِ مالَمْ يَتَغَيَّرْ عنْ دِينِهِ فإنَّما هُوَ مالُهُ يَصْنَعُ فيهِ ما يَشاءُ

24- ESÎRİN MÎRÂSI BÂBI

Buhârî şöyle dedi:

Kûfe Kaadısı Şurayh, düşman elindeki esîri vâris yapardı ve: Esîr o mala çok muhtâcdır, der idi [50].

Umer ibnu'l-Abdilazîz de:

Esîr, İslâm Dîni'nden bir değişme yapmadığı müddetçe, esîrin vasîyetini, hürriyetini ve malında yaptığı şeyleri yerine getir. Çünkü o, onun kendi malıdır; malında isteyeceği şeyi yapar, der idi [51].

٤٠ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَدِيٍّ عنْ أبى حازِمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال مَنْ تَرَكَ مالاً فَلِوَرَثَتِهِ ومَنْ تَرَكَ كَلاًّ فإلَيْنا *

40-..... Bize Şu'be, Adiyy'den; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her kim mal bırakırsa, o mal kendi mîrâsçılarına âiddir. Her kim de borç ve âile ağırlığı bırakırsa, o ağırlık bize âiddir"* buyurmuştur [52].

٢٥ــ بابٌ لايَرِثُ المُسْلِمُ الكافِرَ ولا الكافِرُ المُسْلِمَ وإذَا أسْلَمَ قَبْلَ أنْ يُقْسَمَ المِيراثُ فَلاَ مِيراثَ لَهُ

25- BÂB: MÜSLÜMÂN KÂFİRE, KÂFİR DE MÜSLÜMÂNA MÎRÂSÇI OLMAZ

Kâfir mîrâs taksîm olunmadan önce İslâm'a girerse,

---

50 Şurayh'ın bu sözünü İbn Ebî Şeybe ile ed-Dârimî rivâyet etmiştir.

51 Umer ibn Abdilazîz'in sözünü Abdurrazzâk rivâyet etmiştir.

52 Hadîs cumhûrun görüşünü te'yîd ediyor: Esîr, kendisine mîrâs vâcib olduğu zamân bu onun için durdurulur. Çünkü o müslümân ise, Peygamber'in bu hadîsindeki sözünün umûmîliği altına girmiştir.

onun için mîrâs yoktur (çünkü cumhûra göre, i'tibâr ölüm vaktinedir, taksîm vaktine değil).

٤١ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَلِيِّ ابنِ حُسَيْنٍ عنْ عُمَرَ بنِ عُثْمانَ عنْ أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ النبيَّ ﷺ قال لايَرِثُ المُسْلِمُ الكافِرَ ولا الكافِرُ المُسْلِمَ *

41- Bize Ebû Âsım, İbn Cureyc'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Alî ibn Hüseyn'den; o da Umer ibn Usmân'dan; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Müslümân kâfire, kâfir de müslümâna mîrâsçı olmaz"* buyurmuştur [53].

٢٦ــ بابُ مِيراثِ العَبْدِ النَّصْرانِيِّ والمُكاتَبِ النَّصْرانِيِّ وإثْمِ مَنِ انْتَفَى مِنْ وَلَدِهِ

26- HRISTİYAN KÖLENİN; KENDİSİNE HÜRRİYETİNİ SATIN ALMA YAZIŞMASI YAPILMIŞ HRISTİYANIN MÎRÂSI VE ÇOCUĞUNU İNKÂR EDİP UZAKLAŞAN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI [54]

٢٧ــ بابُ مَن ادَّعَى أخًا أوِ ابنَ أخٍ

53. Bu hadîs dîn ayrılığının mîrâsa mâni' olduğunu beyân ediyor. Nevevî der ki: Müslümânlar kâfirin müslümândan mîrâs alamıyacağı husûsunda ittifâk ettiler. Müslümânın kâfirden mîrâs almasında ise ihtilâf vardır. Cumhûra göre, müslim de kâfirden mîrâs almaz. Mürted ise ittifâkla müslümâna vâris olmaz... (*Müslim Ter.*, V, 146-147 "1614").

54 Buhârî burada hadîs zikretmedi. Âlimlerin mezhebi şöyledir: Hristiyan köle öldüğü zamân, köleliği sebebiyle malı efendisine âid olur. Çünkü kölenin mülkiyeti sahîh değildir. Malını efendisi mîrâs yoluyla değil de kölenin sâhibi olmakla hakk eder. Mükâteb, yânî hürriyetini satın alma mukaavelesi yapılmış köleye gelince, o mukaavele bedelini ödemeden önce ölür ve malında borcunu ödeyecek mikdâr bulunursa, bu mal mukaavelesi için alınır, bundan artan birşey olursa o da beytu'l-mâle âid olur.

Çocuğunu inkâr edenin günâhına gelince, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin Ebû Hureyre'den merfû'an rivâyet ettikleri şu hadîs vardır: *"Her kim baka baka çocuğunu inkâr ederse, Allah ondan rahmetini perdeler"* (Aynî ve Kastallânî).

27- BİR ERKEK KARDEŞ YÂHUD ERKEK KARDEŞ OĞLU İDDİÂ EDEN KİMSE BÂBI [55]

٤٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنِ ابنِ شهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّه عنها أنَّها قالَتِ اخْتَصَمَ سَعْدُ بنُ أبى وقّاصٍ وعَبْدُ بنُ زَمْعَةَ فى غُلامٍ فقال سَعْدٌ هٰذَا يارسولَ اللّهِ ابنُ أخِى عُتْبَةَ بنِ أبى وقّاصٍ عَهِدَ إلَىَّ أنَّهُ ابْنُهُ انْظُرْ إلى شَبَهِهِ وقال عَبْدُ بنُ زَمْعَةَ هٰذَا أخِى يارسُولَ اللّهِ وُلِدَ عَلى فِرَاشِ أبى مِنْ وليدَتِهِ فَنَظَرَ رسولُ اللّهِ صلي اللّهُ عليه وسلم إلى شَبَهِهِ فَرَأى شبَهًا بَيِّنًا بِعُتْبَةَ فقال هُوَ لَكَ ياعَبْدُ الولَدُ لِلْفِرَاشِ ولِلْعاهِرِ الحَجَرُ واحْتَجِبى مِنْهُ ياسَوْدَةُ بِنْتَ زَمْعَةَ قالَتْ فَلَمْ يَرَ سَوْدَةَ قَطُّ *

42-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ebî Vakkaas ile Utbe ibn Zem'a bir oğlan çocuğu hakkında da'vâlaştılar. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:

— Yâ Rasûlallah! Kardeşimin oğlu Utbe ibn Ebî Vakkaas bana bu çocuğun kendi oğlu olduğunu bildirip vasiyet etti. Şu çocuğun ona benzeyişine bak! dedi.

Abd ibn Zem'a da:

— Bu çocuk benim kardeşimdir yâ Rasûlallah! Babamın câriyesinden babamın döşeği üzerinde doğdu! dedi.

Rasûlullah (S).çocuğun sîmâsına baktı da onda Utbe'ye açık bir benzerlik gördü ve:

— *"Çocuk senin*(kardeşin)*dir yâ Abdu ibn Zem'a! Çocuk* (üzerinde doğduğu) *döşeğindir; zinâ eden için de mahrûmiyet vardır! Yâ Sevde bintu Zem'a! Sen de bu çocuktan perdelen!"* buyurdu.

Âişe: Artık o oğlan Sevde'yi hiç görmedi, dedi [56].

٢٨ــ بابُ مَنِ ادَّعَى إلى غَيْرِ أبِيهِ

28- KENDİ BABASINDAN BAŞKA BİR KİŞİYE MENSÛBLUK İDDİÂ EDEN KİMSE(NİN GÜNÂHINI BEYÂN) BÂBI

55 Bâzı nüshalarda: "Çocuğunu inkâr eden kimsenin ve bir erkek kardeş veyâ kardeş oğlu iddiâ eden kimsenin günâhı bâbı" şeklinde gelmiştir.

56 Bu hadîsin bir rivâyeti yakında "Çocuk döşeğindir bâbı"nda geçmişti.

٤٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا خالِدٌ هُوَ ابنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا خالِدٌ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ سَعْدٍ رضى اللَّهُ عنه قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ مَنِ ادَّعَى إلى غَيْرِ أبِيهِ وهْوَ يَعْلَمُ أنَّهُ غَيْرُ أبِيهِ فالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ فَذَكَرْتُهُ لأبى بَكْرَةَ فقال وأنا سَمِعَتْهُ أُذُناىَ ووعاهُ قَلْبى مِنْ رسُولِ اللَّهِ ﷺ *

43-..... Bize Hâlid ibn Mihrân, Ebû Usmân en-Nehdî'den tahdîs etti ki, Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Her kim babasından başkasına -onun kendi babası olmadığını bile bile- neseb iddiâ ederse, bu kişiye cennet harâmdır"*.

Râvî Ebû Usmân şöyle demiştir: Ben bu hadîsi Ebû Bekre Nufey'e zikrettim de o:

— Evet bu hadîsi ben Rasûlullah'tan kulaklarımla işittim ve kalbim de onu belleyip hıfzetti, demiştir [57].

٤٤ــ حدّثنا أصْبَغُ بنُ الفَرَجِ حدّثنا ابنَ وَهْب أخبَرنى عمْرٌو عنْ جَعْفَرِ ابنِ ربِيعَةَ عنْ عِراكٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال لاتَرْغَبُوا عنْ آبائِكُمْ فمَنْ رَغَبَ عنْ أبِيهِ فَقَدْ كَفَرَ *

44-..... Bana Amr ibnu'l-Hâris, Ca'fer ibn Rabîa'dan; o da Irâk ibn Mâlik el-Gıfârî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *"Sakın babalarınızdan yüz çevirip uzaklaşmayınız! Her kim babasından yüz çevirip onu terkederse* (âile ni'metine) *nankörlük etmiş olur"* buyurmuştur [58].

٢٩ــ بابٌ إذَا ادَّعَتِ المَرْأةُ ابْنًا

29- BÂB: BİR KADIN BİR OĞUL İDDİÂ ETTİĞİ ZAMÂN?

57 Bunun bir rivâyeti Mağâzî, "Huneyn gazvesi bâbı"nda geçmişti.

58 Bundan daha geniş bir rivâyet Ebû Zerr'den, "Kureyş'in Menkabeleri" bölümünde geçmişti.

Bu hadîsler, kişinin ma'rûf ve ma'lûm olan nesebini inkârı ve başka bir yabancı kişiye nisbet iddiâsının harâm olduğuna açıkça delâlet etmektedirler. Dilimizdeki "Aslını saklayan harâmzâdedir" atasözü bu rivâyetlerin vecîz bir ifâdesidir.

٤٥ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ قال حدّثنا أبو الزِّنادِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال كانَتِ امْرَأتانِ مَعَهُما ابْناهُما جاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بِإبْنِ إحْداهُما فقالَتْ لِصاحِبَتِها إنَّما ذَهَبَ بِابْنِكِ وقالَتِ الأُخْرٰى إنَّما ذَهَبَ بِابْنِكِ فَتَحا كَمَتا إلى داوُدَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فَقَضٰى بِهِ لِلْكُبْرٰي فَخَرَجَتا عَلى سُلَيْمانَ بنِ داوُدَ عَلَيْهِما السَّلاَمُ فأخْبَرَتاهُ فقال ائْتُونِى بالسِّكِّينِ أشُقُّهُ بَيْنَهُما فَقالَتِ الصُّغْرٰي لا تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ هُوَ ابْنُها فَقَضٰى بِهِ لِلصُّغْرٰي : قال أبو هُرَيْرَةَ واللَّهِ إنْ سَمِعْتُ بالسِّكِّينِ قَطُّ إلاَّ يَوْمَئِذٍ وما كُنَّا نَقُولُ إلاَّ المُدْيَةَ *

45-..... Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"İki kadın ve kadınların berâberlerinde iki oğlan çocukları vardı. Bunlar yolda giderlerken kurt geldi de bunlardan birisinin oğlunu kapıp götürdü. Bunun üzerine kadın, kendi yol arkadaşına:*

— Kurt senin çocuğunu götürdü, dedi.

Diğer kadın da:

— Hayır, kurt ancak senin çocuğunu götürmüştür, dedi.

Nihâyet bu iki hasım kadın da'vâlarını Dâvûd Peygamber'e arzettiler. O da aralarında büyük kadın lehine hükmetti. (Kurdun küçük kadının çocuğunu kaptığına hükmetti.)

Bunlar muhâkemeden çıktılar da Dâvûd'un oğlu Süleymân Peygamber'e gittiler ve da'vâlarına yeniden baktırmak için mes'eleyi ona haber verdiler. Süleymân Peygamber de:

— Haydi bana bir bıçak getiriniz, çocuğu iki kadın arasında yarıp paylaştırayım! dedi.

Bunun üzerine küçük kadın:

— Aman öyle yapma! Allah sana merhamet etsin! Çocuk bu kadının oğludur! deyince, Süleymân da çocuğun küçük kadına âid olduğuna hükmetti" [59].

Ebû Hureyre: Vallâhi ben *"Sıkkîn"* sözünü aslâ işitmemiştim,

---

59 Süleymân Peygamber, küçük kadının çocuğa olan şefkatinin büyüklüğüne delâlet eden korkusundan dolayı onun lehine hükmetti de, onun "Çocuğun büyük kadına âid olduğu" şeklindeki ikrârı ile amel etmedi....

Bu hadîsin bir rivâyeti Peygamberler bölümünde "Süleymân Peygamber" başlığında geçmişti (Kastallânî).

ancak o gün işittim: Bizler ancak "Müdye" ismini söylerdik, demiştir [60].

٣٠ــ بابُ القائِفِ

30- KAAİF (YÂNÎ İZ TÂ'KÎBCİSİNİN HÜKMÜ) BÂBI [61]

٤٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم دَخَلَ عَلَيَّ مَسْرُوراً تَبْرُقُ أساريرُ وَجْهِهِ فقال أَلَمْ تَرَيْ أنَّ مُجَزِّزاً نَظَرَ آنِفاً إلى زَيْدِ بنِ حارِثَةَ وأُسامَةَ بنِ زَيْدٍ فقال إنَّ هٰذِهِ الأَقْدامَ بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ *

46-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sevinmiş olarak ve yüz çizgileri parlar bir hâlde yanıma girdi ve şöyle buyurdu: *"Görmedin mi, biraz önce iz sürücü Mucezziz* (adındaki şahıs) *Zeyd ibn Hârise ile Usâme ibn Zeyd'e baktı da: Muhakkak bu ayaklar birbirindendir, dedi"* [62].

---

60 Ebû Hureyre o güne kadar *"Sikkîn"* sözünü işitmediğini, bu isim yerine *"Mudye"* ismini söylediklerini bildirmiştir. Bu iki isim, aynı âletin ayrı i'tibârdan isimleridir. *"Sikkîn"* ismi bıçağın, hayvanın hareketini sükûna erdirdiği için; *"Mudye"* ismi de hayvan hayâtının sınırını kestiği için böyle isimlendirilmiştir (Aynî).

61 *Kaaif* izci demektir ki, eldeki, ayaklardaki, yüzdeki çizgilere bakarak bulduğu benzerlikle fer'in nesebini asl'a katan kimsedir. Câhiliyet devrinde Arablar arasında bu izcilere ehemmiyet verilir, onun sözüne hukûken i'tibâr edilirdi. Zamânımızdaki parmak izi bu izciliğin bir nev'i sayılabilir.

62 Mâzerî dedi ki: Câhiliyetteki kimseler Usâme siyâh, Zeyd ise beyaz tenli olduğu için, Usâme'nin nesebinde kötüleme yapıyorlardı. Bu meşhûr kaaif, renk ihtilâfına rağmen Usâme'yi Zeyd'in nesebine katınca -zîrâ Arablar kaaif sözüne i'timâd ederlerdi- Peygamber bundan sevinç duydu. Çünkü bu söz, nesebde ta'n etmelerinden onları men' edici mâhiyette idi (Nevevî).

Zeyd evvelâ Peygamber'in kölesi, sonra evlâdlığı olduğu için, bu dedikodulardan üzülüyordu. Sevinmesi bunun neseb kötülemelerini keseceğinden ileri geliyordu.

İmâm Şâfiî bu hadîse tutunarak kaaifin sözü hüküm dayanağı olur demiştir. Ebû Hanîfe ise ***"Bir delîl ile bilmediğin şeye tâbi' olma"*** (el-İsrâ: 36) âyetine tutunarak, kaaifin sözünü reddetmiştir.

Bu hadîslerin birer rivâyeti Usâme'nin fazîleti bâbı'nda geçmişti. Bunları Müslim de Kitâbu'r-Radâ'da getirmiştir: *Müslim Ter.*, IV, 584 "İz sürücünün çocuğu birinin nesebine katmasıyle amel bâbı"- "1459".

٤٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ قالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ذاتَ يَوْمٍ وهْوَ مَسْرُورٌ فقال ياعائِشَةُ أَلَمْ تَرَىْ أنَّ مُجَزِّزاً المُدْلِجِيَّ دَخَلَ عَلَيَّ فَرَأى أُسامَةَ وزَيْداً وعَلَيْهِما قَطِيفَةٌ قَدْ غَطَّيا رُؤُسَهُما وبَدَتْ أَقْدَامُهُما فقال إنَّ هٰذِهِ الأَقْدامَ بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ *

47-..... Âişe (R) dedi ki: Bir gün Rasûlullah (S) sevinçli olarak yanıma girdi ve şöyle buyurdu: *"Yâ Âişe! Görmedin mi, Mudlic kabîlesinden olan iz sürücü Mucezziz yanıma geldi de Usâme ile oğlu Zeyd'i gördü. Onların üzerinde bir kadîfe vardı. Kadîfe ile başlarını örtmüşlerdi de ayakları meydanda idi. Mucezziz: Şübhe yok ki, bu ayaklar birbirinden olmadır, dedi."*

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٦ـ كِتابُ الحُدُودِ

86- KİTÂBU'L-HUDÛD

(Şer'î Cezâlar Kitâbı) [1]

١ـ بابُ مايُحْذَرُ مِنَ الحُدُودِ

1- SAKINILACAK SINIRLAR BÂBI [2]

٢ـ بابٌ لايَشْرَبُ الخَمْرَ . وقال ابنُ عَبَّاسٍ يُنْزَعُ مِنْهُ

---

1 *Hudûd, Hadd*'in cem'idir. *Hadd,* men' etmek, sınır koymak ma'nâlarına gelir Başkalarını içeriye girmekten men' ettiği için Arablar kapıcıya *"Haddâd"* derler. Tarlaları birbirinden ayıran sınırlarla devletler arasındaki sınırlara *"Hudûd"* denilmesi bundandır. Kitâblarda görülen ta'rîfler, efrâdını câmi' ağyârını mâni', yânî birşeyin bütün ma'nâlarını toplayıp başka ma'nâların o ta'rîfe girmesine mâni' oldukları için, onlara da mantıkta *"Hadd"* denilir. Şerîat örfünde ise *"Hadd"*, Allah için bir hakk olarak ta'yîn olunan cezâ ve ukûbettir. Bu haddin zinâ, iftirâ, şarâb içme, hırsızlık ve katl gibi cürümlere âid olan nevi'leri vardır. Şu âyetlerdeki Hudûd, cürüm ve ma'siyet ma'nâsınadır:

"... Bu hükümler, Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın..." (el-Bakara: 187); *"... Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Onları geçmeyin. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir"* (el-Bakara: 229); *"... Kim Allah'ın hudûdunu aşarsa, muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur..."* (et-Talâk: 1).

2 Bâzı nüshalarda "Kitâbu'l-hudûd ve mâ yuhzeru mine'l-hudûd" şeklinde gelmiştir ki, "Hudûd hükümleri ve sakınılacak sınırlar kitâbı" demek olur. Buhârî bu bâbda hadîs zikretmedi.

نُورُ الإيمانِ فى الزِّنا

2- BÂB: HAMR (YÂNÎ ŞARÂB) İÇİLMEZ

İbn Abbâs da: Zinâ sırasında zinâ eden kimseden îmân nûru çekilip çıkarılır, demiştir [3].

١ــ حدّثنى يَحْيٰى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى بَكْرِ بن عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لا يَزْنِى الزَّانِى حِينَ يَزْنى وهْوَ مُؤْمِنٌ ولايَشْرَبُ الخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وهْوَ مُؤْمِنٌ ولايَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وهْوَ مُؤْمِنٌ ولا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إلَيْهِ فِيها أبْصارَهُمْ وهْوَ مُؤْمِنٌ * وعنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ ابنِ المُسَيَّبِ وأبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم بِمِثْلِهِ إلاَّ النُّهْبَةَ *

1-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Bekr ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Zinâ eden kişi zinâ ettiği sırada mü'min olduğu hâlde zinâ edemez. İçki içen de içki içtiği sırada mü'min olarak içemez. Hırsız da hırsızlık yaptığı sırada mü'min olduğu hâlde hırsızlık edemez. Yağmacılık yapan kimse de insanlar gözlerini ona doğru yükseltip bakarlarken* (yânî insanların gözleri önünde) *yağmacılık ettiği zamân mü'min olarak yağmacılık ve çapulculuk edemez"* [4].

Ve İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den ve Ebû Seleme'den; onlar da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den *"'Çapulculuk"* fıkrası müstesnâ, bundan önceki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

---

3 el-Müstemlî'nin rivâyetinde bu başlık, "Bâbu'z-zinâ ve'l-hamr = Zinâ ve şarâb içmenin hükmü bâbı" şeklindedir. İbn Abbâs'ın bu sözünü Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe Îmân Kitâbı'nda rivâyet etmiştir.

4 Bunun bir rivâyeti Eşribe'de de geçmişti. Müslim de bunu Eşribe'de rivâyet etti. Orada da bildirildiği üzere şârih İbn Battâl şöyle demiştir: İçki içmek hakkında gelen haberler içinde en şiddetlisi, bu Ebû Hureyre hadîsidir. Çünkü hadîste zikredilen dört günâhı işleyenlerden bunları işledikleri sırada îmân şuûrunun kendilerinden gittiği haber verilmiştir ki, zâhire göre bu çok ağırdır...

Hâricîler, teblîğin zâhirine tutunup büyük günâhları harâm olduklarını bilerek işleyenleri tekfîr etmişlerdir. Sünnet ehli âlimleri ise buradaki îmânı kemâle hamledip "Büyük günâhları işleyenlerin îmânı tam ve kâmil olmaz" sûretinde tefsîr etmişlerdir. Şârih Hattâbî de: "İçki içmeyi ve diğer günâhları halâl sayarak işleyenler mü'min olmaz" diye te'vîl etmiştir.

٣ــ بابُ ماجاءَ فى ضَرْبِ شارِبِ الخَمْرِ

3- İÇKİ İÇENİN DÖVÜLMESİ HAKKINDA GELEN ŞEY BÂBI

٢ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا هِشامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنسٍ أنَّ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم ح وحدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أَنسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّٰه عنه أنَّ النبىَّ ﷺ ضَرَبَ فى الخَمْرِ بالجَرِيدِ والنِّعالِ وجَلَدَ أَبو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ *

2-.....(Buradaki iki yoldan) bize Katâde, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şarâb içme suçunda, yaprakları soyulmuş hurma deyneği ve na'llerle (yânî ayakkabılarla) dövme cezâsı uygulamıştır. Sonra Ebû Bekr de içki içer kimseye kırk deynek vurmuştur [5].

٤ــ بابُ مَنْ أمَرَ بِضَرْبِ الحَدِّ فى البَيْتِ

4- HADDİN EVDE VURULMASINI EMREDEN KİMSE BÂBI

٣ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ عنْ أَيُّوبَ عنِ ابنِ أَبى مُلَيْكَةَ عنْ عُقْبَةَ بنِ الحارِثِ قال جِىءَ بالنُّعَيمانِ أَوْ بابنِ النُّعَيْمانِ شارِبًا فأَمَرَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم مَنْ كانَ فى الْبَيْتِ أنْ يَضْرِبُوهُ قال فَضَرَبُوه فَكُنْتُ أنا فِيمَنْ ضَرَبَهُ بالنِّعالِ *

3-..... Ukbe ibnu'l-Hâris (R) şöyle demiştir: en-Nuaymân yâhud en-Nuaymân'ın oğlu içki içmiş olarak getirildi. Peygamber (S) evde bulunan kimselere onu dövmelerini emretti.

Ukbe dedi ki: Bu emir üzerine onu dövdüler, ben de onu na'llerle dövenler içinde bulundum [6].

---

5 Bu hadîs alkollü içki içene şer'î cezâ olmak üzere deynekle dövme uygulandığına açık bir delîldir. Müslim Hudûd'da bunun birkaç rivâyetini getirmiştir.

6 Bu hadîs hadd'in bâzen evlerde de yapılabileceğine delâlet etmiştir. Bunun bir rivâyeti Vekâlet'te de geçmişti.

٥ــ بابُ الضَّرْبِ بالجَرِيدِ والنِّعالِ

5- (İÇME SUÇUNDA) YAPRAKLARI SOYULMUŞ HURMA DEYNEKLERİ İLE VE NA'LLERLE DÖVME BÂBI

٤ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا وُهَيْبُ بنُ خالِدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى مُلَيْكَةَ عنْ عُقْبَةَ بنِ الحارِثِ أنَّ النبىَّ ﷺ أُتِىَ بِنُعَيْمانَ أوْ بابنِ نُعَيْمانَ وهْوَ سَكْرانُ فَشَقَّ عَلَيْهِ وأمَرَ مَنْ فِى البَيْتِ أنْ يَضْرِبُوهُ فَضَرَبُوهُ بالجَرِيدِ والنِّعالِ وكُنْتُ فِيمَنْ ضَرَبَهُ *

4-..... Bize Vuheyb ibn Hâlid, Eyyûb'dan; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den; o da Ukbe ibnu'l-Hâris(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in huzûruna Nuaymân yâhud Nuaymân oğlu sarhoş olarak getirildi. Bu kendisine çok ağır geldi de evde bulunan kimselere onu dövmelerini emretti. Oradakiler onu hurma deynekleri ve na'llerle dövdüler. Ben de onu dövenler arasında idim [7].

٥ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا هِشامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أنَسٍ قال جَلَدَ النبىُّ ﷺ فى الخَمْرِ بالجَرِيدِ والنِّعالِ وجَلَدَ أبو بَكْرٍ أرْبَعِينَ *

5-..... Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) şarâb içmede hurma dalları ve na'llerle dövme cezâsı uyguladı, Ebû Bekr de kırk deynek vurdu, demiştir [8].

٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا أبو ضَمْرَةَ أنَسٌ عنْ يَزِيدَ بنِ الهادِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْراهِيمَ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال أُتِىَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ قال اضْرِبُوهُ قال أبو هُرَيْرَةَ فَمِنَّا الضَّارِبُ بِيَدِهِ والضَّارِبُ بِنَعْلِهِ والضَّارِبُ بِثَوْبِهِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قال بَعْضُ القَوْمِ أخْزَاكَ اللَّهُ قال لاتَقُولُوا هٰكَذَا لاتُعِينُوا عَلَيْهِ الشَّيْطانَ *

---

7 Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen bir rivâyetidir.

8 Buhârî bu hadîsle içme suçunda hurma deynekleri ve na'llerle dövmekle yetinmenin cevâzına işâret etmiştir. Nevevî de: Âlimler hurma deyneği ve na'llerle ve elbise uçlarıyla dövmekle yetinmek üzerinde ittifâk ettiler, demiş; sonra da: En sahîh olan kamçı ile dövülmesinin cevâzıdır, demiştir (Aynî).

6-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'in huzûruna şarâb içmiş bir kimse getirildi. Peygamber (orada bulunanlara):

— *"Bunu dövünüz!"* buyurdu.

Ebû Hureyre dedi ki: Artık bizden eliyle döven, ayakkabısı ile döven, ihrâmı ile döven kimseler vardı. Dövme işi bitince topluluktan bâzı kimseler bu adama:

— Allah seni hor ve zelîl kılsın! dediler.

Peygamber:

— "(Hayır) *böyle söylemeyiniz! Bu adamın aleyhine şeytâna yardım etmeyiniz!"* buyurdu [9].

٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ الوَهَّابِ حدّثنا خالِدُ بنُ الحارِثِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أبو حَصِينٍ سَمِعْتُ عُمَيْرَ بنَ سَعِيدٍ النَّخَعِيَّ قال سَمِعْتُ عَلِيَّ بنَ أبِي طالِبٍ رضى اللَّهُ عنه قال ما كُنْتُ لِأُقِيمَ حدًّا عَلى أحَدٍ فيَمُوتَ فأجِدُ فى نَفْسِى إلاَّ صاحِبَ الخَمْرِ فإنَّهُ لَوْ ماتَ وَدَيْتُهُ وذٰلِكَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَسُنَّهُ *

7-..... Bize Ebû Husayn tahdîs edip şöyle dedi: Ben Umer ibn Saîd en-Nahaî'den işittim, şöyle dedi: Ben Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben herhangibir kimseye hadd vurup da onun ölmesiyle nefsimde üzüntü duymuş değilimdir. Ancak böyle bir üzüntüyü içki içen kimse hakkında duymuşumdur. Şâyet içki içen kimse hadden dolayı ölseydi, muhakkak ben onun diyetini verirdim. Bunun da sebebi şudur: Çünkü Rasûlullah (S) içki içenin haddi hakkında bize sâbit bir aded kaanûnlaştırmamıştır [10].

٨ــ حدّثنا مَكِّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ عنِ الجُعَيْدِ عنْ يَزِيدَ بنِ خُصَيْفَةَ عنِ

9 Hadîste o sarhoşun dövülmesi emredildiği hâlde, dayak mikdârı bildirilmemiştir. Şarâbın harâmlığı Kur'ân ile sâbit olduğu için, şarâbın azı da cezâyı gerektirir. Diğer içkilerde cezâ haddi sarhoşluk derecesine göredir. Hadîsin sonunda Peygamber'in horlamayı nehyetmesi, mü'minin horlanmasına şeytân sevindiği içindir.

10 Hadîsin sonundaki "Lem yesünnehû" cümlesinin ma'nâsı. Rasûlullah bu konuda sâbit bir sayı ta'yîn ve takdîr etmedi demektir. İbn Mâce'nin *Sünen*'inde şu ziyâde vardır: Alî: Muayyen bir sayı ile vurduğumuz hadd bizim kendi ictihâdımızdır, dedi. Bu hadîsle bu ziyâde sarhoşa sâbit olan cezânın gayrı muayyen olarak bir mikdâr dövmekten ibâret olduğunu göstermektedir. İmâm Şâfiî: "Eğer şarâb içen kişi el ile, libâs ile dövülerek ta'zîr edilir de ölürse, imâma bir mes'ûliyet sâbit olmaz. Eğer kırbaçla döğmüş ise diyetini öder" demiştir.

السَّائِبِ بنِ يَزِيدَ قال كُنَّا نُؤْتَى بالشَّارِبِ عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ ﷺ وإمْرَةِ أبِى بَكْرٍ وصَدْرًا مِنْ خِلافَةِ عُمَرَ فَنَقُومُ إلَيْهِ بأيْدِينا ونِعالِنا وأرْدِيَتِنا حتَّى كانَ آخِرُ إمْرَةِ عُمَرَ فَجَلَدَ أرْبَعِينَ حَتَّى إذَا عَتَوْا وفَسَقُوا جَلَدَ ثَمانِينَ *

8-..... es-Sâib ibn Yezîd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamânında, Ebû Bekr'in emîrliğinde ve Umer'in halîfeliğinin baş tarafında bize şarâb içmiş olan sarhoş getirilirdi de, bizler ona doğru kalkar, ellerimizle, ayakkabılarımızla ve ridâlarımızla döverdik. Umer'in emîrliğinin sonunda, Umer sarhoşa kırk deynek vurdu. Nihâyet insanlar içki içmek ve fesâd çıkarmakta ileri gittikleri zamân, Umer sarhoşlara seksen deynek vurdurdu [11].

٦ــ بابُ مايُكْرَهُ مِنْ لَعْنِ شارِبِ الخَمْرِ وإنَّهُ لَيْسَ بِخارِجٍ مِنَ المِلَّةِ

6- ŞARÂB İÇENE LA'NET ETMENİN MEKRÛH OLMASI BÂBI

Çünkü o kimse içki içmekle İslâm Dîni'nden dışarı çıkıcı değildir [12].

٩ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثنى خالِدُ بنُ يَزِيدَ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى هِلالٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبِيهِ عنْ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ أنَّ رَجُلاً كانَ عَلى عَهْدِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم كانَ اسْمُهُ عَبْدَ اللَّهِ وكانَ يُلَقَّبُ حِماراً وكانَ يُضْحِكُ رسولَ اللَّهِ ﷺ وكان النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قَدْ جَلَدَهُ فى الشَّرابِ فأُتِىَ بِهِ يَوْمًا فأمَرَ بِهِ فَجُلِدَ فقال رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ اللَّهُمَّ

---

11 Bunun ma'nâsı şudur: Umer zamânı Irak ve Şâm fethedilince insanlar bu sulak, münbit, yaşayışı rahat, üzümleri ve meyveleri bol yerlerde yaşamağa başladı. Böyle refah artınca da şarâb içenler çoğaldı. Bu sebebden dolayı Umer içenlere ağır basmak ve onları bu fiilden men' etmek maksadıyle içme cezâsını artırdı.

12 Buhârî bu başlığı, içene la'net etmeyi nehyeden hadîsle *"İnsan içerken mü'min olduğu hâlde içmez"* hadîsi arasını uyuşturmak maksadıyle getirmişe benziyor...

الْعَنْهُ ما أَكْثَرَ ما يُؤْتَى بِهِ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لاتَلْعَنُوهُ فَوَ اللَّهِ ما عَلِمْتُ إلاَّ أَنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ ورسُولَهُ *

9-..... Bize el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Halîd ibn Yezîd, Saîd ibn Ebî Hilâl'den; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da babası (Umer'in hizmetçisi olan) Eslem el-Habeşî'den; o da Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) zamânında Abdullah isminde bir adam vardı. İnsanlar tarafından "Hımâr (=Eşek)" lakabı ile lakablandırılırdı. Bu zât Rasûlullah'ı arasıra güldürürdü. Peygamber bu adama, şarâb içtiği için deynekleme cezâsı uygulamıştı. Bir gün bu Abdullah yine huzûra getirildi, Peygamber deyneklenmesini emretti, o da deyneklendi. Topluluktan birisi:

— Yâ Allah, şu adama la'net et, içki yüzünden ne kadar da çok huzûra getiriliyor! dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Ona la'net etmeyiniz! Vallâhi kesin olarak bilmişimdir ki bu zât muhakkak Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmektedir"* buyurdu [13].

١٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ جَعْفَرٍ **حدّثنا** أَنَسُ بنُ عِياضٍ **حدّثنا** ابنُ الهادِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْراهِيمَ عنْ أبي سَلَمَةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال أُتِيَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم بِسَكْرانَ فأَمَرَ بَضَرْبِهِ فَمِنَّا منْ يَضْرِبُهُ بيَدِهِ ومِنَّا مَنْ يَضْرِبُهُ بِنَعْلِهِ ومِنَّا مَنْ يَضْرِبُهُ بِثَوْبِهِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قال رَجُلٌ مالَهُ أَخْزاهُ اللَّهُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لا تَكُونُوا عَوْنَ الشَّيْطانِ عَلى أَخِيكُمْ *

10-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e sar-

13 Bu Abdullah şen, şakacı ve horlamalara aldırmaz bir kimse olup, kendisine "Eşek" denilmesinden de hiç kızmazdı. Abdullah'ın bâzı hâl ve hareketlerine Rasûlullah gülerdi. Şârih Kirmânî onun garîb hareketlerinden birini şöyle bildirir: Abdullah bir gün veresiye bir tulum yağ, bir tulum da bal satın alıp bunları Peygamber'e getirerek hediye etmiş. Bir müddet sonra yağ ve bal sâhibi gelip bunların bedelini isteyince, Abdullah adamı yanına alıp Peygamber'e getirmiş ve: Yâ Rasûlallah, bu adama yağ ve balın parasını ver! demiş. Rasûlullah da bu hâle gülmüş ve mal sâhibinin isteğinin verilmesini emretmiştir. Peygamber'in şehâdeti vechile vicdânı Allah ve Rasûlullah sevgisiyle dolu olan Abdullah'ın bu rind-meşreb hâli ve vak'aları hep böyle latîf idi. Peygamber onun bu işlerine tebessüm edip gülerdi. İslâm ahlâkçıları bu hadîse tutunarak âlimler ve emîrler huzûrunda kıymetli fıkralar söyleyerek onları güldürüp eğlendirmenin câiz olduğunu istidlâl etmişlerdir.

hoş bir adam getirildi. Peygamber onun dövülmesini emretti. Artık bizden kimimiz onu eliyle dövüyor, kimimiz ayakkabısıyle dövüyor, kimimiz de elbisesiyle dövüyordu. Dövme işi bitince içimizden bir adam:

— Buna ne oluyor! Allah bunu zelîl kılsın! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Kardeşinizin aleyhinde şeytânın yardımcıları olmayınız"* buyurdu [14].

٧ــ بابُ السَّارِقِ حِينَ يَسْرِقُ

7- ÇALARKEN HIRSIZIN HÂLİ (NASIL OLUR) BÂBI

١١ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ داوُدَ حدّثنا فُضَيْلُ ابنُ غَزْوانَ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لايَزْنِى الزَّانِى حِينَ يَزْنِى وهْوَ مُؤْمِنٌ ولا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وهْوَ مُؤْمِنٌ *

11-..... Bize Fudayl ibn Gazvân, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Zinâ edici kişi zinâ ettiği sırada mü'min olduğu hâlde zinâ edemez. Hırsız kişi de hırsızlık ettiği sırada mü'min olduğu hâlde hırsızlık yapmaz!"* [15].

٨ــ بابُ لَعْنِ السَّارِقِ إذَا لَمْ يُسَمَّ

8- İSMİ AÇIKÇA SÖYLENMEDİĞİ ZAMÂN HIRSIZ KİŞİYE LA'NET ETMEK BÂBI [16]

١٢ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ حدّثنى أبى حدّثنا الأعْمَشُ

---

14 Bu hadîsin bir rivâyeti yakında geçti.

15 Hadîs, başlıktaki kısaltılmış ifâdeyi açıklamaktadır.

16 Buhârî bu başlıkla, muayyen içkiciyi la'net etmekten nehy ile burada getireceği hadîs arasını uyuşturma cihetine işâret etmiş gibidir.

قال سَمِعْتُ أبا صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال لعَنَ اللّٰهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ البَيْضَةَ فتُقْطَعُ يَدُهُ ويَسْرِقُ الحَبْلَ فتُقْطَعُ يَدُهُ * قال الأعْمَشُ كانُوا يَرَوْنَ أنَّهُ بَيْضُ الحَدِيدِ والحَبْلُ كانُوا يَرَوْنَ أنَّهُ مِنْها ما يُساوِى دَراهِمَ *

12-..... Bize (Süleymân ibn Mihrân) el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Sâlih'ten işittim; o da Ebû Hureyre(R)'den ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah şu hırsız kişiye la'net etsin ki, o bir miğfer çalar da o sebeble eli kesilir. bir ip çalar da o yüzden eli kesilir!"*

el-A'meş: Ebû Hureyre'nin bu hadîsini rivâyet edenler, hadîsteki "Beyda" lafzının harbde başa giyilen demir miğfer olduğunu, ipin de en az kıymeti birkaç dirheme müsâvî olan nevi'den değerli birşey olduğu görüşünde bulunurlardı, demiştir [17].

٩ــ بابٌ الحُدُودُ كَفَّارَةٌ

9- BÂB: HADDLER BİR KEFFÂRETTİR

١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ أبى إدْرِيسَ الخَوْلانِىِّ عنْ عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضى اللّٰه عنه قال كُنَّا عِنْدَ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم فى مَجْلِسٍ فقال بايِعُونِى عَلى أنْ لاتُشْرِكُوا بِاللّٰهِ شَيْئًا ولا تَسْرِقُوا ولا تَزْنُوا وقَرَأ هٰذِهِ الآيَةَ كُلَّها فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فأجْرُهُ عَلى اللّٰهِ ومَنْ أصابَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَتُهُ ومَنْ أصابَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا فَسَتَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْه إنْ شاءَ غَفَرَ لهُ وإنْ شاءَ عَذَّبَهُ *

13-..... Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Bizler bir mecliste Peygamber(S)'in yanında idik. Bizlere şöyle buyurdu: *"Benimle şu şartlar üzere bey'at ediniz: Allah'a* (ibâdette) *hiçbirşeyi ortak*

---

17 Süleymân el-A'meş: Hadîsteki "Beyda" lafzı "Tavuk yumurtası" ma'nâsına da gelir, fakat burada kasdolunan o ma'nâ değildir. O, muhârib askerlerin başlarına giydikleri demirden yapılmış miğferdir. Hadîsteki ip de âdî bir ip değil, kıymetli bir iptir. Çünkü hırsızlık haddi icrâ edilmek için çalınan malın en az birkaç dirhem değerinde olması îcâb eder demek istemiştir.

kılmamak, hırsızlık etmemek, zinâ eylememek..." diye sayıp el-Mümtehıne: 13. âyetinin hepsini okudu. "*İçinizden bu ahd ve sözünde duranın ecri Allah'a âiddir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda ikaaba uğratılırsa, bu ikaab ona keffârettir. Bunlardan bir suçu yapıp da yaptığı fiili Allah Taâlâ örterse* (onun işi de Allah'a âiddir), *Allah dilerse onu mağfiret eder, dilerse onu azâblandırır*" [18].

١٠ــ بابٌ ظَهْرُ المُؤْمِنِ حِمًى إلاَّ فى حَدٍّ أوْ حَقٍّ

10- BÂB: MÜ'MİNİN SIRTI EZÂ ETMEKTEN KORUNMUŞTUR ANCAK ÜZERİNE VÂCİB OLMUŞ BİR HADD'DE YÂHUD KUL HAKKINDA KORUNMAZ

١٤ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا عاصِمُ بنُ عَلِىٍّ حدّثنا عاصِمُ ابنُ مُحَمَّدٍ عنْ واقِدِ بنِ مُحَمَّدٍ سَمِعْتُ أبى قال عَبْدُ اللَّهِ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فى حَجَّةِ الوَداعِ ألاَ أىُّ شَهْرٍ تَعْلَمُونَهُ أعْظَمُ حُرْمَةً قالُوا ألاَ شَهْرُنا هٰذَا قال ألا أىُّ بَلَدٍ تَعْلَمُونَهُ أعْظَمُ حُرْمَةً قالُوا ألاَ بَلَدُنا هٰذَا قال ألا أىُّ يَوْمٍ تَعْلَمُونَهُ أعْظَمُ حُرْمَةً قالُوا ألاَ يَوْمُنا هٰذَا قال فإنَّ اللَّهَ تَبارَكَ وتَعالى قَدْ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِماءَكُمْ وأمْوالَكُمْ وأعْراضَكُمْ إلاَّ بِحَقِّها كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هٰذَا فى بَلَدِكُمْ هٰذَا فى شَهْرِكُمْ هٰذَا ألا هَلْ بَلَّغْتُ ثَلاثًا كُلُّ ذٰلِكَ يُجِيبُونَهُ ألاَ نَعَمْ قال وَيْحَكُمْ أوْ وَيْلَكُمْ لاتَرْجِعُنَّ بَعْدِى كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقابَ بَعْضٍ *

14-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Vedâ Haccı'nda (Minâ'da Nahr günü yaptığı hutbesinde):

---

18 Başlığa uygunluğu "*Dünyâda ikaaba uğratılırsa bu ikaab ona keffârettir*" sözünden alınır.

Ubâde ibnu's-Sâmit, Birinci Akabe gecesinde bey'at eden oniki nakîbden biridir. Bu ilk Akabe gecesinde olan bey'attir ki, ona el-Mümtehıne: 10. âyetindeki bey'at şartlarının aynı ile vâki' olduğundan "Bey'atu'n-Nisâ" denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsâvîdir. İkinci Akabe'de ise Ensâr, evlâd ve ıyâllerini nasıl müdâfaa ve himâye ederlerse Rasûlullah'ı da öylece müdâfaa ve himâye eylemek üzere bey'at etmişler ve ahidlerini hakkıyle îfâ ederek kendilerinden sonra tâ kıyâmete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlara veliyy-i ni'met (yânî en büyük ni'metin sâhibleri) olmuşlardır. Allah onlardan râzı olsun!

— *"Dikkat edin! Hürmetçe en büyük bilmekte olduğunuz ay hangisidir?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Bu hacc ayımız değil mi? dediler.

Rasûlullah:

— *"Hurmetçe en büyük bilmekte olduğunuz belde hangisidir?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Bu Mekke beldemiz değil mi? dediler.

Rasûlullah:

— *"Hurmetçe en büyük bilmekte olduğunuz gün hangisidir?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Bu hacc günlerimiz değil mi? dediler.

(Bu mukaddimeden sonra) Rasûlullah:

— *"Şübhesiz ki Allah Tebâreke ve Taâlâ sizlere bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün harâm olduğu gibi* (birbirinize) *kanlarınızı, mallarınızı, nâmûslarınızı harâm kılmıştır* (bunlar her türlü tecâvüzden korunmuştur). *Ancak bir hakk karşılığında olmak müstesnâdır. Dikkat edin! Bunları sizlere teblîğ ettim mi?"* buyurdu.

Bu soruyu Rasûlullah üç kerre sordu. Sahâbîler her defasında O'na:

— Evet, teblîğ ettin! diye cevâb veriyorlardı.

Sonra Rasûlullah:

— *"Sizlere yazık* -yâhud: *Sizlere veyl olur-; sakın benden sonra birbirlerinizin boyunlarına vuracak sûrette birbirlerinizi küfre nisbet edip de kıtâli halâl saymaya dönmeyin* -yâhud: *Fiilleriniz birbirlerinin boyunlarına vuran kâfirlerin fiillerine benzemesin-!"* buyurdu [19].

---

19 Başlığa uygunluğu *"Şübhesiz Allah Taâlâ sizlere kanlarınızı, mallarınızı, nâmûslarınızı birbirinize harâm kılmıştır "* sözünden alınır. Bunun beyânı şudur: Mü'minin kanı, malı, ırzı diğer mü'min için korunmuştur, hiçbir kimseye onu mübâh saymaya kalkışması halâl olmaz. Ancak bir hakk karşılığı olmak müstesnâ.

"Birbirinizin boyunlarına vuracak kâfirlere dönmeyiniz" sözünün ma'nâsı hakkında yedi görüş vardır:

* Bu, haksız olarak onu halâl sayan hakkında bir küfürdür.
* Murâd ni'mete ve İslâm hakkına nankörlüktür.
* Bu kişiyi küfre yaklaştırır ve onu küfre götürür.
* Bu, kâfirlerin fiilleri gibi bir fiildir.
* Murâd hakîkî küfürdür, bunun ma'nâsı da: Kâfirler olmayınız, fakat müslümânlar olarak devâm ediniz, demektir.
* Bunu Hattâbî ve diğerleri nakletti: Murâd silâh ile kâfir olmaya, kâfirler olmaya çalışmayınız'dır. el-Ezherî: Silâh kuşanan kimseye kâfir denilir, demiştir.
* Bunun ma'nâsı: Birbirinizi küfre nisbet edip de birbirinizle kıtâl yapmayı

١١ــ بابُ إقامَةِ الحُدُودِ والإنْتِقامِ لِحُرُماتِ اللَّهِ

11- ALLAH'IN TA'YÎN ETMİŞ OLDUĞU HADDLERİ UYGULAYIP YERİNE GETİRMEK VE ALLAH'IN HARÂMLARINA SAYGISIZLIK EDENLERDEN İNTİKAAM ALMAK BÂBI

١٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ ما خُيِّرَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنَ أَمْرَيْنِ إلاَّ اخْتارَ أَيْسَرَهُما ما لَمْ يَأْثَمْ فإذَا كانَ الاثْمُ كانَ أَبْعَدَهُما مِنْهُ واللَّهِ ما انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ فى شَيْءٍ يُؤْتَى إلَيْهِ قَطُّ حتَّى تُنْتَهَكَ حُرُماتُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمُ لِلَّهِ *

15-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) dünyâ işlerinde iki iş arasında muhayyer kılındığında, o iş günâh olmadığı müddetçe, muhakkak onların en kolay olanını tercîh ederdi. Eğer o işler günâh nev'inden olurlarsa, Peygamber onların ikisinden de insanların en uzak bulunanı olurdu. Allah'a yemîn ederim ki, O, kendisine getirilen hiçbirşeyde kendi nefsi için aslâ intikaam almazdı. O ancak Allah'ın harâmlarının parçalanıp hürmetsizlik edilmesinde Allah için (öfkelenir) intikaam alırdı [20].

١٢ــ بابُ إقامَةِ الحُدُودِ عَلى الشَّرِيفِ والوَضِيعِ

12- HADDLERİN (İCTİMÂÎ MEVKİİ YÜKSEK OLAN) ŞERÎFE DE (İCTİMÂÎ MEVKİİ AŞAĞI OLAN) HAKÎRE DE MÜSÂVÎ OLARAK UYGULANIP YERİNE GETİRİLMESİ BÂBI

١٦ــ حدّثنا أَبُو الوَلِيدِ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ أَنَّ أُسامَةَ كَلَّمَ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى امْرَأَةٍ فقال إنَّما هَلَكَ مَنْ كان قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كانُوا يُقِيمُونَ الحَدَّ عَلى الوَضِيعِ ويَتْرُكُونَ الشرِيفَ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ فاطِمَةَ فَعَلَتْ ذٰلِكَ لَقَطَعْتُ يَدَها *

---

halâl saymaya kalkmayın demektir.

Bu görüşlerin en zâhir olanı dördüncü görüştür. Bunu en-Nevevî söyledi. Kaadı Iyâd da bunu tercîh eyledi... (Aynî).

20 Hadîsin bir rivâyeti "Peygamber'in sıfatı bâbı"nda da geçtir.

16-..... Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Usâme, Kureyş'in Mahzum soyuna mensûb olup hırsızlık yapmış bir kadın hakkında (şefkat için) Peygamber(S)'le konuşmuştu. Bunun üzerine Peygamber: *"Sizden evvelki ümmetler ancak şundan helâk olmuşlardır: onlar haddi* (yânî cezâyı) *hakîr kimseye uygular idiler de şerefli olan kimseyi terkederlerdi. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, eğer* (Muhammed'in kızı) *Fâtıma bu işi yapmış olaydı, muhakkak onun elini de keserdim"* buyurdu [21].

١٣ــ بابُ كَراهِيَةِ الشَّفاعَةِ فى الحَدِّ إذَا رُفِعَ إلى السُّلْطانِ

13- DEVLET BAŞKANINA (YÂHUD ONUN VEKÎLİ OLAN HÂKİME) YÜKSELTİLDİĞİ ZAMÂN, ŞER'Î BİR CEZÂ HAKKINDA ŞEFÂAT ETMENİN ÇİRKİNLİĞİ BÂBI

١٧ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ قُرَيْشًا أهَمَّتْهُمُ المَرْأةُ المَخْزُومِيَّةُ الَّتِى سَرَقَتْ فقالُوا مَنْ يُكَلِّمُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ومَنْ يَجْتَرِىءُ عَلَيْهِ إلاَّ أُسامَةُ حِبُّ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَكَلَّمَ رسولَ اللَّهِ ﷺ فقال أتَشْفَعُ فى حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ثُمَّ قامَ فَخَطَبَ قال ياأيُّها النَّاسُ إنَّما ضَلَّ مَنْ قَبْلَكُمْ أنَّهُمْ كانُوا إذَا سَرَقَ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وإذَا سَرَقَ الضَّعِيفُ فِيهِمْ أقامُوا عَلَيْهِ الحَدَّ وايْمُ اللَّهِ لَوْ أنَّ فاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعَ مُحَمَّدٌ يَدَها *

17-..... Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti (Âişe şöyle demiştir): Kureyş'in Mahzûm soyundan olup da hırsızlık etmiş bulunan bir kadının durumu, Kureyş'e haylî üzüntü vermişti. Onlar:

— Bu kadını cezâdan afv husûsunda Rasûlullah ile kim konuşabilir? Bu husûsta kelâm etmeye Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme'den başka kim cesâret edebilir ki? dediler.

Nihâyet Usâme, bu husûsta Rasûlullah ile konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

---

21 Hadîsin birer rivâyeti İsrâîl oğulları ve Menâkıb'da da geçmişti. Müslim de bunu Hudûd'da getirdi.

— *"Allah'ın ta'yîn ettiği cezâlardan bir cezâ husûsunda şefâat mi ediyorsun?"* buyurdu.

Sonra ayağa kalkıp bir hitâbe yaparak şöyle dedi:

— *"Ey insanlar! Sizden evvelki*(ümmet)*ler ancak şu sebebden sapmışlardır: Onlar aralarında şerefli bir kimse çaldığı zamân onu bırakırlardı da zayıf olan çaldığı zamân ona cezâ uygularlardı. Allah'a yemîn ediyorum ki, eğer Muhammed'in kızı Fâtıma çalmış olaydı, muhakkak onun elini de keserdim!"* [22].

١٤ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى والسَّارِقُ والسَّارِقَةُ فاقْطَعُوا أيْدِيَهُما . وفى كَمْ يُقْطَعُ . وقَطَعَ عَلِيٌّ رضي اللَّه عنه مِنَ الكَفِّ : وقال قَتادَةُ فِي امْرأةٍ سَرَقَتْ فَقُطِعَتْ شِمالُها لَيْسَ إلاَّ ذٰلِكَ

14- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Erkek hırsızla kadın hırsızın -o işlediklerine bir karşılık ve cezâ ve Allah'tan (insanlara) ibret verici bir ukûbet olmak üzere- ellerini kesin!..." (el-Mâide: 38) [23].

---

22 Usâme, Peygamber'in yüksek sevgisine güvenerek hırsızlık cezâsının affı için hiç kimsenin cesâret edemediği bir şefâatte bulunmuştu. Bu kadın, Fâtıma bintu Esved idi ki, Mekke'nin fethi günü yüksek ictimâî mevkiine güvenerek ganîmet malından kıymetli mücevherler çalmıştı. Bu hırsızlık yayılıp duyulunca, Kureyş bunun şer'î cezâdan affı çârelerini aramaya başlamış ve şefâat için Usâme'yi bulmuştu. Peygamber hiçbir te'sîr altında kalmayarak, milletlerin bekaa esâslarından olan ilâhî ve hukûkî adâleti en kesin şekilde yerine getirmiştir. Bu sûretle de bütün insanlığa en yüksek bir adâlet örneği vermiştir. Allah'ın salât ve selâmı O'na olsun!

23 Âyetin devâmı: ***"Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. Fakat yaptığı o hırsızlık hareketinden sonra tevbe eder, kendini düzeltirse, şübhesiz ki, Allah onun tevbesini kabûl eder. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"*** (el-Mâide: 38-39).

"Hırsızlık fiilinin cezâ ve nekâl olan haddi îcâb edecek bir cürüm olması için, mübâhlık şübhesi, haklılık şübhesi ve zarûret şübhesi bulunmamalıdır....

Hırsıza bir özür şübhesi bırakmamak için herhâlde bir nisâbın da şart olduğu kat'îdir. Ancak bu nisâbın mikdârı ictihâd sâhasıdır. Fakîhler sünnete nazaran bunun *dörtte bir dînâr* ile *bir dînâr* veyâ *on dirhem* arasında devâm ettiğinde ittifâk etmişlerdir. Şâfiî gibi kimisi asgarîyi, İmâm A'zâm gibi kimisi de a'zamîyi tercîh etmişlerdir, ki şübheden tamâmen sâlim olan da budur. Acaba on dirhemden ziyâde bir mikdâr kabûlüne imkân yok mudur? Biz buna vardır cevâbını vermek istiyoruz ve nisâb mikdârının bu iki sınır arasında cereyânı üzerinde ittifâk edilmiş olduğuna kaail bulunuyoruz. Mâdem ki, nisâbın aslı mes'elesi ictihâd sâhasıdır ve mâdem ki bu bâbda şübhe mes'elesinin büyük bir ehemmi-

Ve ne kadar malda el kesilir?
Alî (R), hırsızın elini avuçtan (yâhud bilekten) kesmiştir [24].
Katâde, hırsızlık yapmış bir kadında onun yalnız sol eli kesildi, onda başka bir kesme olmadı, demiştir [25].

١٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُسْلَمَةَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَمْرَةَ عنْ عائِشَةَ قالَتْ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم تُقْطَعُ اليَدُ في رُبُعِ دِينارٍ فَصاعِدًا : تابَعَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خالِدٍ وابنُ أخِي الزُّهْرِيِّ ومَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ *

18-..... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S) *"Hırsızın eli, dörtte bir dînâr ve daha fazla kıymette mal çaldığı zamân kesilir"* buyurdu, demiştir.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Abdurrahmân ibn Hâ-

---

yeti vardır, o hâlde bunun ictihâdî mâhiyetini muhâfaza eden bir zamân mes'elesi olduğunu kabûl etmek lâzım gelir. Eğer böyle olmasa idi, müctehidlere a'zamî ve asgarî fikirlerini veren misâller ve haberler sâbit olmazdı. Bir dînâr, bir miskâl altın demektir ki, o zamân ondört kırât olan sebi' vezni dirhem ile on dirhem gümüş kıymetçe buna denk idi. Oniki dirhem sayıldığı dahî varsa da, bu daha küçük bir dirhem mikyâsıdır. Buna nazaran dörtte bir dînâr, üç dirhem olur... Demek ki, o zamânlar altın, gümüş farkı ortalama olarak bire on; şimdi ise bu fark beş-altı misli artmıştır. Bir miskal altın, sekiz on dirhem değil, kırkelli dirhem gümüş muâdiline çıkmıştır. Altın-gümüş farkı böyle olduğu gibi, eşyâ ile nakid paralar arasında da bu farklar görülmektedir. Bir zamân bir miskâl altına denk olup zarûret şübhesini kesen on dirhem gümüş, bugün için o zamânın üç dirhem gümüşünden daha az bir kıymette bulunduğunda şübhe olmadığı gibi, bugünün bir miskâl altını da böyledir. Binâenaleyh nisâb mikdârı, zarûret şübhesini def' noktasından zamânın değişmesi ile değişmektedir. Bu misâllerden istifâde ederek zamânına göre şübheye yer bırakmayacak şekilde bir mikdâr ta'yîni câiz, hattâ lâzımdır. Zîrâ: ***"Kim son derece açlık hâlinde çâresiz kalırsa, günâha meyl maksadı olmaksızın*** (harâm olan etlerden yiyebilir). ***Çünkü Allah gafûrdur, rahîmdir"*** (el-Mâide: 3) hükmünün cezâlarda dahî mu'teber olduğunda söz olmadığı gibi, bunun şübhesinin de mu'teber olduğunda şübhe yoktur. Ve işte nisâb mikdârı o günahı ve ona karşı cezâ istihkakı ta'yîn edecek olan bir miyârdır" (*Hakk Dîni*, II, 1673-1674)

24 Alî'nin bu hükmünü Dârakutnî rivâyet etmiştir. Şâfiî de *Kitâbu'l-İhtilâf*'ta: Alî'nin hırsızın elini bilhassa küçük parmak, yüzük parmağı ve orta parmaktan keser de: Ben onu amelsiz bırakmaktan dolayı Allah'tan utanırım, der olduğunu rivâyet etmiştir (Kastallânî).

25 Katâde'nin sözünü de Ahmed, *Târîh*'inde rivâyet etmiştir.

lid, ez-Zuhrî'nin erkek kardeşinin oğlu ve Ma'mer ibn Râşid üçlüsü de İbrâhîm ibn Sa'd'a mutâbaat etmişlerdir [26].

١٩ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبى أُوَيْسٍ عنِ ابنِ وهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ وَعَمْرَةَ عنْ عائِشَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ فى رُبُعِ دِينارٍ *

19-..... Bu seneddeki râvîler de Âişe(R)'den, Peygamber(S)'in *"Hırsızın eli dörtte bir dînârda kesilir"* buyurduğunu nakletmişlerdir.

٢٠ــ حدّثنا عِمْرَانُ بنُ مَيْسَرَةَ حدّثنا عَبْدُ الوارِثِ حدّثنا الحُسَيْنُ عنْ يَحْيى عنْ مُحَمَّدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الأنْصارِيِّ عنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حدّثَتْهُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها حَدَّثَتْهُمْ عنِ النبىِّ ﷺ قال تُقْطَعُ اليَدُ في رُبُعِ دِينارٍ *

20-..... Âişe (R) buradaki râvîlere, Peygamber(S)'in: *"Dînâr'ın dörtte biri kıymetindeki hırsızlıkta el kesilir"* buyurduğunu tahdîs etmiştir.

٢١ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا عَبْدَة عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ قال أخبرَتْنى عائِشَةُ أنَّ يَدَ السَّارِقِ لَمْ تُقْطَعْ عَلى عَهْدِ النبىِّ ﷺ إلاَّ فى ثَمَنِ مِجَنٍّ حَجَفَةٍ أوْ تُرْسٍ *

21-..... Bize Abde, Hişâm'dan tahdîs etti ki babası Urve şöyle demiştir: Bana Âişe (R): Peygamber (S) zamânında hırsızın eli ancak hacefe denilen kalkan veyâ turs denilen kalkan kıymetinde bir mal çaldığında kesilirdi, diye haber verdi.

٢٢ــ حدّثنا عُثْمانُ حدّثنا جُمَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حدّثنا هِشامٌ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ مِثْلَهُ *

26 Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Hudûd'da getirmiştir.

22- Bize Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Humeyd ibn Abdirrahmân tahdîs etti. Bize Hişâm, babası Urve'den; o da Âişe'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etti.

٢٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ لَمْ تَكُنْ تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ فى أدْنَي مِنْ حَجَفَةٍ أوْ تُرْسٍ كُلُّ واحِدٍ مِنْهُما ذُوثَمَنٍ * رواهُ وكِيعٌ و ابن إدْرِيسَ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ مُرْسَلاً *

23-..... Bize Hişâm ibn Urve, babasından haber verdi ki Âişe (R):

— Hırsızın eli hacefeden yâhud tursten daha aşağıda bir mal için kesilmezdi. Bunların herbiri kıymetli şeylerdi, demiştir.

Bu hadîsi Vekî' ile İbn İdrîs de Hişâm'dan; o da babasından mürsel olarak rivâyet etmiştir.

٢٤ــ حدّثنى يُوسُفُ بنُ مُوسَى حدّثنا أبُو أُسامَةَ قال هِشامُ بنُ عُرْوَةَ أخبرنا عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ لَمْ تُقْطَعْ يَدُ سارِقٍ عَلى عَهْدِ النبِّى صلى اللَّهُ عليه وسلم فى أدْنَى مِنْ ثَمَنِ المِجَنِّ تُرْسٍ أوْ حَجَفَةٍ وكانَ كُلُّ واحِدٍ مِنْهُما ذَاثَمَنٍ *

24-..... Âişe (R): Peygamber (S) zamânında hiçbir hırsızın eli mıcenn denilen yâhud hacefe denilen bir kalkan bedelinden daha aşağıda bir mal için kesilmemiştir. Hâlbuki bu kalkanlardan herbiri kıymetli şeylerdi, demiştir [27].

٢٥ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ نافِعٍ مَوْلى عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قَطَعَ

27 Bu hadîs metinlerdeki *"Mıcenn"*, *"Hacefe"*, *"Turs"* kelimelerinin delâlet ettiği ma'nâlar *Tavzîh* sâhibinin beyânına göre birdir. Kalkan demektir. Ancak yapılış tarzlarına göre aralarında fark bulunmaktadır. Bunların kıymetlerinin ne kadar olduğu bildirilmiştir. Üç dirhem olmak ihtimâli de vardır, on dirhem olmak ihtimâli de vardır. Bundan sonra gelen İbn Umer hadîsinde üç dirhem sözü açıkça söylenmiştir.

فى مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلاَثَةُ دَارِهِمَ، تابَعَهُ مُحَمَّدُ بنُ إسْحاقَ . وقال اللَّيْثُ حدّثنى نافِعٌ قِيمَتُهُ *

25-..... Bana Mâlik ibn Enes, Abdullah ibn Umer'in himâyesinde bulunan Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) değeri üç dirhem olan bir kalkan hırsızlığında hırsızın elini kestirmiştir.

Ve ona Nâfi'den rivâyette Muhammed ibn İshâk mutâbaat etmiştir.

el-Leys de: Bana Nâfi' "Semenehu" yerine "Kıymetehu" şeklinde tahdîs etti, demiştir.

٢٦ــ حدّثنا مُوسَي بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا جُوَيْرِيَةَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ قال قَطَعَ النبىُّ ﷺ فى مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلاَثَةُ دَارِهِمَ *

26-..... Bize Cuveyriye, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) üç dirhem değerinde olan bir kalkan hırsızlığında hırsızın elini kestirdi, demiştir.

٢٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قال حدّثنى نافِعٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال قَطَعَ النبىُّ ﷺ فى مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلاَثَةُ دَرَاهِمَ *

27-..... Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Nâfi' tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) semeni üç dirhem olan bir kalkan hırsızlığında hırsızın elini kestirdi, demiştir.

٢٨ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا أبو ضَمْرَةَ حدّثنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال قَطَعَ النبىُّ ﷺ يَدَسارِقٍ فِي مِجَنٍّ ثَمَنُهُ ثَلاَثَةُ دَرَاهِمَ * تابَعَهُ مُحَمَّدُ بنُ إسْحٰقَ . وقال اللَّيْثُ حدّثنى قِيمَتُهُ *

28-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) semeni üç dirhem olan bir mıcenn kalkanı hırsızlığında hırsızın elini kestirdi, demiştir.

٢٩ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلُ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا الأعْمَشُ قال سَمِعْتُ أبا صالِحٍ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم لَعنَ اللّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ البَيْضَةَ فَتُقْطَعُ يَدُهُ ويَسْرِقُ الحَبْلَ فَتُقْطَعُ يَدُهُ *

29-..... Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Sâlih'-ten işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah şu hırsıza la'net etsin ki, o bir miğfer çalar da eli kesilir, bir ip çalar da* (o küçük şey sebebiyle) *eli kesilir!"* [28].

١٥ــ بابُ تَوْبَةِ السَّارِقِ

15- HIRSIZIN TEVBE ETMESİ BÂBI [29]

٣٠ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثني ابنُ وهْبٍ عنْ يُونسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ أنَّ النبيَّ ﷺ قَطَعَ يَدَ امْرَأةٍ قالَتْ عائِشَةُ وكانَتْ تأتِي بَعْدَ ذَلِكَ فأرْفَعُ حاجَتَها إلى النبيِّ ﷺ فتَابَتْ وحَسُنَتْ تَوْبَتُها *

30-..... Bana İbnu Vehb, Yûnus'tan; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) hırsızlık eden bir kadının elini kestirmiştir. Âişe:

---

28 Bunun bir rivâyeti 12 rakamıyle geçmişti.

Yüce Allah hırsız aleyhine el kesmeyi vâcib kılmak sûretiyle malları korumuştur. Hâlbuki hırsızlığın dışında olan mal kapmak, baskın ve talanla malı ganîmet olarak kapışmak, bir kimseden haksız olarak zorla ve zulümle mal almak husûslarında ise bu cezâyı koymamıştır. Çünkü bu nevi' suçlar, hırsızlığa nisbetle az vâki' olur. Bu nevi' vak'alarda selâhiyetli merci'ler nezdinde istid'â etmek sûretiyle malların geri alınması mümkün ve bir de hırsızların aksine bunun üzerine beyyine getirmek de kolay olur. Zîrâ hırsızlık üzerine beyyine getirmek nâdiren kaabil olur. İşte bu sebeblerden ötürü hırsızlık işi büyük ve bundan men' husûsunda daha te'sîrli olsun diye cezâsı da şiddetli olmuştur. Müslümânlar kesme cezâsının furûâtında ihtilâf etmişlerse de umûmî olarak hırsızın elinin kesilmesinde ittifâk etmişlerdir (*Müslim Ter.*, V, 277, 2. hâşiye).

29 Yânî hırsız hadden sonra tevbe ettiği zamân bu tevbesi ona fayda verir.

— Artık bundan sonra o kadın bana gelir, ben de onun hâcetini Peygamber'e yükseltir, arzederdim. Kendisi bu hâdiseden sonra tevbe etti ve tevbesi de güzel oldu, demiştir [30].

٣١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِيُّ حدّثنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبَرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبي إدْرِيسَ عنْ عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضى اللَّه عنه قال بايَعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فى رَهْطٍ فقال أُبايِعُكُمْ عَلى أنْ لاتُشْرِكُوا باللَّهِ شَيْئًا ولا تَسْرِقُوا ولا تَقْتُلُوا أوْ لادَكُمْ ولا تَأْتُوا بِبُهْتانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أيْدِيكُمْ وأرْجُلِكُمْ ولا تَعْصُونِي فى مَعْرُوفٍ فَمَنْ وَفى مِنْكُمْ فأجْرُهُ عَلى اللَّهِ ومَنْ أصابَ من ذٰلِكَ شَيْئاً فَأُخِذَ بِهِ فى الدُّنْيا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لهُ وطَهُورٌ ومَنْ سَتَرَهُ اللَّهُ فَذٰلِكَ إلى اللَّهِ إنْ شاءَ عَذَّبَهُ وإنْ شاءَ غَفَرَ لهُ * وقال أبو عَبْدِ اللَّهِ إذَا تابَ السَّارِقُ بَعْدَ ما قُطِعَ يَدُهُ قُبِلَتْ شَهادَتُهُ وكُلُّ مَحْدُودٍ كَذٰلِكَ إذَا تابَ قُبِلَتْ شَهادَتُهُ *

31-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû İdrîs'ten haber verdi ki, Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Ben bir topluluk içinde Rasûlullah (S) ile bey'atlaştım da bey'atte şöyle buyurdu: *"Ben sizlerle şu şartlar üzerine bey'atlaşıyorum: Allah'a* (ibâdette) *hiçbir şeyi ortak kılmamanız, hırsızlık yapmamanız, çocuklarınızı öldürmemeniz, ellerinizle ayaklarınız arasından bir iftirâ düzüp getirmemeniz* (yânî kendiliğinizden kimseye hiçbir iftirâ düzüp atmamanız), *hiçbir ma'rûf işte bana isyân etmemeniz. Sizden her kim bu sözünde durursa, onun ecri Allah'ın* (fazîlet ve kerem) *zimmetindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda yakalanırsa, bu onun için bir keffârettir ve bir temizliktir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah örterse, onun bu işi de Allah'a kalır. Allah isterse onu azâblandırır, isterse onu affeder."*

Ebû Abdillah el-Buhârî: Hırsız, elinin kesilmesinden sonra tevbe ettiği zamân şâhidliği kabûl edilir. Her hadd vurulan da böyledir, tevbe ettiği zamân şâhidliği kabûl edilir, dedi [31].

---

30 Bunun bir rivâyeti Şehâdetler'de uzun bir metinle geçmişti. Müslim'in bir rivâyetinde bu fıkra Mekke fethinde hırsızlık yapan yüksek mevki'li kadındır. Peygamber'in o zamân yaptığı hutbenin sonunda ayrı bir fıkra olarak Yûnus'tan getirilmiştir. *Müslim Ter.*, V, 281-282 "1688".

31 Bunun bir rivâyeti 9. bâbda, 13 rakamıyle de geçmişti.

Buhârî'nin hadîsin sonundaki sözü, el-Kuşmeyhenî nüshasında sâbittir, diğerlerinde yoktur.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٧ـ كِتابُ المُحارِبِينَ مِنْ أَهْلِ الكُفْرِ والرِّدَّةِ

87- KİTÂBU'L-MUHÂRİBÎN MİN EHLİ'L-KÜFRİ VE'R-RİDDETİ

(Küfr Ehlinden ve Dînden Dönenlerden İslâm'a Harb Açanlar Kitâbı) [1].

وقَوْلِ اللَّهِ تعالى إنَّما جَزاءُ الَّذِينَ يُحارِبُونَ اللَّهَ ورسولَهُ ويَسْعَوْنَ في الأَرْضِ فَسادًا أنْ يُقَتَّلُوا أوْ يُصَلَّبُوا أوْ تُقَطَّعَ أيْدِيهِمْ وأرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أوْ يُنْفَوْا مِنَ الأَرْضِ *

VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ:

"Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yâhud elleri ile ayaklarının çaprazvârî kesilmesi yâhud da sürülmeleridir. Bu onların dünyâdaki rüsvâylığıdır" (el-Mâide: 33) [2].

---

1 Bu, küfretmek, dîninden dönmek, yol kesmek sûretlerinden birisiyle Allah'a ve Rasûlü'ne karşı harb açanların cezâ hükümlerine âid hadîsler kitâbıdır.

2 Ölüm cezâsı yalnız öldürene, asma cezâsı öldürmekle berâber yol kesen ve mal alan kimseye; kesme cezâsı yalnız mal alana, sürgün cezâsı da bunlardan başka

١ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا الأَوْزاعِيُّ حدّثني يَحْيَى بنُ أبي كَثِيرٍ قال حدّثني أَبو قِلابَةَ الجَرْمِيُّ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال قَدِمَ عَلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم نَفَرٌ منْ عُكْلٍ فأَسْلَمُوا فاجْتَوَوُا المَدِينَةَ فأَمَرَهُمْ أنْ يَأْتُوا إبِلَ الصَّدَقَةِ فَيَشْرَبُوا مِنْ أَبْوالِها وأَلْبانِها ففَعَلُوا فَصَحُّوا فارْتَدُّوا وقَتَلُوا رُعاتَها واسْتاقُوها فبَعَثَ فى آثارِهِمْ فأُتِيَ بِهِمْ فقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وأَرْجُلَهُمْ وسَمَلَ أَعْيُنَهُمْ ثُمَّ لَمْ يَحْسِمْهُمْ حتَّى ماتُوا *

1..... Bize el-Evzâî tahdîs etti. Bana Yahyâ ibn Ebî Kesîr tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Kılâbe el-Cermî tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ukl kabîlesinden bir topluluk Peygamber(S)'in huzûruna geldiler, İslâm Dîni'ne girdiler. Fakat hastalandıklarından dolayı Medîne'de ikaamet etmek istemediler. Peygamber de onlara Beytu'l-mâle âid sadaka develerinin bulunduğu yere gitmelerini, develerin sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini emretti. Onlar Peygamber'in dediğini yaptılar ve sağlıklarını kazandılar. Sonra dînden geri döndüler, develerin çobanlarını öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Onların bu işleri Peygamber'e ulaşınca arkalarına bir süvârî birliği gönderdi. Yakalanıp getirildiler. Peygamber onların ellerini ve ayaklarını kestirdi, gözlerini oydurdu. Peygamber onların kesilen yerlerine kanın dinmesi için dağlama ameliyyesi yapmayıp öylece terketti. Nihâyet öldüler [3].

---

sûretlerde fesad yapanadır. İbn Abbâs ile İmâm Şâfiî'nin kavli budur. İmâm A'zam'a göre nefyden maksad hapistir *(Celâleyn)*.

Bu âyetlerin daha geniş ve doyurucu tefsîri Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır, *Hakk Dîni*, II, 1660-1667'den okunmaya değer.

3 Bu hadîsin bir rivâyeti Vudû'da geçti. Burada birkaç rivâyeti geleceği için hâdiseyi siyerden özetleyerek nakledelim:

Ukl ve Ureyne kabîlelerinden olan bu kimselere karşı Kureyş reîslerinden olup Mekke fethi senesinde şehîd olan Kurz ibn Câbir el-Fıhrî(R)'nin kumandasında bir seriyye gönderildi. Vak'a hicretin altıncı senesinde bir rivâyete göre şevvâl ayında cereyân etti. Sebebi de şu idi: Ukl ve Ureyne kabîlelerinden yedisekiz kişi Peygamber'in huzûruna gelerek İslâm üzere bey'at, tevhîd kelimesini telâffuz ve müslimân olduklarını izhâr eylediler. Ve: "Yâ Rasûlallah, biz fakîriz, bizi barındır, yedir içir" diye ricâ ettiler. Rasûlullah onları Suffa sahâbîleri arasına aldı. Biraz ikaametten sonra, Medîne havâsı mîzâçlarına uygun gelmediği için Peygamber'e: "Yâ Rasûlallah! Biz çölde yaşamağa alışmış, koyun, deve sâhibleri idik; çayırı, çimeni, bağı bahçesi bol yerlere alışık değiliz, Medîne'de ikaamet hoşumuza gitmiyor. Develerinizin bulunduğu yere çıkmamıza izin verseniz..." dediler. Rasûlullah bunların ihtiyâçlarını düzeltmek için, çobanıyle berâber bir deve sürüsü tahsîs edilmesini emretti. Develer sadaka develeri, yânî

١ــ بابٌ لَمْ يَحْسِمِ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم المُحارِبِينَ مِنْ أَهْلِ الرِّدَّةِ حتَّى هَلَكُوا

1- BÂB: PEYGAMBER (S), DÎNDEN ÇIKAN VE CÜRÜM İŞLEYEN MUHÂRİBLERİN KESİLEN ORGANLARINA KANIN DİNMESİ İÇİN YAĞ İLE DAĞLAMA TEDÂVÎSİ YAPMADI, NİHÂYET HELÂK OLDULAR

٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ الصَّلْتِ أَبو يَعْلَى حدّثنا الوَلِيدُ حدّثني الأَوْزاعِيُّ عنْ يَحْيٰى عنْ أَبي قِلاَبَةَ عنْ أَنَسٍ أَنَّ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم قَطَعَ العُرَنِيِّينَ ولَمْ يَحْسِمْهُمْ حتَّى ماتُوا *

2-..... Bana el-Evzâî, Yahyâ'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Urenîler'in ellerini, ayaklarını kestirdi de onların kesilen yerlerine kanın dinmesi için dağlama tedâvîsi uygulamadı, nihâyet onlar öldüler [4].

٢ــ بابٌ لَمْ يُسْقَ المُرْتَدُّونَ المُحارِبُونَ حتَّى ماتُوا

2- BÂB: DÎNDEN ÇIKMIŞ VE BÜYÜK CİNÂYETLER İŞLEMİŞ OLAN BU MUHÂRİBLERE SU VERİLMEMİŞ, NİHÂYET ÖLMÜŞLERDİR

٣ــ حدَّثنا مُوسٰى بنُ إِسْمٰعِيلَ عنْ وُهَيْبٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ أَبي قِلاَبَةَ عنْ أَنَسٍ رضى اللّٰهُ عنه قال قَدِمَ رَهْطٌ مِنْ عُكْلٍ عَلى النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه

Beytu'l-mâle âid idi. Bunlara: *"Develerin bulunduğu yere gidip sütlerini ve bevllerini içerek tedâvî ediniz"* buyurdu. Bunlar oraya gittiler, tedâvî edip sıhhat kazandılar. Vücûdları sağlamlaşınca dînden çıkarak Peygamber'in çobanı Yesâr'ı öldürdüler, develeri sürüp götürdüler. Bu Yesâr, Peygamber'in azâdlısı idi. Hâinler onu öldürdükleri zamân musle yaptılar, yânî elini, ayağını kestiler ve gözlerine diken batırdılar... Vak'a hakkında Medîne'ye haber gelince, Rasûlullah onları yakalamaya yirmi atlıyı, Kurz ibn Câbir kumandasında gönderdi. Kurz onları yakalayıp getirdi. Peygamber de dînden çıkma, ni'mete nankörlük, yol kesmek, öldürme ve işkence gibi fiillerine kısas olmak üzere ellerinin, ayaklarının kesilmesini, gözlerinin çıkarılmasını emretti. Baş taraftaki âyetin nüzûl sebebi de budur. Hadîsin âyete uygunluğu ise şübhesizdir.

4 Bu da buradaki başlığın delîli olmak üzere sevkettiği kısaltılmış başka bir rivâyettir.

وسلم كانُوا في الصُّفَّةِ فاجْتَوَوُا المَدِينَةَ فقالُوا يارسولَ اللَّهِ أَبْغِنا رِسْلاً فقال مأجِدُ لَكُمْ إلاَّ أنْ تَلْحَقُوا بِإِبِلِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأتَوْها فَشَرِبُوا مِنْ أَلْبانِها وأبوالِها حتَّى صَحُّوا وسَمِنُوا فَقَتَلوا الرَّاعِيَ واسْتاقُوا الذَّوْدَ فأتَى النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الصَّرِيخُ فَبَعَثَ الطَّلَبَ فى آثارِهِمْ فَما تَرَجَّلَ النَّهارُ حتَّى أُتِيَ بِهِمْ فأمَرَ بِمسَامِيرَ فأُحْمِيَتْ فَكَحَلَهُمْ وَقَطعَ أَيْدِيَهُمْ وأَرْجُلَهُمْ وما حَسَمَهُمْ ثُمَّ أُلْقُوا فى الحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَما سُقُوا حتَّى ماتُوا* قال أَبو قِلاَبَةَ سَرَقُوا وقَتَلُوا وحارَبُوا اللَّهَ ورسولَهُ *

3- Bize Mûsâ ibn İsmâîl, Vuheyb'den; o da Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Ukl kabîlesinden bir topluluk Peygamber(S)'in huzûruna geldiler de Suffa'da ikaamet eder oldular. Fakat kendileri rahatsız ve hastalıklı olduklarından, Medîne'nin havasını ağır bulup burada ikaamet etmek istemediler. Bunun üzerine:

— Yâ Rasûlallah! Bize süt arayıver! dediler.

O da:

— *"Ben sizin için süt bulamam. Ancak Rasûlullah'ın deve sürülerinin yanına katılmanız çâresini bulabilirim"* dedi.

Akabinde onlar deve sürülerinin bulunduğu yere gittiler, onların sütlerinden ve sidiklerinden içtiler, böylece nihâyet sağlıklarına kavuştular, semizlenip kuvvetlendiler. Sonra da çobanı öldürdüler ve develeri sürüp götürdüler. Akabinde Peygamber'e, imdâd isteyen kişi gelip haber verince, Peygamber onların izleri üzerine onları arayıcılar gönderdi. Gündüz yükselmeden onlar yakalanıp getirildiler. Peygamber demir çubuklar getirilmesini emretti. Demir çiviler ateşte kızdırıldı. Bunlarla onların gözlerini çıkarttı, ellerini ve ayaklarını kestirdi, kesilen yerlere kanı dindirici bir dağlama tedâvîsi uygulamadı. Sonra bu cânîler Harre denilen kara taşlık mevki'e atıldılar. Bunlar orada su istediler, fakat kendilerine su verilmedi, nihâyet öldüler.

Ebû Kılâbe: Bunlar hırsızlık yaptılar, insan öldürdüler, Allah ve Rasûlü'ne de harb açtılar, demiştir.

٣ــ بابُ سَمْرِ النبيِّ ﷺ أعْيُنَ المُحارِبِينَ

3- PEYGAMBER(S)'İN (BÜYÜK CÜRÜMLER İŞLEYEN)

MUHÂRİBLERİN GÖZLERİNİ KIZGIN DEMİRLERLE ÇIKARTMASI BÂBI

٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حَمّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى قِلابَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ رَهْطًا مِنْ عُكْلٍ أوْ قال عُرَيْنَةَ ولا أعْلَمُهُ إلاَّ قال مِنْ عُكْلٍ قَدِمُوا المَدِينَةَ فأمَرَ لَهُمُ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم بِلِقاحٍ وأمَرَهُمْ أنْ يَخْرُجُوا فَيَشْرَبُوا مِنْ أبْوالِها وألْبانِها فَشَرِبُوا حتّى إذَا بَرِؤُا قَتَلُوا الرَّاعِيَ واسْتاقُوا النَّعَمَ فَبَلَغَ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم غُدْوَةً فَبَعَثَ الطَّلَبَ فى إثْرِهِمْ فَما ارْتَفَعَ النَّهارُ حتّى جِيءَ بِهِمْ فأمَرَ بِهِمْ فَقَطَعَ أيْدِيَهُمْ وأرْجُلَهُمْ وسَمَرَ أعْيُنَهُمْ فألْقُوا بالحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَلا يُسْقَوْنَ * قال أبو قِلابَةَ هٰؤُلاءِ قَوْمٌ سَرَقُوا وقَتَلُوا وكَفَرُوا بَعْدَ إيمانِهِمْ وحارَبُوا اللّهَ ورسُولَهُ *

4-..... Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti. Ukl veyâ Ureyne kabîlelerinden bir topluluk -râvî: Ben onun ancak Ukl'den dediğini biliyorum, demiştir- Medîne'ye geldiler. Peygamber (S) onlar için sütlü develer emretti. Onlara sadaka develerinin bulundukları yere çıkmalarını, onların sidiklerinden ve sütlerinden içmelerini emretti. Onlar gidip o develerin sütlerinden ve sidiklerinden içtiler, nihâyet hastalıklarından kurtulup iyileştikleri zamân çobanı öldürdüler de develeri sürüp götürdüler. Bu haber kuşluk vakti Peygamber'e ulaşınca, hemen arkalarından arayıcılar gönderdi. Gündüz yükselmeden yakalanıp getirildiler. Peygamber onlarla ilgili emrini verdi. Onların ellerini, ayaklarını kestirdi, gözlerini çıkarttı. Sonra onlar Harre mevkiine atıldılar. Onlar su istediler, fakat kendilerine su verilmedi.

Ebû Kılâbe: İşte bunlar hırsızlık yapmışlar, insan öldürmüşler, îmândan sonra Allah'ı inkâr etmişler, bu büyük cürümlerle berâber Allah'a ve Rasûlü'ne de muhârib olmuşlardır, demiştir [5].

---

5 İşte Rasûlullah, ni'mete küfrân, hırsızlık, yol kesme, öldürme ve işkence gibi fiillerine kısas olmak üzere ellerinin, ayaklarının kesilmesini, gözlerinin oyulmasını emretmiştir. Ebû Kılâbe de birbirine atfedilmiş cümleleriyle el-Mâide Sûresi'ndeki ***"Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların cezâları..."*** âyetinin hükmünü infâz buyurduğunu haber vermiş olmaktadır. Bu hadîslerdeki uygulama ile âyetin hükmü arasında tam bir mutâbakaat vardır. Peygamber ilâhî hükmü tatbîk ve infâz eylemiştir.

٤ــ بابُ فَضْلِ مَنْ تَرَكَ الفَواحِشَ

4- ÇİRKİNLİĞİ APAÇIK OLAN GÜNÂHLARI TERKEDEN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلامٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ عنْ خُبَيْبِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ حَفْصِ بنِ عاصِمٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ يَوْمَ القِيامَةِ في ظِلِّهِ يَوْمَ لاظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ إمامٌ عادِلٌ وشابٌّ نَشَأَ في عِبادَةِ اللَّهِ ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ في خَلاءٍ فَفاضَتْ عَيْناهُ ورَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ في المَسْجِدِ ورَجُلانِ تَحابَّا في اللَّهِ ورَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذاتُ مَنْصِبٍ وجَمالٍ إلى نَفْسِها قال إنِّي أخافُ اللَّهَ ورَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فأخْفاها حتَّى لا تَعْلَمَ شِمالُهُ ما صَنَعَتْ يَمِينُهُ *

5-..... Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek, Ubeydullah ibn Umer'den; o da Hubeyb ibn Abdirrahmân'dan; o da Hafs ibn Âsım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Yedi kimseyi Allah kendi gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyâmet gününde, kendi gölgesi altında gölgelendirecektir: Âdil imâm, Allah'a ibâdet içinde gelişen genç, tenhâ bir yerde Allah'ı* (kalbi veyâ diliyle) *anıp da gözleri yaş akıtan kimse, kalbi mescide bağlanmış kimse, Allah yolunda birbirleriyle sevişen iki kimse, mevki' ve güzellik sâhibi olan bir kadın kendisini nefsini tetmîne çağırdığı zamân 'Ben Allah'tan korkarım' diyen erkek bir sadaka verdiğinde bunu sol eli, sağ elinin yaptığı işi bilmeyecek kadar gizli olarak veren kimse"* [6].

---

6 Başlığa uygunluğu *"Mevki' ve güzellik sâhibi bir kadın kendisini nefsini tatmîn için çağırdığı..."* sözlerinden alınır.

Haseb, neseb sâhibi, mallı güzel bir kadın kendini arzedip, onunla buluşmaya hiçbir mâni' olmadığı hâlde, sırf Allah korkusuyle ondan yüz çevirmek şübhesiz takvâ mertebelerinin en kâmili ve en büyük tâattir: ***"Ammâ, kim Rabb'inin makaamından korktu, nefsini hevâsından alıkoyduysa, işte muhakkak kî cennet onun varacağı yerin tâ kendisidir"*** (en-Nâziât: 40-41); ***"Rabb'inin huzûrunda durmaktan korkan kimseler için iki cennet vardır"*** (er-Rahmân: 46) yânî bir gün Rabb'inin huzûrunda hesâb vereceğini düşünerek ma'siyeti terkeden kimse için... *(Celâleyn, Medârik).*

Bu âyetler bu fazîleti bildirmektedir.

Hadîsin son fıkrası da sadakada riyâ etmemek fazîletini beyândır. Bu fıkra da ***"Eğer sadakaları açıktan verirseniz, o ne güzel. Eğer onları gizler, onları gizlice fakîrlere verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır..."*** (el-Bakara: 271) âyetinin

٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبى بَكْرٍ حدّثنا عُمَرُ بنُ عَلِيٍّ ح وحدّثنى خَلِيفَةُ حدّثنا عُمَرُ بنُ عَلِيٍّ حدّثنا أبو حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قال النبىُّ ﷺ مَنْ تَوَكَّلَ لِى ما بَيْنَ رِجْلَيْهِ وما بَيْنَ لَحْيَيْهِ تَوَكَّلْتُ لهُ بالجَنَّةِ *

6-..... Bize Ebû Hâzım Seleme ibn Dînâr, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Her kim bana iki bacağı arasındaki organı ile, iki çene kemiği arasındaki organını günâhtan korumaya kefîl olursa, ben de o kimseye cennete kefîl olurum"* [7].

٥ــ بابُ إثْمِ الزُّناةِ : وقَوْلِ اللَّهِ تعالى ولا يَزْنُونَ ولا تَقْرَبُوا الزِّنا إنَّهُ كان فاحِشَةً وساءَ سَبِيلاً

5- ZİNÂ EDİCİLERİN GÜNÂHI VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Onlar Allah'ın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın harâm kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa cezâya çarpar" (el-Furkaan: 68);
"Zinâya yaklaşmayın. Çünkü o şübhesiz bir hayâsızlıktır, kötü bir yoldur" (el-İsrâ: 32) [8].

٧ــ أخبرنا داوُدُ بنُ شَبِيبٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ أخبرنا أنَسٌ قال لأحَدِّثَنَّكُمْ حديثًا لا يُحَدِّثُكُمُوهُ أحَدٌ بَعْدِى سَمِعتُهُ مِنَ النبىِّ ﷺ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ لا تَقُومُ الساعَةُ وإمَّا قال مِنْ أشْراطِ السَّاعَةِ

---

tasdîk ettiği husûstur. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Namâz, Zekât ve Rikaak'ta da geçmişti.

7 Başlığa uygunluğu, dilini ve fercini koruyan kimseye bu koruması, çirkinlikleri terketmede bir fadl olması bakımındandır.

8 Âyetlerin başlığa delâletleri açıktır. Yânî zinâyı işlemek şöyle dursun, gerek ona niyet etmek, gerek başlangıç olabilecek sebeblere yapışmak sûretiyle de yaklaşmayın.

أَنْ يُرْفَعَ العِلْمُ ويَظْهَرَ الجَهْلُ ويُشْرَبَ الخَمْرُ ويَظْهَرَ الزِّنا ويَقِلَّ الرِّجالُ ويَكْثُرَ النِّساءُ حتَّى يَكُونَ لِخَمْسِينَ امْرَأَةً القَيِّمُ الواحِدُ *

7-..... Bize Katâde haber verdi; Enes (R) şöyle demiştir: Ben size Peygamber'den işittiğim öyle bir hadîs söyleyeceğim ki, benden sonra onu size hiçbir kimse söyleyemiyecektir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(Şunlar olmadıkça) *sâat ayağa kalkmaz*" yâhud da Peygamber şöyle buyurdu: "*İlmin kaldırılması, câhilliğin meydana çıkıp kökleşmesi, şarâbın içilmesi, zinânın âşikâre olup çoğalması, erkeklerin azalıp kadınların çoğalması kıyâmet alâmetlerindendir. Kadınlar o kadar çoğalacak ki, elli kadın için bir kayyım* (yânî işlerini görücü) *olacaktır*" [9].

٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى أخبرنا إسْحٰقُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا الفُضَيْلُ ابنُ غَزْوانَ عنْ عِكْرَمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم لايَزْنِى العَبْدُ حِينَ يَزْنِى وَهْوَ مُؤْمِنٌ ولا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وهْوَ مُؤْمِنٌ ولا يَشْرَبُ حِينَ يَشْرَبُ وهْوَ مُؤْمِنٌ ولا يَقْتُلُ وهْوَ مُؤْمِنٌ : قال عِكْرِمَةُ قُلْتُ لابْنِ عَبَّاسٍ كَيْفَ يُنْزَعُ الإيمانُ مِنْهُ قال هٰكَذَا وشَبَّكَ بَيْنَ أصابِعِهِ ثُمَّ أخْرَجَها فإنْ تابَ عادَ إلَيْهِ هٰكَذَا وشَبَّكَ بَيْنَ أصابِعِهِ *

8-..... Bize el-Fudayl ibnu Gazvân, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "*Kul, zinâ ettiği sıra* (kâmil) *bir mü'min olduğu hâlde zinâ edemez. Hırsızlık yaptığı sıra mü'min olduğu hâlde hırsızlık edemez. İçki içerken de mü'min olduğu hâlde içki içmez.* (Haksız olarak birini öldürürken de) *mü'min olarak öldüremez*".

İkrime şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a:

— Bu günâhları işlerken ondan îmân nasıl sökülüp çıkarılır? diye sordum.

İbn Abbâs:

— İşte şöyle, diye ta'rîf etti de parmaklarını birbirine geçirdi,

---

9 Bu erkeklerin azalıp kadınların çok olması alâmeti, yeryüzünde birtakım fitnelerin ve şiddetli harblerin meydana gelmesi sırasında erkek zâyiâtının çok olacağı, pek çok kadının himâyesiz, korumasız kalıp bir tek erkeğin bu kadar çok sayıda kadının işlerini üzerine alacağı şeklinde îzâh edilmiştir.

Bu hadîsin birer rivâyeti İlim'de ve Zekât'ta geçmişti.

sonra onları çıkardı. Bu günâhı işleyen kişi tevbe ederse îmân tekrâr ona döner, dedi ve bu dönüşü de parmaklarını birbirine geçirerek: İşte böyle döner, diye gösterdi [10].

٩ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الأعْمَشِ عنْ ذَكْوَان عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه قال قال النبىُّ لايَزْنِى الزَّانِي حِينَ يَزْنى وهْوَ مُؤْمنٌ ولايَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وهْوَ مُؤْمِنٌ ولاَ يَشْرَبُ حِينَ يَشْرَبُ وهْوَ مُؤْمِنٌ والتَّوْبَةُ مَعْرُوضَةٌ بَعْدُ *

9-..... Bize Şu'be, el-A'meş'ten; o da Zekvân'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Zinâ edici kimse, zinâ ettiği sıra mü'min olduğu hâlde zinâ edemez;* (hırsız kişi de) *hırsızlık yaparken mü'min olduğu hâlde hırsızlık yapamaz.* (İçkici kimse de) *şarâb içerken mü'min olduğu hâlde içemez. O bu günâhları işledikten sonra tevbe* (kapısı kapatılmayıp, ona) *arzedilmiştir"* [11].

١٠ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِىٍّ حدّثنا يَحْيٰى حدّثنا سُفيانُ قال حدّثنى مَنْصُورٌ وسُلَيْمانُ عنْ أبى وائِلٍ عنْ أبى مَيْسَرَةَ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰه عنه قال قُلْتُ يارسُولَ اللّٰهِ أىُّ الذَّنْبِ أعْظَمُ قال أنْ تَجْعَلَ لِلّٰهِ نِدًّا وهْوَ خَلَقَكَ قُلْتُ ثُمَّ أىٌّ قال أنْ تَقْتُلَ ولَدَكَ مِنْ أجْلِ أنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قُلْتُ ثُمَّ أىٌّ قال أنْ تُزانِىَ حَليلَةَ جارِكَ قال يَحْيَى وحدّثنا سُفْيانُ حدّثنى واصلٌ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ قُلْتُ يارسولَ اللّٰهِ مِثْلَهُ قال عَمْرٌو فَذَكَرْتُهُ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ وكانَ حدّثنا عنْ سُفْيانَ عنِ الأعْمَشِ ومَنْصُورٍ وواصِلٍ عنْ أبى وائِلٍ عنْ أبى مَيْسَرَةَ قال دَعْهُ دعْهُ *

---

10 Hadîsin bir rivâyeti Hudûd'un evvelinde küçük bir farkla geçmişti.

Tayyîbî şöyle dedi: Anılan îmân noksanlığının hayâ noksanlığı olması muhtemel olur ki, bu eksiklik diğer bir hadîste nûr ile ta'bîr edilmişti. *"Hayâ îmândandır"* hadîsi de geçmiştir. Buna göre takdîr: Zinâ eden kişi, zinâ fiilini işlediği sıra Allah'tan hayâ eder olduğu hâlde zinâ edemez demek olur. Çünkü o kimse Allah'tan hayâ etse ve O'nun kendi hâline şâhid olduğunu bilir olsaydı, bu günâhı işlemezdi. Buna göre İbn Abbâs'ın parmaklarını birbirine geçirerek, sonra onları birbirinden çıkarıp ayırarak işâret etmesi... sahîh olur (Kastallânî).

11 Bunu Müslim de Îmân'da getirmiştir.

10- Bize Amr ibn Alî tahdîs etti: Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân tahdîs etti: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mansûr ile Süleymân ibn Mıhrân, Ebû Vâil'den; o da Ebû Meysere'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Hangi günâh en büyüktür? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"Allah seni yarattığı hâlde Allah'a bir ortak uydurmandır"* buyurdu.

Ben:

— Sonra hangi (günâh büyüktür)? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Seninle berâber yemek yemesinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir"* buyurdu.

Ben:

— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedim.

Rasûlullah:

— *"Komşunun halîlesi olan zevcesiyle zinâ edişmendir"* buyurdu [12].

Yahyâ bin Saîd şöyle dedi: Ve bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti. Bana Vâsıl ibn Hayyân, Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, bunda da Abdullah ibn Mes'ûd: "Ben: Yâ Rasûlallah!... diye sordum" deyip geçen hadîsin benzerini söylemiştir.

Amr ibnu Alî şöyle dedi: Ben bu hadîsi Abdurrahmân ibn Mehdî'ye zikrettim. Hâlbuki o da bu hadîsi bize Sufyân es-Sevrî'den; o da el-A'meş'ten, Mansûr'dan, Vâsıl'dan; bu üçü de Ebû Vâil'den; o da Ebû Meysere'den diye tahdîs ediyordu. Abdurrahmân ibn Mehdî iki kerre: (İçinde Ebû Vâil ile Abdullah ibn Mes'ûd arasında Ebû Meysere'nin zikri bulunmayan) bu isnâdı terket, bu isnâdı terket! dedi [13].

---

12 Bu hadîsin bir rivâyeti Tefsîr, el-Bakara: 22'de geçmişti, Tevhîd'de de gelecektir.

13 *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: Bunun hâsılı şudur: es-Sevrî bu hadîsi üç kişiden tahdîs etti. O üç kişi de bunu Ebû Vâil'den tahdîs etmişlerdir. Ammâ el-A'meş ile Mansûr'a gelince onlar Ebû Vâil ile İbn Mes'ûd arasına Ebû Meysere'yi girdirdiler. Vâsıl ise onu hazfetmişti. Bunu Yahyâ el-Kattân, Sufyân'dan böylece mufassal olarak zabtetti. Abdurrahmân'a gelince, o bu hadîsi evvelâ tafsîlsiz olarak tahdîs etti de Vâsıl'ın rivâyetini Mansûr ve el-A'meş'in rivâyeti üzerine hamletti. Ve üçünü bir yere topladı ve Ebû Meysere'yi de senede soktu. Amr ibnu Alî ona, Yahyâ'nın tafsîl ettiğini zikredince, onda tereddüd eder gibi, hadîsi Sufyân'dan; o da Mansûr'dan ve el-A'meş'ten senediyle kısaltarak tahdîs etti... İşte "Onu terket, onu terket" sözünün ma'nâsı, "İçinde Ebû Meysere bulunmayan senedi terket" demek oluyor... (Kastallânî).

٦ــ بابُ رجْمِ المُحْصَنِ .

وقال الحَسَنُ مَنْ زَنَى بأُخْتِهِ حَدُّهُ حَدُّ الزَّانِي

6- ZİNÂ EDEN EVLİNİN TAŞLANMASI BÂBI

el-Hasenu'l-Basrî:
Kendi kızkardeşiyle zinâ eden kişinin haddi, zinâ eden kimsenin haddidir, demiştir [14].

١١ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا سَلَمَةُ بنُ كُهَيْلٍ قال سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يُحَدِّثُ عنْ عَلِيٍّ رضى اللّه عنه حِينَ رَجَمَ المَرْأَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وقال قَدْ رَجَمْتُها بِسُنَّةِ رسولِ اللّهِ ﷺ *

11-..... Bize Seleme ibnu Kuheyl tahdîs edip şöyle dedi: Ben eş-Şa'bî Âmir ibn Şurahbîl'den işittim. O, Alî ibn Ebî Tâlib(R)'in, cumua günü (Şurâha el-Hamdâniyye denilen) kadını recmettiği zamân, Alî'nin:

— Ben bu kadını Rasûlullah(S)'ın sünneti (yânî kaanûnu) ile recmetmişimdir, dediğini tahdîs ediyordu [15].

١٢ــ حدّثني إسْحاقُ حدّثنا خالِدٌ عنِ الشَّيْبانِيِّ سألْتُ عَبْدَ اللّهِ بنَ أبِي أوْفَى هَلْ رَجَمَ رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال نَعَمْ قُلْتُ قَبْلَ سورَةِ النُّورِ أمْ بَعْدُ قال لاأدْرِي *

12-..... Bize Hâlid ibn Abdillah, eş-Şeybânî'den tahdîs etti ki, eş-Şeybânî şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya:

— Rasûlullah (S) recmetti mi? diye sordum.

O da:

— Evet etti, diye cevâb verdi.

Ben tekrâr:

---

14 Hasen Basrî'nin bu görüşü, Buhârî nüshalarının çoğunda böyle vâki' olmuştur. Bunu İbn Ebî Şeybe de rivâyet etmiştir.

15 Bunu en-Nesâî de Recm'de rivâyet etti. Kıssası şöyledir: Alî, Şurâh adındaki kadına perşembe günü deynekleme cezâsı uygulamış, cumua günü de taşlama cezâsı uygulamış. Kendisine: Sen ikî haddi bu kadın üzerinde birleştirdin mi? denildiğinde, Alî: Ben onu Allah'ın Kitâbı ile deynekledim, Rasûlullah'ın sünneti ile de recm ettim, demiştir (Aynî).

— Rasûlullah en-Nûr Sûresi'nin inmesinden evvel mi, yoksa sonra mı recmetti? dedim.

Abdullah ibn Ebî Evfâ:

— Bunu bilmiyorum, dedi [16].

١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال **حدّثني** أَبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ الانْصارِيِّ أنَّ رَجُلاً مِنْ أسْلَمَ أتَى رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم **فَحَدَّثَهُ** أنَّهُ قَدْ زَنَى فَشَهِدَ عَلى نَفْسِهِ أرْبَعَ شَهادَاتٍ فأمَرَ بِهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ فَرُجِمَ وكانَ قَدْ أُحْصِنَ *

13-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibn Abdirrahmân, Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Eslem kabîlesinden (Mâiz ibn Mâlik isminde) bir adam, Rasûlullah(S)'a geldi de, O'na kendisinin zinâ ettiğini söyledi. Ve kendisi aleyhine dört defâ şehâdet etti. Bu şehâdetler üzerine Rasûlullah emretti de o adam recm olundu. Bu adam evli olduğu hâlde zinâ etmişti [17].

٧ــ بابٌ لايُرْجَمُ المَجْنُونُ والمَجْنُونَةُ . وقال عَلِيٌّ لِعُمَرَ أما عَلِمْتَ أنَّ القَلَمَ رُفِعَ عنِ المَجْنُونِ حتَّى يُفِيقَ وعنِ الصَّبِيِّ حتَّى يُدْرِكَ وعنِ النَّائِمِ حتَّى يَسْتَيْقِظَ

7- BÂB: DELİ ERKEK VE DELİ KADIN (ZİNÂ ETTİKLERİNDE) RECM OLUNMAZLAR

Alî ibn Ebî Tâlib, Umer ibnu'l-Hattâb'a (zinâdan gebe kalmış bir kadın getirildiğinde, onu recm etmek

16 en-Nûr Sûresi ile maksadı ***"Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekten herbirine yüzer deynek vurun..."*** (Âyet: 2) kavlidir. Bunun recmi neshedip etmediğini sormuş oluyor. Bu suâlin fâidesi şudur: Eğer recm bu âyetten önce vâki' olmuşsa, recmin bu nass ile neshini ileri sürmek ve zinânın cezâsı yüz deynek vurmaktır demek mümkün olur. Eğer recm cezâsının tatbîki bu âyetin inmesinden sonra vâki' oldu ise, bu takdîrde evli zânîler hakkında deynek cezâsının mensûhluğunu istidlâl etmek mümkün görülebilir. Muhakkak olan şu ki, burada nesh yoktur, ancak bu âyetin hükmünün sünnetle evli olmayan zânîlere tahsîsi vardır (İbn Hacer). *Müslim Ter.*, V, 302, 13. hâşiye.

17 Başlığa uygunluğu meydandadır, tafsîlâtı gelecektir.

isteyince):
Sen deliden, iyileşinceye kadar; çocukta bülûğa erişinceye kadar; uyuyan kimseden de uyanıncaya kadar kalemin kaldırılmış olduğunu bilmedin mi? demiştir [18].

١٤ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ وسَعِيدِ بنِ المَسيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال أتَى رجُلٌ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وهْوَ فى المَسْجِدِ فَناداهُ فقال يارسولَ اللَّهِ إنِّى زَنَيْتُ فأعْرَضَ عنهُ حتَّى رَدَّدَ عَلَيْهِ أرْبَعَ مَرَّاتٍ فلَمَّا شَهِدَ عَلى نَفْسِهِ أرْبَعَ شَهادَاتٍ دعاهُ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال أبِكَ جُنُونٌ قال لاَ قال فَهَلْ أحْصَنْتَ قال نَعَمْ فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم اذْهَبُوا بِهِ فارْجُمُوهُ قال ابنُ شِهابٍ فأخبرنى مَنْ سَمِعَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ قال فَكُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُ فَرَجَمْناهُ بالمُصَلَّى فلَمَّا أذْلَقَتْهُ الحِجارَةُ هَرَبَ فأدْرَكْناهُ بالحَرَّةِ فَرَجَمْناهُ *

14-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ile Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde iken bir adam geldi de O'na nidâ etti ve:

— Yâ Rasûlallah! Ben zinâ ettim! dedi.

Rasûlullah ondan yüz çevirdi. Bu adam bu şekilde kendi aleyhindeki i'tirâfını dört kerre tekrâr etti. Kendi aleyhine dört kerre şehâdet edince Peygamber onu çağırdı da:

— *"Sende delilik var mı?"* diye sordu.

O zât:

— Hayır (yoktur), dedi.

Peygamber:

— *"Sen evli misin?"* diye sordu.

O zât:

— Evet (evliyim), dedi.

Bunun üzerine Peygamber oradakilere:

— *"Bunu götürünüz ve taşlayınız!"* emrini verdi.

---

18 Alî'nin bu sözünü el-Bagavî, *el-Ca'diyyât*'ta mevkûf olarak rivâyet etti. Hâlbuki bu hükmen merfû'dur. Bunu Ebû Dâvûd, en-Nesâî, İbn Hıbbân merfû olarak (yânî Peygamber'in sözü olarak) İbn Abbâs'tan rivâyet etmişlerdir.

İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah'tan işiten kimse haber verdi ki, Câbir:

— Ben o zâtı taşlayanların içinde bulundum. Bizler onu (cenâzelere namâz kılınan) musallâda taşladık. Taşlar ona isâbet edip acıtınca kaçtı. Biz de ona Harre'de yetiştik ve recmettik, demiştir [19].

٨ــ بابٌ لِلْعاهِرِ الحَجَرُ

8- BÂB:

"Zinâ eden için ancak mahrûmiyet vardır"

١٥ــ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتِ اخْتَصَمَ سَعْدٌ وابنُ زَمْعَةَ فقال النبيُّ ﷺ هُوَلَكَ ياعَبْدُ بنَ زَمْعَةَ الوَلَدُ لِلْفِراشِ واحْتَجِبى مِنْهُ ياسَوْدَةُ زَادَ لَنا قُتَيْبَةَ عنِ اللَّيْثِ ولِلْعاهِرِ الحَجَرُ *

15-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ebî Vakkaas ile Abd ibnu Zem'a (bir oğlanın nesebi husûsunda) nizâlaşıp da'vâlaştılar. Peygamber (S): *"Oğlan sana âiddir yâ Abd ibne Zem'a! Çocuk, üzerinde doğduğu döşeğe âid olur. Ey Sevde! Sen de bu çocuktan perdelen!"* buyurdu.

el-Buhârî geçen senedle: Bize Kuteybe ibn Saîd, el-Leys'ten yaptığı rivâyetinde de Peygamber'in *"Zinâ eden için ancak mahrûmiyet vardır"* buyurduğunu ziyâde etti, demiştir [20].

١٦ــ حدّثنى آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ زِيادٍ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ قال النبيُّ ﷺ الوَلَدُ لِلْفِراشِ ولِلْعاهِرِ الحَجَرُ *

16-..... Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'in *"Çocuk, üzerinde*

---

19 Başlığa uygunluğu *"Sende delilik var mı?"* sözünden alınır. Çünkü bunun anlamı, eğer delilik varsa recm edilmeyeceğidir. Bunun birçok yollardan gelen rivâyetlerini Müslim Hudûd'da sıralamıştır: *Müslim Ter.*, V, 287-298 "1691-1699".

20 Bunun birkaç rivâyeti Ferâiz'de ve başka yerlerde daha bütün olarak geçmişti. Burada getirmekten murâd, "Hacr" kelimesinin taş ma'nâsını ileri sürenlerin bulunduğuna işâret etmektir. Buhârî evli zânîlerin taşla öldürülmeleri görüşünü tercîh ettiğini îmâ etmiş gibidir... (Kastallânî).

doğduğu döşeğe âid olur. Ve zinâ eden için ancak mahrûmiyet vardır'' dediğini işitmiştir.

٩ــ بابُ الرَّجْمِ فى البَلاطِ

9- (PEYGAMBER MESCİDİNİN KAPISI YANINDA) DÜZGÜN TAŞLARLA DÖŞENİP KAPLANMIŞ YERDE RECM BÂBI

١٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عُثْمانَ **حدّثنا** خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ عنْ سُلَيْمانَ **حدّثنى** عَبْدُ اللَّهِ بنُ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضي اللّه عنهما قال أُتِىَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم بِيَهُودِىٍّ ويَهُودِيَّةٍ قَدْ أَحْدَثا جَمِيعًا فقال لَهُمْ ما تَجِدُونَ فى كِتابِكُمْ قالُوا إنَّ أَحْبارَنا أَحْدَثُوا تَحْمِيمَ الوَجْهِ والتَّجْبِيَةَ قال عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلامٍ ادْعُهُمْ يارسولَ اللَّهِ بالتَّوْراةِ فأُتِىَ بِها فَوَضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلى آيَةِ الرَّجْمِ وجَعَلَ يَقْرَأُ ما قَبْلَها وما بَعْدَها فقال لهُ ابنُ سَلامٍ ارْفَعْ يَدَكَ فإذَا آيَةُ الرَّجْمِ تَحْتَ يَدِهِ فأَمَرَ بِهِما رسولُ اللَّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فَرُجِما : قال ابنُ عُمَرَ فَرُجِما عِنْدَ البَلاطِ فَرأَيْتُ اليَهُودِىَّ أَجْنَأَ عَلَيْها *

17-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a bir Yahûdî erkeği ile bir Yahûdî kadını getirildi. Bunlar birbirleriyle çirkin bir iş (yânî zinâ fiili) meydana getirmişlerdi. Rasûlullah Yahûdîler'e:

— *''Sizler kitâbınız Tevrât'ta zinâ edenler için ne cezâsı buluyorsunuz?''* diye sordu.

Onlar:

— Âlimlermiz, zinâ edenin yüzünü kömürle karartma ve bir eşek üzerine (yüzlerini birbirine) ters bindirme bid'atini çıkardılar, diye cevâb verdiler.

Abdullah ibn Selâm:

— Yâ Rasûlallah! Onlara Tevrât'ı getirmelerini emret! dedi.

Tevrât getirildi. Yahûdîler'den biri elini recm âyeti üzerine koydu da öncesini ve sonrasını okumaya başladı. Abdullah ibn Selâm ona:

— Elini kaldır! dedi.

Bir de baktılar ki, recm âyeti elinin altındadır. Bunun üzerine Rasûlullah zinâ eden o iki kimsenin recm edilmesini emretti, onlar da recm olundular.

İbn Umer: Bu zinâ eden iki kişi Mescid'in yanında düz taşlarla

döşenip kaplanmış olan Balat denilen yerde recm olundular. Ben erkek Yahûdî'nin kadını taşlardan korumak için üzerine kapandığını gördüm, demiştir [21].

١٠ــ بابُ الرَّجْمِ بالمُصَلَّى

10- (CENÂZELERE NAMÂZ KILINAN) MUSALLÂDA RECM YÂNÎ TAŞLAMA CEZÂSI BÂBI

١٨ــ حدّثني مُحْمُودٌ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبي سَلَمَةَ عَنْ جابِرٍ أنَّ رَجُلاً مِنْ أسْلَمَ جاءَ النبيَّ صلى اللّه عليهِ وسلم فاعْتَرَفَ بالزِّنا فأعْرَضَ عَنْهُ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم حتَّى شَهِدَ عَلى نَفْسِهِ أرْبَعَ مَرَّاتٍ قال لهُ النبيُّ ﷺ أبِكَ جُنُونٌ قال لا قال آحْصَنْتَ قال نَعَمْ فأمَرَ بِهِ فَرُجِمَ بالمُصَلَّى فَلمَّا أذْلَقَتْهُ الحِجارَةُ فرَّ فأُدْرِكَ فَرُجِمَ حَتَّى ماتَ فقال لهُ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم خَيْرًا وصَلَّى عَلَيْهِ : لَمْ يَقُلْ يُونُسُ وابنُ جُرَيْجٍ عنِ الزُّهْرِيِّ فَصَلَّى عَلَيْهِ * سُئِلَ أبو عَبْدِ اللّهِ فَصَلَّى عَلَيْهِ يَصِحُّ قال رواهُ مَعْمَرٌ قِيلَ لهُ رواهُ غَيْرُ مَعْمَرٍ قال لا *

18-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle haber verdi: Eslem kabîlesinden (Mâiz ibn Mâlik el-Eslemî adında) bir adam Peygamber'e geldi de zinâ ettiğini i'tirâf eyledi. Peygamber (S) ondan yüz çevirdi. O adam kendi aleyhine dört kerre böyle şehâdet edince, Peygamber ona hitâben:

— *"Sende delilik var mı?"* diye sordu.

O zât:

— Hayır (yoktur), dedi.

Peygamber:

— *"Sen evlendin mi?"* diye sordu.

O zât:

— Evet (evlendim), dedi.

---

21 Başlığa uygunluğu, hadîsin son fıkrasındadır. Bunu Müslim de Hudûd'da rivâyet etmiştir.

Bunun üzerine o adamın recm edilmesini emretti ve o zât (cenâzelere namâz kılınan) musallâda recm olundu. Taşlar ona isâbet edip acıtınca adam kaçmaya başladı, kendisine erişilip recm edildi, nihâyet öldü. Peygamber onu hayırla zikretti ve üzerine cenâze namâzı kıldırdı.

Râvî Yûnus ile İbn Cureyc, ez-Zuhrî'den yaptıkları rivâyetlerinde "Üzerine namâz kıldı" fıkrasını söylemediler.

Ebû Abdillah el-Buhârî'ye:

— "Peygamber onun üzerine cenâze namâzı kıldı" fıkrası sahîh olur mu? diye soruldu.

Buhârî:

— Bunu Ma'mer ibn Râşid rivâyet etti, diye cevâb verdi.

Buhârî'ye:

— Bunu Ma'mer'den başkası rivâyet etti mi? denildi de, o:

— Hayır, diye cevâb verdi [22].

١١ــ بابُ مَنْ أصابَ ذَنْبًا دُونَ الحَدِّ فأُخبِرَ الإمامَ فَلا عُقُوبَةَ عَلَيْهِ بَعْدَ التَّوْبَةِ إذا جاءَ مُسْتَفْتِيًا : قال عَطاءٌ لَمْ يُعاقِبْهُ النبيُّ ﷺ وقال ابنُ جُرَيْجٍ ولَمْ يُعاقِبِ الَّذِى جامَعَ فى رَمَضانَ ولَمْ يُعاقِبْ عُمَرُ صاحِبَ الظَّبْيِ وفِيهِ عنْ أبى عُثْمانَ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ عنِ النبيِّ ﷺ مِثْلَهُ

11- HADDİN AŞAĞISINDA (YÂNÎ HADD OLMAYAN ÖPME, ÇİMDİKLEME GİBİ) BİR GÜNÂH İŞLEYEN VE BU SUÇU İMÂMA HABER VERİLEN KİMSE TEVBE ETTİKTEN SONRA İMÂMA FETVÂ İSTEYİCİ OLARAK GELDİĞİ ZAMÂN, BU KİMSE ÜZERİNE HİÇBİR UKÛBET OLMADIĞI BÂBI

Atâ ibn Ebî Rebâh: Peygamber (S), böyle bir ma'siyet işleyip de kendisine bunu haber

---

22 Hadîsin son kısmı Müslim'de Hudûd Kitâbı'nda daha geniştir: "... Bunun üzerine Rasûlullah Mâiz'in recm edilmesini emretti, o da recm edildi. Halk Mâiz hakkında iki fırkaya ayrılmıştı. Bir kısmı: Yemîn olsun Mâiz'in günâhı kendisini sardı ve helâk oldu, dedi. Bir kısmı da: Mâiz'in tevbesinden fazîletli bir tevbe olmaz. Çünkü o Peygamber'e geldi, elini O'nun eli içine koyduktan sonra: Beni taşlarla öldür! diye konuştu. Böylece iki yâhud üç gün geçti. Sonra Rasûlullah sahâbîleri oturur hâlde iken onların yanına geldi ve onlara selâm verdikten sonra oturup: *"Mâiz ibn Mâlik için istiğfâr ediniz"* buyurdu. Onlar da: Allah Mâiz'i mağfiret eylesin! dediler. Bunun ardından Rasûlullah: *"Mâiz öyle bir tevbe ile tevbe etti ki, eğer bir ümmet arasında taksîm edilseydi, onların hepsini kaplar*(yeter artar)*dı"* buyurdu (*Müslim Ter.*, V, 292-293 "1695").

veren kimseyi (namâz kılıncaya kadar ihmâl etti, namâzdan sonra tekrar haber verdiğinde, namâzının ona keffâret olduğunu bildirdi de) ona hiçbir cezâ vermedi, demiştir [23].

İbn Cureyc de: Peygamber (S), eşiyle ramazân gündüzünde cinsî münâsebet yapan kimseye cezâ vermedi de, hattâ ona günâhına keffâret yapacağı hurmayı verdi.

Kezâ Umer ibnu'l-Hattâb da, ihrâmlı olduğu hâlde geyik avlayan Kubeysa ibn Câbir'e cezâ vermemiş, ancak kurban kesmekle emretmiştir.

Bu hükmün ma'nâsında olarak, Ebû Usmân en-Nehdî'den; o da İbn Mes'ûd(R)'dan; o da Peygamber(S)'den bunun benzeri rivâyet vardır, demiştir [24].

١٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ حُمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه أنَّ رَجُلاً وقَعَ بِامْرَأتِهِ فى رَمَضَانَ فاسْتَفْتَى رسولَ اللّٰهِ صلي اللّٰه عليه وسلم فقال هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً قال لا قال هَلْ تَسْتَطِيعُ صِيامَ شَهْرَيْنِ قال لا قال فَأطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا * وقال اللَّيْثُ عنْ عَمْرِو بنِ الحارِثِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ القاسِمِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ جَعْفَرِ بنِ الزُّبَيْرِ عنْ عَبَّادِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ الزُّبَيْرِ عنْ عائِشَةَ أتَى رَجُلٌ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فِي المَسْجِدِ قال احْتَرَقْتُ قال مِمَّ ذاكَ قال وقَعْتُ بِامْرَأتِى فى رَمَضانَ قال لهُ تَصَدَّقْ قال ما عِنْدِى شَيْءٌ فَجَلَسَ وأتاهُ إنْسانٌ يَسُوقُ حِمارًا ومَعَهُ طَعامٌ قال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ما أدْرِي ما هُوَ إلى النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم فقال أيْنَ المُحْتَرِقُ فقال ها أناذا قال خُذْ هٰذا فتَصَدَّقْ بِهِ قال عَلى أحْوَجَ مِنِّى ما لأهْلِى طَعامٌ قال فَكُلُوهُ : قال أبو عَبْدِ اللّٰهِ الحَديثُ الأوَّلُ أبْيَنُ : قَوْلُهُ أطْعِمْ أهْلَكَ *

---

23 Atâ'nın işâret ettiği vak'a, Buhârî'nin birkaç yerde getirdiği sahîh bir hadîstir.

24 İbn Cureyc'in Umer'den haber verdiği sözünü, Saîd ibn Mansûr, Kubeysa'dan sahîh bir senedle rivâyet etmiştir. İbn Mes'ûd'un hadîsini de Buhârî, Mevâkıtu's-Salât'ın evvellerinde "Namâz keffârettir bâbı"nda getirdi.

19-..... Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir adam ramazân ayında oruçlu iken karısı ile cinsî münâsebette bulundu da Rasûlullah(S)'a gelip bunun hükmünü istedi. Rasûlullah ona:

— *"Azâd edecek bir köle bulabilir misin?"* diye sordu.

O zât:

— Hayır (bulamam), dedi.

Rasûlullah:

— *"İki ay arka arkaya zincirlemesine oruç tutmaya gücün yeter mi?"* dedi.

Adam:

— Hayır (buna gücüm yetmez), dedi.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse altmış fakîri doyur!"* buyurdu.

Ve el-Leys, Amr ibnu'l-Hâris'ten; o da Abdurrahmân ibni'l-Kaasım'dan; o da Muhammed ibn Ca'fer ibni'z-Zubeyr'den; o da Abbâd ibnu Abdillah ibni'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den şöyle söyledi: Mescidde iken Peygamber(S)'in yanına bir adam geldi de:

— (Yâ Rasûlallah!) Yandım! dedi.

Peygamber:

— *"Bu yanman neden oldu?"* diye sordu.

O adam:

— Ramazânda oruçlu iken karımla cinsî münâsebette bulundum! dedi.

Peygamber ona (sırasıyle köle azâdı ve iki ay devâmlı orucu zikrettikten sonra):

— "(Altmış fakîri doyuracak) *sadaka ver!"* buyurdu.

O da:

— Benim yanımda sadaka vereceğim hiçbirşey yoktur, dedi.

Ve orada oturdu. O sırada Peygamber'e bir insan, üzerinde yiyecek birşey bulunan bir eşeği sürerek geldi.

Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım: Ben o yiyecek şeyin ne olduğunu bilmiyorum, dedi. (Ebû Hureyre hadîsinde o yiyeceğin bir zenbîl hurma olduğu açıkça belirtilmiştir.)

O insan bu yiyecek şeyi Peygamber'e verdi. Bunun üzerine Peygamber:

— *"O yanan adam nerededir?"* diye seslendi.

O adam:

— O benim; buradayım yâ Rasûlallah! dedi.

Peygamber:

— *"Bu yiyecek taâmı al da bunu keffâret olarak sadaka ver!"* buyurdu.

O adam:

— Benden daha muhtâc olana mı vereceğim? Benim âilemin hiçbirşeyi yoktur! dedi.

Peygamber de ona:

— *"Öyleyse bunu sizler yiyin!"* buyurdu.

Ebu Abdillah el-Buhârî: Ebû Usmân en-Nehdî'den rivâyet edilmiş olan birinci hadîs daha açıktır. Oradaki sözü *"Bunu kendi âilene yedir!"* şeklindedir, dedi [25].

١٢ــ بابٌ إذَا أقَرَّ بالحَدِّ ولَمْ يُبَيِّنْ هَلْ لِلإمامِ أنْ يَسْتُرَ عَلَيْهِ

12- BÂB: BİR ŞAHIS İMÂMIN HUZÛRUNDA HADDİ GEREKTİREN BİR İŞ YAPTIĞINI İKRÂR EDER VE "BANA HADD İKAAME ET" DER DE ONUN NE OLDUĞUNU BEYÂN ETMEZSE, İMÂMIN, BU SUÇU ONUN ÜZERİNE ÖRTME HAKKI VAR MIDIR (YÂHUD YOK MUDUR)?

٢٠ــ حدّثنا عبْدُ القُدُّوسِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثني عَمْرُو بنُ عاصِمٍ الكِلاَبِيُّ حدّثنا هَمَّامُ بنُ يَحْيَى حدّثنا إسْحاقُ بنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ أبي طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال كُنْتُ عِنْدَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَجاءَهُ رجُلٌ فقال يارسولَ اللَّهِ إنِّي أصَبْتُ حدًّا فأقِمْهُ عَلَيَّ قال ولَمْ يَسألْهُ عنْهُ قال وحَضَرَتِ الصَّلاَةُ فَصَلَّى مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فلَمَّا قَضَى النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الصَّلاَةَ قامَ إلَيْهِ الرَّجُلُ فقال يارسولَ اللَّهِ إنِّي أصَبْتُ حَدًّا فأقِمْ فِيَّ كِتابَ اللَّهِ قال أليْسَ قَدْ صَلَّيْتَ مَعَنا قال نَعَمْ قال فإنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ أوْ قال حَدَّكَ *

20-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanında idim. O'na bir adam geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Ben hadd (yânî dînî cezâ) gerektirecek bir günâha isâbet ettim, bana bu cezâyı uygula! dedi.

---

25 el-Buhâri, el-Leys'ten sevkettiği bu ta'lîkı *et-Târîhu's-Sagîr*'de senedli olarak rivâyet etmiştir. el-Buhârî bu "Birinci hadîs" sözüyle, Ebû Usmân en-Nehdî hadîsini kasdetmiş ve bu bâbda o en açık hadîstir demek istemiştir. Bu son fıkra, birçok Buhârî nüshalarında vâki' olmamıştır (Aynî).

Enes dedi ki: Peygamber o adama işlediği günâhı sormadı.

Enes dedi ki: Bu sırada namâz vakti geldi. O adam Peygamber'le berâber namâzı kıldı. Peygamber namâzı bitirince o adam Peygamber'e doğru kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Ben bir hadde isâbet ettim, bana Allah'ın Kitâbı'nı uygula! dedi.

Rasûlullah:

— *"Sen şimdi bizimle berâber namâz kılmış değil misin?"* dedi.

O da:

— Evet (namâz kıldım), dedi.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz ki, Allah senin lehine günâhını* -yâhud: *cezânı- mağfiret etmiştir!"* buyurdu [26].

١٣ــ بابٌ هَلْ يَقُولُ الإمامُ لِلْمُقِرِّ لَعَلَّكَ لَمَسْتَ أوْ غَمَزْتَ

13- BÂB: İMÂM ZİNÂ SUÇUNU İ'TİRÂF EDEN KİMSEYE: "BELKİ SEN O KADINA ELLE DOKUNDUN YÂHUD ÇİMDİKLEDİN" DER Mİ? [27]

٢١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِيُّ حدّثنا وهْبُ بنُ جَرِيرٍ حدّثنا أبي قال سَمِعْتُ يَعْلَى بنَ حَكِيمٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال لَمَّا أتَى ماعِزُ بنُ مالِكٍ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم قال لهُ لَعَلَّكَ قَبَّلْتَ أوْ غَمَزْتَ أوْ نَظَرْتَ قال لا يارسُولَ اللَّهِ قال أنِكْتَها لايَكْنِي قال فَعِنْدَ ذَلِكَ أمَرَ بِرَجْمِهِ *

---

26 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nda Ebû Hureyre'den gelmiştir. Oradaki hadîste bu zâtın bir kadını öptüğü, sonra bundan pişmanlık duyarak Peygamber'e gelip bu suçunu haber verdiği, sonra ***"Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın sâatlerinde dosdoğru namâz kıl. Çünkü güzellikler kötülükleri*** (günâhları) ***giderir. Bu, iyi düşünenlere bir öğüttür"*** (Hûd: 114) âyeti indiği bildirilmektedir.

Öpülen kadının Ensâr'dan olduğu, fakat isminin zikredilmediği, öpen sahâbînin de en sahîh kavle göre Ebu'l-Yeser Ka'b ibn Amr ibn Abbâd el-Ensârî es-Selemî olduğu nakledilmiştir.

Peygamber'in o zâta söylediği son fıkradan ve bu âyetten, beş namâzın küçük günâh işleyenlere göre tevbe yerine geçeceği ma'nâsı çıkar.

27 Suâlin cevâbını hadîs açıklayacaktır.

Rasûlullah bu lafzı açıkça zikretti, çünkü haddler, kinâyelerle sâbit olmaz.

21-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Mâiz ibnu Mâlik, Peygamber(S)'e gelip zinâ suçunu i'tirâf ettiği zamân Peygamber (ondan birkaç defalar yüz çevirdikten, deli ve sarhoş olup olmadığını araştırdıktan sonra) ona:

— *"Belki sen o kadını öptün yâhud elinle elleyip çimdikledin yâhud da sâdece baktın?"* buyurdu.

Mâiz:

— Hayır yâ Rasûlallah! diye zinâ ettiğini ısrarla belirtince, Rasûlullah hiçbir kinâyeli lafız kullanmayarak açıkça:

— *"Sen erkeklik organını o kadının ferci içine koydun mu?"* diye sordu.

İbn Abbâs: Mâiz'in açıkça zinâ ettiğini ikrâr etmesi sırasında artık Rasûlullah onun recm edilmesini emretti, dedi [28].

١٤ــ بابُ سُؤَالِ الإمامِ المُقِرَّ هَلْ أحْصَنْتَ

14- İMÂMIN, ZİNÂ SUÇUNU İKRÂR EDEN KİMSEYE "SEN EVLENDİN Mİ?" DİYE SORMASI BÂBI

٢٢ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال **حدّثنى** اللَّيْثُ **حدّثنى** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ خالِدٍ عنِ ابنِ شهابٍ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ وأبى سَلَمَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال أتى رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ وهْوَ فِي المَسْجِدِ فَناداهُ يارسولَ اللَّهِ إنِّى زَنَيْتُ يُرِيدُ نَفْسَهُ فأعْرَضَ عنْهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَتَنَحَّى لِشِقِّ وجْهِهِ الَّذِى أعْرَضَ قِبَلَهُ فقال يارسولَ اللَّهِ إنِّى زَنَيْتُ فأعْرَضَ عنْهُ فَجاءَ لِشِقِّ وجْهِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الَّذِى أعْرَضَ عنْهُ فلَمَّا شَهِدَ عَلى نَفْسِهِ أرْبَعَ شَهادَاتٍ دعاهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال أبِكَ جُنُونٌ قال لا يَارَسُولَ اللَّهِ فقال أحَصَنْتَ قال نَعَمْ يارسولَ اللَّهِ قال اذْهَبُوا فارْجُمُوهُ قال ابنُ شِهابٍ أخبرنى مَنْ سَمِعَ جابِرًا قال فَكُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُ فَرَجَمْناهُ

28 Bu hadîste suçunu ikrâr eden kimseye haddlerde imâmın telkîn etmesi, hadd için telâffuz edilmesine zorlayıcı ihtiyâç bulunan kelimeyi utanmayarak açıkça söylemesini öğretmesinin cevâzı hükmü vardır.

بالمُصَلَّى فَلَمَّا أَذْلَقَتْهُ الحِجارَةُ جَمَزَ حتَّى أَدْرَكْناهُ بالحَرةِ فَرَجَمْناهُ •

22-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde iken insanlardan (yânî başkan ve şerîflerden olmayıp, halktan) bir adam geldi ve nidâ edip:

— Yâ Rasûlallah, ben zinâ ettim! dedi; bununla kendini kasdediyordu.

Rasûlullah ondan yüz çevirdi. Bu sefer o adam Rasûlullah'ın yüzünü çevirdiği yöne geçerek yine:

— Yâ Rasûlallah! Ben zinâ ettim! dedi.

Rasûlullah ondan yine yüz çevirdi. O da yine Rasûlullah'ın yüzünü döndürdüğü tarafa geçti, bu i'tirâfını tekrarladı. Nihâyet bu sûretle kendi aleyhinde dört kerre şehâdet edince, Peygamber onu çağırdı da:

— *"Sende delilik var mı?"* diye sordu.

O zât:

— Hayır yoktur yâ Rasûlallah! dedi.

Bu sefer Peygamber ona:

— *"Sen evlendin mi?"* diye sordu.

O zât:

— Evet evliyim yâ Rasûlallah! diye cevâb verdi.

Bunun üzerine Rasûlullah yanında bulunanlara:

— *"Bunu götürün ve recm edin!"* buyurdu.

İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah'tan işiten kimse haber verdi ki, Câbir:

— Ben o zâtı taşlayanların içinde bulundum. Bizler onu (cenâzelere namâz kılınan) musallâda taşladık. Taşlar ona isâbet edip ızdırap verince koşup kaçtı. Nihâyet biz ona Harre'de yetiştik ve orada recm ettik, demiştir [29].

---

29 Bunun bir iki rivâyeti yakında geçti. Müslim de bunun birçok rivâyetlerini Hudûd'da arka arkaya sıralamıştır.

Bu hadîste Mâiz ibn Mâlik için büyük bir menkabe vardır. Çünkü tevbesiyle berâber, temizlenmesinin tam olması için kendisine hadd uygulanması isteğinde çok ısrâr etmiş, beşer tabîati canın gitmesini gerektirecek bir ikrâr üzerinde ısrâr etmemeyi gerektirmekle berâber, ikrârından geri dönmemiş, nefsiyle bunun üzerinde mücâhade etmiş ve nefsine karşı kuvvetli olup gâlib gelmiştir.

Bunda bir müslümânın hayâtını giderecek cezâlarda suçun iyice sâbit olmasını araştırmak, canları mümkin olduğu kadar korumak düstûru da vardır. Çünkü bu kıssada Peygamber ona ikrârından dönmesini tekrâr tekrâr îmâ etmiş, eğer zinânın ma'nâsında hatâ ettiğini veyâ fercden başka yerine dokunmak, öpmek gibi bir şekilde mübâşeret ettiğini iddiâ ederse, bu iddiânın kabûl edileceğine işâret eylemiştir (Kastallânî).

١٥ــ بابُ الإعْتِرافِ بالزِّنا

15- ZİNÂ İ'TİRÂFI(NIN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

٢٣ــ حدّثنا عِلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال حَفِظْناهُ مِنْ فِي الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ وزَيْدَ بنَ خالِدٍ قالاَ كُنَّا عِنْدَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقامَ رَجُلٌ فقال أَنْشُدُكَ اللَّهَ إلاَّ ما قَضَيْتَ بَيْنَنَا بِكِتابِ اللَّهِ فقامَ خَصْمُهُ وكانَ أَفْقَهَ منْهُ فقال اقضِ بَيْنَنا بِكِتابِ اللَّهِ وأْذَنْ لِى قال قُلْ قال إنَّ ابْنِى كانَ عَسِيفًا عَلى هٰذا فَزَنَى بِامْرَأتِهِ فافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمائَةِ شاةٍ وخادِمٍ ثُمَّ سَأَلْتُ رِجالاً مِنْ أَهْلِ العِلْمِ فأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلى إبْنِى جَلْدَ مِائَةٍ وتَغْرِيبَ عامٍ وعَلى امْرَأتِهِ الرَّجْمَ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُما بِكِتابِ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ المِائَةُ شاةٍ والخادِمُ رَدٌّ وعَلى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ وَاغْدُ ياأُنَيْسُ عَلى امْرَأةِ هٰذا فإنِ اعْتَرَفَتْ فارْجُمْها فَغَدَا عَلَيْها فاعْتَرَفَتْ فَرَجَمَها قلْتُ لِسُفْيانَ لَمْ يَقُلْ فأَخْبَرُونِى أَنَّ عَلى ابنِى الرَّجْمَ فقال أَشُكُّ فِيها مِنَ الزُّهْرِيِّ فَرُبَّما قُلْتُها وَرُبَّما سَكَتُّ *

23-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Biz bu hadîsi ez-Zuhrî'nin ağzından alıp ezberledik; o şöyle dedi: Bana Ubeydullah haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî(R)'den işitmiştir. Onların ikisi de şöyle demişlerdir: Bizler Peygamber(S)'in yanında bulunuyorduk. Bir adam ayağa kalktı da:

— (Yâ Rasûlallah!) Sana Allah adına yemîn eder ve aramızda yalnız Allah'ın Kitâbı ile hüküm vermeni isterim, dedi.

Ondan daha anlayışlı olan hasmı da ayağa kalktı, o da:

— (Evet) aramızda Allah'ın Kitâbı ile hükmet ve (da'vâmı söylemek üzere) bana izin ver! dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Söyle!"* buyurdu.

O da şöyle anlattı:

— Benin oğlum bu adamın yanında ücretli çalışıyordu. Onun karısı ile zinâ etmiş. (Bana oğluma recm lâzım geleceği söylendiğinden) ben bu adama yüz koyun ve bir de hizmetçi fidye verdim, oğlumu kurtardım. Sonra ben bu mes'eleyi ilim sâhibi olan adamlara sordum. Onlar bana, henüz bekâr olan oğluma yüz deynek ile bir yıl gurbete sürgün gönderme cezâsı; bunun karısına da recm cezâsı lâzım geldi-

ğini haber verdiler, dedi.

Rasûlullah da:

— *"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin aranızda elbette Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitâbı ile hüküm vereceğim: Yüz koyunla hizmetçi sana geri verilir, senin oğluna da yüz deynek vurulur ve bir yıl sürgüne gönderilir"* buyurdu, sonra da Uneys'e:

— *"Yâ Uneys! Bu adamın karısına git! Zinâ suçunu i'tirâf ederse, onu recm et!"* diye emretti.

Uneys, kadına gitti. O da zinâ ettiğini i'tirâf edince onu recm etti.

Râvî Alî ibnu'l-Medînî şöyle dedi: Ben Sufyân ibn Uyeyne'ye:

— "Benim oğlum bu adamın yanında ücretli idi" diyen adam: "Bana, oğlumun üzerine recm cezâsı olduğunu haber verdiler" sözünü söylememiştir, dedim.

Sufyân:

— Ben o husûsta ez-Zuhrî'den bunu işitip işitmediğimde şübhe etmekteyim. Onun için bâzen bu cümleyi söyledim, bâzen de sükût ettim, diye cevâb verdi [30].

٢٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال قال عُمَرُ لَقَدْ خَشِيتُ أنْ يَطُولَ بالنَّاسِ زَمانٌ حتَّى يَقُولَ قائِلٌ لا نَجِدُ الرَّجْمَ في كِتابِ اللَّهِ فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أنْزَلَها اللَّهُ ألا وإنَّ الرَّجْمَ حَقٌّ عَلى مَنْ زَنَى وقَدْ أحْصَنَ إذَا قامَتِ البَيِّنَةُ أوْ كان الحَمْلُ أوْ الاِعْتِرافُ : قال سُفْيانُ كَذَا حَفِظْتُ ألا وقَدْ رَجَمَ رسولُ اللَّهِ ﷺ ورَجَمْنا بَعْدَهُ *

24-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi:

— Ben insanlar üzerine zamânın uzayıp da herhangi bir sözcünün: "Biz Allah'ın Kitâbı'nda recmi bulmuyoruz" demesinden ve böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farîzayı terketmek sûretiyle sapmalarından endîşe etmişimdir. Dikkat ediniz! Evli olduğu hâlde zinâ eden kimse üzerine buna beyyine delâlet ettiği yâhud gebelik yâhud i'tirâf olduğunda recm cezâsı sâbit olmuş bir haktır! dedi.

30 Başlığa uygunluğu "Kadın zinâ ettiğini i'tirâf edince onu recm etti" sözündedir. Bu hadîs Vekâlet'te Ebû'l-Velîd'den, Şurût'ta Kuteybe'den, Nuzûr'da İsmâîl ibn Ebî Uveys'den olarak geçmişti. Daha başka yerlerde de geçti. Bunu Altı Kitâb sâhibleri de rivâyet etmişlerdir.

Sufyân ibn Uyeyne: Ben bunu böylece ezberledim: Umer:
— Dikkat edin! Rasûlullah (S) recm etmiştir. O'ndan sonra biz de recm yaptık, dedi, demiştir [31].

١٦ــ بابُ رَجْمِ الحُبْلَى مِنَ الزِّنا إذا أحْصَنَتْ

16- ZİNÂDAN GEBE KALAN KADININ, EVLİ OLDUĞU ZAMÂN (ÇOCUĞU DOĞURDUĞUNDA) RECM EDİLMESİ BÂBI

٢٥ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنى** إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ قال كُنْتُ أُقْرِئُ رِجالاً مِنَ المُهاجِرِينَ مِنْهُمْ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ عَوْفٍ فَبَيْنَما أنا فى مَنْزِلِهِ بِمِنًى وَهْوَ عِنْدَ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ فى آخِرِ حَجَّةٍ حَجَّها إذْ رَجَعَ إلَيَّ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ فقال لَوْ رَأَيْتَ رَجُلاً أتَى أمِيرَ المُؤْمِنِينَ اليَوْمَ فقال يا أمِيرَ المُؤْمِنِينَ هَلْ لَكَ فى فُلانٍ يَقُولُ لَوْ قَدْ ماتَ عُمَرُ لَقَدْ بايَعْتُ فُلانًا فَوَاللَّهِ ما كانَتْ بَيْعَةُ أبى بَكْرٍ إلا فَلْتَةً فَتَمَّتْ فَغَضِبَ عُمَرُ ثُمَّ قال إنِّى إنْ شاءَ اللَّهُ لَقائِمٌ العشِيَّةَ فى النَّاسِ فَمُحَذِّرُهُمْ هٰؤُلاءِ الَّذِينَ يُرِيدُونَ أنْ يَغْصِبُوهُمْ أُمُورَهُمْ : قال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ فَقُلْتُ يا أمِيرَ المُؤْمِنِينَ لا تَفْعَلْ فإنَّ المَوْسِمَ يَجْمَعُ رَعاعَ النَّاسِ وغَوْغاءَهُمْ فإنَّهُمْ هُمُ الَّذِينَ يَغْلِبُونَ عَلى قُرْبِكَ حِينَ تَقُومُ فِي النَّاسِ وأنا أخْشَي أنْ تَقُومَ فَتَقُولَ مَقالَةً يُطَيِّرُها عَنْكَ كُلُّ مُطَيِّرٍ وأنْ لا يَعُوها وأنْ لايَضَعُوها عَلى مَواضِعِها فأمْهِلْ حتَّى تَقْدَمَ المَدِينَةَ فإنَّها دارُ الهِجْرَةِ والسُّنَّةِ فَتَخْلُصَ بِأهْلِ الفِقْهِ وأشْرافِ النَّاسِ فَتَقُول ما قُلْتَ مُتَمَكِّنًا فَيَعِى أهْلُ العِلْمِ مَقالَتَكَ ويَضَعُونَها عَلى مَواضِعِها فقال عُمَرُ أما واللَّهِ إنْ شاءَ اللَّهُ لأقُومَنَّ بِذٰلِكَ

---

31 Umer'in, "Allah'ın indirmiş olduğu bir farîza" dediği " اَلشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوهُمَا اَلْبَتَّةَ نَكَالاً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ = ***Evli bir erkek ile evli bir kadın zinâ ederlerse, onları, Allah'ın cezâsı olarak, recm edin. Allah azîzdir, hakîmdir***" kelâmıdır. Bu keyfiyet Hz. Umer'in rivâyetine dayanmaktadır. Bu lafzın okunması nesholunup hükmü ibkaa olunmuştur. Bu lafza âid hadîsler Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Ahmed ibn Hanbel ve Mâlik ibn Enes'in hadîs mecmuâlarında mevcûddur.

أَوَّلَ مَقامٍ أُقومُهُ بِالمَدِينَةِ قال ابنُ عَبَّاسٍ فَقَدِمْنا المدِينَةَ فى عَقِبِ ذِى الحِجَّةِ فَلَمَّا كانَ يَوْمُ الجُمُعَةِ عَجَّلْنا الرَّواحَ حِينَ زاغَتِ الشَّمْسُ حتَّى أَجِدَ سَعِيدَ بنَ زَيْدِ بنِ عَمْرِو ابنِ نُفَيْلٍ جالِسًا إلى رُكْنِ المِنْبَرِ فَجَلَسْتُ حَوْلَهُ تَمَسُّ رُكْبَتِى رُكْبَتَهُ فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ خَرَجَ عُمَرُ بنُ الخطَّابِ فَلمَّا رأَيْتُهُ مُقْبِلاً قُلْتُ لِسَعِيدِ بنِ زَيْدِ بنِ عمْرِو بنِ نُفَيْلٍ لَيَقُولَنَّ العَشِيَّةَ مَقالَةً لَمْ يَقُلْها مُنْذُ استُخْلِفَ فأَنْكَرَ عَلَىَّ وقال ما عَسَيْتَ أَنْ يَقُولَ ما لَمْ يَقُلْ قَبْلَهُ فَجَلَسَ عُمَرُ على المِنْبَرِ فَلمَّا سَكَتَ المُؤَذِّنُونَ قامَ فأَثْنَى عَلى اللَّهِ بِما هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قال أَمَّا بَعْدُ فإِنِّى قائِلٌ لَكُمْ مَقالَةً قَدْ قُدِّرَ لِى أَنْ أَقُولَها لا أَدْرِى لَعَلَّها بَيْنَ يَدَيْ أَجَلِى فَمَنْ عَقَلَها وَوعاها فَلْيُحَدِّثْ بِها حَيثُ انْتَهَتْ بِهِ راحِلَتُهُ ومَنْ خَشِىَ أَنْ لا يَعْقِلَها فَلا أُحِلُّ لأَحَدٍ أَنْ يَكْذِبَ عَلَىَّ إنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صلى اللَّه عليه وسلم بالحَقِّ وأَنْزَلَ عَلَيْهِ الكِتابَ فَكانَ مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ آيَةُ الرَّجْمِ فَقَرَأْناها وعَقَلْناها وَوَعَيْناها فَلِذَا رَجَمَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وَرَجَمْنا بَعْدَهُ فأَخْشَي إنْ طالَ بالنَّاسِ زَمانٌ أَنْ يَقُولَ قائِلٌ واللَّهِ ما نَجِدُ آيَةَ الرَّجْمِ في كِتابِ اللَّهِ فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَها اللَّهُ والرَّجْمُ فى كِتابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلى مَنْ زَنَى إذا أُحْصِنَ مِنَ الرِّجالِ والنِّساءِ إذَا قامَتِ البَيِّنَةُ أَوْ كان الحَبَلُ أَوْ الاِعْتِرافُ ثُمَّ إنَّا كُنَّا نقْرَأُ فِيما نَقْرَأُ مِنْ كِتابِ اللَّهِ أَنْ لاتَرْغَبُوا عنْ آبائِكُمْ فإِنَّهُ كُفْرٌ بِكُمْ أَنْ تَرْغَبُوا عنْ آبائِكُمْ أَوْ إنَّ كُفْرًا بِكُمْ أَنْ تَرْغَبُوا عنْ آبائِكُمْ ألا ثُمَّ إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال لا تُطْرُونِى كما أُطْرِىَ عِيسَى بنُ مَرْيَمَ وقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ ورسُولُهُ ثُمَّ إنَّهُ بَلَغَنِى أَنَّ قائِلاً مِنْكُمْ يَقُولُ واللَّهِ لَوْ ماتَ عُمَرُ بايَعْتُ فُلانًا فَلا يَغْتَرَّنَّ امْرُؤٌ أَنْ يَقُولَ إنَّما كانَتْ بَيْعَةُ أَبِى بَكْرٍ فَلْتَةً وتَمَّتْ ألاَ وإنَّها قَدْ كانَتْ كَذٰلِكَ ولٰكِنَّ اللَّهَ وَقَى شَرَّها ولَيْسَ مِنْكُمْ مَنْ تُقْطَعُ الأَعْناقُ إلَيْهِ مِثْلَ أَبِى بَكْرٍ مَنْ بايَعَ رَجُلاً مِنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ المُسْلِمِينَ فَلا يُبايَعُ هُوَ ولا الَّذِى بايَعَهُ تَغِرَّةً أَنْ يُقْتَلاَ وإنهُ قَدْ كانَ مِنْ خَبَرِنا حِينَ تَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ صلى اللَّهُ عليه وسلم إلاَّ أَنَّ الأَنْصارَ خالَفُونا واجْتَمَعُوا بِأَسْرِهِمْ فى سَقِيفَةِ بَنِى ساعِدَةَ وخالَفَ عَنَّا عَلِىٌّ والزُّبَيْرُ ومَنْ

مَعَهُما واجْتَمَعَ المُهاجِرُونَ إلى أبي بَكْرٍ فَقُلْتُ لأبي بَكْرٍ ياأبا بَكْرٍ انْطَلِقْ بِنا إلى أخْوانِنا هٰؤلاءِ مِنَ الأنْصارِ فانْطَلَقْنا نُرِيدُهُمْ فَلمَّا دَنَوْنا مِنْهُمْ لَقِيَنا مِنْهُمْ رَجُلانِ صالِحانِ فَذَكَرا ما تَمالى عَلَيْهِ القَوْمُ فَقالا أيْنَ تُرِيدُونَ يامَعْشَرَ المُهاجِرِينَ فَقُلْنا نُرِيدُ إخْوانَنا هٰؤُلاءِ مِنَ الأنْصارِ فقالا لا عَلَيْكُمْ أنْ لاتَقْرَبُوهُمُ اقْضُوا أمْرَكُمْ فَقُلْتُ واللَّهِ لَنَأْتِيَنَّهُمْ فانْطَلَقْنا حتَّى أتَيْناهُمْ في سَقِيفَةِ بَنِى ساعِدَةَ فإذا رَجُلٌ مُزَمَّلٌ بَيْنَ ظَهْرانَيْهِمْ فَقُلْتُ مَنْ هٰذا فَقالُوا هٰذا سَعْدُ بنُ عُبادَةَ فَقُلْتُ مالهُ قالُوا يُوعَكُ فلَمَّا جَلَسْنا قَلِيلاً تَشَهَّدَ خَطِيبُهُمْ فأثْنى عَلى اللَّهِ بِما هُوَ أهْلُهُ ثُمَّ قال أما بَعْدُ فَنَحْنُ أنْصارُ اللَّهِ وكَتِيبَةُ الإسْلامِ وأنْتُمْ مَعْشَرَ المُهاجِرِينَ رَهطٌ وقَدْ دَفَّتْ دافَّةٌ مِنْ قَوْمِكُمْ فإذاهُمْ يُرِيدُونَ أنْ يَخْتَزِلُونا مِنْ أصْلِنا وأنْ يَحْضُنُونا مِنَ الأمْرِ فَلمَّا سَكَتَ أرَدْتُ أنْ أتَكَلَّمَ وكُنْتُ زَوَّرْتُ مَقالَةً أعْجَبَتْنِى أُرِيدُ أنْ أُقَدِّمَها بَيْنَ يَدَى أبى بَكْرٍ وكُنْتُ أُدارِى مِنْهُ بَعْضَ الحَدِّ فَلمَّا أرَدْتُ أنْ أتَكَلَّمَ قال أبو بَكْرٍ عَلى رِسْلِكَ فَكَرِهْتُ أنْ اغْضِبَهُ فَتَكَلَّمَ أبو بَكْرٍ فكانَ هُوَ أحْلَمَ مِنِّى وأوْقَرَ واللَّهِ ماتَرَكَ مِنْ كَلِمَةٍ أعْجَبَتْنِى فى تَزْوِيرِى إلاَّ قال فى بَدِيهَتِهِ مِثْلَها أوْ أفْضَلَ مِنْها حتَّى سَكَتَ فقال ما ذَكَرْتُمْ فِيكُمْ مِنْ خَيْرٍ فأنْتُمْ لهُ أهْلٌ ولَنْ يُعْرَفَ هٰذا الأمْرُ إلاَّ لهٰذا الحَيِّ مِنْ قُرَيْشٍ هُمْ أوْسَطُ العَرَبِ نَسَبًا ودارًا وقَدْ رَضِيتُ لَكُمْ أحَدَ هٰذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ فَبايِعُوا أيَّهُما شِئْتُمْ فأخَذَ بِيَدِى وبِيَدِ أبى عُبَيْدَةَ بنِ الجَرَّاحِ وهُوَ جالِسٌ بَيْنَنا فَلَمْ أكْرَهْ مِمَّا قال غَيْرَها كانَ واللَّهِ أنْ أُقَدَّمَ فَتُضْرَبَ عُنُقِى لا يُقَرِّبنِى ذٰلِكَ مِنْ إثْمٍ أحَبَّ إلَىَّ مِنْ أنْ أتَأمَّرَ عَلى قَوْمٍ فِيهِمْ أبو بَكْرٍ اللَّهُمَّ إلاَّ أنْ تُسَوِّلَ إلَىَّ نَفْسِى عِنْدَ المَوْتِ شَيْئًا لا أجِدُهُ الآنَ فقالَ قائِلٌ مِنَ الأنْصارِ أنا جُذَيْلُها المُحَكَّكُ وعُذَيْقُها المُرَجَّبُ مِنَّا أمِيرٌ ومِنْكُمْ أمِيرٌ يامَعْشَرَ قُرَيْشٍ فَكَثُرَ اللَّغَطُ وارْتَفَعَتِ الأصْواتُ حتَّى فَرِقْتُ مِنَ الاخْتِلافِ فَقُلْتُ ابْسُطْ يَدَكَ يا أبا بَكْرٍ فَبَسَطَ يَدَهُ فَبايَعْتُهُ وبايَعَهُ المُهاجِرُونَ ثُمَّ بايَعَتْهُ الأنْصارُ ونَزَوْنا عَلى سَعْدِ بنِ عُبادَةَ فقال قائِلٌ مِنْهُمْ قَتَلْتُمْ سَعْدَ ابنَ

عُبادَةَ فَقُلْتُ قَتَلَ اللّٰهُ سَعْدَ بنَ عُبادَةَ قال عُمَرُو إنَّا واللّٰهِ ما وَجَدْنا فِيما حَضَرْنا مِنْ أمْرٍ أقْوى من مُبايَعَةِ أبى بَكْرٍ خَشِينا إنْ فارَقْنا القَوْمَ ولَمْ تَكُنْ بَيْعَةٌ أنْ يُبايِعُوا رَجُلاً مِنْهُمْ بَعْدَنا فإمَّا بايَعْناهُمْ عَلى مالا نَرْضى وإمَّا نُخالِفُهُمْ فَيَكُونُ فَسادٌ فَمَنْ بايَعَ رَجُلاً عَلى غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ المُسْلِمِينَ فَلا يُتابَعُ هُوَ ولا الَّذِى بايَعَهُ تَغِرَّةَ أنْ يُقْتَلاَ *

25-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Muhâcirler'den birtakım adamlara Kur'ân okutuyordum. Bunlardan biri Abdurrahmân ibn Avf idi. Ben Umer'in yaptığı son haccında Minâ'da Abdurrahmân ibn Avf'ın evinde bulunduğum sırada, Abdurrahmân, Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanında imiş, oradan evine benim yanıma döndü de şöyle dedi: Eğer sen şu adamı göreydin muhakkak hayret ederdin: Bu gün Emîru'l-Mü'minîn'in yanına bir adam geldi ve:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Fulân kişi hakkında ne düşünürsün: O kişi: Eğer Umer ölürse, ben muhakkak Fulân kimseye (Talha ibn Ubeydillah'a) bey'at ederim. Vallâhi Ebû Bekr'e yapılan bey'at istişâresiz, ansızın birdenbire yapılıp tamam oldu! diye konuşarak bir fitne çıkarmak istedi.

Umer bu sözü işitince çok öfkelendi. Sonra:

— Ben bu akşâm üzeri Allah isterse insanların arasında ayağa kalkıp bir hutbe yapacağım da milletin mukadderâtını gasbetmek isteyen bu adamları teşhîr ederek, bunların te'vîlâtından insanları sakındıracağım! dedi.

Abdurrahmân dedi ki: Ben de Umer'e:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Böyle yapma! Çünkü hacc mevsimi insanların her türlüsünü ve şerr işlerinde sür'atli olanlarını bir araya toplar. Sen hutbe için ayağa kalkacağın zamân, bu kimseler sana yakın bir yerde olmakta diğer insanlara galebe ederler. Ben senin ayağa kalkar da bu konuda bir konuşma yaparsan, bu konuşmayı herbir uçurucunun senden alıp etrafa uçurmasından, onu belleyememeleri ve ma'nâsını anlamamalarından ve o konuşmayı yakışmayacak birtakım yerlere koymalarından endîşe ederim. Onun için sen yavaş ol, Medîne'ye dönünceye kadar sabret. Çünkü Medîne hicret ve sünnet yurdudur. Orada Suffa ehli ile, insanların eşrâfı ile toplanıp söylemek istediğin şeyleri o topluluğa sağlam olarak söylersin, ilim ehli olanlar senin konuşmanı iyi belleyip anlarlar ve onu uygun yerlerine koyarlar (da fitneyi önlerler), dedim [32].

---

32 Abdurrahmân ibn Avf'ın bu sözlerini özetlersek, şöyle demiş oluyor: Ey Mü'-

Umer teklîfimi kabûl edip:

— Dikkat et! Vallâhi *inşâallah* Medîne'ye varıp ayağa kalkarak yapacağım ilk hutbemde bu mes'eleyi muhakkak konuşacağım! dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Bizler zu'l-hicce ayının sonunda Medîne'ye geldik. Cumua günü olunca güneş ortadan meylettiği zamân bizler mescide gidişte acele davrandık. Nihâyet ben Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl'i, minberin köşesinin yanında oturmuş olarak bulup, onun etrafına oturdum. Benim dizim onun dizine dokunuyordu. Çok beklemedim, Umer ibnu'l-Hattâb çıktı. Ben onun gelmekte olduğunu görünce Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibni Nufeyl'e:

— Umer bu öğleden sonra öyle mühim bir konuşma yapacak ki, halîfe yapıldığı günden beri böyle bir konuşma yapmamıştı! dedim.

Saîd ibn Zeyd benim sözümü kabûl etmedi ve:

— Umer'in şimdiye kadar bundan önce söylemediği bir konuşma yapacağını neden ümîd ettin ki! diye bunu uzak saydı.

Umer minber üzerine oturup müezzinler de ezânları okuyup sükût ettikleri zamân ayağa kalktı. Allah'a hamd ve lâyık olduğu yüce sıfatlarla övdükten sonra "Amma ba'du = Sözün bundan sonrasına gelince" deyip şunları söyledi:

— Ben sizlere, Allah'ın benim konuşmamı takdîr etmiş olduğu bir konuşma yapacağım: Bilmiyorum, belki bu konuşmam, benim ecelimin önündedir (vefâtım yaklaşmış olabilir)! Her kim bu konuşmamı akledip anlar ve onu iyi ezberler ise bineğinin ulaştırdığı her yerde bunu söyleyip yaysın. Akledip kavramıyacağından endîşe eden kimseye gelince, ben hiçbir kimseye benim üzerime yalan söylemesini halâl etmiyorum.

Şübhesiz ki, Allah, Muhammed'i hakk peygamber gönderdi ve O'na Kitâb indirdi. Allah'ın indirdiği şeyler içinde Recm Âyeti de vardı. Bizler o âyeti okuduk, akledip anladık ve iyice ezberledik [33]. Bunun içindir ki, Rasûlullah recm etti, O'ndan sonra biz de recm ettik. Ben insanlara zamân uzayıp da bir sözcünün: "Biz Allah'ın Kitâbı'nda recm âyetini bulmuyoruz" demesinden ve Allah'ın indirmiş olduğu bir farîzayı terketmeleri sûretiyle insanların sapıklığa düşmelerinden endîşe ediyorum. Recm, Allah'ın Kitâbı'nda sâbit bir haktır. Bu,

---

minlerin Emîri, böyle yapma! Çünkü hacc mevsiminde halk ayakta iken yol üzeri böyle bir fitneyi ortaya koymak büyük bir ihtilâle sebeb olabilir. Hicret ve sünnet yurdu olan Medîne'ye vardığımızda, orada işleri bağlama ve çözmeyi bilen ilim sâhibleri karşısında bir konuşma yapar, bu mes'eleyi onlara söylersen fesâdı onlarla berâber daha iyi önlersiniz.

33 Umer'in Recm Âyeti diye kasdettiği, 24. hadîsin hâşiyesinde metni ve tercümesi verilen *"Evli erkek ve evli kadın zinâ ettikleri zamân onları kesin olarak taşlayın..."* sözleridir...

erkeklerden ve kadınlardan evlenip de zinâ eden, zinâsı da beyyine ile yâhud gebelik ile yâhud da i'tirâf ile sâbit olan kimselere uygulanır.

Sonra bizler Allah'ın Kitâbı'ndan okumakta olduğumuz şeyler içinde: ***"Babalarınızdan yüz çevirmeyiniz! Şu muhakkaktır ki, sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz*** (babalarınızdan başkalarına mensûbluk iddiâ etmeniz) ***sizin küfrünüz, nankörlüğünüzdür*** -yâhud: ***Sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz, muhakkak sizin için bir küfürdür-!"*** sözleri de vardı!

Dikkat edin! Sonra Rasûlullah (S) şunu da buyurmuştur: *"Sizler beni, Meryem oğlu Îsâ'nın bâtıl üzere aşırı övülmesi gibi mübâlağalı ve aşırı şekilde övmeyiniz. Sizler bana 'Allah'ın kulu ve Rasûlü' deyiniz!"*

Sonra şu da var ki, içinizden bir sözcü çıkıp: "Vallâhi Umer ölürse, ben fulân kimseye bey'at ederim" demektedir. Sakın hiçbir kimse onun "Ebû Bekr'e yapılan bey'at ancak istişâresiz, birdenbire olmuş ve tamamlanmıştır" demesiyle aldanmasın! Dikkat ediniz! Hakîkaten o iş böyle çabuk olmuştur. Lâkin Allah, o işin şerrinden ümmeti korumuştur. İçinizden hiçbir kimse kendisine sür'atle gidilmekte develerin boyunlarının kopmasında Ebû Bekr gibi olamaz [34]. Bundan sonra her kim milletin istişâresi ve re'yi olmaksızın müslümânlardan bir adama bey'at ederse, onun bey'ati kabûl olunmaz. O bey'at eden de, bey'at edilen de kendilerini öldürülme tehlikesine atmış olurlar!

Şu da bir hakîkattir ki, Allah, Peygamberi'ni vefât ettirdiği zamân bizim de haberimizden şunlar meydana gelmişti: Ensâr cemâati bize muhâlefet ettiler ve hepsi Sâide oğulları sakîfesinde toplandılar. Alî ile ez-Zubeyr ve onların berâberinde olanlar da bize muhâlefet ettiler. Muhâcirler, Ebû Bekr'in yanında toplandılar. Ben Ebû Bekr'e:

— Yâ Ebâ Bekr! Bizi şu Ensâr kardeşlerimizin yanına götür! dedim.

Akabinde bizler onlara ulaşmak isteyerek yola koyulup gittik. Onlara yaklaştığımız zamân, bizleri onlardan iki sâlih adam (Uvey-

---

34 Umer şöyle demiştir: İşitiyorum ki, bâzı kimseler Ebû Bekr'in bey'atine i'tirâz ederek hakîkati inkâr etmişler ve ben ölünce bey'at edilecek zâtı hazırlamışlardır! diyerek Ebû Bekr'e bey'atin târîhini ortaya koymuş ve bundan kuvvetli seçim olmayacağını bildirmiş, bundan sonra şöyle demiştir: Ben şundan korkarım ki, bize muhâlif olan bu zümre, bizden sonra içlerinden birisine, müslümânların meşveretine lüzûm görmeyerek bey'at edecekler. Halk ne o halîfeye, ne de bu zümreye tâbi' olmayarak, müslümânlar arasında harbe sebeb olacaktır... (*Tecrîd Ter.*, XII, 443).

Bu sözün özeti şudur: Sizin içinizde fazîlette ve millete güzel idârecilikle önderlik etmekte Ebû Bekr gibisi yoktur. Bunun içindir ki, onun bey'ati birden bire çabucak olmuş, tamamlanmıştır. Bundan sonra hiçbir kimse böyle çabucak bir bey'ate tamâ' etmesin! (Aynî).

mir ibn Sâide ile Ma'n ibn Adiyy) karşıladılar da topluluğun üzerine meyledip ittifâk ettikleri görüşü (Sa'd ibn Ubâde'ye bey'ati) bize zikrettiler ve:

— Ey Muhâcirler topluluğu! Sizler nereye gitmek istiyorsunuz? dediler.

Biz de onlara:

— Şu Ensâr kardeşlerimizin yanına gitmek istiyoruz, dedik.

Onlar da bize:

— Ensâr topluluğuna yaklaşmayınız, siz kendi işinizin hükmünü veriniz! dediler.

Ben de onlara:

— Vallâhi bizler muhakkak onların yanına gideceğiz! dedim.

Ve yürüdük, nihâyet Sâide oğulları'nın meşveret ettikleri sakîfede Ensâr cemâatinin yanına vardık [35]. Bir de baktık ki, onların arasında bir örtüye bürünüp sarınmış bir adam var! Ben:

— Bu kimdir? dedim.

Onlar:

— Bu Sa'd ibn Ubâde'dir! dediler.

Ben:

— Onun nesi var? dedim.

Onlar:

— Sıtma ateşi var! dediler.

Biz birazcık oturduğumuzda onların hatîbi (Sâbit ibn Kays ibn Şemmâs) şehâdet kelimelerini söyledi ve Allah'ı lâyık olduğu yüce sıfatlarıyle senâ etti. Bundan sonra "Amma ba'du" hitâb fâsılını söyledi ve şöyle devâm etti:

— Bizler Allah'ın Ensârı ve İslâm'ın büyük ordusuyuz. Siz Muhâcirler cemâati ise Mekke'deki kavminizden bize yürüyüp gelmiş olan bir azınlıksınızdır. Böyle iken şimdi bu azınlık bizi aslımızdan koparmak ve bizleri emîrlik işinden dışarıya çıkarmak istiyorlar! dedi.

Umer şöyle dedi: Ensâr'ın hatîbi susunca ben konuşmak istedim. Ben daha evvel, beğendiğim ve Ebû Bekr'in önünde takdîm edip konuşmak istediğim bir makaale (bir hitâbe) hazırlamış idim. Ben Ebû Bekr'e ârız olan keskinliğin yânî öfkenin bir kısmını ondan def' et-

---

35 Benû Sâide Sakîfesi, Ensâr'dan Hazrecliler'in toplantı yeri olan üstü kapalı bir sofadır. Sâide ibn Ka'b ibn Hazrec tarafından kurulmuş olacaktır. Sakîfe, sofa demektir, buna "Sâbât" da denilir ki, iki evin arasına bir umûmî yolun üstüne yapılan tavandan ibâret olup, altından yol geçer olacaktır.

Hazrecliler hicretten evvel müslümân oldukları ve İslâm'a pekçok yararlılıkları dokunduğu için Rasûlullah arasıra buraya gelip otururdu. Ebû Bekr'e bey'at da burada yapıldığı için, bu Sâide oğulları sakîfesi İslâm târihinde tanınan yerlerden biri olmuştur. *(Tecrîd Ter.,* VII. 552)

meye uğraşıyordum. Ben konuşmak istediğim zamân, Ebû Bekr bana:

— Yavaş ol (yumuşak ve sükûnetli davran)! dedi.

Ben Ebû Bekr'i öfkelendirmek istemedim. Ebû Bekr kendisi konuşmaya başladı. Ebû Bekr öfke sırasında benden daha halîm, daha sükûnetli, hedeflere yönelip ulaşmakta da benden daha vakaarlı idi. Vallâhi Ebû Bekr benim hazırlamamda hoşuma giden hiçbirşeyi terketmedi, o konuşmasına başlamasında, doğru olan görüşü belirtmekte benim hazırladığım hitâbenin benzeri yâhud ondan daha üstün olan bir konuşmayı susuncaya kadar sürdürdü. Bu konuşmasında şunları söyledi:

— (Ey Ensâr topluluğu! Allah'a yemîn ederim ki, bizler sizin fadlınızı, İslâm yolundaki belâlarınızı ve bizim üzerimize vâcib olan hakkınızı inkâr etmiyoruz! -İbn İshâk rivâyetinden-) Sizler, kendinizde hayır bulunduğunu zikrettiniz, sizler bu hayrın ehlisiniz. Fakat şu halîfelik işi Kureyş'ten olan şu Muhâcirler topluluğundan başkasında aslâ tanınmayacaktır. Bu Kureyş topluluğu neseb ve yurt bakımlarından Arablar'ın ortası, yânî en adâletlisi ve en üstünüdür. Ben sizler için şu iki adamdan birine bey'at etmenizi teklîf edip buna râzı olmuşumdur. Şimdi bu ikisinden istediğinize bey'at ediniz! dedi.

Umer dedi ki: Bundan sonra Ebû Bekr, kendisi aramızda oturmakta bulunduğu hâlde benim elimi ve Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'ın elini tuttu. Ben onun söylediklerinden bundan başkasını kerîh görmedim. Vallâhi benim öne geçirilip de boynumun vurulması (yânî) bir günâhtan dolayı benim boynumun öne geçirilip de vurulmaya yaklaştırılması, bana içlerinde Ebû Bekr'in mevcûd bulunduğu bir kavme emîrlik yapmaklığımdan daha sevimlidir. Ancak ölümüm sırasında şeytânın telkîniyle nefsimin bunu bana süsleyip güzel göstermesi hâli müstesnâdır ki, ben şu sâatte onu vicdânımda hissetmiyor ve bulmuyorum!

Bu sırada Ensâr'dan bir sözcü (Habbâb ibnu'l-Munzir) şöyle dedi:

— Bizler emîrlik ağacının faydalanılacak olan aslıyız, köküyüz (yânî uyuz develerin kaşınmaları için ağıllara dikilen ağaç kökleriyiz, hasta develerin o ağaçlarla kaşınıp şifâ buldukları gibi, bu emîrlik işi de bizlerle şifâ bulup yaşar). Yine bizler meyveleri düşmesin, kırılmasın diye yapraklarla, dallarla bağlanmış yüklü hurma salkımlarıyız. Biz Ensâr topluluğundan bir emîr, sizlerden de bir emîr olsun ey Kureyş cemâati! dedi.

Bunun üzerine karışık sözler çoğaldı ve sesler yükseldi, hattâ ben bir ihtilâf çıkmasından korktum da hemen:

— Uzat elini yâ Ebâ Bekr! (Sana bey'at edeyim!) dedim.

O da elini uzattı. Ben de ona bey'at ettim. Benden sonra Muhâcirler ve sonra Ensâr Ebû Bekr'e bey'at ettiler. Biz böylece Sa'd ibn

Ubâde'ye karşı çabuk davranıp galebe sağlamış olduk.

Onlardan bir sözcü:

— Sizler Sa'd ibn Ubâde'yi öldürdünüz (yânî onu yardımsız bırakmak ve kuvvetini gidermek sûretiyle onu ölü gibi yaptınız)! dedi.

Umer dedi ki: Bu sözcüye karşı ben:

— (Hilâfet işine mâni' olmaya çalıştığı için) Allah Sa'd ibn Ubâde'yi öldürsün! dedim [36].

Bundan sonra Umer o cumua hutbesindeki konuşmasının sonunda şunları tekrar olarak söyledi:

— Bizler o zamân Allah'a yemîn ederim ki, kendisinde hazır bulunup meşgûl olduğumuz bu devlet başkanlığı müzâkeresi işinden, Ebû Bekr'e bey'at edilmesi işinden daha kuvvetli hiçbir iş ve meşgûliyet bulmadık! Bizler Ensâr topluluğunun bizlerden ayrılıp da topluca bir bey'at olmamasından, bizden sonra onların kendilerinden bir adama bey'at etmelerinden korktuk. Bu takdîrde ya bizler râzı olmamamıza rağmen onlarla bey'atleşecek, yâhud da onlara muhâlefet edecektik. Böylece de büyük bir fesâd olacaktı. Artık bundan böyle müslümânların istişâresi ve rızâları olmaksızın her kim bir adama bey'at edecek olursa (insanlar tarafından ne o bey'at eden adama, ne de onun bey'at ettiği adama;) ikisinin de öldürülecekleri korkusundan, bey'at olunmayacaktır! (Onun için hiçbir kimse bey'at olunmaya ve kendisi için bey'atin -Ebû Bekr'e vâki' olduğu gibi- tamam olacağına tâma' etmesin)! [37].

---

36 Peygamber'in techîz ve tekfîni ile meşgûl bulunan Alî ve Hâşimîler de bir müddet sonra bey'at etmişlerdir. Bu bey'atten geri kalan yalnız Sa'd ibn Ubâde olmuştur. *Hulâsa*'da bildirildiğine göre, Sa'd ibn Ubâde Medîne'den çıkmış, Şâm bölgesinden Havrân'a gitmiş ve hicretin ondört veyâ onaltıncı senesinde orada vefât etmiştir.

Sa'd ibn Ubâde'nin bu çok yanlış hareketiyle berâber İslâm'a geçen hizmetleri de pek büyüktür. Evvelâ: Akabe bey'atinde bulunmuş nakîblerdendir. İkinci olarak: Bedir'den i'tibâren bütün gazâlarda bulunmuş, Ensâr'ın sancakdârlığı vazîfesini îfâ etmiştir. Hazrecliler'in seyyidi idi. Çok cömert ve yüksek bir yazıcı idi. Yazmak, at binmek gibi sporculukları meşhûrdu... Allah onların hepsinden râzı olsun!

Umer'in ve Ebû Bekr'in bu yerinde tedbîrleriyle bu çok mühim mes'ele çok iyi bir sûrette sona ermiştir.

37 Hadîsin başlığa uygunluğu "Erkeklerden ve kadınlardan evli olup da zinâ eden ve zinâsı beyyine ile ... sâbit olan.." sözlerindedir.

Hz. Umer'in bu uzunca hutbesi, İslâm'da devlet başkanlığı ve âmme velâyeti husûsunda milletin istişâresi ve rızâsı esâsını koyması ve ihtivâ ettiği eskimez düstûrlar bakımından çok kıymetlidir.

İslâm'da devlet başkanlığı ve âmme velâyeti ve idâresi işleri dâimâ milletin veyâ seçtikleri vekîllerinin istişâre ve kararlaştırılması sûretiyle gerçekleşip tesbît edilir. Onun içindir ki, ilk önceleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde başkanlık kürsüsü üzerinde " وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ = ***Ve bunların işleri dâimâ aralarında***

١٧ــ بابُ البِكْرَانِ يُجْلَدَانِ ويُنْفَيانِ والزَّانِيَةُ والزَّانِي فاجْلِدُوا كُلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ ولا تَأْخُذْكُمْ بِهِما رَأْفَةٌ في دِينِ اللَّهِ إنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُما طائِفَةٌ مِنَ المُؤْمِنِينَ الزَّانِي لايَنْكِحُ إلا زانِيَةً أوْ مُشْرِكَةً والزَّانِيَةُ لايَنْكِحُها إلاَّ زانٍ أوْ مُشْرِكٌ وحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلى المُؤْمِنِينَ : قال ابنُ عُيَيْنَةَ رَأْفَةٌ فى إقامَةِ الحُدُودِ

17- BÂB: (ERKEKLERDEN VE KIZLARDAN EVLENMEMİŞ OLUP DA) ZİNÂ EDEN İKİ BEKÂRA DEYNEKLEME CEZÂSI UYGULANIR VE SÜRGÜN EDİLİRLER:

"Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekten herbirine yüzer deynek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız bunlara Allah'ın dîni(ni uygulamak) husûsunda acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir zümre de bunların azâbına şâhid olsun. Zinâ eden erkek, zinâ eden veyâ müşrik olan kadından başkasını nikâhlamaz. Zinâ eden kadını da zinâ eden veyâ müşrik olan bir erkekten başkası nikâhlamaz. Bu (sûretle evlenmek) mü'minler üzerine harâm kılınmıştır"

(en-Nûr: 2-3) [38].

Sufyân ibn Uyeyne *"Allah'ın dîninde"* sözünün tefsîrinde: Allah'ın haddlerini tatbîk etmek husûsunda sizi bir acıma tutmasın, demiştir.

٢٦ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ أخبرنا ابنُ شِهابٍ

---

müşâvere iledir" (eş-Şûrâ: 38) âyeti yazılmış idi. Sonradan bu âyetin yerine "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ibâresi konulmuştur.

38 Bu âyette emrolunan yüz celde, zinâdan men' ve zecrin gâyet basit, sâde ve her türlü külfet ve mahzûrdan ârî, en sâlim bir yoludur. Bu âyetin inmesinden önce İslâm'da en-Nisâ: 14. âyetleri hükmünce, kadınlar için vefât edinceye kadar veyâhud Allah bir yol açıncaya kadar evlerde hapis; erkekler için de hâkimin re'y ve takdîrine bırakılmış bir cezâ ile ta'zîr idi; takdîr edilmiş bir haddi yoktu. Bu âyetin inmesiyle bekârlar hakkında ikisi de yüz celde ile sınırlandı ve va'd olunan yol gösterilmiş oldu. Ki bunda iki taraf için de zinâ zevkine mukaabil müsâvî olarak yeterli zecr ifâde edecek âdil bir te'sîr mevcûd olduğu gibi, zarardan âzâde masraftan uzak olmak i'tibâriyle de birçok cihetten güzellikleri vardır... (*Hakk Dîni,* IV, 3471).

Buhârî buradaki âyetin birincisini celdenin, yânî deynekleme cezâsının Allah'ın Kitâbı ile sâbit olduğunu beyân etmek için, ikincisini de daha öncesi ile alâkalı olduğu için zikretmiştir (Aynî).

عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ زَيْدِ بنِ خالِدٍ الجُهَنِيِّ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَأْمُرُ فِيمَنْ زَنَى ولَمْ يُحْصَنْ جَلْدَ مِائَةٍ وتَغْرِيبَ عامٍ * قال ابنُ شِهابٍ وأخبرنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ غَرَّبَ ثُمَّ لَمْ تَزَلْ تِلْكَ السُّنَّةَ *

26-..... Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, O, evli olup da zinâ eden kimseler hakkında yüz deynek vurmayı ve bir yıl sürgüne göndermeyi emrediyordu.

İbn Şihâb şöyle dedi: Ve bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Umer ibnu'l-Hattâb da gurbete sürgün cezâsı uygulamış, sonra bu, kaanûn olmakta devâm etmiştir.

٢٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسل قَضَي فِيمَنْ زَنَى ولَمْ يُحْصَنْ بِنَفْيِ عامٍ بِإقامَةِ الحَدِّ عَلَيْهِ *

27-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) evlenmemiş olarak zinâ eden kimseler hakkında hadd ikaamesiyle berâber (yânî deynekleme cezâsıyle berâber) bir yıl sürgüne göndermekle hüküm vermiştir.

١٨ــ بابُ نَفْيِ أهْلِ المَعاصِى والمُخَنَّثِينَ

18- MA'SİYETLER İŞLEYEN KİMSELERİN VE KADINLARA BENZEMEYE ÇALIŞAN ERKEKLERİN SÜRGÜN EDİLMELERİ BÂBI

٢٨ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** هِشامٌ **حدّثنا** يَحْيَى عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال لَعَنَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم المُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجالِ والمُتَرَجِّلاتِ مِنَ النِّساءِ وقال أخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ وأخْرَجَ فُلانًا وأخْرَجَ فُلانًا *

28-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) erkeklerden kadınlaşanlara, kadınlardan da erkekleşenlere la'net etti ve:
— *"Bu gibi insanları evlerinizden çıkarıp kovunuz!"* buyurdu.

(İbn Abbâs dedi ki:) Peygamber fulân kimseyi çıkardı, Umer de fulân kimseyi çıkardı [39].

١٩ــ بابُ مَنْ أمَرَ غَيْرَ الإمامِ بِإقامَةِ الحَدِّ غائِبًا عَنْهُ

19- İMÂMIN YOKLUĞUNDA, HADDİ YERİNE GETİRMEYİ İMÂMDAN BAŞKA BİRİNE EMREDEN KİMSE BÂBI

٢٩ــ حدّثنا عاصِمُ بنُ عَلِيٍّ حدّثنا ابنُ أبي ذِئْبٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خالِدٍ أنَّ رَجُلاً مِنَ الأعْرابِ جاءَ إلى النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم وهْوَ جالِسٌ فقال يارسولَ اللَّهِ اقْضِ بِكتابِ اللَّهِ فقامَ خَصْمُهُ فقال صَدَق اقْضِ لهُ يارسولَ اللَّهِ بِكِتابِ اللَّهِ إنَّ ابْنِي كانَ عَسِيفًا عَلى هذا فَزَنَى بِامْرَأتِهِ فأخْبَرُونِي أنَّ عَلى ابْنِي الرَّجْمَ فافْتَدَيْتُ بِمائَةٍ مِنَ الغَنَمِ وَوَلِيدَةٍ ثُمَّ سَألْتُ أهْلَ العِلْمِ فَزَعَمُوا أنَّ ماعَلى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ فقال والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لأقْضِيَنَّ بَيْنَكما بِكِتابِ اللَّهِ أمَّا الغَنَمُ والوَلِيدَةُ فَرَدٌّ عَلَيْكَ وعَلى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ وأمَّا أنْتَ يا أُنَيْسُ فاغْدُ عَلى امْرَأةِ هٰذا فارْجُمْها فَغَدَا أُنَيْسٌ فَرَجَمَها *

29-..... Bize Muhammed ibn Ebî Zi'b, ez-Zuhrî'den; o da Ubey-

---

39 Bunun bir rivâyeti Libâs'ta geçmişti.

Erkeğin kadınlaşması, sesini kadın sesi gibi incelterek söylemesi, kadın gibi kırıla döküle yürümesi ve kadın gibi nâz ve şîve izhâr etmesidir. Kadının erkekleşmesi de sözünde, fiillerinde ve hareketlerinde erkeklere benzemesidir. İslâm ictimâî adâbına göre her iki insan nev'inin fazîleti, aslî fıtratlarını muhâfaza etmelerinde bulunduğundan fıtrat ve tabîate aykırı hareket edenleri Peygamber la'netleyip kovmuştur. Şârih Kirmânî'nin beyân ettiği gibi erkeğin kadına, kadının da erkeğe sözünde ve hareketlerinde benzeyişi bâzen fıtrî olur. Bunlar hadîsteki kınama ve ta'zîrden müstesnâdırlar.

Buhârî bu muhannesler hakkındaki sürgün etme hükmünün diğer bâzı ma'siyetleri bir yerde çok işleyenlere de tatbîk edilebileceğine işâret etmiş oluyor. Çünkü yer değişiklikliğinin insan tabîatindeki bâzı huyların değişmesinde iyileştirici te'sîrleri olduğu sâbittir.

dullah'tan; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid(R)'den şöyle tahdîs etti: Bedevîlerden bir adam Peygamber (S) mescidde otururken geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Hasmımla aramızda Allah'ın Kitâbı ile hüküm ver! dedi.

Hasmı da ayağa kalktı ve:

— (Evet) o doğru söyledi, onun için Allah'ın Kitâbı ile hüküm ver! deyip şöyle devâm etti:

— Benim oğlum bu bedevî adamın yanında ücretli (çoban) idi. Onun karısı ile zinâ etmiş. İnsanlar bana oğlumun üzerinde taşlama cezâsı olduğunu haber verdiler. Ben bu adama yüz koyun ile bir câriye fidye verip oğlumu kurtardım. Sonra ben bunu ilim sâhibi olanlara sordum. Onlar, oğluma yüz deynek cezâsıyle bir yıl sürgüne gönderme cezâsı olduğunu söylediler! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitâbı ile hüküm veririm! Koyunlara ve câriyeye gelince; bunlar sana geri verilecek ve oğluna da yüz deynek vurma ve bir yıl sürgüne gönderme cezâsı uygulanacaktır!"*

(Bedevîye hitâben de:)

— *"Sana gelince yâ Uneys! Kalk bu adamın karısına git* (zinâ suçunu i'tirâf ederse) *onu recm et!"* buyurdu.

Uneys kuşluk vakti gitti, (kadının i'tirâfı üzerine) ona recm cezâsı uyguladı [40].

٢٠ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى ومَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلاً أنْ يَنْكِحَ المُحْصَناتِ المُؤْمِناتِ فَمِمَّا مَلَكَتْ أيمانُكُمْ مِنْ فَتَياتِكُمْ المُؤْمِناتِ واللَّهُ أعْلَمُ بِايمانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فانْكِحُوهُنَّ بِإذْنِ أهْلِهِنَّ وآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالمَعْرُوفِ مُحْصَناتٍ غَيْرَ مُسافِحاتٍ ولا مُتَّخِذاتِ أخْدانٍ فإذا

40 Hadîsin bir rivâyeti yakında "Zinâyı i'tirâf bâbı"nda 22 rakamı ile geçmişti. Peygamber Uneys'i kadına gönderdi. Çünkü kadın evli idi. Peygamber Uneys'i, oğluna zinâ haddi uygulama isteğiyle göndermedi. Çünkü zinâ haddi erkek için araştırılmaz, fakat imâmın ikrâr edene ikrârından dönmeyi telkîn etmesi müstehab olur. Peygamber Uneys'i ancak kadına, kocasının o adamın oğluyla zinâ etti isnâdında bulunduğunu bildirmek ve eğer isterse o adama iftirâ haddi vurdurması yâhud affetmesi hakkı olduğunu bildirmek için göndermiştir. Allah en bilendir (Kastallânî).

أُحْصِنَّ فإنْ أتَيْنَ بِفاحِشَةٍ فَعلَيْهِنَّ نِصْفُ ما عَلى المُحْصَناتِ مِنَ العَذابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ العَنَتَ مِنْكُمْ وأنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ واللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

20- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Sizden her kim hürr ve müslümân kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o hâlde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'min câriyelerinizden alsın. Allah sizin îmânınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizdendir (câriyeler de sizin gibi insandır). O hâlde fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen nâmûslu kadınlar olmak üzere, onları sâhiblerinin izniyle, kendinize nikâhlayın. Ücretlerini (mehirlerini) de güzellikle onlara verin. Onlar evlendikten sonra bir fuhuş işlediler mi, o vakit üzerlerine hürr kadınlar üzerindeki cezânın yarısı verilir. (Câriyeleri almak husûsundaki) bu müsâade içinizden sıkıntıya düşmekten (zinâya sapmaktan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 25) [41].

٢١ــ بابٌ إذَا زَنَتِ الأَمَةُ

21- BÂB: CÂRİYE ZİNÂ ETTİĞİ ZAMÂN? [42]

٣٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ

---

41 Siz birbirinizden: Mü'minlerin hürr olanlarıyle olmayanlarınız bir dînden, bir cinstensiniz. İyi niyetle onlarla evlenmek îcâb-ı hâlinde bir erkek için züll değildir. Zinâ tehlikesi daha büyük bir zülldür. Şu kadar ki, bunları hürre olan kadınlara tercîh etmek de hürrelerin hukûkuna tecâvüzdür. Bunun için nikâh altında hürre bir mü'mine bulunan bir adamın, onun üzerine câriye ile evlenmek aslâ câiz olmayacağı gibi, hürre bir mü'mineyi nikâh edebilmek kudretine mâlik hürr bir erkeğin de câriye ile evlenmesi mekrûh veyâ harâmdır. Ve o zamân câriye nikâhı bir zülldür. İmâm Şâfiî âyetin mehâlık mefhûmunu nazar-ı dikkate alarak buna harâm demiş ise de, İmâm A'zâm kerâhetine kaail olmuş, harâm olan ancak hürre üzerine câriye nikâhına kalkışmak olduğunu beyân etmiştir... (*Hakk Dîni,* II, 1330-1331).

Buhârî asıllarında böyle vâki' olmuştur, burada hadîs zikretmemiştir. İbn Battâl bu bâb'a, bundan sonra gelecek bâbdaki Ebû Hureyre hadîsini başka bir yoldan getirip koymuştur... (Aynî).

42 Buhârî hadîste gelecek olanla yetinerek ayrıca cevâb zikretmedi.

عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خالِدٍ رضى اللَّه عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم سُئِلَ عنِ الأَمَةِ إذَا زَنَتْ ولَمْ تُحْصَنْ قال إذَا زَنَتْ فاجْلِدُوها ثُمَّ إنْ زَنَتْ فاجْلِدُوها ثُمَّ إنْ زَنَتْ فاجْلِدُوها ثُمَّ بِيعُوها ولَوْ بِضَفِيرٍ: وقال ابنُ شِهابٍ لا أَدْرِى بَعْدَ الثَّالِثَةِ أوِ الرَّابِعَةِ *

30-..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid(R)'den şöyle haber verdi: Rasûlullah(S)'a evlenmemiş bir câriyenin zinâ ettiği zamânki hükmünden soruldu. Rasûlullah:

— *"Câriye zinâ eder de zinâsı* (beyyine ile yâhud gebelikle yâhud da ikrâr ile) *sâbit olduğu zamân, ona deynekleme cezâsı vurun. Sonra yine zinâ ederse, ona yine deynekleme cezâsı uygulayın. Sonra yine zinâ ederse, ona yine deynekleme cezâsı uygulayın. Sonra onu kıldan örülmüş bir ip karşılığında da olsa* (ayıbını beyân ederek) *satınız!"* buyurdu.

İbn Şihâb: Ben üçüncü defadan sonra mı yâhud dördüncü defadan sonra mı satınız buyurduğunu bilmiyorum, demiştir.

٢٢ــ بابٌ لايُثَرَّبُ عَلى الأَمَةِ إذَا زَنَتْ ولا تُنْفى

22- BÂB: CÂRİYE ZİNÂ ETTİĞİ ZAMÂN (DÖVÜLÜR, FAKAT) YÜZÜNE KARŞI AYIBI SÖYLENMEZ, SÜRGÜNE DE GÖNDERİLMEZ

٣١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ أبِيهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم إذَا زَنَتِ الأَمَةُ فَتَبَيَّنَ زِناها فَلْيَجْلِدْها ولا يُثَرِّبْ ثُمَّ إنْ زَنَتْ فَلْيَجْلِدْها ولا يُثَرِّبْ ثُمَّ إنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فلْيَبِعْها ولَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعَرٍ * تابَعَهُ إسْمٰعِيلُ بنُ أُمَيَّةَ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

31-..... Bize el-Leys, Saîd el-Makburî'den; o da babası Keysân'dan tahdîs etti ki, Keysân, Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Bir câriye zinâ eder de, zinâ ettiği* (beyyine ile veyâ gebelikle yâhud da ikrâr ile) *tebeyyün ederse,*

efendisi ona celde uygulasın (yânî deynekle derisine vursun), *fakat sözle onu kınayıp ayıplamasın. Sonra yine zinâ ederse, efendisi onu yine deynekle dövsün, fakat ayıbını yüzüne vurup ezâ etmesin. Sonra üçüncü defa zinâ ederse, efendisi onu* (ayıbını beyân ederek) *kıldan dokunmuş bir ip karşılığında bile olsa satsın!"*

Bu hadîsi Saîd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den rivâyet etmekte İsmâîl ibn Umeyye, el-Leys'e mutâbaat etmiştir [43].

٢٣ــ بابُ أحْكامِ أهْلِ الذِّمَّةِ وإحْصانِهِمْ إذا زَنَوْا ورُفِعُوا إلى الإمامِ

23- YAHÛDÎ, HRISTİYAN VE BENZERLERİ OLAN ZİMMET EHLİ KİMSELER ZİNÂ ETTİKLERİ VE DA'VÂLARI İMÂMA YÜKSELTİLDİĞİ ZAMÂN, BUNLARIN HÜKÜMLERİ VE EVLİ OLMALARININ BEYÂNI BÂBI

٣٢ــ حدّثنا مُوسى بنُ إسْمٰعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الواحِدِ حدّثنا الشَّيْبانِيُّ قال سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ أبى أوْفى عنِ الرَّجْمِ فقال رَجَمَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم فَقُلْتُ أقَبْلَ النُّورِ أمْ بَعْدَهُ قال لاأدْرِى * تابَعَهُ عَلِيُّ بنُ مُسْهِرٍ وخالِدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ والمُحارِبِيُّ وَعَبِيدَةُ بنُ حُمَيْدٍ عنُ الشَّيْبانِيِّ . وقال بَعْضُهُمُ المائِدَةِ والأوَّلُ أصَحُّ *

32..... Bize eş-Şeybânî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'ya recm cezâsından sordum. O:

— Peygamber (S) recm cezâsı uyguladı, dedi.

Ben:

— en-Nûr Sûresi'nden (yânî yüz deynek âyetinden) evvel mi yâhud sonra mı recm uyguladı? diye sordum.

Abdullah ibn Ebî Evfâ:

— Bunu bilmiyorum, dedi.

Bu hadîsi eş-Şeybânî'den rivâyet etmekte Alî ibnu Mushir, Hâlid ibnu Abdillah, el-Muhâribî ve Ubeyde ibnu Humeyd dörtlüsü, Abdu'l-Vâhid'e mutâbaat etmişlerdir. Bu râvîlerden biri (yânî Ubeyde

43 Bu hadîslerin birer rivâyeti Buyû'da da geçmişti.

Câriye zinâ eder de bu delîlle sâbit olursa, ona deynekleme cezâsı vurulur, fakat ayıbı yüzüne karşı söylenmez ve bu ayıbı ile kendisi azarlanıp hakaaret edilmez.

ibn Humeyd), Nûr Sûresi yerine "Yüz deynek (âyetin)den evvel mi?" şeklinde rivâyet etmiştir. Birinci rivâyet (yânî "en-Nûr Sûresi'nden evvel mi?" şeklinde olan rivâyet) daha sahîh olanıdır [44].

٣٣ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ حدّثنى مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما أنَّهُ قال أنَّ اليَهُودَ جاؤُا إلى رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فَذَكَرُوا لهُ أنَّ رَجُلاً مِنْهُمْ وامْرَأةً زَنَيا فَقالَ لَهُمْ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم ماتَجِدُونَ فى التَّوْراةِ فى شَأْنِ الرَّجْمِ فقالُوا نَفْضَحُهُمْ ويُجْلَدُونَ قال عَبْدُ اللّٰهِ بنُ سَلامٍ كَذَبْتُمْ إنَّ فِيها الرَّجْمَ فأتَوْا بالتَّوْراةِ فَنَشَرُوها فَوَضَعَ أحَدُهُمْ يَدَهُ عَلى آيَةِ الرَّجْمِ فَقَرَأ ما قَبْلَها وما بَعْدَها فقال لهُ عَبْدُ اللّٰهِ بنُ سَلامٍ ارْفَعْ يَدَكَ فَرَفَعَ يَدَهُ فإذا فِيها آيَةُ الرَّجْمِ قالُوا صَدَقَ يا مُحَمَّدُ فيها آيَةُ الرَّجْمِ فأمَرَ بِهِما رسولُ اللّٰهِ ﷺ فَرُجِما فَرَأيْتُ الرَّجُلَ يَحْنِى عَلى المَرْأةِ يَقِيها الحِجارَةَ *

33-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Yahûdîler, Rasûlullah(S)'a geldiler de O'na kendilerinden bir adamla bir kadının zinâ ettiklerini zikrettiler (ve hükmünü sordular). Rasûlullah onlara:

— *"Siz recm hakkında Tevrât'ta ne buluyorsunuz?"* diye sordu.

Onlar:

— Biz zinâ edenlerin ayıplarını ortaya koyup teşhîr ederiz, bunlar bir deynekle de dövülürler, dediler.

Abdullah ibn Selâm bunlara:

— Yalan söylediniz! Tevrât'ta recm (âyeti) vardır! dedi.

Bunun üzerine onlar Tevrât'ı getirdiler ve kitâbı açtılar. Yahûdîler'den birisi (Abdullah ibn Surya) elini recm âyeti üzerine koydu, ondan önceki ve sonraki âyetleri okumaya başladı.

Abdullah ibn Selâm ona:

— Elini kaldır! dedi.

O da elini kaldırınca recm âyeti görülüverdi.

Yahûdîler:

---

44 Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti. Buhârî âdeti üzere hadîsin bâzı tarîklerinde gelen tafsîlâta işâret etmiştir. Ahmed, Taberânî ve İsmâîlî'nin eş-Şeybânî'den rivâyetlerinde o: Peygamber recm yaptı mı? diye sordum da, Abdullah ibn Evfâ: Evet, bir Yahûdî erkeğini ve bir Yahûdî kadınını recm etti, dedi, diye gelmiştir... (Aynî).

— Yâ Muhammed! Abdullah ibn Selâm doğru söyledi, hakîkaten Tevrât'ta recm âyeti vardır! dediler.

Tahkîkaatle zinânın sâbit olması üzerine Rasûlullah bu iki zinâcının recm olunmalarını emretti, onlar da recm olundular.

Abdullah ibn Umer:

— Ben, recm edilirken Yahûdî erkeğini, kadını atılan taşlardan korumak için, kadının üzerine meyleder hâlde gördüm, demiştir [45].

٢٤ــ بابٌ إذا رَمَى امْرَأتَهُ أوِ امْرَأةَ غَيْرِهِ بِالزِّنا عِنْدَ الحاكِمِ والناسِ هَلْ عَلى الحاكِمِ أنْ يَبْعَثَ إلَيْها فَيَسْألَها عِمَّا رُمِيَتْ بِهِ

24- BÂB: ERKEK KENDİ KARISINA YÂHUD BAŞKASININ KARISINA HÂKİMİN VE İNSANLARIN HUZÛRUNDA ZİNÂ SUÇU ATTIĞI ZAMÂN, HÂKİM ÜZERİNE ZİNÂ ATILAN KADINA TAHKÎKAATÇI GÖNDERİP DE KADINDAN KENDİSİNE ATILAN SUÇU SORMAK VAZÎFESİ VÂCİB OLUR MU?

(Cevâb: Evet'tir.)

٣٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خالِدٍ أنَّهُما أخبراهُ أنَّ رَجُلَيْنِ اخْتَصَما إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم فقال أحدُهُما اقْضِ بَيْنَنَا بِكِتابِ اللَّهِ وقال الآخَرُ وهْوَ أفْقَهُهُما أجَلْ يارسولَ اللَّهِ فاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتابِ اللَّهِ وأْذَنْ لِى أنْ أتَكَلَّمَ قال تَكَلَّمْ قال أنَّ ابْنِى كان عَسِيفًا على هٰذَا قال مالِكٌ والعَسِيفُ الأجِيرُ فَزَنَى بِامْرَأتِهِ فأخْبَرُونِي أنَّ عَلى ابْنِى الرَّجْمَ فافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمائَةِ شاةٍ وبِجارِيَةٍ لِى ثُمَّ إنِّى سَألْتُ أهْلَ العِلْمِ فأخْبَرُونِى أنَّ ما عَلى ابْنِى جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ وإنَّما الرَّجْمُ عَلى امْرَأتِهِ فقال رسولُ اللَّهِ

45 Bunun bir rivâyeti yakında "Balâtta recm bâbı"nda; bir rivâyeti de Nübüvvet Alâmetleri'nde geçmişti.

Bu hadîste birçok fâideler vardır:

a. Zımmî zinâ ettiği zamân hadd vurulur, bu, cumhûr kavlidir.

b. Zimmet ehlinin birbirleri üzerine şâhidliklerinin kabûlü.

c. Zımmîler'in nikâhlarının sahîh olduğu.

d. Yahûdîler'in Tevrât'ta olmayan şeyi Tevrât'a nisbet eder oldukları.

e. Allah nakzedip bozmadığı müddetçe, bizden evvelki milletlerin şerîatleri, kaanûnları bizim için de geçerli birer kaanûn olduğu. İmâm Ahmed ile Şâfiî bununla hüccet getirmişlerdir (Aynî).

ﷺ أما والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُما بِكِتابِ اللَّهِ أَمَّا غَنَمُكَ وجارِيَتُكَ فَرَدٌّ عَلَيْكَ وجَلَدَ ابْنَهُ مِائَةً وغَرَّبَهُ عامًا وأَمَرَ أُنَيْسًا الأَسْلَمِىَّ أَنْ يَأْتِي امْرَأَةَ الآخَرِ فإنِ اعْتَرَفَتْ فارْجُمْها فاعْتَرَفَتْ فَرَجَمَها *

34-..... Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid (R) şöyle haber vermişlerdir: İki adam Rasûlullah(S)'ın huzûrunda çekişip da'vâlaştılar. Biri:

— Aramızda Allah'ın Kitâbı ile hükmet! dedi.

Diğeri de ikisinin daha anlayışlısı olduğu hâlde:

— Evet yâ Rasûlallah! Aramızda Allah'ın Kitâbı ile hükmet ve da'vâmı söylemem için bana izin ver! dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Konuş!"* buyurdu.

O da da'vâsını şöyle arzetti:

— Benim oğlum bu adamın yanında ücretli idi. -Râvî İmâm Mâlik: "Asîf" "Ecîr" yânî "Ücretle çalışan" demektir, dedi.- Bunun karısı ile zinâ etmiş. İnsanlar bana oğlum üzerine recm cezâsı olduğunu haber verdiler. Ben de oğlumdan bu adama yüz koyun ile bir de kendime âid olan bir câriyeyi fidye verip, oğlumu kurtardım. Sonra ben bunu ilim ehline sordum. Onlar da bana oğlum üzerine yüz deynek ile bir yıl gurbete gönderme cezâsı olduğunu ve recm'in, yânî taşlama cezâsının ise ancak onun karısına düştüğünü haber verdiler! dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitâbı ile hüküm vereceğim: Senin koyunlarına ve câriyene gelince; bunlar sana geri verilir!"* buyurdu ve onun oğlunu, yüz deynek vurup bir yıl gurbete gönderdi.

Uneys el-Eslemî'ye de diğer adamın karısına gitmesini emretti de:

— *"Eğer zinâ suçunu i'tirâf ederse onu recm et!"* buyurdu.

Kadın zinâ suçunu i'tirâf etti, o da kadını recm etti [46].

٢٥ــ بابُ مَنْ أَدَّبَ أَهْلَهُ أَوْ غَيْرَهُ دُونَ السُّلْطانِ : وقال أَبو سَعِيدٍ

46 Tahkîkaatinden sonra, kadının i'tirâfını tesbîtte mübâlağa olmak üzere Peygamber'e haber vermesinin ardından recm etmiştir.

Hadîsteki uygulama, başlıktaki sorunun olumlu cevâbını ihtivâ etmektedir. Hadîs yakında birkaç kerreler geçti. Nevevî: Adamın Peygamber'den konuşmak için izin istemesi, onun daha fakîh, yânî daha anlayışlı olduğunun delîlidir, demiştir (Aynî).

عنِ النبيِّ ﷺ إذا صَلَّى فأرادَ أحَدٌ أنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَدْفَعْهُ فإنْ أبى فَلْيُقاتِلْهُ وفَعَلَهُ أبو سَعِيدٍ

25- EHLİNİ, YAKINLARINI YÂHUD BAŞKALARINI SULTÂNIN KENDİSİNE O HUSÛSTA İZNİ OLMAKSIZIN EDEBLENDİRME YAPAN KİMSE BÂBI

Ebû Saîd de Peygamber(S)'in:
"Biriniz namâz kıldığı sırada bir kimse onun önünden geçip gitmek isterse, onu iteleyip def' etsin. O kimse dinlemeyip ille geçmekte dayatırsa, onunla döğüşsün!"
buyurduğunu söylemiş.
Ve Ebû Saîd kendisinin de böyle yaptığını bildirmiştir [47].

٣٥ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثني مالِكٌ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ جاءَ أبو بَكْرٍ رضى الله عنه ورسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم واضِعٌ رَأسَهُ عَلى فَخِذِى فقال حَبَسْتِ رسولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم والنَّاسَ ولَيْسُوا عَلى ماءٍ فَعاتَبَنِي وجَعَلَ يَطْعُنُ بِيَدِهِ فى خاصِرَتِي ولا يُمْنَعُنِى مِنَ التَّحَرُّكِ إلاَّ مَكانُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ *

35..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (benim yanıma) geldi. Rasûlullah (S) o sırada başını benim dizimin üzerine koymuş vaziyette idi. Ebû Bekr:

— Sen Rasûlullah'ı da, insanları da yollarından habsedip alıkoydun, hâlbuki onlar su başında değiller, dedi ve beni azarlardı, eli ile de böğrümü dürtmeye başladı.

Beni kıpırdamaktan, Rasûlullah'ın dizim üzerinde bulunmasından başka hiçbir şey men' etmiyordu. (Sabâh olunca Rasûlullah kalktı, hiç su yoktu.) Allah Taâlâ Teyemmüm (el-Mâide: 6) âyetini indirdi [48].

٣٦ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سُلَيْمانَ حدّثني ابنُ وهْبٍ أخبرنى عَمْرٌ وأنَّ

47 Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Namâz kılan önünden geçeni def' eder bâbı"nda geçti. Bu hadîs, kişinin ehlinden başkasını edeblendirmesine delâlet etmektedir.

48 Bunda da Ebû Bekr'in kızını, Peygamber'in huzûrunda ondan izin istemeden edeblendirmiştir. Hadîs uzunca bir metinle Teyemmüm bâbı'nda geçti.

عبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ القاسِمِ حدّثَهُ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ أقْبَلَ أبو بَكْرٍ فَلَكَزَنِي لَكْزَةً شَدِيدَةً وقال حَبَسْتِ النَّاسَ فى قِلاَدَةٍ فَبِى المَوْتُ لِمَكانِ رسولِ اللّهِ ﷺ وقَدْ أوْجَعَنِى نَحْوَهُ . قال أبو عَبْدِ اللّهِ لَكَزَ ووكَزَ واحِدٌ *

36-..... Âişe (R) şöyle demiştir: (Gerdanlığım kaybolup da insanlar susuz bir yerde ikaamet ettikleri zamân) Ebû Bekr benim yanıma geldi de bana şiddetli bir vuruşla vurdu ve:

— Sen insanları bir gerdanlık sebebiyle habsedip yollarından alıkoydun! dedi.

Vurması benim canımı acıtmış olduğu hâlde, Rasûlullah'ın dizim üzerinde uyumakta olup O'nu uyandırmam korkusuyla ölüm beni tutmuşçasına hareketsiz durdum... Bu hadîs de geçen hadîs tarzındadır.

Ebû Abdillah el-Buhârî: "Lekeze" ve "Vekeze" ikisi de bir olup "Parmakları yumarak vurmak" ma'nâsınadır, dedi.

٢٦ــ بابُ مَنْ رأى مَعَ امْرَأتِهِ رجُلاً فَقَتَلَهُ

26- KARISININ BERÂBERİNDE YABANCI BİR ADAM GÖRÜP ONU ÖLDÜREN KİMSE BÂBI

٣٧ــ حدّثنا مُوسَى حدّثنا أبو عَوَانَةَ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ عنْ وَرّادٍ كاتِبِ المُغِيرَةِ عنِ المُغِيرَةِ قال قال سَعْدُ بنُ عُبادَةَ لَوْ رأيْتُ رجُلاً مَعَ امْرَأتِي لَضَرَبْتُهُ بالسَّيْفِ غَيْرَ مُصْفَحٍ فَبَلَغَ ذٰلِكَ النبىَّ ﷺ فقال أتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ لأنا أغْيَرُ مِنْهُ واللّهُ أغْيَرُ منّى *

37-..... Bize Abdulmelik ibn Umeyr, el-Mugîre'nin kâtibi olan Verrâd'dan tahdîs etti. el-Mugîre ibn Şu'be (R) şöyle demiştir: Sa'd ibn Ubâde (R):

— Karımla berâber bir erkek görürsem, hiç aman vermeden onu kılıcımın keskin ağzıyle vurur öldürürdüm, demişti.

Onun bu sözü Peygamber(S)'e ulaşınca, yanında bulunanlara:

— *"Sizler Sa'd'ın bu kıskançlığına şaşıyor musunuz? Emîn olunuz ki, ben ondan daha kıskancım. Allah da muhakkak benden daha çok kıskançtır"* buyurdu [49].

---

49 Gayret,kişinin adına ve nâmûsuna leke verecek hâletten kendini himâye eyle-

٢٧ــ بابُ ما جاءَ فى التَّعْرِيضِ

27- TA'RÎZ HAKKINDA GELEN ŞEY BÂBI

٣٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم جاءَهُ أعْرَابِىٌّ فقال يارسُولَ اللَّهِ إنَّ امْرَأتِى ولَدَتْ غُلاَمًا أسْوَدَ فقال هَلْ لَكَ منْ إبِلٍ قال نَعَمْ قال ماألْوَانُها قال حُمْرٌ قال فِيها مِنْ أوْرَقَ قال نَعَمْ قال فأنَّى كانَ ذَلِكَ قال أُراهُ عِرْقٌ نَزَعَهُ قال فَلَعَلَّ ابْنَكَ هٰذَا نَزَعَهُ عِرْقٌ *

38-..... Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah(S)'a bir bedevî geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Benim karım siyah bir oğlan doğurdu (karımdan şübheleniyorum), dedi.

Rasûlullah da ona:

— *"Senin develerin var mı?"* diye sordu.

Bedevî:

— Evet var! dedi.

Rasûlullah:

— *"Develerin renkleri nasıldır?"* diye sordu.

O:

— Kırmızıdır, diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz renkli deve var mıdır?"* dedi.

Bedevî:

— Evet vardır, diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"O boz renk nereden oldu?"* diye sordu.

Bedevî:

---

mek ma'nâsınadır ki, kıskançlık ta'bîr olunur. Ve Allah Taâlâ kullarına rahmet indirmek, hayır ve bol rızk ihsân eylemek ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.)*

Allah'ın kıskançlığını Ebû Hureyre'nin rivâyetinde Rasûlullah (S): *"Mü'minin Allah Taâlâ'nın harâm kıldığı şeyleri işlememesidir"* diye tefsîr etmiştir. Abdullah ibn Mes'ûd'un rivâyetinde de Rasûlullah: *"Allah kulları hakkında herkesten çok gayret sâhibi olduğu içindir ki, kullarına kötü söz ve kötü işten ibâret olan çirkin huyları harâm kıldı"* buyurmuştur. Bunların birer rivâyeti Nikâh'ta geçmişti.

— Soyunun bir damarına çekmiş olduğunu zannediyorun, dedi. Rasûlullah:

— *"Senin bu oğlun da eski bir soy köküne çekmiş olabilir"* buyurdu [50].

٢٨ــ بابٌ كَمِ التَّعْزِيرُ والأدَبُ

28- BÂB: "TA'ZÎR", YÂNÎ MEN' ETME VE EDEBLENDİRME CEZÂLARININ SAYISI NE KADARDIR? [51]

٣٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنى يَزِيدُ بنُ أبى حَبِيبٍ عنْ بُكَيْرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ سُلَيْمانَ بنِ يَسارٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبى بُرْدَةَ رضى اللَّهُ عنه قال كانَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ لايُجْلَدُ فَوْقَ عَشْرِ جَلَدَاتٍ إلاَّ فى حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ *

39-..... Ebû Burde Hâni' ibnu Niyâr el-Evsî (R): Peygamber (S): *"Allah'ın ta'yîn ettiği haddlerden birinde ve hukûkunda olmadıkça, hiçbir kimse on deynekten fazla deyneklenmez"* buyurdu, demiştir [52].

---

50 Başlığa uygunluğu "Siyah çocuk" sözünden alınır. Bunun ma'nâsı: Ben beyazım, çocuk siyahtır. O benden değildir; annesi zinâ etmiştir.. diye ta'rîz etmektir. Hadîsin fâidesi, renk değişikliği gibi zayıf emârelerle çocuğun nefyedilmeyeceği, kuvvetli delîller bulmanın zarûrî olduğudur. Bunun da bir rivâyeti Talâk'ta geçti.

51 *Ta'zîr,* lugatte levm, tevbîh, redd ve men' etmek demektir. Şerîatte ise hadd îcâb etmeyen bir suçtan dolayı te'dîb eylemektir. Bu te'dîb îcâbına göre hapis, dayak, tokat, kulak çekme, azarlama veyâ hâkimin surat asarak bakması gibi muhtelif şekillerde olur. Bâzı fakîhlere göre, dayak atmanın en azı üç, en çoğu otuz dokuz deynektir. Çünkü *"Ta'zîr"*in *"Hadd"* derecesine varmaması gerekir. *"Hadd"*in (yânî cezânın) en azı mikdârı köleye vurulandır ki, zinâ iftirâsı ve içkide kırk sopadır.

Ta'zîr üç bakımdan *Hadd*'e benzemez:

a. Ta'zîr, şahısların hâllerine göre değişir.

b. Ta'zîr'de şefâatte bulunmak câizdir, haddlar için şefâat aslâ câiz değildir.

c. Ta'zîr sebebiyle telef olan şahıs ödenir.

52 Allah'ın hukûk ve emirleri cümlesinden olup, kemmiyeti nassan bilinen şer'î cezâlar: Dînden çıkma, zinâ, hırsızlık, içki, nâmûslu kadınlara zinâ isnâdı, şakîlik gibi suçlara âid olanlardır. Bunların dışında nassla cezâsı ta'yîn edilmemiş olan suçlar, ma'siyetler hakkında ta'zîrler yânî men' ve edeblendirme cezâları

٤٠ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا فَضَيْلُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ أبى مَرْيَمَ حدّثنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ جابِرٍ عَمَّنْ سَمِعَ النبىَّ ﷺ قال لاعُقُوبَةَ فَوْقَ عَشْرِ ضَرَباتٍ إلاَّ فى حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ *

40-..... Bize Müslim ibnu Ebî Meryem tahdîs etti. Bana Abdurrahmân ibnu Câbir, Peygamber'den işiten kimseden tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Allah'ın ta'yîn ettiği haddlerden biri husûsunda olmak müstesnâ, on vuruştan fazla ukûbet yoktur"* buyurmuştur.

٤١ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سُلَيْمانَ حدّثنى ابنُ وَهْبٍ أخبرنى عَمْرٌو أن بُكَيْراً حدّثَهُ قال بَيْنَما أنا جالِسٌ عِنْدَ سُلَيْمانَ بنِ يَسارٍ إذْ جاءَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ جابِرٍ فَحَدَّثَ سُلَيْمانَ بنَ يَسارٍ ثُمَّ أقْبَلَ عَلَيْنا سُلَيْمانُ بنُ يَسارٍ فقال حدّثنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ جابِرٍ أنَّ أباهُ حَدّثَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا بُرْدَةَ الأنْصارىَّ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ لاتَجْلِدُوا فَوْقَ عَشَرَةِ أسْواطٍ إلاَّ فى حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ *

41-..... Bana Abdullah ibnu Vehb tahdîs etti. Bana Amr ibnu'l-Hâris haber verdi ki, ona da Bukeyr ibn Abdillah el-Eşecc tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Süleymân ibn Yesâr'ın yanında otururken oraya Abdurrahmân ibn Câbir geldi ve o, Süleymân ibn Yesâr'a tahdîs etti. Sonra bizim yanımıza Süleymân ibn Yesâr yönelip geldi de şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibn Câbir tahdîs etti ki, ona da babası Câbir ibn Abdillah (R), Ebû Burde el-Ensârî(R)'den işittiğini tahdîs etmiştir. O şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Allah'ın ta'yîn ettiği haddlerden birinde olmak müstesnâ, hiçbir kimseye on kamçıdan fazla deynek vurmayın!"* buyuruyordu [53].

---

meşrû' kılınmıştır. Bu hadîslere göre bunların a'zamî haddi on deynektir. Bu mikdârı geçmemek üzere cezâ ta'yîni, devletin ve hâkimlerin re'y ve ictihâdlarına bırakılmıştır.

53 "Allah'ın ta'yîn ettiği hadd"lerden maksad, âyetlerde Allah tarafından belli mikdârlarda ta'yîn edilen cezâlardır ki, bunlar: Zinâ haddi, hırsızlık haddi, içki içme haddi, iftirâ etme haddi gibi cezâlardır. Bu hadîse göre bu suçlar dışında kalan suçlar ve kabahatlere on kırbaçtan fazla vurulmayacaktır. Ahmed ibn Hanbel ve Şâfiîler'den bir cemâat bu hadîsle amel etmişlerdir. Hanefîler'den bâzılarına göre ta'zîrin en azı mikdârı üç sopadır. Bâzılarına göre bu iş, hâkimin re'yine kalmıştır.

٤٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ حدّثنا أبو سَلَمَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه قال نَهَى رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ الوِصالِ فقال لهُ رِجالٌ مِنَ المُسلِمِينَ فإنَّكَ يارسولَ اللّٰهِ تُواصِلُ فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم أيُّكُمْ مِثلِى إنِّى أبِيتُ يُطْعِمُنِى رَبِّى ويَسْقِينِ فلمَّا أبَوْا أنْ يَنْتَهُوا عنِ الوِصالِ واصَلَ بِهِمْ يَوْمًا ثُمَّ يَوْمًا ثُمَّ رَأَوُا الهِلالَ فقال لَوْتَأَخَّرَ لَزِدْتُكُمْ كالمُنَكِّلِ بِهِمْ حِينَ أبَوْا*تابَعَهُ شُعَيْبٌ ويَحْيَى بنُ سَعِيدٍ ويُونُسُ عنِ الزُّهْرِىِّ وقال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خالِدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

42-..... Bize Ebû Seleme tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S), orucu (arada sahûr yemeden) birbirine eklemekten nehyetmişti. Müslümânlardan bâzı adamlar O'na:

— Yâ Rasûlallah! Sen bir günün orucunu öbür güne ekliyorsun? dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sizin hanginiz bana benzer? Ben, Rabb'im beni doyurur ve içirir bir hâlde gecelerim"* buyurdu.

Fakat sahâbîler (sahûrsuz) ekleme orucu tutmaktan vazgeçmemekte ısrâr edince, Rasûlullah onlara bir gün ekleme orucu tutturdu. Sonra bir gün daha (arka arkaya iki gün) ekleme orucu tutturdu. Sonra (üçüncü günü) hilâli gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah onların orucu eklemekten vazgeçmedikleri zamân, onlara cezâ verici bir tavırla:

— *"Eğer Ay geri kalsaydı* (sizler ondan âciz kalıncaya kadar bir cezâ olarak) *ben sizlere daha fazla ekleme orucu tuttururdum!"* buyurdu.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Şuayb, Yahyâ ibn Saîd, Yûnus üçlüsü de Ukayl'e mutâbaat etmişlerdir.

Abdurrahmân ibn Hâlid de İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den söylemiştir [54].

٤٣ــ حدّثنى عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ

54 Başlığa uygunluğu "Onlara cezâ verici bir tavırla" sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti.

الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ أَنَّهُمْ كانُوا يَضْرَبُونَ عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إِذَا اشْتَرَوْا طَعاماً جُزَافًا أنْ يَبِيعُوهُ فى مَكانِهِمْ حتَّى يُؤْوُوهُ إلي رِحالِهِمْ *

43-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, onlar Rasûlullah (S) zamânında ölçüsüz tartısız götürü pazarlıkla yiyecek maddesi satın aldıklarında, bu malları bulundukları yerlerinden kabzedip de kendi evlerine taşıyıncaya kadar onları satmaktan men' olunurlar ve böyle yapmayanlar dövülürler imiş [55].

٤٤ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا عبْدُ اللَّه أخبرنا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني عُرْوَةُ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ مانْتَقَمَ رسولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وسلم لِنَفْسِهِ فى شَيْءٍ يُؤْتَى إلَيْهِ حتَّى يُنْتَهَكَ مِنْ حُرُماتِ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ *

44-..... Âişe (R): Rasûlullah (S) kendisine getirilen hiçbirşey husûsunda, Allah'ın harâmlarından birine saygısızlık edilmedikçe, kendi nefsi için intikaam almamıştır. Harâmlardan birine saygısızlık edildiğinde de Allah için intikaam alırdı, demiştir [56].

٢٩ــ بابُ مَنْ أظْهَرَ الفاحِشَةَ واللَّطْخَ والتُّهَمَةَ بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ

29- ÂDETEN ÇİRKİN OLAN BİR İŞ ORTAYA KOYAN, BEYYİNE OLMAKSIZIN BAŞKASINA BİR ŞERR İSNÂD EDEN, ZANNLA TÖHMET ATAN KİMSE(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٤٥ــ حدّثنا عِلِيٌّ **حدّثنا** سُفْيانُ قال الزُّهْرِيُّ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال شَهِدْتُ المُتَلاعِنَيْنِ وأنا ابنُ خَمْسَ عَشْرَةَ فَرَّقَ بَيْنَهُما فقال زَوْجُها كَذَبْتُ

55 Başlığa uygunluğu "Götürü pazarlıkla aldıkları malları kabzedip de evlerine taşımadan satış yapanların dövülmeleri" fıkrasından alınır. Bunun bir rivâyeti Buyû'da geçti.

56 Başlığa uygunluğu, Rasûlullah'ın, Allah'ın harâmlarından birine saygısızlık edilip parçalandığı zamân, dövmek, habsetmek veyâ sevilmeyecek diğer birşeyle cezâlandırır olması bakımındandır. Bunların hepsi ta'zîr ve te'dîbde dâhildir. Bunun bir rivâyeti "Peygamber'in sıfatı bâbı"nda geçmişti.

عَلَيْهَا إِنْ أَمْسَكْتُهَا قال فَحَفِظْتُ ذاكَ مِنَ الزُّهْرِيِّ إِنْ جاءَتْ بِهِ كَذَا وكَذا فَهُوَ وإِنْ جاءَتْ بِهِ كَذا وكَذا كأَنَّهُ وَحَرَةٌ فَهُوَ وَسَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ جاءَتْ بِهِ لِلَّذِى يُكْرَهُ *

45-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. ez-Zuhrî Sehl ibn Sa'd'den söyledi. Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Ben onbeş yaşında iken bir karı-kocanın la'netleşmeleri meclisinde hazır bulundum. Peygamber (S) la'netleşmelerinden sonra onların arasını ayırdı. Kadının kocası:

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam ona iftirâ etmiş olurum, dedi (de Rasûlullah ona boşamayı emretmeden önce kesin olarak boşadı).

Sufyân: Ben ez-Zuhrî'den bundan sonrasını şöyle ezberledim, dedi: *"Eğer kadın şöyle şöyle sıfatta* (yânî kara gözlü, kalın kalçalı) *bir çocuk getirirse, adam kadın aleyhindeki sözünde doğru söyleyicidir. Eğer kadın şöyle şöyle sıfatta, kızılca keler gibi kırmızı bir çocuk getirirse, adam iddiâsında yalancıdır"* dedi.

Sufyân şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işittim: Bu kadın, sevilmeyen sıfatta bir çocuk getirdi, diyordu [57].

٤٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أَبُو الزِّنادِ عنِ القاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ قال ذَكَرَ ابنُ عَبَّاسٍ المُتَلاعِنَيْنِ فقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ شَدَّادٍ هِيَ الَّتِى قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ كُنْتُ راجِمًا امْرأَةً عنْ غَيْرِ بَيِّنَةٍ قال لاتِلْكَ امْرَأَةٌ أَعْلَنَتْ *

46-..... Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti ki, el-Kaasım ibn Muhammed şöyle demiştir: İbn Abbâs, la'netleşme yapan iki kişiyi zikretmişti. Abdullah ibnu Şeddâd da:

— İşte o kadın, Rasûlullah(S)'ın *"Eğer ben bir kadını beyyinesiz olarak recm edici olaydım, bunu recm ederdim"* buyurduğu kadındır, dedi.

İbn Abbâs:

— Hayır, bu, çirkinliği ve fucûru açıkta yapan kadındır, dedi.

---

57 Kadın, kendisiyle zinâ ettiği iddiâ edilen adama benzer sıfatta bir çocuk getirmiş, bu sebeble çocuk anasına nisbetle anılmıştır. Zinâ suçu da, zinâ iftirâsı da isbât edilemediği için la'netleşme yapılmış, bu sûretle karı-koca ayrılmış, başkaca bir hadd uygulanmamıştır. Bunun daha geniş bir rivâyeti Talâk'ta geçmişti.

٤٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ عنِ القاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال ذُكِرَ التَّلاعُنُ عِنْدَ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال عاصِمُ بنُ عَدِىٍّ فى ذٰلِكَ قَوْلاً ثُمَّ انْصَرَفَ فأتاهُ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ يَشْكُو أَنَّهُ وَجَدَ مَعَ أَهْلِهِ رَجُلاً فقال عاصِمٌ ما ابْتُلِيتُ بِهٰذا إلاَّ لِقَوْلِى فَذَهَبَ بِهِ إلى النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم فأخْبَرَهُ بالَّذِي وَجَدَ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ وكان ذٰلِكَ الرَّجُلُ مُصْفَرًّا قَلِيلَ اللَّحْمِ سَبْطَ الشَّعَرِ وكان الَّذِى ادَّعٰى عَلَيْهِ أَنَّهُ وجَدَهُ عِنْدَ أَهْلِهِ آدَمَ خَدْلاً كَثِيرَ اللَّحْمِ فقال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم اللَّهُمَّ بَيِّنْ فَوَضَعَتْ شَبِيهًا بالرَّجُلِ الَّذِى ذَكَرَ زَوْجُها أَنَّهُ وجَدَهُ عِنْدَها فَلاعَنَ النبىُّ ﷺ بَيْنَهُما فقال رُجُلٌ لابنِ عَبَّاس فى المَجْلِسِ هِىَ الَّتى قال النبىُّ ﷺ لَوْ رَجَمْتُ أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ رَجَمْتُ هٰذِهِ فقال لاتِلْكَ امْرَأَةٌ كانَتْ تُظْهِرُ فى الإِسْلامِ السُّوءَ *

47-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'in yanında la'netleşme zikrolunmuştu. Âsim ibn Adiyy de bu konuda bir söz söylemişti. Sonra Âsım ayrılıp evine gitti. Akabinde ona kendi kavminden olan (Uveymir adında) bir adam geldi ve kendi karısının yanında bir adam bulduğunu söyleyip şikâyet ediyordu. Bunun üzerine Âsım:

— Ben bu belâya ancak kendi sözümden dolayı uğramışımdır, dedi ve o adamı Peygamber'in yanına götürdü.

Peygamber'e, o adamın karısını berâberinde bulduğu kimseyi haber verdi. Bu adam sarı benizli, az etli, düz saçlı idi. Onun, âilesinin yanında bulduğunu iddiâ ettiği adam ise esmer, kalın ve dolgun bacaklı, çok etli şişman bir kimse idi.

Peygamber:

— *"Allâhumme, beyyin = Allah'ım, beyân buyur!"* dedi.

Sonunda kadın, kocasının yanında bulduğunu zikrettiği adama benzer bir çocuk doğurdu. Peygamber bu karı-koca arasında la'netleşme yaptırdı...

Abdullah ibn Şeddâd, bulundukları bu mecliste Abdullah ibn Abbâs'a hitâben:

— İşte o kadın, Peygamber(S)'in *"Eğer ben beyyinesiz olarak recm edici bir kişi olsaydım, işte bu kadını recm ederdim"* buyurduğudur, dedi.

İbn Abbâs da:

— Hayır, o kadın, İslâm içinde kötülüğü açıkça yapan bir kadındı, dedi [58].

٣٠ــ بابُ رَمْيِ المُحْصَناتِ وقَوْلِ اللَّه عَزَّ وجَلَّ والَّذِينَ يَرْمُونَ المُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ يأْتُوا بأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فاجْلِدُوهُمْ ثَمانِينَ جَلْدَةً ولا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَدًا وأُولٰئِكَ هُمُ الفاسِقُونَ إلاَّ الذِينَ تابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وأَصْلَحُوا فإنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ إنَّ الذِينَ يَرْمُونَ المُحْصَناتِ الغافِلاتِ المُؤْمِناتِ لُعِنُوا فى الدُّنْيا والآخِرَةِ ولَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * وقَوْلِ اللَّهِ والَّذِينَ يَرْمُونَ ازواجَهُمْ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا الآيَةَ

30- İFFETLİ KADINLARA ZİNÂ İFTİRÂSI ATILMASI VE AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Nâmûslu ve hürr kadınlara iftirâ atan, sonra dört şâhid getirmeyen kimselere de seksen deynek vurun. Onların ebedî şâhidliklerini kabûl etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridirler. Ancak bundan sonra tevbe eden ve hâllerini iyileştiren müstesnâdır. Çünkü Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir"

(en-Nûr: 4-5);

"Nâmûslu, (kötülüklerden) habersiz mü'min kadınlara iftirâ atanlar dünyâda da, âhirette de la'nete uğratıldılar. Onlar için büyük bir azâb vardır"

(en-Nûr: 23) [59];

"Zevcelerine zinâ iftirâsı atan, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimseler; onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemîn ile dört (defa tekrar edeceği) şâhidliktir. Beşinci de eğer onlar yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak üstüne-

---

58 Nevevî şöyle dedi: Bu kadının kötülük işlediği yayıldı, bu kadın kötülük işlemekle meşhûr oldu; fakat onun bu kötü fiillerine beyyine sâbit olmadı, kendisi de i'tirâf etmedi. Bu hadîs beyyine veyâ i'tirâf ile sâbit olmadıkça, sâdece kötülük işlediği şâyî olmakla hadd vurulmayacağına delâlet etmiştir.... (Aynî)

59 Bu iki grup âyetin zikredilmesi şundandır: Birincisi, zinâ iftirâsına âid haddin

(olmasını ifâde etmesi)dir'' (en-Nûr: 6-9) [60].

٤٨ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُلَيْمانُ عنْ ثَوْرِ بنِ زَيْدٍ عنْ أبى الغَيْثِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقاتِ قالُوا يارسولَ اللَّهِ وما هُنَّ قال الشِّرْكُ باللَّهِ والسِّحْرُ وقَتْلُ النَّفْسِ الَّتى حَرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بالحَقِّ وأكْلُ الرِّبا وأكْلُ مالِ اليَتِيمِ والتَّوَلِّى يَوْمَ الزَّحْفِ وقَذْفُ المُحْصَناتِ المُؤْمِناتِ الغافِلاتِ *

48-..... Bize Süleymân ibn Bilâl, Sevr ibn Zeyd'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir kerresinde:

— *''Helâk edici yedi şeyden sakınınız!''* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular.

Rasûlullah:

— *''Allah'a ortak kılmak, sihir yapmak, Allah'ın harâm kıldığı bir hayâtı öldürmek, haklı öldürücüler müstesnâdır; fâiz kazancı yemek, yetîm malı yemek, düşmana hücûm sırasında harbden kaçmak, zinâdan korunmuş olup hatırlarından bile geçmeyen mü'min kadınlara zinâ isnâd etmektir''* buyurdu [61].

٣١ــ بابُ قَذْفِ العَبِيدِ

31- KÖLELERE ZİNÂ İFTİRÂSI ATMA(NIN HÜKMÜ) BÂBI

---

hükmünü beyâna delâlet etmekte, ikincisi de bu iftirânın büyük günâhlardan olduğuna delâlet etmektedir (Aynî).

60 Bu da zevcelerine zinân isnâd edenlerin ve bu isnâdlarını isbât edemeyenlerin tâbi' tutulacakları muâmeleyi tesbît eden âyettir. Hâsılı zinâ iftirâsı, zinâ gibi çok çirkin ve zevciyet nâmûsunda gâyet mühim olduğundan, bir taraf bakımından iftirâ haddi, bir taraf bakımından da zinâ haddi makaamına kaaim olacak olan liân da böyle mühim bir kurtuluştur ki, bunları Allah kaanûn yaptı... Bunların daha geniş açıklamaları Tefsîr ve diğer yerlerde geçmişti.

61 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Vasiyetler ile Tıbb'da da geçmiş ve açıklamalar oralarda verilmişti. Müslim de bunu Îmân'da, "Büyük günâhları ve en büyüğünü beyân bâbı"nda, 145 "89" rakamıyle getirmiştir. Hadîsle âyet arasındaki uygunluk meydandadır.

٤٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عنْ فُضَيْلِ بنِ غَزْوانَ عنِ ابنِ أبى نُعْمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه قال سَمِعْتُ أبا القاسِمِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ وهُوَ بَرِىءٌ مِمَّا قال جُلِدَ يَوْمَ القِيامَةِ إلاَّ أنْ يَكُونَ كما قال *

49-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Ebû'l-Kaasım salla'llâhu aleyhi ve sellem'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Her kim mâliki olduğu kölesine zinâ isnâd eder, köle de onun söylediği bu isnâddan berî bulunursa, o kimse kıyâmet gününde dövülür, ancak kölenin onun söylediği gibi olması hâlinde dövülmez"* [62].

٣٢ــ بابٌ هَلْ يَأْمُرُ الإمامُ رَجُلاً فَيَضْرِبُ الحَدَّ غائِبًا عَنْهُ وقَدْ فَعَلَهُ عُمَرُ

32- BÂB: İMÂM BİR KİMSEYE EMREDER VE O KİMSE DE İMÂMDAN UZAKTA OLARAK HADD UYGULAR MI?

Umer ibnu'l-Hattâb bunu yapmıştır.

٥٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزهْرِىِّ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خالِدٍ الجُهَنِىِّ قالا جاءَ رَجُلٌ إلى النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم فقال أنْشُدُكَ اللّٰهَ إلاَّ قَضَيْتَ بَيْنَنا بِكتابِ اللّٰهِ فقامَ خَصْمُهُ وكان أفْقَهَ مِنْهُ فقال صَدَقَ اقْضِ بَيْنَنا بِكِتابِ اللّٰهِ وائْذَنْ لِى يارسولَ اللّٰهِ فقال النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم قُلْ فقال إنَّ ابْنِى كان عَسِيفًا فى أهْلِ هٰذا فَزَنَى بامْرأتِهِ فافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمائَةِ شاةٍ وخادِمٍ وإنِّى سَألْتُ رِجالاً مِنْ أهْلِ العِلْمِ فأخبَرُونِى أنَّ عَلى ابنِى جَلْدَ مِائَةٍ وتَغْرِيبَ عامٍ وأنَّ عَلى امْرأةِ هٰذا الرجْمَ

62 Kölelik kaldırılmıştır. İslâm Dîni'nin gâyesi de bu idi. İslâm hukûkunun ana düstûrlarından biri, insanların hürr doğması ve hürr yaşamasıdır. Onun için Peygamber, hayâtı müddetince köleleri yükseltmeye çalışmıştır. Kölelik dışında insanların himâyeleri altında bulunanlar bu gün de vardır, her devirde de bu nevi' kimseler bulunacaktır. İşte bu himâye altında bulunan zayıf kimselere kendileri böyle suçtan uzak oldukları hâlde zinâ veyâ diğer bir suç isnâd edenler hadîste bildirilen uhrevî cezâya çarpılacaklardır.

فقال والّذى نَفْسِى بِيَدِهِ لأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُما بِكِتابِ اللّهِ المِائَةُ والخادِمُ رَدٌّ عَلَيْكَ وعَلى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ ويا أُنَيْسُ اغْدُ عَلى امْرَأةِ هٰذَا فَسَلْها فإنِ اعْتَرَفَتْ فارْجُمْها فاعْتَرَفَتْ فَرَجَمَها *

50-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî(R)'den tahdîs etti. Bu iki sahâbî şöyle demişlerdir: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Sana karşı Allah adına yemîn eder, muhakkak bizim aramızda Allah'ın Kitâbı ile hüküm vermeni isterim, dedi.

Bunun üzerine hasmı da ayağa kalktı. Hasım ötekinden daha anlayışlı ve dirâyetli hâldeydi. O da:

— (Evet) o doğru söyledi, aramızda Allah'ın Kitâbı ile hükmet ve da'vâmı söylemem için bana izin ver yâ Rasûlallah! dedi.

Peygamber ona:

— *"Söyle!"* buyurdu.

O da şöyle anlattı:

— Benim oğlum bu adamın âilesi içinde ücretli idi, onun karısıyle zinâ etmiş. Ben bu adama oğlum adına yüz koyun ve bir erkek hizmetçi fidye verip, oğlumu kurtardım. Ve ben bu mes'eleyi ilim ehlinden birtakım adamlara sordum. Onlar bana, oğluma yüz deynek ve bir yıl sürgün cezâsı gerektiğini, bu adamın karısına da taşlanma cezâsı gerektiğini haber verdiler! dedi.

Rasûlullah da:

— *"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitâbı ile hüküm veririm: Yüz koyun ve hizmetçi sana geri verilir, oğlun üzerinde de yüz deynek ve bir yıl gurbete gönderme cezâsı vardır. Yâ Uneys! Sen de bu adamın karısı üzerine git de ona sorup bu isnâdı tahkîk et! Eğer kadın zinâ suçunu* (sâbit olacak tarzda) *i'tirâf ederse, onu recm et!"* buyurdu.

Uneys kadına gitti, tahkîkaatta kadın zinâ ettiğini i'tirâf edince ona recm cezâsı uyguladı [63].

63 Bu hadîs, şimdiye kadar birçok kerreler ayrı ayrı başlıklara delîl olmak üzere geçti, Peygamber'in bu işi Uneys'e tahsîs etmesi, Uneys'in de, o kadının da Eslem kabîlesine mensûb bulunmalarındandır.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٨ــ كِتابُ الدِّيَاتِ

88- KİTÂBU'D-DİYÂT

(Diyetler Kitâbı) [1]

وقَوْلِ اللَّهِ تعالى ومَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّداً فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ *

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gadab etmiştir, ona la'net etmiştir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamıştır" (en-Nisâ: 93) [2]

---

1 *ed-Diyât, "ed-Diyet"*in cem'idir. *ed-Diye,* dâl'in kesri ve yâ'nın tahfîfiyle öldürülen kimse için verilen kan bahâsına denir ki, kanı bahâsıdır. Şârihin beyânına göre aslında masdardır. *"el-Vedyu ve'd-Diyetu", "İde"* vezninde maktûl için vârisine kan bahâsı vermek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

2 el-Buhârî'nin bu âyeti, bu kitâbın başında zikretme sebebi, âyet haksız olarak bir mü'mini öldüren kimse için iki şiddetli cezâ ihtivâ etmekte olup bu cinâyeti işleyen şahıs, maktülün veresiyle mal mukaabilinde sulh olursa, bu sulhun diyeti şâmil olmasıdır. Kasden insan öldürmenin hükümleri bundan önceki 92. âyette geçmiştir. Kasden insan öldürmenin dünyevî hükmü: ***"Ey îmân edenler, maktüller hakkında size kısas yazıldı..."*** (el-Bakara: 178) âyetinde beyân olunmuş idi, bunun uhrevî hükmü de bu âyette bildirilmiştir.

Âlimlerin cumhûruna göre, cehennemde ebedî kalmak cezâsı, kaatilin tevbe etmemesine âiddir, tevbesi kabûl olunmaz demek değildir. Cumhûra göre tevbe eden kaatilin tevbesinin kabûl edilip edilmemesi, Allah'ın irâdesine bağlıdır. Cumhûr bu husûsta Ubâde ibn Sâmit'in Akabe bey'atindeki *"Günâhkâr kişinin işi Allah'ın irâdesine bağlıdır, Allah dilerse affeder"* maddesi ile ***"Şübhesiz ki, ben***

١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبِى وائِلٍ عنْ عَمْرِو بنِ شُرَحْبِيلَ قال قال عَبْدُ اللَّهِ قال رجُلٌ يارسُولَ اللَّهِ أَىُّ الذَّنْبِ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ قال أَنْ تَدْعُوَ لِلَّهِ نِدًّا وهُوَ خَلَقَكَ قال ثُمَّ أَىٌّ قال ثُمَّ أَنْ تَقْتُلَ ولَدَكَ خَشْيَةَ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قال ثُمَّ أَىٌّ قال ثُمَّ أَنْ تُزَانِىَ بِحَلِيلَةِ جارِكَ فأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ تَصْدِيقَها والَّذِينَ لايَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إلٰهًا آخَرَ ولا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتى حَرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بِالحَقِّ ولا يَزْنُونَ ومَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ الآيَةَ *

1-..... Amr ibn Şurahbîl şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Allah katında hangi günâh en büyüktür? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Allah seni yarattığı hâlde Allah'a bir benzer çağırmandır"* buyurdu.

O adam:

— Sonra hangi (günâh büyüktür)? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Sonra berâberinde yemek yemesinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir"* buyurdu.

O zât:

— Bundan sonra hangisi (büyüktür)? dedi.

Rasûlullah:

---

tevbe ve îmân edenleri, iyi amelde bulunanları, sonra da doğru yolda sebât gösterenleri elbette çok mağfiret ediciyim" (Tâhâ: 82) âyetine ve benzeri delîllere tutunmuştur. Şu hâlde cumhûrun, âyetteki şiddetli cezâyı katli halâl i'tikaad edenlere tahsîs etmiş olmaları kabûl olunur. Bu ihtimâli âyetin nuzûl sebebi de te'yîd eder: Bunun nuzûl sebebi Mikyes ibn Dabâbe adındaki mürteddir. Şöyle ki: Mikyes ibn Dabâbe, kardeşi Hişâm ile berâber müslümân olmuşlardı. Bir gün Dabâbe, kardeşi Hişâm'ı Neccâr oğulları yurdunda vurulmuş hâlde buldu. Gelip Rasûlullah'a şikâyet etti. Rasûlullah da onunla berâber Bedir sahâbîlerinden Zubeyr ibn Iyâd el-Fıhrî'yi Neccâr oğulları'na gönderdi, kaatili biliyorlarsa kısas etmesi için Mikyes'e teslîm etmelerini ve eğer bilmiyorlarsa diyeti ödemelerini emrediyordu. "Allah'ın Rasûlü'nü işittik, itâat ettik. Kaatili bilmiyoruz, lâkin diyeti veririz" dediler. Ve yüz deve getirdiler, onlar da aldılar ve Medîne'ye döndüler. Yolda gelirken şeytân Mikyes'e şöyle bir vesvese verdi: "Kardeşinin diyetini kabûl edeceksin de kendine baş kakıncağı yapacaksın öyle mi? Yanındakini öldür, cana can olsun; diyeti de kâr kalsın" dedi. Bu vesvese ile Fıhrî'nin bir gafletini gözetip kaya ile başını parçaladı, sonra develerin birine binip gerisini sürerek ve küfrederek Mekke'ye döndü gitti... Rasûlullah'ın Mekke fethi günü emân vermediği şahıslardan biri bu idi. Bu kaatil ve mürtedd o gün Ka'be'nin örtüsüne yapışmış olduğu hâlde öldürüldü (*Hakk Dîni*, II, 1425).

— *"Sonra komşunun eşiyle zinâ edişmendir"* buyurdu.

Azîz ve Celîl olan Allah, bunların tasdîki olmak üzere şu âyetleri indirdi: *"Onlar ki, Allah'ın yanına başka bir tanrı daha* (katıp) *tapmazlar. Allah'ın harâm kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa cezâya çarpar. Kıyâmet günü de azâbı katmerleşir ve o azâbın içinde hor ve hakîr ebedî bırakılır"* (el-Furkaan: 68-69) [3].

٢ــ حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا إسْحٰقُ بنُ سَعِيدِ بنِ عَمْرِو بنِ سَعِيدِ بنِ العاصِ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما قال قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ لَنْ يَزالَ المُؤْمِنُ فى فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مالَمْ يُصِبْ دَمًا حَرَاماً *

2-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Mü'min kişi, kendisine harâm bir kan bulaşmadıkça dâimâ dîninden* (mülhem olduğu) *bir genişlik içindedir"* buyurdu [4].

٣ــ حدّثنى أحْمَدُ بنُ يَعْقُوبَ حدّثنا إسْحٰقُ سَمِعْتُ أبى يحدِّثُ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عُمَرَ قال إنَّ مِنْ وَرْطاتِ الأُمُورِ الَّتى لامَخْرَجَ لِمَنْ أوْقَعَ نَفْسَهُ فِيها سَفْكَ الدَّمِ الحَرامِ بِغَيْرِ حلِّهِ *

3-..... Bize İshâk tahdîs etti: Ben babam Saîd ibn Amr'dan işittim, şöyle tahdîs ediyordu: Abdullah ibn Umer (R): Nefsini içine atan kimseler için hiçbir çıkış ve kurtuluş olmayan işlerin helâk edicilerinden biri, kan dökmeye halâl kılıcı bir hakk olmaksızın harâm kan dökmektir, demiştir.

٤ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللّٰهِ بنُ مُوسٰى عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ قال قال النبىُّ ﷺ أوَّلُ ما يُقْضٰى بَيْنَ النَّاسِ فى الدِّماءِ *

---

3 Hadîsdeki el-Furkaan âyetiyle başlık arasındaki uygunluk meydandadır.

4 Mü'minin dîninden mülhem olduğu hakîkat Yüce Allah'ın tevbe eden kullarının tevbelerini kabûl buyurup büyük, küçük günâhlarının mağfiret olunmasıdır. Ancak şirkten sonra en büyük günâh olan insan öldürmek müstesnâ. Kanı hurmet edilecek bir mü'minin kanı diğer mü'mine bulaşırsa, artık dînî hayâtı o kimseyi sıkar, ilâhî aftan ümîdsiz yaşar demektir. Fakat cumhûrun mezhebine göre şirkten başka bütün ma'siyetler, Allah'ın irâdesine tâbi' olduğundan, baştaki en-Nisâ âyeti gibi, bu hadîs de sakındırmaya hamlolunmuştur.

4- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Abdullah (ibn Mes'ûd-R): Peygamber (S):

— "(Kıyâmet gününde) *insanlar arasında verilecek ilk hüküm, kan da'vâları hakkındadır*" buyurdu, demiştir [5].

٥ــ حدّثنا عَبْدانُ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ حدّثنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ حدّثنا عَطاءُ بنُ يَزِيدَ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَدِيٍّ حدّثَهُ أنَّ المِقْدادَ بنَ عَمْرٍو الكِنْدِيَّ حَلِيفَ بَنِي زُهْرَةَ حدَّثَهُ وكان شَهِدَ بَدْرًا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أنَّهُ قال يارسولَ اللَّهِ إنْ لَقِيتُ كافِرًا فاقْتَتَلْنا فَضَرَبَ يَدِي بالسَّيْفِ فَقَطَعَها ثُمَّ لاذَ بِشَجَرَةٍ وقال أسْلَمْتُ لِلَّهِ آقْتُلُهُ بَعْدَ أنْ قالَها قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لاتَقْتُلْهُ قال يارسولَ اللَّهِ فإنَّهُ طَرَحَ إحْدى يَدَيَّ ثُمَّ قال ذٰلِكَ بَعْدَ ما قَطَعَها آقْتُلُهُ قال لا تَقْتُلْهُ فإنْ قَتَلْتَهُ فإنَّهُ بِمَنْزِلَتِكَ قَبْلَ أنْ تَقْتُلَهُ وأنْتَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ التي قال * وقال حَبِيبُ بنُ أبي عُمْرَةَ عنْ سَعِيدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال قال النبيُّ ﷺ لِلْمَقْدادِ إذا كان رَجُلٌ مُؤْمِنٌ يُخْفِي إيمانَهُ مَعَ قَوْمٍ كُفّارٍ فأظْهَرَ إيمانَهُ فَقَتَلْتَهُ فَكَذٰلِكَ كُنْتَ أنْتَ تُخْفِي إيمانَكَ بَمَكَّةَ مِنْ قَبْلُ *

5-..... Bize Atâ ibn Yezîd tahdîs etti. Ona da Ubeydullah ibn Adiyy tahdîs etti. Ona da Zuhre oğulları'nın yemînli dostu olan el-Mıkdâd ibn Amr el-Kindî tahdîs etmiştir. Bu zât, Bedir'de Peygamber (S) ile berâber hazır bulunmuştu; o şöyle demiştir: Bir kerresinde Rasûlullah(S)'a:

— Yâ Rasûlallah! Ben bir kâfirle karşılaşsam, onunla vuruşsak da o benim elimi kılıcı ile vurup koparsa, sonra benden kaçıp bir ağaca sığınsa da "Ben Allah için müslümân oldum (*"Lâ ilâhe ille'llâh"*)" dese, onu bu tevhîd kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim? dedim.

Rasûlullah:

— *"Hayır sen onu öldürme!"* buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! O benim iki elimden birisini kesti kopardı da,

---

5 Bu hadîsten hukûkî da'vâ ve hükümlerin en mühimmi kan da'vâsı olduğu anlaşılır. Bu hadîs, *"Kulun ilk hesâba çekileceği şey namâzdır"* hadîsine muhâlif değildir. Çünkü konumuz olan hadîs sırf kul hakkı husûsunda görülecek da'vâyı göstermektedir (*Müslim Ter.*, V, 264).

tevhîd kelimesini elimi kopardıktan sonra söyledi, ben onu öldürebilir miyim? dedim.

Rasûlullah:

— *"Sakın onu öldürme! Eğer öldürürsen o senin onu öldürmezden evvelki vaziyetindedir!* (Çünkü müslümân olmuş kanı ma'sûmdur.) *Sen de onun söylediği tevhîd kelimesini söylemezden evvelki vaziyetindesin* (çünkü kanın kısas ile mübâh olmuştur)" buyurdu [6].

Ve Habîb ibn Ebî Amrete, Saîd ibn Cubeyr'den söyledi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Mıkdâd'a:

— *"Ey Mıkdâd! Mü'min bir kişi, kâfirlerden meydana gelen kavminin berâberinde îmânını gizlese de* (selâmete erişince) *îmânını açığa çıkarsa, bunun üzerine sen de onun* (îmânına i'timâd etmeyerek) *öldürsen* (bu doğru olmaz). *Nitekim sen de hicretten önce Mekke'de îmânını böyle gizliyordun!"* buyurdu [7].

١ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى ومَنْ أحْياها : قال ابنُ عَبَّاسٍ مَنْ حَرَّمَ قَتْلَها إلاَّ بِحَقٍّ حَيِيَ النَّاسُ مِنْهُ جَمِيعًا

1- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"(Kim bir canı, bir can mukaabilinde veyâ yeryüzünde bir fesâd çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.) Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur..."

(el-Mâide: 32).

İbn Abbâs, son fıkranın tefsîri hakkında: Kısas nev'inden bir hakk müstesnâ, öldürülmesi harâm kılınan bir kimseyi öldürülmekten kurtaran, sanki

---

6 Hadîsin zikredilen âyete uygunluğu, içinde müslimân olmuş bir nefsi öldürmekten büyük bir nehy bulunması bakımındandır. Bunun bir rivâyeti Mağâzî'de Bedir gazvesi'nde geçmişti.

7 Bezzâr, Dârakutnî ve Taberânî'nin rivâyetlerinde bunun evveli şöyledir: Rasûlullah, Mıkdâd'ın içinde bulunduğu bir kıt'ayı sefere göndermişti. Bunlar vazîfeli oldukları düşman üzerine vardıklarında düşmanı dağılmış bir hâlde buldular. Yalnız zengin birisini malının başında buldular. Bu adam müslümânları görünce *"Lâ ilâhe ille'llâh"* demişti. Fakat Mıkdâd, onun şehâdet kelimesine ehemmiyet vermeyip öldürdü. Seferden döndüğünde bu, Peygamber'e söylendi. Peygamber: *"Yâ Mıkdâd! 'Lâ ilâhe ille'llâh' diyen bir kişiyi öldürdün mü?"* diye tekdîr buyurdu. Bunun üzerine ***"Ey îmân edenler! Allah yolunda harbe çıktığınız zamân mes'elelerin tam açıklanmasını bekleyin. Size selâm verene, dünyâ hayâtının geçici menfâatini arayarak: Sen mü'min değilsin! demeyin..."*** (en-Nisâ: 94) âyeti indi. Sonra Rasûlullah: *"Ey Mıkdâd!..."* buyurdu.

bütün insanları kurtarmış gibi olur, demiştir [8].

٦ــ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُرَّةَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال لا تُقْتَلُ نَفْسٌ إلاَّ كان عَلى ابْنِ آدَمَ الأوَّلِ كِفْلٌ مِنْها *

6-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten; o da Abdullah ibn Murre'den; o da Mesrûk'tan; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Haksızca öldürülen her nefsin öldürülme günâhından muhakkak bir pay ilk Âdem oğlu üzerine de olur"* buyurmuştur [9].

٧ــ حدّثنا أبُو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ قال واقِدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أخبرنى عنْ أبِيهِ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ عَنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لاتَرْجِعُوا بَعْدِى كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقابَ بَعْضٍ *

7-..... Bize Şu'be tahdîs etti: Bana Vâkıd ibn Abdillah haber verip, babası Muhammed ibn Zeyd'den söyledi, o da Abdullah ibn Umer(R)'den işitmiştir ki, Peygamber (S) -Vedâ Haccı'nda Akabe

---

8 İbn Abbâs'ın bu sözünü el-Bezzâr ile Taberânî *el-Kebîr*'de senediyle rivâyet etmiştir.

Çünkü haksız olarak birini öldüren kaatil, umûmiyet üzere hayât hakkını tanımamış, kanların hurmetini, nefislerin ismetini parçalamış, nefis öldürmeye yol açmış, başkalarına da cür'et vermiş olur. Bu sebeble bir kimseyi öldüren, herkesi öldürmüş gibi Allah'ın gazâbına ve büyük azabına hakk kazanır da hayât hakkı kalmaz, kanı heder ve öldürülmesi vâcib olur... Her kim de bir nefsi diriltir, yânî affetmek veyâ öldürülmesine mâni' olmak veyâ herhangibir helâk sebebinden kurtarmak sûretiyle hayâtının bekaasına sebeb olursa, sanki insanların hepsini diriltmiş, birine yaptığını hepsine yapmış gibi olur... Her iki fıkradaki teşbîhlerden maksad, nefs öldürmenin zararı, nefs kurtarmanın da menfâati âmm olduğunu açıkça anlatmak ve bunun için katle karşı kısâsen ve yeryüzünde fesâd cürmüne karşı katl ve îdâmın meşrûiyyetini tesbît ve öldürmeye taarruzdan korkutmak ve hayâtı muhâfazaya rağbetlendirmedir... (*Hakk Dîni*, II, 1657-1658)

9 Bunun bir rivâyeti Âdem'in yaratılması bâbı'nda geçmişti.

Her öldürme cinâyeti günâhından ilk Âdem oğlu'na pay olması, öldürme âdetini ilk başlatan kimse olmasındandır.

Âdem'in oğlu Kaabil'in, kardeşi Hâbil'i öldürmesi kıssası el-Mâide: 27-31. âyetlerinde anlatılmaktadır.

cemresi yanında insanların toplanması sırasında-:

— *"Benden sonra birbirlerinizin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyiniz!"* buyurmuştur [10].

٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَلِيِّ ابنِ مُدْرِكٍ قال سَمِعْتُ أبا زُرْعَةَ بنَ عَمْرِو بنِ جَرِيرٍ عنْ جَرِيرٍ قال قال لى النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم فى حَجَّةِ الوَداعِ اسْتَنْصِتِ النَّاسَ لاتَرْجِعُوا بَعْدِى كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقابَ بَعْضٍ * رواهُ أبو بَكْرَةَ وابنُ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ ﷺ *

8-..... Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Vedâ Haccı'nda bana *"İnsanları sustur!"* diye emretti de, yaptığı hutbede: *"Benden sonra kâfirlerin âdetine dönüp birbirlerinizin boyunlarını vurmayınız!"* buyurdu.

Bu hadîsi Ebû Bekre ile İbn Abbâs da Peygamber'den rivâyet ettiler [11].

٩ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ فِراسٍ عنْ الشَّعْبِىِّ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ عَمْرٍو عنِ النبيِّ ﷺ قال الكَبائِرُ الإشْرَاكُ باللّٰهِ وعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ أوْ قال اليَمِينُ الغَمُوسُ شَكَّ شُعْبَةُ وقال مُعاذٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال الكَبائِرُ الإشْرَاكُ باللّٰهِ واليَمِينُ الغَمُوسُ وعُقُوقُ الوالِدَيْنِ أوْ قال وقَتْلُ النَّفْسِ *

9-..... Bize Şu'be, Firâs'tan; o da eş-Şa'bî'den; o da Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Büyük günâhlar Allah'a ortak tanımak, ana-babaya isyân etmek* -yâhud: *Gamûs yemîni yapmak-"* buyurdu. Râvî Şu'be böyle şekkli söyledi.

Muâz ibn Muâz el-Anberî şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: *"Büyük günâhlar, Allah'a ortak tanımak, gamûs yemîni etmek, ana-babaya âsî olmak* -yâhud: *İnsan öldürmektir-"* buyurdu [12].

---

10 Yânî bunu halâl kılıcılar olmayın yâhud fiilleriniz müslümânların boyunlarını vurmakta kâfirlerin fiillerine benzer olmasın. Bunun bir rivâyeti İlim'de geçti, İnşâallah Fitneler'de de gelecektir.

11 Ebû Bekre ile İbn Abbâs'ın bu rivâyetleri Hacc'da geçti.

12 Bunun bir rivâyeti Eymân ve'n-Nuzûr'da geçti; buradaki başlığa uygunluğu "İnsan öldürmek" fıkrasındadır. Gamûs yemîni, orada da açıklandığı üzere, sâhibini günâha yâhud ateşe daldıran yemîn demektir.

١٠ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا عبْدُ الصَّمَد حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عُبَيْدِ اللَّهِ بنُ أبى بَكْرٍ سَمِعَ أنَسًا رضي اللَّه عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال الكَبائِرُ : وحدّثنا عَمْرٌو حدّثنا شُعْبَةُ عنِ ابنِ أبى بَكْرٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال أكْبَرُ الكَبائِرِ الإشْرَاكُ باللَّهِ وقَتْلُ النَّفْسِ وعُقُوقُ الوالِدَيْنِ وقَوْلُ الزُّوْرِ أوْ قال وشَهادَةُ الزُّورِ *

10-..... Bize Ubeydullah ibn Ebî Bekr tahdîs etti ki, kendisi Enes ibn Mâlik(R)'ten işitmiştir. Peygamber (S): *"Büyük günâhlar..."* buyurdu.

Ve yine bize Amr (ibn Merzûk) tahdîs etti: Bize Şu'be, İbnu Ebî Bekr'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Büyük günâhların en büyüğü Allah'a şirk koşmak, nefis öldürmek, ana-babaya ezâ etmek ve yalan söz söylemek* -yâhud: *Yalan şâhidliği yapmaktır-"* buyurdu [13].

١١ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ زُرَارَةَ حدّثنا هشَيْمٌ حدّثنا حُصَيْنٌ حدّثنا أبو ظَبْيانَ قال سَمِعْتُ أُسامَةَ بنَ زَيْدِ بنِ حارثَةَ رضى اللَّه عنهما يُحَدِّثُ قال بَعَثَنا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إلى الحُرَقَةِ مِنْ جُهَيْنَةَ قال فصَبَّحْنا القَوْمَ فَهَزَمْناهُمْ قال ولَحِقْتُ أنا ورجُلٌ مِنَ الأنْصارِ رَجُلاً مِنْهُمْ قال فلما غَشِيناهُ قَالَ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ قال فَكَفَّ عَنْهُ الأنْصَارِيُّ فَطَعَنْتُهُ بِرُمْحِى حَتَّى قَتَلْتُهُ قال فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ ذَلِكَ النبيَّ ﷺ قال فقال لِى ياأُسامَةُ أقَتَلْتَهُ بَعْدَ ما قال لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ قال قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنَّما كانَ مُتَعَوِّذًا قال أقَتَلْتَهُ بَعْدَ أنْ قال لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ قال فَما زَالَ يُكَرِّرُها عَلَىَّ حتَّى تَمَنَّيْتُ أنِّى لَمْ أكنْ أسْلَمْتُ قَبْلَ ذَلِكَ اليَوْمِ *

11-..... Bize Ebû Zabyân tahdîs edip şöyle dedi: Ben Usâme ibn Zeyd ibn Hârise(R)'den işittim, o tahdîs ederek şöyle dedi: Rasûlullah (S) bizi Cuheyne kabîlesinden el-Huraka boyu üzerine cihâda göndermişti. Bizler sabâh vakti o kavme baskın yaptık ve onları bozguna uğrattık. Ben, Ensâr'dan bir adamla berâber onlardan bir kimseye kavuştuk. Biz onu kuşatıp yakalayınca *"Lâ ilâhe ille'llâh"* dedi. Bu tevhîd sözü üzerine Ensârî arkadaşım ondan kendini çekti. Fakat

13 Hadîsin birer rivâyeti Şehâdetler, Mağâzî, Edeb... Kitâbları'nda geçmişti.

ben mızrağımı ona sapladım ve onu öldürdüm. Medîne'ye geldiğimizde bu hâdise Peygamber'e ulaştı da bana:

— *"Yâ Usâme! Sen o adamı 'Lâ ilâhe ille'llâhu' demesinin ardından niçin öldürdün?"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! O bu sözü ancak ölümden sığınıcı olarak söylemiştir, dedim.

Rasûlullah:

— *"Sen onu 'Lâ ilâhe ille'llâh' demesinin ardından niçin öldürdün?"* buyurdu ve bu soruyu bana karşı devâmlı tekrar ediyordu.

Nihâyet ben:

— Keşki bu günden önce müslümân olmayaydım! diye temennî ettim [14].

١٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنا يَزِيدُ عنْ أبى الخَيْرِ عنِ الصُّنابِحِيِّ عنْ عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضى اللَّهُ عنه قال إنِّى مِنَ النُّقَباءِ الَّذِينَ بايَعُوا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم بايَعْناهُ عَلى أنْ لانُشْرِكَ باللَّهِ شَيْئًا ولا نَسْرِقَ ولا نَزْنَى ولا نَقْتُلَ النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللَّهُ ولا نَنْتَهِبَ ولا نَعْصِىَ بالجَنَّةِ إنْ فَعَلْنا ذَلِكَ فإنْ غَشِينا مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا كانَ قَضاءُ ذَلِكَ إلى اللَّهِ *

12..... Bize Yezîd ibn Ebî Habîb el-Mısrî, Ebû'l-Hayr'dan; o da es-Sunabihî'den tahdîs etti ki, Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Ben Akabe gecesinde Rasûlullah (S) ile bey'at etmiş olan nakîblerden birisiyim. Biz o gece Rasûlullah'a şu şartlar üzerine bey'at ettik: Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, Allah'ın harâm kıldığı canı öldürmemek, iftirâ etmemek, âsî olmamak, bunlara sâdık kaldığımız takdîrde cennetle müjdelenmek, bu günâhlardan birini işlersek bunun hükmünün Allah'a âid olduğu (üzerine) [15].

١٣ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنْ حَمَلَ عَلَيْنا السِّلاحَ فَلَيْسَ مِنا * رَواهُ أبو مُوسَى عنِ النبىِّ ﷺ *

---

14 Bu, Mekke fethiden önce Gâlib ibn Abdillah komutasında gönderdiği yüzotuz mevcûdlu bir seriyyedir. Usâme'nin, Rasûlullah'ın bu soruyu tekrar tekrar sorması ve azarlamasından çok sıkıldığını, sonundaki temennîsi belâgatle ifâde etmektedir.

15 Bunun bir rivâyeti Îmân'da ve daha sonraki kitâblarda geçti.

13-..... Bize Cuveyriye, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her kim biz müslümânlara silâh çekip kıtâl ederse artık o kimse biz müslümânlardan değildir"* buyurmuştur.

Bu hadîsi Ebû Mûsâ el-Eş'arî de Peygamber(S)'den rivâyet etmiştir [16].

١٤ــ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ المُبارَكِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ حدّثنا أيُّوبُ ويُونُسُ عنِ الحَسَنِ عنِ الأَحْنَفِ بنِ قَيْسٍ قال ذَهَبْتُ لِأَنْصُرَ هَذَا الرَّجُلَ فَلَقِيَنِى أَبو بَكْرَةَ فقال أَيْنَ تُرِيدُ قُلْتُ أَنْصُرُ هٰذَا الرَّجُلَ قال ارْجِعْ فإنِّى سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ إذَا الْتَقَى المُسْلِمانِ بِسَيْفِهِما فالقاتِلُ والمَقْتُولُ فى النَّارِ قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ هٰذَا القاتِلُ فَما بالُ المَقْتُولِ قال إنَّهُ كانَ حَرِيصًا عَلى قَتْلِ صاحِبِهِ *

14-..... Bize Eyyûb ve Yûnus, el-Hasenu'l-Basrî'den tahdîs ettiler ki, el-Ahnef ibnu Kays şöyle demiştir: Ben (Alî ile Muâviye arasındaki Sıffîn harbi sırasında) şu adama (Alî ibn Ebî Tâlib'e) yardım etmek için gidiyordum. Bana Ebû Bekre kavuştu da:

— Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu.

Ben:

— Şu adama yardım edeceğim! dedim.

O bana şöyle dedi:

— Haydi geri dön! Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"İki müslümân kılıçlarıyle karşılaştıkları zamân ölen de, öldüren de ateştedir"* buyuruyordu. Ben: Yâ Rasûlallah, öldüren böyledir ammâ ölene ne oluyor? diye sordum. Rasûlullah: *"Ölen de arkadaşını öldürmeye hırslı idi"* buyurdu [17].

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) *olması niyâzıyle*
Ondördüncü Cildin Sonu

16 Bu şiddetli tehdîd, bu adam İslâm câmiâsından çıkar ve tevbe ederse, tevbesi kabûl olunmaz, cehennemlik olur ma'nâsına değil, bu büyük günâhtan sakındırmak içindir.

17 Bunun da bâzı rivâyetleri Îmân'da ve daha başka yerlerde geçti. Bütün bu hadîsler ve benzeri rivâyetler İslâm Dîni'nin beşer hayâtına ne derece kıymet verdiğinin delîlleridirler.

İÇİNDEKİLER

KİTÂBU'D-DAAVÂT'IN DEVÂMI

22-Duâda elleri kaldırmak bâbı 6293

23-Kıbleden başka tarafa yönelerek duâ etme(nin cevâzı) bâbı 6294

24-Kıbleye yönelerek duâ etmek bâbı 6295

25-Peygamber(S)'in kendi hizmetçisine ömür uzunluğu ve mal çokluğu ile duâ etmesi bâbı 6295

26-Keder, hüzün veren şeyler sırasında (okunacak) duâ bâbı 6296

27-Belânın meşakkatinden Allah'a sığınmak bâbı 6297

28-Peygamber(S)'in: "Allahumme! er-Refîka'l-A'lâ(= Yâ Allah! En yüksek Refîk'i tercîh ederim)" duâsı bâbı 6298

29-Ölümle ve hayâtla duâ etme(nin hükmü) bâbı 6299

30-Çocuklara duâ etmek ve başlarına meshetmek bâbı 6300

31-Peygamber (S) üzerine salât okumak bâbı 6303

32-Bâb: Peygamber(S)'den başkası üzerine salât okunur mu? 6305

33-Peygamber(S)'in: "Her kime ezâ verdiysem, bunu onun lehine bir temizleme ve bir rahmet kıl!" sözü bâbı 6306

34-Fitnelerden Allah'a sığınmak bâbı 6307

35-Erkeklerin galebesinden (kahrından) Allah'a sığınmak bâbı 6308

36-Kabir azâbından Allah'a sığınmak bâbı 6310

37-Cimrilikten Allah'a sığınmak bâbı 6310

38-Hayât ve ölüm fitnelerinden Allah'a sığınmak bâbı 6312

39-Günâhtan ve borçtan Allah'a sığınmak bâbı 6312

40- Korkaklıktan ve tenbellikten Allah'a sığınmak bâbı 6314
41- Buhlden (yânî cimrilikten) Allah'a sığınmak bâbı 6314
42- Ömrün en değersizinden Allah'a sığınmak bâbı 6315
43- Vebânın ve hastalığın kaldırılmasına duâ etmek bâbı 6316
44- Ömrün en değersizinden, dünyânın fitnesinden ve ateşin fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6318
45- Zenginlik fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6319
46- Fakîrlik fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6320
47- Mal çokluğu ile, bereketle duâ etmek bâbı 6320
48- Hayırlısını isteme sırasında (okunacak) duâ bâbı 6322
49- Abdest almak sırasında duâ etmek bâbı 6323
50- İnsanın yüksek bir yere çıktığında duâ etmesi bâbı 6324
51- Bir vâdîye indiği zamân duâ etmek bâbı 6325
52- İnsanın, bir sefere çıkmak yâhud seferden dönmek istediği zamânlarda söyleyeceği duâ bâbı 6325
53- Evlenen kimseye yapılacak duâ bâbı 6326
54- (Cinsî münâsebet için) eşine geldiği zamân söyleyeceği duâ bâbı 6328
55- Peygamber(S)'in "Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten..." kavli (yânî duâsı) bâbı 6328
56- Dünyâ fitnesinden Allah'a sığınmak bâbı 6329
57- Duâyı tekrar tekrar yapmak bâbı 6330
58- Müşrikler aleyhine bedduâ bâbı 6331
59- Müşrikler lehine duâ bâbı 6335
60- Peygamber(S)'in "Allâhumme'ğfir lî mâ kaddemtu ve ahhartu" duâsı bâbı 6336
61- Peygamber(S)'in: "Bizim Yahûdîler hakkındaki duâmız kabûl olunur, onların bizim hakkımızdaki duâları kabûl olunmaz" kavli bâbı 6337
62- Cumua günü icâbet ümîd edilen sâatte duâ etmek bâbı 6338
63- (Duâ sonunda) "Âmîn" demek bâbı 6339
64- "Lâ ilâhe ille'llâh" demenin fazîleti bâbı 6340
65- "Subhânallah" demenin fazîleti bâbı 6343
66- Azîz ve Celîl olan Allah'ı anmanın fadlı bâbı 6344
67- "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi" kavli(nin fazîleti) bâbı 6347
68- Bâb: "Azîz ve Celîl olan Allah'ın, bir hâriç olarak yüz ismi vardır" 6348
69- (Usandırmamak için) zamân zamân va'z ve ders yapmak bâbı 6349
Bu kitâbı Kur'ân'dan bâzı duâ metinleriyle bitirelim 6350

81-KİTÂBU'R-RİKAAK
(Kalbi İnceltecek Şeyler Kitâbı)
(171 Hadîs)

1-Sağlık ve boş vakit hakkında gelen şeyler ve "Yaşama, ancak âhiret yaşamasıdır" bâbı 6353

2- Dünyânın âhirete nisbetle meseli ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bilin ki, dünyâ hayâtı ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir süstür, aranızda bir öğünüştür. Mallarda ve evlâtlarda bir çoğalıştır. Bunun misâli, bitirdiği nebât ekincilerin hoşuna giden bir yağmur gibidir. Sonra o bitki kurur da, sen onu sapsarı bir hâle getirilmiş görürsün. Sonra da o, bir çer-çöp olur. Âhirette çetin azâb vardır. Allah'tan mağfiret ve rızâ vardır. Dünyâ hayâtı bir aldanış metâından (fâidesinden) başka birşey değildir" (el-Hadîd: 20) 6355

3-Peygamber(S)'in: "Sen dünyâda bir yabancı yâhud bir yolcu gibi ol!" sözü bâbı 6357

4-Bâb: Emel ve emelin uzunluğu hakkındadır 6358

5-Bâb: Allah, altmış sene yaşayan kimseye ömür husûsunda ma'ziretini giderip reddetmiştir 6361

6-(Gösteriş ve şöhret için değil) sırf Allah'ın rızâsı istenilerek yapılan amel(in fazîleti) bâbı 6363

7-Dünyâ ni'metleri ve güzelliklerinden ve bunlara aşırı rağbetten sakınılması bâbı 6364

8-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey insanlar, şübhe yok ki Allah'ın va'di bir gerçektir. O hâlde sakın sizi dünyâ hayâtı aldatmasın. Çok aldatıcı olan (şeytân) da sakın sizi Allah(ın hilmi ve mühlet vermesi) ile aldatmasın. Çünkü şeytân sizin bir düşmanınızdır. Onun için siz de onu bir düşman tutun. O (kendisine tâbi' olan) gürûhunu ancak alevli cehennem yârânından olmaları için da'vet eder" (Fâtır: 5-6) 6370

9-Sâlih kimselerin (ölümleriyle bu hayâttan) gitmeleri bâbı 6371

10-Mal fitnesinden sakınılması ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mallarınız da, evlâdlarınız da ancak birer imtihândır. Büyük mükâfât ise şübhesiz Allah katındadır" (el-Enfâl: 28; et-Teğâbûn: 15) 6372

11-Peygamber(S)'in "Bu dünyâ malı yeşildir, tatlıdır" (yânî yeşil ve tatlı ot gibi çekicidir) kavli bâbı 6375

12-"İnsanın kendi malından (hayır yollarına harcayıp) önden gönderdikleri, kendisinindir" bâbı 6377

13-Bâb: "(Mallarını Allah yolunda harcamayıp) çoğaltanlar, (sevâblarını) azaltanlardır" 6377

14-Peygamber(S)'in: "Ben Uhud Dağı kadar altınım olmasını arzû etmem" sözü bâbı 6380

15-Bâb: "Asıl zenginlik kalb zenginliğidir" 6383

16-Fakîrliğin fazîleti bâbı 6384

17-Bâb: Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin yaşayışları nasıldı ve onların kendilerini dünyâ ni'metleri ve lezzetlerinden uzaklaştırmaları 6387

18-(İfrât ve tefrît arasındaki) doğru yolu tutmak ve sâlih amele devâm etmek bâbı 6394

19-Korkmakla berâber ümîdli olmak (ikisinden birine sıkışıp kalmamak) bâbı 6398

20-Allah'ın harâmlarından sabretmek ve Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız ödenecektir" (ez-Zumer: 10) 6400

21-Bâb: "Kim Allah'a güvenip dayanırsa o, kendisine yetişir..." (et-Talâk: 3) 6401

22-Dedikodunun çirkin görülmesi bâbı 6402

23-Dili (uygunsuz konuşmaktan) korumak bâbı 6403

24-Allah saygısından dolayı ağlamak bâbı 6406

25-Azîz ve Celîl olan Allah'tan korkma(nın fadlı) bâbı 6407

26-Ma'siyetlerden vazgeçme(nin vucûbu) bâbı 6409

27-Peygamber(S)'in:"Benim bilmekte olduğum hakîkatleri sizler bilir olsaydınız, muhakkak az güler, çok ağlardınız" kavli bâbı 6411

28-Bâb: "Cehennem, şehvet perdeleriyle örtülmüştür" 6412

29-Bâb: "Cennet sizin herbirinize kendi nalınının tasmasından daha yakındır. Ateş de bunun gibi yakındır" 6412

30-Bâb: "İnsan (dünyâ ni'meti husûsunda) kendinden aşağıda olan kimseye baksın da, kendinin üstünde olana bakmasın" 6413

31-Bir güzellik işlemeyi yâhud bir çirkinlik yapmayı kasdeden kimse bâbı 6414

32-Günâhların küçük görülenlerinden sakınılması bâbı 6415

33-Bâb: Ameller (ölüm sırasındaki) sonlarına göre değerlendirilir ve onlardan korkulacak olanlar? 6415

34-Bâb: Yalnız yaşamak kötü topluluklara karışmaktan rahatlıktır 6416

35-(İnsanlardan) emânetin kaldırılması bâbı 6418

36-(Amellerde) gösteriş yapma ve işitilip şöhret kazanma düşkünlüğü(nün kötülüğü) bâbı 6421

37-Allah'a tâat yolunda nefsiyle mücâhede eden kimse(nin fazîleti) bâbı 6421

38-Tevâzu, yânî alçak gönüllü olma(nın fazîleti) bâbı 6423

39-Peygamber(S)'in (iki parmağıyle işâret edip): "Ben ve kıyâmet şu ikisi gibi yakın gönderildim" kavli ile Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli bâbı: "Göklerin ve Yer'in gaybı Allah'a mahsûstur. Sâat (kıyâmet) hâdisesi de ancak göz kırpma gibidir. Yâhud o, daha yakındır. Çünkü Allah herşeye hakkıyle kaadirdir" (en-Nahl: 77) 6425

40-Bâb: (Güneşin garbdan doğması) 6426

41-Bâb: "Allah'a kavuşmayı arzû eden kimseye Allah da kavuşmasını sever" 6427

42-Ölümün (aklı giderici) şiddetleri bâbı 6430

43-Sûr'a üfürülmesi bâbı 6433

44-Bâb: "Allah kıyâmet günü bütün yer tabakalarını kabzeder" 6435

45-Bâb: Toplanma nasıl olacaktır? 6437

46-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey insanlar, Rabb'inizden sakının. Çünkü o sâatin zelzelesi büyük birşeydir" (el-Hacc: 1) 6443

47-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sâhiden onlar (öldükten sonra) diriltileceklerini sanmıyorlar mı? Büyük günde, Âlemlerin Rabbi için insanların kalkacağı günde" (et-Tatfîf: 4-6) 6445

48-Kıyâmet gününde kısâs bâbı 6446

49-"Kim hesâba çekilirse azâb edilmiş olur" bâbı 6449

50-Bâb: "(Ümmetimden) yetmiş bin cennete hesâba çekilmeden girecektir" 6452

51-Cennetin ve ateşin sıfatları bâbı 6455

52-Bâb: Sırât, cehennem köprüsüdür 6470

53-Âhirette Peygamber'e âid olacak havz ve Yüce Allah'ın: "Biz verdik sana hakîkatte kevser" (el-Kevser: 1) kavli hakkında bâb 6475

82-KİTÂBU'L-KADER
(Kazâ ve Kaderle İlgili Hadîsler Kitâbı)
(26 Hadîs)

1-Bâb: Allah'ın ilmi (yânî hükmü) üzere yazan kalem(in mürekkebi) kurudu 6489

2-Bâb: "Allah onların ne yapacaklarını en bilendir" 6490

3-Bâb: "Allah'ın emri muhakkak yerini bulan bir kaderdir" (el-Ahzâb: 38) 6492

4-Bâb: Ameller sonlarına göredir 6495

5-Yapılan nezrin kulu ancak kadere götürüp atması bâbı 6498

6-"Lâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi" bâbı 6499

7-Bâb: Ma'sûm olan, ancak Allah'ın ma'sûm kıldığı kimsedir 6500

8-Bâb: "Helâk ettiğimiz bir memleket ahâlîsinin hakîkaten (mahşere) dönmemeleri imkânsızdır" (el-Enbiyâ: 95); "Nûh'a şu hakîkat vahyolundu: Kavminden gerçek îmân etmiş olanlardan başkası aslâ îmân etmeyecektir. O hâlde işleyegeldikleri şeylerden dolayı tasalanma" (Hûd: 36); "Nûh şöyle demiştir: Ey Rabb'im, yeryüzünde kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüler öz kâfirden başka evlâd doğurmazlar" (Nûh: 27) 6501

9- "Sana 'Şübhesiz Rabb'in insanları çepçevre kuşatmıştır' demiştik, hatırla! (Geceleyin) sana gösterdiğimiz o temâşâyı ve Kur'ân'da la'net edilen ağacı biz ancak insanlara bir fitne (ve imtihân) yaptık..." (el-İsrâ: 60) bâbı 6502

10- Bâb: Âdem ile Mûsâ Peygamberlerin Azîz ve Celîl olan Allah huzûrunda birbirlerine karşı hüccet getirip çekişmeleri 6503

11- Bâb: "Allah'ın verdiğine mâni' olabilecek hiç yok (vermediğini verebilecek de hiç yok)" 6504

12- Zorluğa, meşakkate ve kazânın kötüsüne erişmekten Allah'a sığınan kimse ve Yüce Allah'ın: "Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk min şerri mâ halak... (= De ki: Sığınırım Rabb'ine o felâkın, şerrinden yarattıklarının...)" (el-Felâk: 1-5) kavli bâbı 6506

13- Bâb: "Allah, kişi ile kalbi arasına girer..." (el-Enfâl: 24) 6506

14- Bâb: "De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası aslâ bize erişmez. O bizim Mevlâ'mızdır. O'nun için mü'minler yalnız Allah'a güvenip dayanmalıdır" (et-Tevbe: 51) 6508

15- Bâb: "... Hamd olsun Allah'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulmuş olmazdık. And olsun ki, Rabb'imizin rasûlleri gerçeği getirmişlerdir, derler..." (el-A'râf: 43); "... Hakîkaten Allah bana hidâyet verseydi herhâlde sakınanlardan olurdum... diyeceği gündür" (ez-Zumer: 57) 6509

83-KİTÂBU'L-EYMÂN VE'N-NUZÛR
(Yemînler ve Nezirler Kitâbı)
(82 Hadîs)

1- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah sizi yemînleriniz deki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmettiği yemînler yüzünden muâheze eder. Bunun da keffâreti âilenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek yâhud bir kul azâd etmektir. Fakat kim bunları bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır). İşte bu and ettiğiniz vakit, yemînlerinizin keffâretidir. Yemînlerinizi muhâfaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Tâ ki şükredesiniz" (el-Mâide: 89) 6511

2- Peygamber(S)'in -yemîninde- "Ve eymu'llâhi" ta'bîrini söylemesi bâbı 6516

3- Bâb: Peygamber(S)'in yemîn etmesi nasıl idi? 6517

4- Bâb: "Babalarınızın ismiyle yemîn etmeyiniz" 6528

5- Bâb: Lât ile, Uzzâ ile ve tâğûtlarla yemîn edilmez 6531

6- (Her ne kadar yemîn edilmeyecek de olsa yapacağı yâhud yapmayacağı) bir iş üzerine yemîn eden kimse bâbı 6532

7- İslâm Dîni'nden başka bir dînle yemîn eden kimse (bu yemînle kâfir olur mu olmaz mı?) bâbı 6533

8- Bâb: İnsan konuşması arasında "Allah'ın dilediği ve benim dediğim" sözünü söylemez 6533

9- Yüce Allah'ın: "Allah'a yemînlerinin bütün hızıyla and ettiler ki, eğer kendilerine (istedikleri gibi) bir âyet gelirse, herhâlde ona inanacaklar. De ki: Âyetler ancak Allah nezdindedir..." (el-En'âm: 109) kavli bâbı 6534

10- Bâb: İnsan "Eşhedu billâhi" yâhud "Şehidtu billâhi" ("Ben şunu muhakkak yapacağım" yâhud "Yapmayacağım") dediği zamân (bu söz yemîn olur mu)? 6537

11- İnsanın: "Azîz ve Celîl olan Allah'ın ahdi (üzerime olsun, muhakkak şöyle yapacağım" demesi) bâbı 6538

12- Allah'ın izzeti ile, sıfatları ile ve kelimeleri ile yemîn etmek bâbı . 6539

13- Kişinin "Le-amrullâhi (= Allah'ın bekaasına yemîn ederim ki, muhakkak şöyle yapacağım)" demesi bâbı 6540

14- Bâb: "Allah, sizi yemînlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin azmedip kazandığı yemînler yüzünden sorumlu tutar. Allah çok mafiret edicidir, halîmdir" (el-Bakara: 225) 6542

15- Bâb: İnsan yemînlerde unutarak yemînini bozsa (keffâret vâcib olur mu, olmaz mı)? 6542

16- Gamûs yemîni bâbı 6550

17- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Hakîkat, Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahayı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyâmet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıtıcı bir azâb vardır" (Âlu İmrân: 77); "Allah'ı yemînlerinizden dolayı iyilik etmenize, (fenâlıklardan) sakınmanıza, insanların arasını bulmaya engel yapmayın. Allah hakkıyle işiticidir, kemâliyle bilicidir" (el-Bakara: 224); "Allah'ın ahdini az bir bahaya satıp değişmeyin. Allah indindeki, sizin için hayırlı olan ancak odur, eğer bilirseniz!..." (en-Nahl: 95); "Karşılıklı muâhede yaptığınız vakit Allah'ın ahdini yerine getirin. Sapasağlam ettiğiniz yemînleri bozmayın. Üzerinize Allah'ı kefîl yapmışsınızdır. Şübhe yok ki, Allah ne yapacağınızı bilir!" (en-Nahl: 91) 6551

18- Mâlik olmadığı şey husûsunda, ma'siyet husûsunda ve öfke hâlinde yapılan yemîn(in hükmü) bâbı 6553

19- Bâb: Bir şahıs "Vallâhi bugün kelâm etmem" dediği ve akabinde namâz kıldığı yâhud Kur'ân okuduğu yâhud "Subhânallah" yâhud "Allâhu Ekber" yâhud "el-Hamdu lillâhi" yâhud "Lâ ilâhe ille'llâhu" dediği zamân, bunun yemîni kendi niyeti üzere olur 6556

20- Ay yirmidokuz günde tamâm olduğu hâlde âilesinin yanına bir ay girmeyeceğine yemîn eden kimse bâbı 6557

21- Bâb: Nebîz içmemeye yemîn eden kimse, tılâ' yâhud seker yâhud asîr denilen içkileri içse, insanların bâzısının kavlinde (Ebû Hanîfe'nin kavlinde) -bunlar onun yanında nebîzlerden olmadıkları için- yemîninde hânis olmaz 6558

22-Bâb: Bir şahıs katık yememeye yemîn eder de ekmekle hurma yerse (katık yemiş olur mu) ve hangi şeyler katıktan sayılır? 6559

23-Yemînlerde niyet(in esâs olduğu) bâbı 6562

24-Bâb: Bir şahıs malını nezr veyâ tevbe vechi üzere hediye ve sadaka ettiği zamân (bunu yerine getirdiği yâhud ta'lîk ettiğinde, bu nâfiz olur mu, olmaz mı)? 6563

25-Bâb: Bir şahıs bir yemeği kendine harâm kıldığı zamân? 6564

26-Nezri işlemeye vefâ etmek ve Yüce Allah'ın "Onlar adağını yerine getirirler..." (ed-Dehr: 7) kavli bâbı 6566

27-Yaptığı nezri yerine getirmeyen kimsenin günâhı bâbı 6567

28-Tâat yolunda nezr ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Nafakadan her ne harcadınız yâhud adaktan ne adadınızsa muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiçbir yardımcıları yoktur" (el-Bakara: 270) 6568

29-Bâb: Bir şahıs İslâm'a girmeden önce bir insanla konuşmamaya nezr veyâ yemîn etse de sonra İslâm'a girme (üzerine vefâ vâcib olur mu yâhud olmaz mı)? 6569

30-Üzerinde bir nezr olduğu hâlde ölen kimse bâbı 6570

31-Mâlik olmayacağı şey hakkındaki nezr ile ma'siyet hakkındaki nezr(in hükmü) bâbı 6571

32-Ta'yîn edilmiş birkaç günler oruç tutmayı nezredip de orucu kurbân yâhud ramazân bayramı günlerine tesâdüf eden kimse bâbı 6573

33-Bâb: Yemînlere ve nezrlere arâzî, koyun, ekinler ve eşyâlar girer mi? (Yânî bunların tasarrufu ile ilgili yemîn ve nezr yapılır mı?) 6574

84-KİTÂBU KEFFÂRETİ'L-EYMÂN (Yemînlerin Keffâretleri Kitâbı) (15 Hadîs)

Ve Yüce Allah'ın

"... Yemînin keffâreti, âilenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek yâhud bir kul âzâd etmektir. Fakat kim bulamazsa üç gün oruç (tutması lâzımdır). İşte bu, ahdettiğiniz vakit yemînlerinizin keffâretidir..." (el-Mâide: 89). Ve bir de: "... Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbândan biriyle fidye (vâcib olur)..." (el-Bakara: 96) âyeti indiği zamân, Peygamber(S)'in Ka'b ibn Ucre'ye emrettiği şey vardır.

1-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah, yemînlerinizin (keffâretle) çözülmesini size farz kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır ve O, hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (et-Tahrîm: 2) 6579

2-Üzerine vâcib olan keffârette âciz olan fakîre yardım eden kimse bâbı 6581

3- Bâb: Şahıs, yemîn bozmaktan meydana gelmiş keffârette (Kur'ân'daki gibi) on fakîre verir, bu fakîrlerin kendisine yakın ve uzak olmaları müsâvîdir 6582

4- Medîne sâ'ının ve Peygamber müddünün mikdârlarını ve bunun bereketini ve Medîne ahâlîsinin Peygamber'den sonra asırdan asıra birbirlerinden nakledip geldikleri ölçüleri beyân bâbı 6584

5- Yüce Allah'ın "Yâhud bir boyunu hürriyete kavuşturmak..." (el-Mâide: 89) kavli ve boyunların yânî kölelerin hangisi daha fazîletlidir bâbı 6586

6- Keffârette, müdebber kölenin, çocuk anası kölenin, efendisi ile hürriyetini satın alma yazışması yapılmış kölenin ve zinâ çocuğunun âzâd edilmesi bâbı 6587

7- Bâb: Bir şahıs, kendisiyle başkası arasında ortak mülkiyette bulunan bir köleyi keffârette azâd ettiği zamân (bu câiz olur mu yâhud olmaz mı)? 6588

8- Bâb: Bir şahıs velâ hakkı kendisine âid olan bir köleyi keffârette azâd ettiği zamân (bu sahîh olur mu)? 6588

9- Yemînlerde istisnâ bâbı 6589

10- Keffâretin yemînin bozulmasından önce ve sonra olması(nın beyânı) bâbı 6591

85-KİTÂBU'L-FERÂİZ
(Ferîzalar, yânî Mîrâs Payları Kitâbı
(47 Hadîs)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Allah size mîrâs taksîmini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında erkeğe iki dişinin payı mikdârıdır. Eğer çocuklar ikiden fazla kadınlar iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Dişi evlâd bir tek ise, o zamân terikenin yarısı onundur. (Ana babaya gelince:) Ölenin çocuğu varsa, ana-babadan herbirine terikenin altıda biri verilir. Çocuğu olmayıp da ona ana ve babası mîrâsçı olduysa, üçte biri anasınındır. (Erkek, dişi) kardeşleri varsa, o vakit altıda biri anasınındır. (Fakat bütün bu hükümler) ölenin edeceği vasiyetin yerine getirilmesinden veyâ borcunun ödenmesinden sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin fâide yönünden size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Bunlar Allah'tan birer ferîzadır. Şübhesiz ki Allah hakkıyle bilicidir. Yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. Zevcelerinizin çocuğu yoksa, terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terikesinden dörtte bir vardır. (Fakat bu da) onların edecekleri vasiyet ve borçtan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa, bıraktığınızdan dörtte biri onlarındır (yânî zevcelerinizindir). Şâyet çocuğunuz varsa, terikenizden sekizde biri -edeceğiniz vasiyet ve borcun ödenmesinden sonra- yine onlarındır. Eğer mîrâsı aranan erkek veyâ kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veyâ kızkardeşi bulunursa, bunlardan herbirinin hakkı altıda birdir. Eğer onlar da bu mikdârdan çok iseler, o hâlde onlar ölünün edeceği va-

siyet ve borçtan sonra üçte birde ortaktırlar. (Gerek vasiyette, gerek borç ikrârında mîrâsçılara aslâ) zarar verici olmamalıdır. (Bu emirler ve hükümler) Allah'tan size bir vasiyettir. Allah hakkıyle bilendir, halîmdir" (en-Nisâ: 11-12)

1-Ferîzalar ilminin öğretilmesi bâbı 6599

2-Peygamber(S)'in: "Biz (peygamberler) mîrâsçı olunmayız. Biz ne bırakmışsak sadakadır" kavli bâbı 6599

3-Peygamber(S)'in: "Her kim bir mal bırakırsa, o kendi âilesine âiddir" kavli bâbı 6605

4-Erkek ve kız çocuğunun babası ve anasından alacağı mîrâs payları bâbı 6605

5-Kız çocuklarının mîrâsı bâbı 6606

6-Ölünün oğlu hayâtta olmadığı zamân, oğlunun oğluna âid mîrâsı beyân bâbı 6609

7-Ölünün bir kızının berâberinde oğulun bir kızının mîrâsı bâbı 6609

8-Babanın ve erkek kardeşlerin berâberinde dedenin mîrâsı bâbı ... 6611

9-Oğul ve diğer mîrâsçıların berâberinde zevcin mîrâsı bâbı 6612

10-Çocuk ve diğer mîrâsçıların berâberinde zevce kadının ve kocanın mîrâsları bâbı 6613

11-Kızların berâberinde kızkardeşlerin mîrâsı bâbı -ki onlar asabedirler- 6613

12-Erkek ve kızkardeşlerin mîrâsı bâbı 6614

13-Bâb: "Senden fetvâ isterler. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayanın mîrâsı hakkındaki hükmü şöylece açıklar: Eğer evlâdı olmayan bir erkek ölür, onun sâdece bir tek kızkardeşi kalırsa, terikesinin yarısı onundur. Eğer mîrâsçı erkek kardeş ise çocuksuz ve (babasız) ölen kızkardeşinin vefâtıyle bıraktığı(nın tamâmını alır). Eğer (aynı şartlarla kalan) kızkardeş iki ise oğlan kardeşinin bıraktığının üçte ikisi(ni alır). Eğer erkek ve kızkardeşler ise o zamân erkek için dişinin iki hissesi vardır. Allah size şaşırırsınız diye açıklıyor. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (en-Nisâ: 176) 6615

14-İki amcaoğlu bâbı; ikisinden biri ana-bir kardeş, diğeri kocadır 6617

15-Zevu'l-Erhâm(ın hükmü) bâbı 6618

16-Aralarında la'netleşme olanların mîrâsı bâbı 6619

17-Kadın hürre olsun yâhud câriye olsun, onda doğan çocuk, döşeğinde doğduğu kimseye âiddir bâbı 6620

18-Bâb: Velâ (yânî velîlik hakkı) hürriyete kavuşturan kimseye âiddir ve bulunmuş olan çocuğun mîrâsı? 6621

19-Sâibenin mîrâsı bâbı 6623

20-Efendilerine âid olmadığını iddiâ eden kimsenin günâhı bâbı 6624

21-Bâb: Bir adam diğer bir adamın elleriyle İslâm'a girerse 6625

22-Kadınların velâdan mîrâs almaları bâbı 6627
23-Bir âilenin azâdlı kölesi, o âiledendir ve kızkardeş oğlu da onlardandır bâbı 6628
24-Esîrin mîrâsı bâbı 6629
25-Bâb: Müslümân kâfire, kâfir de müslümâna mîrâsçı olmaz 6629
26-Hıristiyan kölenin; kendisine hürriyetini satın alma yazışması yapılmış Hıristiyanın mîrâsı ve çocuğunu inkâr edip uzaklaşan kimsenin günâhı bâbı 6630
27-Bir erkek kardeş yâhud erkek kardeş oğlu iddiâ eden kimse bâbı 6631
28-Kendi babasından başka bir kişiye meıısûbluk iddiâ eden kimse(nın günâhını beyân) bâbı 6631
29-Bâb: Bir kadın bir oğul iddiâ ettiği zamân? 6632
30-Kaaif (yânî iz ta'kîbcisinin hükmü) bâbı 6634

86-KİTÂBU'L-HUDÛD
(Şer'î Cezâlar Kitâbı)
(31 Hadîs)

1-Sakınılacak sınırlar bâbı 6636
2-Bâb: Hamr (yânî şarâb) içilmez 6637
3-İçki içenin dövülmesi hakkında gelen şey bâbı 6638
4-Haddin evde vurulmasını emreden kimse bâbı 6638
5-(İçme suçunda) yaprakları soyulmuş hurma deynekleri ile ve na'llerle dövme bâbı 6639
6-Şarâb içene la'net etmenin mekrûh olması bâbı 6641
7-Çalarken hırsızın hâli (nasıl olur) bâbı 6643
8-İsmi açıkça söylenmediği zamân hırsız kişiye la'net etmek bâbı ... 6643
9-Bâb: Haddler bir keffârettir 6644
10-Bâb: Mü'minin sırtı ezâ etmekten korunmuştur, ancak üzerine vâcib olmuş bir hadd'de yâhud kul hakkında korunmaz 6645
11-Allah'ın ta'yîn etmiş olduğu haddleri uygulayıp yerine getirmek ve Allah'ın harâmlarına saygısızlık edenlerden intikaam almak bâbı 6647
12-Haddlerin (ictimâî mevkii yüksek olan) şerîfe de (ictimâî mevkii aşağı olan) hakîre de müsâvî olarak uygulanıp yerine getirilmesi bâbı 6647
13-Devlet başkanına (yâhud onun vekîli olan hâkime) yükseltildiği zamân, şer'î bir cezâ hakkında şefâat etmenin çirkinliği bâbı 6648
14-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Erkek hırsızla kadın hırsızın -o işlediklerine bir ve cezâ ve Allah'tan (insanlara) ibret verici bir ukûbet olmak üzere- ellerini kesin!..." (el-Mâide: 38) 6649

15-Hırsın tevbe etmesi bâbı 6654

87-KİTÂBU'L-MUHÂRİBÎN MİN EHLİ'L-KÜFRİ VE'R-RİDDETİ
(Küfr Ehlinden ve Dînden Dönenlerden İslâm'a Harb Açanlar Kitâbı)
(50 Hadîs)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesâdçılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülmeleri, ya asılmaları yâhud elleri ile ayaklarının çaprazvârî kesilmesi yâhud da sürülmeleridir. Bu onların dünyâdaki rüsvâylığıdır" (el-Mâide: 33).

1-Bâb: Peygamber (S), dînden çıkan ve cürüm işleyen muhâriblerin kesilen organlarına kanın dinmesi için yağ ile dağlama tedâvîsi yapmadı, nihâyet helâk oldular 6658

2-Bâb: Dînden çıkmış ve büyük cinâyetler işlemiş olan bu muhâriblere su verilmemiş, nihâyet ölmüşlerdir 6658

3-Peygamber(S)'in (büyük cürümler işleyen) muhâriblerin gözlerini kızgın demirlerle çıkartması bâbı 6659

4-Çirkinliği apaçık olan günâhları terkeden kimsenin fazîleti bâbı ... 6661

5-Zinâ edicilerin günâhı ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Onlar Allah'ın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allah'ın harâm kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa cezâya çarpar" (el-Furkaan: 68); "Zinâya yaklaşmayın. Çünkü o şübhesiz bir hayâsızlıktır, kötü bir yoldur" (el-İsrâ:32) 6662

6-Zinâ eden evlinin taşlanması bâbı 6666

7-Bâb: Deli erkek ve deli kadın (zinâ ettiklerinde) recm olunmazlar 6667

8-Bâb: "Zinâ eden için ancak mahrûmiyet vardır" 6669

9-(Peygamber mescidinin kapısı yanında) düzgün taşlarla döşenip kaplanmış yerde recm bâbı 6670

10-(Cenâzelere namâz kılınan) musallâda recm yânî taşlama cezâsı bâbı 6671

11-Haddin aşağısında (yânî hadd olmayan öpme, çimdikleme gibi) bir günâh işleyen ve bu suçu imâma haber verilen kimse tevbe ettikten sonra imâma fetvâ isteyici olarak geldiği zamân, bu kimse üzerine hiçbir ukûbet olmadığı bâbı 6672

12-Bâb: Bir şahıs imâmın huzûrunda haddi gerektiren bir iş yaptığını ikrâr eder ve "Bana hadd ikaame et" der de onun ne olduğunu beyân etmezse, imâmın, bu suçu onun üzerine örtme hakkı var mıdır (yâhud yok mudur)? 6675

13-Bâb: İmâm zinâ suçunu i'tirâf eden kimseye: "Belki sen o kadına elle dokundun yâhud çimdikledin" der mi? 6676

14- İmâmın, zinâ suçunu ikrâr eden kimseye "Sen evlendin mi?" diye sorması bâbı 6677

15- Zinâ i'tirâfı(nın hükmünü beyân) bâbı 6679

16- Zinâdan gebe kalan kadının, evli olduğu zamân (çocuğu doğurduğunda) recm edilmesi bâbı 6681

17- Bâb: (Erkeklerden ve kızlardan evlenmemiş olup da) zinâ eden iki bekâra deynekleme cezâsı uygulanır ve sürgün edilirler: "Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekten herbirine yüzer deynek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız bunlara Allah'ın dîni(ni uygulamak) husûsunda acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir zümre de bunların azâbına şâhid olsun. Zinâ eden erkek, zinâ eden veyâ müşrik olan kadından başkasını nikâhlamaz. Zinâ eden kadını da zinâ eden veyâ müşrik olan bir erkekten başkası nikâhlamaz. Bu (sûretle evlenmek) mü'minler üzerine harâm kılınmıştır" (en-Nûr: 2-3) 6690

18- Ma'siyetler işleyen kimselerin ve kadınlara benzemeye çalışan erkeklerin sürgün edilmeleri bâbı 6691

19- İmâmın yokluğunda, haddi yerine getirmeyi imâmdan başka birine emreden kimse bâbı 6692

20- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sizden her kim hürr ve müslümân kadınları nikâhla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse, o hâlde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'min câriyelerinizden alsın. Allah sizin îmânınızı çok iyi bilendir. Kiminiz kiminizdendir (câriyeler de sizin gibi insandır). O hâlde fuhuşta bulunmayan, gizli dostlar da edinmeyen nâmûslu kadınlar olmak üzere, onları sâhiblerinin izniyle, kendinize nikâhlayın. Ücretlerini (mehirlerini) de güzellikle onlara verin. Onlar evlendikten sonra bir fuhuş işlediler mi, o vakit üzerlerine hürr kadınlar üzerindeki cezânın yarısı verilir. (Câriyeleri almak husûsundaki) bu müsâade içinizden sıkıntıya düşmekten (zinâya sapmaktan) korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 25) 6694

21- Bâb: Câriye zinâ ettiği zamân? 6694

22- Bâb: Câriye zinâ ettiği zamân (dövülür, fakat) yüzüne karşı ayıbı söylenmez, sürgüne de gönderilmez 6695

23- Yahûdî, Hıristiyan ve benzerleri olan zimmet ehli kimseler zinâ ettikleri ve da'vâları imâma yükseltildiği zamân, bunların hükümleri ve evli olmalarının beyânı bâbı 6696

24- Bâb: Erkek kendi karısına yâhud başkasının karısına hâkimin ve insanların huzûrunda zinâ suçu attığı zamân, hâkim üzerine, zinâ atılan kadına tahkîkaatçı gönderip de kadından kendisine atılan suçu sormak vazîfesi vâcib olur mu? 6698

25- Ehlini, yakınlarını yâhud başkalarını sultânın kendisine o husûsta izni olmaksızın edeblendirme yapan kimse bâbı 6700

26- Karısının berâberinde yabancı bir adam görüp onu öldüren kimse bâbı 6701

27-Ta'rîz hakkında gelen şey bâbı 6702

28-Bâb: "Ta'zîr", yânî men' etme ve edeblendirme cezâlarının sayısı ne kadardır? 6703

29-Âdeten çirkin olan bir iş ortaya koyan, beyyine olmaksızın başkasına bir şerr isnâd eden, zannla töhmet atan kimse(nin hükmü) bâbı .. 6706

30-İffetli kadınlara zinâ iftirâsı atılması ve azîz ve celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Nâmûslu ve hürr kadınlara iftirâ atan, sonra dört şâhid getirmeyen kimselere de seksen deynek vurun. Onların ebedî şâhidliklerini kabûl etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridirler. Ancak bundan sonra tevbe eden ve hâllerini iyileştiren müstesnâdır. Çünkü Allah çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 4-5); "Nâmûslu, (kötülüklerden) habersiz mü'min kadınlara iftirâ atanlar dünyâda da, âhirette de la'nete uğratıldılar. Onlar için büyük bir azâb vardır" (en-Nûr: 23); "Zevcelerine zinâ iftirâsı atan, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimseler; onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemîn ile dört (defa tekrar edeceği) şâhidliktir. Beşinci de eğer onlar yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak üstüne(olmasını ifâde etmesi)dir" (en-Nûr: 6-9) 6709

88-KİTÂBU'D-DİYÂT
(Diyetler Kitâbı)
(55 Hadîs)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Kim bir mü'mini kasden öldürürse cezâsı, içinde ebedî kalıcı olmak üzere cehennemdir. Allah ona gadab etmiştir, ona la'net etmiştir ve ona çok büyük bir azâb hazırlamıştır" (en-Nisâ: 93)

1-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "(Kim bir canı, bir can mukaabilinde veyâ yeryüzünde bir fesâd çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.) Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur..." 6717

Kitâbu'd-Diyât'ın devâmı onbeşinci cilddedir.